Anı-Roman

MAMAK... EY MAMAK

Hasan Dönmez

SU YAYINLARI

MAMAK... EY MAMAK

Hasan Dönmez

SU YAYINLARI

Kitabın Adı: MAMAK... EY MAMAK
Yazar: Hasan DÖNMEZ
Editör: Pınar ERBAYIK – Savaş ÇOBAN
Kapak Tasarımı: Hayalgücü Tasarımevi
Yayına Hazırlayan: Su Yayınevi
Baskı: Ser Matbaası - 0212 565 17 74
Merkezefendi Mah. Fazılpaşa Cad. 4. Zer.San.Sit.
No:16-26 Topkapı-İSTANBUL
Birinci Basım: Mart 2007
ISBN 975-6709-51-7

Telif Eserleri Kanunu gereğince bu eserin bütün hakları
Su Yayınevi'ne aittir.

Su Yayınevi
Cağaloğlu Yokuşu Evren Han No.29 Kat.3/53
Cağaloğlu-İSTANBUL
Telefax: 0212 512 16 68
www.suyayinevi.com
e-mail: admin@suyayinevi.com

MAMAK...
EY MAMAK

Anı - Roman

Hasan DÖNMEZ

SU
YAYINLARI

YAZARIN BİYOGRAFİSİ

Hasan Dönmez 1958, Kırıkkale'ye bağlı Faraşlı köyünde doğdu. Sekiz çocuklu yoksul bir ailenin sondan ikinci çocuğu olan Dönmez, 11 yaşında ailesiyle birlikte Ankara'ya göçtü. Siyasi görüşlerinden dolayı 1981'de tutuklandı. Mamak Özel Askeri Ceza ve Tutukevi'ne konularak idamla yargılandı. Uzun yıllar süren mahkeme sonunda 1985'te beraat eden yazar, kendi deyimiyle düşünmeyi de, sabrı da, dostu düşmanı da, sevgiyi de içeride öğrendi.

1986'dan beri Avustralya'da yaşamakta olan Hasan Dönmez, başta oyun yazarlığı olmak üzere uzun yıllar tiyatroyla uğraştı.

Avustralya'nın yerlileri olan Aborijinler'in yaşamlarını konu alan "Güneşin Kızı NUNNAJINA" adlı romanı 2005 de yayınlanan yazarın, "Yılmaz Güney'in Ulucanlar Efsanesi" adlı bir romanı da yayınlanmaya hazır, ayrıca senaryo çalışmaları da var.

I. BÖLÜM

DAL* VE SORGU

Beyaz Murat ana caddeden sağ taraftaki sokağa sapıp, yirmi metre kadar ilerleyerek kaldırımın kenarında yavaşça durdu. Beş dakika kadar hiç kımıldamadan duran bu aracın içerisindeki dört çift göz, çaktırmadan etrafı kolaçan ediyordu. Sokağın sağına soluna park etmiş birkaç boş araç vardı. Sokakta yürümekte olan az sayıdaki insan, dondurucu soğuktan korunmak için boyunlarını içeri çekmiş, yakalarını ve omuzlarını yukarı kaldırmış, atkılarla yüzlerini yarıya kadar sarmış ve kafalarında şapkalarıyla, günlük ekmek kavgasına dalıp gitmişlerdi. Bir tek simitçi çocuk farklıydı diğerlerinden. O, kafasının üzerinde taşıdığı, kendi hacmi kadar simit tezgâhı ile bir an önce ana caddeye varmanın telaşındaydı. Arkadaki ana caddeden gelmekte olan gürültüler de olmasa insan, bir ay önce bitmiş olan sokağa çıkma yasağının devam ettiğini sanırdı.

Sokağın bu manzarası, Murat'takileri sevindirmişti. Şoförün yanında oturan Sansar –ki araçtakilerin sorumlusuydu– hafiften titreyen parmaklarını torpidoya dayayıp, arkadaşlarına belli etmeden üzerine abandı. Elleri titriyordu. Bir kaç kez öksürdü. Sesi

---

* Derin Araştırma Laboratuarı

güven verici olmalıydı:

"Kelek bir durum var mı, arkadaşlar?"

"Yok," dediler üçü birden!

"Tamam, o zaman, başlıyoruz."

Sansar'ın bu sözü üzerine, aracın sağ arka kapısı açıldı. 20-25 Yaşlarında uzun boylu bir genç çıkıp, ana caddenin köşesine doğru yöneldi. Dimdikti. Birkaç adım attıktan sonra, şapkasını başına iyice oturttu. Atkısını yüzünün yarısına kadar dolayıp, ceketinin yakasını üzerine kaldırdı. Ardından, hafifçe boynunu içeri çekip, omuzlarını dikleştirdi. Ve gözleri ayak burunlarında, yürümeye devam etti. Çevredeki sıradan insanlardan hiç farkı kalmamıştı.

Yıl 1981, aylardan ocaktı. Yani, ülkemin bu güzel şehrinde, nefesin ağzından çıkar çıkmaz donduğu bütün bıyıkların alacalıydı olduğu zamanlardı.

Ana caddeyle, ara sokağın köşesinde 7-8 yaşlarında bir çocuk tortop olmuş, ellerindeki fırçalarla bir yandan dümbelek çalıyor, bir yandan da gelene geçene "Boyayalım abi!.. Parlamasa para yok, abi! Siftah yapalım abim! Güzelleştirelim abim!." diye bağırıyordu.

Boyacı çocuk, genç örgüt militanının kendisine doğru yaklaştığını görünce, yeni bir umutla sesini daha da yükseltti: "Parlatalım abim!.."

Örgüt militanı hafiften gülümsedi. Karşılıklı gülümsediler. Bu sıcacık gülümsemelerden, işin garanti olduğunu anlayan çocuğun soğuktan kırmızıya kesmiş yüzü, ışıldadı. O masum, tertemiz yüreğinin aynası olan gözleri parladı. Örgüt militanının da canına minnetti. Doğruca gidip, ayaklarından birini boya sandığının üzerine koydu. Çocuk, büyük bir zevkle işine koyulurken, genç militan çaktırmadan çevreye göz atmaya başladı.

Böyle işlerde, insanın karşısına her an beklenmedik sürprizler çıkabileceğini çok iyi biliyordu. Fakat çocuğun parasını ödemeden ayrılmak zorunda kalırsa, işte buna dayanamazdı. Bunları aklından geçirince, çocuğa baktı. Makine gibi çalışıyordu. Kendi çocukluğunu hatırladı. O da, aynı yaşlardayken kar-kış demeden yıllarca simit satmıştı. Kendi kendine gülümsedi. Bir süre sonra çocuğa "Kaça boyuyorsun?" diye sordu.

Çocuk, başını kaldırıp militana baktı. Gözleri soğuktan yaşarmıştı, burnu da akıyordu. Tekrar işine dönerken: "On liraya,

abi!"diye seslendi.

Örgüt militanı, cebinden elli lira çıkarıp, çocuğa uzattı "Paranı peşin al da, güzel boya!.."

Çocuk paraya uzanırken şaşkınlıktan gülümsedi, "Ama, ben bunu bozamam ki!.."

"Bunun hepsi senin," dedi, militan. "Ama iyi parlatacaksın... ağır ağır. Hiç acelesi yok. Hani güzel boyayacaktın yaa!.."

Çocuk, sevinçle fırçaları tokuşturdu. Militansa çoktaaan çevreyi seyre koyulmuştu bile.

Aracın ön tarafında oturan Sansar, yapacakları işi onlarca kez konuşup, ölçüp biçtikleri halde, hâlâ endişeliydi. Özellikle elleri ve çenesi durmadan titriyor, birçok yöntem denediği halde onlara söz geçiremiyordu. Belki de bu, en büyük sorumluluğun kendi omuzlarında olmasındandı. Belki de, uzun süredir göremediği oğlu ve karısını hiç görememe korkusundandı. Belki de...

Sansar, böylesine bir çıkmaz ve belirsizlik içerisinde kıvranırken, arkada oturan genç militan, ağırdan bir türkü tutturmuş, gidiyordu. Onu gören, soyguna değil de, düğüne bayrama gidiyor sanırdı. Aslında Sansar, bu genç militanı çok severdi. Yiğit bir insandı, çok ciddi işleri bile neşeyle, fakat muntazaman yapan biriydi. Ama böyle bir anda türkü söylemesinden rahatsız olmuştu. Elleriyle, çenesine söz geçiremeyen beyni; arkadaşının neşesini kaçırma konusunda Sansar'a hemen yeşil ışık yaktı. Aniden arkasına dönerek: "Bırak şimdi türkü söylemeyi" diye nerdeyse bağırdı. "Ciddi bir iş yapıyoruz" Bir süre sustuktan sonra gülümsemeye çalışarak, devam etti: "Sonra hep birlikte söyleriz!"

Şoförün gözleri dikiz aynasında, durmadan köşedeki arkadaşlarının hareketlerini izliyordu. Bir süre sonra köşedeki militanın, parmaklarını tarak yapıp, saçlarını taradığını görür görmez heyecanla yanındaki Sansar'a seslendi: "Tamam."

"Tamam."

Aracın sağ arka kapısı bir kez daha açıldı. Yine, 20-25 yaşlarında, fakat orta boylu bir genç çıktı. O da çıkar çıkmaz, kendinden emin adımlarla köşeye yöneldi. Yürürken üstüne başına, hafiften bir çeki-düzen verdi. Köşeye vardığında, hemen iki adım ötesinde ayakkabısını boyatmakta olan çok sevdiği arkadaşına göz ucuyla bile bakmadı. Köşeden sola saptı. İlk gördüğü şey, bankanın güvenlik görevlisi oldu. Buna hiç şaşırmamıştı. Asıl, onu orada gör-

mese şaşırırdı. Güvenlik görevlisi, ellerini kavuşturmuş, vücudunun üst kısmını beşik sallar dibi sallıyordu. Militan, bir elinde banka cüzdanı olduğu halde, ellerini nefesiyle ısıta ısıta yanaşıp, neredeyse güvenlik görevlisine sürtünerek bankaya girdi.

Çok geçmeden, Sansar da aracı terk edip aynı şekilde bankaya yöneldi.

Sansar bankaya girdiğinde her şey, olağan seyrinde devam ediyordu. Görevliler yine yavaş, vurdumduymaz ve umursamazdı. O anda içeride bulunan 7-8 müşterinin yüzlerinden yine her zamanki gibi bıkkınlık okunuyordu. Bunlardan üçü, veznenin önüne sıra oluşturmuşlardı. Sansar, bunların arasında arkadaşını görünce birden tüm vücudu ürperdi. Önünde sadece bir tane müşteri vardı. Bunun anlamı, biraz sonra kıyamet kopacak demekti. Diğer dörtbeş kişi ise, ellerinde evrakları, görevlilerin çaylarını bitirmelerini bekliyorlardı. Diğer tarafta ise, birkaç görevli bir araya gelmiş, ellerinde çay bardakları ile konuşup, gülüyorlardı. Kapıya yakın bir yere, müşterilerin cüzdan ve formlarını doldurmaları için bir masa ayrılmıştı. Sansar, usulca yanaşıp, bu masaya oturdu. Kalemini çıkarıp, defterine bir şeyler karalamaya başladı. Aslında ne karaladığının farkında bile değildi. Kafası, biraz sonra olacakların karmaşık hesabına dalıp gitmişti.

Veznedar, öylesine ağır, öylesine vurdumduymaz bir kişiydi ki, örgüt militanı: "Soygunu haber alıp bu adamı mahsus buraya koymuş olmasınlar?" diye sormaktan kendini alamadı. Çevresini çaktırmadan bir süre süzdü. Olağanüstü hiçbir şeyin olmadığını görüp rahatladı. Adam şişmanca biriydi. Çifte gıdıklıydı. Kafası, yukarıya doğru daralan bir huniye benziyordu. Gözçukurları öylesine derindi ki, eğer birazcık ışıltısı da olmasa insan ayakta uyuyor sanırdı. Sakız çiğniyordu. Daha doğrusu sakız, her esneyişinde ağzında görünüyordu. Adam sıradaki homurtuları, oflayıp puflamaları duyuyor, fakat en ufak bir tepki göstermiyordu. Belki de bu homurtulara inat, ağır davranıyordu.

Sonunda örgüt militanı, önündeki müşterinin işinin bitmekte olduğunu anladı. Elini, cebindeki silahının kabzasına attı. Silahı görünce, veznedarın tepkisinin nasıl olacağını çok merak ediyordu. Önünden müşteri ayrıldıktan sonra, veznenin penceresine iyice yaklaştı. Veznedar, hâlâ ayrılan müşterinin kâğıtlarını yerleştirmekle meşguldü. Oysa militan, bir an önce kendisine dönmesini

istiyordu. O durumda beklemek, sinirlerini alt-üst ediyordu. 'Ya bu adam, beni burada bekletir de çay veya sigara içmeye giderse,' diye düşündü. Olmayacak şey değildi. Bütün kanı beynine hücum etti. İş yatacak, rezil olacaklardı. İşte buna tahammül edemezdi. Buna fırsat da veremezdi. Silahını çaktırmadan çıkardı. Diğer cebinden çıkardığı torbayı üzerine örtüp, veznenin penceresinden uzatarak seslendi: "Şihhhhhh!.."

Veznedar şiddetle döndü. Tam ağzını açıp bağıracaktı ki silahın namlusunu görüp donakaldı. Lafını yuttu. O küçücük gözleri teker gibi olmuş elleri ve dudakları titremeye başlamıştı. Bir şeyler kekelemeye devam ederken, ellerini aniden havaya kaldırıverdi. Teslimim demek istiyordu.

Militan, torbayı biraz daha öne attı ve onun duyabileceği bir ses tonuyla fakat sertçe konuştu.

"Yanlış bir hareket yaparsan, beynini parçalarım, doldur şunu."

Adam, torbayı kaptığı gibi doldurmaya başladı. Örgüt militanı da silahı diğer müşterilere göstermemek için geri çekip, ceketiyle kamufle etti. Her şey yolundaydı ve böyle giderse tereyağından kıl çeker gibi işi bitireceklerdi.

Bütün bu olanlardan, sadece militanın arkasındaki müşterinin haberi olmuştu. O da, gördükleri ve duyduklarından şok olmuş, kıvranıp duruyordu. Görünmez bela gelmiş, onu bulmuştu. Bu soygunun kendisine ne getirip, ne götüreceğini kafasında şöyle bir evirip çevirdi, bu olayın şahidi olmak bile korkunçtu. Suç ortağı bile yaparlardı adamı. Ondan sonra işin yoksa mahkemelerde sürün dur. Belki de mahpuslarda. Yiyeceğin dayak da cabası. Korkudan çıldıracak gibi oldu. En iyisi kaçıp kurtulmaktı. Ağır ağır geriye dönüp, aniden fırladı. Sansar, çıkış kapısının yanında tetikteydi. Hemen fırlayıp önüne geçti. Silahını üzerine doğrulttu ve bağırarak emretti: "Dur!.. Yere yat."

Adam kendisini torba gibi yere bıraktı

Sansar bu kez ortalığa bağırdı: "Herkes yatsın".

Bir anda soygundan bankadaki herkesin haberi oluvermişti. Çığlıklar, feryatlar birbirine karıştı.

Sansar, bir yandan ortada dönüp herkesi kontrol etmeye çalışıyor, bir yandan da tehditler savurmaya devam ediyordu: "Bu bir soygundur. Hiç kimse konuşmasın. Yanlış bir şey yapmaya kalkmasın. Bu, onun sonu olur."

Kısa süren korkunç bir sessizlik...

Giriş kapısını gürültüyle açan, bankanın emniyet görevlisi, içeriye hücum etti. Daha eline silahını bile almamıştı ki müşterilerin yerlerde yattığını görünce işin ciddiyetini anladı. Bir yandan elini silahına atarken, bir yandan da konuşuyordu: "Ne var burada?.. Ne? Ne..?"

Arkasından kafasına sertçe değen soğuk namlu, onu adeta dondurdu. Sonra arkasından uzanan bir el, elindeki silahını aldı. Bu, ayakkabısını boyatan militandan başkası değildi.

"Şimdi, yat yere!."

Hiç ihtiraz etmeden yere yatıp, kollarını kafasının çevresine doladı. Öldürülmemek için iyi niyet gösterisi yapıyordu.

Banka çalışanları, Sansar'ın yat komutunu duyar duymaz, kendilerini korkuyla gelişigüzel bırakıvermişlerdi. Bir müddet gözlerini bile açamadılar. Korkuyla, kafalarına bir kurşunun sıkılmasını beklediler ama sıkılmadı. Bir süre sonra bazıları, gözlerini bile açtı.

Bunlardan birisi bir bayan görevliydi. Gözünü açtığında, bir masanın arkasında uzanmakta olduğunu ve militanlar tarafından görünmediğini sevinçle fark etti. Fakat bu bile titremesini önleyemedi. Çünkü gözlerinin on santim ilerisinde duran alarm düğmesi onu daha fazla heyecanlandırmıştı. Acaba alarm düğmesine dokunmalı mıydı?.. Her elini düğmeye götürdüğünde, canı da gelip gitti. Sanki düğme ateş olmuş, dokunamıyor, ama aklından da çıkaramıyordu. Sonunda epey ter döktükten sonra, gözlerini alarm sesi susturulana kadar açmamak üzere yumup, düğmeye bastı:

İiiiyaaaaiiiiyaaaa.....

Bu korkunç sesle birlikte, tüm bina sallandı. Sanki deprem oluyordu. Yerde hareketsiz, gelişigüzel yatan insanlar bile kımıldadı. Ama kalkıp kaçmayı kimse göze alamadı. Örgüt militanları da, bir anda sarsıldı. Sanki, kulaklarından binlerce iğne vücutlarına giriyor, en hassas organlarına saplanıyordu. Üçü birden hareketlendiler. Büyümüş gözleriyle her şeye daha bir dikkat ederken, silahlarının kabzalarına daha bir sıkı sarıldılar. Sansar, paraları alan arkadaşına telaşla seslendi: "Çabuk ol gidiyoruz."

Sesi titriyordu. Bu kez müşteri ve görevlilere bağırdı: "Hiç kıpırdamadan yatacaksınız. Dışarı çıkan olursa geberir."

Süratle çıktılar.

Dışarıdaki ses, içeridekinden daha korkunçtu. Üstelik, şehrin

çeşitli yerlerinden siren sesleri de geliyordu. Caddede bulunan herkes durmuş, onları seyrediyordu. Hareket eden sadece araçlar ve hayvanlardı. Ya da onlara öyle geliyordu.

Hemen sağa saptılar. Bir an önce arabaya girip uzaklaşmayı düşünüyorlardı ama, ışıldaklarını yakmış yaklaşmakta olan bir polis aracını görünce, paniğe kapılıp durdular.

Sansar, aniden caddeye doğru fırlarken bağırdı: "Dağılın."

İki militan, geriye dönüp koştular. Soldan ilk sokağa sapıp, gözden kayboldular.

Bankada, kafasını ilk kaldıran güvenlik görevlisi oldu. İçi yanıyordu. Yerde yatarken, büyük bir ihtimalle işini kaybedeceğine kendini inandırmıştı. Silahını elinden aldıran, korkudan gıkını bile çıkaramayan güvenlik görevlisini kim ne etsindi,. Köpeğin havlamayanını bile, kapıya koyarlar mıydı?. Son bir umutla kalkıp, kapıya seğirtti. Çıkmadan sağa-sola bir göz gezdirdi. Can her şeyden önceydi. Camdan Sansar'ı, tam ana caddenin karşısındaki ara sokağa girerken gördü. Dışarı çıktı. Silahının girişe atılmış olduğunu görünce, vücudu sevinçle ürperdi. Ama bu, işini kaybetmemeye yetmiyordu. Silahını alıp, son bir umutla Sansar'ın peşinden fırladı.

Sansar, bu sokakları adı gibi biliyordu. Gençliği bu şehirde geçmişti. Koşmakta olduğu sokağa araç giremediğinden, izini kaybettirmesinin daha kolay olacağını düşündü. Daha işin başında olmasına karşın, nefes nefese kalmıştı. Sokaktaki az sayıdaki insan, eli silahlı aceleyle koşuşturan Sansar'ı görür görmez, korkuyla yana çekilip ona yol açıyorlardı. Ve hepsi de, işittikleri siren ve alarm sesleriyle bu kaçan adamın bir ilişkisi olduğunu düşünüyordu. Sansar da bunun farkına vardığından bir süre sonra, silahını kemerine sokup koşmasını sürdürdü. Birkaç kez arkasına bakmış, takip eden kimseyi göremeyince bayağı rahatlamıştı.

Bir süre sonra yine baktığında, bankanın güvenlik görevlisinin, süratle peşinden gelmekte olduğunu görünce, bütün vücudunu ateş bastı. Canını dişine takıp, süratini artırdı. Kötü düşünceler kafasında cirit atıyordu.

Yeni bir umutla, daha dar bir sokağa girdi. Köşeyi dönünce az kalsın, orada otlamakta olan tavukları ezecekti. Ödü koptu. Bir anda yakalandığını sandı. Tavuklar, can havli ile sağa-sola uçuşup, duvarlara çarptı. Çok geçmeden, bu kez de bankanın güvenlik görevlisinin hışmına uğradı.Sansar'ı görünce güvenlik görevlisinin

bütün yağları erimişti. Sansar'ın köşede bekleyip, aniden önüne atladığını sanıp korktu. Tavukların çoğu, bu kez duvarların üzerlerine kadar tırmandı. Havada telekler uçuşuyordu.

İleride, sokağın nispeten daha geniş olan bir yerinde kızlı erkekli çocuklar ip atlıyorlardı. Sansar bunların yanından süratle geçerken çocuklar oyunlarını kesip, telaş içerisinde koşan Sansar'ın arkasından merakla bakmaya başladılar. Arkadan yaklaşmakta olan güvenlik görevlisinin, yanlarına gelinceye kadar farkında bile olmadılar. Onu fark eder etmez, korkuyla yanlara kaçışıp yolu açtılar. Korkudan ve heyecandan ellerindeki ipi gerdiklerinin farkında bile değillerdi. İşte tam da o sırada güvenlik görevlisi aniden ipe takılıp, dengesini kaybetti. Tökezleyip kaşlagöz arasında hemen ilerideki, üzeri buz kaplamış su göleğinin içerisine yuvarlandı. Çocuklar korkuyla köşelere kaçışıp, saklandılar. Güvenlik görevlisi, eli-yüzü çamur içerisinde ayağa kalkarken havaya bir el ateş etti. Öfkeden mi, korkudan mı bilinmez ama çıldıracak gibi olduğu kesindi. Yüksek ihtimalle öfkesini kusmak istemişti. Kalkıp Sansar'ın peşinden koşarken bir yandan da bağırıyordu: "Eşek oğlu eşekler, hepinizi öldüreceğim."

Çocuklar, bu tehditleri duyamayacak kadar uzaklaşmışlardı.

Sansar, yakalanma olasılığını düşünerek silahını tanıdığı bir bahçeye attı. Akşam gelip alabilirdi.

Bir süre sonra da başka bir ana caddeye çıktı. Güvenlik görevlisinin görünmediğine çok seviniyordu. Bu caddeyi de kazasız belasız bir geçebilse, büyük bir ihtimalle kurtulacağını sanıyordu. Koşmak dikkat çektiğinden, caddeyi geçene kadar yürümeye karar verdi. Sağa sola bir göz gezdirdikten sonra, caddeyi geçmek için süratle yürümeye başladı. Yoldan geçen olan birkaç araç korna çaldı. Sansar, yolun yarısına geldiğinde, yüz metre kadar sağ tarafında durmakta olan beyaz, sivil bir aracın kedisine doğru hareket ettiğini gördü. İçi cız etti. Belki de korktuğu gibi değildi. Fakat yine de hızlandı. Bir an önce kendisini karşıdaki ara sokaklara atmak istiyordu.

***

Tam kaldırıma çıkacağı anda, beyaz araba, büyük bir gürültüyle durdu. Daha araç durmadan bütün kapıları açıldı. Sivil giyimli dört kişi, büyük bir gürültüyle dışarı fırladı. Aynı anda bağırtılar, tehditler de başladı. Silahlar üzerine doğrultuldu.

"Dur, laaaan."

"Polis, dur."

"Kaçma, laaaan!.. "

"Geberirsin, yoksa laaaan!."

"Kaldır, ellerini laaaan! "

Her şey bir anda olup bitti. Sansar fena kıstırılmıştı. Kuzu kuzu teslim olmaktan başka bir çıkar yolunun kalmadığını anladı. Durdu.

"Ellerini başının üzerine koy."

Denileni yaptı. Diğerleri çevresinde dönerken, bir tanesi yanaşıp, üzerini aramaya başladı. Bir şey bulamayınca, bütün kin ve nefretleriyle Sansar'ı itekleyip yere yatırdılar. Bir yandan da söyleniyorlardı:

"Hayret bir şey. Üzerinde bir şey yok...

"Ama şimdi öğreniriz. Silahın nerde lan?...

Hepsi birden saldırdı. Soru yağmuruna tutarak, sokak ortasında tekmelemeye başladılar.

"Paralar kimde, laaaan?.. "

"Silahı nereye koydun, laaaan?..."

"Öteceksin lan, orospu çocuğu!.."

"Kaçanlar kimdi, laaaan?... "

"Sen kimsin, laaaan?..."

"Nerede buluşacaktınız, laaaan?..."

....

Bu arada şef konumunda olanın elindeki telsiz ötmeye başladı. Şef, telsizin diğer ucundakine havalı, fakat kısa konuştu: "Gelinin birini aldık, nikâhını kıyıyoruz."

Bir süre daha soru yağmuru altında tekmelemeye devam ettiler. Cevap vermesi için nefes bile aldırmıyorlardı. Amaçları, Sansar'ı panikletmek, kafasını büsbütün karıştırmaktı. Onlar, ilk anların çok önemli olduğunu tecrübelerinden biliyorlardı. Ayrıca, kaybedecek hiç mi hiç zamanları yoktu. Belli bir süre içerisinde Sansar'ı konuşturdular, konuşturdular; yoksa diğer militanlar da, paralar da toz olacaktı.

Bu arada bankanın güvenlik görevlisi de ana caddeye çıktı. Eli yüzü hâlâ harita gibiydi. Sansar'ın, dört kişi tarafından neredeyse parçalandığını görünce aniden durdu. Onlar hakkında çok şeyler duymuştu. Gerçi, bazen bankaya da geliyor, insan gibi selam bile

veriyorlardı ama yine de yanlarına gitmeye cesaret edemedi. Geriye dönüp, gözden kayboldu.

Sansar'ı epey hırpaladıktan sonra, şefin bir işaretiyle vurmayı da, soruları da kestiler. Çevredeki insanlar, kanıksamış bir şekilde olanları seyrediyordu. Hiç kimse, 'Dört kişisiniz bir insanı niçin dövüyorsunuz, bu insanlığa yakışır mı?.' diyecek gücü bile kendisinde bulamadı. Sansar, durmadan inliyordu. Şef, Sansar'ın kulağına eğilerek baba şefkatiyle seslendi: "Bak aslanım, arkadaşlarınla buluşacağın yeri bana vereceksin. Hemen şimdi. Eğer o paralar giderse, senin hiç kurtuluş şansın yok!.. Söyle şimdi bakalım. Nerede ve saat kaçta buluşacaktınız?"

Sansar'ın ağzından kelimeler zorlukla döküldü:

"Beni başkasıyla karıştırıyorsunuz abi. Ben...."

Şef, bütün kin ve öfkesiyle Sansar'ın yüzüne bir yumruk patlattı:

"Orospu çocuğu, demek öyle ha. Sen söylemesen de, ben kusturacağım. İsmin ne senin?.."

"Cemal Türkoğlu."

Üzerini arayan tim elamanı, aniden hareketlenerek Sansar'ı sırtüstü çevirip, ceketinin ceplerini aramaya başladı. Her bulduğunu, şefine veriyordu. Şefi de bir bir gözden geçirip, cebine koyuyordu. Sıra nüfus cüzdanına geldiğinde ismi alaylı bir şekilde yüksek sesle okudu:

"Cemal Türkoğlu. Ne güzel de soyadı var."

Sansar'a bir yumruk daha patlatarak bağırdı:

"Lan göt. Ben bunu sormuyorum!. Gerçek ismin ne?..."

"Gerçek ismim bu, abi."

Şef, bu kez arkadaşlarına seslendi: Bu ibneyi arabaya alın, çabuk. Götürüp askeriyeye teslim edelim. O zaman görsün anasınınkini."

Birdenbire üzerine üşüştüler. Yaka paça, karga tulumba aracın arka koltuğuna fırlattılar. Kendileri de aceleyle binerek gazladılar.

Seyyar tim elamanları çok sevinçliydi. Banka soyguncusunu yakaladıkları için kendilerini çok şanslı hissediyorlardı. Çünkü onlar, bu şehirde görev yapmıyor, büyük şefleri olan Kırmızı'nın bu şehirdeki güvenliğini sağlamak için orada bulunuyorlardı. Kırmızı, vali konağındaki bir toplantıya özel olarak davet edilmişti. O konuşulanları sadece dinliyor; havayı kokluyordu. Toplantıya bü-

tün Alevi köylerinin muhtarları ile bazı kaymakamlar çağırılmıştı. Vali Bey muhtarlarla, Alevi köylerine elektrik verme meselesini görüşüyordu. Her muhtar zaten, elektriği seve seve kabul ediyordu. Bunda hiçbir sorun yoktu. Sorun: Vali Bey'in elektriğe karşılık, her köye bir cami yapılmasını mecbur koşmasıydı. Vali Bey, böyle olursa yapılacak işlerin bütün masraflarını da karşılamaya hazırdı. Yeter ki, Alevilerin eline de, şöyle doksan dokuzluk bir tespih verebilsinler.

Araba hareket eder etmez, önce gözleri sıkıca bağlandı. Ardından, iki yanında oturan cellatları tarafından sorgulanmaya, sıkıştırılmaya başlandı. Bir tanesi ölümle tehdit ediyor, diğeri ise nasihatler sıralıyordu. Fakat ikisi de vuruyor, saç ve bıyıklarını çekiyorlardı. Sırf, Sansar'ın kafasını karıştırmak için araç, sık sık zikzaklar ve U dönüşleri yapıyordu.

Sansar, soygunu kabul etmesi halinde, uzun yıllar içeride kalacağını çok iyi biliyordu. Onunla da yetinmeyecek, başka şeyler için de yükleneceklerdi. Bu daha fazla işkence demekti. Ama Sansar, daha işin başında olmasına karşın, can derdine, ölüm paniğine düşmüştü bile. Ölüm korkusu, bütün bedenine sinmiş, onu ele geçirmişti. Teslim olması halinde, onu nasıl bir yaşamın bekleyebileceğini düşünemiyordu bile. Ah bir düşünebilse! Cellatlarının arasında zangır zangır titriyordu. Bunu onlar da hissetmeye başladı.

"Lan orospu çocuğu, o paralar giderse senin leşini bile bulamazlar."

"Askerlerde din iman yoktur oğlum, aklını başına topla!"

"Nerede buluşacaktınız, lan?..."

"Kod adın ne, lan?..."

Sansar, zor duyulur bir sesle bu soruya karşılık verdi. "Ne kod adı, abi?"

Küfürler eşliğinde, darbeler daha süratle inmeye başladı. "Demek sen, kod adından da anlamıyorsun?"

"Ne bilirim ben, abi?"

"Yalan söyleme lan, kahpe dölü."

....

Bu arada, resmi bir polis aracı, sirenlerini ve ışıldaklarını açarak, bunların peşine düştü. Sansar'ın yanında oturanlardan birisi bunu fark eder etmez, şefine seslendi: "Şefim, bunlar bize geliyor.."

Şef, öfkeyle seslendi: "Allah kahretsin, serseriler, bula bula bizi mi buldular?" Sonra yanındaki şoföre dönüp: "Yana çek de, şu geri vitesleri başımızdan savalım!" dedikten sonra bir de arkaya dönerek: "Şu ibnenin üzerine bir şeyler örtün," diyerek, aracı sağa çekip durdular. Polis aracı yanaşıp, önlerine kırdı. Şoförle birlikte üç polis, aracı terk edip, havalı havalı beyaz Fiat'a yaklaştı. İki tanesi sırıtarak, araca, yolcularına göz gezdirirken, komiser olanı Fiat'ın şoförüne yanaştı: "Doğru söyle bak, yoksa senin Allah'ını şaşırtırım. Sen mi içtin, yoksa araba mı?."

Şoför, önce yanındaki şefine baktı, Şef, patladı patlayacak, dışarıyı seyrediyordu. Tekrar komisere döndü: "Bak güzel kardeşim, işimiz var, anlıyorsun ya... Hemen gitmemiz gerek"

"Yok, öyle gitme ayakları..."

Bu esnada, diğer iki polis durumdan şüphelenerek kapıyı açıp, Sansar'ın üzerindeki ceketi çekiverdi. Ağzı burnu kan revan içerisinde, gözleri bağlı adamı görünce korkuyla geriye sıçradılar. Silahlarına davranırken bir yandan da komisere bağırdılar: "Komiserim, araçta yarı ölü birisi var."

Komiser, aşağı eğilip Sansar'a bir göz attıktan sonra, yüzünü buruşturarak tekrar şoföre döndü: "Bak heleee. Demek adam da kaçırıyorsunuz. Sizin işiniz zor, hem de çok zor. Çıkar şu ehliyeti, ruhsatı."

Şoförün, ehliyet falan çıkarmaya hiç mi hiç niyeti yoktu. Ama ne yapacağını, ne söyleyeceğini de bilmiyordu. Tam bu esnada, yanında oturan şefi imdadına yetişti. Şef, hafiften aşağı eğilip, komiserin gözlerine sertçe bakarak seslendi: "Bu tarafa gel lan, dangalak. Sana bir şey göstereceğim!.."

Komiserin vücudundaki bütün kanı kafasına hücum etmişti. Aracın öbür yanına bütün ihtişam ve hiddetiyle yürürken, bir yandan da söyleniyordu: "Lan, bana dangalak diyecek adam daha anasından doğmadı. İn aşağı bakıyım. Seni anandan doğduğuna pişman edeceğim.."

Komiser varana kadar, sivillerin şefi Şahin, cebinden bir kimlik çıkarıp hazırlamıştı. Komiser bir yandan konuşurken, bir yandan da kimliğe bir göz attı. Kimliği görür görmez korkuyla sıçrayıp kıpkırmızı oldu. Hemen hazır ola geçip, bütün gücüyle bağırdı: "Özür dilerim komutanım. Bağışlayın beni."

"Dua et, işim çok acele. Yoksa senin kafanı koparırdım."

Komiserlerinin hazır ola geçtiğini gören diğer iki polis memuru da çivi gibi oldu. Ve diğerleri gözden kayboluncaya kadar, duruşlarını hiç bozmadılar.

***

Bir süre sonra, üzerinde ".....Emniyet Müdürlüğü" yazan binanın garajına girdiler. Garajın kapıları, büyük bir gürültüyle üzerlerine kapanırken, aracın kapıları aceleyle açıldı. Zamanla yarıştıkları belliydi. Sesler, kapalı olduğu için yankı yapıyor, garip bir atmosfer oluşturuyordu. Roller hemen değiştirildi. Sansar, yaka paça sürüklenerek huzura çıkarıldı. Timin bir üyesi sesini biraz değiştirerek bütün gücüyle bağırdı: "Emirleriniz üzerine banka soyguncusunu getirdik komutanım."

Şef, yeni rolünü hakkıyla yapabilmek için biraz öksürdü. Boğazını temizledi. Sesini, bütün hünerini göstererek değiştirmeye çalışarak: "Aferin çocuklar, diye seslendi. Şimdi gidebilirsiniz!.."

Bu kez şefin kendisi de dâhil, hepsi birden bağırdı: "Emredersin komutanım."

Ayak sesleri uzaklaştı.

Sansar, çoktan bunun bir oyun olduğunu anlamıştı. Ayrıca bunların, işkence yapma konusunda sınırsız yetki ve özgürlüğe sahip olduklarını da biliyordu. Yolda gelirken resmi polislere yaptıklarını düşündü. Bu yüzden, askere teslim etmeye ne gerek vardı.. Şefin garip sesi, Sansar'ın düşüncelerini yarıda kesti: "Bak aslanım!.. Seninle bir arkadaş, bir dost gibi konuşacağım!.. Yukarıdan emir var. Bu parayı alacaksınız diyorlar. Başka bir şey demiyorlar. Devletin itibarı beş paralık oldu diyorlar. Bu para, şöyle veya böyle çıktığı yere girecek. Başka çare yok... Kendini ezdirme. Asker aman dinlemez!.. Sakat kaldıktan sonra versen de bir kıymeti kalmaz. Herkes hata yapabilir. Biz de insanız, delikanlıyız da. Eğer sen bana bu konuda yardım edersen, anam avradım olsun ben de sana yardım edeceğim. Öyle bir rapor yazacağım ki, çok az bir cezayla yırtacaksın. Anlaştık mı?"

Sansar, bir çıkmaz içerisinde kıvranıyordu. Ne yapacağını, ne diyeceğini bilemiyordu. Onun kendisini kandırmaya çalıştığını çok iyi biliyordu. Ama gücünün tükendiğini de fark ediyordu. Bir yandan da 'Versem onunla kalmazlar, tamamen yüklenirler,' diye düşündü, Rol yapıp durduklarına göre belki de alamayacaklarını...

"Nerde ve ne zaman buluşacaktınız?"

Şefin bu söyledikleri, Sansar'ın düşünmesini yarıda kesti.

"Abi, benim bu işle hiç..."

Suratında balyoz gibi bir yumruk patladı. Şef konuşurken, ağzından çıkan salyalar Sansar'ın yüzünü ıslatıyordu. Artık rol yapmayı da bırakmış, ya da unutmuştu.

"Önce abi değil, komutanım diyeceksin! Anlaşıldı mı lan?"

"Anlaşıldı komutanım!.."

"Orospu çocuğu, demek sen insanlıkla bu paraları vermeyeceksin ha!"

Bu kez kapıya doğru bağırdı: "Askerler, gelip götürün şu ibneyi."

Tekrar Sansar'a döndü: "Eğer fikrini değiştirip benimle adam gibi konuşmak istersen, askerlere söylemen yeterli."

Küfürler, tehditler, darbeler arasında, Sansar'ı tor top edip uzaklaştırdılar.

***

"Soyun!.."

Sansar'ın soyunacak, kımıldayacak hali kalmamıştı. Cellatlarının da bekleyecek halleri yoktu. Bu yüzden, üzerinde ne varsa çekip aldılar. Sansar, çırılçıplak işkencehanenin betonu üzerinde kalakalmıştı. Hayatında ilk kez, yabancıların gözleri önünde çıplak kalmıştı. Buna karşın, cinsel organını saklayacak gücü bile kendinde bulamadı. Dünya ile ilişkisi kesilmişti ama yakınlardan gelen birçok çığlık, feryat ve küfür seslerini duyabiliyordu.

Aniden, çıplak vücuduna boşanan tazyikli, buz gibi soğuk su, her değdiği yere bir kamçı darbesi gibi inmeye başladı. Artık ne bir şey düşünebiliyor, ne de diğer insanların çığlıklarını duyabiliyordu.

Ocak ayının soğuğuna bir de buz gibi tazyikli su eklenince, organları vücuduna sığmaz oldu. Sanki vücudunu terk etmek için birbirleriyle yarışıyorlardı. Elinde olmadan ağzı sonuna kadar açılmış, nefes alış verişi bir bağırtıya dönüşmüştü.

Cellatlar, 'Su Banyosu' esnasında Sansar'a hiç soru sormadılar. Bu yaptıkları, bundan sonra yapacakları daha büyük fiziki işkencelere bir ön hazırlıktı. Su banyosuyla, fiziki yapısından çok, ruhsal yapısını çökertmeyi amaçlıyorlardı.

Su hortumunu, vücudunun her tarafında dolaştırıyorlar, özellik-

le ağzına, hatta ta boğazına sokmaya çalışıyorlardı. Bazen de makatına. Ve bunlar Sansar'ı küçük düşürücü sinirlerini tahrip edici sözler eşliğinde yapılıyordu. "Senin karını da getireceğiz oğlum, karın yoksa bacını, ikinize banyo yaptırmak ne zevkli olurdu ha.

"Kahkahalar."

"Şu göte bak, Diyarbakır karpuzu gibi."

"Haydi, kurtarsın bakalım seni o ibne arkadaşların."

"Şu boya posa bak, bu her şeye dayanır, canım!."

"Daha bunlarda ne var oğlum, henüz işin başındayız."

"Ya o paracıklar giderse, ya buluşacağınız zaman geçerse, işte ondan sonra ölümlerden ölüm beğen oğlum."

"Ondan sonra öyle çabucak öldürme yok. Ölüm, senin için kurtuluş olur. Ağır ağır, zevkini, keyfini, çıkara çıkara geberteceğiz seni."

Cellatlarından biri, arkadaşlarından çok farklı bir yöntem deniyordu. İşaret parmağına geçirdiği, içi delik, ucu keskin kaval gibi bir çelik parçasını periyodik bir şekilde Sansar'ın erkeklik organına vuruyordu. Bu da kâfi gelmiyor, bunu mırıldandığı Kürtçe bir türkü eşliğinde yapıyordu. Bu da yetmiyor, olmadık yerde mırıldanmayı kesip araya bir kaç söz sokuşturup, türküyü mırıldanmaya yeniden başlıyordu.

" ...Kürtçe yasakmış. Nah yasak, orospu çocukları. Bak ben, Kürtçe türkü bile söylüyorum, hem de askeriyenin içinde. Her yerde söylerim ben. Çünkü ben ne söylediğimi biliyorum. Nasıl söyleyeceğimi de biliyorum. Sen de bil, sen de söyle. Bu devletin her şeyinden faydalanırsınız, sonra da onu si...ye kalkarsınız..."

Sansar'ın cinsel organına inen her darbe, sanki ciğerinden bir parça koparıyordu. Ilık ılık kanların aktığını hissediyordu. Bütün vücudu zangır zangır titriyor, bedeninin uyuştuğunu hissediyordu. Kulakları uğulduyordu.

Bir süre sonra aniden durdular. Her şey durdu. Sansar sadece çok daha derinlerden gelen çığlık seslerini işitiyordu. Bir de dişlerinin takırtısını...

Çok geçmeden, o dipsiz karanlıkta ayaklar yeniden hareket etmeye başladı. Cellatların ayakta, işaretlerle, kaş göz hareketleriyle yaptıkları durum değerlendirmesi bitmişti herhalde. Bir şeylerin yeri değiştirildi. Belli ki hazırlık yapıyorlardı. Daha büyük acılar, Sansar'ı bekliyordu. Belki de ölüm!..

İki üç el birleşip, Sansar'ı yerden kaldırdılar. Kollarını arkasına büküp, dirseklerinden sonrası üst üste gelecek şekilde kırık sarar gibi sardılar. İşkencehanenin tavanına yerleştirdikleri bir çengele, koluna bağladıkları ipi geçirdiler. Ve zaman kaybetmeden altındaki sandalyeyi tekmelediler.

Doksan kiloluk vücut, havada sallanmaya başladı. Sansar kollarının, vücuduyla birleştiği yerlerden ayrılmak üzere olduğunu sandı. Sesinin boğuk ve kesik çıkmasına karşın, avazının çıktığı kadar bağırıyordu. "Ölüyorum. Kollarım kopuyor!.. Benim hiçbir şeyle ilişkim yoook!"

Cellatları da, ondan daha fazla bağırarak soru yağmuruna tutuyor, soğrulamaya devam ediyorlardı.

"Nerede buluşacaktınız laaan?."

"Buna 'Filistin Usulü askı' derler oğlum. Adamı sakat bırakır. Birazcık fazlası öldürür."

"Bakalım sen hangisine nail olacaksın."

"Arkadaşların kimdi lan?..."

"Geber. Ama hemen değil, yavaş yavaş."

"Gerçek ismin ne laaaan?..."

"Ölüyorum!.. Kollarım kopuyor. Benim soygunla alakam yoook!.."

"Vaaaar. Godoş var."

"Öteceksin laaaan."

"O paraları kusacaksın laaaan."

"Saat dört, orospu çocuğu. Ne zaman buluşacaktınız, laaaan?"

"Silahın nerede, laaaan?.."

....

"Durun, herhalde konuşacak!.."

Bu şefin sesiydi. Hemen bağırtıyı kesip, altına sandalyeyi sürdüler. Sansar ağırlığını parmaklarına yıkıp rahatladı. Koltuk altları yanıyordu. Kolları ise, hiçbir canlılık belirtisi göstermiyor du. Şefin sesi, üç-beş saniye sonra yeniden duyuldu: "Söyle bakalım, ne diyorsun?"

Artık konuşması yalvarmaya dönüşmüştü. "Vallahi, ben yapmadım komutanım!.. Benim suçum yok!.. Acıyın bana ne olur, ölüyorum!.."

"Sen yaptın lan, piç!. Tamam, demek ötmüyorsun. Bizden günah gitti."

Şef, Sansar'ın davranışlarından işin sonuna yaklaştıklarını anladı. İçini garip bir sevinç dalgası kapladı. Bunu hiç belli etmeden, bu kez arkadaşlarına seslendi: "Bu ibneye bir daha soru sormak yok. Bırakın söyleyeceğim diyene kadar devam edin.

Ek olarak, erkeklik organına elektrik kablosu bağlandı. Şef oturmakta olduğu sandalyeden, elektrik voltajını azaltıp, yükselterek küçücük aleti kendisi kontrol ediyordu.

Sansar'ın altındaki sandalye bir kez daha tekmelendi. Tıpkı idama gönderilir gibi. Ama ani bir ölüm yoktu burada. Acının en inanılmazı, en dayanılmazı vardı. Ve böylesi tarifsiz bir acının, yaratıcılarının yüzünde doyumsuz haz ve kahkahalar vardı. Yine cereyan vermeye başladılar. Sansar, erkeklik organının kökünden söküldüğünü sandı. Acı acı bağırıyor, bir yandan da durmaları için yalvarıyordu. O yalvardıkça, cellatları mest oluyor, kahkaha atıyorlardı. Daha fazla yalvartmak için, daha fazla yükleniyorlardı. Onlar, fiziki olarak öldürmeyi hiç istemez, bu yüzden her şeyi uzmanlarından öğrendikleri gibi ölçüp-biçerek yaparlardı. Onlar için işkencenin en makbul olanı, insanı manevi olarak öldürmekti. Onlar, yarattıkları yaşayan ölülerden ayrı bir keyif duyuyorlardı. Eğer bu tür yaratıcılıkları da olmasa, birbirlerini yerler; ya da çıldırıp, sonunda intihar ederlerdi. Çünkü onlar, birer insanlık düşmanıydılar.
"Durdurun söyleyeceğim!"

"Eğer yalan söylüyorsan, senin ananı si....im. Ne güzel eğleniyorduk."

"Yalan söylemiyorum!.. Durdurun söyleyeceğim."

Yine kaş göz işaretleriyle anlaştılar. Büyük bir ihtimalle doğru olabilirdi. Artık korktuğu, paniklediği kesindi.

Şef: "İndirin!.." diye bağırdı.

Hemen indirdiler. Sansar bir külçe gibi yere yığıldı. Kaldırıp, Şefin karşısına diktiler.

"Şimdi söyle bakalım!.. Nerede ve ne zaman buluşacaktınız?.."

"Saat beşte komutanım!.. Cumhuriyet Parkı'nda."

Cellatlar, bir anda heyecandan ne yapacaklarını şaşırdılar. Yerlerinde duramıyor, bakışlarıyla birbirlerini kutluyorlardı. Saatine bakan şef, heyecanla bağırdı:

"Eyvah!.. Sadece yirmi dakikamız var!.. Bunu hemen giydirin. Beş dakika sonra hareket ediyoruz."

Diğerleri, Sansar'ın yarı cansız bedenine elbiseleri gelişigüzel

geçirirlerken, şef yanaşıp yumuşak bir ses tonuyla sordu: "Arkadaşların kaç kişiler?." "İki." "İkisi de silahlı mı?."

"Evet!.."

"Tehlikeli insanlar mı?.."

"Çok tehlikeliler, komutanım."

Şef, bu kez arkadaşlarına döndü: "Daha çabuk, daha çabuk. Yeleklerinizi giyin. Çatışmaya hazır olun."

Süratle dışarı çıkıp, telsizin özel kanalından şefini aradı. "Merhaba ben Şahin, Kırmızı'yla görüşebilir miyim?."

"Derhal efendim, hemen bağlıyorum."

Şahin keyifli olmasına karşın, sanki şefinin huzurundaymış gibi, hafiften titriyor, heyecanlanıyordu. Her ne zaman onunla konuşsa kalp atışları artar; korku saygı karışımı duygular, bütün bedenini kaplardı.

"Selam Şahin, hayrola beni aramışsın?."

Şahin nerdeyse hazır ola geçmiş öyle konuşuyordu: "Evet efendim. Malumatınız olduğu üzere, bugünkü banka soyguncularından birisini bizim tim almıştı..."

"Evet!.."

"Biraz önce arkadaşlarıyla buluşacağı yeri söyledi. Saat beşte, Cumhuriyet Parkı'nda buluşacaklarmış. Çok az bir zamanımız var. Adamlar silahlı. ....Bu yüzden sizden ricamız, parkın arka kısmında iki üç noktaya güç sevkıyatı sağlamanızdır."

"Ben bunu hemen hallediyorum. Operasyonun sonucunu bana bildir. Haydi, size kolay gelsin."

"Baş üstüne efendim."

Açık ve güneşli bir gündü. Fakat güneşin gücü, karı yumuşatmaya yetmiyor olmalı ki, her taraf donmuştu.

Bembeyaz bir kar tabakasıyla kaplı olan parkta, bir tek insan bile görünmüyordu. Adeta hayat durmuş, her şey ölmüştü. Bu kanıyı bozan tek şey, parkın sağına soluna serpilmiş olan çam ve ardıç ağaçlarıydı. Onlar, kendilerini örtmeye çalışan kara karşı, inadına bir yolunu bulup, adeta her şeye karşın biz yaşıyoruz dercesine yeşil elbiseleriyle bir defile sunmaktaydılar. Fakat, insana insan gözüyle bakmayanların, ağaçların dilinden anlaması imkânsızdı. Hatta biraz daha dikkatlice bakılınca, ağaçlarda, özellikle çam ve ardıç ağaçlarında bazı kuşların kıpırdadığı, hatta oynaştığı görünüyordu.

Parkın önündeki yoldan tek-tük araç geçmekteydi. Buna karşın yolun, özellikle park tarafında hiçbir yaya görülmemekteydi. Parkın tam karşısına düşen evlerin önünde birkaç çocuk, sevinç çığlıklarıyla kartopu oynuyorlardı. Ayrıca, evlerin önüne park edilmiş birkaç boş araç vardı. İşte, beyaz Fiat'ın parka yaklaştığı andaki manzara bundan ibaretti.

Sansar'ın gözleri açılmıştı. Fakat elleri arkadan kelepçeliydi. Elbisesini giydiği, vücudu ısındığı halde tir tir titriyordu. Korkudan boncuk boncuk terlemişti. Biraz sonra olacakları düşündükçe titremesi de, terlemesi de daha çok artmaktaydı.

Parka yaklaştıklarında etrafa bir göz atan tim komutanı Şahin, pirelendi. "Eğer bu ibnenin anlattığı doğruysa, bunlar tam salakmış, diye içinden geçirdi. Keklik gibi avlarız."

Ağırlaşıp durdular. Aracın içerisinden, parkı daha dikkatlice incelediler. Parktan umudu kesenlerin gözü, 'Belki şimdi gelirler,' düşüncesiyle yollardaydı. Bir müddet kimse Sansar'la ilgilenmedi. Sanki orada yoktu. Çünkü ondan, alacakları en önemli şeyi almışlardı. Sansar'ın, zerre kadar cellatlarının gözünde değeri yoktur. O anda tek düşündükleri, yeni insanlar avlamaktı. Sansar, onlar için kafese tıkılıp öttürülen keklikti artık.

Sık sık saatlerine bakan cellatlar, zaman geçtikçe telaşlandılar. Sonunda şef, Sansar'a dönerek seslendi: "Saat beşi on geçiyor, lan ibne!.. Buraya mı geleceklerdi?."

"Gelmeleri lazım, abi."

"Lan göt, eğer bizimle matrak geçtiysen, ölümlerden ölüm beğen. Tam beşte mi buluşacaktınız?"

"Evet, abi!.."

"Kim bu ibneler?.."

"İsimlerini bilmiyorum abi, yeni tanıştırılmıştık!.."

Bir tane tokat attı. "Lan godoş!.. Yoksa bizimle oynuyor musun?.. Demek kod isimleri de yok, bu ibnelerin?"

"Kemal ve Sinan."

Saatine tekrar bakan şef, öfkeden delirmiş gibi bağırdı: "Kapatın şu orospu çocuğunun gözlerini!"

***

Küfürler eşliğinde, yumruk darbeleriyle gözbağı yeniden bağlandı. Hemen hareket ettiler. Diğerleri vururken, şef konuşuyordu.

"Bizi atlattın ha. O, orospu çocuklarını elimizden kaçırttın hal.. Şimdi varınca senin ananı si...zmiyim ben? Bir şekilde lime lime doğramaz mıyım seni?.

Bir müddet sustuktan sonra, bu kez kendi kendine konuşmaya başladı. "Allah kahretsin. Bizim şefe de söyledim. Ne derim şimdi ona? Orospu çocuğu bizi kandırdı mı diyeyim? Oyar beni alimallah."

Ağzı kızgınlıktan köpürmüş Sansar'a döndü: "Bunun hesabını soracağım senden, piç!.. Seni ağır ağır geberteceğim artık. Tadını çıkara çıkara!.. Çabuk ölmek, senin için kurtuluş olur artık..."

Saatler süren araba yolculuğundan sonra Diyarbakır'a vardılar... Yolda Sansar'ı zaten bitirmişlerdi... Konuşacak, yürüyecek dermanı kalmamıştı...

Sonunda Fiat, Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'nün garajına girdi. Hareketlerine bakılırsa, bu kez hiç aceleleri yok gibiydi. Sansar'ı yaka paça araçtan çıkardılar. Yine tekme tokat eşliğinde, gözaltındaki diğer insanların olduğu koridora götürdüler. Bir tahtanın üzerine, ayak parmakları öne dönük şekilde, topukları üzerine oturttular. Ellerini dizlerinin üzerine koyup, vücudunu dikleştirdiler.

Ayrılırlarken: "Hiç kımıldamadan, bu şekilde oturacaksın, diye seslendiler. Sana bir saat düşünme müddeti veriyoruz. Bu arada biz de güzeeelce karnımızı doyurup, dinlenelim. Ondan sonra hesaplaşacağız."

Ayak sesleri uzaklaştı.

Daha bir dakika bile geçmeden, bir ayak sesi yanaşıp, sırtına bir kâğıt yapıştırdı. Kâğıtta: "Yemek, içmek ve işemek yasaktır!" diyordu.

Sansar'ın kafası çatlayacak gibiydi. Bir saat sonra tekrar işkenceye gitme korkusunu kafasından hiç atamıyordu.

Çevrede en ufak bir çıtırtı duyulmuyordu. Ne de önce götürdükleri yer gibi, işkence çığlıkları.

"Yeniden tekrarlıyorum!.. Burada Allah yoktur. Ardından bir kahkaha yükseldi. Peygamberi de izine gönderdik. Giderken buraya vekil olarak beni bıraktı. Anlayacağınız sizlere her şeyi yapma yetkim var. Mükâfat almam da, sizleri iyi halletmeme bağlı. Anlaşıldı mı lan, ibneleeer?"

Onlarca ses birlikte bağırdı: "Anlaşıldı komutanım."

"İyi, o zaman beş dakika kaşınmak serbest!"

Bu bağırtılardan sonra Sansar, burasının da bir işkencehane olduğunu anladı. Gözü kapalı getirildiğinden, nerede olduğunu bilmiyordu.

Karanlığın dibinden yırtılırcasına çıkan bu sözlerle birlikte, ortalık hareketlendi... İniltilerle birlikte çıkan yüzlerce kaşıntı sesi, garip bir uğultu oluşturuyordu. İnsanlar kendi bedenlerini yırtarcasına kaşıyor, daha fazla kaşımak için, zamanla yarışıyorlardı.

Çok geçmeden Sansar, hemen yanı başında kendisi gibi birçok insanın olduğunu anladı. Fakat neden kaşınıp, böyle garip sesler çıkardıklarına bir türlü akıl sır erdiremedi. Zebaninin, devam eden konuşması, cehennem de yankılanıyor, insanların çıkardığı garip uğultu, bu sesin fon müziğini oluşturuyordu.

"Beni iyi dinleyin lan, ibneler. Biraz sonra yemek dağıtılacak. Tabii ötenlere. Yasaklıların içerisinde bana hikâyelerini anlatmak isteyen olursa, çekinmeden beni çağırabilirler. Eğer hikâyelerini beğenirsem onlara da yemek vereceğim. Bugün de, patates kavurmasıyla, hoşaf var. Yemek verdiklerimiz, göz bağlarını alttan hafifçe açıp, yemeklerini yiyebilecekler. Fakat Mahmut'un gözlerini kapatmasına hiç gerek yok. Ona özel olarak reçel falan da aldırdım. Yesin ki, konuşmayanları iyi si....sin!.. Sağa sola bakanın, yanındakiyle konuşanın anasını bellerim!.. Anlaşıldı mı, laaaan?"

Yüzlerce ses aynı anda bağırdı:

"Anlaşıldı komutanım."

"Yemek faslı on dakikada bitecek. Sonra derse başlayacağız!.. Kaşınmayı kes!.. Kafasına vurdukların gözlerini hafifçe açıp, başlarını yere eğsinler!"

Uğultu bir anda kesiliverdi. Tam bu esnada, arkadan uzanan bir el Sansar'ın sırtındaki kâğıdı çekip aldı. Bir anda korku sevinç karışımı duygular Sansar'ın bütün bedenini ele geçirmişti. Sansar açlıktan bayılmak üzereydi. Hele susuzluk. Dudakları, ağzı, bağırsakları yanıyor kavruluyordu. Küçük çişini zaten yakalanışından beri altına yapıyordu. Sırtına yapıştırılan yasaklar listesini, o anda orada bulunan cellâdın almadığından emindi. Mutlaka kendisi gibi gözaltındaki birinin bu riski göze aldığından emindi. Her kimse, işkenceye meydan okuyor olmalıydı. Acaba kimdi bu?. Aklına, kaçan arkadaşları geldi. Yoksa, onlar da mı yakalanmıştı?.. Onlar yakalansa yüzleştireceklerinden emindi. Onlar da olamazdı.

Sansar bu düşüncelerle uğraşırken, kafasına yaş bir çubuk yemesiyle korkuyla sıçraması bir oldu. Kendine geldiğinde, biraz önce zebaninin söylediğini hatırlayarak, göz bağını alttan hafifçe açtı. Gözleri kamaştı. Sulandı. Fakat silemedi. Çok yakınlarında birkaç kişinin belden alt kısımlarını görebiliyordu. Tıpkı onlarda kendisi gibi oturuyordu. Çok geçmeden önüne, çeyrek ekmek, bir kaşık, küçük bir kâse içerisinde hoşaf, bir bardak su ve biraz patates kavurması kondu. Kaşık seslerinden, diğerlerinin yemeğe başladığından emin olduktan sonra duruşunu bozdu. Yemeği silip süpürmesi bir dakika aldı. Daha emir duyulmadan, göz bağlarını kendisi kapadı. Ardından önceki duruşa geçip, beklemeye başladı.

Bir süre sonra Sansar, vücudunda bir şeylerin kımıldadığını fark etti. Bu kıpırtılar süratle çoğalıyor ve alttan yukarıya doğru gidiyordu. Çok geçmeden bunların, yüzlerce, bit ve pire olduklarını anladı.

Zebaninin sesi yeniden duyuldu: "Herkes pür dikkat dinlesin! Ders başlıyor. Sen söyle bakalım lan. İslam'ın şartı kaç?" Ses, Sansar'dan epeyce uzaktan geliyordu. Buna sevindi. Başka bir ses, cevap verdi.

"Emredersin komutanım!.. İslam'ın şartı beştir."

"Sen söyle lan, Atatürk kaçta doğdu?.."

Başka bir ses cevap verdi:

"Emredersin komutanım!.. Atatürk 1881 de doğdu."

"Sen söyle lan!.. Dört halife kim?"

"İmamı Ali, İmamı Hasan, İmamı Hüseyin."

Cop darbeleri, daha fazla saymasına mani oldu. Cellat bir yandan da bağırıyordu: "Lan ibne, size Müslümanlığı öğreteceğim!.. Bi de benimle dalga geçiyor. Lan Kızılbaş tohumu, Sana kim dedi kendi halifelerinizi say diye?"

Dayak yiyenin sesinden, yaşının ellinin üzerinde olduğu anlaşılıyordu. Bunca dayağa karşın çıt yoktu. Bir süre sonra dayak sesleri kesildi. Sansar titriyor, kendisine sorarlarsa ne cevap vereceğini düşünüyordu. Kafası karışıktı.

"Sen söyle lan, Türk müsün, Kürt müsün?"

Başka birinin korku dolu sesi, duvarlarda yankılandı:

"Türküm komutanım!"

"Aferin. Ya sen!.. Sen Türk müsün, Kürt müsün?"

"Kürdüm!"

Küfürler eşliğinde, darbeler yeniden inmeye başladı "Lan orospu çocuğu!.. Ne demek lan, Kürdüm?.. Türküm diyeceksin."

"Ama ben Kürdüm!"

Küfürler eşliğinde darbe sesleri yeniden işkencehaneye hâkim oldu.

Cellat, bütün kin ve nefretiyle vurmaya başladı. Dövdüğü insandan bir daha hiç ses çıkmıyordu. Bir süre sonra yorulmuş olmalı ki, dövmeyi bırakıp bu kez, ortaya konuştu: "Türk olanlar parmak kaldırsın?. Kaşınan olursa oyarım, ha! İndirin. Şimdi de Kürt olanlar parmak kaldırsın? Eeee, parmak kaldırmayanlar kim oluyor?. Yoksa onlar Ermeni mi?

Cellattan başka kimseden çıt çıkmıyordu. Sansar da parmak kaldırmayanlar arasındaydı. Cellâdın son sorusu Sansar'ın kalp atışlarını hızlandırdı. Kısa bir aradan sonra cellat devam etti: "Sen her zaman Kürdüm diyordun. Parmak kaldırmadığına göre, yoksa Kürtlükten vaz mı geçtin?"

"İnsanın kimliği ile oynanmaz. Aynı şey sana yapılsa hoşuna gider mi?"

Yeniden küfürler, darbeler birbirine karıştı. İnen coplar, bir taşa vurulmuş gibi ses çıkarıyordu. Bu fasıl da, dört beş dakika devam etti. Arkasından, cellâdın sesi yeniden duyuldu: Lan tekrar ediyorum!.. Burada soruyu sadece biz sorarız. Şimdi, iki dakikalık kaşınma molası, veriyorum. Sonra derse devam edeceğiz! Başlaaaa!.."

İniltilerle, kaşınmanın çıkardığı o korkunç uğultu yeniden salona hâkim oldu. İnsanlar, vücutlarını tırnaklarıyla kanatıyor, her yırtılan deriye, kanayan yaraya bir dakika geçmeden pireler, bitler doluşuyordu. Daha fazla kaşımak, vücudu yırtmak, daha fazla ısırılmak ve daha fazla kanın emilmesi demekti. Ama vücut öylesine kaşınıyor, öylesine dayanılmaz, tarif edilmez bir hal alıyordu ki 'kaşınmak serbest' sözünü, o cehennemde duyulan en güzel söz haline geliyordu. Cellat da bunu bildiğinden, bu sözü sanki ulufe dağıtıyormuş gibi bir eda ile söylüyordu.

Bu arada, Sansar'ın arkasına bir şey dokundu. Az kalsın Sansar'ın ödü kopuyordu. Kâğıt hışırtısını duyunca rahatladı. Yasaklar listesi yeniden yapıştırılmıştı. Sansar'ın kafası uğulduyordu. Kendi önündeki insanın da sırtında, yasak listesi olduğunu yemek yerken gözlerini açtığında görmüştü. Fakat, bırakın onu almayı, aklından

bile geçirememişti. Ne garipti şu insan oğlu!. Kendi için bir şey düşünemezken, hiç tanımadığı bir insanın yemek yemesini sağlıyor; hem de dayak yememesi için, o kâğıdı tekrar yapıştırmayı, dayak yemek pahasına göze alabiliyordu. Arkasındaki kişinin Kemal gibi birisi olduğunu düşündü. O da, dört kez yakalanmış, fakat gıkı çıkmamıştı. Cellatlarla alay etmişti. Oysa Sansar, daha işin başında kendisine söz geçiremez olmuştu. Omzuna dokunan bir el, Sansar'ın az kalsın yüreğini indirecekti. "Eyvah yakalandık" dedi, kendi kendine.

"Kalk gidiyoruz."

Bu ses, onu yakalayanlardan birisinin sesiydi... Leş gibi 20-30 metre sürüklenip, işkence odasına tekrar tıkıldı.

"Şükür, yeniden kavuşturana."

Bu, artık iyice aşina olduğu şefin sesiydi. Sesinden bu kez hiç de acelesi olmadığı anlaşılıyordu. Ağır ağır konuşmasını sürdürdü:

"İyi görünüyorsun. Zavallı pireler sana ulaşamadı mı, yoksa? Yanımıza yaklaşmamak koşuluyla kaşınabilirsin!"

Sansar, tatlı tatlı kaşınmaya başlayınca. şef devam etti: "Bak oğlum, burada her şey benim elimde. Benden kimse hesap soramaz. Benim emir aldığım insanın yanına, senin Başbakanın bile önünü ilikleyerek girer. Artık senden arkadaşlarını istemiyorum, paraları da istemiyorum, silahları da. Bana niye yalan söyledin, sen onu söyle? Bizi niye boşa dolaştırıp durdun söyle?

Sansar, zor anlaşılır bir ses tonuyla: "Dinlenmek istedim."

"Eeee, şimdi senin ananı si..mez miyim ben! Bunu düşünemedin mi? Ama sana son bir şans daha vermek istiyorum. Burası önceki yere de benzemez oğlum. Belki bitler pireler bir ipucu vermiştir ama adamı meletirler burada, ona göre iyi düşün. Şu aletlere bak. Ne ararsan var. Dört gözle seni bekliyorlar. Gerçi bizde numara çok ama! Götün sıkıyorsa bir daha yalan söyle bakalım. Senin esas ismin ne?"

"Selim Kıymetbilir.

"Nerelisin?"

"Yakaladığınız yerden!"

"Merkezden mi, köyünden mi?"

"A. köyünden!"

"Kod ismin?"

"Sansar."

Şahin, oturduğu sandalyesinden şaşkınlıkla fırladı. Onu şaşırtan, Sansar'ın konuşması değildi. Konuşacağını zaten anlamıştı. Asıl onu şaşırtan, Sansar'ın ağzından dökülen son sözcüktü. Sansar'a daha dikkatlice bakarak etrafında dönmeye başladı. Bir yandan da konuşuyordu: "Has siktir lan. Sansar'mış. Doğru mu söylüyorsun, lan? Şu meşhur Sansar sensin, öyle mi?"

"Evet komutanım."

Şahin, Sansar'ı daha önce hiç görmemişti. Fakat çok duymuştu. O civarda bu ismi bilmeyen duymayan yok gibiydi. Bütün polisi, jandarması ondan çekinirdi. İşte bütün heyecanlanması, şaşırması bundandı. Biraz da, böyle bir insanın, bu kadar kolay çözülüşüne şaşırmıştı ya, bu ikinci planda kalıyordu. Böylesi bir insanı kendisinin yakalaması ve konuşturması camia içindeki raconunu büsbütün artıracaktı. Bundan emindi. Bunu düşünür düşünmez, heyecanla arkadaşlarına bağırdı: "Verdiği isimleri hemen araştırın. Bakalım doğru mu?" Arkadaşları dışarı fırlarken Şahin, tekrar Sansar'a döndü. "Lan, eğer yine yalan söylüyorsan, önce koridora çıkarıp, herkesin gözü önünde, seni Mahmut'a si...receğim; sonra da gebertip leşini, siktim sene arayıp bulamayacakları bir yere gömeceğim!"

"Tamam komutanım."

Sansar'ı orda bırakıp, sevinçle dışarı çıktı. Birkaç kez telsize sarıldı. Müjdeyi şefine vermek için kıvranıyordu. Fakat, yine aldatıldığını sanıp konuşmaya cesaret edemedi. Çok geçmeden arkadaşları, ağızları kulaklarında döndüler. Şef, onların yüzlerini görünce tamamen umutlandı.

"Ne oldu lan? Bu kez tamam mı?"

"Tamam, şef, dedi Keko. Söylediklerinin hepsi doğru."

Şef yerinde duramıyordu. Avuç içlerini zevkle birbirine sürttü. Kaygıların, düşüncelerin yerini bir anda sevinç kaplayıvermişti. Böyle bir insanın, bu kadar kolay konuşacağına hâlâ akıl sır erdiremiyordu. Fakat konuşmuş, hem de kendisi konuşturmuştu. Sevinci gittikçe büyüyordu. Şefinin biraz sakinleştiğini gören Keko anlatmaya devam etti. "Şefim dahası var. Bu adam küçükken iki kez de hırsızlıktan tutuklanmış. Ondan sonra kayıtlarda hiç ismi yok."

"Ne araklamış ki?"

"Birisinde bir askerin cüzdanını sövüşlemiş. Gören biri haber

vermiş. Diğerinde bir arabanın camını kırarak, içerisindeki eşyaları kapıp kaçmış."

"Kaç yaşlarında yapıyor, bunları?"

"11-12 Yaşlarında!"

"Anlaşıldı. Gidiyoruz!"

Bu kez keyifli bir şekilde, Sansar'ın yanına, işkence odasına girdiler. Koridordan ve diğer işkence odalarından gelen çığlıkları duymadılar bile. Sansar'ın konuşması cellatları sarhoş etmiş, kendilerinden geçirmişti. Vardıklarında Sansar hâlâ tir tir titriyordu. Sansar gerçi söylediklerinin doğru olduğunu çok iyi biliyordu. Fakat, 'Belki yanlış bilgi alır, benim yeniden kandırdığımı sanarak işkenceye alırlar.' korkusu ona yetiyordu. Eğer imkân olsa, kendi söylediklerinin doğrulunu kendisi araştırıp Şahin'e sunacaktı. İşkenceden bu kadar korkmuş, yolunu şaşırmıştı. Sansar: 'Şimdi ne yapacaklar acaba?' diye kara kara düşünürken, şefin sesi duyuldu: "Lan ibne, bu zamana kadar söylesen de, kendini ezdirmesen olmaz mıydı?" Söylediklerini araştırdık. Aferin. Doğruymuş. Küçükken iki kez de hırsızlıktan yakalanmışsın. Tamam, insan aç kalır veya yolsuzdur. Hırsızlık yapar. Eyvallah. Ben, böyle insanı bırak suçlamayı, yardım bile ederim. Bence en adi suç örgüt suçudur. Kimi kurtaracaksın lan? Nah kurtarırsın. Önce kendini kurtar oğlum. Şimdi gelsin, senin kurtaracakların, seni kurtarsın! Bak oğlum, bir yanlış yaptın. Her şeyi delikanlıca anlat. O zaman biz de sana yardım ederiz. Biz de para da çok, imkân da, güç de. Şimdi senden bir şey daha isteyeceğim. Sonra yine konuşuruz! Sen de silah vardı, bunu biliyorum. Bana banka soymaya sopayla gittiğini söylemezsin inşallah! Onu nereye koydun?

"Kaçarken bir bahçeye attım!"

"Hangi bahçeye."

"İstiklal Caddesi'ne çıkan ara sokaktaki dördüncü evin bahçesine!"

"Tamam baktıracağım. İnşallah şimdiye kadar kimse almamıştır."

Şef, bu kez tim elamanlarından birisine seslendi: "Keko, Sansar efendiye giyecek bir şeyler bul. Üzerindekileri de yak. Sonra yukarıdaki hücrelerden birisine yalnız koy. Döşekli olsun. Yanındaki hücrelerde bile adam olmayacak. Biliyorum açlıktan ölmek üzeredir. Ona yemek ver, okkalı olsun.

Tekrar Sansar'a döndü: "Dinlen. İyice de düşün Sansar! Her şeyi. Hiç bir şeyi atlamak yok! Yarın uzun uzun konuşuruz."

Çıkıp gitti.

Şahin, yine ağzından düşmeyen purosuyla doğruca yukarıdaki konforlu odalardan birisine çıkıp, bir çay söyledi. Diğerlerini başından çoktan savmıştı. Sansar gibi, bir örgütün en önemli adamlarından birinin, bu kadar kolay çözülmesinin hâlâ şaşkınlığını yaşamaktaydı. Ama çözülmüş, hem de kendisine her şeyiyle teslim olmuştu. Sevinçten haykırmak, bunu herkese duyurmak istiyor, fakat işin böyle olmayacağını da biliyordu.

Bu göreve başladığı ilk yıllarda, kendisine kaç kez anlatılmasına karşın her yakaladığını, konuşturduğunu önüne gelene ballandıra ballandıra anlatmış, bu yüzden da çok fırçalar yemişti. Fakat böylesine büyük bir fırsat, ilk defa eline geçmişti. Bunu da eline yüzüne bulaştırmanın hiçbir anlamı yoktu.

Geçmişteki acemiliğini, kendi aralarındaki rekabeti, kıskançlığı sabaha kadar defalarca düşünüp ölçüp biçtikten sonradır ki, bu fırsatı önündeki basamakları tırmanışında bir araç olarak kullanmaya ve ondan en iyi şekilde faydalanmaya karar verdi. Bunun da tek yolu, şefinin kendisini kullandığı gibi, onun da Sansar'ı akıllıca kullanmasından geçiyordu. Bu konuda Sansar, onu epeyce umutlandırmıştı. Bu işi çok sıkı tutmalıydı. Bu yüzden ilk iş olarak, ertesi gün saat gece yarısını geçmiş olmasına karşın, kendi ekibindeki arkadaşlarını hemen yanına çağırttı. Onları, Sansar'ın tutumundan kimseye bahsetmemeleri konusunda sıkı sıkı tembihledi. Bundan, dördü haricinde hiç kimsenin haberi olmayacaktı. Sansar, kendisinin bilgisi dışında işkencehaneye bile hiç indirilmeyecekti.

Diğerleri ayrıldıktan sonra, biraz uyumak için yatağa uzandı. Uyuyamadı. Şefi gibi bir pozisyonda olmayı ne kadar çok istiyordu. Allah'a şükür, gerçi sıfırdan buraya kadar gelmişti ammaaa! O, daha fazlasına layıktı...

Şahin, anne ve babasının ayrılıp, ortadan kaybolduklarında daha iki yaşındaydı. Sekiz yaşında ise, geride kalan son yakınını, anneannesini kaybetmişti. Anneannesi ölmeden önce, sokaklardan teneke ve kâğıt toplayarak Şahin'i besliyordu. Sonra, komşuların yardımıyla öksüzler yurduna verilmiş, orada büyümüştü.

İlkokulu zor bitirdi. On dokuz yaşında zar-zor polis okuluna kaydını yaptırana kadar, yurtlarda itilip kakılmış; sefalet içerisinde

yaşamıştı.

O, dünyadaki bütün anne ve babalardan nefret ediyordu.

O, kendisini horlayan, küçük gören öğretmeninden, bütün öğretmenlerden nefret ediyordu. Okuldaki kendini horlayan öğrencilerden, bütün öğrencilerden de nefret ediyordu. Neredeyse herkesten nefret ediyor, içinde büyük bir kin besliyordu.

O, hep, gerçek yaşamının, toplum polisi olmasıyla başladığına inanıyordu. Ondan sonradır ki, saygı görmeye, adam yerine konulmaya başlanmıştı. Önceden kendisinin yüzüne bakmayanlar, küçük görenler; artık korkuyla da olsa yerlere kadar eğilerek selam veriyorlardı. Kendisine böyle davranılmasın dan korkunç bir zevk duyuyor, herkesi karşısında diz çöktürmek istiyordu. Yılların kinini kustukça ferahlıyor, rahatlıyordu.

Böyle düşündüğünden, görevine alışması da hiç zor olmamıştı. Verilen bütün emirleri canla başla yerine getiriyor, ateş püskürüyordu. En çok da, işçi ve öğrenci eylemlerine gönderildiğinde seviniyordu. Onları kovalamak, yalvartmak, bağırtmak... Onun için mutlulukların en büyüğüydü. Onların, neden gösteri veya yürüyüş yaptıklarını hiçbir zaman düşünmemişti bile. Onların yaptıklarının, bu memleket ve millet için çok zararlı olduğu kendisine birçok kez anlatılmıştı, o kadar. Bu da Şahin'e yetiyordu. Onun en çok kullandığı söz: 'Yunanın ekmeğini yesem, Yunanın kılıcını bile çalarım..' sözüydü. Aldıklarının karşılığını vermeliydi.

En yıpranan cop, onun copuydu. Her yıl kendisine bir takdirname birde yeni bir cop veriliyordu. O aslında karın tokluğuna bile çalışmaya razıydı. İslam'ın şartlarından birisini bile, bir kez olsun hayata geçirmemişti ama Tanrıya inanırdı. Amirini, Tanı'nın yeryüzündeki bir vekiliymiş gibi görür, emirlerini de Tanrı buyruğu olarak kabul ederdi.

Genç polis memuru Şahin, göreve başladığı ilk yıllarda, işinden başka ne bir şey düşünüyor; ne de başka bir şeyle uğraşıyordu. Durum böyle olunca, işe çıkışlarında aralarına girip onların tavır ve hareketlerini gözleyen işkence konusun da uzman bir kişinin varlığından da haberi olamazdı tabi. O sadece ve sadece işine bakıyordu.

Bir gün aniden ofise çağırıldığında çok şaşırdı. Hiç bu şekilde ofise çağrılmamıştı. Kötü bir şey yaptığını sanıp, görevine son verileceğini düşündüğünden, ödü koptu. Bin bir telaş ve korku

içerisinde ofise gitti.

Bin kişiye yakın mevcudu olan merkezden sadece iki kişi çağrılmıştı. Şahin, diğer çağrılan polis memurunun da kendisi gibi kısa sürede dayak ve küfürleriyle ünlenen biri olduğunu görünce iyice panikledi. Belki de göstericileri çok hırpaladıklarından şikâyet etmişlerdi. Belki de zengin, nüfuslu birisini dövmüşlerdi. Koridorda içeri çağrılmayı beklerken konuştuklarında, diğer polis memuru da aynı şeylerden şüphelendiğini söyledi. Başka ne olabilirdi?

İçeriye çağırıldıklarında, o zamana kadar hiç görmedikleri sivil giyimli, kırk yaşlarında, esmer, iriyarı birisi tarafından güler yüzle ayakta karşılandılar. Bu garip adamı ilk görüşleriyle birlikte, korkuları da uçup gitti. İşte o gün, genç polis memuru Şahin'in yaşamını değiştiren bir başka dönüm noktasıydı. Masaya, özel çay ve pasta servisleri yapıldı. Toy polis memurları, sıkılıyor utanıyorlardı. Ayrıca kendilerinin müdürleri de orada hazır bulunuyor, konuğunu memnun etmek için çırpınıyordu. Önemli birisi olduğunu müdürünün hizmet etmesinden anlamıştı. Bir süre sohbet ettikten sonra esrarengiz kişi:

"Şimdi esas meseleye gelelim," diyerek ciddileşmişti. "Ben," demişti, tekrar gülümseyerek, "Sizlerin benimle birlikte, Siyasi Şube de çalışmanızı istiyorum."

Bunlar, daha Siyasi Şube'nin ne olduğunu bilmeksizin, bu görevi hemen kabul etmişlerdi. Siyasi olduğuna göre, önemli olmalıydı. O anda, kinini kusmak için eline gerçek bir fırsat geçtiğini nereden bilebilirdi. Yeni amiri, onların ilkokul mezunu olduklarına dahi aldırmamıştı.

Gerçi, çok kısa bir süre sonra bu da halledildi. Kendisine bir ortaokul diploması alındı. Bir yıl sonra da lise diploması. Polis Şahin, formaliteden sadece başvurmuş, gerisi halledilmişti. Bir de, bu göreve başladığının ilk günü, hâlâ kullanmakta olduğu Şahin kod ismi verilmişti kendisine. İşte Şahin, bu yeni göreviyle birlikte gizliliğin, bu işte ne kadar önemli olduğunu anlamaya başlamıştı. Gerçi ilk dönemler uyum konusunda epeyce zorlanmış, bu yüzden de epeyce azar işitmişti ama hepsinden de bir şeyler öğrenmişti. Her şeye rağmen bu görevinde baş komiserliğe kadar yükseldi.

1977 Yılında ise, Kırmızı'yla çalışmaya layık görüldü. Yeni görevini, çok daha fazla seviyordu. Çünkü istediği yere gidiyor; istediği şekilde davranıyordu. İstediği şekilde giyinmekte serbestti.

Görev yapmadığı vilayet çok azdı. Birkaç kez yurtdışında da görev yapmıştı. O seyyar dolaşmayı, başına buyruk olmayı çok seviyordu.

Kırmızı'yla yüz yüze fazla konuşmazdı. Onu sadece, ilk göreve başladığı zamanlarda bir kaç kez, bir kere de kursa gönderildiğinde ders verirken görmüştü. Ama telefon ve telsizle sık sık görüşüyorlardı.

Şahin, yeni görevindeki sahte polis veya askeri kimliklerinin sayısını bile hatırlayamıyordu. Şu andaki gerçek rütbesinin ne olduğunu da bilmiyordu. Bunu merak da etmiyordu. Çünkü çok geniş yetki ve sorumluluklarla donatılmıştı. Girip çıktığı yere kimse karışamaz, kimse engelleyemezdi. Bu ona yetiyordu. Bu tür meselelerde çok özgürdü. İşkence yapmakta olduğu gibi.

Şahin'in adı, güvenlik güçleri ve gizli servisler arasında acımasızlığı ile ün salmıştı. Gerektiğinde, kendi yanında çalışanlara bile acımadığı söyleniyordu. Onun konuşturamadığı hiçbir sanığı, daha kimse konuşturamamıştı. Bununla daima gurur duyuyordu. Fakat kendisinin konuşturduklarından, camia içerisindeki ciğeri beş para etmez kişiler faydalanmışlardı. Böylece onlar mükâfatlandırılmış, ödüllen dirilmişlerdi. Ama bu kez, hem de Sansar gibi bir adamı kimseye kaptırmayacak, onu kendi ekibi için kullanacaktı. İşte Şahin, böyle bir karara varmanın mutluluğu ile telefona sarıldı. Numaraları çevirirken derin derin nefes alıp verdi. Ağzından purosunu da çıkardı. Zaten purosunu bir uyurken, bir de Kırmızı'yla konuşurken çıkarıyordu. Çok heyecanlıydı. Gerçi bu numaraları her çevirişinde heyecanlanıyordu ama bu kez farklıydı: "Günaydın, ben Şahin. Şayet Kırmızı uyandıysa, onunla görüşmek istiyorum."

Telefona çıkan, her zaman olduğu gibi Kırmızı'nın korumasıydı. Ve doğal olarak Şahin ile Kırmızı arasındaki haberleşme yöntemini çok iyi biliyordu. Bu yöntem, hangi şartlarda ve zamanda olursa olsun Şahin, Kırmızı'yla konuşmak istediğinde konuşturulmalıydı. Bu yüzden koruma: "Hemen bağlıyorum efendim," deyip Kırmızı'ya bağladı."

"Merhaba Şahin, hayrola sabah sabah! Bir şey mi var?"

"Günaydınlar şefim! Hayır, hayır... Her şey yolunda. Hayırlı bir haberim var. Ne yapmamız konusunda önce sana bir danışayım dedim."

"Sağ ol, Şahin. Nedir şu hayırlı haber?"

"Şefim, şu yakaladığımız banka soyguncusunu biliyorsun. Hani dün bizi atlatınıştı ya, işte o adam. O olaydan birkaç saat sonra çözdük herifi. Her şeyi verdi. Söylediği yerden silahı da aldırttım. Hemen laboratuara rapor için göndermelerini söyledim. Asıl şimdi sıkı dur şefim: Bu adam yıllardan beri lakabıyla tanıdığımız, neyin nesi olduğunu daima merak ettiğimiz meşhur Sansar'mış"

Bir anda Kırmızı da şaşırıp heyecanlandı: "Bu.. Bu.. Bundan emin misin, Şahin?" diye bağırdı. "Sakın bu da düzmece olmasın?"

"Hayır efendim!.. Kesinlikle bundan eminim şefim."

"Kimmiş, neci imiş bu adam?"

"Birkaç saat önce kendisiyle yine konuştum. 'Halk Demokrasisi' örgütündenmiş. Bu örgütün beyin adamlarından biri. Esas adı: Selim Kıymetbilir. F...lı. Merkeze bağlı A. köyünden. Son iki yıldır Ankara'da faaliyet gösteriyormuş. F...lı'ya soygun için bir hafta önce gelmişler. Diğer iki teröristi de Ankara'dan getirmiş efendim. Sanıyorum onlar, Ankara'ya en kısa zamanda geri döneceklerdir. Şimdi ne yapacağız bu adamı?"

"Sen ne düşünüyorsun?"

Şahin, bu tür sorular beklediğinden hazırlıklıydı: "Sayın Şefim! Biz, her zaman lokmayı hazırlayıp, başkalarına veriyoruz. Onlar da istedikleri gibi yiyip, bizimle matrak geçiyorlar. Bu adam önemli birisi. Eğer bundan yararlanabilirsek, bu örgütü bitiririz. Dahası, bu adam terörist gruplar içerisinde tanınan, sayılıp sevilen birisi olduğundan bunu başka amaçlar içinde kullanabiliriz. Yok, eğer istiyorsanız, çağırın televizyonu konuşturalım. Onu da yaparız. Ama ondan sonra da, herkes arazi olacaktır. Bul bulabilirsen!"

"Anlaşıldı," dedi Kırmızı. "Senin dediğin gibi yapalım. Yalnız, ne yapacağımıza karar vermeden önce bu adamı ben de dinlemek istiyorum. Güzel bir oda hazırlat. Tüm konuşmaları hem videoya hem de kasede kaydedin. Eğer teknik şeylerde bir eksiklik olursa bana haber ver. Ben, malzemelerle birlikte, bir teknik elemanı hemen Antep'ten gönderirim. Fakat tüm bu kayıtlardan, Sansar'ın haberi olmayacak. Odaya gizlice yerleştirilecek. Kameranın Sansar'ı cepheden görmesine dikkat etsinler. Tabi daha sonra tüm bunları kendisine açıklayacağız. Ve onları kendi arşivimizde, Sansar'ın boynuna geçirilmiş bir yular olarak özenle saklayacağız. Bu işi bitirdikten sonra bana kaseti dinlet... Gerisini o zaman konuşuruz!"

"Anlaşıldı patron!.. Hazırlıklara hemen başlıyorum!"

"Haydi, kolay gelsin."

"Sağ ol patron"

Her şey Kırmızı'nın istediği gibi oldu. Ellerindeki olanakları da kullanarak Sansar'la karşılıklı oturup, bir mülakat yaptılar. Sansar, güzelce giydirilmiş, saçları taranmış ve sinekkaydı tıraş olmuştu. Mülakat biraz resmiyeti çağrıştırdığından, buna karşılıklı sohbet ettiler demek daha uygun olurdu. Sohbet anında yenilip içildi. Önceden uyarılar yapıldığından, hiç zorluk çıkarılmadı. Hatta biraz zorlamayla da olsa gülüşmeler, kıkırdamalar oldu. Zaten cellatlar için en zor olanı, bir insanın kendisine, yakınlarına ve geçmişine ihanet ettirilmesiydi. Onların moralleri, mutlulukları buna bağlıydı. Bunu başardılar mı gerisi kolaydı. Bu yüzden neşelerine diyecek yoktu. Sansar, bu olanağı onlara vermişti. Dayak korkusuyla kendisini cellatların kucağına atmış, yaşamının geri kalanını onların, insafına bırakmıştı.

***

Lüks bir odaydı. Daha doğrusu, çekim yaptıkları odadan çok daha lükstü. Özenle hazırlanmış büyükçe yemek masasında bir kuş sütü eksikti. Şahin ve onun timini oluşturan üç kişi son hazırlıkları yapmaktaydı. İçecek olarak masaya şampanya, rakı, kırmızı ve beyaz şarap konulmuştu. Masanın üzerine özenle iki tane Türk bayrağı yerleştirildi. İkisinin ortasında ise, MHP'nin üç hilali asılıydı.

Duvarlar, Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin resimleriyle süslenmişti. Duvarın bir yanında ise, büyükçe bir Türkiye haritası vardı.

Şahinin timi, büyük bir zafer kazanmanın sarhoşluğunu yaşıyorlardı. Hiç durmadan gülüyor, şakalaşıyorlardı.

Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra Şahin ve diğer iki tim elamanı masaya oturdu. Timin en kıdemsiz olanının bu kutlamaya hizmet etmesi kararlaştırılmıştı. Bu yüzden genç tim elemanı ayakta duruyor, son eksikleri tamamlıyordu. Çok geçmeden, şefleri olan Şahin, bu genç tim elamanına seslendi:

"Çivi, gidip getirir misin şu bizim yoldaş Sansar'ı." Sesi öylesine alay yüklüydü ki, epey güldüler.

Biraz sonra kapı vuruldu. Onlardan başkası olamazdı. Şahin, belki de sesini yumuşatmak için en fazla o zaman zorlandı. O, bu tür nezaket kurallarını çoktan unutmuştu.

"Buyurun!"

Sansar önde, Çivi arkada odaya girdiler. Sansar her şeye ürkek ürkek bakıyor, kesik kesik soluyordu. Tıpkı kıstırılmış bir dağ tavşanı gibi. Odadaki üç kişi aynı anda sırıttı. Biraz dikkatlice bakıldığında, bunların gülümsemesi, avlarını kıstıran aç kurtların dişlerini göstermesine benziyordu. Bütün zorlamasına karşın Sansar da ancak onlar kadar gülümseyebildi. Nasıl olsa bu canavarlardan kaçıp, kurtulacak en ufak bir şansı kalmamıştı. Bu yüzden kuyruğunu çoktan bacaklarının arasına sokmuş, sırf, fiziki olarak onu yiyip bitirmesinler diye gariban ayağına yatmıştı. Oysa kişiliğinin elden gitmekte olduğunu düşünemiyordu bile.

Tek tek el sıkışıp, ayaküstü, karşılıklı hal hatır soruldu. Roller çok güzel oynanıyordu. Sonunda Şahin'in: "Buyurun oturun!.. Önce şöyle bir karnımızı doyuralım," sözleriyle herkes sandalyesine yerleşti. Sansar'ın hâlâ çekingen davrandığını gören Şahin, bu kez özel olarak Sansar'a seslendi.

"Yesene Sansar, lütfen çekinme ve istediğin gibi hareket et, artık sen de aileden sayılırsın."

"Sağ ol," dedi, Sansar, zor duyulur bir sesle.

Odada konuşma olmadığı anlarda çok korkunç bir sessizlik oluyordu. Sansar kızarıp bozarıyor, gözlerini aniden sağa sola kaçırıp, yeniden önüne çeviriyordu. Odadaki her şey, ona çok yabancıydı. MHP'nin bayrağı, yemek yediği masayı süslüyor, masanın çevresinde oturanlar, yıllarca nefret ettiği, savaştığı bu ideolojinin mensupları. Tüm bunlar, Sansar'ı eziyor, bitiriyordu. Kendisini ormanda yaşayan bir sinek gibi değersiz ve bitik hissediyordu.

Şef'in, kadehini kaldırmasıyla beraber, herkes kadeh kaldırdı.

"Haydi şerefe."

"Şerefe" dedi, diğerleri.

Şerefe, derken Sansar da, şefin keyfini kaçırmamak için yarım ağız sırıttı. Bu duruma çok sevinen şef, tam zamanı olduğunu anlamış olacak ki: "Ne dersiniz çocuklar, diye seslendi. Buraya bu akşam, birkaç piliç atalım mı?"

"Hiç fena olmaz" şef, dedi diğerleri.

Sansar, tamamen kızardı.

Tam bu esnada telefon çaldı. Herkes aniden toparlandı. Elleri, ceketlerinin düğmelerine gidip, onları iliklediler. Sansar, zaten hazır ola yakın oturuyordu. Diğerlerini görünce daha fazla topar-

landı. Diğerleri telefonun kimden geldiğini bildiklerinden bu kadar telaşlanmışlardı. Daha önceden telefon, odadaki herkesin dinleyebileceği şekilde ayarlandığı için, şefin alıcının düğmesine basmasıyla Kırmızı' nın sesi duyuldu.

"Selamünaleyküm çocuklar."

"Aleykümselâm patron," dediler hep bir ağızdan.

Sansar da bir şeyler kekelerken, demek ki bunlarında bir şefi var diye düşünü.

"Hazır mısınız?"

"Hazırız efendim dedi, Şahin."

"Selim arkadaş, aramıza hoş geldin."

Sansar, anlaşılır anlaşılmaz bir sesle karşılık verdi. Sesi ve bütün bedeni titriyordu:. "Hoş bulduk, efendim."

"Sanıyorum eğleniyordunuz, rahatsız ettiğim için özür dilerim."

Hepsi birden haykırdı. "Estağfurullah efendim."

"Kısa keseceğim! Selim arkadaşa bazı nasihatlerde bulunmak istiyorum. Önce şunu kafanda iyice netleştir. Bundan sonra bizimle çalışmaktan başka çaren yok. Samimi açıklamalarınızı dinledim. Pişmanlığınızdan dolayı sizi kutluyorum. Bütün açıklamalarınız kaydedilmiştir. Fakat onlardan, bizimle çalıştığınız sürece hiç kimsenin haberi olmayacaktır. Onlar, özel arşivimizde saklanacaklar. Şu anda yanında bulunan kişiler haricinde bir kişinin haberi olursa, içimizden birinin ihanetiyle karşı karşıyayız demektir. Bizle çalışan herkes, böyle bir suçun cezasının ne olduğunu çok iyi bilir. Bize ihanet edeni kesinlikle yaşatmayız. Eğer senin örgütün de bu itiraflarını bilse, senin yine yaşama şansım yok, öyle değil mi?"

"Doğrudur, efendim!"

"Fakat bizimle anlaşırsan, mükemmel bir yaşam sürebilirsin. Para, güç, yetki, lüks bir yaşam istemediğin kadar. Küçükken hırsızlık yaptığını duydum. Çok normal karşılıyorum. Biliyorum parasızlık zor. Ama şimdi eline çok büyük bir fırsat geçti. Çok zengin olabilirsin. Bundan sonra Şahin'le çalışacaksın. (Kırmızı, emirlerinin yönünü değiştirdi) Şahin, Selim'in aramızdaki kod ismi 99 olacak. Laboratuardan silahı geri istemiştin. Bir sonuç çıktı mı?"

"Hayır, efendim, bekliyoruz."

"Onu bir an önce hallet. Oradaki bizim adamımıza söyle, özel olarak ilgilenip sana göndersin. Ayrıca 99 hakkında elinizde ne kadar delil varsa yok edeceksiniz. Onun her türlü maddi ve manevi

ihtiyacını karşılanacak. Diğer tüm mahkûmlara onun direndiği izlenimi verilecek. 99'un ifadesini, ikiniz hazırlayacaksınız. Şimdilik soracağınız başka bir şey var mı?"

"Yok efendim."

"99, senin sormak istediğin bir şey var mı?"

"Yok, efendim, sağ ol."

"Beni istediğin zaman arayabilirsin."

"Ararım efendim."

"Haydi size iyi eğlenceler.

Hep birlikte: "Sağ olun efendim."

Şahin, telefonu kapattıktan sonra, büyük bir sevinçle ortaya konuştu: "Lan bu Kırmızı, peygamber gibi adam be! Bu memlekette yapamayacağı şey yok!"

Çivi böbürlenerek araya girdi: "İleride bakan bile olur."

Şahin bu söze katıla katıla epey güldükten sonra konuştu: "Bakan mı dedin?"

"Hee, fena mı olur, bakan olsa?"

"Ne yapsın o bakanlığı be avanak. Bakanlar onun emir kulu! Neyse bırakın şimdi bunları da eğlenmemize bakalım."

Kadehler kaldırıldı: "Şerefe!"

Sansar, ortama giderek alışmaya başladı. Korkuyu bütün ilikleriinde yaşamasına karşın, arada sırada kesik kesik gülüyor, içkinin de tesiriyle ağır ağır açılıyordu. Yıllardır içki içmediğinden olacak, diğerlerinden daha fazla etkileniyordu. Sansar'daki bu değişikliği fark eden Şahin de, ikide bir 'şerefe' diyerek kadeh kaldırıyordu. Sonunda Sansar'ın epeyce yol aldığını anlayan Şahin, niyetini bu kez doğrudan Sansar'a açıklamaya karar verdi: "Evliydin değil mi, 99?"

"Evet."

"Ne zamandan beri karını görmedin?"

"Bir buçuk yıl kadar, efendim!"

"Yahu bu ne biçim yaşam? Kadınsız yaşam olur mu? Ayağa kalkıp telefona giderken söylenmeye devam etti: "Sana yaşamasını bile ben öğreteceğim."

Numaraları çevirdi. Karşıdakini beklerken ağzından bırakmadığı purosuyla, Sansar'a konuşmaya devam ediyordu: "Kancıklar gelsin de bir gör... Muhabbet daha başka olur, o zaman!

Telefona: "Lan pezo, beni tanıdın mı? Haa tamam! Bana bak.

Bize iki tane kancık lazım! Hemen şimdi! Postal mostal göndermeye kalkma, gelir bacaklarını kırarım. Ama bir tanesi kesin sıfır kilometrede olacak... Kes lan senin elinin altında vardır... Diğeri önemli değil. İki tane, lokum gibi ev pilici istiyorum! Anlaşıldı mı?.. Ben anlamam, bulacaksın!.. Haa!.. Buranın yerlilerinden de olmayacak... Lan pezevenk, fazla konuşma bulacaksın!.. Tamam, tamam ha şöyle imana gel. Bir saniye kapatma. Kadınlar, geçen gönderdiğin yere gelsinler, ben onları aldırtmak için hemen bir adam gönderiyorum, çabuk.

Sevinçle telefonu kapatırken Sansar'a seslendi.

"Of beeee !.. İşte şimdi içilir be Sansar!.. Haydi şerefe!"

O gece, geç saatlere kadar eğlenildi. Kadınlardan bakire olanı sadece Sansar'la ilgileniyordu. Diğerini ise Şahin kendisine ayırmıştı. Hepsi sarhoş olmuştu. Fakat Sansar ayakta bile duramıyordu. Bazen ağlıyor, bazen gülüyordu. Geçmişte utanılacak çok az şey yapan birisi olarak utanç duyuyor, bazen de içkinin verdiği cesaretle aniden değişerek odadaki utanmazlardan birisi oluveriyordu.

Sabaha karşı herkes odasına çekildi. Sansar'ı yanındaki kadınla birlikte, onun için hazırlanan odaya taşıdılar. Kadın da, onu soyması konusunda uyarıldı. Ayrıca, bir buçuk yıldır hiçbir kadınla ilişkisi olmadığı kıkırdamalar eşliğinde hatırlatıldı. Fakat bütün zorlamalara, denemelere karşın, Sansar'ın vücudu harekete geçirilemedi. Ruhu, fiziğini de çökertmişti. Sarhoşluğun verdiği sahte güç bile, Sansar'ın ruhunu okşayamadı. Belki de en büyük neden, cinsel organındaki kanamaların hâlâ devam ediyor olmasındandı. Yara bere içerisindeydi. Bu yüzden kadın, Sansar'ın yanında kaldığı son bir kaç saati, ona sadece masaj yapmakla geçirdi.

Aslında cellatlar, Sansar'ın kadına hiçbir şey yapamayacağını çok iyi biliyorlardı. Fakat amaçları, onun utanç duvarını yıkmasını sağlamak, geçmişte değer verdiği, uğrunda kavga yaptığı şeylere ters düşürmekti. Öz kişiliğini parçalamaktı. Bundan dolayıdır ki, birkaç saat sonra, Sansar'ın odasına gelen tim mensupları alaylı bir şekilde:

"Senin baston kırık... Bu pilice bir şey yapamazsın," diyerek kadını alıp götürdüler.

***

Karla kaplı, toprak damlı evleri sağa-sola serpilmiş, 25-30 ha-

nelik bir köy. Birkaç insan damlar dan kar kürümekte. Çalılık ve kayalık bir yamacın eteğine kurulmuş olan bu köyün altından, üzeri karla kaplı akmakta olan bir çayın birkaç yerinden, su almak veya hayvanları sulamak için buzları kırılmıştı.

Şubat ayının ilk günleri olmasına karşın, hava açık ve güneşliydi. Bu yüzden, bazı hayvanlar ahırlardan çıkarılmış, dereye suya götürülüyor; ayaklarının açılması için az da olsa Çevrede dolaştırılıyor lardı. Hayvanlar da, ahırdan kurtulmanın sevinciyle; sağa sola zıplıyor, meliyor, anırıyor, böğürüyorlardı.

Köyün tam karşısına, kuzeyine düşen kısımda ise yücelerin yücesi bir dağ yükseliyordu. Bu dağın etekleri zırh gibi meşe ağaçlarıyla kaplıydı. Havanın açık olmasına karşın bu dağın tepesi dumandan görünmüyordu. Dağ öylesine yüksekti ki, insan ilk bakışta dağın ucunun bulutlara değdiğini düşüne bilirdi. Köyün arkasını verdiği tepe ise, bu dağın yanında, daha yeni yürümeye başlayan bir yavrunun, annesinin yanındaki görünümünü andırıyordu.

Köyün dereye yakın bir yerine okul inşa edilmişti. Okulun hemen çıkışında –burası köy meydanı oluyordu– ise bir bakkal dükkânı ile bir kahvehane vardı. Havanın güneşli olmasından olacak çocukların neredeyse tamamı da köy meydanındaydı birkaç yaşlı sırtlarını kahvenin duvarına verip çömelmişlerdi. Ellerinde tespihleri olduğu halde zevkle, çocukların oynayacakları oyunu bekliyorlardı. Aslında bunların, merakla beklemelerinin en büyük sebebi, kendileri gibi yaşlı Müslüm Dedenin de bu oyunda yer almasıydı. Müslüm Dede, o köyün yaşlısının da, gencinin de neşe kaynağıydı. Deli mi akıllı mı olduğu konusunda kimse kesin bir şey söyleyemiyordu. Ama çok farklı birisi olduğu kesindi. O gün olduğu gibi her pazar, çocuklarla akla gelmedik oyunlar oynar, köy meydanını sirke çevirirdi.

Çocukların çoğunun elinde tahtadan yapılmış tüfekler, bazılarında ise oyuncak tabancalar vardı. Müslüm Dede ise, hep bastonunu silah olarak kullanırdı.

O hafta oynayacakları oyun için, oyuncu seçimini Baver yapacaktı. Baver, henüz sekiz yaşında, kara kuru bir çocuktu. Yaşına göre uzun sayılırdı. Siyah gözleri ateş gibi parlıyordu. Çok yürekliydi. Yaşıtlarının hepsi ondan çekinirdi.

Baver önünde toplanan çocuklara şöyle bir göz gezdirdi. Çocuklar, oynayacakları oyunu bildiklerinden hepsi de bakışlarıyla,

"Ne olursun, beni de devrimciler gurubuna seç!" diye yalvarıyorlardı sanki. Baver, seçimin kolay olmadığını biliyordu. Seçimler yüzünden küsmeler oluyor, bazen kavga bile çıkıyordu. Fakat bu seçimin yapılması gerekiyordu. Sonunda eliyle sağ tarafı işaret ederek setçe seslendi: "Bu tarafa gönderdiklerim asker olacaklar."

Bu kez eliyle sol tarafı gösterdi: "Bu tarafa gönderdiklerim ise, devrimci olacaklar. Eveeet, sen şu tarafa."

Çocuk, büyük bir öfkeyle itiraz etti: "Hayır, niye o tarafa geçiyor muşum? Benim dayım gerilla!"

Baver, kendinden emin bir şekilde, "Yalan söylüyorsun. Senin dayın İstanbul'da çalışıyor. Geç şu tarafa." dedi.

Çocuk, fazla üstelemeden utanarak geçti. Baver devam etti: "Sen şu tarafa!"

Başka bir çocuk, sevinçle devrimciler grubuna geçti. Bu arada Müslüm Dede, heyecandan daha fazla yerinde duramayarak, bastonunu havaya kaldırıp Baver'e gösterdi: "Lan Baver! Eğer beni şu tarafa seç, şunu senin üstünde kırarım alimallah!.. İki torunum damda! Bu kez bastonuyla karşıdaki görkemli dağı gösterdi. Bir tanesi de orada!

"Müslüm dede, sen şu tarafa!"

Müslüm Dede sevinçle şıkıdım oynayarak karşı tarafa geçerken, bir yandan da nara atıyordu. "Haa şöyle!.. He.. he.. heeeey!"

"Bir araba geliyor," diye bağırdı biri.

Bütün yüzler, gözler yola çevrildi.

"Araba geliyor," diye onayladı diğerleri.

Kış günü araba sık gelmezdi onların köyüne. Duvar dibinde pinekleyen ihtiyarlar bile kalktılar.

"Araba geliyor," dedi herkes.

Baver, herkesin duyabileceği şekilde bağırdı: "Sonra devam ederiz."

Araba biraz daha yaklaşınca, bütün çocuklar bağrışarak gelen araca doğru koşuştular.

Gelen araç, ne oldukları meçhul time ait olan beyaz Fiat'tı. Sansar yine arkada, Çivi ile Keko'nun arasında oturuyordu. Gözleri açık, üzgün bir şekilde etrafı seyrediyordu. Şahin, yine önde kibirli bir şekilde oturuyordu. Sansar'ın yüzünde hâlâ morluklar vardı. Saçları tamamen dağıtılmıştı. Elleri de arkadan kelepçelenmişti.

Sansar ve şoför hariç diğer tim elamanları, mermileri namluya

sürdüler. Ve çocuklar, aracın çevresinde bir uğultu yumağı oluşturarak köy meydanına geldiler. Herkes aracın içerisindeki eli kelepçeli adama acıyarak bakıyordu. Çocuklar onu tanıyamadılar. Ama içlerinde bir tanesinin küçücük yüreği, onu görür görmez cız etti. Sanki o afacan çocuğun dili tutulmuş, konuşamıyordu. Bu çocuk, Baver'den başkası değildi. Sansar da onu görmüş, birbirlerine bakakalmışlardı. Baver, babasına gurur ve sevgiyle bakıyor, Sansar'sa bu bakışlar altında eriyordu.

Bu arada, kahvedeki insanlar da dışarıya akın etmiş, olacakları bekliyorlardı. Şahin aracın penceresinden kalabalığa seslendi. "İçinizde muhtar kim?"

"Benim," dedi birisi.

"Bu Selim Kıymetbilir'in evi hangisi?.. Göster bize!"

Muhtar, onlara yaklaşırken seslendi. Gözü Sansar'da, olumlu olumsuz bir işaret bekliyordu, ama nafile!.. O bildiği çelik gözler, şimdi bomboştu.

"Siz kim oluyorsunuz, efendi?" diye sordu muhtar.

"Polis," dedi Şahin. "Çabuk göster yoksa seni de alırım arabaya!"

Muhtar, eliyle yakındaki bir evi işaret ederek seslendi. "İşte orası."

Muhtarın bunu söylerken içi rahattı. Çünkü her zaman olduğu gibi Sansar'ı görür görmez eve haber vermek için bir çocuğu çoktaaan uçurmuşlardı.

Aracı evin yakınına sürdüler. Cellatların tehdidine, bağırıp çağırmalarına karşın çocuklar, arabaya tam tekmil eşlik ediyorlardı.

Dört tim elamanı, elleri tetikte olduğu halde araçtan indiler. İtip kakarak, Sansar'ı da indirdiler. Bir tanesi evin dışında nöbet tutarken, diğerleri Sansar'la birlikte eve girdiler...

Evde, Sansar'ın karısıyla yaşlı babası vardı. Baba, korku içerisinde oğluna sarılarak ağladı. Karısı hiçbir şey demiyor, sadece kocasına bakıyordu. Üzüldüğünü hiç belli etmiyordu. Gören de, şu elleri kelepçeli adam onun kocası değil sanırdı.

Şahin, bir iki dakika bu görüşme anını seyretti. Kadının da yalvarıp yakaracağını sanmıştı ama öyle olmadı. Kadının en ufak bir zayıflık gösterıneyişi moralini bozmuştu. Daha fazla beklemenin anlamı yoktu. Sert bir şekilde arkadaşlarına seslendi: "Bütün odaları didik didik arayın. Bu azılı komünistin evinde mutlaka silah vardır."

Tim elemanları süratle odalara dağılırken Şahin, göz ucuyla Sansar'ın karısına baktı. Son söyledikleri onu mutlu etmişe benziyordu. Sansar'ın direndiğini sanmış sevinmişti.

Odalar gelişigüzel arandı. Daha doğrusu aranıyormuş gibi yapıldı. Eşyaların yerleri değiştirildi. Yataklar dağıtıldı. Bu arada tesadüfen silah bulmamak için dualar bile edildi. Sonunda şefin huzuruna gelindi: "Her yeri aradım. Bir şey yok, şefim."

"Bir şey bulamadım, şef."

"Hayret. Bir şey yok, şef."

Şef, Sansar'a dönerek, öfkeyle bağırdı:

"O silahları bize vereceksin, lan! Paraları da sana kusturacağım. Sende silah var oğlum, biliyorum!.. Kendini ezdirme ver!"

Sansar, zoraki mırıldandı: "Bende hiçbir şey yok."

"Oğlum biz de delikanlıyız. Biz de insanız. Her şey karşılıklı. Şimdi karınla beş dakika baş başa konuşmana müsaade edeceğiz. Girin şu odaya. Yalnız beş dakika."

Odanın kapısı kapandığında Sansar'ın karısının yüzü ışıldadı: "Seninle gurur duyuyorum! diyerek, Sansar'ın boynuna sarıldı. Sansar'sa ölü gibiydi.

Kocasının konuşmadığını görünce sesini kısarak devam etti: "Hiç üzülme!.. Senin için ölünceye kadar beklemeye hazırım! Hem de namusumuza, onurumuza hiçbir leke getirmeden!.. Senden istediğim tek şey, onurunu düşmana çiğnetmemen.Başka bir şey demiyom!

Sansar, kavuşmak için can attığı karısının gözlerine şimdi bakmaya korkuyordu. İçine doluşan utanç ve küçülmüşlük duygusu, onu karısından korkutur olmuştu. Karısına, dürüstçe söyleyebileceği hiçbir şeyi kalmamıştı. Doğruları cellatlarına anlatan birinin, böylesi onurlu bir eşe anlatacağı ancak yalan olabilirdi: "Merak etme, her şey düzelecek.

Cebinden 400.000 T.L çıkarıp, karısına uzatırken fısıldadı: "Bunu al, üzerinde bulamadılar, harçlık yaparsınız."

Dışarıdan Şahin'in sesi duyuldu: "Süre doldu, çıkın."

Karısı, parayı koynuna sokarken: "Bizi hiç merak etme, kurban olduğum. Kendine iyi bak..." diye fısıldadı.

"Tamam, Hoşça kalın."

Çıktılar.

Sansar, odadan çıkar çıkmaz Baver'le karşı karşıya geldi.

Baver: "Seni çok seviyorum, baba, hiç üzülme..."diye babasını teselli etmeye çalıştı.

Sansar: "Tamam," diyebildi bütün tükenmişliğine rağmen.

Bu arada şefin, öfkeli sesi yeniden duyuldu: "Yeter artık, haydi gidiyoruz."

Tim elamanları, Sansar'ın kollarından yapışarak ite kaka götürüp araca tıktılar. Araç hareket eder etmez, arkasından bütün çocuklar hep birlikte bağırdılar: "Selim amca, seni çok seviyoruuuuz!

Araç, köyden yüz yüz elli metre uzaklaşınca tim mensupları daha fazla kendilerini tutamayıp kahkahayı bastılar...

***

Diyarbakır işkencehanesi.

Derinlerden gelen insan çığlıkları, küfürler, tehditler birbirine karışıyordu. Büyük bir hızla çoğalan milyonlarca bit pire, koridorda kıpırtısız oturan insanları canlı canlı yiyordu. Bu şekilde insanlar, kurbanlık koyun gibi işkenceye götürülmeyi bekliyor, o da yetmiyormuş gibi, hiç durmadan nöbetçi polisler tarafından sorgulanıyor ve aşağılanıyorlardı. Mutlaka bir bahane uydurularak, işkenceyi beklerken bile dövülüyorlardı. Dövme sebepleri, kımıldama, biraz sesli soluma olduğu gibi; bir sanığın Alevi veya Kürt olması en büyük dövülme sebebiydi. Hele bir kişi Hıristiyan, hele Allah korusun Ermeni ise, hiç ama hiç şansı yoktu. Bu işkencehanedeki bir günlük yaşamın en az yirmi saati böyle devam ediyordu.

İşkencehanenin yine olağan seyrini yaşadığı bir anda, Şahin'in timi bütün heybetiyle içeri daldı. Öylesine bağırıyor, öylesine küfrediyorlardı ki, işkencehanedeki diğer sesler bu seslerin arkasında fon müziği gibi kalırdı:

"Lan, orospu çocuğu Sansar, vereceksin silahı."

"Lan ibne Sansar, bizi gezdirdin. Arkadaşlarını kaçırdın değil mi?"

"Milyonlarca lira gitti. Senin ananı si...ceğim."

"Daha bunda ne var lan, ibne. Yakında Ankara'ya, DAL'a (Derin Araştırma Laboratuarı) götüreceğim seni. Bakalım o zaman ne ya...ğımı yiyeceksin?

Büyük bir gürültüyle boş bir hücrenin kapısı açılarak Sansar içeri sokuldu. Fakat orada bulunan hiç kimse, bu darbelerin duvar-

lara ve beton zemine vurulduğunu anlayamadı. Hücre kapısı açılışından daha büyük bir gürültüyle kapatıldı.

Şef, arkasından koridordaki nöbetçi polise seslendi: "Nöbetçi, gel buraya."

Nöbetçi polis, namludan çıkmış bir kurşun gibi fırladı. Daha koşarken, "Emret komutanım," diye bağırıyordu.

Şahin'in huzuruna gelinceye kadar, gözü bağlı hareketsiz oturan birkaç sanığı devirdi. Terlemişti. Bu terlemenin sebebi, koşma değil korkuydu. Şahin'i fazla görmemesine karşın, onun hakkında çok şey duymuştu. Acımasızlığı dilden dile dolaşıyordu.

"Bu Sansar denen orospu çocuğunun kapısı hiç açılmayacak. Hiçbir şey verilmeyecek, alın mayacak. Eğer konuşmak isterse bizi çağıracaksın. Senin yerine gelecek nöbetçiye de aynen dediklerimi aktaracaksın. Anlaşıldı mı?"

Polis memuru, yırtılırcasına bağırdı: "Anlaşıldı komutanım!"

"Haydi, şimdi işine!"

"Emredersin komutanım!"

Geldikleri gibi gittiler.

Nöbetçi polis memuru, çocuk gibi muamele görmenin ezikliğini yaşıyordu. Kafası allak bullak olmuştu. Bildiği küfürlerin –ki bir hayli yakası açılmadık küfür biliyordu– hepsini Şahin'e içinden tekrarladı. Yine ferahlayamadı. Bu kez orada bulunan sanıklara yöneldi. Eskisinden daha fazla dövüp, sövmeye başladı. Biraz boşalmıştı. Fakat bu da kâfi gelmiyordu. Kendisinin Şahin'in huzurunda tir tir titrediği gibi, sanıkların da kendi huzurunda titremelerini, yalvarmalarını istiyordu. Sonunda aklına Mahmut geldi. Yanına çağırdı. Mahmut'un gözleri bile açıktı. Onunkini açmayıp da kiminkini açacaklardı. İki tokat attı. Mahmut ağlamaya, yalvarmaya başladı. Sonra Mahmut'un eline copunu vererek diğer sanıkları dövmesini istedi. Mahmut, eline copu geçirir geçirmez ana avrat küfrederek, önüne gelene vurmaya başladı. Nöbetçi polis memuru, Mahmut'un diğer sanıkları küfürler eşliğinde dövmesine bayılıyordu. İşte o zaman tamamen rahatlayıp, kahkahalarla bu manzarayı seyretmeye başladı.

Sansar, aradan bir saat bile geçmeden, hücreye konulduğu gibi, patırtılar eşliğinde yeniden alınıp götürüldü. Hücreden çıkar çıkmaz, doğru banyoya alındı... Yeni elbiseler verilerek, diğerleri yakıldı... Sadece bir saat hücrede kalmasına karşın elbiseleri bit

pire kaynıyordu.

Gaziantep'e doğudan giriş, trafiği daha canlı, her şeyi ile daha modern ve büyük bir şehir görüntüsü veriyordu. Gökyüzüne yükselen dumanlarıyla fabrika bacaları ve yollarda görünen at arabaları birbirine ne kadar da tezattı. Böylesine birbirine tezat daha birçok şey, bu şehrin Feodalizm ile Kapitalizmi aynı anda yaşattığını gösteriyor. Sürprizlerle, çelişkilerle dolu bir şehir. Tıpkı Anadolu'nun diğer birçok şehri gibi.

Kim bilir bu fabrikalarda çalışan işçiler neler üretiyorlardı? Ürettikleri şeyler, insanlığın gelişmesine katkı sunuyor muydu acaba? Yoksa sırf, patronlarının ceplerini daha fazla doldurmak için mi didinip duruyorlardı? İçlerinde silah fabrikası var mıydı mesela? Veya cop fabrikası...

Makinelerin başında ter dökmekte olan işçiler, yaşadıkları bu şehirde, hatta çok daha yakınlarında, insanlığa karşı yeni bir suçun planlanmakta olabileceğini akıllarından geçiriyorlar mıydı acaba? Ya yoldan gelip geçen araçlardakiler, at arabalarının üzerinde soğuktan titreyen, yüzleri soğuk yanığı, siyah insanlar? Yolun kenarında görüp, bakmaya bile tenezzül etmedikleri, tıpatıp insana benzeyen birilerinin, insanları boğazladıklarını, insan emeğinin üzerine oturduklarını kırk yıl düşünseler hayal edebilirler miydi? Belki de onlar, akşam çocuklarına ekmek götürebilecek küçücük de olsa, namuslu bir iş bulmanın mutluluğunu yaşıyorlardı.

İşte böylesi bir manzara içerisinde beyaz Fiat, yavaşlayarak yolun kenarında durdu. Kapılar bu kez ağır ağır açıldı. Anlaşılan hiç aceleleri yoktu. Araçtan beş kişi indi. Şahin haricinde herkes, sigara içiyordu. Şahin ise, yine purosuyla birlikteydi.

Aracı terk eden geriniyor, derin derin soluyordu. Kimisi kotlu, kimisi takım elbiseliydi.

Sansar'ın da artık, diğer tim elemanlarından pek farkı kalmamıştı. O güne kadar kesmeyi, aklının ucundan bile geçirmediği, pos bıyıklar kazınmış, gözlük takıp, sakal bırakmıştı. Sadece biraz durgun görünüyordu o kadar. Yoksa içi gibi dışı da tamamen değişmişti. Onu tanımak artık çok zordu.

Şahin, önlerindeki Antep'i seyrederken; arabanın çevresine dağılmış olan arkadaşları, ayaklarının altında çatırdayan iri kum tanelerine tekme atıyorlardı. Bir süre sonra Şahin, herkesin duyabileceği bir şekilde seslendi: "Burada birkaç günlük işimiz var! Ondan

sonra Ankara'ya geçeceğiz. Eğer özel olarak istediğiniz bir şey varsa söyleyin halledelim." Ses çıkmayınca Çivi'ye dönerek: "Çivi, plakaları değiştir," diye seslendi.

Çivi, aracın bagajını açmaya giderken yanıtladı: "Hemen şef."

Aracın plakaları değiştirilirken Şahin, Sansar'ın yanına yaklaştı. Artık resmilik kalkmış, konuşmalar sohbet havasına dönüşmüştü: "Sansar, sizin örgütün bu şehirdeki gücü ne kadar?

"Fazla değil," diye yanıtladı Sansar.

"Sen hiç çalışmış mıydın, burada?"

"Hayır," "buraya Yakup bakıyordu."

"Sahi o paraları ne yapacaktınız? Az değil, tam yüz milyon!"

"Azar azar içeridekilere gönderilecekti."

"İyi ya!.. İçeride artık bol bol yersiniz!.. 'Direndi, konuşmadı' diye çoğunu da sana gönderirler ya!"

Şahin'in bu sözlerine hepsi birlikte güldüler. Diğerleri kadar olmasa bile, Sansar bile güldü. Şef devam etti: "Nasıl senin kontrol kalemi çalışmaya başladı mı? İstersen akşam takılalım bir yerlere."

Sansar, utancından yüzünü buruşturdu. Fakat yine de o yüzde, memnunluğun izleri dolaşıyordu. Sansar'dan ses gelmeyince timin şoförü cevaplandırdı: "Herhalde tamam şef. Ağzının kulaklarına vardığına bakılırsa."

Kahkahalar...

Şef, bu kez hayretle sordu: "Yahu Sansar, bu kadar komünist, kadınsız, parasız, çoğu zaman aç susuz nasıl yaşayabiliyor?.. Gerçekten buna, bir türlü kafam basmıyor!"

Sansar, hayretler içerisinde cevap verdi: "Bunu hiç düşünmemiştim! Ama artık düşünmeye başladım şef."

Tim üyeleri bu cevaba çok sevindi. Şef: "Yaşa be! diye neredeyse bağırdı. Sen büyük adam olacaksın, vesselam. Hem öyle ki, Sansar'dan daha büyük"

Sansar yılıştı.

Bu arada aracın plakalarını değiştiren Çivi, şefe seslendi: "Plakalar tamam, şef."

Şef, ellerini birbirine vurdu: "Atlayın gidiyoruz."

On dakika sonra, bir askeri garnizonun nizamiyesindeydiler. Şahin, araçtan inerek nizamiye nöbetçilerinin bulunduğu kulübeye gitti. Kendisini Kenan diye tanıttı. Daha önceden, orada görevli bir binbaşı her şeyi ayarlamıştı. Nizamiye defterinden ismi hemen

bulundu. Oraya özel notlar düşülmüştü. O notları okuyan nizamiye subayı, birden telaşlandı. Kalacakları lojmanların anahtarlarını Şahin'e uzatırken iki büklüm oldu: "Kusura bakmayın efendim!.. Beklettik sizi!.. Çok özür dilerim efendim!.."

"Rica ederim," dedi Şahin. Mesele değil.

"Ben çok üzgünüm efendim. Eğer izniniz olursa, lojmanlara kadar size refakat etmek istiyorum...

Şahin biraz ciddileşti. Aslında subayın ona eşlik etmek isteyişi hoşuna bile gitmişti ama arkadaşlarını hiç kimsenin yakından görmesini istemediğinden kesin konuştu. Çok sağ ol!.. Fakat ben yalnız gitmek istiyorum. Ayrıca gideceğimiz yeri çok iyi biliyorum. Burada ilk kalışım değil..

"Tabi siz bilirsiniz efendim, nasıl isterseniz efendim," dedi dalkavukça sırıtarak. Düzenli yemek servisiniz v.s yapılacak, ama özel olarak bir şeye ihtiyacınız olursa emrinize amadeyim, efendim!.. "Lütfen beni şu telefon numarasından arayın."

Şahin'e bir kâğıt uzattı. Şahin çok mutlu mesut ayrılırken: "Söz veriyorum, arayacağım," dedi.

Bu söz üzerine, nizamiye subayı biraz rahatladı.

Fiat, nizamiyeden içeriye doğru hareket ederken, bu kez de kapıdaki nöbetçiye takıldı. Nöbetçi asker, 'Aracı arayacağım' diye tutturdu. Fakat neyse ki tam bu esnada nöbetçi, subayı pencereden gördü. Askere öyle bir küfür etti ki, askerin adeta dili tutuldu, ani bir fırtınaya yakalanmış serçe gibi büzülüverdi. Fiat'ın içindekiler kahkahalarla, yoluna devam ettiler.

Şehrin çoğu yerinden daha yüksekçe bir yerde konumlanan askeriyenin içerisinde olan, lüks sayılabilecek bir lojmana yerleştiler. Bunlar için üç odalı, salonu, tuvaleti, banyosu, mutfağı bulunan bir daire ayrılmıştı.

Banyosunu yapan salona dönüyordu. Bunlara ayrılan daire dördüncü katta olduğundan, salonun penceresinden şehrin büyük bir kısmını kuş bakışı görebiliyorlardı. Bu, insanın saatlerce bakıp doyamayacağı bir manzaraydı. Hele şehrin buradan, ilkbahar veya yazın seyredildiğini düşlemek bile insana mutluluk aşılıyordu. Fakat işin garibi, tim üyelerinden hiçbiri bu mükemmel manzaranın farkında bile değildi. Sadece, bir ara Sansar gelip bir iki dakika seyretti. Belki de bunun sebebi, Sansar'ın henüz tüm insani fonksiyonlarını yitirmemiş olmasından kaynaklanıyordu. Ardından o da

gidip, lüks koltuklardan birisine gömülüp, televizyona daldı.

Akşam yemeğine kadar herkes serbestti. İsteyen yatabilir, isteyen televizyon seyreder, isteyen kâğıt oynar. Fakat tek yasak olan şey, tek başına dışarı çıkmamasıydı. Akşam yemeğine daha üç saat vardı. Bu yüzden Sansar, bir süre televizyon seyrettikten sonra gidip yatağına yattı. Çivi ile şoför de kâğıt oynamaya oturdu. Keko da başka bir odaya uzandı. Şahin'se, oradakilerin hiç görmediği binbaşının yanına sohbete gitti.

Şahin'in emri üzerine, akşam yemeğinden sonra yeniden salonda buluştular. Çivi, konuşurken içmeleri için bir de çay demledi. Televizyon açık, fakat sesi kısıktı.

"Çocuklar," diye söze başladı, Şahin. "Yarın birisini tokatlayacağız. Hem de tam iki milyon dolar. Bu adam çok zengin birisi. Fabrikatör. Ve büyük bir ihtimalle de Özgürlük Partisi'ne yardım ediyor. Biz ki, bu ülke için canımızı ortaya koyuyoruz. O zaman, avantamızı almak da bizim hakkımız. Ulan sen bu ülkede bok gibi para kazanıyorsun. Lüks içinde yaşıyorsun, eyvallah!.. Lan pezevenk, daha niye, bu ülkeye ihanet ediyorsun, di mi ama?"

Bunları söylerken, bir yandan da çaktırmadan Sansar'a bakıyor, tepkisini ölçüyordu.

"Niye bölücü bir örgüte para akıtıyorsun?.. Bunu sana bırakırlar mı?.. Sana öyle bir çomak sokayım da gör bi!.."

Burada biraz sustu. Bakışlarını diğerlerinin, özellikle Sansar'ın üzerinde gezdirdi. Diğerlerine bu tür şeyler, peynir ekmek gibi geliyordu. Ardından konuşmaya devam etti: "Şimdi adama telefon edeceğim. Önce, patron beyden bir randevu alalım da, sonra detayları konuşuruz."

Telefon önündeki masanın üzerindeydi. Cebinden çıkardığı kâğıttan numaraları okuyarak çevirme ye başladı. Salonda çıt yoktu.

"Alo. Kiminle görüşüyorum?"

Karşıdan bir kadın cevap veriyordu: "Ben Serap. Kiminle görüşmek istemiştiniz?"

"Cavat Elibol ile görüşmek istemiştim."

Kadın'la, konuşurken ağzında yine purosu olduğu halde çok kibar konuşuyordu. Biraz önce küfürler savuran Şahin gitmiş, yerine bir başkası gelmişti sanki. Şahin konuşurken ağzındaki puro da oynayıp duruyordu.

"Bir saniye," dedi kadın. "Hemen bağlıyorum."

O anda Şahin'in yüzü gerçek kimliğine bürünüverdi. Tam, avının üzerine atlamaya hazır gibiydi. Genzini temizledi. Birkaç kez sağ gözünün altındaki yara seğirdi. Bu, fazla kızgın olduğu zamanlarda hep oluyordu.

Telefon, yeniden canlandı: "Ben Cavat Elibol, kiminle görüşüyorum?"

"Beni iyi dinle lan, bölücü kodoş!"

Dişlerinin arasından çıkan sesler, zehirli bir kobranın tıslaması gibiydi. Dişlerinin puroya geçtiğini bile fark etmedi. Cavat Elibol, korku ve şaşkınlık içerisinde konuşmaya çalıştı. Sesi titriyordu: "Se-se-sen, kimsin?"

Şahin bütün şiddetiyle bağırdı: "Kes lan!.. Sen sadece dinleyeceksin."

Yine dişlerinin arasından konuşmaya devam etti: "Merak etme, öğreneceksin!. Tabii yaşama şansın olursa!.. Yarın saat iki de evde ol. Sana sürprizimi açıklayacağım. Polise falan bildireyim deme. Eğer böyle bir şey yaparsan, işte o zaman leşini köpeklere yediririm."

Telefonu kapattı. Beş on saniye kimse konuşmadı. Herkes konuşmayı kafasında tartıyordu. Ardından şef: "Bu iş tamamdır," dedi.

Sonra Keko'ya döndü. Cebinden çıkardığı bir kâğıdı uzatırken: "Yarın saat tam ikiye beş kala, bu adresin bahçesinde olacaksınız. Yanlış bir yere girmeyin sakın. Sen küçük silah al. İki tane de keleş alın. 99, bu defaya mahsus silah taşımayacak. Bizim eylemler onlarınkinden biraz farklı olduğu için biraz ısınsın. Keko, sen telsizi taşıyacaksın. Ve eylemin sorumlusu sensin. Bahçede dolaşarak, sık sık evin pencerelerine, özellikle girişe bakan pencereleri dikizleyeceksiniz. Ben o anda burada olacağım. Ne yapacağınızı telsizle size bildiririm. Soracağınız bir şey var mı?"

Keko: "Fiat'la mı gidiyoruz?" diye sordu.

"Evet!.. Yalnız buraya aynı plakayla girmeyeceksiniz."

"Anlaşıldı," dedi Keko:

"Tamam, bunu şimdiden kutlamaya ne dersiniz?"

"Neden olmasın," dediler sevinçle.

"Haydi, o zaman, şehre balık avlamaya iniyoruz. Belki de oltamıza bir şeyler düşürürüz!.."

Ertesi gün beyaz Fiat, şehre erken indi. Hava çok kötü olduğun-

dan Keko, hata yapmak istemiyordu. Hem öylesine bir tipi vardı ki, yağan kar yere düşmüyor, havada dönüp duruyordu. Aracın içerisinde, rüzgârın ıslığından başka bir şey de duyulmuyordu. Önde oturan Keko, sokak isimlerini iyi okuyabilmek için bazen camı açtığında fırtına, azgın bir köpek gibi bağırarak içeriye saldırıyordu. Kar fırtınasının ne taraftan estiği de belli değildi. Sanıyorum fırtına da, önüne kattığı kar taneleri gibi, sokaklarda dolaşıp duruyordu.

Sokaklardaki az sayıdaki yayanın kafaları tamamen kapalıydı. İyi kötü yürüyebildiklerine göre, gözleri için bir kaç milimlik açık bıraktıkları anlaşılıyordu. Yoksa göz gözü görmüyordu. Bazıları, kar taneciklerinin gözlerine girmesini önlemek için ellerini siper olarak kullanıyorlardı.

Kuşlarsa, saklandıkları dalların arasındaki kuytuluklardan, insanların bu zor durumdaki yürüyüşlerini seyrediyorlardı. Kar fırtınası, birkaç saat önce başladığından, yolları henüz buz tutmamıştı. Fakat ağaçların üzerleri ve çatılar epeyce beyazlaşmıştı. Yakındaki evlerin bacalarından çıkan dumanlar görünüyor ve bu dumanlar insana, sıcacık bir aile ortamını, dumanı tüten bir çorbayı hatırlatıyordu.

Tim elamanları, aradıkları adresi on dakika içerisinde buldular. Fakat kesin emin olmak için, çevrede en az on tur attılar. Emin olunca da, bir kuytuya çekilip, kendi hisselerine düşecek dolarları nerelere harcayacaklarının hayalleri kumaya başladılar.

Tim elamanları çevrede dolaşırken, Cavat Elibol ise onlardan habersiz, evinin içerisinde dört dönüyordu. Zaten gece hiç uyuyamamıştı. Serap Hanım, kocasından daha fazla sarsılmıştı. Cavat Bey'in kafasına en fazla takılan, o meçhul kişiyle yaptığı konuşmada geçen 'Bölücü' sözcüğü idi. O zamana kadar bu sözcüğü hiç kullanmamıştı. Kafasından bin bir türlü olasılık gelip geçiyor, belirsizlik sinirlerini yiyip bitiriyordu. Cavat bey, sadece bir şeyden emindi, telefon edenin kesinlikle dost olmadığından. O ses tonu hiç hoşuna gitmemişti. Sanki saatler durmuştu. Artık, ne olursa olsun, fakat çabuk olsun diyordu. Çok mutlu denebilecek bir aile yaşamı vardı. Fakat bir anda, üzerine kara bulutlar çöküvermişti. Polise de haber vermemişti. Önce onlarla konuşmak, meseleyi anlamak istiyordu. Ondan sonra düşünecekti.

Gözü kulağı telefondaydı. Şuursuzca dolaşıyor, iki de bir tele-

fona bakıyordu. O, kimi zaman gözüne düşman oluyor, kimi zamansa belirsizliği çözeceği için ikiyüzlüce sırıtıyordu. "Ne garip," dedi, kendi kendine. "Bazen insanın malı bile kendisine düşman oluyor."

Çok geçmeden Cavat Bey olduğu yerde çakıldı kaldı. Donuvermişti adeta. Sadece fiziki olarak değil, zihinsel olarak da donmuştu. Kafasında uçuşan, çarpışan binlerce zebani bir anda kafasından çıkıp, telefona girmişler, şimdi de oradan bağırıyorlardı. Telefon bir kez daha çaldı. Süratle o korkunç çalan telefona gitti. Hâlâ bağırıyordu. Telefonun çalmasını dört gözle bekleyen adam, şimdi telefona dokunamıyordu. Ahize bir cehennem ateşi gibi yanıyordu. İşte Cavat Bey sonunda böylesi bir ateş parçasını eline alıp kaldırdı. Titreyen bir sesle, telefonun diğer ucundaki kişiye seslendi: "Alo. Kimsiniz?"

Şahin'in, yine dişlerinin arasından bütün kin ve nefretiyle konuştuğu belliydi. "Şimdi beni iyi dinle lan, Kürt tohumu!.. Senin Özgürlük Partisine yardım ettiğini biliyorum!.. Sen Kürt milliyetçisiysen, ben de Türk milliyetçisiyim."

Cavat Elibol bu saçmalıklara daha fazla tahammül edemedi: "Ben kimseye yardım, falan etmedim. Milliyetçilikten falan da nefret.."

"Kes lan," diye bütün şiddetiyle bağırdı, Şahin.

Cavat Bey'in lafı ağzında kaldı. Şahin, beş on saniye bekledi. Bundan sonra söyleyeceklerinin daha ağır olması gerekiyordu: "Şimdi sadede gelelim!.. Biz de bu vatan için çalışan Türk milliyetçileri olarak, senden tam iki milyon dolar istiyoruz!"

Cavat bey, bu sözler üzerine kendini kaybetti: "Senin gibi serserilere verilecek beş kuruşum bile yok!.. Dağ başında mı yaşıyoruz?.. Polisi var, jandarması var! Hemen polise bildireceğim!"

"Sana beş dakika düşünme süresi veriyorum!.. Yarın bu saate kadar bu parayı hazırlayacak mısın? Yoksa seni şimdi, evinden uçuralım mı?

Cavat Elibol, bu kadarının da fazla olduğunu düşündü: "Gündüz gözüne sokak serserileri, eve girip beni kaçıracak, öyle mi?"

Bu doğru olamazdı. Ya sarhoş, ya da deli olmalıydı. Telefondaki çılgının dilinden konuşmaya çalıştı. Alaylı bir şekilde devam etti: "Yemezler oğlum başka kapıya."

"Öyle miiii?" dedi Şahin. "O zaman, pencerenden bahçene bir

bak, bakalım!"

Cavat beyin kafası, bir anda yeniden allak bullak oldu. Bu doğru olabilir miydi?.. Telefon alıcısını masanın üzerine koyup pencereye gitti. Bahçeye baktığında dünyası tamamen yıkıldı. Sivil giyimli dört kişi, güpe gündüz bahçesinde, kendi bahçelerindeymiş gibi rahatça geziniyorlardı. Hem de otomatik silahlarla. İşte o zaman Cavat Bey, işin çok ciddi olduğunu anlayıp, telefona titreye titreye geri döndü. Bu kez bütün yelkenlerini indirmişti: "Ne istiyorsunuz benden kardeşim" dedi. Sanki biraz önce duydukları gerçek değildi

Şahin, "Sana ne istediğimizi söyledim. Sadece iki dakikan var. Bana sadece evet veya hayır diyeceksin. O kadar!" dedi.

"Bu kadar parayı, bir günde ben nasıl bulurum?.. Hiç olmasa yarısı olsa?"

"Bana evet veya hayır de!.. Pazarlık yapmaktan hoşlanmam!"

"Tamam tamam!.. Parayı nereden alacaksınız?"

"Yarın aynı saatte, kapıdan alırız. Umarım bu aramızda kalır!. Yoksa seni kendi ellerimle boğarım!."

Şahin telefonu kapatıp, Keko'yu aradı. Bahçeyi terk etmelerini söyleyip, koltuğuna yaslandı.

Cavat Bey, bir süre telefonun başında dondu kaldı. Parayı büyük bir ihtimalle bulabilirdi. Fakat bu paranın insanlığa, en çok da kendi halkına karşı kullanılacağından emindi. İşte bunu düşünmek bile onu yiyip bitiriyordu. Kendini toplar toplamaz pencereye gitti. Daha telefonu kapatalı üç dört dakika olmasına karşın, insan avcıları bahçeyi çoktan terk etmişlerdi. Telefonda konuşan adamın, bahçedekilerle bu kadar çabuk haberleşebildiğine şaştı. Sivillerin telsiz kullanması yasaktı. Fabrikatör olduğu halde, kendisine bile müsaade edilmiyordu. Kafasından bazı korkunç olasılıklar, gelip geçmeye başladı. Parayı adam kapıdan alacakmış, diye söylendi. Adam sanki verdiği parayı tahsil etmeye geliyor.... Polise bildireceğimi aklının ucundan bile geçirmiyor... Ya da polisten korkusu yok. Neden olsun ki?.. Yaşadığı ülke Türkiye, o da bir Kürt, adı geçen örgüte ne yardım, ne de yataklık etmişti ama yinede başına böyle bir olay geliyordu.

***

Ertesi gün akşam, Ankara'ya doğru yola çıktıklarında çok sevinçliydiler. Her şey yolunda gitmiş, en ufak bir problem çıkmamıştı. Avantadan elde ettikleri iki milyon dolarla dönüyorlardı. Sadece parayla da yetinmemişler, Kilisli, tanıdık bazı kaçakçılara telefon edip, epeyce bir malı da ölü fiyatına, arabanın bagajına doldurmuşlardı. Şimdi artık Ankara'ya rahatça dönebilirlerdi.

Ankara'ya varıncaya kadar, en az dört kez durdular. Yediler, içtiler ve uzun uzun şantajla kopardıkları iki milyon doları ne yapacaklarını konuştular. Diğer tim elemanlarının yaşamları tamamen rayına oturmuş olduğundan, bu konuşmalar çoğunlukla Sansar hakkında oldu.

Paranın nasıl paylaşılacağı konusunu hiç konuşmadılar. Her zaman olduğu gibi, eşit şekilde beşe bölünüp, herkese dağıtılacaktı.

Sonunda Sansar'ın payını sahte bir kimlikle bankaya yatırmaya karar verdiler. Ayrıca yokluğunda çekmesi için Şahin'e bir vekâletname verilecekti. Çünkü Sansar parasından zaman zaman ailesine de para göndermek istiyordu. Ayrıca bu hesaba her ay bir polis maaşı tutarında para aktarılacaktı. Çünkü artık Sansar resmi olmasa bile, pratikte polis sayılıyordu ve bu parayı anasının ak sütü gibi hak ediyordu. Bu konuda Kırmızı da söz vermişti.

Ankara'ya, ertesi gün akşamüzeri ancak varabildiler. Doğruca Sıhhiyedeki, şoförün üzerine kayıtlı, ama gerçekte dördünün ortak olduğu mağazaya gittiler. İşyerinin arka kısmı onlar için özel olarak döşenmiş bir yerdi. Ayrıca küçük bir mutfağı, bir de tek yataklı küçücük bir odası, onların deyimiyle 'Masaj odası.' Hemen oraya geçtiler. Mağaza, birkaç genç kız ve erkek tarafından çalıştırılıyordu. Şoför de normal zamanlarda işin başında duruyor, ihtiyaç olduğunda Şahin'in timine katılıyordu. Bu katılmalar, 12 Eylül 1980'den sonra tamamen sıklaştığından, neredeyse o da mağazaya aylardır uğramaz olmuştu.

Ayrıca tim üyelerinin hepsinin, Ankara'da evleri vardı. Dahası, Çivi hariç hepsi de evli ve çocukluydu. Bu yüzden evliler, bir an önce evlerine dönmek için can atıyorlardı. Yarım saat kadar dinlenildi. Çaylar, meşrubatlar içildi. Bu arada, mağaza için getirilen mallar araçtan indirildi. Sansar hariç herkes; artık yuvasına dönebilirdi... Kim bilir belki de tim üyeleri, daha şimdiden çocukları, eşleri sorduğunda onlara anlatacak sahte güzellikler düşünüyorlardı. Acaba içlerinde, yaptıklarını ailelerine, çocuklarına açıkça anla-

tanlar var mıydı?.. Olabilir miydi?.

Sansar o gün orada kalacaktı. Şoför, diğerlerini evlerine dağıttıktan sonra gelip, Sansar'ın ihtiyaçlarını karşılayacak, ondan sonra, Beyaz Fiat'ı yeni bir renge boyanmak için boyahaneye verecekti. Ardından o da evine gidecekti. Fiyat, değiştirilmiş yüzü ve yeni sahte kimliğiyle altıncı tim elamanı olarak, ondan sonraki işler için, şoförün garajında bekletilecekti.

Ve öyle yapıldı.

Herkes çekilip, Sansar kendisiyle baş başa kaldığında kâh ağladı, kâh güldü. Karısının söyledikleri, dimdik duruşu aklından hiç gitmiyor, kafasına dayanılmaz ağrılar saplanıyordu. Böyle anlarda, kendisini beş para etmez, kişiliksiz, kimsesiz bir zavallıya benzetiyor; bazen ise, Şahin'in gücüne, yaptıklarına bakarak, kendisinin de o güce hatta daha fazlasına erişebileceğinin hayaliyle seviniyordu. Bir gün paranın gücünü gördüğünde, karısının da kendisini anlayıp hak vereceğini hayal ediyor, çocuk gibi seviniyordu.

Sansar, onurunu tamamen yitirmek üzereydi. Uykusunda bile karısı karşısına geçip bağırıyordu: "Onurunu düşmana çiğnetme. Başka bir şey demiyom!.." Her zaman sıçrayarak uyanıyor, ihanetinin büyüklüğü altında tamamen küçülüp, zavallılaşıyordu. Karısını çok sevmese belki bu kadar olmazdı ama. Sansar karısını çok seviyordu. Oysa şimdi, onurunu kaybediyor olmakla, ailesini, akrabalarını, arkadaşlarını, dahası insanlığını kaybettiğinin farkındaydı. Onlara rol yaparak, ikiyüzlülüğün en onulmazını sergileyerek, ne kadar yaşayabilirdi. Haydi, onları kandırdı diyelim, kendisini nasıl kandırabilirdi. İşte bu kolay değildi.

Bunun kolay olmadığını Kırmızı da, Şahin de çok iyi biliyordu. Bu yüzden Sansar'ı tamamen kazanmanın yolunun, önce geçmiş bağlarıyla tüm ilişkisini kesmesinden geçtiğini biliyorlardı. Bu da yeterli değildi. Araya büyük uçurumlar konulmalı, düşmanlıklar yaratılmalıydı. Bu da yetmiyordu. Sansar'ın kendi kişiliği, kafasındaki dünya görüşü, zevk aldığı şeyler bile değiştirilmeli, yeni bir kişilik yaratılmalıydı. İşte o zaman onu, kendi geçmişine karşı bir canavar haline getirebilirlerdi.

Tim elamanları, Sansar'ı özellikle arkadaşlarına, halkına ve ideolojisine karşı kullanma konusunu pek dert etmiyorlardı. Bunu pek zorlanmadan gerçekleştirebileceklerine inanıyorlardı. Sansar bunun ipuçlarını o ana kadar çoktan vermişti. Bu yüzden, onları

uğraştıracak olan karısı ve oğlu ile olan güçlü feodal bağlarıydı. En önemli mesele ise, kendi kişiliğinin yok edilmesiydi. İşte bu yüzdendir ki cellatlar, Sansar'ın onlarla çalışmaya dünden razı olmasına karşın, rol icabıyla da olsa hâlâ ona, en aşağılık küfürlerin yapılıyor olmasının sebebi, onun kişiliğinin tamamen törpülenmesi içindi. O, geçmişine, arkadaşlarına ihanet ettiği halde, sık sık onun direndiğinin bağıra bağıra herkese duyurulmasının en önemli nedeni yine, Sansar'ın kişiliğinin parçalanması içindi. Geride kalmış, ufak tefek insani kırıntılarının da yok edilmesi, bitirilmesi içindi. Yoksa cellatlar, Sansar'ın ihanetinin açığa çıkmamasına, kendilerinden çok daha fazla dikkat edeceğini çok iyi bilmekteydiler...

Gün geçtikçe Sansar'ın umutları değişmeye başladı. Daha bir ay öncesinin, o büyük sosyalizm, halkların kardeşliği, eşitlik... Nerdeyse bitmek üzereydi. Onların yerini, bankaya onun adına yatırılacak paralar ve vaat edilen lüks bir yaşam alıyordu. İşte Sansar'ın yeni umutları bunlardı. Artık Sansar, bunların özlemi ve hayaliyle yaşayacaktı.

Ertesi gün saat onda, tim elemanları, Sıhiyede'ki 'Masaj Odası'nda yeniden toplandı. Sadece Çivi gelmemişti. Şoför, işyerindeki çalışanlarla mağazanın gidişatını konuşurken, Şahin, Keko ve Sansar arkada özel olarak konuşuyorlardı. Keko, elinde bir kâğıt kalem olduğu halde konuşulanları not ediyor, arada sırada o da Sansar'a kısa sorular soruyordu. Şahin, yanlışlığa fırsat vermemek için, onların konuşmasını kesti. Sansar'a dönerek: "Burada bildiğin bütün örgüt evlerinin adreslerini Keko'ya yazdır. Oralarda hangi militanlar kalabilir, örgüt içerisindeki rolleri nelerdir, başka hangi evlerde kalabilirler.... Bütün olasılıkları birlikte değerlendirin. Şayet evlerin adreslerini hatırlamıyorsan, Keko'yla gidip bakın. Diğer örgütlerden militanların adreslerini biliyorsan onları da tespit edin. Üç saat içerisinde bunları bitirin. Ben bir yere gidip geleceğim," diyerek ayrıldı. Daha onlar konuya girmeden, Şahin kapıyı açıp, kafasını yeniden içeri uzattı: "99, karnınız açtı. Bir şeyler alıp, önce karnınızı bir güzel doyurun," deyip ayrıldı.

Keko, Sansar'a hiçbir şey sormadan mağazaya geçip, yiyecek bir şeyler ısmarlayıp geri döndü.

Sohbet ederek, listeyi yazmaya başladılar.

Sansar, neden diğerlerinin değil de Keko'nun bu adres işleriyle ilgilendiğini anlayamamıştı. Hiçbir zaman da anlayamayacaktı.

Sansar nereden bilebilirdi, ki bir tim elamanının aynı zamanda Ankara Büyükşehir Belediyesi'nde çalışabileceğini hatta belediyenin kadrolu işçisi olabileceğini. İstediği zaman, istediği mahalleye gidip, istediği kapıyı çalabileceğini. Dahası insanlarla sohbet edip, sofralarına oturabileceğini!.. Kürt kimliğini, ilericilere, devrimcilere, yoksullara karşı bir tanışma, kaynaşma aracı olarak kullanabileceğini, nereden bilebilirdi?..

Keko, merhaba dediği, sofrasından yemek yediği insanları, yok yere şüphelenerek az mı tezgâhtan geçirtmişti. Daha da yüzsüzleşerek, insanların başına sardığı belaları, bir dost gibi sofralarına oturup, onlardan dinlemiş; onlarla birlikte aşağılık muhbirlere lanetler yağdırmıştı.

Çok geçmeden yemekler geldi. Sansar, aç bir canavar gibi yemeğe saldırırken, bir yandan da adresleri, en ince ayrıntılarına kadar sıralıyordu. Bir saat içerisinde uzun bir adres ve isim listesi oluşturuldu.

Bazı adreslerde ikileme ikircikliğe düştüklerinden, Keko'nun arabasına atlayıp, dolaşmaya çıktılar. Seyran Bağları'ndan girip, Türközü ve Akdere'de bir tur atarak Tuzluçayır'a çıktılar. Ardından, Natoyolu, Ege Mahallesi ve Boğaziçi'ni dolaşıp, karşıya Tepecik'e geçtiler. Kayaş Eskiyol'u kullanarak Mamak'a geldiler. Orada ve Keçikıran'da da birkaç yere uğrayıp, döndüler. Ardından Ankara'nın batısındaki mahallelere gidip dolaştılar.

Keko esmer, ince uzun boyu ve şivesiyle tipik bir Kürt'tü. Kırmızı'nın tanıdığı, Ankara'daki bir politikacının tavsiyesiyle, Urfa'daki aşiretten özel olarak getirtilmişti. Çok iyi silah kullanıyor ve Mahsuni'den birkaç parçayı çok güzel okuyordu. Keko Urfa da aşiret reisine, Ankara'da da Şahin'e ölümüne sadık bir adamdı. Evli ve dört çocuk babasıydı. İşyerine bazen aylarca uğramadığı halde, hiç kimse sen neredesin, ne yapıyorsun diye sormuyordu. İlk önceleri, işten atılacağından çok korkmuştu ama zaman geçtikçe bunun zor, hatta imkânsız olduğunu anladı. Hem artık işten atılsa bile umurunda değildi. Borçsuz bir ev ve sıfır arabayla birlikte, epeyce para yapmış, yapmaya da devam ediyordu. Asıl sevdiği, bol paralı ve maceralı olan işlerdi. İşyerinden aldığı, devede kulak bile değildi. Eşi ve çocukları, onu her gün evinden işine, işinden evine gidip gelen namuslu bir aile reisi olarak biliyorlardı. Bazen de görevli olarak kamplara ya da kurslara gitmesini hiç yadırgamıyor,

hatta böyle durumlarda ellerine geçen para daha fazla olduğundan seviniyorlardı.

Şahin geri döndüğünde, ilk iş olarak yaptırmış olduğu sahte kimliği Sansar'a uzattı. Bu bir polis kimliği idi. Ardından da, o ısim adına bankaya yatırılan paraları gösteren banka cüzdanını. Şahin bu devir teslim töreninde, bir yandan da çaktırmadan Sansar'ın yüzünü inceliyor, tepkisini ölçüyordu. Sansar'ın yüzündeki gülümsemeleri gördükçe çok mutlu oldu. Ardından hazırlanan listeyi incelemeye başladı. Bir yandan da, ağzını yamultarak gülümsüyordu.

"Çok güzel," dedi sonra. "Bu listeden bize epey iş çıkar."

"Öyle görünüyor," dedi Keko.

Sansar kaygılı, yalvaran bir yüzle Şahin'e baktı. "Şefim!.. Şimdi bir şey yaparsak, benim öttüğümü anlarlar."

Bu sözler, Şahin'in gülümsemesini artırırken, Keko da bir kahkaha patlattı. Bir süre hiç konuşmadan bu güzel anı içlerine sindirdiler. Ardından Şahin, Sansar'a bakmadan: "Sen onu bana bırak," dedi. "Ben ne yaptığımı biliyorum."

Artık her şey bitmişti, içkiler tokuşturularak Çivi'nin gelmesini bekliyorlardı.

Çivi de, solcularıyla ünlü bir üniversitenin memur kadrosundaydı. Hem de üniversitenin kütüphanesinde görev yapıyordu. Kendisi bekâr olduğundan, üniversitenin yurtlarında kalıyordu. Yıllardır kütüphanede çalışmasına karşın, hayatında bir kitabı baştan sona kadar okuyup bitirdiğini hatırlamıyordu. Bir kitabı eline aldığında hemen sıkılır, başına ağrılar saplanırdı. Belki biraz da bundan olacak, kütüphanede hiç kalmak istemiyordu. Şahin'le işe çıktığında bambaşka bir insan olup çıkıyordu. Kütüphanede çalıştığında, sadece komünistlerin, sosyalistlerin, ya da solcuların okuduğunu sandığı kitapların çevrelerinde zamanını geçirirdi. Buna çalışmak denirse, işte Çivi böyle çalışıyordu. Bazen bir kitabı alıp okuyor gibi yapar; bazen ise, raflardaki kitapları düzenliyormuş intibasını yaratmaya çalışırdı. Asıl amacı ise: Kimin hangi kitaplarla ilgilendiği ve de bu kitaplarla ilgilenenlerin neler konuştuklarıydı. Üstün zekâlı olan bu kişinin, ilmi tahlilleri sonucu az mı öğrenci işkenceden, sorgulamadan geçirilmişti. Bazen bunlara, öğretim üyeleri de dâhil oluyordu.

Fakat öğrencilerle pek konuşmak istemezdi. Belki bunu, cahil-

liğini çabuk anlayacaklarını düşündüğünden; belki de onlara karşı duyduğu kin ve nefretten dolayı yapamıyordu. Buna karşın Çivi, zengin kızları tavlamakta çok ustaydı. Bununla daima övünürdü. Üniversitede üç dört tane sevgilisi vardı. Üniversiteden kazandığının neredeyse dört katı parayı hovardalıkta harcıyordu. Kız arkadaşları, bu değirmenin suyunun nereden geldiğini sorduklarında, koltuklarını kabartarak: "Benim ailem Avrupa da, çok çok zengin," derdi. "Boş gezmekten usandığımdan, sıkıldığımdan çalışıyorum. Yoksa benim için para nedir ki?"

Gerçekte ise ailesi, Yozgat'ın bir köyünde çiftçilikle uğraşıyor, karınlarını zor doyuruyorlardı. Çivi, arada sırada köye, kasabaya altında son model arabasıyla sadece hava atmaya gidiyordu. Akrabalarının çoğu onun kirli işler çevirdiğini tahmin ediyor, fakat korkularından seslerini çıkaramıyorlardı. Gençler ise ona imreniyordu.

Çivi, bir de insanlara işkence yapmakta ustaydı. En çok da, iğne ve çiviyle işkence yapmaktan zevk alıyordu. Zaten Çivi adı da, buradan gelmişti. Tırnakların altına iğne sokmak, ayakların altına çivi çakmak, en sevdiği işkence biçimleriydi.

Çok geçmeden Çivi, elinde beş kişilik terörist listesiyle geldi. Şahin'e listeyi uzatırken: "Al sana beş tane azılı terörist, şef," dedi.

Listedeki öğrencilerin, kaçıncı sınıflarda ve hangi bölümlerde okudukları, eğer yurtlarda kalıyorlarsa oda numaralarına varıncaya kadar not edilmişti. Fakat hangi örgüt üyesi olduklarına dair en ufak bir bilgi bile yoktu.

Şahin, Çivi'ye hiçbir şey demedi. Listeye kısa bir göz attıktan sonra Sansar'a uzattı: "Bak bakalım, bunların içerisinde hiç tanıdığın var mı?"

Sansar, listeyi inceledikten sonra, Şahin'e, "Bir tanesini tanıyorum," dedi.

Bu lafın üzerine bütün yüzler Sansar'a çevrildi. Özellikle Çivi, pür dikkat kesilmişti. Eğer getirdiği listenin doğruluğu kanıtlanırsa çok mutlu olacak, ayrıca şefinin gözüne daha çok girecekti. Şahin, merakla sordu: "Hangisini tanıyorsun?"

Sansar, liste üzerinde parmağı ile göstererek: "Şunu," dedi.

Bu kez, yerinde duramayan Çivi merakla sordu: "Sizin örgütten mi?"

"Veli, örgütün iyi adamlarından biriydi. Sonra bıraktı. Şu anda

siyasetle alakası yok."

Çivi'nin yüzü ekşidi. Bütün öfkesiyle Sansar'a bağırdı: "Eğer yalan söylüyorsan, senin anam si... erim."

Şef araya girdi: "Kesin."

Ardından Sansar'a: "Bu Veli denen adam da seni tanıyor mu?" diye sordu.

"Tabi, Veli'yle epey çalışmıştık."

"Anlaşıldı," dedi Şahin. Şimdi sana birisini soracağım Sansar. Bakalım tanıyacak mısın?.. Battal diye birisi varmış. Boğaziçi'nde mi, Ege'de mi ne oturuyormuş. Serbest çalışıyormuş. Pazarcılık işi mi ne yapıyormuş. Sen bu adamı tanıyor musun?

"Şahsen tanımıyorum. Ama böyle birisinin olduğunu duymuştum."

Şahin bir anda celalleniverdi. Sansar'ın yüzüne okkalı bir tokat yapıştırarak: "Lan ibne, böyle birisini biliyorsun da neden listede yok?.. Benimle oynamaya kalkma, yoksa seni parçalarım.. Bak sana her imkânı veriyoruz, onların kıymetini bil."

Sansar, bir anda buz gibi ter içerisinde kalıverdi, kıpkırmızı olmuştu. Eli ayağına dolaştı. Sonunda kekeleyerek: "Şe.. şe.. şef, dedi. Se.. Senden hiçbir şey saklamıyorum! Sen benden örgüt üyelerinin isimlerini istedin. Bu adamın örgütle ilişkisi yok. Kendi kendine buyruk, serserinin biri. Bu yüzden, listeye koymamıştım..."

Şef, bütün kızgınlığı ile devam etti: "Ne biçim ilişkisi yok lan?. O civarda, her evine gittiğim milliyetçi, bu adamdan şikâyetçi!.. Herkese kan kusturuyormuş o ibne, sen de kalkmış örgütle ilgisi yok diyorsun!.. Oradaki milliyetçi esnafların, mahalle karakolunda, bu ibne hakkında şikâyet dilekçeleri var. Bu adam, mahalleye giden sivil arkadaşları bile yakalayıp, komaya sokuyormuş. Daha nasıl ilişkisi olacak?"

Sansar iyice korkmuş, şaşırmıştı. Doğruyu söylüyor, inandıramıyordu. Eğer, şefin ikna olacağını bilse 'Tamam militandır' diyecekti ama tamamen işleri bok edeceğinden, geriye dönüş de yapamıyordu. Bu yüzden doğruyu söylemeye devam etmek zorunda kaldı.

"Bu adamın gözü kara, kavgacı, kafasına eseni yapan, kimseyi dinlemeyen birisi olduğunu söylemişlerdi."

"Bu adamda silah var mıdır?"

"Mutlaka vardır."

Şahin, kararını vermişti. Sansar sözünü bitirir bitirmez, sesini yükselterek tüm odadakilere seslendi: "Tamam gidiyoruz. Bu iki adamı alacağız. Bakalım ne çıkacak?" Sansar'a dönerek devam etti Bu senin için de, büyük bir sınav olacak."

Şahin, Keko ve Şoför önce rektörün odasına gittiler. Onu da yanlarına alarak, Veli'yi sınıfında elleriyle koymuş gibi buldular. Sınıfından nazikçe aşağıya indirip arabaya soktular. Arabaya sokar sokmaz, hemen gözünü bağlayıp, küfürler ve dayak eşliğinde soğrulamaya başladılar.

Ardından, araçlarını, Ankara'nın doğusundaki gecekondu mahallerine doğru sürdüler. Şahin, Battal'ın evde olduğundan adı gibi emindi. Yarım saat önce, tam karşılarındaki evden telsizle, Battal'ın eve geldiği bildirilmişti. Aksi bir durum olsa, yine bildirirlerdi.

Sonunda Battal'ı da kıskıvrak yakalayıp, arabaya soktular. Bu kez doğruca, Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün arka bahçesinden girilen DAL'a gidiyorlardı. Her zaman olduğu gibi DAL'a yine elleri boş dönmemişlerdi. Çivi ve Sansar önce gitti. Çivi Sansar'a, emniyette kalacağı yeri gösterecek, sonra diğerleriyle girişteki garajda buluşacaklardı.

DAL (Derin Araştırma Laboratuarı), 12 Eylül günlerinde alelacele faaliyete geçirilmiş, eski bir polis okuluydu. Okulun spor salonu, ortasında bir koridor bırakılarak karşılıklı hücre haline getirilmiş banyo olarak kullanılan yerler de işkence odalarına dönüştürülmüştü. Hücrelerin duvarlarına gelişigüzel serpme sıva atılmış, fakat düzeltilmemişti. Dahası, serpme atılırken hücrelerin tabanına düşen harçlar bile temizlenmemişti. Her haliyle çok aceleye getirildiği belliydi. Bu İşkencehaneye, Emniyet Müdürlüğü'nün arkasındaki bahçeye açılan garajdan giriliyordu. Buradan, emniyet binasına kötü bir merdivenle çıkılıyordu.

İşte, Sansar'ın ve Battal'ın bu işkencehaneye getirildiği o günlerde burada, başkent Ankara'nın göbeğinde işkencenin incelikleri öğretiliyor, öğreniliyordu. Burası bir laboratuardı. Fakat bu laboratuar, insanlığın refah ve mutluluğunu arttırmak, onun dertlerine çareler aramak için kurulmuş bir laboratuar değildi. Tam tersi, insanı insanlıktan çıkarmak, hayvanlaştırmak, canavarlaştırmak için kurulmuştu. Bu laboratuarda, iz bırakmadan insanın nasıl öldü-

rüleceği, nasıl robotlaştırılacağı araştırılıyordu. Ve üzerinde araştırma yapılacak, yüzlerce, binlerce kobay vardı. Bu konuda hiç sıkıntıları yoktu. Fakat insan gibi yüce bir varlığın robotlaştırılması, canavarlaştırılması kolayca yapılacak bir iş değildi. İşte bundan dolayıdır ki burası için, devlet seferber edilmiş, büyük yatırımlar yapılmıştı, seçkin kadrolar atanmıştı. Bunlara, insan anatomisini bilen "Hipokrat Yemini" yapmış bazı doktorlar da eklenmişti. Dahası, bu işin ilmini daha iyi bilen ülkelerden, bazı uzmanlar ödünç alınmıştı. Bunlar, tercümanlar aracılığı ile Şahin gibi özel seçilmiş tim şeflerine işin inceliklerini öğretiyor; onlar da yanlarında çalışanlara zaman içerisinde canlı kobaylar üzerinde öğrendiklerini gösteriyorlardı.

Bizimkiler işkence konusunda bir çeşit doğal yeteneğe sahip olduklarından, kısa süre içerisinde, yabancı hocalarını bile geride bırakacak derecede ilerleme kaydetmişlerdi.

Getirilenlerin, darbeler ve en aşağılık küfürler eşliğinde, önce ceplerini boşaltıp, üzerlerini aradılar. Aceleleri var gibiydi. Getirdikleri insanları, yakalanmış olmalarının şokunu üzerlerinden atmadan, korkutmak, panikletmek istiyorlardı.

Sansar hiç konuşmuyor, sadece cellatlara yardım ediyordu. Eğer konuşsa, Veli sesinden tanıyabilirdi. Bundan çok korkuyor, sesini hiç çıkarmıyordu. Bazen aniden dalıp, sanki rüya alemine geçiyordu. Bir zamanlar birlikte mücadele ettiği, birçok güzel anıyı paylaştığı arkadaşı hemen önündeydi. Fakat Sansar artık orada, bir arkadaş, bir yoldaş olarak değil; bir düşman olarak bulunuyordu.

Battal ve Veli'nin üzerleri aranırken, kayıtları da yapıldı. Zaten ikisi de gerçek isimlerini kullanıyorlardı. Fakat kayıtlar yapılırken bile dövülmeye devam edildiler. Ve soruların arkası hiç gelmiyordu:

"Hangi örgüttensin laaaan?"

"Sorumlun kim laaaan?.."

"Sansar'ı tanıyor musun, laaaan?.. Onun anasını Si....ceğim Laaaan."

"Senin örgütteki sorumluluğun nedir, Laaaan?"

Evindeki spor aletleriyle, gerilla mı yetiştiriyordun, laaaan?

Evindeki aletleri gördüklerinden, bu soru Battal'a sorulmuştu...

.....

İkisi de her soruya, hiçbir örgütle ilişkilerinin olmadığını, kim-

seyi de tanımadıklarını söylüyorlardı. Veli, çok iyi tanıdığı Sansar'ı bile tanımamıştı.

Ardından, yine küfürler ve darbeler eşliğinde, hücrelerin bulunduğu koridora sokuldular. İnsan yapımı cehennemin tam ortasındaydılar artık. İşkenceciler ve işkence görenlerden başka kimsecikler yoktu. Tanrı hiçbir şeye karışmıyor, sadece yukarıdan özenle yarattığı kullarının marifetlerini izliyordu. Zebaniler, Veli'yle Battal'ı ayırarak, yüzleri duvara gelecek şekilde koridordaki duvara diktiler. Ardından kolları yere paralel gelecek şekilde işaret parmaklarını önlerindeki duvara dokundurdular. Ayaklarının birisini de tekmeleyerek, dizkapağından kırdırıp yukarı kaldırdılar. Ve her birinin kulağına eğilerek:

"Hiç kımıldamadan bu şekilde duracaksın," lan ibne, dediler. "Eğer kımıldar, şeklini değiştirirsen, senin ananı gözlerinin önünde si...rız."

Ayak sesleri kayboldu.

Ama yakınlarındaki kıpırtılar, iniltiler, çığlık sesleri, küfürler, tehditler... Devam ediyordu. Çok geçmeden Battal ve Veli, bulundukları koridorda kendileri gibi yüzlerce insanın olduğunu anladılar. Fakat Battal, bir süre sonra yanı başındaki kendisiyle birlikte getirilen Veli'nin, alıp götürüldüğünü anlayamadı...

Koridordaki nöbetçi polis, keyfine göre insanları sorguya çekiyor, onları dini ve milli konularda imtihana tâbi tutuyordu. Dahası hiç yoktan bahaneler yaratarak, insanları durmadan dövüyordu. Bu, periyodik aralıklarla sıra dayağına dönüşüyordu.

Koridordaki kaba dayak, çoğu zaman cop veya ağaç değnekle yapılıyordu. Genel olarak her ele, dört veya beş kez vuruluyordu. Bazen sayı, celladın yarattığı suçun cinsine göre arttırılıyordu. Bazen ise insanlar falakaya yatırılıyordu. Koridordaki dayaktan amaç, işkenceden gelen insanların dinlenmelerine, kendilerini toparlamalarına fırsat verilmemesiydi. Koridorda kalan herkes için uyumak kesinlikle yasaktı. Battal kısa süre içerisinde gözlerinin bağlı olmasına rağmen tüm bunları öğrendi. Bütün dikkatini kulaklarına vererek orayı tanımaya çalışıyordu. Koridorun nöbetçi polisi, bunun yeni getirildiğini görüp yanaştı. Battal, işkenceye götürüleceğini sandı. Gardiyan polis Battal'ın kulağına eğilip, yumuşak bir ses tonuyla seslendi:

"Bunlarda din iman yoktur, aslanım. İstediklerini vermezsen

seni öldürürler. Yazık olur, senin gibi bir gence."

Ve ayak sesleri uzaklaştı.

Daha beş on saniye bile geçmemişti ki, aynı ses, orada bulunan bir başka sanığa avazının çıktığı kadar bağırarak küfretmeye başladı. Bir yandan da vuruyordu.

"Lan anasını, avradını si....imin çocuğu!.. Niye kımıldadın laaaan? Sana demedim mi? kımıldamayacaksın diye?.. Karşı mı geliyorsun laaaan?"

"Bacağım ağrıdı, komutanım!"

"Vay vay vay!.. Beyefendinin bacağı ağrımış. Bir koltuk falan yok mu, şuralarda?.. Getirin de şu beyefendi otursun... Çay kahve de ister misiniz efendim?.. Orospu çocuğu, burayı otel mi sandın, lan?.. Geber ibne. Bir daha indir de, bak ben sana ne yapacağım kodoş..."

Battal, biraz önce kendisine nasihat eden bu kişinin, sıradan bir insan bile olamayacağını düşünüyordu.

Battal, hâlâ niçin getirildiğini bile bilmiyordu. Getirirlerken, öteceksin, konuşacaksın diye epey hırpalamışlardı ama neyi öteceğini, neyi konuşacağını dahi bilmiyordu. Kendisinin suçsuz olduğunu bildiğinden çok rahattı. Biraz dövülerek bırakılacağına inanıyordu. Çünkü azgınca saldırılar karşısında herkes nöbet tutmuş, herkes evinin, ailesinin bekçisi olmuştu. Hiç kimse zevk için sabahlara kadar nöbet tutmaz. Suçlu onlar değil, onlara saldıranlardı. O katilleri üzerlerine saldırtanlardı.

Getirilirken fena halde hırpalamakla kalmamışlar, saçını ve bıyıklarını da yolmuşlardı. Daha geleli çok az bir süre olmasına karşın Battal, bu zebanilerin çok daha kötü şeyler yapabileceklerine inanmıştı. Bıyıklarından ılık ılık kan akıyordu. Fakat biraz şaşkın olmasına karşın, çok soğukkanlıydı. Şaşkınlığı da: Böyle bir şeyi kesinlikle hak etmediğine inandığından kaynaklanıyordu.

Çok geçmeden bir el koluna yapışıp, sürüklercesine olduğu yerden kaldırdı. Battal kendinden emin yürüdü. Koluna yapışan elin titrediğini fark edince tamamen şaşırdı. 'Sanki işkenceye o gidiyor' diye düşündü.

Bu Sansar'dan başkası değildi. İşkence odasının kapısına vardığında, kapıyı tıklattı.

"Gir," dedi Şahin içeriden.

Sansar, kapıyı açıp Battal'ı içeri soktu. Kapıyı kapattı.

Önce, bir kelime bile konuşmadan Battal'ı ortalarına alarak meydan dayağı attılar. Birbirleriyle paslaşıyorlardı. Bunu, bütün kin ve nefretleriyle yapıyor, intikam alıyorlardı.

Sonra Çivi, güreşle dövüş karışımı kendilerine özgü bir sporla Battal'a saldırdı. Battal'ın gözleri kapalı olduğundan, inen darbelerden kendini koruyamıyordu. Çivi, Battal'ın kol ve bacaklarını kırmak için bütün gücüyle, elindeki sopayla kol ve bacaklarına çalışıyordu. İkide bir: "Haydi delikanlılığını bana da göster bakalım," diye bağırıyordu nefes nefese.

"Elleri ve gözleri bağlı insana delikanlılık yapmak kolaydır," dedi Battal.

"Kızılbaş tohumu, bir de konuşuyor lan. Senin cinsini, cibilliyetini si...im."

Battal'ın karşılık vermesiyle Çivi tamamen kudurdu. Bir yandan boğuşurken, bir yandan da küfretmeye çalışıyor, garip sesler çıkarıyordu. İkisi de yerlerde yuvarlanıyorlardı. Soluk soluğa kalmışlardı. Battal, Çivi'nin leş gibi içki kokan nefesini hissediyordu. Battal, Çivi'yi tutma, altına alma gibi bir girişim yapmıyor, sadece kol ve bacaklarının kırılmasını önlemeye çalışıyordu. Bir süre sonra Çivi yorulup bıraktı.

Bu seanstan sonra Battal'a, tazyikli su banyosu yaptırıp, Filistin askısına aldılar. Silah istiyorlardı. Battal'ın, cesaretini kırarak, onu çözmeye çalışıyorlardı. Battal buna karşılık, "Bende silah yok," diye avazının çıktığı kadar bağırıyordu.

Battal'a, bak sana ne yapacağım diyen şef, taşak operasyonu yaptı. Bizzat eldivenleri giyip Filistin askısındaki Battal'ın taşaklarını sıkmaya başladı. Bir yandan da, yanında yetiştirdiği çömezlerine, nasıl yapıldığını tarif ediyordu. Sansar'ın da merakı artmış, öğrenmek için şefinin çevresinde dört dönüyordu. Tüm bunlar yapılırken, bir yandan da Battal'la alay ediyorlardı.

"Kısırlaştıracağım lan seni, Kızılbaş tohumu."

"Bir daha kolların tutmayacak. Bir çocuktan bile dayak yiyeceksin."

"Silahları kuzu gibi vereceksin. Yoksa seni felç edeceğiz."

"Yahu, böyle bir adama bu işkence vız gelir. Daha durun bakalım!"

"Kaç tane silahın var laaaan?"

"Kaç tane milliyetçi dövdün, lan?"

"O milliyetçilerin intikamını alacağım senden, lan."

....

Battal'ı askıda, kendisini kaybedene kadar tuttular. Battal, bağıramaz hale gelmiş sadece derinden inliyordu. Apar topar askıdan indirip, üzerine yeniden buz gibi tazyikli su tuttular. Battal tekrar kendine gelince Şahin, bu kez iki tokat atarak bağırdı: "Daha bunda ne var lan, orospu çocuğu. İyi düşün. O silahları bana vereceksin. Yoksa buradan sağ çıkamazsın. Şimdi işimiz var. Gelince yine görüşeceğiz. Giy şimdi elbiselerini. Hemen önünde."

Battal, kollarını hiç kımıldatamıyordu, şef de, bunu çok iyi bildiği halde tepkisini ölçmek için söylemişti!..

Ardından Sansar'a seslenip "99, şu ibnenin elbiselerini giydir. Sonra da hücreye götür. Biz gelene kadar düşünsün" diyerek yanındakiler çıkıp gitti.

Onlar gidince, işkence odasında sadece Battal'la Sansar kalmıştı. Sansar hiç konuşmuyor, Battal'ın elbiselerini giydiriyordu. Battal'ın işkencedeki tutumundan korkmuş, ürkmüştü. Dedikleri gibi inatçı birisine benziyordu. Bu durum onun moralini bozuyor, canını sıkıyordu. Çünkü o, herkesin konuşmasını, kendisi gibi olmasını istiyordu. Ancak o zaman mutlu olacak, moral bulacaktı.

Sansar, Battal'ın elbiselerini giydirdikten sonra kolundan tutup dışarı çıkardı. Hücreye götürüyordu.

O sırada Battal, "Susadım, su içebilir miyim?" diye sordu.

Sansar, yine konuşmadı. Fakat sırtına bir yumruk attı. Bunun anlamı 'yok' demekti. Fakat Battal bu işkencecinin neden konuşmadığına, neden küfretmediğine çok şaşırmıştı. Acaba dilsiz miydi?

Sansar, Battal'ı önce koridordaki gardiyanın masasına götürdü. Masanın üzerindeki kelepçelerden iki tanesini alarak, hücrelerden birisine yöneldi. Gardiyan polis, Battal'dan çok, daha önce hiç görmediği, yeni meslektaşı Sansar'a bakıyordu. Hücreye vardıklarında Sansar, önce kelepçeleri Battal'ın cansız kollarına geçirdi ardından her bir kelepçeyi, hücrenin karşılıklı duvarlarına monte edilmiş halkalara taktı. Bunu Battal'ın sırtı kapıya doğru gelecek şekilde yapmıştı. Sonra göz bağını çözüp, süratle çıktı. Demir kapıyı, bütün gücüyle çarpıp, sürgüledi.

Hücreden çıktıktan sonra doğruca arkadaşlarının yanına, yukarıdaki tim odasına çıktı. Arkadaşları içkilerini yudumluyorlardı.

Burası ikinci katta, kendileri için ayrılmış, dinlenme odasıydı. Sansar içkiyi, daha önce kullanmadığı halde, kısa süre içerisinde onun da günlük yaşamının vazgeçilmez bir parçası olmuştu. Kim bilir, belki de cellatlar, normal kafayla iyi işkence yapamayacaklarını düşünüyorlardı. İnsani yönlerinin ağır basacağından korkuyorlardı, belki de. Bu mantık, diğerleri için doğrumudur bilinmez ama Şahin için asla doğru olamazdı. O zaten artık tamamen mekanikleşmiş, insanlıktan çıkmıştı.

Battal, karanlık hücresinde yalnızdı şimdi. Önceleri, gözleri duvarları bile seçemedi. Tek hissettiği şey: kan, irin, küf ve sidik kokusuydu. Ve ardı arkası kesilmeyen çığlıklar. Duvarlara asılmış kollarını hiç hissetmiyordu bile. Tüm bunlara karşın kendisini, koridordakinden daha özgür hissediyordu. Olanaklar elverdiği kadarıyla sağa sola kımıldayabiliyor, düşünebiliyordu. Dışarıdan gelen, ardı arkası kesilmeyen çığlık ve bağırtı seslerinden de baştaki gibi etkilenmiyordu artık. Belki de bunun sebebi, kendisi de tadıp, yaşadığı içindi.

Gözleri, çok geçmeden çevreyi ağır ağır seçmeye başladı. İlk önce, kollarındaki paslı kelepçeleri ve duvardaki zulüm halkalarını gördü. Belki de o anda en çok onlardan etkilendiği için onları görmüştü. Duvardaki halkalar, omuz hizasında, takriben yerden yüksekliği 160-165 santimetre civarındaydı. Karşılıklı iki duvara, hücreler yapılırken yerleştirilmiş, yarım daire şeklinde demir halkalardı.

Battal, hücrenin tam ortasındaydı. Çok yorgun ve bitkin olduğundan, hiç vakit kaybetmeden dizlerini yere koyarak dinlenmek istedi. Fakat yerle dizleri arasında çok az bir açıklık kalmasına rağmen bir türlü değdirmeyi başaramıyordu. Biraz zorlayınca, bu kez kelepçeler kollarındaki cansız derilerini yüzüyordu. havada asılı kalıyordu. Bu şekilde bir yere varamayacağını anlayınca tekrar ayağa kalktı. Bu defa, kollarından birisini arkaya doğru gererek vücudunu diğer duvara yaslamaya çalıştı. Yine olmuyordu. Sonra sadece kafasını duvara yaslayıp birazcık olsun dinlenmeye çalıştı. Fakat bu duruş da birkaç dakika sonra dayanılmaz oluyordu. Çok geçmeden tekrar doğruluyor, birkaç dakika sonra bu kez diğer duvara yaslanıyordu. Böylesi bir pozisyonda, en fazla beş dakika durabiliyordu. Bir ara kafasını tam arka duvara dayamaya çalıştı. İmkânsızdı. Kolları yüzülüyor, yetişemiyordu. Artık ayakta zor

durur, hale gelmişti. bütün vücudu sızlıyordu. Ayrıca bütün organları yanıyordu. Çok da acıkmıştı.

Bir ara çaresizlikten, omzunun üzerinden arkasına baktı. Mazgal kapalıydı. Kapının kenarlarındaki küçük yarıklardan içeri sızan ışıklar, gözlerini kamaştırıyordu. Kapının üstündeki duvarda, 5-6 cm çapında, daire şeklinde bir hava deliği vardı. Hücre takriben, bir buçuk metre eni, iki metre uzunluğundaydı.

Battal, bütün çevresini araştırmasına karşın, ne yorgunluğunu giderecek, ne bitkinliğini azaltacak, ne de açlık ve susuzluğunu giderecek bir şey bulabildi. Bütün ümitleri kesilmişti. Evinden alındığından bu tarafa, ne kadar zaman geçtiğini bilmiyordu. Vücudu süratle enerji kaybediyor, karşılığını alamadığından gittikçe zayıflıyordu. Kafası, sanki kocaman bir burguyu, çevire çevire kafasına sokuyorlar gibi zonkluyordu. Boğazı tamamen şişmiş, soluk borusu kapanmak üzereydi. En çok da bayılıp, kendisini kaybedeceğinden korkuyordu. O zaman kolları kopabilir, ya da tamamen kullanılmaz hale gelebilirdi. Bacaklar artık vücudunu taşıyamaz hale gelmişti. Bazen birini kaldırıp dinlendiriyor, o zaman da vücudun tüm ağırlığı diğerinin üzerine bindiğinden tamamen sızlıyordu. Çok kısa sürelerle de olsa, vücudunun bir kısmını dinlendirebileceği bütün pozisyonları yüzlerce kez denedi. Artık dayanacak gücü kalmamıştı. İşkenceye gitmek bundan daha iyiydi. Bu yüzden ayağının topuğu ile kapıyı tekmelemeye başladı. Bir yandan da, "Bacaklarım tutmuyor," diye sesinin çıktığı kadar bağırıyordu.

Polis gardiyan, arada sırada gelip, mazgalı açarak, "Silahları çıkarmazsan kurtulamazsın ibne," diyerek mazgalı tekrar kapatıyordu. Üç kez de kapıyı açıp, Battal'ı yumrukladıktan sonra çekip gitti.

Battal, bir süre sonra, bir kez daha kısık sesini duyurabilmek için başını arkaya çevirerek bağırıyordu ki, kapının yanındaki karanlık köşede, beyaz bir nesne fark etti. Tükenmekte olan vücudunu bir sevinç dalgası sarıverdi. O anda bütün acılarını unutmuş, bu garip nesnenin ne olduğu heyecanına kapılmıştı. O nesneyi, ayağının burnu ile kendine doğru çekmeye başladı. Karanlık köşeden çıkarınca, bunun yumruk büyüklüğünde kurumuş bir ekmek parçası olduğunu gördü.

Şimdi de, cellatların gelip kapıyı açacaklarından korkuyordu.

Ekmek parçasını, ıslak beton üzerinde sürükleyerek önüne getirdi. Kirli, çamurlu beton zeminde biraz siyahlaşmıştı ya, bunun hiç mi hiç önemi yoktu. Ağzı sulandı. Ona bir an önce kavuşmak için can atıyordu. Fakat o ekmek parçası Battal'a öylesine yakın, öylesine uzaktı ki. Bu ekmeğe nasıl kavuşacaktı? Şimdi her şeyi unutmuş, onu düşünüyordu. Yere eğilip alması zaten imkânsızdı. Halkalara geçirilmiş paslı kelepçeler, buna imkân vermiyordu. O durumda aklına gelebilen her şeyi düşündü. Ve sonuçta ona ulaşmanın yolunu buldu.

Parmaklarını açıp kapayamıyordu. Bu yüzden kelepçeyi, halka ile vücudu arasına kıstırarak, bileğine yukarı mümkün olduğu kadar sıyırdı. Elini, avuçiçi yukarı gelecek şekilde, yere paralel duruma getirdi. Parmakları biraz içeri doğru kıvrık durduğundan, avucunun içi çukur kalıyordu. Elini bu duruma getirdikten sonra, yerdeki duran ekmeği diğer ayağı ile hazırladığı koluna çapraz olan ayağının üzerine çıkardı. Ardından bacağını dizden bükerek yavaş yavaş yukarıya kaldırdı. Ekmek gittikçe ağzına yaklaşıyor, yaklaştıkça ağzı daha çok sulanıyordu. Belli bir mesafeden sonra bacak kalkmaz oldu. Yan tarafta hareketsiz duran eline baktı. Hâlâ avucu açıktı. Sanki 'Merak etme. Ben ölü halimle bile sana yardım etmeye hazırım' diye gülümsüyordu. Sevindi. Hâlâ ekmekle avucu arasında 30-40 santimlik bir mesafe vardı. Son olarak, bütün gücünü toplayıp, diz kapaktan altını yukarı doğru savurarak, ayakkabının üzerindeki ekmeği avucunun içine fırlatmaya çalıştı. Ekmek parçası parmaklarına değerek tekrar yere düştü. Aynı şekilde bir kez daha denedi. Yine düştü. Her düşüşünde biraz daha siyahlaştı. Battal, ekmeğin her düşüşünde biraz daha acıktı. O aç dururken, ekmeğin hemen yanı başında durmasına dayanamayıp, yeniden denedi. Yine düşürdü. Yine denedi. Ve sonunda, ekmeği, cansız elinin içine düşürmeyi başardı.

Önce hiç kıpırdamadı. Tekrar düşüreceğim diye, ödü kopuyordu. İlk olarak, yukarıya kaldırdığı ayağını ağır ağır yere indirdi. Ardından, ekmekli eline doğru ağır ağır yanaşmaya başladı. En ufak bir sallantıda, kolunun şekli aniden değişebilir; böylece ekmeği tekrar kaybedebilirdi. Sonuçta kolunun şeklini bozmadan elini, duvarla ağzı arasına kıstırdı. Ağzını ağır ağır yanaştırarak avcunun içerisindeki ekmeği ısırdı. Biraz daha sıkıştırarak, ısırmayı yeniledi. Ve bir iki dakika içerisinde ekmeği afiyetle yuttu!..

Battal kapıyı devamlı tekmelemesine karşın tuvalete götürülmediğinden, küçük tuvaletini altına yapıyordu. Zaten bir şey yemediği için, büyük tuvalet ihtiyacı duymuyordu. Artık hiçbir kokuyu da duymaz, hissetmez olmuştu.

Bir ara ayakkabılarını çıkarıp üst üste koydu. Dizini üzerine koyup, rahatlayacağını düşünmüştü. Yine, az bir açıklık kalıyor, rahat edemiyordu. Ayakkabılarını yeniden giymeye çalıştı ama artık imkânsızdı. Ayakları balon gibi şişmişti.

Daha sonra, iki kez Sansar tarafından gözbağları bağlanarak işkenceye götürüldü. Filistin askısına alınarak elektrik verildi. Kendisini kaybedince indirildi. Üzerine çıkılıp çiğnendi. Çivi tarafından, parmaklarına iğneler sokuldu. Ve geri getirilip, hücreye tekrar asıldı. Ona söylenen her şeye, sorulan her soruya, "Bende silah yok," demişti.

Zaten silahtan başka hiçbir şey sormuyorlardı. Maruz kaldığı işkencelere bir de açlık, susuzluk ve uykusuzluk eklenince Battal, zamanı da, mekânı da birbirine karıştırmaya başlamıştı. Silah verse, cellatlar sevinçten çılgına dönecek, ardından başka silahlar ve eylemler isteyeceklerdi. Bunun arkası gelmezdi. Bu daha fazla işkence ve daha fazla aşağılanma demekti. Hayatında ilk kez böylesi bir şeyi yaşıyor olmasına karşın, bunu anlamıştı. İşkencehanede yaşadıkları, duydukları bunu anlamak için yeterliydi. En önemlisi, sevdiklerinin yüzüne bir daha nasıl bakacak, kendisini nasıl affedecekti. Yoksa Battal'ın ne inandığı bir örgütü, ne de bir ideolojisi vardı. Zebanileri sevindirmeyi kendi kişiliğine yediremiyordu.

Battal, çevresinde kavgacı birisi olarak bilinirdi. Orta ve lise döneminde birçok öğretmeni "Senin gibi çalışkan, dürüst bir insanın, kavgacı olması çok garip," demişti. Battal haksızlığa, adaletsizliğe hiç tahammül edemiyordu. Onun ülkesinde de bunlar, o kadar çoktu ki. Çok dayak yemiş, çok dayak atmıştı. Kavgalarda burnu üç kez kırılmış, fakat bir kez bile doktora gitmemişti. Birçok kez ölümden kıl payı kurtulmuştu. Ama o, hiçbir zaman, iki kişiyle bir kişinin üzerine gitmemişti. Onun kitabında böyle bir şey yazmazdı. Onun gözünde bunu, ancak korkak insanlar yapabilirdi. Tıpkı cellatların yaptığı gibi. Esir alınmış, gözleri bağlanmış, elleri kolları tutmayan bir insana, mert, delikanlı bir kişi bırakın işkence yapmayı, bir tokat bile atamaz, delikanlılığına yediremezdi. Cellat-

lar, dünyanın en korkak, en aşağılık yaratıkları olmalıydılar. İşte Battal, böylesine korkak ve sadistleşmiş kişileri sevindirmeyi ölümden daha beter sayıyordu.

Ne kadar süre geçti, kendisiyle ne kadar konuştu hatırlamıyordu. Hücresinin kapısına vurulduğunda kendisine geldi. Çivi, açtığı mazgaldan zehirli bir kobra yılanı gibi seslendi. "Gözlerini kapat lan, Kızılbaş tohumu."

Battal'ın zaten arkası kapıya dönüktü. Görmesine imkân yoktu. İşkenceci açıkça 'Ben korkak birisiyim. Senin beni tanımandan ödüm kopuyor' demek istiyordu. Sonra kelepçelerini açtı. Bir yandan da. "Gözlerini açma lan, Kızılbaş dölü," diye bağırıp duruyordu.

Battal, bu kez farklı bir şey yapacaklarını anladı. Çünkü eğer normal işkenceye götürseler, önce gözlerini bağlarlardı. Kelepçeleri açtıktan sonra Çivi, Battal'ın arkasından ayrılmayarak, birlikte yüz seksen derece döndüler. Yani Battal'ın yüzü, mazgala geldi. Ardından Çivi, sırtına dürterek seslendi. "Şimdi mazgaldan dışarıya iyi bak, ibne. Gördüklerin hoşuna gidecek mi, bakalım?"

Battal dışarı baktığında, tam karşısındaki işkence odasının kapısının açık olduğunu gördü. İşkence odasıyla kendisi arasındaki koridorda boş bir bank vardı. Çok geçmeden maskeli iki tane cellat, gözleri açık, saçları ağarmış altmış yaşlarında bir amcayı, işkencehaneden çıkarıp, bankın yanına diktiler. Yaşlı amca çırılçıplaktı. Saçları ıslak ve vücudunda su tanecikleri vardı. Her iki eliyle erkeklik organını kapatmaya çalışan bu adamcağız, bacakları zangır zangır titriyordu. Belini iyice kamburlaştırmıştı.

İşkencecilerin ikisi de uzun boyluydu. Daha iriyarıca olanı, çevrede dolanıp dururken diğeri, elindeki yaş söğüt çubuk ile ihtiyar amcanın ellerine durmadan vuruyor, bir yandan da dalga geçiyordu.

"Hazır ola geç lan, moruk!"

Elleri acıyan amca, bir süre sonra ellerini erkeklik organının üzerinden çekerek, bacaklarının yanına yapıştırdı. Aynı cellat bu kez ciddileşerek "Silahını verecek misin, vermeyecek misin?" diye bağırdı.

Yaşlı amca "Yok komutanım! Olsa verirdim! Ne olursunuz beni dövmeyin, dayanamıyorum!" diye yalvarmaya başladı...

"Kes lan, moruk! Yokmuş. Nah yok. Alacağım senden onu. Bak

biraz sonra nasıl vereceksin," diyerek süratle oradan ayrıldı.

Tüm bunlar, Battal'ın bir bir buçuk metre önünde oluyordu.

Daha bir dakika bile geçmeden, kaybolan işkenceci, on beş on altı yaşlarında bir kızı, gözleri bağlı olduğu halde getirip, ihtiyar amcanın karşısına dikti. İhtiyarı çubuğu ile dürterek sordu: "Tanıyor musun bunu?"

İhtiyar amcanın gözlerinden yaşlar çoktan boşalmıştı bile. Gözpınarlarından akan yaşlar, vücudundaki su tanecikleriyle çoğalarak akıp gidiyordu.

"Kızım, yavrum değil mi, bu?" diye ağlamaya başladı.

"Baba," dedi kız. Yakalanmış bir tavşan gibi, titreyerek.

"Tabii kızın," dedi cellat yılışarak. Silahı verecek misin, yoksa kızını da soyalım mı?"

Battal acıların en büyüğünü çekiyordu. Kendisine yapılan işkence bunun yanında bir hiçti.

Arkasındaki cellat, Battal'ı iki de bir dürterek, bir yılan gibi tıslıyordu: "İyi bak lan Kızılbaş tohumu!.. Daha bunda ne var ki, sana bundan çok daha zevkli şeyler seyrettireceğiz." Battal'ın tüyleri ürperdi. Bundan daha kötü ne olabilirdi? Çıldırmak içten bile değildi. Dudaklarını ısırdı. Zayıf yanını bu cellâda göstermemeliydi. Bu sadist köpek, İnsanlardan neden böylesine korkuyor, onlardan neden böylesine nefret ediyor, Battal bunu bir türlü çözemiyordu. Acaba bu ihtiyar amca da kimdi? Kim olursa olsun, bir insana bu kadar zulüm yapılır mıydı?..

Sonunda ihtiyar amca tamamen ağlayarak, yalvarmaya başladı: "Komutanım, silah yok!.. Kızım için canımı bile veririm. İstiyorsanız beni öldürün, ama ne olursunuz o yavrumu soymayın!"

Babasının söylediklerini duyan kız da, korkuyla ağlamaya başladı. Kahrolmak, kafayı oynatmamak, içten bile değildi. Cellat bu kez elindeki çubukla, bir bebek gibi masum kıza vurmaya başladı. Bir yandan da: "Soyun," diye bağırıyordu.

Diğer cellatsa, ne bir şey söylüyor; ne de vuruyordu. O da Battal gibi seyrediyordu.

Kız, korkudan çıldırmış gibi ağlıyordu. Babası da durmadan yalvarıyordu. Zavallı çocuk, bir süre ağlamaktan başka bir şey yapmadı. Belki de o saflığı ile insanların böylesi bir şeyi yapamayacaklarını tahmin ediyordu. Cellat, bacaklarına acımasızca vurmaya başladı. Bir yandan da ıslık çalıyor, arada bir de: "Soyuna-

caksın. Hem de tıpış tıpış," diyordu.

Bir süre sonra kız, hiçbir kurtuluş umudunun kalmadığını anlamış olacak ki, ağır ağır soyunmaya başladı. Bu kez cellat: "Daha çabuk, daha çabuk," demeye başladı.

Hiç durmadan, kızın bacaklarına, kafasına, kollarına çubukla vuruyor; bir yandan da: Mahsuni Şerifi'n 'Memed Emmi' sini ıslıkla çalıyordu. Battal, bu türküyü de onun sahibini de çok seviyordu. Cellat da, oradaki insanların çoğunun sevdiği türküleri, marşları işkenceyle birlikte söyleyerek tahrik ediyor, morallerini tamamen bozmaya çalışıyordu. Yani insanın en çok sevdiği şeyleri, insana karşı koz olarak kullanıyorlardı. Çok sevdiği kızını, babaya karşı kullandıkları gibi.

Battal, sakin olması gerektiğini düşünüyor, fakat yapamıyordu. Dudağını öylesine ısırdı ki, ağzından ılık ılık kan akmaya başladı. Burnundan soluyordu. Yanındaki cellâdı öldürmek geçti içinden. Fakat o kollarla hiçbir şey yapamayacağını çok çabuk anladı. Bunu cellat da biliyordu, yoksa hücreye girebilir miydi? Arkasındaki Çivi, onun anormal hareketler yaptığını anlayarak sevinçle seslendi, "Ne oldu, Kızıl ibne? Aslında senin zoruna gitmemesi gerekir... Sen hiç 'Mum söndü' partilerine katılmadın mı?.. Bunlar normal oğlum sizin için!.. Merak etme senin karını da getireceğim... O zaman ne yapacaksın bakalım?.. O silahları kusacaksın oğlum, kusa-cak-sın!.."

Bu sahne, Battal'ın hayatı boyunca seyrettiği, gerçek işkencecilerin ve kurbanlarının rol aldığı en acı ve aşağılık, bir sahneydi. Cehennemin dibinde, tek kişilik seyirciye özel, kapalı oynanan bu oyunun yine, tek seyircisi Battal'dı.

Demek seyrettirecekleri daha güzel şey, karısıydı... Karısını getirirlerse nasıl dayanırdı? Ondan sonra nasıl yaşardı? Yaşayabilir miydi acaba?

Sonuçta, ne ihtiyar amcanın, ne de kızının yürekler yakan yalvarışları, ne de çığlıkları insafa getirebildi cellatları. Aksine o masum yavru soyundukça cellatların, kahkahalar yükseldi. Artık diğer cellat da kıkırdamaya başlamıştı. Bu acemi cellat da, Sansar'dan başkası değildi. Şu anda yaptıklarının çoğu içki tesiriyle bile olsa, yeni mesleğinde çok mesafe kat ettiği belli oluyordu. Bu durumdan Sansar'ı yaratan cellatlar çok memnun olması gerekir. Diğer cellat, soyunmuş kızın çeşitli yerlerine elindeki çubukla vururken, kızın

korkuyla karışık bağırışlarına, sevinerek kahkahalar atıyorlardı. Sansar da bu kahkahalara eşlik etmeye çalışıyordu. Cellatlar için bu eğlence de yetmemiş olacak ki, bir süre sonra usta cellat, elindeki çubukla kızın ellerine vurarak, elini öne doğru uzatmasını istedi. Kız korkuyla ellerini ileri uzatmaya başladı. Baba, tamamen bitmiş tükenmiş, gözlerini açamıyordu. Vurmalara karşı çıkamıyordu. Kızın uzanan eli babasının çıplak vücuduna dokundu. Cellatlar kahkaha atarak: "Daha aşağıya, daha aşağıya," diye bağırıyorlardı.

Sonunda baba, bir çuval gibi yığılıp kaldı, bayılmıştı.

Tam bu esnada hiç konuşmayan iriyarı cellat, kendini tamamen kaybedip, aniden Battal'a dönüp, bütün gücüyle bağırmaya başladı. Onun bağırdığını anlayan Çivi, hemen mazgalı kapattı. Sansar'ın sesi bütün koridorda yankılandı: "Sen de konuşacaksın lan şerefsiz!.. Herkes konuşacak. Sizin için her şey bitti artık, her şey."

Çivi, apar topar çıkıp, kapıyı ve mazgalı kapatıp gitti. Aceleyle Battal'ı halkalara asmayı bile unutmuş, ya da öyle olmasını istemişti.

Battal ayağına giyemediği ayakkabılarının üzerine oturdu. Aklını kaybedeceğinden korkuyordu. Böyle bir şey olsa, cellatların daha çok sevineceğini biliyordu. Bu zevki onlara tattırmamalıyım diye düşündü. Bu yüzden onların, bu ana kadar yaşattıklarından daha da aşağılık şeyler yaşatacaklarına kendisini inandırmaya çalıştı.

Yarım saat kadar sonra, kapı yeniden vuruldu: "Kalk ve sırtını kapıya dön lan," dedi bir ses.

Battal bu sesi duyar duymaz, biraz önce baba ile kızına işkence yapan eli çubuklu işkenceciyi hatırladı. Kalkıp arkasını kapıya döndü. Aynı ses dışardan: "Tamam mı?" dedi. "Tamam," dedi Battal.

Kapı açıldı. Battal, yine işkenceye götürüleceğini düşünüyordu.

"Sana ekmek getirdim," dedi cellat. "Kapının arkasına koyuyorum. Ye bunu. Bak, biz de insanız. Delikanlıyız. Aklını si.....yim lan, senin! Burada birçok örgütün merkez komite üyeleri var. Adamlar kendilerine bir fiske vurdurmadan bülbül gibi ötüyorlar. Onlar dışarıda da rahat, içerde de rahat, oğlum. Sen nesin ki? Kendini boşa ezdirme. Sende silah olduğunu biliyoruz. O silahları vermezsen, buradan ölün çıkar. Şunları ye de, iyi düşün."

Kapıyı sürgüleyip ayrıldı.

Kapı örtülünce Battal geriye döndü. Kapının yanındaki köşeye yarım ekmek konmuştu. Onu cansız elleri arasına sıkıştırarak aldı. İçerisi reçel doluydu. Tekrar ayakkabılarının üzerine oturup yedi.

Reçelle ekmeği yiyince, vücudunun tamamen ağırlaştığını hissetti. Çok yorulmuş, çok bitkin düşmüştü. Beton zemin ıslak olduğundan, uzanmak çok tehlikeli olabilirdi. Onun için parkasının alt kısmını ayakkabılarının üzerine koyup, üzerine oturdu. Sırtını da duvara dayayıp uyumaya çalıştı. Uyuyup biraz olsun dinlenmeyi çok istiyordu. Onu tek rahatsız eden, ardı arkası kesilmeyen, koridordan ve işkence odalarından gelen insan çığlıkları ve işkence sesleriydi. Buna karşın, bir süre sonra dalıp gitti.

Sansar, koridorda bağırdıktan sonra, apar topar doğruca Şahin'in yanına götürüldü. Şahin, bir daha böyle bir şey yapmaması konusunda Sansar'ı uyardı ve içki içmesini sınırladı. Aslında Şahin, Sansar'ın yaptığından son derece memnun kalmış ama bunu hiç belli etmemişti. O, Sansar'ın başının derde gireceği için değil, planlarının suya düşeceğinden korkuyordu. Fakat Sansar'a: "Biliyorum, sen yürekli ve akıllı bir adamsın. Tabii ki onlardan korkmuyorsun. Ama boşu boşuna düşmanı çoğaltmanın anlamı yok. Seni adamlar yoldaş biliyorlar. Bırak öyle bilsinler. Sen de öyle görün. Göreceksin, o zaman sen kazanacaksın. Yani bizler kazanacağız."

Sansar, DAL'a (Derin Araştırma Laboratuarı) geldiğinden bu tarafa ilk kez, koridorda kendisini kaybedecek kadar bağırmıştı. Yoksa dilini kaybetmiş gibi ortalıkta dolaşıp duruyor, çok dikkatli davranıyordu. Tüm hücrelerin mazgalları, onun gelmesiyle birlikte kapatılırdı. Gerçi yüzünde epeyce değişiklik yapılmıştı ama yine de hücrelerdekilerin göz bağı olmadığından tanıyabilirlerdi. Eğer açık bir mazgal görse, koşarak gidip kapatıyor, fakat dili açık olmadığından, orada bulunan gardiyana da bir şey söyleyemiyordu. Hemen Şahin'e ispiyonluyor, Şahin'den orada görev yapan herkes fırçalıyordu.

Sansar'a hâlâ ayak işleri yaptırılıyordu. Yani bir yarışmaya başlamadan önce yapılan ısınma hareketleri gibi bir şey. İşkence aletlerini hazırlıyor, getirip götürüyor, bu arada bol bol işkence seyrediyordu. Ayrıca sorguya alınacak sanıkları, hücrelerinden ya da koridordan getiriyor, işi bitenleri yerlerine geri götürüyordu. Bun-

dan amaç, onu işkenceye ısındırmak, kanıksatmaktı. Tim arkadaşları, onun bu gidişatından çok memnundular.

DAL'da, Şahin'in timine benzer altı tane tim görev yapıyordu. Bunlardan üçünün görevi, dışarıda insan avlayıp, işkencehane ye getirmekti. Bunlar getirdikleri insanları orada bulunan işkence timlerine teslim ediyor, yeniden insan avına çıkıyorlardı. Fakat Şahin'in timinin durumu, bu genel kuralın dışındaydı. Bu tim oldukça bağımsız ve hareketli bir timdi. Bunlar, dışarıda insan avına çıktıkları gibi, işleri esas olarak işkence yapmaktı. Ayrıca gerek gördükleri zaman, özel operasyonlar için Ankara dışına çıkıyor hatta her yere gidebiliyorlardı. Açıkçası bunların amiri olan Kırmızı, Emniyet Müdürlüğü'nün personeli değil, ondan çok daha yukarıda büyük yetkilerle donatılmış bir yapıdan, kendilerinin de açıkça bilmedikleri bir yerdendi.

Bu tim: Çeşitli zamanlarda, sanıkların ifadesinde geçiyor diye, Emniyet Müdürlüğü'nde çalışan beş tane polis memurunu, görevlerinin başından alıp aşağı indirerek işkence yapabilmişlerdi. Bunu yaparken de, polis memurlarının amirlerine danışmaya bile tenezzül etmemişlerdi. Bu tim, böylesine yetkilerle donatılmış, özerk ve bağımsız bir tim idi.

DAL'a her gün, yüzlerce insan getiriliyor, bunların bir kısmı DAL'da bırakılırken, sorgulama işlemleri tamamlananlar, 'Mamak Özel Askeri Cezaevi' ne götürülüyordu. Her yer tıklım, tıklım insan doluydu. İnsanlar gecekondu mahallelerinden alınırken, mümkün olduğu kadar topluca alınıp, topluca sorgulanıyordu. Çünkü mahalledeki insanlar, birbirlerini tanıdıklarından kod isim kullanmıyorlardı. Alınanların çoğunluğu ya öğrenci ya da aile geçindiren çoluk çocuk sahibi, insanlardan oluşmaktaydı.

Toplu sorgulamanın, işkenceciler açısından faydası çok büyüktü. Çünkü, çözülen insanları, çözülmeyen tanıdıklarının çözülmeleri için kullanıyorlardı. Bu yöntem DAL'da, en etkili yöntemlerin başında geliyordu. Bu yüzden de insan avcılığı, mahalle halkını topluca içeri alacak şekilde yapılıyordu.

Cellatlara göre bu insanlar, bir daha bir araya gelemeyecek şekilde parçalanmalı, arkadaşlıkları, dostlukları bitirilmeliydi. Daha da önemlisi, gücün kimde olduğu onlara açıkça öğretilmeliydi.

Her mahalle, 12 Eylül öncesi savaş alanına çevrilmiş, sivil faşist çeteler, ilericilerin, Devrimcilerin, Alevilerin ve Kürtlerin yoğun-

lukta olduğu mahalleleri, hedef gözetmeksizin taramış, her gün insanlar öldürülmüş ya da yaralanmıştır.

Birazcık haysiyeti, onuru olan bir insan, evi, mahallesi her gün otomatik silahlarla taranırken, ranzanın, karyolanın altına girip saklanabilir miydi? Ömür boyu emek verip, ancak kurabildiği gecekondu sunu bırakıp kaçabilirimiydi? Ama insanlar canlarını kurtarmak için evlerini terk ediyorlardı. Terk edilen gecekondular da terk edildikleri gün yağmalanıyor, sonra da ateşe veriliyordu. Yani açıkçası, gecekondu insanının eline silahı da, sopayı da veren sol örgütler değil, sivil faşist çetelerin baskılarıydı.

Gerçekte, bu direnmeye insanları mecbur bırakan, sivil faşist saldırılardı. Daha doğrusu, sivil çetelerin teröründen çıkar sağlayanlar, bunun gerçek sorumlularıydı. Fakat bunlar, horoz dövüştürür gibi, kavgayı dışardan seyrettiler. Baktılar, özenle besleyip büyüttükleri, özel eğitimlerden geçirdikleri horozları kavgayı kaybediyor, ayakta duramıyor, düştü düşecek, işte o zaman müdahale ettiler. Kendi horozlarının yaralarını özenle sararken, masumları mezbahalara soktular.

***

Sıra, Sansar'ın verdiği uzun listeye gelmişti. Şahin, Kemal'le Sinan'ın kalması muhtemel evleri, Kırmızı'ya daha önce bildirmişti. Kırmızı, kendisine bağlı başka bir timin elamanlarından birisini, bu evleri takibe almasını istedi. Sonuçta, Sansar'ın dediği bir kez daha doğrulandı. Banka soygununu yapanlardan Kemal ve Sinan, bir bayan arkadaşlarıyla birlikte Sansar'ın listeye yazdığı evlerden birisinde kalıyordu. Bu evin anahtarlarından birisi de Sansar'daydı. Soruşturmayı yapan tim üyesi, örgüt militanlarının geliş gidiş saatlerini bile not etmişti. Kırmızı, Şahin'e durumu bildirdi. Şahin, Kırmızı'yla konuşur konuşmaz timini, ikinci kattaki odalarına çağırdı. Her zaman böyle anlarda olduğu gibi, yine çeşitli içki ve mezeler hazırlatmıştı. Gelenler, her zaman olduğu gibi bir şeyler yemeye, içkilerden yudumlamaya başladı. Böyle apar topar çağrıldıklarına göre, yeni bir iş çıktığını düşünen tim elamanları, merakla, Şahin'in ağzından çıkacakları bekliyordu. Çok geçmeden Şahin, yüzüne yayılan o iğrenç gülümsemeyle onları niçin çağırdığını açıkladı.

"Her şeyden önce 99'u dürüstlüğünden dolayı kutluyorum," diyerek konuşmasına başladı. "Kemal ve Sinan denen teröristlerin

kaldıkları yeri tespit ettik. Tam da 99'un söylediği yer çıktı." İçkisinden bir yudum aldı. Purosunu ağzına tekrar yerleştirdi "Bizde kaldıkları evin anahtarı vardı, değil mi Sansar?"

Sansar aniden sıçradı. Bu konuşmanın arkasından neler olacağım tahmin ettiğinden, dalmış gitmişti. "Evet, şefim var," dedi.

Sansar'ın yüzü kıpkırmızı olmuştu.

Şahin devam etti: "Şu anda saat akşamüzeri 3.30. Teröristler eve akşam 6.00 civarında geliyorlar. Şimdi ne yapacağımızı söylüyorum. Yarım saat sonra buradan hareket ediyoruz. Herkes çelik yeleklerini giysin. Silahını kontrol etsin. Adamlar fırsat bulurlarsa bizimle kesin çatışırlar. Varır varmaz, ben, Keko ve Sansar..."

Saat 4.30 civarında araçlarını, gittikleri evden iki yüz metre kadar uzağa park ettiler. Önce Sansar'la Keko, araçtan inerek apartman dairesine yürüdü. Sansar, daha önceden o daireye binlerce kez girip çıktığından bulmakta hiç güçlük çekmedi. Çevrede de hiçbir anormallik görünmüyordu. Tek anormallik Sansar'ın kafasındaydı. Kemal'le Sinan'ın çok yiğit ve inançlı olduklarını biliyordu. Daha birkaç ay öncesine kadar en çok güvendiği bu iki kişiden, şimdi ödü kopuyordu. Dönüşü olmayan bir yola girmişti. Yeni kimliğinin açığa çıkmasını, en çok bu iki kişi sağlayabilirdi. Çünkü onların, hainleri ortaya çıkarmada da usta olduklarını biliyordu. Şimdi olmasa bile ilerde, kendisinin başına bela olacakları muhakkaktı. Bu yüzden onlar, bir an önce kaybedilmeliydi. Ya onu görürlerde, kaybolurlarsa, ele geçiremezlerse ne yapardı?..

Sansar cebinden anahtarı çıkarıp, kapıyı açtı. Yüreği, göğsünden fırlayacakmış gibi çarpıyordu. Ya içerideyseler. Ellerinde silahları hazır olduğu halde girdiler. Ev boştu.

Beş dakika kadar sonra Şahin de geldi.

Ev, yoksul bir işçi evi gibi döşenmişti. Bir kaç koltuk, bir kaç sandalye, ortaya atılmış bir kilim. Duvarlarda örgüte ait birkaç afiş ve bir kütüphane dolusu kitap.

Birbirleriyle hiç konuşmadan bekleyeceklerdi, öyle konuşmuşlardı. Evin içerisinde dolaşmakta yasaktı.

Çivi ile Şoför de dışarıda, apartmandan dikkati çekmeyecek bir uzaklıkta araçta bekliyorlardı. Bir aksilik olmasa, araçtan hiç dışarı çıkmayacaklardı.

Kemal ve Sinan, Ankara'ya döndükten sonra uzun süre Sansar'ın bildiği evleri kullanmamışlardı. Fakat bu evlere ne baskın

olmuş, ne de kendi isimleri ortaya çıkmıştı. Ayrıca, banka soygununda aracı kullanan kişi Sansar'ın akrabası ve o şehrin yerli halkındandı. Onunla da birkaç kez telefonla konuş muşlar, hiçbir şeyin ortaya çıkmadığını öğrenmişlerdi. Tüm bunlar sonucudur ki, Sansar'ın büyük bir direniş sergilediğine inanıp, normal hayata dönmüşlerdi. Bu yüzden, kaldıkları daireye de, güven içerisinde geliyorlardı.

O gün de, her zamanki gibi çaktırmadan etrafı kolaçan etmelerine karşın, anormal bir durum sezemediler. Kız arkadaşları bir yere uğrayıp sonra gelecekti. Kapıyı açıp, sevinçle içeri girdiler. Daha birkaç adım atmadan, üç yandan üç tane otomatik silahın hedefi oldular. "Kaldırın lan elleri," dedi Şahin sertçe.

Kaldırdılar çaresiz. Sonra, yeni bir dona girmiş Sansar'ı fark ettiler. Kemal, Sansar'a bıçak gibi gözlerini dikerek bağırdı: "Hain!.."

Sinan, "Demek bu kadar kısa bir süre içerisinde, bizleri öldürecek kadar alçaldın ha!"

Sansar, dilini yutmuş gibi konuşamıyordu. Konuşsa bile ne söyleyebilirdi ki?.. Çıldıracak gibi oldu. Onlar konuştukça kendisinin öleceğini bildiğinden, bir an önce tetiğe basıp, bu ıstıraptan kurtulmak istiyordu.

Şahin, sert bir şekilde tehdit etmeye devam ederken, Keko üzerlerini aradı. Sadece Sinan'ın belinden bir 7.65 çıktı.

Silahların namlularıyla itekleyerek mutfak kısmına doğru götürdüler. Eğer Sansar'a kalsa hemen tarayıp, bu kâbustan kurtulacaktı. Fakat Şahin'in acelesi yoktu. Mutfağa doğru yürürken Kemal Sansar'ın yüzüne tükürerek bağırdı: "Bunun hesabını bir gün mutlaka vereceksin, mutlaka!"

Şahin, elindeki sitenin namlusunu Kemal'in sırtını delercesine dürterek: "Kes lan, konuşmayı," diye seslendi.

Kemal devam etti: "Sen, ancak Sansar gibi alçakları kullanabilirsin."

Şahin: "Paralar nerede?.. Eğer onları verirseniz kurtulursunuz," dedi.

"Bende," dedi Sinan bütün kiniyle. "Gücün yetiyorsa al bakalım."

Sırtlarından, otomatik silahların namlularıyla bütün güçleriyle dürterek mutfağa, oradan da hemen yanındaki banyoya soktular.

Sırtları cellatlarına dönüktü. Şahin belinden çıkardığı susturucuyu Sansar'a uzattı. Kemal ve Sinan da öldürüleceklerini anlamışlardı. Bu yüzden, slogan atmaya başladılar. Sansar, silahı eline alır almaz, birer tane kafalarının arkasından sıkarak, gencecik fidanları küvetin içerisine devirdi. Yüzüne gözüne, Kemal ve Sinan'ın kanları fışkırdı. Buna karşın Sansar ferahladı. Fakat o gencecik insanların, ölüme bile meydan okuyuşları, onu hayatı boyunca ezecek, uykularını kaçıracaktı.

Sansar elindeki ve yüzündeki kanları yıkadıktan sonra, geldikleri gibi sessizce çıkıp gittiler.

Ertesi günkü gazeteler: Halk Demokrasisi örgütünün iç hesaplaşması sonucu iki teröristin öldürüldüğünü yazıyordu. Bazı gazetelerse: Büyük bir ihtimalle bu hesaplaşmanın, banka soygunundan gasp edilen paranın paylaşılması sırasında meydana gelmiş olabileceğini de eklemeyi ihmal etmemişlerdi.

***

En derin uykularında, yorganı üzerlerinden çekip aldılar. İki küçük yavru ve anneleri korkuyla fırladılar. Kocaman olmuş gözleriyle, çevrelerinde kahkaha atan cellatlara bakıyorlardı. Bunlar mutlaka, babaannelerinin anlattığı Kafdağı'nın arkasında yaşayan korkunç canavarlar olmalıydılar. Demek babaanneleri yalan söylemişti. Bak işte, o canavar burada da yaşıyorlardı. İki ve bir yaşındaki yavrular, ağlayarak annelerine sarıldılar. Canavarın dişlerini öylesine korkunç, öylesine büyük görmüşlerdi ki, kendilerini hemen parçalayıp yutacaklarını sanıp annelerine daha çok sokuldular. Kocaman dişli canavarlar, ellerindeki çubuklarla annelerine vurarak "Çabuk kalk" diye bağırdılar. Çocuklar annelerini bırakmıyordu. Anneleri de ağlamaya başlamıştı. Çocuklar daha fazla korkup, daha fazla bağırdılar. Canavarlar "Kesin lan bağırmayı veletler!.. Piçler!.. Yoksa hepinizi öldürürüz!" diye bas bas bağırıyorlardı. Çocuklar daha fazla korkup, daha çok bağırdılar. Yakalanan güvercinlerin, apar topar kanatlarının yolunup kafese tıkılması gibi, yavruları da annelerini de arabanın içerisine tıktılar. O dondurucu soğukta, elbiselerini giymelerine bile müsaade etmediler.

Getirip yarı çıplak iki yavruyu ve analarını, Battal'ın hücresinin önüne fırlattılar. Yavrular çıldırasıya ağlıyor; anneleri ise, "Ne olursunuz yapmayın, yavrularımı korkutmayın!.." diye yalvarıyor-

du. Kahkahalar atan cellatlar, bir yandan da anneye vurarak, "Soyun!.." diyorlardı. Kahkahalar, her tarafta yankılanıyor, arkası hiç kesilmeden, işkencehane de dolanıp duruyordu.

Battal, tekmeyle hücrenin kapısını tekmeliyor, bir yandan da bütün gücüyle "Onları bırakın lan, köpekler!.. Ne yapacaksanız bana yapın?.. İşte ben burada, elinizdeyim!.. Ne istiyorsunuz o masum yavrularımdan?.. Bırakın lan onları, Allahsızlar, vampirler!" diye ciğerleri sökülürcesine bağırıyordu.

Sonunda kafasını duvara öylesine şiddetle vurdu ki, sıçrayarak uyandı. Kâbus görmüştü. Çevresine bakındı. Gerçek olmadığını anlayınca çok, ama çok sevindi. O kış gününde ter içerisinde kalmıştı. Kafası bir dakika içerisinde balon gibi şişti. Umurunda bile değildi. O kâbus doğru değildi ya... Daha sonraki günlerde, orada bulunan birçok insan, kâbus görürken Battal'ın attığı narayı kendisine anlatacaklardı.

İşkenceciler, Sinan'la Kemal'i katletmek için işkencehaneyi terk ettiklerinden, Battal'ın vücudu epeyce dinlenmişti. Kâbustan uyandıktan sonra, ellerine, kollarına biraz hareket yaptırdı. Kalkıp, daracık hücresinde volta atmaya başladı. Vücudunu korumalı, daha fazla zorluklara hazırlıklı olmalıydı. Rüyasında gördükleri hiç aklından çıkmıyor, karısını ve çocuklarını getirecekler diye ödü kopuyordu. Bunlar, cellatların yapamayacağı şeyler değildi. İnsanın en çok sevdiği şeyleri, kendisine karşı kullanıyorlardı. İnsanı bitirmek için önce sevgiyi, saygıyı ve dostluğu parçalamaya çalışıyorlardı. Zaten onlarsız bir insan yaşıyor sayılmazdı ki...

Kemal ve Sinan'ın öldürülmelerinden sonra, kamuoyuna yansıyan, sözde örgütün iç çatışması bahane edilerek, Sansar'ın verdiği tüm üst düzey sorumlularına operasyon yapıldı. Operasyonu bilfiil Şahin yönetiyordu. Büyük bir kısmı yakalandı. Ama para hâlâ ele geçirilememişti. Ya da yakalanmış, birilerinin banka hesaplarına aktarılmıştı. Yakalanan örgüt sorumlularının ifadelerinde geçen isimler de Sansar'ın yaptığı listeye eklendi. Bir de buna, mahalle karakollarındaki şikâyet dilekçelerindeki isimler ile faşistlerin bildirdiği isimler de eklenince gecekondu mahallelerinden kimlerin getirileceği kesinlik kazanmış oldu. Bu, diğer örgütler için de benzer şekilde yapılıyordu. Tabi örgüt sorumlularının çözülmesine bağlı olarak listeler uzun ya da kısa oluyordu. Sansar'ın sayesinde 'Halk Demokrasisi' örgütü, bu konuda rekor kırmıştı. Hem öyle ki,

şayet başvurulsa, 'Guinness' rekorlar kitabına girmeye hak kazanacağına kesin gözle bakılıyordu.

Sonunda sıra, Battal'ın mahallesine geldi. Orada da kim direnmiş, onurunu, namusunu kim korumuş göstereceklerdi. Hazırlanan listeyi Şahin, başka bir ekibe verdi. Çünkü Şahin, alınacakların çoğunun, örgütle ciddi bir ilişkisinin olmadığını zaten biliyordu.

Bir gecede on beş kişi toplandı. Altı tanesi de bulunamadı. Gecenin en geç saatinde en derin uykuda kapılar tekmelendi. İçeriden: "Aile var, biraz bekleyin!." dendiğinde, her zaman olduğu gibi, "Anamız, bacımız!" dendi.

Kibarca araçlara sokuldular. Her aileye de, "Merak etmeyin, karakolda bir ifade verip gelecek," dendi. İşin garibi, bunları söyleyenler gerçekten insana benziyor, insan gibi konuşuyorlardı.

Araçlar hareket eder etmez, roller değişiverdi. Sanki bambaşka bir yaratık oluvermişlerdi. Küfürler, darbeler eşliğinde gözler bağlandı. Arkasından sorular, aşağılamalar, ölüm tehditleri.

Kızlı erkekli soyup, işkence odasına soktuktan sonra, tıpalarla suyollarını tıkadılar. Ardından tazyikli buz gibi suyu, o kış gününde çırılçıplak bedenlerin üzerine tuttular. Bir anda bağırtılar, feryatlar, suyun ani şokuyla çıkarılan garip sesler ve kahkahalar birbirine karıştı. Korku ve neşenin en uç noktası, küçücük bir odanın içerisinde aynı anda yaşanıyordu...

Su hortumunu Keko idare ediyordu. Bu işin ustası oydu. Bir yandan basınçlı suyu insanların ağzına, kulaklarına ve cinsel organlarına tutuyor; bir yandan da Mahsuni'nin Dom dom kurşunu'nu söylüyordu. Bu kez, dizkapaklarına kadar çıkan çizmeler giymişti. Keza diğer cellatlar da çizmeliydiler. Ve Sansar dâhil hepsinin elinde yaş, söğüt çubuğu vardı. Yaş çubuklarla en çok, cinsel organları kapayan ellere vuruluyordu. Ve her darbeyle birlikte, alçakça gülmeler eşliğinde "Çek elini oradan," deniyordu.

Eğer, emniyet binasının bahçesinde bir söğüt ağacı varsa, bu ağaç, cellatlara böyle bir olanak verdiğinden dolayı utanmalıydı.

Orada, bu çok sesli koroya katılmayan tek varlık, Sansar'dı. O da, elindeki çubuğu daha fazla kullanarak, sanki bu eksikliği gidermeye çalışıyordu.

Cellatlar, birkaç dakikada bir, hem suyu hem de kahkahaları kesip, işkencedeki insanların tepkilerini ölçüyorlardı. Bu aralarda soruları ve konuşmaları Şahin yapıyordu. Diğer cellatlar, daha

alçak sesle, tehditlere, aşağılamalara devam ediyorlardı. İlk ara verdiklerinde Şahin, "Buradan konuşmadan çıkmak yok! Daha bir şey görmediniz? Yeni başlıyoruz. Kendinizi ezdirmeden konuşursanız, kendi menfaatinize olur. Bana her şeyi anlatacaksınız. Silahları, yaptığınız eylemleri, kimlerle yaptığınızı. Her şeyi, her şeyi istiyorum. Konuşmak isteyen, 'Ben konuşacağım,' deyip kurtulsun."dedikten sonra işaretiyle işkenceye kaldığı yerden yeniden başlandı. Durdu. Yeniden başladı. Beşinci molada bir kişi, birkaç günlük kuzu gibi meledi.

"Ben konuşacağım, abi!"

"Eşek oğlu eşek!.. Abi değil komutanın diyeceksin. Şimdi de bakayım bir daha."

Utanç yüklü ses öylesine cılız çıktı ki, zor duyuluyordu.

"Komutanım!.."

"Hayır hayır!.. Ne yapacağını da söyleyeceksin."

"Ben konuşacağım komutanım!.."

"Ha şöyle, daha çok bağır da, bu ibneler de duysun!.."

"Ben konuşacağım, komutanım."

Cellatlar buna çok sevindi. Dört gözle bu anı bekliyorlardı. Şahin, "Gel bakayım yavrum sen, bu tarafa. Bu tarafa... Oğlum sese gelsene!.. gel gel..."

Korkuyla titreyen adam, elleriyle sağı solu yoklayarak sese doğru yanaştı. Diğerleri soğuktan iki büklüm olmuş, dinliyorlardı.

"....Tamam dur!.." dedi Şahin, önüne geldiğinde. "Aferin sana! Ben de sana bir delikanlılık yapacağım! Anlat bakalım ne diyeceksin?"

"Bende hastalık var komutanım! Öleceğim komutanım!"

Şahin buna çok fena bozuldu ölürsen öl orospu çocuğu, tohumuna para mı saydım, lan? Şimdi bırak bu ayakları da söyle bakalım, ne yumurtlayacaksın? Eğer bizimle oynamaya kalkarsan senin ananı si....rim. Söyle bakalım?"

"Eylem yaptım, komutanım!.."

"Ne eylemi?.."

"Mahalleyi bastıklarında sağcılarla çatışmaya girdim komutanım."

"Kiminle girdin?"

"Ahmet'le, Mehmet'le."

"Ahmet, Mehmet kim, lan?"

"Ben, dedi iki kişi birden. "

"Gelin lan bu tarafa, dedi Şahin. Gelin, gelin, gelin!..... "Durun," dedi Şahin. "Şimdi tekrar söyle bakalım akıllı oğlum, kim vardı yanında, çatışmaya girdiğinizde?.."

Vücudu gibi zangır zangır titreyen sesiyle, yeniden söyledi. "Ahmet, Mehmet."

"Bu Ahmet, Mehmet mi?"

"Evet komutanım."

"Ne diyorsunuz lan, siz buna? Çatışmaya girdiniz mi?.."

"Hayır!" diye bağırdılar, kararlı bir şekilde. "Yalan söylüyor."

Küfürler eşliğinde, ikisinin de yüzlerine ikişer tokat yapıştırdı.

"Doğru mu, yalan mı?."

"Yalan," dedi ikisi de.

Şahin, tim elamanlarına işaretle arkasına geçmelerini söyledi. Kendisi de konuşan kişinin

arkasına geçti. Bu kişinin gözbağlarını hafiften yukarı kaldırarak seslendi. "Bu orospu çocukları yalan söylemiyorsa, o zaman sen yalan söylüyorsun?.."

"Yok, abi, vallahi yalan söylemiyorum."

"O zaman, niye yalan söylüyorsunuz diye şunlara ikişer tane tokat at bakalım."

Daha çocuk yaştaki sanık, duydukları karşısında bir anda aptallaştı. Ne yapacağını şaşırdı. Aynı mahallede beraber büyüdüğü arkadaşına nasıl vurabilirdi?

"Abi, ben nasıl....?"

Sözlerini tamamlayamadan öyle bir tokat yedi ki, gözlerinin önünde yıldızlar uçuştu. Ardından tekmeler gelmeye başladı. Yere, suların içerisine çöktü. Ağlıyordu. Şahin, yırtılırcasına bağırdı.

"Aha böyle vuracaksın göt veren!.. Orospu çocuğu!.. Nasıl güzel mi? Bu ibnelere iyilik yaramaz, devam..."

Cellatlar, evlerinden apar topar alınan, hâlâ panik ve şaşkınlığı atlatamamış, birbirinden çok farklı direnc, inanca, karaktere sahip olan bu deneyimsiz, gencecik insanların mutlaka fire vereceklerine inanıyorlardı. İşte o fireleri, diğerlerine karşı kullanarak, onların da dirençlerini kıracaklarını, deneyimlerinden öğrenmişlerdi... DAL denen işkence laboratuarı boşa kurulmamıştı. Bilim adamları harıl harıl çalışıyorlardı.

İşkencehanenin tabanı on santimetre suyla doldurulmuştu. Bu

kez cellatlar, işkencenin ikinci aşamasına geçeceklerdi. Soğuktan tir tir titreyen gencecik bedenler, kaslarını ve dişlerini olabildiğince sıkarak, yeniden başlayacak tazyikli suyu karşılamaya hazırlanırken, bu kez suya, elektrik verildi. İnsanlar sağa sola savrulmaya başladı. Ortalığı daha büyük bir bağırtı ve çığlık kapladı. Elektrik dalgasıyla birlikte, çıplak bedenler birbirine çarpıyor, suyun içerisine düşüyorlardı. O korku ve sallantı anında, eller denge sağlamak için kullanıldığından, işkencedeki insanlar cinsel organlarını saklayamıyor, bu da cellatları sevinçten çıldırtıyordu. Bu, cellatların en çok zevk aldıkları işkence türlerinden biriydi. Karınlarını tuta tuta kahkaha atıyorlardı.

Bu işkence yöntemi sonucunda, iki kişi -ki bunlardan biri, su banyosu anında konuşan kişiydi– arkadaşlarını dövecek, onlara küfredecek duruma getirildi. İki kişi de, kendilerine yöneltilen tüm suçlamaları kabul etti. Ancak ondan sonra, bu başarının o aşamada yeterli olduğuna inanan cellatlar, bu fasıla son verdi. Aslında kimse konuşmasa, bu işkence seansı çok daha kısa sürebilirdi. Çünkü konuşan her kişi, cellatlara umut veriyor, daha fazla yüklenmelerini sağlıyordu.

Bu gurubun sorgusu başladıktan birkaç saat sonra Sansar, Battal'ı hücresinden alıp, yine sessizliğini koruyarak, işkence odasına götürdü. Battal, bu işkenceciye şaşıyordu. Bütün işkenceciler, hiç durmadan küfrederken, bunun sessiz kalması çok garipti. Nefes alıp verişi bile, diğerlerinden farklıydı.

Battal, işkence odasının karanlığına bırakıldı. Kurbanlık koyun gibi, birisinin onututup götürmesini bekliyordu. Yine Filistin askısına alınacağını sanıyordu. İşkence odasında nefes bile alınmıyordu. Bu arada birkaç kez kapı açılıp örtüldü. Bir süre sonra, Battal'ın da artık çok aşina olduğu Şahin'in sesi duyuldu. Burnunun dibindeydi.

"Tanıyor musun, bunu?" dedi.

"Tanıyorum," dedi Battal'ın mahalleden tanıdığı bir ses.

"Bu adamın silahı, var mı?" diye sordu Şahin.

"Battal silahsız gezmez," dedi diğeri. Öylesine rahat ve kesin konuşuyordu ki. Sesi bile titremiyordu.

"Pekiyi, bu adamla birlikte eylem yaptın mı?."

"Yaptım komutanım," dedi. "Çook!"

"Ne tür silah kullanıyordu, bu adam?.."

"Büyük, otomatik silahlar."

"Tamam, yeter bu kadar," dedi Şahin.

Ardından Battal'ın gözbağları açılmadan şef bu kez ona sordu. "Sen söyle bakalım şimdi, Battal efendi, bu adamı tanıyor musun?.."

"Tanıyorum," dedi Battal. "Mahallemin insanıdır."

"Hani sende silah yoktu, hani hiç eylem falan yapmamıştın?"

"Yalan söylüyor," dedi Battal. "Bu saçmalıkları korkudan uydurduğu belli."

"Kes lan, orospu çocuğu! Ben sana mı inanacağım, yoksa buna mı, Kızılbaş tohumu? O silahları kusturacağım sana!.. Haydi, oğlum, şu Battal şerefsizi nasıl yalan söylermiş göster bakalım."

Bu sözler üzerine Battal, dört beş tane okkalı tokat yedi. Fakat tanıdığı kişinin mi yoksa celladın mı vurduğunu anlayamadı. Fakat büyük bir ihtimalle tanıdığı insan vurmuştu. Fakat bunu anlamanın, dert etmenin öylesi bir ortamda pek önemi de yoktu zaten. Ayrıca, Battal'ın mahalleden arkadaşı da Aleviydi. Onun yanında Şahin'in Battal'a 'Kızılbaş tohumu'" diyerek aşağılaması çok garibine gitti. Acaba, o mahalleden arkadaşı bundan hiç etkilenmemiş miydi?

Battal'ın mahallesine operasyon düzenlendiğinin dört veya beşinci günü karşısına diktikleri kişi sayısı yediye çıktı. Her gelen, eziklik ve burukluk içerisinde doğru yanlış bir hikâye anlatıyordu.

Bu kişiler öylesine korkmuşlardı ki, işkenceden kurtulmak için bin bir türlü yalana başvuruyorlardı. Arta kalan bütün güçlerini, enerjilerini yalan üretmek için harcadıkları belliydi. Anlaşılan, işkenceden ancak bu şekilde kurtulabileceklerini sanıyorlardı. Yüzleştirilenlerin yedisi de, "Battal'da mutlaka silah vardır," dediler. Ayrıca, bu yedi kişinin, Battal'la ilgili duyduğu, gördüğü veya bilfiil birlikte yaptık, dediği eylem sayısı elliye yaklaşmaktaydı. Öylesine gerçekmiş gibi anlatıyorlardı ki, inanmamak elde değildi. Battal'ın mahalle karakolunu bombalayıp, ardından otomatik silahla taradığı bile esrarengiz bir şekilde anlatılmıştı. Tüm bunlara Battal da şaşıyor, "Acaba, bunları da mı ben yaptım?" diye sormaktan kendini alamıyordu. Bereket, daha sonraki duruşmalar aşamasındaki araştırmalar sonucu, bu olayların çoğunun hiç gerçekleşmediği, yaşanmadığı anlaşıldı.

Ve her yüzleştirmenin sonucunda, o meşhur soru Battal'a da soruldu.

"Bunlara ne diyorsun?

Battal da her seferinde, "Yalan söylüyor, iftira atıyor," dedi.

Bu sözlerin arkasından Battal, ya işkenceye çekiliyor, ya da meydan dayağı yiyordu. Fakat o insanlık düşmanlarını, kolay kolay sevindirmeme konusunda kendi kendine söz vermişti.

***

Battal, bu yüzleştirmelerden birkaç gün sonra, küfür ve darbeler eşliğinde yandaki garaja götürülerek arabaya sokuldu. Elleri arkadan kelepçelendi. cellatların gülmelerine, dalgalarına bakılırsa zevk aldıkları, yeni bir oyunu sahneye koyacakları anlaşılıyordu. Şamatalarla, kahkahalarla hareket edildi.

Battal yolda giderken, burnu ile elmacık kemiği arasındaki küçücük aralıktan havanın karanlık olduğunu gördü. Çevreden geçen araçların seslerinden, trafiğin de fazla olmadığını anladı. Vaktin sabaha karşı olabileceğini düşündü. Çok geçmeden, kendi mahallesine doğru gitmekte olduklarını fark etti. Kafasından kaynar sular döküldü. Büyük bir ihtimalle onların eve, karısını ve çocuklarını almaya gidiyorlardı. Rüyasında gördüğü kâbus gerçekleşecekti... Cellatların davranışlarından da bu anlaşılıyordu. Çok keyifliydiler. İşte şimdi mahvolmuştu. Ne yapacak, ne edecekti? O da mı sevindirecekti, bu insanlık düşmanlarını?

Evlerinin altındaki yola vardıklarında Battal'ın gözlerini açtılar. Önce yanı başındaki, tıpa tıp insana benzeyen cellatlara baktı. Çünkü en çok onları merak ediyordu. Dört kişiydiler ve hepside şapka giymişlerdi. Giymekle de kalmayıp, şapkalarını kaşlarına kadar indirmişlerdi.

Her nedense dilsiz cellat getirilmemişti. Hepsinin de seslerini, çok iyi tanıyordu. Fakat hangi sesin, kime ait olduğunu öğrenmesi için konuşmaları gerekiyordu. En çok da şefin hangisi olduğunu merak ediyordu.

Battalların aynı bahçe içerisinde iki tane gecekonduları vardı. Önce Battal'ı yakaladıkları eve gittiler. Kapıyı tekmelediler. İçeriden ses gelmeyince omuzlayıp girdiler. Bir tanesi Battal'la salonda kalırken, diğerleri odalara dağıldılar. Karısının evde olmayışına Battal, çocuklar gibi sevindi. Bu kez de yüreğini, karısının diğer evde olabileceği korkusu kapladı. Evdeki bütün eşyaları altüst ettiler... Silah arıyorlardı enayiler. Silah bulamayınca tekrar Battal'a

yöneldiler. Tek fark, bu kez Battal'ın gözleri açıktı. Şahin, ağzından salyalar saçarak bağırıyor, bir yandan da vuruyordu. Vuracağım diye, bir ara şapkasını da düşürdü. Hemen alıp kafasına geçirmişti ama Battal görmüştü.

"Kızılbaş tohumu, senden korkacağımı mı sandın, lan ibne? Sen kimsin lan?....." diyerek, kudurmuşçasına vurmaya başladı. "O silahları sıçtırtacağım lan sana, Alevi bozuntusu!.. Karın nerede, lan?"

Karısı evi terk ettiği için, Battal çok mutluydu. Diğer evde de yoksa dünyalar onun olacaktı. cellatlar belki de, diğer evi bilmiyorlardır diye içini bir umut kapladı.

"Bilmiyorum," dedi Battal. "Ben de silah yok."

Şahin, 1.80 metre civarında, Battal'la aynı boydaydı. İri yapılıydı. Yeşil gözlü, sarıya yakın, dalgalı saçları vardı. Sağ gözünün hemen altında, yukarıdan aşağı doğru, bir santim boyunda, yarım santim eninde, seğirip duran, bir yara izi vardı. Bu yara onun gaddar görünmesi için özel yapılmış gibi duruyordu. Gözünün altlarında mor torbacıklar oluşmuştu. Battal bu yüzü, ölünceye kadar unutmayacaktı.

Diğer evde, Battal'ın ihtiyar anne ve babası kalıyordu. Anne, gürültüleri duyup kalktı. Önce pencereden baktı. Birileri bahçede dolaşıyordu. Hırsız sanıp, kocasını uyandırdı. Baba eline, önceden hazırladığı bir sopayı alarak dışarı çıktı. Tam cellatlar, elleri boş orayı terk edeceklerken eli sopalı babayla karşılaştı. Baba sert bir şekilde bağırdı. "Kimsiniz?.. Kim var orada?"

Şef, sırıtarak karşılık verdi. "Polis, ya sen kimsin moruk?. "

Baba karşılık vermeye kalmadan oğlu Battal'ı gördü. Baktı... Baktı... Baktı. Elindeki değnek düştü. Sonra ağlayarak gelip sarıldı: "Oğlum, yavrum benim. Ne hale sokmuşlar seni?.."

"Ben iyiyim baba, merak etme!"

Battal, elleri arkadan kelepçeli olduğundan babasını kucaklayamıyor, sadece öpüyor, kokluyordu. Babasını çok seviyordu. Babayla oğul arasında çok büyük bir sevgi vardı. Fakat babası, tamamen şımaracak diye bu sevgisini Battal'a belli etmemeye çalışır ama her yerde de oğluyla övünürdü.

Yeter bu muhabbet diyerek aralarına girdiler.

Diğer evi de aradılar, didik didik ettiler ama hiçbir şey bulamadılar. Bu kez, o korkunç yüzlerini anne ve babaya çevirdiler. "Ne-

rede gelininiz, torunlarımız?.."

Anne dersini iyi almıştı. "Ben onu mu bekleyeceğim?" diyerek, çekip gitti yavrum. Nereye gittiğini vallaha bilmiyoruz.

Cellatlar burunlarından soluyarak evden yalnız çıkınca, Battal'ın donmakta olan bedeni ısınıverdi. Sevinçten gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Ya onun karısını da, o ihtiyar amcanın kızı gibi soyarlarsa ne yapardı?

Battal'ın annesinin söylediklerine aslında cellatlar da inanmadı. Oradan ayrılıp arabaya doğru giderlerken Keko kendi kendine söyleniyordu: "Moruğa bak, neredeyse sopayla bize vuracak. Bize nasıl bakıyordu, gördünüz mü?.. Elinden gelse canımızı alacak. Çete gibi aile... Baba öyle olursa, oğlu da böyle orospu çocuğu olur, işte ..."

Arabayı evden, en az iki yüz metre uzağa park etmişlerdi. Tekrar arabanın yanına geldiklerinde, Battal içeri sokulurken Şahin, "Durun!" diye emretti. "Gözlerini kapatın!" Sonra Battal'ın yanına iyice yaklaşarak, nefretle seslendi ve, "Sana son bir şans veriyorum," dedi. Bana, sadece bir silah vereceksin o kadar. Senden başka hiçbir şey istemiyorum. Bir dakika sürn var, iyi düşün."

Battal, kesinlikle cellatlara inanmamayı öğrenmişti. Eğer inansa: "Herkes gibi ben de evimi, mahallemi saldırılara karşı korumaya çalıştım," der, bir silah verirdi. Eğer verse, asıl ondan sonra, isteklerinin de işkencelerin de hiç bitmeyeceğini çok iyi biliyordu. Ayrıca, bir an önce kurtulup, kurtulmaması da kendi tavrına bağlıydı. Bir dakikanın sonunda merakla sorulduğunda yine, Ben de silah yok, iftira atıyorlar, "dedi.

Yolun üzerinde, mahallenin ortasında, kafasında ve midesinde yumruklar patladı.

"O zaman, kayın pederinin evini göstereceksin!"

'Ben bunu söyleyecek kadar alçak değilim.' diyecekti. Demedi. Kendini zor tutuyordu.

"Göstermem, dedi.

Şef tamamen köpürdü: "Çabuk alın bu pisliği araca, çabuk!"

Apar topar arabaya doluşup, gazladılar. Araç bir U dönüşü yapıp, ters yöne gitmeye başlayınca Battal, başka bir yere götürüldüğünü anladı. On beş dakikalık bir yolculuktan sonra araç patinaj yaptı... Battal, bu yerin Elmadağ'ının Ankara tarafındaki yamacında bulunan Yakupbattal köyünün hemen alt kısımlarında bir yer

olduğunu sanıyordu. Aracın tekerleri boşta dönüyor; bazen arka kısmı sağa sola kayıyordu. Bir türlü ilerleyemediler. Bu arada cellatlar, Battal'a, kara ve arabaya küfürler yağdırıyorlardı. Bu şekilde bir müddet uğraştıktan sonra, cellatlardan bazıları aşağı indi. İnenler aracın arkasına geçip iteklemeye başladılar. Biraz da bu şekilde uğraştılar. Fakat doğal engel, ne aracın gücüne, ne de cellatlara ve küfürlerine boyun eğdi. Daha fazla gidemeyeceklerini anlayan cellatlar, bu kez aracı önünden itekleyerek geriye döndürdüler. Öfkeden, burunlarından soluyorlardı. Battal, cellatların çıkardıkları sesleri duyunca, köyde otlattığı mandalarını hatırladı.

Vakit kaybetmeye hiç niyetleri yoktu. Belki de kalın paltolarının içerisinde üşüdüklerinden acele ediyorlardı. Yaka paça Battal'ı araçtan dışarı çıkardılar. Ayağına olmadığından, zaten ayakkabısı yoktu. Buz gibi kara bastı. Geceydi. Gecenin ayazı, iğne gibi insanın içine işliyordu. Kollarından tutarak, koşarcasına oradan uzaklaştırdılar. O anda ne küfrediyor, ne de konuşuyorlardı. Issız derelerde in cin top oynuyordu. Sadece, ayaklar on santim kadar kalınlıktaki kara girip çıktıkça 'hıtır hıtır' sesler çıkartıyordu. Bazen de Battal'ın ayakları, karın altındaki kurumuş otlara takılıyordu.

Bir müddet böyle gittikten sonra durdular. Arkadan birisi yanaşıp, Battal'ın kelepçelerini açtı. Göz bağlarını çözdü. Bulundukları yeri Battal, adı gibi biliyordu. Yakupbattal Köyü'nün altında bir yerdeydiler. NATO' yolundan 200 metre kadar sol tarafa, boş tarlalara girmişlerdi.

Cellatlar, Battal'ın çevresinde ağır ağır dönmeye başladılar. Battal, neden kelepçeleri ve gözbağını çözdüklerini merak ediyordu. En ufak bir fırsatta kaçabileceğini şef, kendi ağzıyla kaç kez söylemişti. Battal, 'böylesi açık ve düz bir arazide kaçmaya kalkmak intihar olur' diye düşündü. "Belki de..."

Bu belirsizliğe Şahin'in alaylı sözleri son verdi. "Kaç lan!.. Kaçta kurtul, oğlum!.. Bu fırsat bir daha eline geçmez."

Bu sözleri duyunca Battal, büyük bir ihtimalle kendisini öldüreceklerini düşündü. Kendisine büyük bir nefret ve kinle işkence yapan bu cellatlar, kaçmasına asla göz yummazlardı. Öldürürken bile, kendilerini haklı çıkaracak oyunlar peşindeydiler. Artık, Battal'ın ellerinde olduğunu birçok insan biliyordu. Yoksa adam öldürmek, onlar için çocuk oyuncağı idi. Karda, ayak izlerinden kaçarken vurulduğu açıkça belli olacak, cellatlar da böylece bu işten

de sıyrılacaklardı...

Bir müddet sonra, Battal'ı yalnız bırakarak arabaya doğru ağır ağır uzaklaştılar. Gözleri hep arkada, elleri tetikteydi. 15-20 metre sonra durdular. Fazla da uzaklaşamıyorlardı.

Battal zaten ayakta zor duruyordu. O durumda zaten kaçacak dermanı da yoktu. Ayrıca ayakları da donmak üzereydi. Olduğu yere çöktü. Ardından sürünerek cellatlara doğru gelirken seslendi: "Benim suçum yok ki, kaçayım! Nasıl olsa yakında çıkarım!"

Bu sözleri cellatlar, kendilerine hakaret gibi algıladılar... Koşarak gelip, geriye doğru itekliediler. Bağırdılar çağırdılar, küfürler savurdular. Olmadı. Battal, çöktüğü yerden kımıldamıyor, bütün ısrarlarına karşın ayağa kalkmıyordu. Her yukarı kaldırdıklarında, onlar bırakır bırakmaz, yere çöküyordu. Yine olmadı. Bu kez iki tanesi, iki kolundan tutarak otuz metre kadar uzağa sürükleyip, bıraktı. Sürünerek yine peşlerine düştü. Varıp, döverek söverek tekrar sürüklediler. Yine peşlerine düştü. Bu kez hepsi geldi. Silahları üzerine doğrulttular. Şahin, bütün nefretiyle bağırdı. "Bu son fırsatın lan, orospu çocuğu! Ya silahların, ya da kayın pederinin evini göstereceksin. Yoksa gebereceksin. Çabuk söyle lan, hangisini seçiyorsun?"..

"Bilmiyorum!"

Bu söz üzerine, iki el ateş edildi.

"Anam öldüm," diye bağırdı Battal. Ardından "İşte her şey bitti, buraya kadarmış!..." diye sayıkladı. Sonra vurulmadığının farkına vardı. Hâlâ yaşıyordu. Demek bu da bir oyundu.

"Soyun!.."

Onlarda biliyordu soyunamayacağını. Battal'ın cevabını beklemeden, üzerine akbabalar gibi üşüştüler. Üzerindeki elbiseleri yolup aldılar. Geri çekilip, tekrar etrafında dönmeye başladılar. Battal, o kış gününde çırılçıplak karların üzerinde uzanmış yatıyor, çaresizlik içerisinde etrafında dönen aç kurtlara bakıyordu. Birkaç dakika çevresinde döndükten sonra yanaşıp tekmelerle vurmaya başladılar. Sadece tekmelerle, rasgele vuruyorlardı. Yarı donmuş vücut, her darbeyle müthiş acıyordu. Battal o ıssız gecede, gücünün yettiği kadar, sağa sola yuvarlanıyor, bazense dizlerinin üzerine kalkmaya çalışıyordu. Ve avazının çıktığı kadar bağırıyordu. Bir süre sonra, gücü kalmadığından kendini tamamen bıraktı. Hâlâ tekmeliyorlardı. Tekmelerden birisi, tam çenesini buldu. 'Küt' etti.

Ağzı açık kalmıştı. Ne bağırabiliyor, ne de ağzını kapatabiliyordu artık. Bir süre sonra vurmayı bıraktılar. Ardından bir el lambası çıkarıp, üzerine tuttular. Bu kez kırık çenesiyle, kahkahalar eşliğinde oynamaya başladılar. Sonunda Keko, bir vuruşla çeneyi eski yerine oturttu. Battal bu çenenin acısını artık ömür boyu çekecekti.

Bir süre sonra vurmayı bıraktıklarında üşümeye başladılar. Sağdan soldan, "Amma da soğuk. Gidelim artık.." sesleri duyulmaya başlandı. Battal'ı çırılçıplak vaziyette, kollarından tutarak arabaya sürüklediler.

Arabanın yanına vardıklarında hepsi bir olup, Battal'ı bagaja attılar. Elbiselerini de üzerine fırlattılar. Battal, vücudunun bazı kısımlarının donmuş demir aksama yapıştığını hissetti.

***

DAL'a vardıkları zaman Battal'ı, aracın bagajından derisini yolarak alıp; karga tulumba işkencehaneye götürdüler. Üzerine tazyikli su tutarak, kardan ve çamurdan temizlediler. Sonra götürüp, cansız vücudunu da, elbiselerini de hücreye attılar.

Yerinden kımıldayacak hali yoktu. Vücudunun büyük bir bölümü mosmor olmuştu. Sakat kalması, çıldırması umurlarında bile değildi. Zaten o duruma getirmek için uğraşıyorlardı. Islak beton üzerinde çırılçıplak uzanırken: "Her şeye karşın yaşamalısın Battal," diye mırıldandı kendi kendine ve kımıldadı. Öyle atıldığı gibi beton üzerinde yatmak, uyumak ölüm demekti, sakat kalmak demekti. Sıcacık parkası köşede onu çağırırken, o buz gibi yerde nasıl yatabilirdi? Sürüne sürüne parkaya erişti. Uzun bir uğraştan sonra onu üzerine aldı. Sanki fırına girmişti. Ağır ağır ayakkabılarının üzerine çoraplarını koyup üzerine oturdu. Ayağını da ıslak elbiselerin üzerine koyup, kâh daldı, kâh düşündü.

Kapı terar açıldığında Battal, ne kadar süre dinlendiğini anımsayamıyordu. Dışarıdan Keko, "Kalk arkanı dön," diye seslendi.

Battal yerinden bile kımıldayamadan kapı açıldı. Keko içeri girerek, Battal'ın avucunun içerisine bir aspirin, yere de bir paket süt koyarak çıktı. Cellat çıkar çıkmaz, Battal hapı iyice kontrol etti. Eğer açık olsa yutmayacaktı. Hatta sonradan konulabileceğini düşünerek ambalajı yeniden kontrol etti. Beynini zedeleyecek, ya da zehirleyecek bir hap verebilirlerdi. Hapı yuttu. Ardından yine ambalajını kontrol ettikten sonra, sütü yavaş yavaş ağzına akıttı. Çe-

nesi müthiş ağrıyordu. "Bu halimle bana işkence yapamazlar artık," diye düşündü. Fakat anında saçmaladığının farkına varıp, kendi kendine kızdı. Onlar halden, dertten ne anlarlardı ki, işkence yapmasınlar. Belki de besleyerek, yeniden güç kazanmasını sağlayacak, sonra tekrar işkenceye alacaklardı. Battal, son düşüncesinin doğru olduğuna inanıp, o andan itibaren işkencecilere, mevcut gücünden daha zayıf görünmeye çalışacaktı. Battal'ın fiziki olarak güçlü oluşundan ve işkencecilerin, onun mahalledeki kavgaları hakkındaki duyumlarından dolayı, daha fazla işkence gördüğü bir gerçekti. Bir de buna yandaşlarının intikamını alma seferberliği de eklenince, Battal resmen eziliyor, kobay olarak kullanılıyordu...

Bir kez daha dalıp, yeniden uyandığında, en azından külotunu giymeye karar verdi. Önce yarı canlı elleriyle süt kutusunu açıp, ayaklarının altına koydu. Böylece elleri epeyce çalışmış oldu. Yine çömelmi vaziyette, külotunu her iki ayağından geçirdi. Dizkapaklarından yukarıya kadar sıyırdı. Nefes nefese kalmış, epeyce ısınmıştı. Sonra ayağa kalkarak, külotunu yukarı çekti.

Bundan sonra belirli aralıklarla, iki kez daha süt ve hap verdiler. Artık ağır ağır kendini toparlıyor; kol ve bacaklarına masajlar yapıyordu. Bol bol uyumaya, dinlenmeye çalışıyordu.

Yine şekerleme yaptığı bir anda, kapı bir kez daha çalındı. Battal, yeni bir süte kavuşma ümidiyle sevindi. Fakat ses vermedi. Kımıldamadı da. Önce mazgal, ardından süratle kapı açıldı. Yine Keko'ydu: "Geberdin mi lan, orospu çocuğu?.." diyerek, süratle içeri girdi. Battal'ın kafasını yukarı kaldırdı. Battal ağır ağır gözlerini açtı.

"Daha gebermemişsin ibne," dedi ve gözünün önüne bir kâğıt uzattı. Kapı açık olduğu için okunabiliyordu. Battal okumaya çalışırken, Keko, "Bunları diğerleriyle birlikte yapmışsın!" dedi. "İyi oku ve düşün! Kesinlikle bunları kabul edeceksin."

Battal, süratle kâğıda göz gezdirdi. 7-8 adet, bombalama ve kurşunlama vardı. Bunlar yüzleştirmelerde duyduklarının sadece birkaçıydı. Ve neredeyse en hafif olanlarıydı. İki tanesinin tarihi de, taa Mardin'de askerlik yaptığı tarihe denk geliyordu.

"Okudun mu, lan?"

"Okudum!"

"İyi düşün oğlum, bunları kabul edeceksin. Yoksa başına çok daha kötü şeyler gelir!"

Çıkıp gitti.

Battal'dan ilk defa, eylem kabul etmesini istiyorlardı. Bu zamana kadar yapılan tüm işkencelerde, hep silah istemişlerdi. Garibine giden bir başka şeyse, yüzleştirmelerde çok daha ağır suçlamalar işittiği halde, bunların gösterilen kâğıtta yer almamasıydı.

Aslında Battal, bu suçlamaları kabul etmeye razıydı. Fakat bunları kabul edince arkasından yeni şeylerin geleceğinden korkuyordu. Cellatlara nasıl güvenebilirdi. Bir yandan da, karısı ve çocuklarının her an getirileceği korkusunu yaşıyor, bu sızı onu hiç terk etmiyordu. Çünkü işkencecilerin elinde, karısının yerini gösterebilecek en az on kişi vardı. Bu insanların yer göstermesi için, zorlamaya bile gerek yoktu. Eğer bu korku olmasaydı, ya da evli olmasaydı, ölmeye bile hazırdı.

Keko bir saat sonra yine geldi. Battal'ın elbiselerini giydirdi. Gözlerini bağladı. Sonra kolundan tutarak, işkencehaneye götürdü. Küfürbaz cellat, bu kez küfür etmemişti. İşkencehane de onları şef Şahin karşıladı. Bu kez ağır ağır, tane tane konuşuyordu.

"Senden artık o silahların hepsini istemiyorum. Sadece okuduğun eylemleri kabul edeceksin. Ve bana sadece bir on dörtlü vereceksin, hem de sarı kabzalı olacak!.."

Battal, ölünceye kadar kendisini hiç bırakmayacak olan bir kara lekeyi, ağzından çıkardı ve "Bu olaylarla alakam yok, ama kabul ediyorum. Fakat ben de, kesinlikle silah yok.

bu cümlenin ardından, bir anda, hepsi sağdan soldan vurmaya başladılar. Yarı uyuşuk ellerinin üzerine ayakkabılarıyla çıkıp, değirmen taşı gibi üzerinde döndüler. Kırık çenesiyle oynadılar. Battal bağırmak istiyor, bağıramıyordu. Yoruluncaya kadar dövüp, tekrar hücresine bir külçe gibi fırlattılar.

Sansar, yeni arkadaşlarına bayağı ısınmıştı. Daha doğrusu yeni işine ısınmıştı. Artık o da, gururla işkence seanslarına ve operasyonlara katılıyordu. Ve diğerleri gibi, artık kahkaha bile atabiliyordu. O zamana kadarki görevlerini hiç aksatmadan yerine getirmişti. Sorun olan tek yanı, sanıkları bayıltıncaya kadar dövmesiydi. Bayılan insan da sorgulanamayacağı için, zaman kaybına yol açıyordu. Sansar, konuşmayan insandan nefret ediyordu. Öylesine nefret ediyordu ki, bıraksalar hemen canını alacaktı. Birisi çözüldüğü zaman rahatlıyor, mutlu oluyordu. Tüm cellatların durumu da aynıydı ama onun kendisi gibi hainleri çoğaltma diye bir derdi vardı.

Sansar'lar çoğaldıkça mutlu olacağına inanıyordu. Fakat işkenceciler, ne öfkeyi, şiddeti, ne de sevinç ve mutluluğu uzun süreli yaşayamıyor, aniden değişiveriyorlardı. Birbirlerine karşı olan davranışları da aynıydı. Birbirlerine karşı hep küfürlü ve kaba konuşurlardı. Hatta Şahin olmasa birbirlerini yerlerdi bile. Ondan hepsi çok çekinirdi.

Diğer taraftan, içlerinden çıkacak bir köstebeğin, döneğin cezası ölümdü. Yaptıkları kirli işleri bildiğinden, yaşaması onlar için çok tehlikeliydi. Tüm bunlar Sansar'ın, kulağına küpe olması için çok kere anlatılmıştı. Bununla da kalınmamış, Şahin'in gözü hep Sansar'ın üzerinde olmuştu. Kendisi olmadığı zamanlarda bu işi Keko yapıyordu. Şahin, tüm gelişmelerden çok memnundu... Artık Sansar için geriye dönüş çok zordu. Gözlemleri ve tecrübeleri bunu gösteriyordu. Bir yandan eski arkadaşlarıyla aralarına düşmanlık tohumlan serpilmiş; diğer yandan ise, keyifle yaşamanın tadına varmıştı. Şahin bu konuda iyi ders aldığından, Sansar'ın eğlenmesi için her olanağı sağlıyordu.

Sansar artık çoğu geceler, Sihiye'deki işyerinin arka kısmında, Şahin'in ayarladığı bir kadınla birlikte kalıyordu. Kendisine kullanması için bir araç bile verilmişti. Yiyecek, içecek ve para musluklan sonuna kadar açılmıştı. Devamlı ot kullanıyor arada sırada da beyaz çekiyordu. Tüm bunlar, Sansar'ın başını döndürmüştü. Kısa da olsa, dünyayı tozpembe görüyor; bunun kendisine büyük bir lütuf olduğunu sanıyordu. Efendisine minnettardı. Fakat tüm bunların, bir karşılığı olmalıydı. Yoksa cellatlar, adama günahlarını bile vermezlerdi. Birkaç adam öldürmek, birkaç isim vermek, onlar için ancak iyi bir başlangıç olabilirdi.

Bir akşam işyerine telefon eden Keko: "Çabuk gel, Şahin çağırıyor. Saat tam dokuzda burada ol. Kırmızı da sohbete katılacak," deyince Sansar, yeni bir şeylerin olacağını anladı.

O geceki toplantıda Kırmızı'nın verdiği direktifler doğrultusunda, Sansar yeniden eski kılığına sokuldu. Yani mahkûm oldu. Yakalandığı anda giymiş olduğu elbiseleri geri verildi. Elbiseleri işkence anında yırtılmış, kir ve çamur içerisindeydiler. Sansar elbiseleri giydi. Hepsi birlikte gülüştüler. Saçları ve epeyce uzamış sakalları iyice dağıtılarak, içerisine bahçeden getirdikleri toz-toprak karıştırıldı. Bu kadar makyajdan sonrası gerisi artık, Sansar'ın kabiliyetine kalıyordu.

Sansar DAL'a indirilirken, bağırıp çağırma, küfür ve darbe sesleri, daha merdiven başındayken başladı. Öylesine bağırıyorlardı ki, diğer işkence çığlıkları, bu gelen ses tufanının yanında, çok cılız kalıyordu.

"Niye inkâr ediyorsun lan, ibne? Sen Sansar'sın."

"Cemal Türkoğlu'ymuş. Kimi kandırıyorsun lan, göt. Sen Sansar'sın. Buradan senin ölün çıkacak, oğlum!.."

"Paraları vereceksin, Sansar. Milyonları sizin gibi teröristlere yedirmeyiz, ibne."

"Burası senin geldiğin yere benzemez. Buraya DAL derler, oğlum! Burada adamın anasını da si....erler, karısını da si.....erler..."

"Daha seninle işimiz bitmedi, Sansar."

...

Götürüp bir hücreye attılar. Küfürler eşliğinde biraz da orada dövüp, kapıyı kapattılar. Bu kez Şahin, herkesin duyabileceği şekilde koridordaki gardiyana seslendi, "Bana bak nöbetçi!.. Bu Sansar denen ibnenin kapısını kesinlikle sen açmayacaksın. Ona yemek falan verirsen, önce senin bacaklarını kırarım!" dedi.

Polis gardiyan yırtılırcasına bağırdı. "Anlaşıldı efendim!"

O anda DAL'da bulunan bütün sanıklar, cellatların sözlerinden yola çıkarak Sansar'ın büyük bir direniş gösterdiğini sandılar. Onu tanımayanların bile yüreklerinde, ona karşı büyük bir sevgi oluştu. Fakat hiç kimse işkencecilerin, gerçekten büyük direniş gösteren özellikle üst düzey sorumluları, ellerinden geldiği kadar gizlemeye çalıştığını düşünemedi. Çünkü bir insanın işkenceye açıkça meydan okuması, oradaki paniklemiş tutsakları da direnmeleri konusunda cesaretlendiriyor, yüreklendiriyordu. Sansar'ın böylesine direnişi de, rol yapsalar da, yolunu kaybetmekte olan birçok insanın aklını başına getirdi. Bunu cellatlar da biliyordu. Fakat Sansar üzerine oynanan oyun, buna değerdi ki, bunu seve seve göze almışlardı...

Çivi, daha önce Sansar'ın konulduğu hücreyi bir güzel temizlemiş, içerisine de plastik bir döşekle, iki battaniye atmıştı. Buna karşın hücre, Sansar'a çok sıkıcı gelmişti. Daha yeni girdiği halde içi kararmıştı. Sıhhiye'deki işyerinin arkasındaki yatak, gözlerinin önünden hiç gitmiyordu. Daha doğrusu, yataktan çok kadın. Aslına bakarsanız birbirleriyle fazla konuşmamışlardı. Belki de Şahin, kadını konuşmaması konusunda uyarmıştı. Böyle bir şey olduğunu

Sansar, hareketlerinden, kaçamak bakışlarından anlamıştı. Kendisinin de kadına anlattıklarının hepsi uydurmaydı. Artık hayatı yalan ve iki yüzlülük üzerine kurulduğundan pek zorluk çekmiyordu. Ama yine de ona alışmıştı. Karısından sonra en fazla ilişkiye, bu kadınla girmişti. Karısını hatırlayınca kendi kendine utandı. Kafasına yine ağrılar saplandı. Karısı bar bar bağırıyordu. "Onurunu düşmana çiğnetme. Başka bir şey demiyom!.."

Kendi kendine, 'En iyisi onları merkeze yerleştirmek,' diye söylendi. 'Bol bol da para gönderirsek, zamanla değişirler... Mına koyduğumun köyünde herkes terörist.'

Sansar, birkaç kez hücresinden gürültülerle alınıp işkenceye götürüldü. Sürüklenerek getirilip hücresine atıldı. Daha sonra, çözülmeyen insanların hücrelerine bırakıldı.

Battal hücresine konulalı daha on beş, yirmi dakika olmamıştı ki, kapı yeniden açıldı. Sürüklenerek dışarı çıkarılıp, bitişikteki hücreye bırakıldı.

Kafasını kaldırınca, iki kişiyle karşılaştı. Altlarında bir de mis gibi kauçuktan yapılmış döşek vardı. Kapı üzerlerine kapanınca hücredekiler konuşmaya başladı. "Geçmiş olsun arkadaş!"

"Sağ olun," dedi Battal. İlk kez gördüğü bu insanlara.

Bu hücre, Battal'a çok lüks gelmişti. Kabul ettiği olaylardan dolayı, bunun bir mükâfat olduğunu düşünüp, kendi kendine utandı.

Hücredekiler, Battal'a nelerin yapıldığını az çok biliyorlardı. Fakat tüm bu işkencelerin niçin yapıldığını merak ediyorlardı. Battal, belki de bu kişilerin, kendisinden bilgi almak için bilinçli olarak konulmuş polisler olabileceğini düşündü. Neden olmasın ki? İşkencehanede birbirlerini tanımayan yüzlerce insan vardı. Bu yüzden konuşmalarına dikkat etmesi gerektiğini düşündü.

Normal bir insanla, bir çift söz etmeye bile hasret kalmıştı. 'Arkadaş nasılsın?.. Karnın aç mı?.. Masaj yapalım mı?..' gibi sözler, ona çok garip geliyordu. Diğer insanlarla olunca, zaman da çabuk geçmeye başlamıştı. Hücre de fırın gibi sıcaktı. Tek sorun, bu kişilerden birisinin sigara içmesiydi. Adam daha sigaranın biri bitmeden, diğerini yakıyordu. Bu da, zaten havasız olan hücreyi tamamen bunaltıyordu. DAL'da her şey yasak olduğu halde, bu adamın sigarayı nasıl elde ettiğini Battal çok düşündü. Bu yüzden konuşmalarına daha çok dikkat etmeye başladı. Fakat zaman geçtikçe, imtiyazlı olduğundan dolayı, polislere aldırdığını anladı. Bazen

polis gardiyan, konuşan ve işi biten insanlardan para toplayarak sigara alıp dağıtıyor; bir diğeri ise, beş on dakika sonra hücrelerde arama yaparak bütün sigarları geri topluyordu. Aynı sigaraları bir mühlet sonra yine satıyorlardı.

Zaman geçtikçe Battal, hüre arkadaşlarının fazla sıkıya gelmez, küçük burjuva özelliklere sahip olduklarını anladı. Ne bir şeylere inançları, ne de direnme ruhları vardı. Yaptıklarını, bildiklerini ve de duyduklarını, gelir gelmez polislere söylediklerini, gururlanarak anlatıyorlardı. Herhalde dışarıda da duyduklarını, gördüklerini devrimci örgütlere anlatmışlardı. Ama rüzgârgülü gibi, güç nereden eserse o tarafa döndükleri kesindi. Dışarıda da arkadaş olduklarını, birbirlerini tanıdıklarını söylüyorlardı.

Bunlar, konuşmayanları da, akılsızlıkla suçluyorlardı. Battal, bunları da işittikten sonra daha fazla dikkatli olmaya karar verdi. Polis olmasalar bile, eteklerine topladıkları her şeyi polisin önüne döküverirlerdi.

Battal ilk kez o hücrede, sabah akşam verilen yemekleri yedi. Ve ilk kez, kendi göz bağlarını kendisi takarak, diğerleriyle peş peşe tuvalete gitti.

Tuvalete götürme ve yemek dağıtma gibi işleri, tamamen çözülmüş gözaltındaki insanlara yaptırıyorlardı. Bunlar ellerine verilen sopalarla, polis gardiyanları hiç aratmıyorlardı. Bir gün Battal, bunlardan birisini tuvalette kıstırıp tehdit etti. Tehdit dediysem sadece "Dışarı çıkmayacak mısın lan sen?" diye bir soru sordu. Bunu da yapmayacaktı ama adam Battal'ı iyice çileden çıkarmıştı. Daha tuvalete gireli saniyeler olmasına karşın, kapıyı durmadan tekmeleyerek "Çabuk çık!.. Çabuk çık!..." diye bağırıp duruyordu. Hem de bu adam Battal'ın mahalleden tanıdığı biriydi. Adam, Battal'ı dövemedi ama doğruca gidip gardiyana ispiyonladı. Bunun sonunda Battal, gardiyan ve ispiyonlayan zavallıdan esaslı bir meydan dayağı yedikten sonra tekrar hücreye kondu.

Battal bu hücrede kalırken, üç kez hücreden alınıp kendi mahallesine, bir kez de sağcıların kaldıkları mahalleye götürüldü.

Kendi mahallelerine götürdüklerinde yanlarında birçok sanık da götürülmüştü. Bunların yer göstermek için götürüldükleri hemen anlaşılıyordu. Adamlar, araçlardan çıkarılıyor, sağda solda dolaştırılıyordu. Battal, araçtan hiç çıkarılmadı ama mahalleden insanlar onu da araçta görüyorlardı. Aslında yer göstermeler de bir oyun-

dan, düzenden başka bir şey değildi. Asıl amaç, gençlerin acizliğini halka göstermek, kendi güçlerini ise kanıksatmaktı.

Battal, sağcıların yaşadıkları mahalleye ise yalnız götürüldü. Mahalle Şahin'i bir kral gibi karşıladı. Karı kız, çoluk çocuk çevresinde pervane gibi dönüyor; şakalaşıyor eğleniyorlardı. Önceden haberleri olmalı ki, yiyecekler, içecekler hazırlanmıştı. Battal elleri bağlı olduğu halde, görücüye çıkarılan bir sirk hayvanı gibi, uzun süre aracın içerisinde tutuldu. Bütün mahalle, aracın etrafında dolanıp, yüzlerini nefretle buruşturarak onu seyretti. Battal'sa hiç eğilip büzülmeden, gururlu bir şekilde oturmaya devam etti. Daha sonra araçtan çıkarılarak, bir eve götürüldü. Bunun tanıştırma merasimi olacağı kesindi. Hazırlıklar yapılmış, ev ağzına kadar insanla doldurulmuştu... Battal kapıdan girdiğinde Şahin savaş kazanmış kır komutanı edasıyla, "İşte Battal bu," dedi. "Bunu iyi tanıyın... Sizlere kan kusturana, kan kustururuz..." dedi.

Battal hiç pişmanlık belirtisi göstermeden, yalınayak, kafa göz yara bere içerisinde, elleri arkasında kelepçeli olduğu halde, Çivi ve Keko'nun arasında bir süre dikildikten sonra Şahin, adamlarına seslendi ve "Götürün şu Kızılbaş tohumunu..." diye bağırdı.

Anlaşılan, Battal'ın duruşu Şahin'in canını sıkmıştı... Tekrar götürüp araca soktular.

DAL'da işkence bütün hızıyla devam ediyordu. Yemek dağıtma zamanlarında bile, dayak ve küfür sesleri hiç kesilmiyordu. Ve bu, her gün 24 saat böyleydi. Orada, işkence seslerinin bir saat kesilmesi, mutlaka bir insanın ölümüne işaretti. İçeride uzun süre kalan herkes bunu biliyordu. Battal'ın ilk getirildiği zamanlarda da sesler bir ara kesilmiş, bu sessizlik uzun sürünce, herkes şaşkınlık ve merak içerisinde kalmıştı. Sonunda, bu garip ve ürkütücü sessizlik anını, işkencede öldürdükleri Adil Yılmaz'ın cesedini kaldırmak ve kendi kitaplarına uydurmak için harcadıkları anlaşıldı. İşleri biter bitmez, kaldıkları yerden yeniden başlamışlardı.

Battal artık iyi kötü yemek de yediğinden, yanındakilerin şaşkın bakışları arasında düzenli bir şekilde kol ve bacaklarını çalıştırmaya başlamıştı. Vücudunda ezik ve çürük o kadar çoktu ki, eski haline gelemeyeceğinden çok korkuyordu. Fakat onları eski haline getirmek için, elinden gelen her şeyi yapacaktı.

İki gün sonra yanlarına, yaşlı bir amcayı verdiler. Battal, onu önce tanıyamadı. Sonra, koridorda çıplakken seyrettirdikleri, ihti-

yar amca olduğunu anlayınca çok sevindi. Bu amca altmış yaşlarındaydı. Ankara'nın batı yakasındaki gecekondu mahallelerinden birisinden getirilmişti. Ondan silah istediklerini Battal zaten biliyordu.

Hücre dört kişi için çok dardı. Bu yüzden, yatarken döşeği bir tarafa koyup, boş kalan yere ise elbiselerini yerleştiriyorlardı. İki kişi başını kapı tarafına, diğer iki kişi ise ters tarafa koyarak hazır olda uyumaya çalışıyorlardı. Tabi dışarıdan gelen seslerden uyuyabilirlerse.

Amca ile Battal, birbirlerine çok ısındılar. Amca, Battal'ın neredeyse parçalanmış vücudunu görünce çok üzüldü. Durmadan: "Müsaade et yavrum, masaj yapayım. Seni çok ezmişler," deyip duruyordu.

Bu amca da, diğer iki kişiyi hiç sevmemişti. Battal'la sırları açmama konusunda gizlice anlaştılar. Battal ona, dışarıda yaptığı pazarcılık işlerinden, köylerinin güzelliğinden, yavrularından bahsediyor; amca da bunlara benzer şeyler anlatıyordu. Aslında tüm bunları şaşkınlıktan, kısa süreli de olsa acılarından kurtulmak için yapıyorlardı.

Amca geldikten bir gün sonra, hücrede bulunan iki genç, Mamak Özel Askeri Cezaevi'ne götürüldü. Böylece hücre, bayağı genişledi. Onların gidişlerine Battal da, Amca da çok sevindi.

Battal, bir süre sonra amcaya, ona ve kızına yaptıkları işkenceleri hücrenin mazgalından kendisine zorla seyrettirdiklerini anlattı. O anı hatırlayınca amca, gözlerinden yaşlar dökülmeye başladı. Bir yandan da, kendi kendine konuşur gibi: "Namus kalmadı yavrum," diyordu. "Anlatırlardı da, ben bu kadar olduğuna inanmazdım. Söyler misin, ben şimdi nasıl kızımın yüzüne bakarım?.. O benim yüzüme nasıl bakar?.. Silahım olsa verirdim, ama yoktu ki... Var desem bu kez de bul diyecekler. Nereden bulabilirdim?.. Senin suçsuz olduğun, çaresiz olduğun umurlarında bile değil. İnanmıyorlar ki..."

"Sende silah olduğunu birisi mi söylemiş?" diye sordu Battal.

"Bizim mahalleden getirdikleri bir çocuk. Daha 15 16 yaşlarında bir bebe. Ağzını burnunu hoşaf etmişler. Çocuk da kimi tanıyorsa, onların ismini vererek bir şeyler uydurmuş. Köpekler bana inanmadılar da, parmak kadar çocuğa inandılar."

Bir süre sustu. Hâlâ gözlerinden yaşlar süzülüyordu. Sonra ye-

niden konuşmaya başladı, "Aslında ben onlara yalvarmadım yavrum," diyordu, utanıp gözlerini yere yıkarak. Ben Tanrıya yalvarıyordum. O zalimleri taş etsin diye. En azından taşlaşmış yüreklerini, birazcık olsun yumuşatsın diye, merhamete getirsin diye. Ama getirmedi. O da kılını kıpırdatmadı, besbelli! Bu yaşıma geldim, bir canlıyı incitmedim ben. Tanrı'ya inancımda da bir kusur etmedim!.. Hep zor günlerimde imdadıma yetişeceğinin güvencesi ve huzuru ile yaşadım. Bir insan için, sana seyrettirdikleri manzaradan daha kötü ne olabilir?"

Yüzünü kaldırıp, kıpkırmızı olmuş gözleriyle Battal'a baktı. Çok zor bir şey söyleyeceği bakışlarından anlaşılıyordu. Biraz bekledi. Belki de, son bir kez daha tartıyordu kafasında. Sonra kelimeler, değişik bir ses tonuyla döküldü ağzından.

"Benim şüphem odur ki," dedi ve biraz durdu. Kıpkırmızı olmuştu. Sonra arkasını getirdi. "Her şeyi gören ve duyan Tanrı, beni canlı canlı mezara koydukları o anda, bana yardım etmediğine göre, mutlaka o da, cellatlarla birlikte kahkaha atıyordu."

Bu amca, bazen kendi kendine saatlerce ağlardı. Kızının nereye götürüldüğünü de bilmiyordu. Bunlardan her şey beklenirdi. Battal kendi derdini unutmuş, amcanın durumunu düşünüyordu. Amcanın durumu çok daha kötüydü. Bazen ağlarken, sanki kendi kendine konuşuyormuş gibi söylenir dururdu. Geceleri de rüyasında, kızını soymamaları için hâlâ polislere yalvarıyordu.

DAL'da bulunan insanların yüzde doksanı, gecekondu semtlerinde yaşayan yoksul insanlardı. Ve namus kavramı onlar için çok önemliydi. Bunu cellatlar da biliyor, bu yüzden insanları birbirinden nefret ettirmek için devamlı namus kavramıyla oynuyorlardı. Konuşmayan insanların, eşlerinin, bacılarının hatta annelerinin getirilmesi bunun bir parçasıydı. cellatlar, insanların en sevdiklerini getirip, gözleri önünde soyup işkence yaparlarken bir yandan da getirdikleri insanlara: "Bak, bir de senin kocan, ağabeyin, baban olacak. Senin kurtulman, onun ağzından çıkacak bir çift söze bağlı. Eğer seni birazcık olsun sevse, konuşup kurtarır. Ama senin durumun, onun umurunda bile değil. Sevgi, bağlılık böyle zamanlarda belli olur. Seni bu durumdan kurtarmayan kocaya, ağabeye, babaya, karıya.... Nasıl koca.. Dersin?....." gibi şeyler söylüyorlardı. Bu insanlardan bazıları cellatlara kanıyor, onların önünde konuşmayan yakınına küfretmeye başlıyordu. Bunu başarabilmek, cellatlar için

büyük bir mutluluktu. Bu duruma düşürülen insanlar içinse artık, ondan sonraki yaşantılarında, sevgi ve mutluluk dolu bir birliktelikten söz etmek imkânsızdı...

Bununla da kalınmıyor, insanların sinirlerini bozmak için fuhuş kadınları bile kullanılıyordu. Bu kadınları, koridorda bulunan gardiyan masasının tam karşısındaki hücreye koyuyorlar ve kapılarını devamlı açık tutuyorlardı. Bu hücrenin kapısı, sadece diğer hücredekiler tuvalete çıkarılırken, ya da cellatlar cilveleşmek için girdiklerinde kapatılırdı.

O hücre, bütün tim elamanlarının eğlence merkeziydi. Çok önemli işleri olmadığı zaman oraya takılırlar, yüksek sesle kahkahalar atarak, kadınlarla eğlenirlerdi. Hayvanca cilveleşmelerini bile, bilinçli olarak yüksek sesler çıkararak yaparlardı.

Fakat polisler, kadınlarla bir örgüt üyesiymiş gibi konuşur; sözde onları çözmeye çalışırlardı. Tabi bu nazikçe, işkence yapmadan çözme usulü oluyordu. Karşılıklı bir kaç söz düellosundan sonra kadınlar, ellerine yazılıp verilen örgüt üyeleriyle arkadaş olduklarını anlatmaya başlarlardı. Bu konuşmalar, herkesin duyması için yüksek sesle yapılırdı. Sonra eylemler sıralanır, nasıl yaptıklarını ballandıra ballandıra anlatırlardı. Sonunda kandırıldıklarını, örgüt tarafından kullanıldıklarını söyleyerek, bağışlanmalarını isterlerdi. Ardından pazarlıklar başlardı. Edepsiz, aşağılık sözlerle, şakalaşarak, öylesine alçakça pazarlıklar yapılırdı ki, insanın etkilenmemesi imkânsızdı. Kadınlar, sözde kendilerine yüklenen her olayın silinmesi veya başkalarına yüklenmesi karşılığında, cellatlarla yatacaklarını söylerlerdi. cellatlarda, bunları kahkahalara boğularak kabul eder, sonra kadının yanına girip kapıyı kapatırlardı.

Oraya, sağdan soldan toplanarak doldurulmuş, işkencelerden geçirilmiş şaşkın insanlar üzerinde, fiziki işkenceden çok, bu tür psikolojik işkencelerin etkisi daha fazla oluyordu. Sıradan bir örgüt üyesi veya militanı, böylesi şeyleri duyduğunda bütün ümitlerini, inançlarını yitiriyordu. Umut ve inanç ise, direnmenin en önemli iki koşuluydu.

Bir cellat, hiçbir yerde işkencehanedeki kadar mutlu olamazdı. Ne evinde neşeyle cıvıldayan çocuklarının arasında; ne de gerçek anlamdaki dost ve arkadaşlarının yanında mutlu olabilirdi. Onu Cennete koysanız, güzelliklerden içi kararır, bunalıma düşer, mutlaka, orada da bir köstebek bulup cehennemin yolunu araştırmaya

kalkardı. Çünkü onun gönlünde hep, cehennemin zebanisi olmak vardı. Yani onun sevinci, mutluluğu, diğer insanların acıları üzerine kurulmuştu. Çünkü o, diğer insanlara acı çektirdiği, 'aman' dilettiği oranda sevinçliydi, keyifliyi. Normal insanlar arasında da kendilerini yolunmuş tavuk gibi hissederlerdi. Ama işkencehanede kraldırlar. Normal insanların yanında gerçek anlamda mutlu olabilen, küçük şeyleri de olsa çevresindekilerle yürekten paylaşan, hiç tanımadığı bir çocuğun ağladığını gördüğünde yüreği sızlayan, bir kelebeğin uçuşuna yürekten gülümseyebilen bir insan, kesinlikle işkenceci olamazdı.

Bu işkencehane tanımı, Şahin'in timi için çok dar gibi görünse de, yine de yanlış sayılmazdı. Çünkü bu ve benzeri timler için artık ülkenin her tarafı işkencehaneydi. Buna, Battal'ın evi gibi, insanların oturmakta oldukları yuvaları da dâhildi.

Diyeceksiniz ki, bunlar işkencehanede hiç çılgına dönmezler mi, kudurmazlar mı? İşkence yaptıkları insana yalvarmazlar mı?..

Cellatları da dize getiren bazı insanlar da vardı tabi. Onları, kendi kalelerinde bozguna uğratırlardı. Uykularını kaçırırlardı. Bunlar insanlık onurunun, zindan da bile sönmeyen meşaleleriydiler. Bunlar, cellatların cennetlerindeki korkulu rüyalarıydı.

O gün de işkencehanede, sıradan bir gündü. Yine işkence odalarından gelen işkence sesleri, koridordan gelen Müslümanlık ve milliyetçilik dersleri birbirine karışıyordu. Hücredekilerin çoğu ya sessizce sohbet ediyor; ya da işkenceye götürülmeyi bekliyordu. Aniden koridorda bir anormallik oldu. Böylesi durumlarda herkes pür dikkat kesilir, ne olduğunu anlaşılmaya çalışılırdı. Yine hücrelerdeki kulaklar, kapı altlarına yapıştırıldı. Gözleri bağlı olan koridordaki insanlar, zaten bıktıkları derslere boş verip, yanlarında olan olağandışı konuşmalara kulak verdi.

Battal da, yere yatıp dışarıyı dinlemeye, duyduklarını sessiz bir şekilde amcaya aktarmaya başladı. Büyük bir ihtimalle, bir sanığı işkenceden çıkarıp, amcayı diktikleri yere getirmişlerdi. Cellatların sevinçle koşturmalarına bakılırsa, bir yakınını getirmiş, yüzleştireceklerdi.

İşkenceciler, alay ve sevinç dolu ses tonlarıyla, dışarı çıkardıkları sanığın moralini bozmaya çalışıyorlardı.

"Haydi, şimdi inkâr et bakayım, adını!.."

"Sana güzel bir buluşma töreni hazırladık."

"Tam sana layık."

"Oğlum, Azrail'e her zaman el ense çekemezsin! Kabul et de kurtul."

"Sana Selami mi diyelim, yoksa Sezai mi?.."

"Altmış gündür elimizdesin ibne! Ama bizim acelemiz yok. Bir altmış gün daha alırız. O da yetmedi, bir altmış daha...."

...

Sorguladıkları insandan çıt çıkmıyordu. Battal, yüzünü yere iyice yapıştırıp kapının altından baktı. Sanık çırılçıplak dikiliyordu. Kimdi? Hangi örgüttendi? Ama gerçek adını bile söylemediği anlaşılıyordu. Böylesi durumlar, işkencehanede çok az yaşanıyordu. Yaşanıyorsa da, duyulmuyordu. O ana kadar, sadece Sansar'ın getirilişi yüreklere su serpmişti. Normalde, sorgulanmayı bekleyen insanların morallerinin bozulması içi, direnenler mümkün olduğu kadar saklanıyor, hep çözülen insanlar ön plana çıkarılıyordu.

Çok geçmeden ite kaka birisini getirdiler. Bu da yaşlı bir amcaydı. Bu amcayı getirdiklerine göre, demek evde kadın bulamamışlardı. Çünkü bu tür işler için kadınlar tercih ediliyordu. Getirilen kişinin gözbağları açılmış olmalı ki,

"Yavrum, Sezaim," diyerek, bir deri, bir kemik kalmış oğluna sarıldı. Ardından hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

"Canım yavrum, seni ne hale sokmuşlar? Bitirmişler seni, oğlum!.. Ne olursunuz, yavruma eziyet etmeyin? Tek beni dövün!.. Sizlere yalvarıyorum!..."

Daha sanığın ağzından bir kelime bile çıkmamıştı ki cellatlar araya girip, baba oğlu birbirinden ayırdılar.

Şahinin alaylı sesi duyuldu: "Bu oğluna bağlı babalık," dedi.

Baba, hâlâ ağlamaya ve yalvarmaya devam ediyordu.

Şahin bu kez yüzünü Sezai'ye çevirerek, yeni bir umutla sordu. "Şimdi söyle bakalım Sezai efendi, Sezai olduğunu kabul ediyor musun, etmiyor musun?.. Yanlış sordum kusura bakma. Sorunun doğrusu şöyle olacaktı: Bu adam senin baban mı, değil mi?.."

"Benim adım, Sezai Ekinci," diye adeta haykırdı, o ana kadar hiç konuşmayan sanık.

Tüm İşkencehane susmuş dinliyordu. Cellatlar konuşacağını sanıp sevince kapılmışlardı...

"Baba," diye devam etti, Sezai Ekinci... "Canım babam. Eğer bu insanlık düşmanlarına yalvarmaya devam edersen, bir daha sana

baba demem!"

Küfürler, tehditler, darbe sesleri yeniden başladı. Baba sürüklenerek oradan uzaklaştırılırken, bir yandan da oğluna moral veriyordu: "Söz oğlum yalvarmayacağım!.. Bak ağlamıyorum da artık. Benim yiğit..."

Ağız tıkandı, sesler kesildi.

Babayı dışarı çıkarıp geri döndüler. Yine küfürler eşliğinde Sezai'ye vurmaya başladılar. Ondan bırakın bağırıp çağırmayı, en ufak bir inilti dahi duyulmuyordu. Bir süre sonra sesler kesildi. Sadece Şahin'in sesi duyuldu."Ben sana demedim mi, ibne?.. Kabul edeceksin, sen Sezai'sin, diye. Şimdi sıra eylemlerde, silahlarda."

Sezai'nin sesi yeniden duyuldu: "Başka size anlatacak, verecek hiçbir şeyim yok. Eğer zorla almayı düşünüyorsanız, gelin alın."

Bu sözler, Sezai'nin işkencehanede duyulan son sözleri oldu. Yeniden dilsizleşti.

Cellatlar onu konuşturmak için, her yöntemi defalarca zaten denemişlerdi. Altmış gün sonunda sadece adını öğrenebilmişlerdi.

Sezai, işkencede hiç bağırmıyordu. Sadece, kendini çok kaybettiği zamanlar inliyordu. İşkencelerin çoğu, artık bir yerden sonra, sadece onu acı acı bağırttırmak için yapılmıştı. Bir bağırsa rahatlayacaklardı. Ama o, cellatlara bu zevki bile tattırmamıştı. Aslında, Sezai Ekinci hakkında birçok şeyi biliyorlardı ama kabul ettiremiyorlardı.

Sezai Ekinci o ana kadar, ayrı ayrı dört tane tim tarafından sorgulanmıştı. Her devir teslim işlemi yaklaştığında, devreden tim, Sezai'yi bir güzel besliyordu. Kendi yiyemediklerini bile ona yediriyorlardı. İlaçları da zamanında veriliyor, olası işkencelere dayanıklı hale getiriliyordu. Konuşmayacağını bildikleri halde, "Seni kesin onlar da konuşturamaz, bunu biliyoruz. Ama sakın ola konuşayım deme, camia içerisinde madara oluruz.... Zaten bundan sonra fazla yüklenemezler...." gibi sözlerle de moral vermeye çalışıyor, konuşmaması için yalvarıyorlardı.

Sezai Ekinci hakkında bütün umutlar kesildiğinden, son olarak Şahin'in timine teslim edilmişti. Aslında o da hiç umutlu değildi. Fakat bir başarabilse, bir konuşturabilse, ününe ün katacaktı. Bunu da biliyordu. Bu yüzden evlerini terk ettikleri halde, babasını buldurup getirttirmişti. Hoca misali, 'Ya tutarsa' deyip deniyordu.

Bu olay, işkencehanenin havasını bir kez daha değiştirdi. Bu açıkça meydan okuyuş, orada bulunan sıradan insanlara moral aşıladı. Cesaret aşıladı. O andan itibaren, gözaltındaki insanların büyük çoğunluğu kendisini toparladı. Oysa duydukları, sadece bir kaç sözcüktü. Ama çok değerliydi. Öylesine değerliydi ki, cellatları da, demir kapıları da geçerek, umutları tükenmekte olan insanların ta yüreklerine işledi, onların cesaretlerini kamçıladı. O ana kadar, tabi ki direnmeler olmuştu. Cellatlar, onlarca insanı döverek, küfürlerle işkenceye götürüyor, yine ayın şekilde getirip hücrelere atıyorlardı. Tüm bunları, diğer insanlarda duyuyordu. Böylesine açıktan meydan okuyuş, ilk defa yaşanıyordu cellatlar, oradaki sanıkları moralman çökertmek için hazırladıkları tuzağa bu kez kendileri düşmüştü... Daha doğrusu Sezai Ekinci, oyunlarını bozmuştu.

Bu olay, Battal'ı da çok etkiledi. Sezai'nin haykırışları, adeta beynine kazınmıştı. Bir türlü aklından çıkmıyordu. Kapının altından çıplak ayaklarını görmüştü. Kendi ayaklarından küçük ve zayıftı. Büyük bir ihtimalle, kendisinden daha kısa ve zayıf olmalıydı. Daha önce onu hiç görmemişti. Nasıl bir kişi olduğunu da bilmiyordu. Bu kadar yüklendiklerine göre, kendi örgütü içerisinde önemli bir yeri olmalıydı. İlk kez görmediği, tanımadığı bir insana karşı büyük bir yakınlık ve saygı duymuştu.

İlk kez de olsa, açıktan bir meydan okumaya şahit olması, Battal'ın utancını da artırdı. Ondan sonra kendisiyle daha çok hesaplaşmaya başladı. Bazı olayları kabul ettiğinden dolayı artık daha fazla utanıyordu. Cellatlara o zevki tattırmamalıydı. İşkence seanslarını gözlerinin önüne getirdi. O bağırdıkça, cellatlar kahkahalar atıyorlardı. Bağırmanın bile, cellatlara cesaret verdiğini düşündü. Yani, bir sanığı bağırttırmak, çözmek için ilk adımdı. Eğer son buluşturma sahnesi de olmasa, Sezai Ekinci isminde bir insanın orada olduğundan bile kimsenin haberi olmayacaktı.

Battal'ın hücreye konulduğunun altıncı ya da yedinci günü, bir kişi daha, küfürler ve darbeler eşliğinde getirilip yanlarına atıldı. Kapı örtülür örtülmez, yeni gelen adam, yüzünü kapıya dönerek, "Orospu çocukları!.. Sizin ananızı, avradınızı, çoluğunuzu çocuğunuzu si....erim," diye küfretti. Büyük bir ihtimalle cellatlar, bu sözleri duymuşlardı. Çünkü epeyce yüksek sesle söylemişti. Battal ve ihtiyar amca, yeni gelen kişinin bu küfürleri karşısında şaşkına

döndüler. Kafalarından hemen: 'Acaba bu Sezai mi?..' diye geçirdiler. Arkalarından bile olsa, bu küfürler, cellatlara olan kinin, nefretin belirtisiydi ama yiğit bir kişi, düşmanı da olsa böylesine aşağılık küfürleri yapabilir miydi?.. Battal, bu tür küfürleri Sezai'ye yakıştıramadı. Şaşkınlıktan yeni gelene "Hoş geldin" bile diyememişlerdi. Ayak sesleri uzaklaşınca, yeni gelen adam ağır ağır kendisini toparladı. Gözlerini Battal'la, amcanın soru dolu yüzlerinde gezdirdikten sonra, "Merhaba arkadaşlar," dedi, yaptığı küfürlerden memnun bir edayla.

"Merhaba, hoş geldin," dediler.

"Hoş bulduk," dedi gülümseyerek. Ardından aniden ciddileşti. Köpekler beni iyi benzettiler ama alacakları olsun.

"Yavrum istersen şöyle uzan da, masaj yapalım," dedi amca. "Onlar insanlıklarını yitirmişler, insana her kötülüğü yaparlar."

"Çok sağ ol bey amca," dedi yeni gelen. "Bir sigaranız var mıydı?"

"Yok, oğlum," diye cevaplandırdı amca. "Ben içmiyorum, Battal oğlum da içmiyor."

Battal sözünün telaffuzu üzerine, yeni gelen, merakla Battal'a döndü. Bir süre garip garip süzdükten sonra, " Demek Battal sensin. Helal olsun vallaha, silahları vermedin ibnelere!.." dedi.

Battal, hâlâ şaşkınlığını üzerinden atamamıştı. Çok garip bir insandı, bu yeni gelen. Daha kim olduğunu dahi bilmiyordu.

"Deli saçması tüm bunlar," diye cevap verdi Battal. "Ben işinde gücünde olan bir insandım."

"Her ne olursa olsun kutlarım seni. Delikanlı adammışsın vesselam!.."

"Sen kimsin oğlum," dedi, Amca. "Senden ne istiyor, bu yılanlar?"

Yeni gelen, kulaklarına kadar eğilip gülümsedikten sonra, "Ne istemiyorlar ki, bey baba," dedi. "İsmim Selim Kıymetbilir. Fakat bana Sansar Cemal derler. Bir örgütün nesi varsa, onların hepsini benden istiyorlar. Ama nah alırlar!.."

Bir süre sustular. Sansar, ceplerini iyice karıştırdıktan sonra, iyice buruşturulmuş bir paketin içerisinde iki sigara buldu. Çok sevinçli bir şekilde, "Enayiler, zulama bile ulaşamamışlar," deyip bir tanesini yaktı. Biraz sakinleşmişti.

Onlar da sigara olsa kendininkileri hiç çıkarmayı düşünmüyor-

du aslında ama Sansar onsuz da yapamadığından mecbur kalmıştı.

Battal, yeni gelenin Sezai olmadığını anlayınca sevindi. Yoksa çok büyük bir hayal kırıklığına uğrayacaktı. Sansar'ın da direndiğini işkencecilerin konuşmasından anlamıştı ama şu ana kadar ki hareketleri tuhafına gitmişti. Bir siyasi örgütün üst düzey sorumlusu bu kadar küfürlü konuşur muydu? Tabi ki direnmesi, çok önemliydi. Ve belirleyici olan da buydu. Belki de bu anormal davranışlar, buradaki şartlardan kaynaklanıyordu ve geçiciydi ama bu anormal davranışlar içerisinde olan bir kişi -ki üst düzey sorumlusu olduğu kesindi- nasıl direnebilirdi. Battal, bir türlü kuşkularından kurtulamıyordu.

Dahası Sansar çok konuşuyordu. Battal işkencede direnen kişileri, çok ağırbaşlı ve az konuşan, fakat öz konuşan insanlar olarak hayal ediyordu. Bunu zorunlu kılan başka bir etmen ise, yorgunluktu. Normalde ağır işkence altında olan bir kimsenin konuşmaya dermanı olamıyordu. Sansarsa, sadece konuşmakla da kalmıyor, lafı döndürüp, dolaştırıp silahlara getiriyordu. Son olarak Battal'la bir anlık göz göze gelip bakışlarını yere çevirerek, "Silahların içerisinde, iyileri var mı?" diye mırıldandı. "Yani çıkınca işimize yarayacak cinsten diyorum."

Bu sözler Battal'ı tamamen çileden çıkardı. Zaten göz göze geldiklerinde, gözlerini kaçırışında bile bir kalleşlik belirtisi yakalamıştı. Şimdi şüphesi daha çok arttı, Daha birbirlerini tanımıyorlardı bile. İşin garibi, henüz işkencehaneden bile kurtulmamışlardı. Battal, bütün öfkesiyle seslendi. "Sen ne diyorsun be?.. Sen ne dediğinin farkında mısın?.. Ne silahından bahsedip duruyorsun?."

Sansar hafiften kızardı. Fakat kafasını kaldırıp da, bir kez olsun Battal'a bakmadı. Yaptığı hatayı tamir etmek istercesine, titreyen sesiyle, "Tamam, özür dilerim! Bir daha konuşmayız. Ben de devrimci arkadaşız diye, aramızdan laf çıkmaz diye, şey yapmıştım... Konuşmuştum."

"Ben devrimci falan tanımıyorum. Burada herkes tektir ve kendisinden sorumludur... Örgütün lideri olmazsan kim olursan ol, beni ilgilendirmez. Ben de silah falan da yok, anlıyor musun?.."

"Tamam, öyle diyorsan öyle olsun!.."

Uzun, boğucu bir sessizlik.

Amca ile Battal, bakışarak anlaştılar. Amca, 'İyi yaptın oğlum!..' dercesine gülümsedi.Herkes burnundan soluyordu.

Battalların hücresine konduktan dört beş saat sonra, cellatlar gelip Sansar'ı yine küfürler eşliğinde götürdüler. Amca ile Battal yalnız kalınca, rahatlayıp normal sohbetlerine başladılar. Fakat Sansar'dan başka bir şey konuşamıyorlardı. Aslında Sansar gibi bir insanın hücrelerine gelmesiyle daha mutlu olmaları gerekirken, tam tersi olmuştu. Normalde, Sansar'ın onlara cesaret ve moral aşılaması gerekiyordu. Ama moralleri tamamen bozulmuştu. Vücuduna, hücredeki arkadaşlarının masaj yapmalarına bile müsaade etmemişti. Gözlerini, gözlerinden hep kaçırmıştı. Verilen azıcık yemeği bile bitirmemişti. Oysa Battal ve Amca, son lokmasına kadar yiyorlardı. Velhasıl çok garip bir insandı bu Sansar.

Sansar'ı bir bir buçuk saat sonra tekrar getirip bıraktılar. Kapı kapatılır kapatılmaz, Sansar, yine cellatların anasından avradından, çoluğundan çocuğundan başladı. Sonunda Battal, dayanamayarak sordu, "Yahu!.. Cemal arkadaş, sen hep böyle küfürlü mü konuşursun?"

Sansar, Battal'ın bu sözlerini, sözde zayıf bulmuş gibi çıkıştı. "Sen ne diyorsun be?.. Onlar halkımızın katili. Daha bu küfürlerde ne var ki?.. Onlar daha kötülerine laikler."

"Bence yanlış," dedi Battal. "Bu tür küfürler onlara yakışır. Sen zaten direnerek, onlara en büyük küfrü etmiyor musun?"

"Belki de haklısın Battal," dedi yine başı eğik. "Deşarj oluyorum işte!.."

Battal, bir dost gibi gülümseyerek, "Bırak böyle deşarj olmayı, be arkadaş. Haydi, uzan şöyle, ben sana güzel bir masaj yapayım. Sonra da birbirimize, birbirinden güzel hikâyeler anlatırız. İsterseniz size, askerlik anılarımı bile anlatırım." Dedi.

Sansar merakla, "Sahi sen askerlik yaptın mı?. Devrimciler askerlik yapmazlar da!.." diye sordu.

"Tabi yaptım! Belki inanmayacaksın ama ben bir yıl öncesine kadar çok aşırı milliyetçi bir insandım. En büyük idealim: Rum ve Moskof gavuruna karşı savaşmaktı."

"Ondan sonra ne oldu?."

"Askerden gelince, mahalleler savaş alanı gibiydi. Her gece faşistler evimizin olduğu mahalleye saldırıyorlardı. Hem de otomatik silahlarla. Bir mahallenin taranması için, Alevi insanların oturması yetiyordu sanırım. Sen olsaydın bu saldırılar karşısında ne yapardın?.."

"Herhalde senin gibi birisi, sopayı alıp çıkmadı?."

Battal bir süre sustu. Bu soru içindeki kuşkuları yeniden depreştirmişti. Lafı yine silaha getirmeye çalıştığı belliydi. O da inadına, "Sopayı nasıl kullandığına bağlı," dedi. "Bazen sopa, silahtan bile etkili olabilir."

"Eee!.. Ondan sonra mı, devrimci oldun?.."

"Bilmiyorum, sence devrimci olmanın kıstası ne, ama ben, şu ana kadar ne devrimcilikle ilgili bir kitap okudum, ne de ciddi bir toplantılarına katıldım." Biraz mahcup gülümseyerek devam etti, ve "Fakat milliyetçilikle ilgili çok yayın okudum. Özellikle lise yıllarımda, Ziya Gökalp'ın 'Türk Yurdu' adlı dergileri elimden hiç düşmezdim." dedi.

"Çatışmalar şimdi durduğuna göre, yeniden milliyetçi olmanda hiçbir sakınca yok," dedi Sansar.

Bu çirkin sözler Battal'a, daha sekiz yaşındayken başından geçen bir olayı hatırlattı. Tatlı tatlı gülümsedi.

Köylerinde daha İlkokul ikiye gidiyordu. Bir gün, sınıf başkanı Battal'ın numarasını yaramazlık yaptı diye tahtaya yazmıştı. Öğretmen geldiği zaman ona söyleyecek, o da Battal'ı bir güzel dövecekti. Çünkü hep öyle oluyordu. Battal, öğretmen kapıyı açıp içeri girerken, korkudan pencereden atlayıp kaçtı. Öğretmenin olayı unutacağını düşünerek, ertesi gün okula gitmedi. Bir sonraki gün gittiğinde ise, öğretmen Battal'ı iyice benzetti; dövmek normal sayıldığından, ceza olarak da yanda terkedilmiş eski okulun karanlık bir odasına hapsetti. Battal orada artık ne kadar ağladıysa göz pınarları kurumuş, ardından da yorulup, uyuyakalmıştı.

Akşam paydosunda, bütün çocuklar evlerine döndüğü halde Battal yoktu. Bunun üzerine anası, sağa sola koşuşturmaya, arkadaşlarına sormaya başladı. Onlar da: "Öğretmenimiz dövdü, sonra da aldı götürdü. Bilmiyoruz nereye götürdü?" dediler. Anne, kahveye koşup babayı buldu. Sonra da koştular öğretmenin evine. Öğretmen onları görünce, hatırladı küçük Battal'ı. "Aboo!.. Unuttum Battal'ı" dedi anne babaya... Okul, hemen öğretmenin evinin yanındaydı. Zindan gibi odayı açtıklarında, ellerindeki fenerin yardımıyla Battal'ı, bir köşeye büzülmüş, uyur buldular. Anası, kendi kendine homurdanarak –çünkü öğretmen onun gözünde çok büyüktü– oğluna sarıldı.. Babası ise, Battal okula başlarken öğretmene söylediği: 'Bunun eti senin, kemiği benim' sözlerini hatırla-

yıp kendinden utandığından gıkını çıkaramadı. Sadece dişlerini sıkıp, zehrini içine akıttı.

Fakat o gece Battal hiç uyuyamadı. Hem de, korkacak diye annesi yanında yattığı halde. Saatler boyu hep o cezayı hak etmediğini düşündü. Yapılanları kendisine yediremedi. Kendi gözünde kendisini küçültüp; değerini, herkesin azarladığı, dalga geçtiği Minnoş'tan (köpekleri) daha aşağılarda bir yerlere indirdi. Battal böyle yaşayamazdı... Küçücük kafasında bu dertten kurtulma çabalarıyla ertesi gün okula gitti. O gün arkadaşlarının çoğu ona, küçümseyen, alaycı bakışlarla bazılarıysa acıyarak baktılar. Ya da Battal öyle sandı. O gün akşamı zor etti ama ne yapacağına da karar verdi.

Okuldan sonra eve gelip, bir güzel karnını doyurdu. Ardından dere kenarına gidip, cebine beş on tane okkalı taş koyup tekrar eve döndü. Hava kararınca usulca evden çıkıp, hem de normalde ödünün patladığı mezarlığın yanından geçip, ta karşı mahalledeki öğretmenin evinin yanına vardı. Yüreği güm güm atıyordu. Heyecandan ve korkudan bayılacak gibi oldu. Kaç kez geri dönüp, süratle eve gitmeyi düşünse de gidemedi. Sonunda rahatlamanın, kendine gelmenin tek yolunun kendisine yapılanın karşılığını vermek olduğu düşüncesi ağır bastığından cebindeki taşları, peş peşe, dört beş metre uzağındaki öğretmenin pencerelerine fırlatarak oradan rüzgâr gibi uzaklaştı. Kaçarken camın şangırtılarını duyduğundan, o gün güzel bir uyku çekti. Ertesi gün okula gittiğinde, kırdığı camları gururla seyretti. Yaptığından kimsenin haberi olmadığı halde, arkadaşlarının bakışları da değişmişti.

Bundan sonraki söyleyeceklerini Sansar'ın gözlerinin içerisine bakarak söylemek istedi ama o yine yere bakıyordu.

"Bana atılan bir tokadı bile unutursam, dünyanın en alçak insanıyım," dedi.

"Çok garip," dedi Sansar. Bir şeyler daha diyecekti ki, hücrenin kapısından gelen ses, buna engel oldu. Konuşan kişi, on on beş santim uzaklarındaydı.

"Komutanıiım!.. Komutanıiım!.. Komutanıiım!..."

Belki de on kez "Komutanıiım!.." diye yalvarırcasına bağırdı. Sesi korku yüklü bu kişi, koridordaki masanın başına toplanmış olan cellatlara sesleniyordu.

Kapıdaki bağıran şahıs, bir kaç saat önce evinden alınarak getirilip, oraya tek ayak üzerine dikilen 66 yaşında bir dedeydi. Getiri-

lirken "Yavrum!.. Evladım!." gibi hitaplar yüzünden epeyce dayak yemiş, kendisinden "Komutanıım!.." diye hitap etmesi istendiğinden, artık bu yolu seçmişti. Oysa onun torunlarından birisi o anda askerdi... Ne bilsin önceleri çocuğu, hatta torunu yaşlarda olan polislerin 'Yavrum, evladım!' gibi sözcüklerden hoşlanacaklarını sanmıştı. Askerlikten dolayı 'Komutanıım!' sözcüğünden nefret edilirdi, ama aksine bunların da ondan hoşlandığını nasıl bilebilirdi?..

Mahallesinden getirilen genç bir çocuğun, "Bu dededе silah olabilir," demesi üzerine almışlardı onu oraya. Getirilirken, hırpalanmış, küfredilmişti. Bu yüzden yine dövecekler, diye iyice ağırlaşmış olan havadaki ayağını indiremiyordu. Dedenin kilosu da fazla olduğundan tek ayak üzerinde durmak çok zor geliyordu. Üstelik dedenin kolları da havadaydı. Parmaklarıyla, Battalların kapısının hemen yanındaki duvara dokunuyordu. Kolları da çok ağrıyordu ama havadaki bacağı artık canını almak üzereydi. İşte dede, torunları yaşındaki cellatlara belki acıyıp da, oturmasına müsaade ederler diye sesleniyordu. Karşılık alamayınca konuşmasını başka yerlere çekti. "Komutanını, ben Site Yurdu'nda uzun yıllar bahçıvanlık yaptım. Çok güzel çiçekler yetiştiriyorum. Eğer burada, çiçekleriniz, çayırınız varsa onlara bakayım."

"Kes lan moruk," diye bağırdı bir kişi öteden. "Eğer bir daha konuşursan, seni Filistin Askısı'na asacağım. Silahı verirsen başka tabi!"

Dede, özellikle Site Yurdu'nun üzerine basa basa söylemişti. Çünkü burası, sağcıların Ankara'daki kalelerinden biriydi. Özellikle emniyet güçleri, bu yurtta kalan herkese sempatiyle bakıyordu. Sanıyorum, dede bunu bildiğinden olacak, bundan faydalanmak istedi. Çiçekler falan bahaneydi. Dede, onların çiçek sevemeyeceğini birkaç saat içerisinde zaten anlamıştı... Fakat acısı dayanılacak gibi değildi. İki kez de, dayağı göze alarak ayaklarını değiştirdiği halde artık gücü tükeniyordu.

Dedenin başından çok şeyler geçmişti ama böylesini ilk kez yaşıyordu. O yaşında, tıpkı oradaki gencecik insanlar gibi, büyük bir şaşkınlık yaşıyordu. Duyduğu, ardı arkası kesilmeyen sesler, dedeyi perişan etmişti. Duyduklarına inanası gelmiyor, rüya görmediğini de biliyordu. Sonunda dede, orada Müslümanlıkla ilgili imtihanların da yapılmasından cüret alarak yeniden seslendi. "Komutanım,

saat kaç?.. Namaz kılacağım da."

Eğer bu gerçekleşirse, abdest alıp namaz kılmak epeyce süreceğinden birazcık olsun dinlenebilecekti. Tabi, namazı da epeyce uzatmayı düşünüyordu.

Dedenin ısrarla bağırması üzerine, ileriden bir ses, "Lan bu voltajı düşük adam, Faraşlı değil mi?" diye yanındakilere seslendi... "Kızılbaşlar pek namaz niyaz bilmezler de. Bu moruk bizimle dalga geçiyor olmasın?.."

O anda işkencehanelerde olanlar hariç, bütün koridordakiler, kulak kesilmiş, bu sonunun nereye varacağını merak ediyordu.

Battal'ın yanındaki amca bir köşeye çökmüş, gözlerinden sicim gibi yaşlar akıtıyordu. Belki de ne olacağını tahmin ediyor, belki de onun da ihtiyar olmasından dolayı daha çok hisleniyordu. Battal, dişleri kenetli, gözleri çelikleşmiş, burnundan soluyarak kapının arkasına dikilmişti. Sansar'sa, arka duvara sırtını dayayıp çöktü. Kafasını bacaklarının arasına düşürerek öylece kaldı. Bu arada bir başka ses araya girdi.

"Kolayı var. Şimdi anlarız."

Dede konuşulanları bile duymuyor ha bire bağırıyordu. "Komutanını, namaz kılacağım, saat kaç?."

Cellat yeniden seslendi. Fakat sesinde, bir eğlence öncesinin neşesi vardı: "Laaaan! Namaz kılmak isteyen adam. Demek sen namaz kılacaksın?.."

"Evet, komutanım kılacağım!.."

"Aferin sana!.. Şimdi tam namaz kılma zamanı. Ben de kılacağım. Birlikte kılarız. Madem ki namaz kılacaksın, o zaman ayağını indir..."

Dede, sevinçle ayağını indirdi. Cellat neşeyle devam etti. "Şimdi, sağa dön... Doğru yürü.. Dur.. Sola dön.. Yürü.. Yürü.. Yürü.. Dur. Kıl bakalım..."

"Komutanım, önce bir abdest alayım! Su nerede?.."

Dedenin sesi de cellatların yanından geliyordu artık.

"Yooo!" Dedi cellat. "Önce senin Müslüman olup olmadığına bir bakalım."

Dede, "Elhamdülillah Müslüman'ım, komutanım!.". dedi, ama sesi korku yüklüydü.

"O zaman söyle bakalım, öyle namazı kaç rekât?.."

Dede biraz durdu. Ardından kekeleyerek, "Şey-şey-şey-

komutanınım!.. Dokuz," dedi.

Aniden bir kahkaha yükseldi. Bütün cellatlar, yırtılırcasına gülüyorlardı. Dede tamamen korkup büzüldü. Cellatlar gülmekten yorulduklarında, soru soran celladın sesi yeniden duyuldu. Sesinden anlaşıldığına göre bu cellat, Şahin'in timinden değildi. "Demek öyle namazı dokuz rekât, moruk!.. Bu adam tam Müslüman yahu, herkesten fazla kılıyor."

Bu sözlerden sonra da cellatların kahkahaları bir kez daha yükseldi. Aynı ses kısa bir aradan sonra devam etti. "Biz de böyle dini bütün adama eziyet ediyoruz. Vah, vah!.. Lan yoksa bu adamı camiden mi getirdiniz?.. Yoksa mum söndürme partisinden mi?.."

Cellatlar bu sözlere de kasıklarını tuta tuta güldüler. Dedenin, birazcık rahatlama girişimi, cellatlar için mükemmel bir stres atma şölenine dönüşmüştü. Sorgucu, gülmek işine bir süre ara verdikten sonra yeniden başladı. Fakat ses tonundan, dişlerinin göründüğü anlaşılıyordu. "Fazla Müslümanlıkta iyi değil, değil mi çocuklar?.. Onun için bu yaşlı amcamıza gerçek Müslümanlığı öğretelim. Öyle namazı kaç rekâttı, moruk?.."

"Dokuzdu,"dedi ama zor söylediği belliydi.

"Aç elini moruk, şimdi kaç rekât olduğunu öğrenirsin. Rambo şunun eline dokuz tane cop vur."

Peş peşe dokuz tane cop sesi duyuldu.

"Şimdi söyle lan bakalım, akşam namazı kaç rekât?.."

"Bilmiyorum komutanım, unuttum," dedi ağlayarak.

"Söyleyeceksin lan, moruk!"

"Yedi," dedi bu kez.

"Rambo, şuna yedi tane vur."

Yedi tane cop sesi duyuldu.

"İkindi namazı kaç rekât?.."

"Bir rekât!.."

"Rambo, şuna bir tane vur."

Bir cop sesi duyuldu.

"Sabah namazı kaç rekât?."

"Hiç rekât!.."

"Ne demek lan, hiç rekât?. Yani sabah namazı yok mu?"

"Yok!..

Artık dede, ağlamayı sızlanmayı da kesmişti. Kahkahalar da kesilmiş, biraz önce zevkten çıldıran cellat, bu kez kızgınlıktan çıldı-

rıyordu. Bir anda her şey tersine dönüverdi. Deminden beri sinirleri altüst olan sanıkların yürekleri ısınmaya, yüzleri ışıldamaya başladı.

"Yani namaz mamaz da yok diyorsun, öyle mi?."

"Yok!.."

"Vay kızıl moruk vay! Vay kâfir vay! O silahı sana sıçtırtacağım!"

Hemen üzerine üşüştüler. Tekmeler, tokatlar inmeye başladı. Dede yığıldığı yerden kalkmadı. Zaten kalkacak durumda da değildi. Bir süre sonra sürükleyerek getirip, Battalların hücresinin yakınlarında bir yere bırakıldı.

Battal sevinç gözyaşlarına engel olamıyordu. Kabaran yüreğinin derinliklerinden gelen sözcükler kendiliğinden dudaklarından döküldü. "Benim yiğit, aslan dedem, Battal sana kurban olsun..."

Dede ise, her tarafının ağrıyıp sızlamasına karşın, şimdi daha mutluydu. Hatta sevinçten kendi kendine kıkır kıkır gülüyordu. 'Yere oturmak bile, o dayaktan fazlasına değer.' diye düşündü. Polisleri çıldırtmasına ise değer biçilemezdi zaten. Yediği coplardan ellerinin ferinin kesildiğini biliyordu. Ama varsın olsundu. Artık ölse bile, gülümseyerek ölecekti.

Faraşlı dedenin, cellatlara verdiği bu dersten bir gün sonra Battalların hücre kapısı bir kez daha çalındı. Dışarıdan Çivi, "Hazırlan lan moruk, evine gidiyorsun," diye seslendi.

Battal, sanki kendisi bırakılıyormuş gibi sevindi. Amca, yeniden gözlerinden yaşlar akıtmaya başladı. Sevinecek mi, üzülecek mi bilemiyordu.

"Gözün aydın Amca," dedi Battal sevinçle. "Bırakılıyorsun. Evine gideceksin, ne olursun ağlama artık!.."

"Gözün aydın amca", dedi Sansar da ayağa kalkarak. "Haydi, yırttın yine. Sevin artık..."

"Sağ ol," dedi amca.

"Haydi, gül, neşelen biraz," dedi Battal.

"Evime nasıl gideceğim, oğlum, onu düşünüyorum?.. Canım kızımın yüzüne nasıl bakacağım?.. Nasıl konuşacağım?.. Ne diyeceğim?.."

"Bu sizin suçunuz değil ki, amca," dedi Battal. Size bu alçaklığı yapanların insanlıkla alakası yok ki, bu kadar üzülüyorsun. Kızına, burada yaşananları anlat. Eminim anlayacaktır. Haydi, ağlama

artık" Amca, Battal'ın boynuna sarıldı. Ağlamasını durduramıyordu.

"Kendine iyi bak yavrum," dedi. "Sen çok iyi bir insansın. Bana güç verdin..."

"Merak etme beni," dedi Battal.

"Hazır mısın laaaan, moruk?." diye Çivi bağırdı dışarıdan.

"Hazırım," dedi amca, ağladığını belli etmemeye çalışarak. Kapı açıldı.

"Çabuk çık lan moruk!.."

Amca dışarı çıkarken Çivi, Battal'la Sansar'a bir göz gezdirdi. Onları birlikte görünce şaşkınlığını gizleyemedi:

"Oooo!.." dedi, dudağını bükerek. "İki azılı bir arada. Kim koydu lan, bunları bir araya?.. Şimdi geri geliyorum!.."

Kapıyı büyük bir gürültüyle kapatıp gitti.

Battal, Çivi'nin rol yaptığını hemen anladı. Çünkü Sansar'ı getirip onların hücreye bırakanların birisi de oydu. Onun sesini çok iyi biliyordu. Ama neden rol yapıyordu? İşte kafasını meşgul eden soru buydu.

Bir saat kadar sonra Çivi tekrar geldi. Sansar'ın gözbağlarını bağlayıp, küfrederek alıp götürdü.

Sansar hücreden alındığında, koridoru çıkana kadar zor sabretti. Hemen gözbağlarını kendi elleriyle indirdi. İyice bunalmıştı. Rahat bir nefes aldı. Çivi ile birbirlerine bakışıp gülüştüler. Doğruca ikinci kata, odalarına çıktılar.

Sansar, hücreyi terk edince birden canlanıverdi. Bambaşka, hareketli ve neşeli bir insan oluvermişti. Odalarına girer girmez, kahkahayı koyuverdiler. Tüm tim elamanları da onlara katıldılar. Epeyce gülüp eğlendikten sonra Sarsar için güzel bir sofra kuruldu. Kıtlıktan çıkmış gibi, yiyeceklere saldırdı. Yemeğini yerken, bir yandan da hücredeki yaşadıklarını arkadaşlarına anlatılıyordu.

"Az kalsın acımdan ölecektim," dedi, bir baklava dilimini mideye indirerek. "Doğru dürüst sigara da içemiyorsun. Muhabbet edecek adam da yok. Bir ihtiyar bunakla, Battal denen o züppe. Ne sigara içiyorlar, ne de doğru dürüst adamla konuşuyorlar... İkisi de Yeşilaycı ibnelerin."

Şahin, biraz endişeyle sordu. "İnşallah bir şey çaktırmadın?.."

Sansar, kendinden emin cevapladı, "Merak etme şef," dedi. "Zaten ihtiyarın osuruğu düğümlenmiş, kendi kendine konuşup duruyor. Battal desen daha toy, bir şeyden anladığı yok... Bırak

kuşkulanmayı, adamlar bana yardım etmek için birbirleriyle yarışıyorlar. Masaj yapmalar, yemeklerini bana teklif etmeler..."

Zevkle gülüştüler.

"Çok güzel dedi Şahin. Eee gelelim esas meseleye. O Battal denen yavşak, silah konusunu sana açtı mı?"

"Bu konuyu kaç kez açtım," dedi Sansar. "Yok," diyor. "Fakat bu adamı silahsız düşünemiyorum, şef. Çok inatçı olduğu belli. Çatışmalara girdiği kesin. Zaten bunu kendisi de saklamıyor... 'Senin evine saldırsalar sen ne yaparsın?..' diye bana soruyor... Yavşak yaa!.. Kaçarım, desem şüphelenecek... Ben de çatışırım, dedim..." Bakışlarını arkadaşlarının dumanlanan yüzlerinde dolaştırdıktan sonra devam etti. "Ne diyebilirdim ki?.."

"Anlaşıldı," dedi Şahin düşünceli bir şekilde. "Yemeğini çabuk ye, on dakika sonra toplantımız var."

Toplantı öncesi tim üyeleri, önemli değişikliklerin olacağı konusunda yorumlar yapıyorlardı. Kırmızı'yla Şahin'in telefonda uzun süre konuşmaları, bunun en büyük kanıtıydı. Ayrıca Çivi'nin üniversitedeki işinden istifa ederek, yerine bir başkasının yerleştirilmesi yeni bir şeylerin olacağının göstergesiydi.

Toplantı masasının üzeri, her zaman olduğu gibi yine çeşitli içki ve mezelerle süslenmişti. Herkes oturmuş Şahin'i bekliyordu. O kapıdan girer girmez herkes saygıyla ayağa kalktı.

"Oturun," dedi yerine geçerken.

Yerlerine oturup, bir yandan şefi dinlerken, bir yandan da içkilerden yudumlamaya başladılar.

"Bu günden başlayarak, görev yerlerinde ve niteliklerinde önemli değişiklikler yapacağız. Herkesin yeni görevine canla başla sarılacağından hiçbir kuşkumuz yok. Anlatacaklarım doğrudan doğruya Kırmızı'nın emirleridir, ona göre. Yeni düzenlemeye göre, Ben ve Çivi, önümüzdeki hafta Diyarbakır'a gidiyoruz. Keko da yerine koyacağımız elamana işi öğrettikten sonra bize katılacak. Bundan böyle bizim ekip daha çok seyyar çalışacak. Şoför Ankara'da kalıp, dükkândaki elamanlara yardım edecek... Ayrıca temin ettiğimiz malları gelip alacak, yerine ulaştıracak. Şoför, düzenli bir şekilde benimle ilişkide olduğu gibi, bundan böyle önemli konularda direk Kırmızı'yla da ilişkiye geçebilecek. Elde ettiğimiz bütün paralar, önce olduğu gibi yine eşit şekilde paylaştırılıp, herkesin banka hesabına yatacak." Sansar'a dönerek devam etti. "Gele-

lim 99'a: Şimdilik sen, Mamak Cezaevi'nde görev yapacaksın."

Bu sözler Sansar'ın yüreğini ağzına getirdi. İçi 'cız' etti... Ağzına aldığı bir yudum içkiyi zor yuttu... Ama yapacağı hiçbir şey yoktu. O kadar parayı, yan gelip yatması için kimse vermezdi. O andan itibaren Şahin'i daha bir dikkatle dinlemeye başladı.

"Kırmızı'nın sana özel selamı var," diye devam etti Şahin. "En önemli görevin, senin görevin olduğunu söyledi. Aslında hepimizin görevi kutsal ve tehlikeli. Belki de içerisi daha emniyetli. Zaten sen, büyük ölçüde içeride korunacaksın. Merak etme Kırmızı seni orada bile korur. Bir koğuşa verilir verilmez, revire yazılmayı unutma. Seninle birisi konuşacak. Fakat bütün askerleri denetlemek imkânsız. Ayrıca sen, bir örgütün en önemli elamanlarından birisi olduğundan dolayı, sadece rol yapman yetmez, bazı şeylere de katlanmak zorundasın. Yoksa orda seni kimse dinlemez."

"Anlıyorum," dedi Sansar.

"Senin için dışarıda yapmamızı istediğin bir şey var mı?.."

"Karımla oğlumdan, merkeze gelmelerini isteyeceğim. Onları da zamanla değiştirebileceğime inanıyorum!.. Yoksa teröristlerin her gün cirit attığı, o köyde kaldıkları sürece değişmeleri imkânsız."

"Tamam!.. İyi düşünmüşsün. Cezaevine vardığın zaman onlara yaz. Ayrıca bana adreslerini de bildir ki, ben düzenli olarak senin hesabından usulüne uygun olarak onlara para gönderirim."

"Sağ ol şefim."

"Başka soracağınız bir şey var mı?.."

...

Cebinden bir kâğıt çıkarıp Sansar'ın önüne koydu, "Az kalsın unutuyordum. Bu arada, senin ifadeni ayarladım. Zaten çok kısa, oku bakalım beğenecek misin?..diye sordu.

Sansar merakla okumaya başladı. "Sanık Selim Kıymetbilir'in 1.1.1981 tarihinde, F..... vilayetindeki banka soygununa müteakip, şüphe üzerine yakalandığı, fakat bütün ısrarımıza rağmen ifade vermediği, bu vesile ile banka soygunu da dâhil hangi cürümleri işlediğinin saptanamadığı... Fakat en azından banka soygununu yaptığı kuvvetle muhtemel olduğu, bilginize arz olunur..."

Sansar da dâhil herkes güldü.

"Nasıl beğendin mi?.."

"Çok güzel," dedi Sansar. "Fakat "Kuvvetle muhtemel olduğu"

cümlesi biraz ağır değil mi?"

Gülmeler yenilendi.

Çivi, "Şeyi buldun da, şimdi de kıllısını mı arıyon," diye seslendi. Gülmeler kahkahaya dönüştü.

Bir müddet sonra Şahin, "Zaten seni içeride tutacak o cümle. Başka bir şey yok. Yani, bu ifadeyle biz seni istediğimiz zaman dışarı alırız. İstemediğimiz sürece de yatarsın. Başka bir şey yoksa, bu kadar. Haa 99, bundan sonra cezaevine gidinceye kadar bizim iş yerinde kalıp, biraz dinlen, keyfine bak. Söylemedi deme, artık uzun bir süre kancık köpek bile göremezsin..." dedi.

II. BÖLÜM

MAMAK CEZAEVİ*

Sansar gittikten üç saat kadar sonra Battal hücresinden alındı. İşkenceye götürüldüğünü çok iyi biliyordu. Fakat ilk kez, kendi içerisindeki kuşku ve korkuları kesinlikle yenmiş olarak yürüdü. Artık cellatlarını, her ne pahasına olursa olsun sevindirmeyecekti. İşkence odasına vardığında, "O silahları vereceksin, lan!.." dedi Şahin. "Hemen şimdi!..."

"Bende kesinlikle silah yok," dedi Battal. Hem de bunu, 'kesinlikle' sözcüğünün üzerine basa basa söylemişti.

"Soyun," dedi. "Soyunsana lan, orospu çocuğu!.. Senin anam, avradını si...rim!.." diye bağırarak hırsla yanaşıp, Battal'ın kırık çenesine sağlı sollu iki tane patlattı.

Battal'ın soyunmaya bile niyeti yoktu artık.

"Soyunsana lan, ibne... Soyun şu futbolcuyu."

Akbabalar gibi saldırıp, üzerindeki elbiseleri yırtıp attılar.

---

* Olağanüstü dönemlerin bir toplama kampı olan Mamak Özel Askeri Ceza ve Tutukevi.

"Şimdi ötecek misin, yoksa yine askıya alıyım mı?.."

"Ben de, kesinlikle silah yok!.."

Battal'ın sesinde zerre kadar korku yoktu.

Üzerine yeniden çullanıp, top oynar gibi oynadılar. Küfrettiler. Artık Battal kendi kendine, bağırmayacağına dair söz verdiği için bağırmıyordu da. Yorulana kadar dövdükten sonra, sürükleyerek götürüp hücresine attılar...

***

Battal'ı hücrede iki kişi karşıladı. Anlaşılan Battal işkencede iken getirilmişlerdi. Kapı örtülür örtülmez "Geçmiş olsun" diyerek, saygıyla, sevgiyle Battal'a sarıldılar. Bir yandan da Battal'a acıdıklarını her halleriyle belli ediyorlardı. Birisi kollarını bacaklarını ovuyor; birisi ise yaralarına merhem sürüyordu. İkisi de sıradan, halktan insanlardı. Otuz yaşlarındaydılar. Battal, yüzlerine bakarak tertemiz kalplerini görebiliyordu. Hele gözler?.. İnsanın gözleri ne kadar çok şey anlatıyordu... Onlara baktıkça, Sansar geldi gözlerinin önüne. İçi karardı. Onun yaptıkları normal bir insanın hareketine hiç benzemiyordu. Bunda, mutlaka bir şey vardı, mutlaka.

Battal'ı, silah almak için son kez işkenceye götürdüklerinin beşinci sabahı, bazı hücre kapılarına vurularak: "Hazırlanın cezaevine gidiyorsunuz," dendi. Bunlardan birisi de Battal'ın kaldığı hücreydi.

"Battal hazırlan, cezaevine gidiyorsun..."

O cehennemden kurtulacakları için, cezaevine gidecek insanları büyük bir sevinç dalgası sardı. Battal, orada kalan hücre arkadaşlarıyla vedalaştı. Altmış beş gün süren, cehennem azabı sona erdiğinden sevinçliydi. Kapıya tekrar vurulduğunda, önceden mazgaldan içeri atılan gözbağını gözüne bağlayıp dışarı çıktı.

Koridorda, gözleri bağlı sanıkları peş peşe birbirlerinden tutturdular. Önden bir tim mensubunun çekmesiyle hareket ettiler. Garaja vardıklarında, yakalandıklarında üzerinde eşyası olanlar, eşyalarının değersiz olanlarını geri alabildiler. Ardından sırayla isimler okunarak, bir servis otobüsüne bindirildiler. Battal, Selim Kıymetbilir'in (Sansar) ve Veli'nin de isminin okunduğunu duydu. İnsanlar, hâlâ cellatların ellerinde olmalarına karşın, o zindandan kurtulmanın sevincini gizleyemiyorlardı. Birkaç sözcükle de olsa bunu birbirine fısıldıyor; ya da bu sevinci dokunmalarla önlerindeki, arkalarındaki insanlarla paylaşıyorlardı.

Zulüm bitmişti artık. Cezaevi çok daha rahattı. Normal yaşam olmasa bile, onur ve haysiyetleri ayaklar altına alınmadan, işkence görmeden yaşayabileceklerdi. Herkes bunu böyle bilirdi. Veya o ağır işkence ortamında kafalarında yarattıkları insan gibi yaşama hayallerine tamamen kendilerini kaptırmışlardı. Çok geçmeden, bir an önce duymak için can attıkları motor sesi duyuldu. Otobüsün hareketiyle birlikte, insanlardaki sevinç ve coşku daha da yükseldi. Yürekler kafeslerine sığmıyordu artık.

"Gözlerinizi açın!.."

Masum rolünü oynayan celladın, nazikçe söylediği bu iki kelime, bütün sanıkları hareketlendirdi.

Battal, gözbağını hemen aşağı sıyırıverdi. Bir an önce doğayı, normal yaşamı görmek istiyordu. Kamaşan, sulanan gözlerinin ilk fark ettiği şey, Samsun yolu üzerindeki dördüncü kolordunun, dördüncü nizamiyesi oldu. Arkalarında çok iyi tanıdığı Keçikıran Mahallesi vardı. Dönüp baktı. Yakınları, sevip saydığı insanlar vardı o gecekondu mahallesinde. Kaç kez dolaşınıştı oralarda. Yüreği burkuldu. İyice baktı. Battal otobüsün sağ tarafında oturduğundan, mahalle aralarında dolaşan, bahçesinde çalışan insanları dahi görebiliyordu. Sonra gözlerini Elma Dağı'na, doğru çevirdi. Mart ayının sonları olmasına karşın, hâlâ yüksek kısımlarında kar vardı.

Bu arada, sanıkları getiren tim elamanlarından bazıları ellerinde dosyalar olduğu halde inip, Askeri Savcılığa girdiler. Kolordunun içerisinde askerler, tempolu bir şekilde koşarak marş söylüyorlardı. Battal, söylenen marşı ezbere biliyordu. Daha o ne ki?.. Onlarcasını. Daha üç yıl önceki askere gidişini anımsayıp, kendi kendine güldü. Birinci tertipte çağırılmadığı için, askerlik şubesine çok sitemli bir mektup yazmıştı. Dilekçesinde: "Askere çağırmadığınıza göre, beni Türk genci olarak kabul etmiyorsunuz herhalde?" demişti. "Ben bir an önce, kutsal vatan görevimi yerine getirmek istiyorum. Her türlü görevi yerine getireceğimden de emin olabilirsiniz." diye yazmıştı. İkinci tertipte hemen çağırılmış, çavuş olarak, geleceği parlak bir kurmay subayın muhafızlığına verilmişti, hem de çatışmaların bol yaşandığı Suriye sınırında. Şimdiyse, eli kanlı bir katil gibi, başka bir kolordunun kapısından, içeride oluşturulan toplama kampına, zorla sokuluyordu.

Otobüste, birbirlerini tanıyanlar sohbet ediyor, hep birlikte DAL'dan kurtulmanın sevincini paylaşıyorlardı. Hemen hemen

herkesin avurtları çökmüş, gözleri çukura girmişti. Ama o yüzler şimdi mutlulukla ışıldıyordu. Bir ara Battal, Sansar'a baktı. Hiç konuşmadan dışarıyı seyrediyordu. Sanıkların yaptıkları sohbetlerin konusu, genellikle hangi bloğa, hatta koğuşa gidileceği varsayımları üzerine oluyordu. Hatta bazı sanıklar, "Ben B-Bloğu isteyeceğim, orada arkadaşım var."

"Ben C-Bloğu isteyeceğim, orada hamam bile varmış."

"Ben A-Bloğu isteyeceğim, orası daha siyasiymiş."

"Ben A-Bloğun üçüncü koğuşunu isteyeceğim, orada köylüm var," diye kendi kendilerine plan bile yaparlardı.

Sanıklar, böylesi şeyler konuşarak, yorgun vücutlarını, bunalmış, sıkışmış ruhlarını ferahlatmaya çalışıyorlardı. Ruhlarının ve yorgun vücutlarının istedikleri şeyleri konuşuyor; uzaklaştıkları normal yaşama yeniden tutunmaya çalışıyorlardı.

Biraz sonra otobüs yeniden hareket ettiğinde sanıklar, hayallerini ve sohbetlerini yarıda kesip, o anki gerçek yaşama dönerek, ellerini sıkan paslı kelepçeleri yeniden fark ettiler. Sanıklar ikişer ikişer birbirlerine kelepçelenmişlerdi. 1444 metre yüksekliğindeki Hüseyin Gazi Dağı'nın eteklerine doğru kolordunun içerisinde tırmanıyorlardı. Yani Keçikıran'dan, sivil yaşamdan, gittikçe uzaklaşıyorlardı. Bir süre sonra, Mamak Özel Askeri Cezaevi'nin avlusunda durdular. Sanıkları getiren tim mensupları, devir teslim işlemlerini yapmak için aşağı indiler ve bir daha görünmediler...

Otobüs durur durmaz, yüzlerce asker, ellerinde coplar olduğu halde, otobüsün etrafında bağırarak dönmeye başladılar. Bu durum, yüzlerce sırtlanın avlarını kovalayarak yorduktan sonra, son saldırıyı yapmadan önce avlarının çevresinde dönmelerini andırıyordu. Otobüsün çevresinde dönüp bağırırlarken, sanıklara öylesine tiksintiyle bakıyorlardı ki, sanki canlarını almak için sabırsızlanıyorlardı. Askerlerin yüzlerini gören sanıkların yüzleri de değişmiş, gelirken yolda yeşerttikleri umutları da kırılmaya, yok olmaya başlamıştı.

Hele otobüsün kapıları açıldığında, sesler tamamen ayyuka çıktı. Otobüsün çevresinde dönen askerler, hep birlikte, hiç durmadan çıldırasıya bağırıyorlardı.

"Çabuk inin laaaan!.."

"Koş laaaan, koooos!.."

"Hazır ola geç, laaaan!.."

"Esas duruşa geç, laaaan!"
"Kıpırdama laaaan!"
"Sağa sola bakma, laaaan!"
"Yere bak, laaaan!"

...

Herkes şaşırmış, soluk yüzler yeniden gerilmişti. Gözler, tehdit eden, bağıran, sinsi sinsi sırıtan, yiyecekmiş gibi bakan askerlerin gözlerine dikilmiş, birazcık olsun insanlık arıyor ama bulamıyordu. Büyük umutlar, süratle uçup gidiyordu.

Uzun süren, bağrış çağrış ve tehditlerden sonra yirmişer kişilik üç sıra oluşturuldu. O ana kadar, tehdit ve düşmanca bakışlara karşın, hiç kimseye en ufak bir fiske vurulmamıştı. Sonra bir çavuş, çok sert bir şekilde bağırdı. "Şimdi beni iyi dinleyin!.."

.Bütün gözler ona çevrildi. Çavuş, bir yandan sanıklarla konuşurken, arada sırada gözlerini çevrede dolaşan komutanına kaydırıyordu. Bu bakışlar, komutanından öcü gibi korktuğunun kanıtıydı.

"Ben sıra açıl maaarş, diyince, öndeki sıra üç adım, ikinci sıra iki adım atıp duracak. Arkadaki sıra olduğu yerde kalacak! Anlaşıldı mı, laaaan?"

"Anlaşıldı," dedi birkaç kişi.

Altmış kişiden cılız, hastalıklı bir ses çıkmıştı.

Çavuş, dişlerini öyle bir sıktı ki, gıcırtısını herkes duydu. Gözleri yuvasında korkudan fıldır fıldır dönerek, öfkeyle kafasını sallamakta olan komutanına baktı... Kafasını keskin bir dönüşle yeniden sanıklara çevirerek, öyle bir bağırdı ki, ağzından çıkan köpük zerreleri, ön sıradaki sanıkların yüzlerini, gözlerini ıslattı. Ama kimse, yüzündeki pis köpükleri bile silmeye cesaret edemedi.

"Bu ne biçim ses, laaaan? Bundan sonra size bir emir verildiğinde, bütün gücünüzle, 'Anlaşıldı komutanıım!..' diye bağıracaksınız, Anlaşıldı mı, laaaan?.."

"Anlaşıldı komutanım!"

"Daha hızlı, laaaan."

"Anlaşıldı komutanıım!"

Bunlar olurken, çevrede dolaşan askerler hiç durmadan, kısık sesle tehditler savuruyorlardı. Subayların seyrettikleri yerden ise, kıkırdamalar geliyordu. Sanıkların en azından, kurallarına uymaya çalışmaları hoşlarına gidiyordu anlaşılan. Bundan sonrası kolaydı. Askerler onları hizaya sokarlardı. Tabi çavuş, komutanlarının kafa-

larını okuyamadığından, gittikçe köpürüyor, sınavını veremeyen bir öğrenci gibi kızarıyordu. Epeyce uğraştıktan sonra çavuş, "Dikkat et! Sıra açıııl, maaarş!.." diye emretti.

Sanıkların bir kısmı öne gitti. Bir kısmı geride kaldı. Fakat askerlerin aralara girip itip kakmalarıyla çabucak düzgün üç sıra oluşturuldu. Çavuşun cırtlak sesi bir kez daha duyuldu, "Herkes üzerinde ne varsa, çıkarıp önüne koysun. Eğer aramada üzerinizden bir şey çıkacak olursa vay halinize."

Hareketsiz vücutlar kımıldadı. Battal, cebindeki 150 Lirayı, Sansar'sa 500 Lirayı ve iki paket Samsun sigarasını çıkarıp, önlerine koydu. Boşaltma işlemi bittikten sonra askerler, sanıkların üzerlerini aramaya başladı. Sanki bu insanlar emniyetten gelmiyormuş da, yeni yakalamışlar gibi didik didik arıyorlardı.

Arama bittikten sonra, bütün sanıkların tek tek isimleri okunarak: "Sağdan mısın, Soldan mısın?.." diye soruldu. Bu soruya karşılık, orada bulunan hiç kimse, "Ben sağcıyım," demedi. Fakat "Ben tarafsızım. Ben hiçbirisinden değilim," diyenler oldu. Aslında, ellerindeki polisin verdiği listede, kimin neci olduğu yazılıydı. Onlar için belirleyici olan o listeydi ama yine de, sanıkların verecekleri cevaplar, onlar için önemliydi. Subayın yanında duran bir astsubay, her sanığın verdiği cevabı dosyasına yazıyordu. En azından bunu, insanları sınıflandırmak için gerekli görüyorlardı.

Bu soru cevap işlemi bittikten sonra subay, çavuşa seslendi. "Çavuş!.."

Süratle subaya doğru dönüp selam vererek, otomatik tüfek gibi gürledi. "Emret komutanım!.."

"Oğlum, bunları içeri al."

"Emredersin komutanım!" diyerek sanıklara döndü. "Dikkat et! Sağaaa dön! Ne biçim dönüyorsun laaaan? Ama ben size, biraz sonra nasıl dönüleceğini öğreteceğim... Merak etmeyin!.. Şimdi sıraları hiç bozmadan, 1.2.3'üncü sıralar, peş peşe uygun adımda yürüyerek bloğa gideceğiz. Dikkat et! Uygun adııım marş!.."

İnsanların çoğu sakat veya hastaydı. Ayrıca, çoğu askerliğini de yapmadığından nasıl yürüneceğini de bilemiyordu. Sıradan çıkanlar, birbirlerinin ayağına basıp, ayakkabısını çıkaranlar, tökezleyip yere düşenler az değildi. İyi veya kötü, fakat orada bulunan herkes emirleri canla başla yapmaya çalışıyordu. Buna karşın çevrelerinde dolaşan askerler çıldırıyor, dayak atmak için can atıyorlardı. Fakat

gizli bir güç, onların dövmesini engelliyordu. Yüksek ihtimalle dövmemeleri konusunda subayları tarafından sıkıca tembihlenmişlerdi. Yoksa o gözler, ağızlarından çıkan sözler, dövmeden asla duramayacaklarını bağırıp duruyordu.

Önlerinde A-Bloğunun giriş kapısı görünüyordu. Daha doğrusu, askerlerin kümelenmesinden, oranın giriş kapısı olduğu anlaşılıyordu. Açık kapıdan içerisi zindan gibi olduğundan kapının çevresine kümelenen askerler, sanki kare şeklinde siyah bir levhanın önünde duruyor gibiydiler. Bütün giriş merdivenleri, elleri coplu askerlerle doluydu. Herhalde bu coplar süs için taşınmıyordu. Bütün çevresi yüksek ve kalın taş duvarlarıyla çevrili A-Blok: Duvarlarının üzerindeki kat kat çelik tel örgüleriyle, bütün köşelerindeki yüksek nöbetçi kuleleri ve her yanı kuşatmış silahlı askerleriyle tam bir esir kampını andırıyordu.

Sanıklar yanaşınca, merdivenlerdeki askerler, sağlı sollu iki duvar oluşturdular. Tam bir karşılama töreni gibiydi. Battal bir anda içinden 'Hoş geldiniz arkadaşlar,' diye bağıracaklar diye geçirdi. Ve kendi kendine güldü. 'Günahlarıyla sevaplarıyla, iyilikleriyle kötülükleriyle bu ülke hepimizin arkadaşlar ve biz kardeşiz' diyeceklerdi. Acaba diyebilirler miydi?.. Diyebilselerdi ne kadar çok şey değişirdi. Ama onlar, sadece kendilerine verilen emirleri yerine getiren birer piyondu. Oysa oyunu oynayan başkaları idi. Acaba bu oyunun gerçek oyuncuları, böylesine anlamlı ve kutsal bir şeyi isteyebilirler miydi?.. Onların isteyecekleri en son şey, bu ülkenin insanlarının barış ve kardeşlik içerisinde yaşamalarıydı. Tezgâhlarından geçen bütün insanlara, kafalarına vura vura bu gerçeği öğretiyorlardı. Çünkü onlar saltanatlarını, bulanık suların ve sisli havaların üzerine kurmuşlardı. Böylesi bir ortamı yaratmak için az uğraşmamışlardı. Şimdiyse, ülkenin üzerindeki sisleri kaldırıyoruz, bulanık suları temizliyoruz, diye, sırıtarak bağırıyorlardı. Bu tam bir ikiyüzlülüktü. Ülkenin her köşesini savaş alanı haline getirerek elde ettikleri saltanatlarını tehlikeye atabilirler miydi?.. Aslında onlar için gerçek ve iyi olan, bunun tam aksi idi. Yeni nifak tohumlarının atılması gerekiyordu. Yoksa bu ülkede Kırmızı ve Şahin gibiler aç kalırlardı. Bu yüzdendir ki, A-Bloğun girişindeki askerlerin bu nefret tohumlarını saçmak hatta kusmak için hazır bulundurulduklarını kesindi. Battal bir kez daha hayal kırıklığına uğrayacağa benziyordu.

Sanıklar, kendilerine doğru yanaştıkça askerler, ellerindeki coplara daha bir sıkı sarıldılar. Bakışlarını daha bir sertleştirdiler. Tüm bu davranışları kendilerini zorlayarak değil, artık iyice alıştıkları, kanıksadıkları için yemek yer gibi, su içer gibi doğal yapıyorlardı.

Önlerinden geçen sanıkları rastgele dürtüyor, ayaklarıyla vuruyor ve tehdit ediyorlardı.

"Yere bak, laaaan!"

"Çabuk yürü laaan!"

"Sağa sola bakma, laaaan."

"Düzgün yürü, laaaan."

...

Askerlerin, hâlâ istedikleri gibi şöyle gerine gerine cop sallayamadıkları bir gerçekti. Yüzlerinden ve gözlerinden bunu anlamak mümkündü. Kendilerini sıkıyor, bir türlü boşalamıyorlardı. Görünmez bir elin, gemlerinden çekip onları dizginlediği belli oluyordu. Yoksa Allah yaratmış, kul yaratmış demeyeceklerdi. Acaba sadece bağırmayla mı yetineceklerdi?.. Ama gözler, tehditler, sıkılan dişler bunun bağırmayla sınırlı olmayacağını gösteriyordu göstermesine ama gel gör ki, yeni işkenceden çıkmış yorgun bedenler "belki?.. belki?" diye umutlanıp duruyordu. Oysa askerlerin her biri pimleri çekilmemiş birer bomba gibi ortalıkta dolanıp duruyordu. Patladı patlayacak...

A-Bloğun kapısından giren sanıklar, en az beş altı farklı yerden gelmekte olan ve yüksek sesle okunan milliyetçilik ve Atatürk'le ilgili sesler duymaya başladılar. Anlaşılan tüm cezaevi teslim alınmıştı. Duydukları sesler sanıklara, gelmekte oldukları DAL'ı hatırlattı. Tek farkı, seslerin içerisinde işkence çığlıklarının olmayışı ve kendi gözlerinin de açık olmasıydı. Herkes A-Bloktan içeri girince, yeniden üzerlerinde ne varsa çıkarmaları istendi. Ve arkasından soyunmaları. Aslında beş dakika önce ve yine aynı askerler tarafından didik didik aranmışlardı ama bu duruma emniyetten alışıklardı zaten.

Şimdi yine arıyorlardı. Aslında bunu, üzerlerinden bir şeyler ele geçirmek için yapmıyorlardı. Amaçları, yeni gelenlere iliklerine kadar yalnızlığı tattırmaktı. Bunun yanında gözlerini korkutmak, aşağılamak ve kendilerine olan özsaygılarını yitirmelerini sağlamaktı. Bu programın ta emniyette uygulanmaya başlandığını biliyorlardı. Burada da devam edeceklerdi.

Artık sanıkların içeri girmesiyle komando erleri, dayak atma özgürlüğüne de kavuşmuşlardı. Taşa vurur gibi cop sallıyorlardı.

Külotlar bile çıkartıldı.

Burada her şey, komutla yapılıyordu. Bir süre sonra 'Bacakları ayır' komutu verildi. Belki insanlar kıçlarında bir şeyler saklayabilirlerdi. Ardından 'Elbiseyi giy' komutu verildi. Elbiseler giyilip hazır olda beklenildi. Sonra yine komutla, sıralar halinde sanıklar, A-Bloğun girişindeki boşluğa yan yana yerleştirilmiş olan iki tane 'Aslan Kafesi' ne sokuldu.

Bu kafesler, tıpatıp aslan kafesleri gibiydiler. Kalın demir parmaklıklardan yapılmışlardı.

Parmaklıklar arasındaki bölmelerden ancak bir insan eli sığabiliyordu. İki kafesi birbirinden ayıran ortak bölüme, normal duvar yapıldığından, farklı kafesteki sanıklar birbirlerini göremiyorlardı.

Kafeslerin kapıları kilitlendi. Bir sürü vahşi aslan, kafeslerin içerisine bırakılmış, kafeslerin üç tarafı ise, sayısız komando eri tarafından sarılmıştı. Bütün gözler, kafesteki vahşi hayvanlara dikilmişti... Onların bir an önce canını almak için sabırsızlanıyorlardı. Çok geçmeden aynı çavuşun sesi yeniden duyuldu. "Peş peşe üç sıra yapın, laaaan. Yüzünüzü duvara döneceksiniz!.."

Bu sözler üzerine, kafeslerdeki sanıklar hareketlendi. Dayak yememek için birbirleriyle yarışıyorlardı.

Kafesin çevresindeki komando erleriyse, korkunç bakışlarına bir de tehditler eklemeye başladılar. Fakat onlar, çavuş kadar bağırmıyor, sert bir şekilde tehditler yağdırıyorlardı.

"Çabuk laaaan!"

"Gebertirim laaaan!"

"Yere bak, laaaan!.."

"Kımıldama laaaan.!"

"Esas duruşa geç, laaaan!"

"Ne bakıyon, laaaan!

...

Çok geçmeden çavuşun sesi yeniden duyuldu, "Rahat!.. Hazır ol!.. Yerinde say, uygun adıiım, marş!.. Sol-sol, sol-sağ-sol..."

Çavuş sesini aynı tempoda tutarak, askeri eğitime devam ederken, onlarca asker, o andan itibaren bir bahane uydurup, sanıkları rastgele parmaklıklara çağırıyordu. Dayağın şekli ve şiddeti tamamen askere bağlıydı. Artık dayak atma özgürlüklerini tamamen

ellerine almışlardı. Bir kısmı, kendi elini içeri sokarak sanıkların yüzüne bütün şiddetiyle vuruyor; bir kısmı ise sanıklardan ellerini dışarı çıkarmasını isteyerek, copla vuruyordu. Dövülen sanık, tekrar yerine gönderiliyordu. Fakat daha sanık yerine dahi varmadan, bazense yerine geçip, ancak birkaç adım atmışken bir başka asker tarafından yeniden çağrılıyordu.

Özellikle suratlara vuruşlar, öyle sıradan değildi. Komando erleri, eğer ellerinin ayalarıyla vurduklarında sanığı düşüremezlerse, o vuruşu vuruştan saymıyorlardı. Daha önemlisi, sanığı bir vuruşta düşüremeyen erlerin, arkadaşları arasındaki itibarı zedeleniyordu. Artık ondan sonrasını siz tahmin edin. Bu eğitim saatlerce devam etti. Şişmedik el yüz kalmadı. Sanıklar birbirlerini tanıyamaz hale geldiler.

Fakat ne gariptir ki, bu kadar dayağa, bu kadar zulme karşın, hiçbir sanıktan ne bir yalvarma sesi, ne de bir çığlık işitildi. Oysa kaba dayak olarak, DAL'dan hiç kalır yanı yoktu. Hatta oradan daha vahşice olmasına karşın sanıklardan çıt çıkmayışı gerçekten çok düşündürücüydü. İnsanların dayağa karşı dirençleri mi artmıştı?.. Kin ve nefretin artması mı, insanları bilemişti?.. Ama şu bir gerçek ki: Emniyet deneyiminin ve gözlerin açık oluşunun bunda, önemli bir payı vardı...

Sadece bir keresinde Battal'a vuran asker, yeri göğü birbirine kattı. Hem öyle bağırdı ki, asker arkadaşları ölecek diye başına birikti. O da Battal'ın çenesine vurmak istemiş, Battal da: "Çenem kırık, elime vur" deyerek, elini kafesten dışarı çıkarmıştı. Fakat asker, Battal'ın eline vurmadı. Bütün amacı, çenesine vurarak yere düşürecek, böylece arkadaşlarının arasında olmadığını sandığı itibarını kazandığını sanacaktı. Bu yüzden elini aniden içeri sokup vurmak isterken, kafesin demirine vurdu. Elinin eti kemiğe kadar yüzüldü. Uzun süre çığlıklar eşliğinde kıvranıp durdu. Bunun üzerine Battal'ı da iyi benzettiler ama gerçekten değerdi. İnsanlara, taşa vurur gibi vuran bir kişinin, kendi canı ne kadar da tatlıydı.

"Kıt-a-dur," diye bağırdı Çavuş sonunda.

Saatler sonra ilk kez durdular. Sırılsıklam terlemişlerdi. Çavuş devam etti ve "Burada askerler sizin komutanlarınızdır. Bundan böyle bütün ihtiyaçlarınızı, komutanlarınızdan izin alarak gidereceksiniz. İzin isterken esas duruşta duracak ve yüksek sesle konuşacaksınız. Anlaşıldı mı, laaaan?.."

Sanıklar hep bir ağızdan bağırdı, "Anlaşıldı komutanım!.."
"Şimdi tuvalet ihtiyacı olanlar söylesin."
"Tuvalet ihtiyacım var, komutanım!.."
"Tuvalete gidebilir miyim, komutanım?"
...
Yaşanan tam anlamıyla trajikomik bir durumdu.

Erler kendilerine komutanım dendikçe şişiyor, havalarından geçilmiyordu. Kendileri komutanlarının karşısında nasıl tir tir titriyorlarsa, sanıklar da kendilerinin karşısında tir tir titremeliydiler. Kendileri nasıl ki, komutanının bir tokadıyla yalvarmaya başlıyorlarsa, bu sanıklar da kendilerinin bir tokadıyla yalvarmalıydılar.

Beşer beşer tuvalete götürülmeye başlandılar. Her kapıdan çıkanı, önce coplar karşılıyordu. Zaten vücutlar uyuşmuştu. Yani insanlar, tuvaletten çok sopa yemeye gittiklerini biliyorlardı. Askerler de, gitmesinler diye kapı açılır açılmaz vurmaya başlıyorlardı ama buna karşın, sanıkların gitmelerini engelliyemiyorlardı. Herkes, bir ton dayak yiyerek, fakat rahatlamış olarak geri dönüyordu.

Diğer sanıklar gibi dayaklardan Sansar da nasibini alıyordu. Artık dayanma gücünün sınırına yaklaştığının farkındaydı. İyice bitmiş tükenmişti. Kaç kez, dayaktan kurtulmak için subayla konuşmayı aklından geçirdiyse de bunun yaşamının sonu olacağını çok iyi bildiğinden yapamadı. Kırmızı onu yaşatmazdı. O yaşatsa bile, bu kez de örgüt arkadaşları şüpheleneceklerdi. Bildiği bütün küfürleri, belki de yüzlerce kez Kırmızı, Şahin, kendisi ve örgütü için sıraladı. Tek başına olsa, kesinlikle subayla konuşurdu. Büyük bir çıkmazın içerisine düşmüş çırpınıp duruyordu. Sanki 1.85 metre boyundaki dev adamı, minnacık yapıp, iki tarafı keskin bir bıçağın üzerine koymuşlardı. Karısı ve oğlunun sapından tuttuğu, Kırmızı ve timinin bir tarafında, örgütünün de diğer tarafında nöbet tuttuğu bir bıçağın... Bıçak öylesine keskindi ki, Sansar kımıldadıkça canını acıtıyordu. Bazen diğer sanıklar arasında kendisini, bir leke, bir hiç gibi küçültüyor; bazense bir dev gibi büyültüyordu. Düzenli, kalıcı bir karara varamıyor, durmadan değişiyordu. Ama her defasında da, bu iki ucu keskin bıçağın üzerinden inemiyordu. Bir eli balda, bir eli yağda olsa da artık ömür boyu bu bıçağın üzerinde yaşayacağına inanmaya başlamıştı. Devamlı kendisini bıçağın keskin sırtında hissederek. Krallığı da orada yaşayabilecekti, tut-

saklığı da.

Tuvalete gitme işi bittikten sonra, yine kafeslerin içerisine, yüzleri iki kafesin arasındaki duvara gelecek şekilde çöktürüldüler. Tabi orada her şey nizami olduğundan, tüm sanıklar sağ ayaklarını altlarına alarak çöktürülmüşlerdi. Çökme işlemi bittikten sonra üç kişiyi isimlerini okuyarak dışarı çıkardılar. Yine cop darbeleri altında kovalayarak uzaklaştırdılar.

Çökmekte olan sanıkların en ufak bir sallantıları, kımıldayışları bile dayak sebebi sayıldığından, cop patırtıları hiç eksik olmuyordu. İlk başlarda rahat olan bu çökme durumu, zaman geçtikçe çekilmez oluyor, bacaklar uyuşarak, dayanılması zor bir işkence halini alıyordu.

Sanıkları dövmekle görevli nöbetçi askerler, o çevreden geçen bir subay gördüklerinde, bütün güçleriyle "Dikkat!.." diye bağırıyorlardı. Bu sesi duyar duymaz bütün sanıklar, konumları ne olursa olsun süratle ayağa kalkıp, iki kafesi birbirinden ayıran duvara yüzlerini dönüp hazır ola geçerek, tavana bakmak zorundaydılar. Diğer zamanlarda, subayları görmek bile istemeyen sanıklar, şimdi sık sık gelmelerini istiyorlardı. Çünkü bu vesileyle ayağa kalkıp dikildiklerinden, bacakları dinleniyor, rahatlıyorlardı.

Sanıklar ayağa kalktıklarında, hareketsiz dikiliyor, "Rahat!.." komutuyla da yeniden eski durumlarına geliyorlardı.

Kafeslerden çıkarılan üç kişi, yarım saat kadar sonra getiriliyor, üç kişi daha götürülüyordu.

Bu kişiler, on, on beş asker tarafından dövülerek, kafeslere fazla uzak olmayan bir odaya sokuluyorlardı. Burası, bölünerek iki kısma ayrılmıştı. Sanıklardan ikisi, ilk odada tutulurken bir tanesi ikinci odaya sokuluyordu. Burası berber idi. Berber, önüne zorla oturtulan sanığı tıraş etmekte zorunlu, fakat onu istediği kadar dövmekte özgürdü. Dayak neyse ya, çekilen saçlar. O yaşa kadar dökülen saçlardan daha fazlası, bir kesmede çekiliyordu. Sakallar da, sıfır numaraya veriliyordu. Çekilen sakalların verdiği acı ise, saçların en az on katıydı. Saçı kesilenler, tekrar birinci odaya getirilerek, bin bir türlü profilden fotoğrafı çekiliyordu. Sanıkların hepsinin yüzleri şiş ve kızarık olduğundan, çekilen bu resimlerin gerçek yüzleri temsil etmediğini rahatlıkla söylenebilirdi.

Birinci odada tıraşı bekleyenler de boş durdurulmuyor, işkenceci ağabeylerine özenen askerler tarafından sorguya çekiliyorlardı.

Bu sorgulama, resmi bir değeri olmayan, sadece dövmek ve sanıkları psikolojik olarak çökertmek için yapılan bir uygulamaydı. Askerler gelişi güzel, akıllarına gelen her şeyi, sanıklarla dalga geçerek sorabiliyorlardı. Bu, aynı zamanda askerlerin moral kazanmasına ve eğlenmesine de hizmet ediyordu. Zaten her cevabın sonunda bir dayak muhakkak vardı.

Fotoğrafı da çekilenler, hepsinin işi bitinceye kadar, ilk odada bekletiliyordu. Üçünün de işleri bittikten sonra cop darbeleriyle sanıklar kovalanarak, koğuşlara giderken hemen sol taraftaki merdiven altına tıkılıyorlardı. İki tanesi burada bırakılarak, bir tanesi merdiven başına yerleştirilmiş bir masanın başında oturan çavuşun huzuruna çıkarılıyordu. Çavuş, sanığın boy ve kilosunu ölçüp, önündeki kâğıda kaydediyordu; ayrıca sanığı uzun uzun inceleyerek tipini, göz rengini, saç rengini de yazıyordu...

Bu işlem de bittikten sonra sanıklar, yine cop darbeleri altında oraya on metre kadar bir mesafede olan revire sokuluyor, fakat en az revirde kalıyorlardı. Askerden dosyaları alan doktor, sanıkları bir mühlet tiksintiyle süzdükten sonra tek tek sanıkların isimlerini okuyor; sanıklar da isimleri okunduğunda "Burada" diyorlardı. Ardından, doktor askere dönüp: "Bunlar çok sağlıklı, götürün!.." diyordu. Sanıkları doktora götürmelerinin sebebi, emniyette işkence yapılıp yapılmadığının tespiti içindi. Bırakın emniyeti, askerler sanıkları doktorun gözlerinin önünde copluyorlardı. Ve hepsinin de, sadece kafeste gördükleri olağanüstü karşılama töreninden dolayı elleri yüzleri şişti. Daha neler yapılacağı da belli değildi. Açıkçası bu özel cezaevinde her şey ve herkes sanıklara zulüm yapmak için işbirliği yapmıştı.

Revirden sonra sanıklar yeniden ve yine cop darbeleri eşliğinde kovalanarak kafese tıkılıyorlardı. Saatler süren bu kovalamaca ve dayaklardan sonra kafesteki bütün sanıklar, bu işkence istasyonlarında dolaştırılarak tekrar kafese sokulmuşlardı. Balon gibi şişip kızaran suratlara bir de, kesilen saç ve sakallar kesilince, artık tamamen tanınmaz hale gelmişlerdi.

Bu dayaklardan belki de en çok etkilenen Sansar'dı. Diğerlerinin zaten iyilik adına askerlerden iğne ucu kadar bir beklentisi yoktu. Ama Sansar, kendisini, ben korunacağım, dövülmeyeceğim, diye oldukça şartlandırmıştı. Bu yüzden, cop darbelerine dayanamıyor, müthiş acı çekiyordu. Ayrıca dosyasını okuyan askerlerin,

ifade vermediğinden ve banka soyduğundan dolayı ekstra dövmeleri de cabası...

Dayak yiye yiye ve cezaevinin derinliklerinden gelen marş seslerini dinleye dinleye akşamı ettiler. İnsan ölmediği sürece, zaman ne kadar zalim olursa olsun geçmeye mahkûmdu...

Bir süre sonra yemek karavanaları getirildi. Kafesin kapısı açılarak içeri sokuldu. Tabaklar, kaşıklar dağıtıldı. Herkes için çeyrek ekmek verildi. Tabaklar beton üzerine konularak mercimek çorbası bölüştürüldü. Ardından bir çavuş gelerek, iki kafese birden bağırdı. "Şimdi beni iyi dinleyin. Bundan sonra, her yemeğe başlamadan önce yemek duası yapılacaktır. Duayı canlı söylemeyen, söylenirken ayağa kalkmayan en ağır bir şekilde cezalandırılacaktır. Dua aynen şöyledir: Tanrımıza hamdolsun. Ordu millet var olsun. Afiyet olsun. Afiyetten sonra ise: Sağol, çekilecektir. Anlaşıldı mı, laaaan?"

"Anlaşıldı komutanım," diye bağırdı herkes.

"Dikkat edin!.. Hep birlikte ve yüksek sesle söyleyeceksiniz. Tanrımıza hamdolsun!.."

"Tanrımıza hamdolsun!.."

"Ordu millet var olsun!.."

"Ordu millet var olsun!.."

"Afiyet olsun!"

"Sağ ol!"

Dua biter bitmez sanıklar mercimek çorbasına saldırdılar. Bir tabaktan karşılıklı iki kişi yiyordu. Tabakları üzerine koydukları beton, kan, irin ve sidik lekeleriyle kaplıydı. Fakat tüm bunlar kimsenin umurunda değildi. Arada sırada dişlere dokunan taşlar bile, insanların yemesini engelliyemiyordu. Sadece tabağın dibinde kalan daha iri taşlara dokunulmuyordu.

Yemekten beş dakika sonra, tekrar askeri eğitime başlandı. Bu kez, sanıklar yerlerinde sayarlarken aynı zamanda: "Her Türk asker doğar. Ne mutlu Türküm diyene. Türk öğün çalış güven..." gibi sözlerle tempo tutuluyordu. Sanıklar ağızlarından çıkan her sözcükle, aynı anda ayaklarını sert bir şekilde yere vurmak zorundaydılar. Sözcüklerin temposu hızlandıkça ayakların temposu da artığından ve ayaklar ağız kadar hızlı olamadığından her şey birbirine karışıyordu. Bu uyumsuzluğun askerleri çileden çıkardığına mı, yoksa sevindirdiğine mi sanıklar bir türlü anlayamadı. Çünkü hiç

durmadan çıldırmış gibi tehditler savurup bağırırken, bir yandan da zevkle dövüyorlardı. Senin bilip bilmediğin umurlarında bile değildi. Zaten soru sormak da yasak ve en büyük dayak yeme sebebi olduğundan yiyeceğin dayağın dozu, askerlerin olmayan vicdanına bırakılmıştı. Asker, dövme sebebini canı isterse söylüyor, canı istemezse söylemiyordu. Ayrıca, her Türk, asker doğduğuna göre, bilmemek Türklüğün inkârı oluyordu. Birçok insan bu vahşi dayaklara dayanamayıp bayıldı. Böyle durumlarda, numara yapıyor gerekçesiyle baygın insanlar bile dövülüyorlardı.

Benzer eğitimlerin A-Bloktaki diğer koğuşlarda da yapıldığı, gelen seslerden belli oluyordu. Askeri eğitim, gece saat on bire kadar sürdü. Buz gibi soğuk o Mart gecesinde, bütün sanıklar sırılsıklam olmuşlardı.

Ardından her kafese, sekiz tane battaniye verilerek beş dakika içerisinde yatmaları istendi. Zaten kafes, bırakın yatmayı, sanıkları oturdukları halde zor alıyordu. Bu yüzden battaniyeleri altlarına serip, oturur vaziyette, sırt sırta vererek uyumaya çalıştılar. O yorgun ve bitkin vücutlara bu bile öylesine konforlu geldi ki, bazı kişiler, birkaç dakika sonra, denizden çıkarılmış balık gibi ağızları açık, horlamaya başlamışlardı bile. İnsanın elinde olmadan yaptığı şeyler bile orada yasak olduğundan, horlama, uykuda konuşma, osurma... gibi şeyler yüzünden çok dayak atıldı... Örneğin, bir osurma sesi duyuldu, ya da benzer bir ses, ya da askerlerden biri öyle bir ses duyduğunu sandı... Zaten zehir zemberek olan yüzü tamamen çirkinleşerek bağırıyordu. "Kimse çıksın lan, o osuran şerefsiz?.."

Genellikle kimse çıkmaz, böylesine yüz kızartıcı bir suçu kimse üstlenmek istemezdi. Ya da cezasının katmerli olacağı düşünüldüğünden çıkan olmazdı... Gerçekten de cezası katmerli oluyordu, çünkü komutanların yanında osurmak, en büyük saygısızlıktı. Hatta onun, "Aha sen komutan değil, bunun kadar bile olamazsın!.." demeye getirilerek yapıldığı düşünüldüğünden, askerler çılgına dönüyorlardı. O zamana kadar itilip kakılan, horlanan, bitli asker muamelesi gören insana burada aniden komutanlık rütbesi laik görülüvermişti. Asker, eline geçirdiği bu şerefli sıfatı, hayatında kendisine bahşedilmiş en büyük lütuf olarak görüyor ve o unvanı ömür boyu taşıyacakmış gibi görevine dört elle sarılıyordu.

Asker kimsenin çıkmadığını görünce daha çok köpürüyordu.

"Çıksana laaan!"

...

"Şu taraftan geldi ses," derdi sonunda asker, kendiliğinden kimsenin çıkmayacağına emin olunca.

"Bakın lan şu tarafa!"

Sanıklar, eli mahkûm askere bakarlar; asker, o andaki psikolojik durumuna, dayak atma arzusunun azlık ve çokluğuna, karşısındaki sanığın bakışındaki bozukluğa göre birini ya da bir kaçını, ya da kafesteki sanıkların hepsini tek tek parmaklığa çağırarak bir güzel döver, döverken de ağzında hep aynı melodi olurdu. "Demek sen komutanının yanında osurursun ha?.. Bir daha osur bakıyım!.."

Komutanla konuşmanın, soru sormanın, itiraz etmenin fazladan birkaç copa mal olduğunu bütün sanıkların birkaç saatte öğrenmesine karşın, yine de 'Ben yapmadım, etmedim!...' sözleri işitilir, bir de bu itirazlardan dayak yenirdi.

Her iki saatte bir, askerlerin nöbeti değişiyordu. Tüm bloğun nöbetçileri, önce kafesin yanında toplanıyor, kafalarına göre şamata yapıyorlardı. Nöbetçilerden bazılarıysa sanıklara küfrediyor, üzerlerine tükürüyordu.

"Üzerlerine benzin döküp, yakacaksın!."

"Bunlar ana, bacı bilmezlermiş!."

"Hepsi komünistmiş, başkan da Ermeniymiş!."

"Gıkları çıkmıyor ya, orospu çocuklarının!."

"Çoğu cami bombalamadan gelmiş!.."

"Bunların yanında kâfirler, yarım Müslüman sayılır!"

...

Sanıklar bu ve benzeri sözleri dinleyerek uyumaya çalışıyordu.

Battal'sa uzun bir süre uyuyamamıştı. Uyumak, dinlenmek için kendini ne kadar zorladıysa da beynine söz geçiremedi. Hep kendi kendine: "Sen de asker olduğunda buraya verilseydin, aynı şeyleri yapar mıydın?." diye soruyordu. Haydi, bu iş için özel eğitilmiş polis neyse de, sıradan halk çocuğu olan bir askerin, eli kolu bağlı bir kişiye karşı bu kadar gaddar olabileceğine hâlâ inanası gelmiyordu. Yoksa bunların hepsi de mi özel seçilmeydi. Bu gencecik askerlerde, hiç mi vicdan denen bir şey bırakılmamıştı. İşin acı tarafı, çoğunun gaddarlıklarını, başlarında subay olmayınca bile sürdürmeleriydi. Bu tür bir davranışı ancak korkak, kişiliksiz, cahil ve çok bencil insanlar sergileyebilirlerdi. Battal, böyle bir şeyi asla

yapamayacağına kendi kendini inandırdıktan sonradır ki, ancak uyuyabildi. Tekrar uyanması ise uzun sürmedi. Rüyasında kendi kendinin karşısına geçip: "Kendini kandırma Battal!" diye bütün gücüyle bağırmış, bağırtısına kendisiyle birlikte birçok sanık uyanmıştı. Nöbetçi asker uzakta değildi. İyice bunalmış sanıklar, uykularında emir falan dinlemediklerinden haykırışlar, küfürler, isyankâr sözler ve her türden garip sesler gırla gittiğinden, nöbetçi pusuya yatmış bekliyordu. Gözlerini Battal'a dikip, "Bağıran sen misin? Diye sordu.

"Benim," dedi Battal.

"Adın Battal mi, senin?"

"Battal..."

"Demek sen kendi kendini bile kandırıyorsun... Allah bilir, bizim hakkımızda ne düşünüyorsun?.. Çıkar elini...".

Battal, asker olarak cezaevine verilse, kesinlikle bunlar gibi davranamayacağından emindi. Bundan hiç kuşkusu yoktu. Çünkü askerde benzer olaylarla karşılaşmış, ama o vicdanının sesini dinlemişti. Gerçi böyle davranması başına bir sürü bela açmıştı ya, o yaptıklarından gurur duyuyordu. Asıl Battal'ı rahatsız eden, askerlik öncesi düşünce yapısı ve davranışlarıydı. İşte o kısmı es geçtiği için rahatsız olmuş, kendi kendine bağırmıştı.

Battal'ın, özellikle ilkokul ve ortaokul yıllarındaki en büyük arzusu asker olmaktı. Çünkü o, Yunan ve Moskof gâvuruna karşı savaşmanın, erdemlerin en büyüğü olduğuna inanıyordu. Ders kitaplarından ve öğretmenlerinden duydukları onu müthiş etkilemişti. Öylesine etkilenmişti ki, milli bayramlar geldiğinde öğretmenleri, yapacakları programları onsuz düşünemiyorlardı. Kahramanlık şiirlerini ezberleyip, beyninin en duyarlı bölmesine yerleştirdiği yetmezmiş gibi, kendisi de bizzat şiir yazıyordu.

Ortaokulu bitirir bitirmez, babasını ikna edip Kuleli Askeri Lisesi'nin imtihanlarına girmişti. Kendisine çok güveniyordu. Kazanacağından emindi. İlk imtihanı kazandı. Özellikle sporda herkesi şaşırtmıştı. Ardından mülakata çağırıldı. Rütbeleri albay olan beş subay, Battal'la konuşuyor, sorular soruyorlardı. Battal çok rahattı. Subaylar, Battal'ın dosyasını incelerken aralarında bir 'Alevi' sözcüğü geçti. Ardından fısıltılarla Battal'ın köyünün ismi telaffuz edildi. Bu fısıltılar üzerine, subayların Battal'a karşı bakışları değişmiş, buz gibi olmuşlardı. Subaylardaki bu değişikliği gören

Battal, çok sevdiği askeri lise hayalinin sona erdiğini anlamıştı. Ve ne gariptir ki, bu acı olayla birlikte ilk kez Alevi olduğunu öğrenmişti. Ve Aleviliğin birileri için çok tehlikeli olduğunu da.

Şimdi de aynı Battal, vatan haini ve terörist muamelesi görüyordu. Oysa Battal, ülkesini ve halkını her zaman olduğu gibi ona ve onun gibilere, vatan hainliği sıfatını yakıştıranlardan daha çok seviyordu. O, gerekirse vatanı ve halkı uğruna ölmeye bile hazırdı. Acaba gerçek vatanseverler: devlet ve milletin malını yağmalayıp, bu güzelim ülkeyi kendileri için bir cennet; sıradan insanlar içinse cehenneme çevirenler miydi?.. Acaba gerçek vatanseverler: ülke zenginliklerini yabancı dolar zenginlerine peşkeş çekenler; ülkenin ekonomisini onların insafına bırakanlar mıydı?.. Yoksa gerçek vatanseverlik: kendi evlatlarına işkence yapmak mıydı?.. Her nedense bu ülkede, en büyük vatanseverlerin kendileri olduklarını en fazla yukarıdaki tanımlamalara uyanlar iddia etmekteydi.

Battal, askeri okulu kazanamadığına şu andaki kadar hiçbir zaman sevinmemişti. Eğer kazanmış olsaydı, şu askerlerin başındaki komutanlarından daha zalim ve gaddar olabilirdi. Olabilir değil, Battal bundan emindi. Battal'ın eski inançlarına bir de askeri okullardaki eğitim eklenseydi tamamdı.

Sabaha karşı, insan kadar hiçbir canlı türünün canavarlaşamayacağını düşünmeye başladı. İnsanoğlu ne kadar da çabuk kandırılabiliyor ve kullanılabiliyordu. Battal'ın kafası, pek düşünmeye alışık olmadığı için, zor şeylerin hesabını yapmaktan zonklamaya başlamıştı. Daha epeyce düşünüp, kendi kendisiyle boğuştuktan sonradır ki, ancak uyuyabildi. Battal, düşünmeyi bile yeni yeni öğreniyordu. Daha doğrusu kafasına vura vura öğretiyorlardı.

Zırrrrrrrrrrrr!.

Sabah saat altıda, korkunç bir zil sesiyle kan uykularından sıçrayarak uyandılar. Zil sesiyle birlikte askerler de, kafesin parmaklıklarına dayandılar.

"Kalkın laaan!.."

"Beş dakikada hazır olacaksınız, laaaan!.."

...

Zaten bütün sanıklar elbiseli olduklarından, birkaç dakika içerisinde herkes ayağa kalktı. Battaniyeler toplanıp, katlandı. Ardından sanıklar, kafesin içerisine bırakılmış bir sürü aslan gibi kendi başlarına dolanmaya başladı. Beş dakika sonra gelen çavuş, yırtılırcası-

na bağırdı. "Laaaan, neden ayakta dolaşıyorsunuz?.. Yeni kalkıyorsunuz değil mi?.. Geçin lan sıra dayağına..."

Sanıkların çoktan kalktıklarını çavuş da biliyordu ama sabaha kadar dinlenip kendilerine gelen sanıkların bu özel cezaevinde olduklarını hatırlamaları gerekiyordu. Ayrıca sabaha kadar boş dolaşan askerler üşümüşlerdi. Onların da sabah sporuna ihtiyaçları vardı... Anlaşılan cop sallamak askerleri bayağı ısıtıyordu. Yani anlayacağınız, Mamak'ta dayak siftahı, insanlar yarı uykuluyken başlıyordu. Bütün görevliler, bir yerlerde yapılan plan ve programların hizmetine, bütün plan ve programlar da dayağın hizmetine verilmişti. Ve bu program, sabah saat altıdan, gece saat on bire kadar doluydu. Sadece dayağın atılış biçiminde farklılıklar gözleniyordu o kadar.

Esaslı bir sıra dayağından sonra, orduya, millete ve Tanrı'ya şükrederek kahvaltıya çöktüler. Beş dakika içerisinde, bir kepçe çorbayı, ikişer kişi kaşıkladılar. Ardından gelen beş dakika içerisinde ise, tabakları kaşıkları toplayıp eğitime başladılar. Cezaevi yönetimi için anlaşılan zaman çok önemliydi. Gerçi yemek yerken, uyurken bile bir punduna getirip dövüyorlardı ama bunun yeterli olmadığı uygulamadan belli oluyordu.

Askeri eğitim, akşamüzerine kadar devam etti. Sonra aniden durduruldu. Sanıklar, gruplara ayrılıp, bloklara taksim edildi. Bloklara taksim işi, sanıkların emniyetten gelen dosyalarına göre yapılıyordu. Buna göre, bilinen üst düzey sorumlularla, sansasyonel eylem yapanlar genellikle A-Bloğa konuyorlardı. Örgütlerin biraz daha alt seviyedeki bilinen sorumluları ve bazı militanlar B-Bloğa, yine bazı militanlarla, sempatizanlar ve örgüte yardım ve yatakçılık yapanlarsa C ve D Bloklara veriliyordu. Tabi bu polis raporlarına göre yapıldığından, bazen hiçbir şeyle alakası olmayan bir kişi, poliste faili meçhul eylem kabul ettirildiği için A-Bloğa konabiliyordu. Bazen bu durumun tam tersi de oluyordu. Üst düzeyde fakat kimliği açığa çıkmamış bir kişi de, eğer polise sırlarını vermediyse, C veya D-Bloklara verilebiliyordu.

Sanıklar, emniyetten gelirken hayal ettikleri blok, hatta koğuş seçme sevdalarından çoktaaan vazgeçtikleri için, hiç kimse itiraz etmemişti.

Sansar A-Bloğa, Battal'sa D-Bloğa verildi.

Sansar, A-Bloğun 15. Koğuşuna verildi. Koğuşun kapısına vardıkları zaman asker, kapıya vurarak kıdemli ve yardımcısını çağırdı. Asker, uçarcasına kapıya gelen kıdemli ve yardımcısına mazgaldan seslendi ve "Koğuşunuza dört yeni adam veriyoruz. Bunlara en kısa zamanda bütün kaide ve kuralları öğreteceksiniz. Anlaşıldı mı laaan?" dedi.

Kıdemli ve yardımcısı aynı anda bağırdı. "Anlaşıldı komutanım!"

Sanıklar içeri girip kapı örtülünce, en az on kişi Sansar'ın etrafını sarıverdi. "Vay gardaş, sen de mi buralara gelirdin?.."

"Bak kimleri görüyorum!.."

"Hoş geldin Sansar, Geçmiş olsun!"

"Cemal gardaş, hoş gelmişsin!.. Safalar getirmişsin!.."

...

Sansar'ı bu büyük ilgi sevindirmişti. Tanıdıklarıyla ayrı ayrı kucaklaştı.

"Sağ olun arkadaşlar, dedi. Hoş bulduk!.."

"Şimdi eğitim var, sonra görüşürüz," diyerek ayrıldılar.

Bunların çoğu, dışarıdan tanıdığı kişilerdi. Bazılarını ise emniyette bir şekilde görmüş, ya da aynı hücreyi paylaşmıştı. Sansar'ı tanıyan herkes, koğuşlarına verilmesine çok sevinmişlerdi.

Emniyetten daha önce gelenler, Sansar'ın DAL'da destan yarattığını sandıklarından, o gelmeden adını çoktan getirip tüm cezaevine yaymışlardı.

Sansarlar koğuşa vardıklarında bir sanık, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'ni okuyor, bütün koğuş sessizce dinliyordu. Onlar geldiği için ders, sadece birkaç dakika aksamaya uğramıştı. Sonra, mazgaldaki askerin komutuyla yeniden başladı. Kıdemliyle yardımcısı yeni gelenleri, mazgaldan görünmeyen köşeye götürdüler. Yeni gelen üç kişiye sağcı mı, solcu mu olduklarını sordular. Doğal olarak, adı sanı bilinen Sansar'a sormaya gerek görmemişlerdi. Üçü de 'Solcuyum,' deyince, sağcı olan kıdemli yardımcısı kalkıp oradan ayrıldı.

Kıdemlinin acelesi vardı. Asker her an çağırabilirdi. Bu yüzden hemen konuya girdi. "Arkadaşlar, bazı şeyleri sizlere kısaca anlatayım," diye söze başladı. "Sonra yine konuşuruz." Karşı taraftaki ranzayı işaret ederek, devam etti. "Şu karşı ranzada gördüğünüz kişiler faşist... Bir de şu yan ranzanın alt ve üstten birer yatağı on-

lara ait. Diğerleri bizim arkadaşlar. Faşistlerle kesinlikle konuşmuyoruz. Sadece zorunlu ilişkileri ben sağlıyorum. Kıdemli yardımcısı onlardan olduğundan, onunla konuşuyorum. İdare ile anlaşarak, bizleri provokasyona getirmeye çalıştıklarından dolayı, mecbur kalmadıkça onlarla kavga falan etmemeye çalışıyoruz. Tuvalet dışında her şeyimiz ayrı. Sayımlarda normal sesle bağırıyoruz. Fakat genel olarak, buradaki mevcut kurallara şimdilik..."

"Kıdemliiii!.."

Kapıyı tekmeleyerek, bağıran nöbetçi askerdi. Kıdemli sözünü tamamlayamadan Sansarların yanından sıçrayarak kalkmasıyla bağırması bir oldu. "Emret komutanım!.."

Kıdemlinin hareketlerinden bir kez daha sarsılan Sansar, bu koşullarda nasıl yaşayacağını düşünüyordu. Ölmeden dışarı çıkabilecek miydi? İlk fırsatta Kırmızı'ya, buradan çıkmak istediğini bildirecekti. Koğuşa baktıkça, mahkûmları dinledikçe morali daha çok bozuluyordu.

Koğuş elli metrekare kadardı. Tavanı da basık olduğundan Sansar, her an çöküp, içerideki herkesi linç edeceğini sandı. Koğuşun üç tarafı, iki katlı tahta ranzalarla kaplıydı. Köşelerdeki iki küçük aralık hariç ranzalar birleştirilerek, üç dev ranza haline getirilmişti. Boş olan duvarın çıkış kapısına yakın olan kısımdan, mutfak ve tuvalet kısmına geçiliyordu. Fakat kapı yoktu. Mutfak kısmı ise, tuvalet ve banyolar da dâhil, on beş metrekare kadardı. Banyolar dediysek, öyle bildiğimiz banyolardan değil, üç tane tuvalet, aynı zamanda banyo olarak kullanılıyordu.

Koğuştaki boş duvarın geri kalan kısmında ise: Atatürk, Kenan Evren, Turgut Özal... gibi insanların resimleri ile talimnameler ve nizamnameler asılıydı... Sansar, Kenan Evren'in güzelce çerçevelenmiş resmini görünce, diğer gelişigüzel asılmış kâğıt ve resimlerin arasında farklılığını hemen hissetti. "Tam dışarısı gibi," diye içinden geçirdi. Dışarıya da damgasını vuran o değil miydi?..

Koğuşa giriş kapısının tam karşısındaki duvarın tavana yakın kısmında, biri 35-40 cm diğeri ise 35-150'cm ebatlarında iki tane pencere vardı. Bu pencereler koğuşun arka kısmında olan havalandırmaya bakıyordu. Pencereler, camdan başka kalın demir parmaklıklarla da kaplanmıştı. A-Bloktaki toprak seviyesinin üzerinde yer alan koğuşların ikisi hariç hepsinin pencereleri bu havalandırmaya bakıyordu. Bu pencerelerden sadece gökyüzü ve çatıların üzerin-

deki dantel gibi örülmüş çelik teller gözüküyordu...

Tavanda öylesine çok ampul vardı ki, eğer o pencereler de olmasa, gece ile gündüzün ayrımını yapmak imkânsızdı. Bu ampullerin 24 saat söndürülmesi yasaktı. Bir tanesi patladığı zaman kıdemlinin derhal idareye haber vermesi gerekiyordu. Su, yiyecek ve içecek şikâyetlerini kimse duymazken, ampuller anında değiştiriliyordu. Anlaşılan sanıkların mimiklerini bile görmek istiyorlardı. Bu durum insana, kuluçka makinelerini hatırlatıyordu. Aslında hatırlatmaktan öte, her koğuş büyükçe bir kuluçka makinesiydi. İçeri konulan mahkûmlar da yumurtalardı. Sanıkları kuluçka makinelerine koyanların niyetleri belliydi: Evcileştirilmiş civcivler çıkarmak. Ama dedik ya, orası olağanüstü şartların olağanüstü toplama kampı; koğuşlarda olağan üstü kuluçka makineleriydiler. Keza yumurtalarda öyleydi. Her biri bir dağdan, bayırdan devşirilmişti. Kimisi çürük, kimisi taş gibi sağlamdı. Bakalım bu yumurtalardan ne tür civcivler çıkacaktı.

Seksen beş kişinin nefesine bir de ampullerin ısısı eklenince, civcivin yumurtadan çıkışı gibi insanlar çatlayacak duruma geliyorlardı. Dışarının çok soğuk olmasına karşın sanıklar, otururken bile terliyorlardı.

Sansar, koğuşa geldiği ilk gün revir listesine yazılıp, biraz rahatladı. Aslında, koğuşta onlarca ağır hasta vardı. Fakat kendisine arkadaşları tarafından torpil geçildiğini biliyordu. Daha doğrusu arkadaşları, onun ağır işkencelere maruz kaldığını sandıklarından öne almışlardı. Liste alındıktan en az bir gün sonra ancak, hastalar revire götürülüyordu.

Sansar'ın Mamak Özel Askeri Cezaevi'ne getirildiği gün Kırmızı, kolordu da görevli bir yarbaya telefon edip durumu anlattı. Cezaevinin müdürü ise bir albaydı. Müdürün çok iyi tanıdığı bu yarbay, kendisinden neredeyse on yaş küçüktü. Fakat bu yarbay hem kurmay hem de Jandarma İstihbaratında görevliydi. Müdürün bu yarbaydan ödü kopuyordu.

İşte bu yarbay telefon ettiğinde cezaevi müdürü, odasında ayaklarını önündeki masanın üzerine atmış dinleniyordu. Böyle oturmasını çok severdi. Çayını kahvesini de böyle içer, hatta bazen yemeğini de böyle yerdi. Telefon çaldığında ağır ağır telefona uzandı. Mutlaka kendi emrinde çalışan subaylardan birisi olduğunu düşündü. Eğer, eften püften bir şey için arıyorlarsa, çok kötü fırça ata-

caktı. Telefonun alıcısını kulağına götürür götürmez, çocuğa seslenir gibi, "Ne var yine?" diye bağırdı.

"Selamünaleyküm Albayım, ben Hayrullah," dedi karşıdaki ses.

Müdür birden saçma yemiş gibi sarsıldı. Eğer arkasında duvar olmasa, sırtüstü yuvarlanacaktı. Ayaklarını da toplayıp ayağa kalktı. Elinin bir tanesini pantolonuna yapıştırdı. Kekeliyordu.

"Ço-ço-çok-ö-ö-özür dilerim e-e-e... efendim," dedi. "Bu-bu... Buyurun ne emretmiştiniz?"

"Bak Albayım, seninle bir sır paylaşacağım. Ama ikimizin arasında kalacak. Eğer bu sırrı bir üçüncü kişi duyarsa, sana şimdiden söyleyeyim, ikimizin de defterini dürerler."

"Sen hiç merak etme yarbayım. Benim canım çıkar, ama o sır çıkmaz!"

"Sana güveniyorum albayım. Mesele şu: Senin oraya dün ya da bugün bir mahkûm geldi. İsmi: Selim Kıymetbilir. Bu adamın en kısa zamanda revir listesine yazılması lazım. Onunla, senin de bulunacağın bir yerde konuşmak istiyorum. Şu anda senden istediğim, onun ismini revir listesinde görür görmez bana telefon et. Konuşacağımız yeri ayarla. Tekrar söylüyorum albayım. Bu çok önemli. Her şeyi en ufak bir kuşku ve şüpheye yer bırakmayacak şekilde ayarla. Ayrıntıları geldiğim zaman konuşuruz."

"Her şey buyurduğunuz gibi olacak, yarbayım."

"Haydi allahaısmarladık. Görüşmek üzere."

"Güle güle, yarbayım."

Telefonu kapattı. Ağzından uzunca bir, "Hiiiiuuu" sesi çıkararak biraz rahatladı. Hâlâ titriyordu. Elinde Sansar'ın ismi olduğu halde, doğruca mahkûmların dosyalarının bulunduğu raflara yöneldi.

Onlarca insanı cop darbeleri eşliğinde, arkalarını A-Bloğun merdivenlerine kadar dayanmış olan askeri araçlara doldurdular. Dayak faslı, araçların içerisinde bile durmadı. Battal, daha bir kaç ay önce, belki de aynı aracın içerisinde, İlhan Erdost'un dövülerek öldürüldüğünü hatırladı. Kana doymuyorlardı. Gözlerini, araçtaki kaderdaşlarının yüzlerinde dolaştırdı. Beş tanesi de mahalleden tanıdığı olan bu insanların, avurtları birbirine geçmiş, insanlıktan çıkmışlardı. Çoğunun yüzlerde ve kafasında kurumuş kan pıhtıları vardı.

Çok gitmeden bir sanık, dayağa daha fazla dayanamayarak bir

anda kayıp, çuval gibi yere yığıldı. Bunun üzerine sanıklar, ilk kez homurdanmaya başladı. Askerler de korkup çekindiler... Bu olaydan sonra askerler, bloklara kadar, sadece tehditlerle yetindiler. Belki de İlhan Erdost'un ölümünü hatırlamışlardı. İlhan'ı hatırlayan sadece askerler değildi. Sanıkların çoğu da, dayağın belli bir yerde durdurulmasının sebebinin sevgili İlhan Erdost olduğunu biliyorlardı. Güzel insan, öldüğü halde insanlara yardım etmeye devam ediyordu.

Asıl amaçları, sanıkları yaşayan ölüler haline getirmekti. Fiziki olarak öldürmek, başlarına daha fazla sorun oluyordu.

C ve D-Bloklara vardıklarında sanıklar, sırayla listeler okunarak, silahların gölgesinde araçtan indirilip, çok katmerli dikenli tellerle çevrili blokların bahçelerine sokuldular.

Bu bloklar, eskiden süvari bölüklerinin atları için yapılmış ahırlardı. Çok kalın taş duvarlarla örülmüşlerdi. Kapıları atlar için yapıldığından, geniş ve yüksekti. İçerisine atlar konulduğundan olacak, bu blokların tavanları da çok yüksekti. Ayrıca pencerelerinden karşıdaki Keçikıran Mahallesi gözüküyordu.

Hiçbir şey değiştirilmemişti. Değiştirilen tek şey: ahırlara at yerine insan koymayı düşündüklerinde pencerelere koydukları kalın demir çubuklardı. Yani anlayacağınız, ahırı mahpushaneye çevirmek için pencereleri de karartmak yetmişti. İçerinin duvarlarına bir badana bile yapılmamıştı. DAL gibi, buranın da aceleye getirildiği belliydi. Anlaşılan burası da, olağanüstü dönemlerin, olağanüstü şartlarının hüküm sürdüğü bir toplama kampıydı.

Koğuşlarda büyüktü. İki koğuşun arasında küçük bir ara vardı. Bloğun ana giriş kapısının da açıldığı bu aranın arka kısmında tuvaletler yer alıyordu. Giriş kapısı, normal zamanlarda devamlı kapalı olduğundan askerler, pencerelerden koğuşların ancak çok az bir kısmını denetleyebiliyorlardı. Bu durum, sanıkların dinlenmesi için çok büyük bir avantajdı.

A-Bloktaki koğuşlarda demir bir kaşık bile bulunmazken, bu blokların ranzaları bile demirdendi.

Askeri eğitimler aynen A-Bloktaki gibiydi. Fakat bu bloklardaki eğitimin kötü yanı: A-Blokta eğitimler koğuş içerisinde yapılırken, bu bloklarda dışarıda, havalandırmada, askerlerin arasında yapılmasıydı. Bu yüzden hiç durmadan dayak atılıyor, eziyet ediliyordu. Sağ ve sol görüşlü sanıklar, koğuşlardaki oranlarına göre

eğitime çıktıklarından, dayak yiyenler yüzde doksan solcular oluyordu. Ayrıca sağcılar, dayak yememek için, avazlarının çıktığı kadar bağırıyor, hareketleri de tam anlamıyla yapmaya çalışıyorlardı. İyi tarafı ise: A-Blokta, koğuşlardaki herkes aynı anda eğitim yaparken, burada on beş, yirmi kişilik gruplar halinde çıkılıyor, geri kalan sanıklar koğuşta dinleniyorlardı.

Havalandırma: Eğitimlerin de yapıldığı, koğuşların önünde bulunan bahçeydi. Sağlık açısından bu bloklar, A-B Bloklarından daha iyidi. Blokların bahçesinde her zaman coplu, dikenli tellerin dışında ise, silahlı askerler nöbet tutuyorlardı. Blokların önünde ve arkasında, askerlerin ve askeri araçların devriye gezdikleri yollar vardı. Ayrıca her bloğun kapısının tam karşısında, devriye yolunun öte yakasında, kum torbaları arasına yerleştirilmiş bir MG-3 makineli tüfek yuvası vardı.

Koğuşların yüzde sekseni sol gruplardan, geri kalanı ise MHP'li veya şeriatçı örgütlerdendi. Sol grupların bir tek komünü vardı. Kendi aralarında her şeyi eşit şeklide paylaşıyorlardı. Böylece dışarıdan yardım göremeyen sanıklar da, diğerleri kadar beslenme şansına sahip oluyorlardı. Sağ kesim ise, dört beş gruptu. Bunlar birbirleriyle de kavga yapıyorlardı. Tıpkı sol örgütlerin 12 Eylül öncesinde yaptıkları gibi. 12 Eylül rejimi sola, özellikle bu konuda, biraz ders vermişe benziyordu.

Battal koğuşa verildiğinde aynen A-Blokta olduğu gibi kıdemli ve yardımcısı tarafından karşılandı. Sekiz kişiydiler. Eski sanıkların meraklı bakışları altında bir masaya oturup hemen kimlik tespitine giriştiler.

Burada doğrudan: "Sağcı mısın, solcu musun?" diye sorulmuyordu. Çünkü öylesine ilgisiz, öylesine iki tarafla da ilişkisiz insanlar geliyordu ki, kıdemliyle yardımcısı da buna alıştıklarından bu tür insanların anlayabilecekleri bir dil kullanmaya çalışıyorlardı.

"Bak kardeşim," diye başlıyorlardı genellikle. "Burada iki grup var. Mecburen birisiyle kalacaksın. Bunlardan birisi sağcıların gurubu. Yani milliyetçiler, Milliyetçi Hareket Partisi'nden olanlar, Selamet Partisinden olanlar... Solcular ise: Sol örgütlerden olanlar, CHP'den olanlar."

Aynen böyle sorduklarında, Battal dâhil sekiz kişiden dördü, "Ben sol grupla kalacağım," dedi.

İki kişi ise, Sağ grubu tercih etti.

Battal, yanlarında sağcıların da olduğunu ilk kez o zaman fark edip, şaşırdı. Onları kafeste hiç görmemişti. Askeri araçtakilerin hepsinin sol gruplardan olduğunu düşünüyordu. Acaba onlar da mı kafesten gelmişlerdi?.. Kafesi düşününce hemen ellerine baktı. Elleri şiş değildi. Morarma, kızarma da yoktu. Oysa diğer insanların elleri, balon gibiydi. Hatta yer yer patlamıştı. Yüzler mosmordu. Bazı yerlere kan oturmuştu. Sağcılar mutlaka başka yerden getirilerek araca konmuşlardı. Yoksa adamlar bağırma değil yırtılsalar, askeri eğitimi komandolardan daha iyi yapsalar, o kafeste yine nasiplerini bol bol alırlardı.

Battal'a sorduklarında ilk kez yüreğinin derinliklerinden gelen emri üzerine basa basa söyledi: Kendisine yapılan böylesi bir muameleden sonra ne diyebilirdi ki.

"Ben sol grupların içerisinde kalacağım."

Veli de D-Bloğa verilenler arasındaydı. O da sol gruplarla kalacağını söyledi. Battal'a sevgiyle bakıp, elini sıktı. Kendini tanıttı... Battal da sevgiyle: "Merhaba," deyip kendini tanıttı. Battal onu tanıyamamıştı. Gerçi Özel Timin aracında şöyle bir görmüştü ama sanki bu, o insan değildi. Çok değişmişti.

Geriye kırk beş elli yaşlarında iki kişi kaldı. Adamlar büyük bir korku yaşıyorlardı. Hiç kimseye güvenleri kalmamıştı. Mosmor olmuş nasırlı elleri hâlâ titriyordu. Kıdemliyle yardımcısı saatlerce uğraştılarsa da bu iki adamı çözemedi. Bu insanlar, emniyet ve kafeste yaşadıklarından sonra kime inanıp, kime inanmayacaklarını bilemez olmuşlardı. Kimin dost, kimin düşman olduğu belli değildi. Hem emniyette 'sen solcusun' diyerek dünyanın sopasını atmamışlar mıydı?.. Şimdiyse hem de cezaevinde: 'ya solcu olacaksın, ya sağcı' diyorlardı. İlk başlarda bu soruları soranların da, bazen emniyette polislerin yaptıkları gibi akıllarının dibini öğrenmek için kendilerini konuşturmaya çalıştıklarını sandılar. Fakat sonunda, yanlarında oturan Battal'ın sayesinde bunların polis olmadıklarına karar verdiler. Çünkü emniyete Battal, hemen onların hücresine bitişik hücrede kaldığından, başına gelenleri merakla, biraz da gururla dinliyorlardı. O kadar işkenceye karşın silahları vermemiş olan Battal, eğer bunlar polis olsa, hem de bir fiske bile yemeden "Ben şuyum" der miydi?.. Demezdi.. Demediğine onlar da inanıyordu ama yine de korkuyorlardı.

"Ben tarafsızım, hiçbir partiden değilim!"

"Dayı gözünü seveyim, sen seçimlerde oy da mı kullanmıyorsun?"

"Kullanmıyorum. Bana ne partisinden, seçiminden..."

"Allah Allah!.. Dayı, burada yalnız yaşayamazsın. Bir yakının falan yok mu, içerde yatan?"

"Yok!"

"Cumhuriyet gazetesi okur musun?"

"Hayır!"

"Her gün ya da Tercüman?"

Bu soruyu, kıdemli yardımcısı sormuştu.

"Asla!"

"Siz dışarıda birbirinizi tanıyor muydunuz?"

Amcalar, önce alıcı gözle birbirlerine baktılar. Ardından yüzlerini tekrar sorgucularına dönüp, aynı anda kaşlarını "yok" anlamında yukarı kaldırırken, sözle de niyetlerini pekiştirdiler:

"Hayır tanımıyoruz!"

"Seni neye aldı polisler?"

"Sütsüzün biri "silah var" demiş..."

Ardından gözlerini, masumca masadaki kişilerin gözlerinde gezdirdikten sonra devam etti. "Ama ışıyana kör bakıyım ki, silahım yoktu."

"Tamam, amca," dedi kıdemli. "Biz var demiyoruz ki. İster olsun, ister olmasın. Anlaşıldı, böyle bir karara varamayacağız. Yalnız mutlaka karar vermeniz gerekiyor... İsterseniz gelin söyle birlikte dolaşalım. Sağcıların, solcuların kaldıkları ve yemek yedikleri yerleri bir görün. Belki o zaman fikrinizi değiştirebilirsiniz."

Saatler süren bu çetin sorgulamadan sonra artık, amcalar da bu işin ortasının olmadığını iyice anlamışlardı. Cezaevinde bağımsız kalmanın imkânı ve ihtimali yoktu. Yasa dışı örgüt suçlamalarıyla ele geçirilen insanlara tövbe ettirmek için bunca işkence laf olsun diye yapılmamışçasına, bu kez de mutlaka bir tarafı seçeceksiniz, diye zorlanıp duruyorlardı. Bu garipliğe amcalar şaşırmasın da kim şaşırsın. Islah ettirmek için topladıkları bu insanların, bırakın örgütlerden kopmayı, bağımsız kalmaya bile hakları yoktu. Tüm bunlardan sonra kalkıp, tanımadığı insanları görmelerinin, sağlıklı bir seçim yapmalarına ne katkısı olabilirdi... Bu yüzden amcalar, yine birbirlerine bakıp kaş göz işaretleriyle hemen anlaştılar. Anlaşılan hücrede iyi arkadaş olmuşlardı. Hiç kalkmaya yeltenmediler.

Birdenbire sevgiyle ışıldayan yüzlerini karşılarında oturmakta olan Battal'a çevirip, elleriyle işaret ettiler. "Biz bu delikanlının kaldığı yerde kalmak istiyoruz."

***

"Beş dakikada kaybolun lan!"

Sansar sıkıştığı halde tuvalete bile gidemeden, kıdemli tarafından gösterilen yatağın altına saklandı. Dayak korkusu, o andaki tuvalete gitme mecburiyetinden daha ağır basmıştı. Nöbetçinin verdiği beş dakikalık süre dolduğundan, yatakta kımıldamak, hele ayağa kalkıp tuvalete gitmek, çok geçerli bir dayak sebebi sayıldığından bunları yapmak, dayakla ve dayağı atan zihniyetle alay eden bir yürek gerektiriyordu. Fakat Sansar, bütün cesaretini düşmana teslim ettiğinden, sabaha kadar kıvranma, şeyini bacaklarının arasına alıp sıkma özgürlüğüne bile sahip olamadan, kalıp gibi sabahı edecekti.

Koğuşun içerisinde konuşmak da yasak olduğundan çıt çıkmıyordu. Sadece mazgaldan görünmeyen köşelerin alt ranzalarında dudak okumalarıyla konuşuluyordu.

"Yatmayan var mı, laaaan?"

...

Kapıdaki koridor nöbetçisi asker, mazgaldan içeriyi dinleyip kontrol ettikten sonra bağırmıştı.

Askerin dayak için bir fısıltı duyması veya açık bir göz görmesi yeterliydi.

Askerin bağırması üzerine, köşelerde dondu, ama bir iki dakika sonra ise yeniden hareketlendi.

Sansar'ın kafası yorganın altında olmasına karşın gözlerini yummuştu ama uyumanın imkânı yoktu. Böyle sabahı nasıl edecekti?.. Bu cehennemde ne kadar kalacaktı?.. Uzun süre kalacağını düşündüğü zaman, çıldıracak gibi oluyordu. İlk fırsatta Kırmızı ile konuşacaktı. Dışarıda her türlü işi yapmaya hazırdı. Yeter ki buradan kurtulsun. Daha ilk gün olmasına karşın sol grup ona, kıdemlilik teklif etmişti. Bu ona, direndiği için bir ödül oluyordu. Böylece, hem de A-Blok gibi bir yerde, koğuştaki tüm sol kesimin sözcüsü, sorumlusu olacaktı. Bu, görünürde güzel bir şeydi ama gördüğü kadarıyla kıdemli diğer insanlardan en az iki üç kat fazla dayak yiyordu. Sansar'ınsa dayaktan ödü kopuyordu. Ne yapacağını şaşırmıştı. Ben yapamam, dese, arkadaşlarının güveni azalacaktı.

Örgütünün ondan beklentisi çok büyüktü. Ama onun kaldıracak gücü yoktu. İşin ucunda dayak olmasa, krallar gibi yaşayacağını, durumu çok iyi edeceğini biliyordu ama orası sıradan bir cezaevi değildi... Orada ben sorumluyum diyerek ortaya çıkabilmek, öyle her babayiğidin işi değildi. Cezaevi idaresi, kıdemlilere çok farklı bir gözle bakıyordu. Açıkçası, örgüt arkadaşlarının bildiği Sansar olabilmek, o şartlarda çok ama çok zordu. Kendisine kıdemliliği teklif eden kişilerden nefret etti. Elinden gelse canlarını alıverirdi. Ama korktuğunu belli etmemesi gerektiğini de biliyordu. Onlara: "Daha yeni geldim. Hele biraz geçsin. Kendime geleyim de sonra konuşuruz," demişti ama birkaç gün sonra, konuyu yeniden açtıklarında onlara ne diyecekti?

Sansar'ın içerisine su serpen tek şey, bankada biriken parasıydı. Bütün bu zorluklardan sonra dışarı çıktığında krallar gibi yaşayabilirdi. Daha şimdiden beş yüz bin dolara yakın parası olmuştu. "Beş yüz bin dolar..." dedi kendi kendine. Şimdiden zengin sayılırdı. Bu parayla Ankara'dan, en az yedi sekiz daire alabileceğini hesaplayınca, heyecandan bütün vücudu titredi. Bu dairelerin kiralarını hesapladı. Ohooo!.. Dünyanın parası ediyordu. Torununun torununa bile yeterdi. Ama bununla da kalmayacaktı. Her ay bankaya iki yüz elli bin lira da maaş yatacağına göre, yılda üç milyon ediyordu. Bu para bile harcamayla bitmezdi. Ayrıca Şahin, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan elde edecekleri mallardan söz etmişti. Onlardan da kendisine hisse verilecekti. Para konusunda şansının birden bire çok açıldığını düşündü. İnşallah buradan en kısa bir süre sonra çıkınca, Kırmızı ile konuşur, belki de oğlunu ve karısını da yanına alarak Avrupa'ya birkaç aylığına seyahate çıkabilirlerdi. Belki de temelli giderlerdi. Karısına ve oğluna, paraların nerden geldiği konusunda güzel bir hikâye uydururdu. Bir süre sonra, paranın tadını aldıkça onlarda alışıp giderlerdi. Ataları boşa dememişlerdi: "Paranın açmadığı kapı yoktur..." diye.

"15. Koğuş, 10-12 nöbetçisiyim. Nöbetimde vukuatım yoktur, komutanıım!"

Mazgala yanaşmış olan askere tekmil veren, sağcı bir sanıktı. Öylesine bağırdı ki, uyuyan sanıklar da uyandı. Sansar da bir anda neye uğradığını şaşırmıştı. Ama yine de kafayı battaniyenin altından çıkarıp bakamadı. Fakat bütün benliğini sarmış olan para sevinci, bir anda uçup gitmiş, yerini kasıklarındaki sancı doldurmuştu.

"15. Koğuş, 10-12 nöbetçisiyim, nöbetimde vukuatım yoktur komutanım!"

Bu tekmili verenin sol kesimden olduğu, sesinden belliydi. Normalin altında bir ses tonuyla söylenmişti. Ardından askerin sert, kaba sesi duyuldu:

"Nasıl vukuatınız yok, laaaan?.. Herkes yatakta kımıldayıp duruyo. Bazıları horluyo. En ufak bir ses, gıcırtı istemiyom, anlaşıldı mı, laaaan?"

Koğuş nöbetçilerinin ikisi birden cevaplandırdı. "Anlaşıldı komutanım!"

"Şimdi sırayla ellerinizi çıkarın bakıyım..."

12 tane cop patırtısından sonra, askerin sesi yeniden duyuldu. "Dağılın!"

Daha on, on beş dakika geçmemişti ki, bu kez koğuşun arkasına düşen havalandırmadaki askerler, pencerelerin demir parmaklıklarına teneke fırlatmaya başladı.

Zindanın sessizliği çok korkunçtu. Hele geceleri, bu sessizlik daha da korkunç olur. Belki de bu yüzden olacak, sessizliğin ortasında patlayan bir bombanın etkisi, çok daha fazla olmaktaydı. İşte pencerelerin demirlerine fırlatılan her teneke bir bomba etkisi yapıyordu. Uyu uyuyabilirsen!.. İşte uyuyamıyorsun... O zaman kalk kalkabilirsen. Aslında uyumak da yasak, kalkmak da. Sanki gecenin on biriyle, sabah altı arasını sanıkların yarı uykulu, yarı uyanık kendi kendilerini yiyip bitirmeleri için ayırmışlar. Gündüz eğitimlerden, düşünmeye zaten zaman yoktu. Geceleri ise, istediğini düşünmekte herkes özgür. Tabi akşama kadar dayak ve eğitimlerden yorgun düşen vücutlara, bir de uykusuzluğu ekleyince tek çözüm güzel bir uyku çekmek olurdu ama onlar kimsenin uyumasını değil, herkesin düşünmeni istiyordu. Bu yüzden uyanık tutmak için uyarıcılar koymuşlardı. Nöbetçilerin ve tenekelerin sesleri düşünmenin başlangıcı oluyordu. Artık ne kadar düşünebilirsen. Ne kadar kendi kendini yiyebilirsen. Her şey senin gücüne ve iradene bağlıydı. Bu zulmün yaratıcıları, o şartlarda sanıkların çoğunun sağlıklı düşünemeyeceğini, kendilerine yöneleceklerini çok iyi hesaplamışlardı.

Tecritlerin durumu daha da kötüydü. 7-8 metre karelik yerde, altı yedi kişi kalıyordu. Tecridin içine naylon kapıyla açılan tuvalet, aynı zamanda banyo olarak kullanılıyordu. Tecritlerin ön tarafı olduğu gibi demir parmaklıkla kaplı olduğundan, nöbetçi asker,

tecridin her tarafını görüyordu. Yani 24-saat askerle yüz yüzeydiler. Bu yüzden normal olarak gündüz uyumaları veya başka şeylerle uğraşmaları imkânsız gibi bir şeydi. Ama insanın, şartlar zorlaştıkça yaratıcılığı da artıyordu. Tecritlerde de gece nöbeti vardı. Bir sanık her gece üç saat nöbet tutuyordu. Nöbet anında durmak, dinlenmek yasaktı. İnsanlar ayakta nöbet tutarken uyumayı öğrenmişlerdi. Zaten on binlerce kez volta attıklarından, zamanla, tıpkı programlanmış bir robot gibi, iradeleri dışında belli sayıda adım atıp, geri dönüyor, yeniden adımlamaya başlıyorlardı... Sonunda kontrolden çıkarak, ya bir yere çarpıyor, ya da askerin sesiyle uyanıyorlardı.

Tüm bu uyku kaçamaklarına karşın, bütün sanıkların gözleri kıpkırmızıydı.

Gündüzleri nazari eğitim anında ise, insanlar, yüzleri askere dönük oldukları halde oturarak uyuyorlardı. Bir kişi ders okurken, diğer sanıklar, elleri dizinin üzerinde, yani hazır ol vaziyette otururak dersi dinlemek zorundaydılar. Buna karşın sanıklar, sırayla ders anında uyuma tekniğini öğrenmişlerdi. Uyumayanlar daha öne, askerle karşı karşıya oturuyor; uyuyanlar ise daha geride kalıyorlardı. Uyuyanlar parmaklarından ince bir iple bağlanıyorlardı. İpin ucunu ön taraftaki uyumayanlar tutuyordu. Asker, bir şeylerden şüphelenerek, tecridin içerisine ciddi ciddi bakmaya başladığında, öndekiler ipi hafifçe çekiyorlardı. Uyuyanlar, ip çekilince, hiç kıpırdamadan sadece gözlerini açıyor, ikinci ipin çekilişinde yeniden uykuya dalıyorlardı.

Sansar bir saat kadar kara kara düşündükten sonra ancak dalabildi. Bu arada yatmadan önce tuvalete gitmediği için kendi kendine lanetler yağdırdı. Bir türlü sabah da olmuyordu... Eğer dinlenmese ertesi gün tamamen biteceğini biliyordu. Bu yüzden kendisini uyumak için çok zorlamıştı. Ona rağmen, bir saat boyunca beyninde karıncalar dolaşıp durmuştu. Ardından, iki saat kadar deliksiz bir uyku çekti. Bu arada defalarca tekmil verilmiş, defalarca dayaklar yenilmişti. Fakat filmin bu bölümleri Sansar'ın sansürüne takıldığı için seyredemedi.

Öykünün başında da belirtildiği gibi, burası sıradan bir cezaevi değildi. Her şeyi ile olağan üstü bir toplama kampıydı. Bu yüzden, böylesi anormal bir yerde normal yaşamak imkânsızdı. Güzellikle çirkinlik, sevgiyle nefret, dostlukla düşmanlık... En uç noktalarında

yaşanıyordu. Bedenen ve ruhen sağlam kalabilmek çok zor ama keçileri kaçırmak çok kolaydı. Zaten her şey, ipleri kaçırman için yapılıyordu. İpin ucunu bir kaçırdın mı, artık sadece kendine ve çevrendeki arkadaşlarına yöneliyordun. Onları yıpratmaya başlıyordun. Böyle insanlar yarattıkça, cezaevi yöneticileri sevinçten çılgına dönüyorlardı. Çünkü sanıklar, akli dengesini kaybetmiş arkadaşlarının durumundan daha fazla etkileniyorlardı.

Sansar'a da sonunda nöbetçinin, tenekelerin yapamadığını yanında yatan sanık yaptı. Yer çok dar olduğu için, zaten herkes hazır olda yatıyordu. Sansar'ın yanında yatmakta olan Mehmet, bağırarak öylesine bir bağırdı ki, Sansar da neye uğradığını anlayamayarak fırladı. Az kalsın ödü patlayacaktı. Sonunda yanındaki adamın kendi kendine konuştuğunu anlayınca: 'Allah'a şükürler olsun' deyip tekrar battaniyenin altına saklandı. Ama askerlerin hemen damlayacağını biliyordu.

Mehmet, dizlerinin üzerine çöküp yatağın üzerine oturmuştu. Yüzünün her tarafı sulanmış, sigara yanıklarıyla kaplıydı. Korkunç bir hal almıştı. Ellerini ve yüzünü tavana çevirmiş, yalvarıyordu. Kan çanağı gözleri açıktı.

"Ahmeeeet, Kamiiiil, Mustafaaaa, Hasaaaan!.. Daha ne zaman geleceksiniz, ha?"

Koridor nöbetçisi asker, sesi duyar duymaz koşarak mazgala geldi. Fakat bağıranın Mehmet olduğunu anlayınca sırıtarak seyretmeye başladı. Mehmet devam ediyordu:

"Sizi beklemekten yorulduk artık. Bizi bu cehennemden ne zaman kurtaracaksınız ha, ne zaman?... Bir süre içini çekerek ağladı... Her zaman öyle diyorsunuz ama gelmiyorsunuz. Kurtarmıyorsunuz bizi," diye sayıklıyordu. Sonra ses tonunu iyice düşürerek, "Biliyorum yine yalan söylüyorsun, Ahmet!.. Seni boşa kaptan yapmadım, Ahmet. Neyin eksik ki?.. Koskoca uzay imparatorluğunun kaptanısın!" dedi.

Korkunç bir sessizlik.

Mehmet, kafasını ve kollarını bitkin bir şekilde, bacaklarının arasına düşürdü. Söyledikleri artık zor duyuluyordu. "Anlaşıldı, anlaşıldı Ahmet!.. Demek seni beklediğimiz günler de boşunaydı. Yazıklar, yazıklar olsun!.. Hemencecik unutuverdin arkadaşlığımızı... Ne garip değil mi, ne garip?"

İçli içli ağlamaya başladı...

Mazgaldan zevkle seyretmekte olan asker, daha fazla dayanamayarak, ağzını mazgala dayayıp söylendi "Merak etme gurtarırla, gurtarırla!.. "

Ardından copunu sevgiyle okşayıp, tekrar koridorda volta atmaya başladı. Bir yandan da kendi kendine söyleniyordu: 'Zopanın gözünü seviyim!.. Ne güzel de gonuşturuyo, nasıl da güzelleştiriyo.'

Mehmet bir süre ağladıktan sonra kafasını tekrar, ağır ağır kaldırmaya başladı. Bu kez yüzünde tebessüm vardı. Çok geçmeden bu tebessüm gülmeye, ardından da kahkahaya dönüştü. Bir süre kahkaha attıktan sonra aniden kafasını yukarı dikerek yeniden bağırmaya başladı. "Abidiiiiin!.. Az kalsın unutuyordum seni. Eşek kafam, benim!.. Nasıl unutabilirim senin gibi bir arkadaşı?.. Abidiiiin!.. Göreyim seni!.. Hemen Ahmet'in yerine geç. Bütün atamaları kafana göre yap!.. Sana güveniyoruz, Abidiiiin!" Ses tonu tekrar düştü ve, "Ne başka kaptanlığa geçirecek adam kaldı, ne de zaman, Abidin!.. Sen başaracaksın, anlıyor musun?.. Çok sağ ol, Abidin!.. İhtiyar anamı bilirsin. 'Gel yavrum gel' diye hep beni çağırıyor. Babamın ölümünden sonra temelli çöktü garibim. Hani mahallede Selma vardı ya!.. Ha o işte!.. Benimle aynı okulda Astronomi okuyan!.. O da yolumu gözlüyor!.. 'Gel evlenelim' diyor. 'Yavrularımız olsun' diyor. Ama ben korkuyorum, Abidin!.. Ya çocuklarınızı da buralara korlarsa!.. Böyle olacaksa olmasınlar daha iyi, Abidin!" diye fısıltı şeklinde sayıklamaya devam etti. Bir süre sonra bu kez gülümseyerek, "Ama buraları yıkarsanız olur, Abidin!.. Tabiii Abidin. O zaman çocuklarımızla kırlardan çiçekler de toplayabiliriz, değil mi, Abidin?. Hani biz nasıl giderdik, çiğdem toplamaya Topraklık'a Akdere'ye hatta bazen Yakupabdal Köyü'ne kadar çıkardık. Nerede bir kırmızı ya da sarı görsek, sevinçle oraya koşardık. Bazen zamanı unutur, karanlıkta dönerdik... Hatırlıyor musun?.. Sen babandan korkar, bazı günler bizim evde kalırdın. Ne kadar çabuk geçerdi günler, değil mi, Abidin?.. Burada hiç zaman geçmiyor, Abidin!.. Burada ne park var oynayacak; ne de kırlar, çiçekler..." diye hala konuşuyordu ki, yanında yatmakta olan sanığın dürtmesiyle Mehmet, sıçrayarak kendine geldi. Korkunç yüzünü korku, tamamen korkunçlaştırdı. Garip sesler çıkararak etrafa, özellikle mazgala baktı. Sonra battaniyenin altına girip saklandı.

Onu dürtüp uyandıran Sansar değildi.

Mehmet'in bağırmasıyla sanıkların tümü yeniden uyanmışlardı. Mehmet'in feryadına dayanmak çok zordu. Diş gıcırtıları ve homurtular duyulmaya başlandı. Bunları nöbetçi asker de işitiyordu. Sanıkların yeniden uyumaları bir, bir buçuk saati buldu. Öyle ufak tefek şeylere aldırmayan, uyanmayan sanıklar, Mehmet'in ağıtını dinledikten sonra kara kara düşünmüşlerdi...

Zırrrr!..

Cezaevinin, koğuşlar dâhil her köşesine yerleştirilen hoparlöründen aynı anda yayılan korkunç zil sesiyle sanıklar yataklarından fırladı. Hoparlörler de, askerler gibi bir merkezden idare ediliyordu. Ayağa fırlayan sanıklar, bir an önce elbiselerini giyip, yataklarını düzeltme telaşı içerisine girdiler. Koğuş nöbetçileri ise, hâlâ yatmakta olan arkadaşlarını uyandırmakta; ya da yatakların toplanmasında arkadaşlarına yardım etmekteydiler.

Koridor nöbetçisi olan asker de, zil sesiyle titreyip kendine gelerek, koğuşların kapılarını tekmelemeye başladı. Onunla hıncını alamayınca da, "Çabuk laaaan," diye bütün gücüyle bağırdı. Beş dakikaya kadar herkesi ayakta göreceğim.

Benzer sesler, A-Bloğun uzak-yakın en az on, on beş yerinden daha geliyordu. Çok geçmeden bu seslere, başka sesler de eklendi. Bu sesler bağırma şeklinde değil, kısa sert emirler şeklindeydi.

"Çabuk lan, çabuk!."

"Koş lan, koş!"

"Çabuk çıksana, laaan!"

"Yürüsenize lan!"

....

"Dikkat! Rahat. Hazır ol... Tekmil.

İki kişi ayı anda seslendi. "13. Koğuş, çay kahvaltı almaya hazırdır, komutanım!"

"Ne biçim ses bu laaaan?. Açın ellerinizi!. Pat-pat-pat-pat!.. Dikkat!... Rahat, hazır ol, tekmil!"

Yine iki kişi aynı tonda, "13. Koğuş, çay kahvaltı almaya hazırdır komutanım!" diye bu kez tüm güçleriyle bağırdılar.

"Al."

Her seferinde sessizce açılmasına rağmen kapatılışları tüm cezaevi içerisinde yankılanarak beyinlere bir çivi gibi çakılan ağır, dev demir kapılar... Yemek duaları... Bazen, yırtılırcasına çıkan

tekmil sesleri... Bazense normal bir sesin ardından gelen cop patırtıları...

15. Koğuştaki sanıkların büyük bir kısmı aynı anda sanki bu sesleri hiç duymuyorlarmış gibi sofra hazırlıyorlardı. Aralarında gülenler, şakalaşanlar bile vardı. Bu Sansar'ın çok garibine gitmiş, Bunlar resmen dayakla alay ediyorlar diye düşünmüştü. Kendisi tüm çabalarına karşın el ve bacaklarının titremesini durduramıyordu. İnsanlar onunla konuşmak istiyor, fakat o mümkün olduğu kadar kısa kesmeye çalışıyordu. Sansar'ın çekingenliği, bilgisizliğinden değil, onlardan olmadığının fark edilmesinden korktuğundandı. Çoğu da Sansar'ın bu ağırdan almasını, disiplinli oluşuna ve seviyeli yaklaşmasına bağlayarak seviniyorlardı.

Tekmil sesleri gittikçe yaklaşarak, sonunda 15. Koğuşa geldi. Önce çavuş mazgaldan, "Yemek görevlileri yanaşsın!" diye bağırdı.

Her koğuşun iki tane yemek görevlisi olurdu ve görevliler neredeyse yarım saat önceden, kapının arkasında hazır beklerlerdi. O günkü görevliler sağ kesimdendi. Kapının açılmasıyla öyle bir dışarı fırladılar ki askerler bağırmaya bile vakit bulamadılar. Hemen koridordaki duvarda esas duruşa geçip, yüzlerini tavana çevirdiler. Çavuş devam etti. "Dikkat!.. Rahat. Hazır ol. tekmil!.."

Sanıkların ikisi de yırtılırcasına bağırdılar. "15. Koğuş, çay kahvaltı almaya hazırdır, komutanını!.."

"Al!."

"Sağ ol komutanını!"

Sanıklardan biri çorba karavanasını, diğeri ise çaydanlıkları alarak içeri girdi. Kapı hâlâ açıktı. Çavuş ve astsubay, kafalarını kapıdan içeri uzatarak özellikle köşelere baktı. Ardından yine hep birlikte yemek duası yapıldı.

Kapı örtüldü, hareketsiz bedenler kımıldadı. Önce sayılarına göre sağcılar ve solcular arasında yemekler paylaşıldı. Ardından grupların yemek görevlileri yemekleri arkadaşlarına dağıttı. 15. Koğuş kahvaltısını yaparken, yemek mangasının gürültüsü, verilen alınan tekmil sesleri, atılan dayaklar, cezaevinin içerisinde gittikçe uzaklaşarak gelmeye devam ediyordu.

Solcu mahkûmların sofraları, koğuşun ortasındaki beton zemine baştan başa, gazete kâğıtları serilerek kurulmuştu. Karşılıklı ikişer kişi, plastik tabaklara konulan çorbayı içiyorlardı. Yere oturmuyor,

sadece çöküyorlardı. Çorbanın yanında herkese çeyrek ekmek düşüyordu. Ayrıca mutfakla görevli kişiler, ek gıda olarak herkese biraz helva vermişlerdi.

Sağcılar ise, sofralarını ranzalarının alt katına, yataklarının üzerine sermişlerdi. Üç grup olarak yiyorlardı. Bunların sofraları daha zengindi.

Sansar'la aynı tabağı paylaşan kişi, tam bir gevezeydi. Fakat lokmaları peş peşe yuttuğundan, bir ara boğazına dizilmiş olacak ki, konuşamaz oldu. Sansar ve yanındaki sanıkların garip bakışları arasında önce kafasını yukarı kaldırıp, bir kaç kez yutkunmaya çalıştı ama başarısız olunca bu kez elleriyle boğazını ve göğsünü sıvazlamaya, bir tür masaj yapmaya başladı. Yine rahatlayamamış olacak ki, bu kez ayağa kalktı. Bir dansöz gibi belini ve göğsünü bir kaç kez kıvırdıktan sonra derince bir nefes alıp bıraktı. Ardından, sessizce yerine çökmesiyle kaşığını yerden kapması bir oldu. Anlaşılan ne olursa olsun Sansar'a yemeğin fazlasını yedirmeye hiç niyeti yoktu. Sanıkların çoğu neşeyle gülüştüler. Sansar'sa sadece zoraki bir sırıtmayla yetindi.

Bir süre sonra kıdemli, mazgala yanaşarak, kapıyı hafiften tıkırdattı. Asker kızgınca mazgalı açarak bağırdı.

"Ne var lan, kıdemli?"

"Komutanım arkadaşlar sigara içebilirler mi?.."

Asker biraz düşündükten sonra, kendi komutanlarının bazen onlara yaptıkları gibi kıyak geçti. "Tamam içsinler!"

"Sağ ol komutanım," deyip yüzünü koğuşa döndü.

Sanıklar sanki askeri duymamışlar gibi devam ettiler. "Sigara içmek serbest, arkadaşlar..."

Sofradan kalkanlar ellerine çaylarını alarak, hemen sigara yakıyorlardı. Bir dakika içerisinde sigara dumanından koğuştaki sanıklar birbirlerini göremez duruma geldi. Sigarayı en çok da Mehmet'le Sansar içtiler. Bu durum her ne kadar sağlıkları için hiç iyi olmasa da bir günlük cezaevi yaşamının en keyifli anı o andı. Ama ne yazık ki aynı zamanda da en kısa süren anıydı... Bu sefa, en fazla beş dakikaydı, on dakika olduğu zaman bir herkeste bayram sevinci yaşanırdı. Belki cezaevinin derin kuytuluklarından gelen dayak ve işkence sesleri hiç eksik olmuyordu ama insanlar acıyı, tatlıya dönüştürmesini de ister istemez öğreniyorlardı.

"Çabuk için, laaaan!.." diye bağırdı, mazgaldan asker. Beş da-

kikaya kadar, eğitim başlayacak. Anlaşıldı mı, laaaan?"

İçeriden bir kaç kişi karşılık verdi. "Anlaşıldı komutanım."

"Bu ne biçim ses, laaaan?"

Sağ kesim yırtılırcasına bağırdı. "Anlaşıldı komutanım."

Bu arada sol kesimden bir görevli, elinde naylon bir su bidonu ve bardak olduğu halde ortalığa seslendi.

"Arkadaşlar, su isteyen var mı?"

"Bana bir bardak verir misin?" dedi birisi.

"Kusura bakma arkadaş, herkese ancak yarım bardak verebiliyoruz."

Bunları duyan Sansar'ın banyo yapma hayalleri de suya düştü.

"Ne yapalım, senin canın sağ olsun!" deyip suyunu içti.

"Başka su isteyen var mı, arkadaşlar?"

Su dağıtan görevli bardakla bidonu tekrar mutfak kısmına götürdü.

"Eğitime kalk.. laaaan!.."

Asker mazgaldan bağırıyordu.

Sigaralar acelece söndürüldü. Sanıklar koğuşun ortasındaki boşluğa dikilerek beklemeye başladılar.

"kıpırdama laaaan!.. Dikkat!.. Rahat! Hazır ol! Yerinde say, uygun adıım, marş!..

"Sol sol, sol sağ sol... Bir, ki!..

Bütün sanıklar birden, "Üç dört, üç dört, bir ki..."

"Çek dizleri, salla kolları. Sallasana laaaan. Gel lan, buraya... çıkart elleri. Pat pat

..... pat... Bir ki...

"Üç-dört..."

"Koşar adım, marş marş!.. "Her-Türk-Asker-Doğar"

"Her-Türk-Asker-doğar. Her-Türk-Asker-Doğar... Her-Türk...

Zırrrrrr!

Bu, yine hoparlörden yayılan korkunç zil seslerinden biriydi. Artık sanıklar, kobay gibi hangi zilin niçin çalındığını öğrendiklerinden, ona göre kendilerini ayarlıyorlardı. Zil sesleri her zaman aynı olduğu halde, farklı zamanlarda çalan zillere gösterilen tepkiler tamamen farklıydı. Zaten zilin çalınması, o anda yapılan eğitimin son bulması anlamına da geliyordu. Fakat Sansar, ne yapacağını şaşırmıştı. Kafayı yemek içten bile değildi. Birisi bitmeden, daha kötüsü başlıyordu. Sağdan soldan sayım mangasının gelmekte

olduğunu duydu. Herkes etrafı, özellikle yatakları düzeltmeye başlamıştı. Sansar da, diğerlerini görünce gidip, biraz önce yaptığı yatağını yeniden düzenledi.

İnsanların yüzlerini inceledi. Anlaşılan bu zil, daha kötü şeylerin gelmekte olduğunu haber veriyordu.

Zil sesinden birkaç dakika sonra öylesine bir gürültü koptu ki, bütün cezaevi zangır zangır titremeye başladı. Bu ses, Sansar'ın o ana kadarki duyduğu seslerin en korkuncuydu. Yüzlerce asker, bütün güçleriyle postallarını ayın anda beton zemine vurarak, avazlarının çıktığı kadar bağırıyorlardı. Hep birlikte marşlar söylüyor, kararlar sayıyorlardı. Ve sesler çılgınlaşarak yanaşıyordu. Koğuşların kapısının önünden, sanki sanıkları ezerek, tekmeleyerek geçtiler. On, on beş dakika kadar çılgınlık derecesine varan bir gürültüden sonra sesler, aniden kesiliverdi.

Ölüm sessizliği.

Çılgın gürültüyle, ölüm sessizliği Mamak'ta ikiz kardeşti.

Cezaevindeki bir günlük yaşamın, en gergin anlarından birisi yaşanmaktaydı. Sanıkların çoğunun yüzlerindeki ışıltı kırıntıları da kaybolmuştu. Nefes alıp vermeler sıklaştı. Dişler kenetlendi. Konuşmalar en alt düzeye indi. Çok az insan, o korkunç sessizlikten etkilenmiyordu. İşin garibi, bu seslerden etkilenmeyen insanların sayımlarda da en çok dayak yiyen insanlar olmasıydı. Sanki hiçbir şey olmuyormuş gibi, duymuyorlarmış gibi insanlarla konuşuyor, gülüyorlardı. Diğer sanıklar –sağcıların çoğunluğu da dâhil– bunlara garip garip bakıyor, fakat içten içe saygı duyuyorlardı.

Korkunç sessizlik üç dakika kadar sürdü. Ardından gök gürültüsü gibi sesler yeniden başladı. Bu kez, köpek havlamalarının da karışımıyla doruğa ulaştı. Ayak ve marş sesleri yerini, gırtlaklardan çıkan yırtılırcasına bağırtılara bırakmıştı.

Cezaevinde sabah sayımı yapılıyordu. Her koğuşun sayımı bitince üç dört dakikalık bir ölüm sessizliği oluyor, ardından korkunç gürültü yeniden başlıyordu.

Seslerin dozajı, 15. Koğuşa doğru artarak yaklaşıyordu. Yaklaştıkça sanıklardaki gerilim artıyor, konuşmalar fısıltıya, fısıltılar da sessizliğe dönüşüyordu.

Tam bu esnada 1.65 boylarında, 18-19 yaşlarında, kara, kuru bir genç olan Bitirim Nuri, gülerek kenara fırladı. Elinde yanmakta olan bir sigara tutuyordu.

"Arkadaşlar," dedi gülümseyerek. "Ben bu sigarayı hiç söndürmeden sayıma çıkacağım. İçeri girince, onun hâlâ yanmakta olduğunu göreceksiniz. Sigarasından bir fırt çekerek tekrar sırasına geçti.

Sansar, "Bu da mı deli?" diye garip garip Bitirim Nuri'ye baktı. Hiç de deli gibi gözükmüyordu. Gerçekten yapabilir miydi?... Bitirim Nuri neredeyse Sansar'ın yarısı kadardı ama ağzından çıkan sözler onu devleştirmişti. Bu kez Sansar'ın vücudunu bir utanç dalgası kapladı. Tüm koğuştakiler de Bitirim Nuri'ye özenerek bakıyorlardı.

Aslında Bitirim'in kafasını yediği falan yoktu. Bir örgütün sorumlusu veya militanı da değildi. O sadece, Ulus-Kayaş hattında dolmuş muavinliği yapan sıradan bir insandı. Fakat gözü kara ve korkusuzdu. Somurtan yüzleri, sinmiş yürekleri birazcık olsun hareketlendirmek, cesaretlendirmek istiyordu o kadar. Zaten her gün dayak yiyordu, eğer yakalanırsa, bir de bu sigara için yese ne olacaktı ki. Fakat bu kıstırılmış insanların morale çok çok ihtiyacı vardı...

Koğuşun içerisinde bunlar olurken, tuvaletler kısmında iki kişi, sular akmadığından boş olan su borularını kullanarak, diğer koğuşlardaki arkadaşlarıyla konuşuyorlardı. Gerçi seslerini duyurmak için bağırıyorlardı ama bu sesler cezaevini ele geçirmiş olan askerlerin bağırtılarının yanında sivrisinek vızıltısı gibi kaldığından kimsenin çakmasına imkân yoktu. Bu tür haberleşmeler, bilinçli olarak bağırtıların en fazla olduğu zamanlarda yapılıyordu. Ayrıca bu esnada sağ kesimden hiç kimse, yaklaşmakta olan sayım mangasının korkusundan, tuvalet kısmında bulunmazdı. Böylece sanıklar, idarenin en çok şaha kalktığını sandığı zaman da bile, yaratıcılıklarını kullanarak, ondan faydalanma yollarını buluyorlardı... Çok geçmeden bu kişiler de mutfak kısmından gelip sıraya girdiler.

Sayım mangası yaklaştıkça, koğuşun içerisinde kendiliğinden bir sıra oluştu. Boy sırası. Sansar, önden üçüncüydü. Hem de, Sansar'dan daha kısa olan kıdemlinin ilk sırada olmasına karşın.

Demir kapının sürgüsü şak diye açıldı. Donmuş vücutlar yerlerinde kıpırdadı. Kimi kininden, kimi korkusundan burnundan soluyordu. İnsanlar sinirle, öfkeyle, korkuyla, nefretle dolmuş vücutlarını boşaltmasalar çatlayacaklardı. Ardından iki ve üçüncü sürgüler çekildi. Sonra anahtar, yuvasına girerek döndü. Zaten o an her

sanık, çok iyi bildiği kapı sürgülerinin sayılarını, seslerden takip ettiğinden; küt küt atan yüreklerinin sesini duyamıyorlardı...

Sonunda kapı açılmıştı. Açıldığı, hafiften ileri geri oynayışından belli oluyordu. Fakat kapıyı tutan el, emir bekliyordu.

Birkaç saniye sonra kapı bütün hızıyla tamamen açılıverdi.

Kapının açılmasıyla birlikte, askerlerin ağzı ve gözleri de açıldı. Coplu eller havalandı. Bir anda sanıklar, bendini yıkan su gibi dışarı akmaya başladı.

"Koş lan, kooooş!.."

"Ayakları yere vur, laaaan!.."

"Ne biçim koşuyon, laaaan?"

"Sağa sola bakma, laaaan!.."

"Daha hızlı lan, daha hızlı!"

...

Askerlerin sadece ağızları çalışmıyor, rastgele çıkanlara cop da sallıyorlardı.

Alman kurt köpeği, hemen kapının çıkışında tutuluyordu. Kapının açılmasıyla beraber o, askerlerden daha fazla çıldırdı. Sanıkları parçalamak için can atıyordu. Koridordaki pencerenin demir parmaklığına bağlanmıştı. Ve köpeğin salyalar saçılan ağzı, koşan sanıklardan sadece on beş, yirmi santim uzaklıkta duruyordu. Bütün sanıklar koridora çıkıp, duvar dibine dizilince, askerler bağırmayı kesip, sert bir şekilde emirler vermeye başladılar.

"Çeneni kaldır lan!.."

"Ellerini yapıştır, lan!.."

"Ayaklarını bitiştir, lan!.."

"Tavana bak, lan!.."

"Kımıldama, lan!.."

"Sağa sola bakma, lan!"

...

Bir yandan da copla, tokatla, yumrukla, tekmeyle vuruyorlardı. Sayım çavuşunun, "Dikkat edin!.." diye bağırmasıyla askerler, kuzu gibi masumlaşarak arka duvara çekildiler. Çavuş ardından ortalığa bağırdı ama mesaj yerine ulaştı. "Baştaaan say!.."

Koğuş kıdemlisinden başlayarak, sanıklar saymaya başladı.

"1.2.3.4.5.6.....85. Sondur komutanım!"

Çavuş, sayan sanıkların önünden süratle koşup, bağırmayanları öne doğru çekmişti. Bunun anlamı, 'Sen sıradan çık, cezalandırıla-

caksın' demekti. Çekilenleri askerler, karşı duvara geçirerek orada bekletiyorlardı.

Sayma işi bitince çavuşun sesi yeniden duyuldu. "İstiklal Marşı'nın üçüncü kıtasındaaaaan, başla!"

Bütün sanıkların sesleri birbirine karıştı.

"Ben ezelden beri,"

"Ey asker!"

"Ne bu şiddet, bu cela!"

"Çatma kurban,"

"Birinci vazifen,"

"Ruhumun senden ilahi,"

...

Askerler çılgına dönmüş bağırıyor, kulaklarını sanıkların ağızlarına dayamış dinliyor ve durmadan vuruyorlardı. Nice sonra sesler, hep birlikte çıkmaya başladı.

"Hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım. Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner aşarım!"

"Kes," dedi çavuş.

Bu arada koğuşu arayan askerlerden birisi, elinde sabundan yapılmış bir satranç takımı olduğu halde dışarı çıkıp, astsubaya takdim etti. Kafasını 'alacağınız olsun' dercesine sallayan astsubay sanıklara dönüp bağırdı. "Kimin lan, bu satranç takımı?... Tekrar söylüyorum. Bunun sahibi kim, lan?.."

"Ben," dedi birisi, elini kaldırarak.

"Kiminle oynuyorsun lan bunu?.. Onu da söyle bakalım!"

"Ben kendi kendimle, oynuyorum."

"Öyle miiiii?.. Sen kafayı mı yedin, lan?.. Kendi kendine oynuyormuş!.."

"Evet kafayı biraz yedim komutanım. Kendi kendimle oynuyorum!.."

"Dalga geçmek nasılmış şimdi görürsün!.. Alın oğlum onu da şu tarafa!.."

Satrancın sahibini de bağırmayanların yanına aldılar. Çavuş geride kalanlara bağırdı: "Sağa sola dön!.. İstikamet koğuş, koşar adıiiın, marş marş!.."

Sanıklar çıktıkları gibi süratle içeri girdiler. Askerler de aynen, çıkışta olduğu gibi bağırarak rastgele cop salladılar. Koğuşa giren herkes, bir yere çivilenip kaldı. Kapı örtüldü, fakat kilitlenmedi.

Bitirim Nuri'nin, yanmakta olan sigarayı tutan eli havadaydı.

Koridordaki bütün yüzler, sıradan çekilen sanıklara çevrildi. Çavuş bu kez onlara seslendi. "Geriye dön!.."

Döndüler. Ama bir robot gibi değil, insan gibi. Fakat içlerinde birisi diğerlerinden çok farklıydı. Tıpkı bir robot gibi geriye dönmüş, herkes tarafından fark edilmişti. Ayrıca tir tir titriyordu. Çavuş devam etti. "Baştan say!.."

"1.2.3.... 9 sondur komutanım."

Dördüncü sıradaki sanık öylesine bağırmıştı ki, neredeyse beş askerin bağırmasına eşitti. Diğerlerinin ses tonu birbirlerine çok yakındı. Zaten birazcık farklı olsa, koğuşa göndermek için can atıyorlardı. Gayeleri, sessiz bir şekilde direnenlerin sayısını azaltmaktı. Çavuş, yırtılırcasına bağıran sanığın yanına yanaşıp, elindeki copu, zangır zangır titremekte olan çenesine koyarak, "Sen koğuşa," dedi.

Sanık, koşarak koğuşa girdi. İç emniyet amiri, geride kalan sanıkları bir leşe bakar gibi bakarak süzdükten sonra, dişlerinin arasından seslendi. "Dikkatimi çekti, bu adamlar hemen hemen her gün böyle bağırmıyorlar. Sözüm ona sessiz direnişteler. (çavuşa seslendi) Oğlum isimleri neymiş bunların?.."

Çavuş, sanıklara, "Sırayla isim söyle, yüksek sesle laaan!..

Abdurrahman Çakır, Haluk Atmaca, Veysel Yiğit, Özgür Yayla, Hasan Yılmaz, Halil Gostan, Deniz Korkmaz, Hüseyin Durmaz sondur komutanım..." diye bağırdı.

İç emniyet amiri varıp, Halil Gostan'ın önünde durdu. "Sen, adını soyadını bir daha söyle bakıyım?.."

"Halil Gostan."

"Bu ne biçim soyadı lan böyle?.. Sen Ermeni misin?"

Sanık aptallaştı. Kendisine böyle bir sorunun sorulacağı aklının ucundan bile geçmediğinden, bir anda ne diyeceğini, ne yapacağını şaşırdı. Sonunda acı acı gülerek, "Hayır, komutanım, ben Ermeni değilim, Kürdüm..." diyebildi.

"Ne demek oluyor Gostan?.. Ben Doğuda bile, böyle hiç soyadı duymadım..."

"Anlamını bilmiyorum!.. Asırlardan beri soyadımız bu bizim..."

"Nerelisin sen?"

"Karslıyım."

"Haa anlaşıldı, anlaşıldı... Sen mutlaka sünnetsizsindir?.."

Sanık tamamen şaşırdı ama kendisini ve kendi üzerindekini, bu iç emniyet amirinden daha iyi bildiği ve tanıdığı için, durumu daha vahim hale getirmeden, gerçeği ortaya dökmenin en kestirme yol olduğunu düşündüğünden, gülümseyerek seslendi. "Hayır, komutanım, sünnetsiz değilim!.. Ama istiyorsanız, göstereyim!.."

İç emniyet amirinin gözleri, dışarı fırlayacakmış gibi pörtledi. Bütün kanı kafasına hücum etmiş olacak ki, yüzü kıpkırmızı oldu. Hoş, Halil'in söyledikleri zoruna gitmişti. "Höst ayı," diye köpürdü. "Götür de onu anana göster!.."

"Ama komutanım, sünnetsiz diyorsunuz..."

İç emniyet amiri bu kez çavuşa bağırdı. "Yıkın!"

Askerler sanıkların üzerine çullanarak yere, falakaya yatırdılar. Onlar sanıkları döverlerken, iç emniyet amiri, çavuşun kulağına bir şeyler fısıldıyordu. Bunun üzerine çavuş, süratle sırtının üzerinde yerde yatmakta olan Halil Gostan'ın yanına gidip, bacağındaki pantolonu ve külotu sıyırdı. İç emniyet amiri hemen başında bekliyordu. Halil'in göstermesinden nefret eden iç emniyet amiri, çavuşun sayesinde göreceğini görüp usulcacık geri dönüp yürüdü. Bunun üzerine sanıklar kalkıp koğuşlarına gitti gitmesine ama bu sahneye şahit olan askerlerin de, sanıklarında kafalarında bir soru hep ampul gibi asılı kaldı... Eğer Halil Gostan sünnet olmamış olsaydı, başına neler gelirdi?..

Sayım mangası bir sonraki koğuşun sayımına başlayınca kapı nöbetçisi mazgalı açıp, 15. Koğuşa seslendi.

"Dağılın!.."

"Sağ ol komutanın!"

Dışarıda dayak yiyenler, çoktan yatakların üzerlerine oturmuşlardı bile.

Bu kez sanıklar, askerlerin dağıttıkları eşyalarını toplamaya, düzeltmeye başladılar. Tüm koğuş toz duman içerisinde kalmıştı.

Cezaevinde bağırmak, bağırttırmak idare için çok önemliydi. Bunu bilen sol kesim, mümkün olduğu kadar bağırmayarak, en azından pasif bir direniş içerisinde olduklarını hissettirerek, daha fazla ileri gitmelerini önlemeye çalışıyorlardı. Akli dengesini kaybeden sanıklar da dâhil, hiçbir sol görüşlü, sağ görüşlülerin en cesuru kadar bile bağırmıyordu. Kurallara tamı tamına uymuyordu... Bu özel toplama kampında çok kısa süre kalan bir kişi bile, daha az dayak yediyse, daha az horlandıysa... Bunu direnenlere borçlu ol-

duğunu biliyordu. Yoksa bütün sanıklar askerlerin istediği gibi bağırsa bu kez, yırtılırcasına bağırmalarını; eğer onların istediği gibi koşsa, bu kez de uçmalarını isteyecekleri kesindi.

Sayımdan sonra Sansar, mazgaldan görünmeyen köşeye çağrıldı. Orada kıdemliyle birlikte üç kişi daha vardı. Sansar yüzlerine bakınca, nahoş bir şeyin olduğunu hemen anladı. Kıdemli önce orda hazır bekleyen kişileri Sansar'la tanıştırdı. Ardından hemen konuya girdi.

"Bak Selim arkadaş," dedi. "Burada bazı kurallara uyuyorsak, bu tamamen teslim olduğumuz anlamına gelmez. Kaybedilen hakların geri alınması, direnişin adım adım örgütlenmesine bağlı. Bu yüzden kuralları savsaklamak, uymamak çok önemli. Ayrıca buradaki kitlenin soluk alabilmesi, canlı ve sağlıklı kalabilmesi için de bu çok gerekli."

Sansar gibi direnişi destanlaşmış biriyle böylesine konuşmak kıdemli için de çok zordu. Utançtan ve sıkıntıdan yüzünün yandığını hissetti. Burada biraz durdu. Önce Sansar'ın gözlerindeki tepkiyi okuyup, bundan sonra söyleyeceklerini ona göre seçmek istedi. Bu yüzden gözlerini aradı ama, Sansar kafasını yere yıktığından gözlerini göremedi. Boğazını temizledi. Çünkü bundan sonrası direkt onunla ilgiliydi ve söylemek zorundaydı...

"Açık konuşmamız gerekiyor Selim gardaş. Senin sayımdaki bağırman şaşırttı bizi. Dışarıdaki pratiğin, işkencedeki tavrın buna çok ters. Bilmiyorum sen ne düşünüyorsun ama insanların senden beklentisi çok farklı...

Sansar ağır ağır kafasını kaldırıp, gözlerini oradakilerin gözlerinde gezdirdi. Ne kadar sakin olmaya çalışsa da yüzü kıpkırmızıydı. Kelleyi yeniden önüne düşürerek devam etti. "Haklısınız," diye seslendi. "Özür dilerim. Bir daha olmayacak!"

Diğerleri sevinip, gülümsediler ve, "Zaten senden de böylesi beklenir," dedi kıdemli. Siz sohbete devam edin. Benim kalkınam gerek, diyerek ayrıldı.

Bu arada koridor nöbetçisi asker de değişmişti. Yeni nöbetçi, mazgala yanaşıp gelişini müjdeledi.

"Beş dakika istirahat edin. Sonra eğitim başlayacak."

Koğuşun içerisinde yapılan her şey bile, normalde izine bağlıydı. Tabi bunu en çok da sağcılar yapıyordu.

"Sığara içebilir miyim komutanım?"

"İç!.."
"Sağol komutanım!"
"Oturabilir miyim komutanım?"
"Otur!"
"Sağ ol komutanım."
"Tuvalete gidebilir miyim, komutanım?"
"Gitme!"
"Sağ ol komutanım!"
"Arkadaşımla bir sorunu konuşabilir miyim, komutanım?.."
"Yok lan!"
"Sağ ol komutanım?"
"Sigaramı içtim, yerime geçebilir miyim, komutanım?"
"Geç."
"Sağ ol komutanım!"
"Tuvalet ihtiyacımı karşıladım. Yerime geçebilir miyim, komutanım?"
"Geç!"
"Sağ ol komutanım."
...

Birçok insanın izin istemesi, izin alanların tekrar gelip tekmil vermeleri, izin alamayanların çok kısa bir süre sonra yeniden izin istemesi, çok garip bir manzara oluşturuyordu. Bazen ise, tam bir komediye dönüşüyordu. Daha doğrusu kara mizaha... Çoğu zaman asker, kendisiyle dalga geçtiklerini sanıp, izin almak isteyenlerin yüzlerine iyice bakıyor, birazcık gülümseme sezerse felaket dövüyordu. Fakat buna karşın insanlar, izin almaya; bazen ise ağızlarını kapatarak kahkahalarla gülmeye devam ediyorlardı. Bazen ise askerler, dalga geçilmek korkusuyla mazgalı kapatıyorlardı. Bu durumsa, zaten sanıkların istedikleri bir şeydi. Mazgal kapatılınca izne gerek olmadan sanıklar, ihtiyaçlarını rahatça giderebiliyorlardı.

"Herkes eğitim düzenine geçsin, laaaan!.."

Asker mazgaldan yırtılırcasına bağırmıştı. Sanıklar süratle ayağa kalkıp koğuşun ortasındaki boşluğa dikildiler. Mazgaldan görünmeyen köşelere de her gün sırayla birkaç insan dinlendiriliyordu. Mazgaldaki asker, sayım falan yapmak istediği zaman –ki kafalarına her estiğinde yapıyorlardı– sessizce kalkıp eğitime katılırlardı. Sansar, daha yeni olduğu için onu da dinlenmeye aldılar ama o,

dikenin üzerine oturtulmuş gibi acı çekiyordu. Kapının her tıkırdayışında yüreği hopluyor, askere yakalanacağım, diye ödü kopuyordu. Oysa yanında yatan diğerleri, sanki kırda bir ağacın altına uzanmış da yıldızları seyrediyorlarmış gibi rahattılar.

"Tamam mısınız, kıdemli!.. Köşelerde adam var mı, lan?"

"Yok, komutanını, hepsi bu!"

"Lan biraz sonra açtıracağım kapıyı. Eğer kıdemliii, birileri kaytarıyorsa yandın. Felç edeceğim seni!"

"Tamam komutanım!"

"Dikkat!.. Rahat, hazır ol. Yerin-de say, uygun-adım-marş!.. Sol-sol, sol-sağ-sol... Bir- ki...

Bütün sanıklar: "Üç-dört!.."

"Ne biçim sayıyorsunuz lan?.. Sen sen, kırmızılı, gel buraya!.. Niçin bağırmıyorsun, lan?..

"Bağırıyorum!.."

"Bağırmıyorsun lan! Sadece dudaklarını kıpırdatıyorsun! Çıkar elini.. Pat pat pat... Değiştir... Pat pat pat. Geç yerine... Çek dizleri salla kolları...

Askeri eğitim, saat on bir ellide öğle yemeğinin gelmesiyle sona erdi. Herkes sırılsıklam olmuştu. Eğitim boyunca asker, iki kez sayım yapmaya kalktı. Birisinde beş kez tekrarlayarak sonunda "85" dedi. Ama nasıl saydığını o da anlayamadı. İkincisinde mahsus karıştırıyorsunuz, diye herkesi sıra dayağından geçirdi. Bu arada, tek tek dayak yiyenler de çok olmuştu. Kimsenin fiziki olarak ayakta duracak hali kalmamıştı ama çoğunun morali yerindeydi.

Öğle yemeğinden sonra ise nazari eğitim başladı. Bir kişi mazgalın yanına dikilip mevcut ders kitaplarından, askerin istediği bir bölümü okuyordu. Okuyan sanık zaman zaman asker tarafından değiştiriliyor, yerine bir başkası geçiriliyordu. Diğer sanıklar ise mazgaldan görülebilecek yerlere geçerek ders dinliyorlarmış gibi yapıyorlardı. Ama gerçekte, sağcılar da dâhil hiç kimsenin ders umurunda değildi. Ders anında asker, zamanının çoğunu mazgalın yanında geçirmesine karşın, sanıkların derse olan ilgisi hiç değişmezdi.

"Ey Türk Gençliği. Birinci vazifen Türk istikbalini ve Cumhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir. Mevcudiyetinin..."

"Kes lan.. Sen niye dinlemiyorsun lan, gel buraya?"

Mazgaldan ders dinlemekte olan sanıkları takip eden nöbetçi asker, müdahale etmişti.

"Kim?.. Ben mi?" dedi, birçok kişi.

"Evet, sen, kırmızı gömlekli," dedi asker. "Gel bakayım buruya!"

"Dinliyorum komutanım!"

"Şuna bak bir de konuşuyor. Lan sen komutanına karşı gelmenin suç olduğunu bilmiyor musun?.. Çıkart lan elleri!.. Pat pat pat... Şimdi geç yerine de iyi dinle..." Daha sonra okuyan sanığa döndü ve "Devam et!" diye bağırdı.

"Ve istikbalinin yegane temeli budur. Bu temel senin en kıymetli hazinendir. İs..."

"Keeeeees!.. Sen söyle lan, sen sen siyah kazaklı!.. En son ne dedi?"

Sanık bir çırpıda söyleyiverdi. "Senin en kıymetli hazinen copundur, arz ederim komutanım!"

Koğuşta kıkırdamalar duyuldu. Asker afalladı. Oysa doğru gibi söylemişti. Ama yine de emin değildi. Okuyan sanığa sorsa veya kitaba baksa, kendi cahilliğine yoracaklarından yapamadı. Askerin telaşlandığını gören sanıklar, dudaklarını ısırarak gülüyorlardı. Sansar şaşkın şaşkın hiç görmediği bir tiyatro seyrediyordu. Birkaç kişi hariç, sağcılar da gülmekten kırılıyordu. Sonunda asker sanığa tekrar sordu. "Ne dedin? Bir daha söyle, bakayım!.."

Sanık yine süratle söyleyiverdi. "O senin en kıymetli hazinendir, arz ederim komutanım!"

Sanıklar kahkaha atmamak için kendilerini zor tutuyorlardı.

"O, ne lan?"

"O şey... Şey komutanım!.. Cumhuriyet...

"Ha öyle de. Bende cop diyorsun sandımdı. (kitap okuyana döndü) Devam et!..

Sanıklar yorgunluğu unutmuş, eğleniyorlardı.

"İstikbalde dahi seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhili ve harici bed ..."

"Keeeeeeees. Lan sen.. Sen sen... Ha evet, niye bakıyorsun köşelere?.. Oralar adam dolu değil mi?..

"Yok, komutanım, kimse yok oralarda."

"Lan kıdemliiii!.."

"Emret komutanım!.."

"Lan, bu koğuşun mevcudu kaç?.. Bu kadar mı adam var, bu koğuşta?.."

"Hepsi bu komutanım."

"Bu kadarmış. Şimdi ben sana gösteririm kaç tane adam olduğunu. Çıkar elini dışarı."

"Niye çıkarıyım komutanım, suçum ne?..

"Çıkar dedim lan sana. Karşı mı geliyorsun?.."

"Hayır karşı gelmiyorum. Ama yok yere de dayak yemek istemiyorum."

"Çıkarıyor musun, çıkarmıyor musun?."

"Çıkarmıyorum."

Asker mazgaldan ayrılıp, idare tarafındaki nöbetçilere bağırırken sesi koridorda yankılanıyordu.

"İdareye haber verin, kıdemli bana karşı geliyor."

Aslında idare de, bütün askerler de, hiçbir sanığın gönüllü eğitim yapmadığını biliyorlardı.

Askerlerin çoğu cahildi. Hatta birçoğu okuma yazma bile bilmiyordu. Sanıkların yüzde doksanı ise en az lise mezunuydu. Bunun yanında avukatlar, doktorlar, mühendisler, subaylar da vardı. Askerler sanıkları imtihan etmeye çalışıyor; ama sorduğu sorunun cevabını kendisi de bilmiyordu. Ama idare için belirleyici olan: Askerlerin bilinç düzeyi değil, sebebini sormadan iyi dayak atabilme yeteneğiydi. Hatta koğuşlarda yüzbaşı rütbesine kadar subaylar da vardı. Askerler bunları da istedikleri gibi dövüyor, karşılarına geçirtip: "Emret komutanım!.." dedirtiyorlardı. Onlarla eğleniyor ve bundan korkunç zevk alıyorlardı. Çünkü askerlerden istenen buydu.

Bir askerin bir sanıkla fısıltıyla konuşması en büyük suçtu. Bunun anlamı, asker sanığa yardım ediyor demekti. Bunu yapan asker, arkadaşları tarafından iyice hırpalandıktan sonra koğuşlardan birisine konuyordu. Yani asker komutanken, bir anda sanık oluveriyordu. Asker, fısıltıyla sanığa küfretmiş olsa bile sonucu değişmiyordu. Mamak Özel Askeri Cezaevi'nde böyle birçok asker sanık vardı. Bu yüzden, askerler de kendilerini büyük bir baskı altında hissediyor, çoğu zaman nasıl davranacaklarını şaşırıyorlardı.

Çok geçmeden bir manga asker gelip, kıdemliyi alıp götürdü. Koğuşta sinirler yeniden gerildi. Bu haber, her zaman olduğu gibi

su boruları kullanılarak ve havalandırmada pencereleri görünen koğuşlara da işaretlerle olmak üzere cezaevine duyuruldu...

Seksen beş mevcutlu koğuştan otuzu sağcıydı. Kıdemlinin yiyeceği dayak aşağı yukarı tahmin edildiğinden, koğuşta kalan herkes ürpermişti. Ve bu mevcudun tamamı –Sansar gibi kıdemliden nefret edenler bile– bunun biraz da kendileri için olduğunu biliyor, içlerinden kabarıp gelen saygıya engel olamıyorlardı.

Bu tür karşı çıkışlar, direnen insanı fiziki olarak yıpratıyordu ama direnen kişi de dâhil onlarca, hatta yüzlerce insanın moralini çoğaltıyordu. İnsanın ruh ve moral yapısı ise içeride, insanın fizik gücünü bile öldürüp dirilten en kıymetli mücevherdi. Bu tür çıkışlar, aynı zamanda, bütün sanıkların diri kalmaları, onurlarına sahip çıkmaları için en az ekmek, su kadar önemliydi. Askerlerin en korktuğu şey, sanıkların soru sorması ve karşı çıkmalarıydı. Kendilerini sanık karşısında komutan gördüklerinden, yerin dibine geçiyor, utanıyor, bütün itibarlarını kaybettiklerini sanıyorlardı. Çılgınlaşmalarının sebebi buydu. Fakat böyle karşı çıkışlarla karşılaştıkça, daha temkinli davranıyor; her olura olmaza karışmıyorlardı. Yoksa her canı sıkıldığında, arkadaşına kızdığında, komutanından dayak yediğinde, ailesinden kötü bir haber aldığında... Gelip acısını sanıklardan çıkarıyorlardı. Normalde soru sormak zaten yasaktı. Askerin: "Aç elini" demesi yeterliydi.

En anlaşılır biçimiyle Mamak'ta, yalancılıktan onurlu yaşıyormuş gibi gözükmek bile ateşten gömlekti. Bunu Sansar iki gün içerisinde öğrendi. O onursuz yaşamayı çoktan kabul etmişti ama koğuşta bu özgürlüğe bile sahip değildi. Eğer yalnız olsa, bir fiske yememek için her türlü aşağılık şeyleri seve seve yapacaktı. Diğer sanıklardan daha fazla acı çekmesinin sebebi de bundandı. İnancın ve arkadaşlığın yerini, kin ve nefret almıştı. Kıstırılmış, eli kolu bağlı insanların direnmesi ona saçma geliyordu. Onlardan nefret ediyordu. Kuzu kuzu otursalar, denilenleri yapsalar, kimse dayak yemezdi. O da rahat ederdi. Eğer ona bıraksalar tüm cezaevini benzin döküp yakacak kadar değişmişti.

Kıdemli, akşam yemeğinden sonra getirildi. Zor yürüyordu. Ama gülüyordu. Falakaya yatırıp kafeste bekletmişlerdi. Herkes bütün sıcaklığıyla, "Geçmiş olsun," dedi. Sağcılardan birçok kişi bile uzaktan, mimikleriyle benzer şeyler anlatmaya çalıştı.

Sansar da, maskesini yüzüne iyice yerleştirip: "Geçmiş olsun,

arkadaş," dedi. "Seni yürekten kutlarım." Kıdemlinin yanından ayrılınca içerisinde bir sevinç dalgası kabardı. Kıdemliye söylediklerinden memnun kalmıştı. Oysa başında bir pot kırarım diye, konuşmaya kendini zor ikna etmişti. Kendi kendine, 'Bu işi de öğreniyorsun, Sansar,' dedi.

Yemekten kısa bir süre sonra, akşam sayımı başladı. Tıpkı sabah sayımında olduğu gibi, çılgınca başlayıp çılgınca bitti. Bu kez daha fazla insan dayak yedi. Koğuşu aramaya giren askerler, birkaç tane yorganı parçalayıp, içerisindeki tavuk tüylerini koğuşun ortasına boşalttı.

Sayımdan saat on bire kadarsa, yine nazari eğitim vardı. Fakat nöbetçi asker, dinlemiyorsunuz, matrak geçiyorsunuz diye iki kez kızıp, yarımşar saatten bir saat, sanıkları koğuşun içerisinde koşturdu. Dayağın yine haddi hesabı yoktu.

Saat on birde, yine kapı nöbetçisinin emriyle, tüm koğuş beş dakika içerisinde yataklarına girip kayboldu. Herkes yine kendisiyle baş başa kalmıştı.

***

Sansar, ertesi gün ismi, revir listesinde okununca, çok heyecanlandı. Belki de, bu Allah'ın belası yerden kurtulma şansına sahip olabilirdi. Onun için her şeyi yapmaya hazırdı. Yeter ki buradan çıkarsınlar.

Revirin yanına yaklaştıklarında, cezaevi müdürü olan albayın, revirin kapısında beklediğini gördü. 1.90 boyunda iriyarı bir adamdı. Resmi üniforma giymesine karşın kafasında kep yoktu. Kırlaşmış saçları altında yüzü kırmızı gözüküyordu. Yüz hatları gergin, gözleri kısık, yaklaşmakta olan düşmanına oyunlar oynamanın hesabını yapmakta olduğu izlenimini veriyordu. 'Demek ki haberi var' diye düşündü Sansar. Sevindi. Fakat albayın zaten kırmızı olan yüzünün, pancar gibi olması ve kötü bakışları Sansar'ın hiç hoşuna gitmedi. Gerçi kendi yüzünün de onunkinden kalır yanı yoktu ya.. "Niye sağa-sola bakıyorsun?" diye, getirilirken o da askerden dört tane tokat yemişti. Bakmaz olaydı. Sansar da, kendisiyle konuşacak adamı merak etmiş, bu yüzden belki de buralardadır diye bakmıştı... Albay da tokat yemediğine göre, morali neden bozuktu?.. Sansar kötü düşüncelerle boğuşurken revire iyice yaklaşmışlardı. Kırmızı yanaklarının içerisindeki mor damarları dahi belli olan albay, elinde bir dosya tutuyordu. Revirin kapısına var-

dıklarında albay, deli bakışlarını sanıklar üzerinde gezdirerek sert bir şekilde sordu.

"Selim Kıymetbilir hanginiz, lan?.."

Çevredeki askerler korkularından ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Esas duruşta yürüyor, bir yandan da, "Selim Kıymetbilir kim, lan?" diye, emri tekrarlıyorlardı.

"Benim," dedi Sansar sonra.

"Niye ses vermiyorsun, lan?" diyen askerler, coplarıyla sağına solunu dürttüler. Seninle sonra görüşeceğiz, demeyi de ihmal etmediler.

"Alın bunu kafese," dedi albay. "Bu anarşistin emniyette ifadesi bile yok. Allah bilir burada ne haltlar karıştırıyordur?"

Askerler, Sansar'ı diğerlerinden ayırıp, itip kakarak kafese yöneldiler. Albay da peşlerinden yürüdü. Kafesler boştu. Oraya vardıklarında albay askerlere, "Bırakın onu bana, dedi. Haydi, işinizin başına!" diye emretti.

Askerler, çılgınca komutanlarını selamlayıp, koşarak ayrıldılar.

Konuşacakları oda zaten kafeslerin karşısındaydı. Albay, Sansar'ın kolundan tutup, hiçbir şey demeden odaya sokarak derin bir nefes aldı. Sansar odadaki yarbayı görünce, onun kesinlikle Kırmızı olduğunu düşündü. Ona imrenerek baktı. Yarbay, Sansar odaya girince gülümseyerek ayağa kalktı. Elini uzatırken, "Hoş geldin Sansar," dedi.

"Hoş bulduk komutanım," dedi Sansar.

"Tanıştığımıza çok memnun oldum. Buyurun oturun."

"Teşekkür ederim," diyerek gösterilen koltuğa oturdu.

Cezaevi müdürü de, huzursuz bir şekilde koltuklardan birisine çöktü. Sansar'ın kızarmış yüzünün sebebini çok iyi bildiğinden özür dilercesine Sansar'a seslendi. "Bizim erlerin kusuruna bakma," dedi. Senin kim olduğunu bilmediklerinden yapıyorlar.

"Önemi yok," dedi Sansar.

Aslında içi kan ağlıyordu.

Yarbay gülümsemesini sürdürerek, "Önce açlığın var mı, diye sorayım?.. Kusura bakma, bir anda kendimizi dışarıda sandım. Burada hiç açlık sorulur mu insana?" dedi. Sonra albaya dönerek, "Taci, sana zahmet, yiyecek içecek bir şeyler getir." diye rica etti.

Albay ayrılınca yarbay, daha bir ciddileşti. "Bak Sansar, cezaevi müdürünüz ölümüne sağdık bir adamdır. Fakat kafası biraz ka-

lındır. Onunla cezaevini ilgilendiren konularda konuşabilirsin, fikir alışverişinde bulunabilirsin ama Kırmızı'yla yaptığın, yapacağın işlerden kesinlikle bahsetme."

"Tamam," dedi Sansar ama bu arada kafası tamamen karışmış, korkmuştu. Karşısındakinin Kırmızı olmadığı kesindi. İçeride daha fazla kalmaya gücü yoktu. Konuşmalardan daha uzun süre içeride kalacağını sezdi. Konuşmak için bu bir fırsattı. Bu yüzden bütün gücünü toplayıp, "Kırmızı'yla konuşabilir miyim?" dedi.

Yarbay, bir süre Sansar'ın yüzünü inceledikten sonra, "Ona söyleyeceklerini bana söyle. Ben ona iletirim," dedi.

"Ben buradan çıkmak istiyorum. Gerçekten burada yaşamak çok zor. Kurallara uysam, teröristler rahat vermiyor; uymasam her gün dünyanın dayağını yiyorum. Şuna bak, el yüz kalmadı. Dışarıda her türlü işi yapmaya hazırım. Yeter ki buradan çıkayım!..

"Anlıyorum!.." dedi yarbay.

Bu arada Cezaevi müdürü, özel yiyecekler ve bir demlik çayla girdi. Hemen masanın üzerine koyup, neşeyle servis yapmaya başladı.

Yarbay kısa bir aradan sonra, konuşmasını sürdürdü. "Gerçekten seninki zor bir durum. Çok zor bir görev. Ama zoru başarabilmek çok önemli. Kolayı herkes yapar. Bu yüzden sen, bizim için çok önemlisin. Kırmızı sana çok önem veriyor. Tabi ki, söylediklerini ona ileteceğim. Fakat şu anda senin dışarıda yapacaklarını yapabilecek birçok insan var. Ama bu vatan hainlerinin içlerine girip çökertebilecek çok az insan var. Bu da çok fedakârlık ve kahramanlık istiyor. Kırmızı gibi, o, tam bir kahramandır.

"Buyurun," dedi müdür. "Başlayın."

"Sağ ol Taci," dedi yarbay. "Eline sağlık."

"Sağ ol," dedi Sansar.

Yemeye başladılar. Yarbay konuşmasını sürdürdü, "Bu ülke için, o çok şey yaptı, yapmaya da devam ediyor. Bu memleketin öyle insanlara ihtiyacı var. İnşallah sen de bir Kırmızı olursun. (Albaya döndü) Aha, cezaevi müdürünüz burada! Herhalde senin daha az dayak yemen için, o da bir şeyler yapacaktır." dedi.

Albayın kaşları çatıldı. Kırmızı suratı daha da kızardı. Kafasını kaşıdı. Bütün bunları bir çıkınazın içerisinde olduğundan yapıyordu.

"Vallaha ne deyim, yarbayım," dedi sonunda. "Eğer o ibnelerin

içerisinde, onlar gibi yaşamasa bir fiske bile vurdurmam. Benim korkum, Selim Bey'i kayıracağız diye her şeyi berbat etmek. Ben bundan korkuyorum. Askere diyemem ki, 'Şu adamı dövmeyin,' askerin ne yapacağı belli mi olur. Gider birisine söyler. Yanan ben olurum. Ama büyük operasyonlarda falan, Selim Bey'i diğerlerinden ayırıp, kafese alabilirim. Kimse anlayamaz. Hatta daha fazla dövüldüğünü sanırlar.

"Sanıyorum, önemli olan da bu büyük operasyonlar, değil mi Sansar?"

"Evet, öyleymiş," dedi Sansar. "Ama normal bir günlük yaşam da katlanılır gibi değil..."

"O kadar da olacak, Sansar... Onlar bir düşünmeye başlarsa burayı yönetmeye kalkarlar... Yönetirler de haa!.. " dedi yarbay.

"Yine de çok sağ olun!.."

Kısa bir sessizlik. Bu arada birkaç lokma yutuldu, sular yudumlandı. Ardından Sansar, söyleyeyim mi, söylemeyeyim mi, diye kafasında geveleyip durduğu baklayı ağzından çıkardı.

"Bana kıdemli olmam için, teklifte bulundular..."

Yarbay da, albay da bu habere çok sevindiler. Bu işlerin yolunda olduğunun garantisiydi. Yarbay sevinçle araya girdi ve, "Hemen kabul etseydin," dedi heyecanla.

"Düşüneceğim, dedim. Fakat kıdemliler, daha fazla dayak yiyor. Dayanılır gibi değil. Ne yapacağımı şaşırmış durumdayım."

"Sen o görevi kabul et. Çok önemli çünkü. Albayım seni elinden geldiğince korur. Biraz da sen dayanacaksın. Zor bir görev yaptığın belli. Başarırsan mükâfatın da büyük olur.

"Anlaşıldı efendim."

"Nasıl, şu anda bir ayaklanma falan düşünüyorlar mı?" diye sordu, cezaevi müdürü.

"Ayaklanma değil, fakat emirlere uymama, savsaklama durumları var. İlk gün "niçin sayımda bağırmadın?" diye beni de çektiler. Şerefsizler askerle bile dalga geçiyorlar. Çoğu zaman asker bile anlamıyor. Kitap okuyoruz diye, diğer koğuşlarla bile haberleşiyorlar.

"Bütün bunları biliyorum," dedi cezaevi müdürü. "Her şeye rağmen önüne geçemiyoruz. Koğuşlardaki bizim tosuncuklarda bilgi veriyorlar ama senin gibi onlarla yaşayan birisinin olması çok daha iyi. Hele o, senin gibi bir lider olursa. Ben seni arada sırada

bir şeyler bahane ederek alırım. Sen de, önemli bir şey yapmaya kalkışırlarsa hasta numarası yaparak revire gel. Ben seni oradan alırım, konuşuruz. Bunların cezaevindeki elebaşları kim onları öğrenmeye çalış."

"Anlaşıldı komutanım," dedi Sansar.

"Başka bir isteğin, arzun var mı?" diye sordu yarbay.

"Yok," dedi Sansar. "Anlattıklarımı Kırmızı'ya iletirseniz çok memnun olurum."

"Tabi ki ileteceğim. Eğer o önemli bir mesaj iletirse seninle yine bu şekilde buluşuruz. Veya o bir yolunu bulur, merak etme. Onun ulaşamayacağı yer yoktur. Eğer başka bir diyeceğin yoksa ben gitmek zorundayım." Ayağa kalkıp Sansar'la tokalaştı.

"Çok sağ olun komutanım," dedi Sansar.

"Rica ederim," dedi yarbay. "İnşallah gelecek sefere başka şartlarda görüşürüz. Haydi, hoşça kal!.."

"Güle güle, yarbayım," dedi müdür.

Cezaevi müdürü, yarbayla çıktı. Bir iki dakika sonra geri döndü. Çok endişeliydi. Yalvarırcasına Sansar'a seslendi.

"Senden özür diliyorum, Selim efendi. Senin, Hayrullah ve Kırmızı'nın arkadaşı olduğunu nereden bilebilirdim. Onlarla gelecek sefer karşılaştığında, benim hiç suçumun olmadığım söyle. Biliyorsun bu teröristlere insanlık yaramaz. Onların hakkı kötektir. Gerçi sizler daha iyi biliyorsunuz bunu. Ama mesele senin durumun. Ben ne yapabilirim, Selim Efendi?.. Lütfen söyle. Eğer elimden gelen bir şeyse, yapmasam anam avradım olsun! Bütün korkum, senin durumunun açığa çıkması. Eğer senin gerçek kimliğini fark ederlerse, seni bilemem ama beni yaşatmazlar?.. Bu yüzden çok dikkat etmemiz lazım, Selim Efendi. Biraz sabretmemiz, dayanmamız lazım. Sana söz veriyorum. Seni elimden geldiğince korumaya çalışacağım. Ama yetişemediğim yerlerde de beni affet."

"İlginize çok teşekkür ederim, komutanım," dedi Sansar. "Bu bana yeter."

"Eğer başka bir koğuşa falan gitmeyi arzu ederseniz, lütfen söyleyin. Hemen halledelim."

"Hayır," dedi Sansar. "Gerekirse daha sonra size iletirim."

"Çok sağol, Selim Efendi... İstersen çok gecikmeden seni kafese bırakayım. Biraz sonra koğuşuna gönderirim."

Albay, Sansar'ın yakasından tutarak, dışarı çıkardı. Suratını ek-

şitti. Çevre asker kaynıyordu. Albayı gören askerler, ellerini pantolonlarına yapıştırarak köşe bucak kaçıştılar. Kafesin kapsını açıp, Sansar'ı içeri iterken bağırdı. "Seninle yine görüşeceğiz, anarşist ibne!"

***

Sanıkların ismi mahkeme listesinde okunduğunda, idamla yargılansalar bile, gönüllerde, dışarıya çıkma hayalleri depreşir. Tozpembe hayaller kurmaktan kendini alıkoyamazlar. Herkes için bu böyledir. Mahkeme günü, küçücük de olsa içlerde bir umut belirir. O gece gözüne uyku girmez. Çıktığı zaman dışarıda neler yapacağını, nelerle meşgul olacağını, kafasında evirip çevirir. Dostları tarafından nasıl karşılanacağını, kendisini almaya kimlerin geleceğini hayal eder. Onlarla görüşmelerini, hele çocukları varsa özlemle birbirlerine sarılışlarını gözünün önüne getirir. Hatta birbirlerine söyleyebilecekleri sözleri bile kendi kendine tekrar eder.

Battal da, ismi ilk kez mahkeme listesinde okunduğunda hiç uyuyamadı. Ertesi gün Askeri Savcılığa çıkacağını biliyordu. Askeri savcılığa çıkanlar, en geç bir iki gün içerisinde sorgu hâkimliğine çıkartılıyorlardı. Sorgu hâkimliğinden bazı sanıkların bırakıldıklarını duymuştu. Zaten kendisini o kadar tutmaları bile yanlıştı. Suçsuzdu. Milyonlarca insan gibi, o da evini, ailesini ve mahallesini korumaya çalışmıştı. Gerçi DAL ve cezaevinde yaşadıklarıyla, içindeki adaleti öldürmüşlerdi ama yine de düşünmeden edemiyordu. Savcılık ve mahkemeler, DAL ve cezaevinden tamamen farklı olabilirdi. Hiç bir etki altında kalmadan karar verebilirlerdi. Öyle olursa hemen çıkardı.

Tahliye olup, kolordunun kapısından bırakıldığını düşündü. Karısı, çocukları, babası, akrabaları... Sevinçle Samsun Yolu'nun karşı tarafından koşuyorlardı. Sevinç gözyaşlarıyla birbirlerine sarılıyorlardı. İki oğlu bırakmıyorlardı babalarını. Gözyaşları birbirininkine karışıyordu. "Baba," diyorlardı durmadan. "Niçin görüşe her gelişimizde askerler seni dövüyordu?.." Battal'ın nutku tutuluyor, bir kelime söyleyemiyordu. Babalarının cevap vermediğini gören çocuklar, peş peşe sıralıyorlardı soruları. "Sen o şarkıyı sevmiyor musun baba?" diyorlardı. Çocuklar istiklal marşını şarkı sanıyorlardı. Babalarının onun için dövüldüğünü biliyorlardı. Battal, görüşçülerin karşısına çıkartılıp, zorla söylettirdikleri 'İstiklal Marşı'nı, aslında on kıtasını adı gibi bildiği halde, niçin söyleme-

diğini, çocuklarına nasıl izah edebilecekti? "Ben o şarkıdan nefret ediyordum. Onun için söylemiyordum" mu, diyecekti?.. Yoksa "Ben o şarkıyı çok sevdiğim için söylemiyordum, yavrularım" mı, diyecekti? Sonra, Battal'ın çıkmazda olduğunu anlayan anneleri giriyordu araya, "Babanız size sonra anlatır sıkıştırmayın şimdi onu," diyordu. Çocuklar bırakıyorlardı sormayı. Hiç babalarını üzerler miydi?.. Annelerine, dedelerine belki de yüzlerce kez sormuşlardı aynı soruyu. Fakat onlar ne anlattılarsa ikna edememişlerdi yavrucakları. Bir türlü anlayamadıkları bu garip hikâyeyi mutlaka babalarından dinlemek istiyorlardı...

Ertesi gün sabah sayımından sonra, savcılığa gideceklerin hazırlanması istendi. Oysa sanıklar, taa akşamdan hazırdılar.

Savcılığa Battalların bloktan üç kişi çıkıyordu. Askerler Battal'la Veli'yi birbirine kelepçelediler. Diğerini ise tek başına. Askeri Savcılık, kolordunun içerisinde ve D-Bloğa çok yakın olduğundan yaya götürüldüler. Doğal olarak çevreleri, götürülen sanık sayısının en az üç katı, silahlı askerlerle sarılmış olarak.

Savcılık binasına vardıklarında, uzunca bir koridora sokulup, ayrı ayrı banklara oturtuldular. Buna karşın askerler, başlarında dikilerek birbirleriyle konuşmalarını engelliyordu. Battal'ın mahalleden tanıdığı birçok insan da oraya getirilmişti. Kaş göz işaretleriyle selamlaştılar. Çok geçmeden bir asker gelip Battal'a, çıkacağı savcının ismini söyledi. Battal bu ismi artık, ölünceye kadar unutmayacaktı.

Biraz sonra sanıklar, isimleriyle çağrılıp tek tek ikinci kata götürüldüler. Her çağrılan takriben yarım saat kadar yukarıda kalıyor, sonra tekrar aşağı indiriliyordu. En sona Battal kaldı ya da bilinçli bırakıldı. Orada bulunan herkes yukarıya çıkıp indi. Herkesin morali bozuktu. Veya Battal, insanların yüzlerinden böyle yorumluyordu. Nihayet bir asker merdivenlerden Battal'ın ismini çağırdığında, başında bekleyen asker: "Kalk!" dedi.

Kelepçeli ellerinin parmaklarını, birbirine geçirip yürüdü. Battal çok rahattı. "Ne yaparım, ne söylerim, nasıl ifade veririm?" diye bir sorunu yoktu. Her şey kafasında netti.

İkinci kata çıktıklarında Battal, savcıdan önce kendisine işkence yapanlardan birisi olan Çivi'yi gördü. Merdiven başına dikilmiş, bütün nefretiyle kendisine bakıyordu. Askerle birlikte Çivi'nin yanından geçerek sol tarafa yürüdü. Biraz ilerleyince başka bir

asker gelerek Battal'a savcısının ismini sordu. Battal savcının ismini söyledi. Sonunda kapıların üzerindeki isimlere bakarak, Battal'ı aynı zamanda Jandarma Yüzbaşısı olan savcının odasının önüne dikti. Savcı yüzbaşının ismi, kapının üzerinde siyah harflerle yazılıydı.

Battal, yanındaki askerlerin uyarılarına karşın sağa sola bakıyordu. Koridorun sağ tarafında çoğunun ellerinde çantaları olan insanlar vardı. Bunlar belki de avukattı. Ama Battal, en azından bazılarının, Çivi gibi işkenceci olabileceklerini düşündü. Bir ara Çivi, Battal'ı cezaevinden getiren askerlerden biriyle konuşmaya başladı. Konuşurlarken sık sık da Battal'a bakıyorlardı. 'Her halde beni etkilemeye, korkutmaya çalışıyorlar,' diye düşündü. 'Demek ki, gerektiği gibi kararlılığımı onlara gösterememişim,' diye kendi kendine kızdı. İşkenceci, bakmanın da kâfi gelmediğini anlamış olacak ki, bir süre sonra Battal'a doğru yürüdü. Yanından geçerken, "Suçlamaları kabul etmezsen, tekrar emniyete götüreceğiz," diye seslendi.

Battal hiç konuşmadı. Bunun cevabını savcıya verebileceğini düşündü. Ayrıca emniyete götürülmesi, bununla tehdit edilmesi kararlılığını zerre kadar değiştirmezdi. Acaba aynı şeyleri diğer sanıklara da yapmışlar mıydı? Yaptılarsa onların tepkileri ne olmuştu? Battal onları merak ediyordu. Kendi kendine düşünürken savcının kapısı aralandı. İçeriden çıkan şahsı gören Battal, gözlerine inanamadı. Bu, işkenceci Keko'dan başkası değildi. Burası savcılık değil, sanki DAL'dı. Ya da DAL'ın bir kolu. Keko da Battal'a, alaylı alaylı sırıtarak, Çivi'nin yanına gitti.

Çok geçmeden savcının kapısı yeniden açıldı. Bu kez açan, sivil giyimli, kıvırcık saçlı, esmer birisiydi. Battal'la göz göze geldiler. Birbirlerine çok şey anlattılar. Battal bu kişinin yüzünü, gözlerini görünce, içi ısındı. Bu yüze sahip olan bir kişi, insana işkence yapamazdı. Bu kişinin yaptığı işten, acı çektiği anlaşılıyordu. Üzgün üzgün askerlere seslendi, "Kelepçeyi çözünde girsin!"

Askerlerin her biri bir yerlerden koşup, Battal'ın bileklerine sarıldı. Ne de olsa, kişi haklarının savunucusu bir savcının huzuruna çıkacaktı. Hiçbir şeyin etkisinde kalmadan, çekinmeden çıkmalıydı. Kelepçeler hemen çözüldü. Hatta askerlerden birisi, Battal'ın yerine kapıyı bile tıkırdatıp açtı. Battal, açılan kapıdan, kendinden emin içeri yürüdü.

Odada iki kişi vardı. Askeri savcı, resmi elbisesinin içerisinde kapının tam karşısında oturuyordu. Soyadı gibi çok esmer, orta boylu ve ince yapılıydı. Battal'ın kapıdan adımını atmasıyla birlikte, gözlerini onun üzerine dikti. Savcının arkasındaki geniş pencerelerden, Battal'ın hiç yabancı olmadığı gecekondular gözüküyordu. Önünde büyükçe bir masa vardı. Masanın yan tarafında ise, biraz önce kapıyı açan kâtip oturuyordu. Önünde, siyah bir daktilo makinesi vardı.

Battal doğruca ilerleyip, savcının karşısına dikildi. Aralarında sadece masa vardı. Hemen yanında ise boş, konforlu bir koltuk. Askeri savcı, eliyle yandaki koltuğu gösterirken kibar bir dille seslendi. "Buyurun Battal Bey, oturun!"

"Sağ ol," diyerek koltuğa oturdu.

Battal, kapıda gördükleriyle, savcının kibarlığı birbirine ters düştüğünden biraz şaşırdı ama yine de koltuğa oturdu. İşkenceciler burada tesadüf eseri mi bulunuyorlardı yoksa?.. Yoksa aynı savcı, Keko'yu da mı sorgulamıştı?.. Sakın ha, insanlara işkence falan yapmayasınız, mı demişti, yoksa?.. Ya Çivi'nin koridorda söyledikleri?

Savcının yüzü o kadar çabuk değişiyordu ki, gülümseme ile nefret birbirine karışıyordu. Kendisini zorlayarak, yumuşamaya çalıştığını anlamamak için kör olmak lazımdı. Veya Battal, bu konuda epeyce ustalaştığından, anlamakta pek yabancılık çekmedi.

Battal koltuğa çöktükten sonra da savcı, lütufkâr rolünü oynamaya devam etti. Sığara paketini uzatıp, "Buyur sigara yak," dedi.

"Teşekkür ederim, kullanmıyorum," dedi Battal.

Zaten içse bile, o işkencecileri orada gördükten sonra kabul etmezdi. Savcının ısrarına bakılırsa, bir sigarayla veya bir çayla epeyce insanı kandırdığı anlaşılıyordu. "Çay, kahve ne içersin?" diye sordu arkasından.

"Teşekkürler, içmeyeceğim!"

Savcı bey sinirlerine zor hâkim oluyordu. Kaşları hafiften çatıldı. Burnundan soluyordu. Kendisini zor tuttuğu belliydi. Ya baba rolünü iyi oynayamıyor, ya da içindeki kinin şiddeti, buna müsaade etmiyordu. Sonunda, "Sen bilirsin," diyerek, esas konuya girdi. "Biliyorsun Battal Efendi, hayatta herkes hata yapabilir. Hatasız kul olmaz. Hata yapmamak sadece Allah'a mahsus. Önemli olan hatalarımızdan ders çıkarıp, bir daha yapmamaktır. Senin de ma-

hallenizde birçok olaya karıştığın ortada. Her gelen öyle diyor... Eğer sana isnat edilen olayları kabul eder ve bir daha yapmamaya söz verirsen, sana bir ağabey gibi yardım edebilirim."

"Ben ne yapmışım, ne yap....?"

Battal bu masalları daha fazla dinlemeye tahammül edemeyerek, oyunu bozmak istedi ama savcı, dişlerini gıcırdatarak devam etti. "Bir saniye daha bitirmedim... Ayrıca sende silahların olduğunu birçok kişi ifadesinde söylüyor. Bu silahları da bana verirsen, sana her türlü yardımı yapmaya hazırım. Zaten silahları senden aldığımıza dair, ifadelerde en ufak bir husus bulunmayacak. Bunun için müsterih olabilirsin. Görüyorsun artık ortalık sütliman. Devletimiz her şeye hâkim. Herkesin yaşamı onun güvencesi altında. Bu yüzden silahlara kimsenin ihtiyacı olmayacak. İyi düşün Battal Bey. Ondan sonra karar ver..."

Battal düşüneceğini zaten düşünmüş, kararını çoktan vermişti. Cellatların bir uzantısı gibi çalışan bu kişiye, inanacak kadar aptal olamazdı. Bu yüzden hiç düşünmeden, "Daha ben nelerle suçlandığımı dahi bilmiyorum?" dedi. "Lütfen söyler misiniz?.. Ben neden burada kalıyorum?"

Savcı acı acı güldü. Ama Battal, onun gülmediğini dişlerini iyice sıktığını fark etti. Artık kendisini tutmak için acı çektiği belli oluyordu. Savcı sonunda elini havada sallayarak, "Ohooooooo!" dedi. "Elli altmış tane olaya karışmışsınız, Battal Efendi. Yani hiç boş durmamışsınız!.."

Battal kendisini daha fazla tutamadı. Kararlı bir şekilde, "Benim hiçbir olayla, alakam, ilişkim yoktur..." dedi.

Savcı yumruğunu masaya öylesine bir vurdu ki, kâtibi oturduğu yerde sıçradı.

"Kalk lan oradan," diye bağırdı. "Sen o koltuğa layık değilsin."

Battal, savcının ismi gibi bu sözleri de yaşamı boyunca hiç unutmayacaktı.

Battal, kalkıp dikildi. Oyun bittiği için sevinmişti. Hücredeki, demir halkalara takılıp, bekletildiği günler geçti gözlerinin önünden. Böylesine dikilmek bile lüks geldi ona. Savcı öylesine nefret ediyordu ki Battal'dan; masaya yumruk atmak, bağırmak yatıştıramamıştı onu. Yumruğun arkasından hemen ayağa fırladı. Yerinde duramaz olmuştu. Battal'ın üzerine yürüyerek bağırdı.

"Sen masumsun ha!.. Sen?.. Lan sizin yüzünüzden polis bile

mahalleye giremiyordu be! Madem ki karışmadın da nasıl duruyordun o mahallede?.. Birçok insan göçtü o mahalleden, sen niye göçmedin?"

"Benim de mi kaçınam gerekiyordu?" diye bu kez Battal bağırdı. "Ben kaçmam..."

"Bana bak!" dedi savcı hafiften kafasını sallayarak. Aklını başına topla!.. Yoksa geri gönderirim emniyete!..

Battal bağırarak devam etti. "İstediğinizi yapabilirsiniz. Fakat unutmayın ki, gerçek suçlular o mahalleleri kana bulayanlardır. Onlara silah verip üzerimize salanlardır. Evini, barkını, namusunu koruyanlar değil... Benim gibi işinde gücünde olanlar hiç değil..."

En fazla, gelip iki tokat da savcı atabilirdi. Gerçi Battal daha fazlasına da hazırdı. O anda kesseler kanı akmazdı. İşkenceciler bile tanınmamaları için gözünü kapatırlarken, savcı açıktan tehdit ediyor, bağırıp çağırıyordu. Kâtip arada kalmış tamamen şaşırmıştı. Belki de o da, o anı, ölünceye kadar unutamayacaktı. Battal bağırarak konuşmaya devam etti. "Çok değil, daha bir yıl önce Suriye sınırında askerlik yaparken, kaç kez ölüm tehlikesi

atlattım. Eğer o zaman ölseydim, arkamdan şehit diyecektiniz. Şimdiyse vatan haini yaptınız. Yazıklar olsun!"

Savcı, bağırıp çağırarak, üzerine yürüyerek, Battal'ı korkutamayacağını anladıktan sonra üzerine yürümekten vazgeçip, masanın köşesinde aniden durdu. Dişlerini sıkarak dinledi. Ardından geriye dönüp, masasına doğru giderken seslendi. "Tamam, tamam kes artık!.."

Düşünceli bir şekilde koltuğuna çökerken bu kez kâtibine seslendi. "Yaz oğlum... Tüm kendisine isnat edilen olaylarla ilişkisinin olmadığını, devleti yıkmak gayesi ile kurulmuş bir örgütün içerisinde yer almadığını... Dur yazdığını oku...."

Kâtip: "Tüm kendisine isnat edilen olaylarla ilişkisinin olmadığını, devleti yıkmak gayesi ile kurulmuş bir örgütün içerisinde yer almadığını...

"Devam et... Dolayısıyla örgüte insan kazandırmak için çalışma yapmadığını, çatışmalara ve bombalama olaylarına karışmadığını, bulunduğu mahallesini kurtarılmış bölge haline getirmek için devlet hazinesini kendi yandaşlarına dağıtmadığını... Dur yazdığını oku. Devam et... Beyan ve ifade ettiği görülmüştür... (Tekrar Battal'a döndü) Tamam mı?.. İstediğin oldu mu?.."

"Doğrusu budur," dedi Battal.

Battal'ın, o zaman Jandarma Yüzbaşısı da olan bu savcının odasında dikkatini çeken bir başka şey ise, Savcının kendi kâtibine bile güvenmeyişi idi. Yazdırdığı kısacık ifadeyi bile birkaç kez yarıda kestirip tekrar tekrar okutturmuştu. Belki de, Battal'ın lehine bazı kelimeler sokuşturacağını düşünmüş olmalıydı. Battal'a bağırdığı kadar olmasa bile, kendi yanında çalışan kâtibine bile bağırarak konuşuyordu. Sonunda savcı, yeniden yatışma, yumuşama pozisyonuna girmeye başladı. Çok geçmeden, biraz önceki halinden hiçbir eser kalmadı. Oyunculuğu çok iyi beceriyordu. Kâtibe yumuşak bir ses tonuyla seslendi, "Askerlere söyle de şunu götürsünler," dedi.

Kâtip ile Battal, kapıya doğru giderlerken, savcı arkalarından seslendi. "eğer suçsuzsan yakında çıkarsın Battal Bey."

***

Savcılıktan bir gün sonra ise, sorgu hâkimliğine çıkarıldılar. Hâkim sivil giyimli, kırk beş yaşlarında, şişmanca biriydi. Savcının tam tersi bir kişiliğe sahipti. Yüzü ve gözleri, bütün kişiliğini ortaya koyuyordu. Mahkeme salonunda sanıkların birbirleriyle konuşmalarına bile ses çıkarmadığından askerler, mahkeme salonunda sadece çaktırmadan tehditler savurmakla yetinebildi. Oysa hâkimin kafası, askerin kafasıyla ayın olduğunda, mahkeme salonunda bile copluyorlardı.

Sanıklardan hiçbirine en ufak kötü bir söz sarf etmedi. Verdikleri ifadeleri aynen tutanaklara geçirdi. Yazma işi bittikten sonra, yeniden okutturup, bir diyeceklerinin olup olmadığını sordu. Ve duruşma sonunda, Battalların mahallesinden beş kişi tahliye olunca sevinçle hüzün birbirine karışıverdi. Herkes mahkeme salonunda sarmaş-dolaş oldu. Battal da dâhil diğer sanıklar tutuklandılar.

Mamak'ta tahliye olanlar, bir gün sonra bırakılıyordu. Ertesi gün bütün tahliyeler A-Bloğun kafeslerinde toplanıyor, işlemler orada yapılıp, sanıklar bir askeri araca bindirilerek nizamiden salıveriliyorlardı.

Askerler özellikle başlarında subay olmadığı zamanlar, diğer zamanlarda kötü olsalar bile tahliye olan insanlara iyi davranmaya çalışıyorlardı. Kimi askerler bunu, tahliye olanların suçsuz olduğuna inandıklarından; kimisi ise dışarıda kendisine bir şey yapacakla-

rını düşünüp, gider ayak günah çıkarmak için yapıyorlardı...

Sorgu hâkimliğinden tahliye olan insanlar, cehennemden kurtulmanın coşku ve sevinciyle o gece hiç uyuyamadılar. Yeniden sevdiklerine, ailelerine kavuşmak tarihi bir an olacaktı her biri için. O ateş çemberinin içerisinde bile çok iyi, dürüst arkadaşlar edinmişlerdi. Onları orada bırakıp gitmek, yüreklerini burkuyordu ama dışarıya çıkmak herkesin isteğiydi. Onlar kadar, arkadaşları da tahliyelere sevinmişlerdi. Aylar kapkara geçmiş ama saymamışlardı bile. Fakat şimdi her saat bir yıl olmuş geçmiyordu. Yürekleri sığmıyordu göğüslerine. Sonunda sabahı ettiler. Tahliyeler A-Bloğa toplandı. Artık son an gelmişti. Hemen çağrılıp, araçlara bindirilecek, nizamiyeden bırakılacaklardı. Gerilimin, heyecanın doruk noktasındaydılar. Sonunda bir subay göründü, elinde bir liste, çevresinde askerler: "Okuduklarım çıksın," dedi sertçe.

Sadece beş isim okudu. İsmi okunanlar şaşkın şaşkın kafesten çıktılar. Tahliyelerle konuşur gibi konuşmamıştı subay. İkirciklendi sanıklar. Korku, çocuk yaştaki bedenleri bir anda sarıverdi. Subayın umurunda değildi onların durumu. Subay, lafının arkasını getirdi. "Tahliyeleriniz sıkıyönetim komutanlığı tarafından durdurulmuştur. Şimdi tekrar bloklarınıza gidiyorsunuz... Bu annelerinin sütü gibi ak, masum gençlerin bütün umutları, hayalleri bir kez daha kırılıverdi. Kin ve nefretleri büyüdükçe büyüdü. Şok olmuşlardı."

Koğuşlarındaki, onlara moral aşılayan arkadaşları da olmasa, akıllarını bile yitirebilirlerdi. Zamanla yeniden eski hallerine döndüler. Ve bu insanlar, sıkıyönetimin keyfi kararıyla 24-25 ay daha içeride tutulduktan sonra bırakıldılar.

Battal, tahliyelerin bırakılmadığını öğrendiğinde yüreği parçalandı. Gidiyoruz diye bazı eşyalarını da ona göndermişlerdi. Aslında bu, kaç kez sanıklara verilen derslerin bir tekrarı idi. Biraz uygulama farklıydı, o kadar. Artık insanlar, hiç akıllarının ucundan geçiremeyecekleri şeylerin bile başlarına gelebileceğine kendilerini alıştırmaları gerekiyordu. Ancak o zaman, bu insanlık dışı uygulamalardan daha az etkilenebilirlerdi.

Her nedense Battal, arkadaşlarından çok, onları bırakan hâkimi düşündü. Belki de bunun nedeni: Ülkeyi yönetenlerin mahkûmları, toplumun en alt tabakasında gördüklerini kavramış olmasındandı. Onların kafasındaki askeri literatürde, er bile değillerdi. Ellerinden

gelse yok sayacaklardı. Bu yüzden mahkûmlara yapılan az bileydi. Fakat onları bırakan bir hâkimdi. Yıllarca dirsek çürütmüş, emek harcamıştı. O halkın vergileriyle okumuştu. Belki de bunu hiçbir zaman aklından çıkarmamış, halkına nankörlük yapmamıştı. Zaten nur gibi bir yüzü vardı. İnsana bakarken gözlerinin içi gülüyordu. Sıkıyönetim komutanlığı ceza hukukunu, böylesi bir hâkimden daha mı iyi biliyordu?.. Eğer biliyorsa, o hâkimi niçin oraya koymuştu?.. Eğer göstermelik koyduysa –ki öyledir– kararlarına saygı göstermesi gerekmez miydi?.. Eğer göstermelik koymadıysa, onun yerine bir gardiyan koysa daha iyi değil miydi. Çünkü insan, en azından kimin karşısına çıktığını bilirdi. Zaten sıkıyönetimde görevli tüm hâkim ve savcılarla önceden konuşulduğu kesindi. Nasıl kararlar vermeleri gerektiği konusunda sıkı sıkı tembihleniyorlardı. Çoğuna da, kendilerinden istenileni yaptığı kesindi. Fakat bir insan, eğer içerisinde birazcık olsun vicdan taşıyorsa, haksızlık büyüdükçe o vicdan da büyüyor, giderek kabına sığmaz duruma geliyordu. Büyük bir ihtimalle bu değerli hâkimin bütün suçu da, kendi vicdanının sesini dinlemesiydi. Ne mutlu ona...

Verdiği kararın sıkıyönetim komutanlığınca bozulduğunu duyunca, hâkimin tepkisi nasıl olmuştu acaba. Battal bunu çok merak ediyordu. Ve hiçbir zaman, askeri savcıyı olduğu gibi bu çok değerli hâkimi de unutamayacaktı. Fakat bir farkla: Hâkimi saygıyla sevgiyle; savcıyı ise nefretle anacaktı.

Mamak Özel Askeri Cezaevi, değerlendirmesini bilene bir üniversite gibiydi. Battal, gerçek anlamda düşünmeye DAL'dan itibaren başladığına inanıyordu. Zaten cezaevi oranın bir devamı gibiydi. Şimdi de, tabi iyi bakmak ve okumak şartıyla, yüzlerin ve gözlerin insan kişiliğinin dışa yansıması olduğuna inanıyordu. Savcı ile hâkim daha ağızlarını açmadan, yüz ve gözlerindeki mimiklerden nasıl davranacaklarını tahmin etmişti. Battal'ın kafasına vura vura daha çok şey öğreteceğe benziyorlardı, çooook.

***

Battal, tutuklandıktan aylar sonra mahkemesi açıldı. Daha doğrusu duruşmaların başlayacağı gün belli oldu. 146/1'den idamla yargılanacaktı. Onun isminin de olduğu yüzlerce insanın ismi gazetelerde yayınlanmıştı. Battal bu maddenin ne olduğunu dahi biliniyordu. Fakat idamı istendiğine göre, mutlaka devleti yıkmaya te-

şebbüs falan olmalıydı. Battal daha çok şaşıracağa benziyordu...

İdamla yargılananlar A-Blokta tutulduğundan, her an götürüleceklerini biliyorlardı. Kaldığı D-Blok'taki insanlarla çok sıcak ilişkiler kurmuştu. Özellikle otuz yaşın üzerindeki insanlarla öylesine candan, öylesine dost olmuşlardı ki, ayrılık haberi hepsini donduruverdi. Kimsenin ağzı açılmıyordu. Herkes durgunlaşmıştı. Sanki arkadaşlarını doğrudan doğruya idam sehpasına çıkaracaklardı.

Sabah sayımından kısa bir süre sonra, bir asker listeyle gelip A-Bloğa gideceklerin isimlerini okudu. Hemen hazırlanmalarını söyledi. İnsanlar A-Bloğa gidecek sanıkların başına kümelenmeye başladılar. Sarılıp öpüşülüyor, son sözler söyleniyordu.

Battal'ın başı öylesine kalabalıktı ki, bununla gururlandı. Dışarıda hiç görmediği, tanımadığı insanlar bile, onun ayrılışına üzülüyor, gözyaşı döküyordu. Bu dostluğun değerli oluşuna tek sebep: çıkarsız paylaşımdı. Battal bu insanlarla, acıları ve sevinçleri yürekten paylaşmıştı. Sahip oldukları maddi imkânları paylaşmışlardı. Öyle bir yerde onurlu yaşamanın ve sağlıklı kalabilmenin inceliklerini paylaşmışlardı. Hepsiyle ayrı ayrı kucaklaştı. Diğerleri gibi gözyaşlarını o da tutamadı. Bunun sebebi A-Bloğun, D-Bloktan çok daha katmerli bir zülüm yuvası olmasından değildi. Battal artık, bir esir muamelesi gördüklerinin farkındaydı. Nasıl ki, istedikleri zaman dövüyor, işkencelerden geçiriyorlarsa; istedikleri zaman da ayırabilir, istedikleri yere götürebilirlerdi. Fakat ayrılığa yine de dayanmak zordu.

Sonunda askeri araç gelip, bloğun önüne durdu. Askerler dışardan bağırmaya başladılar. Bazıları çoktan araca binmişlerdi bile. Dostları, geride kalanların eline çantalarını tutuşturup, sırtlarına vurdular, tıpkı, Anadolu da gerdeğe giren delikanlının sırtına vurdukları gibi. Evet, aynen öyleydi ve bu da bir delikanlılık sınavıydı.

"Kendinize iyi bakın!"

"Merak etmeyin!. Siz de kendinize iyi bakın!" diyerek koşup araca atladılar. Araç hareket edince pencereden askerlere karşın, karşılıklı eller sallandı. Dudaklar kıpırdadı belli belirsiz...

Battal'ın hayat defterinden bir yaprak daha dolmuştu. Aracın pencerelerinden salladığı elleri, kıpırdattığı dudaklarıyla anlatmak istediklerini sayfanın son satırına sığdırmaya çalışıyordu. Acılarla

hüzünlerle dolu bir sayfa. Unutulmayacak arkadaşlıklarla, dostluklarla dopdolu bir sayfa. Her şeye karşın, inadına yaşanmış bir hayat sayfası. Şimdiyse yeni bir mekânda, başka başka insanlarla yepyeni bir sayfaya başlayacaktı. Orada insanın, ne yaşayacağı mekânı, ne de arkadaşı seçme şansı vardı. Yiyeceğini, içeceğini, okuyacağını, seçemediği gibi. Ama insanın onurlu yaşamı seçmesi, kendi elindeydi ve gerçekten istenirse, buna hiçbir güç mani olamıyordu.

***

Sadece D-Bloktan yirmi kişi kadardılar. A-Bloğa vardıklarında cezaevine ilk geldikleri gün gibi, askerlerin hışmına uğradılar. Çok siyah bir surata sahip olduğundan, sanıkların 'Kömürcü' dedikleri iç emniyet amiri yüzbaşı, bizzat askerlere komuta ediyordu. Bu adamın kalbi de, –gerçi bir kalp taşıyıp taşımadığı şüpheli– içi de yüzü gibi kapkaraydı. Avludaki giriş merdivenlerinden koğuşlara dağıtılıncaya kadar, vücutlarında cop değmedik yer kalmadı. Bloğa yeni geldiklerinden gözlerini korkutmak, uysallaştırmak istiyorlardı.

Sonunda Battal'ı, diğer üç sanıkla birlikte 15. Koğuşa verdiler. Askerler koğuşun kapısına vardıklarında, sanıkları duvara döndürerek mazgaldan içeriye seslendiler. "Kıdemli gelsin, laaaan!.."

İçeriden bir ses karşılık verdi. "Emniyette."

"Kıdemli yardımcısı?"

"Emret komutanım! diye bağırdı kıdemli yardımcısı boğazını yırtarcasına.

"Sana dört adam veriyoruz. Bunlara nasıl hareket edeceklerini ve bütün kuralları en kısa zamanda öğreteceksin. Yoksa önce seni mahvederim, anlaşıldı mı laaaan?"

"Anlaşıldı komutanım!"

Tutuklular, açılan kapıdan içeri süzüldüler. Sigara dumanından, insanlar güçlükle görünebiliyordu. Sigara dumanını fark eden Battal'ın yüreği burkuldu. İdarenin yaptıklarını artık çok iyi anlıyordu ama bu güzel insanların kendi kendilerini zehirlemesine bir türlü anlam veremiyordu.

Uzun süre güneş görmemiş soluk yüzler, durgun gözler, çökük suratlar, yeni gelenlere çevrildi. İlk on beş-yirmi saniye ne bir kıpırtı oldu, ne de bir ses duyuldu. Yeni gelenler, sahipsiz yabancılar gibi ortada dönmeye başladı. Kimse onları sahiplenmiyordu. Onlar

da kimseyi tanıyamamıştı. Kapı örtülür örtülmez, o cılız durgun yüzler gülümsemeye; sımsıkı kapanmış dudaklar aralanmaya başladı.

"Vay gardaş, sen de mi geldin?"

"Kimleri görüyorum?"

"Şükür kavuşturana!"

....

Tanıdık insanlar yeni gelenlerle sarmaş dolaş oluverdi.

Bu arada Battal'ın da sırtına sıcacık bir el dokundu. Heyecanla döndüğünde, sevinçten boğulacak gibi oldu. Gözleri doldu. Mahallesinden çok sevdiği bir arkadaşı karşısındaydı. Hiç konuşamadılar. Fakat sevinçle sarıldılar birbirlerine. Sıktılar kollarıyla birbirlerini, bütün güçleriyle. Ardından bir ranzanın kenarına oturarak konuşmaya başladılar. Battal, biraz önce yediği dayakları, hatta cezaevinde oluşunu bile unutmuştu. Sanki arkadaşıyla dışarı çıkmış mahallede dolaşıyordu. Tam bu esnada başka bir el omzuna dokundu. Sanki o el, mıknatıs olmuş Battal'ı dışarıdaki cıvıl cıvıl cıvıl yaşamdan koparıp, tekrar içeri çekmişti.

"Biraz konuşabilir miyiz, arkadaş."

"Tabi, hemen geliyorum," dedi Battal. Sonra arkadaşına döndü. "Sonra devam ederiz, gardaş!.."

Sigara dumanından beş metreden bile insanın fark edilemediği köşeye gittiler. Battal'la birlikte yeni gelen sanıklar da oradaydı. Battal'ı çağıran kişi, tek tek herkesle tokalaşıp, "Hoş geldin arkadaş, ben Zülfükar," dedi.

"Hoş bulduk," diyerek herkes kendisini tanıttı.

Battal ismini söyleyince, Zülfükar'ın yüzüne bir gülümseme yayıldı. "Demek Battal sizsiniz. Battal Tekin."

Evet," dedi, şaşkınlıkla. "Beni nerden tanıyorsunuz?"

"Burada en yasak olan şey, haberleşme olmasına rağmen herkesin her şeyden haberi olur. Her neyse, biraz sonra eğitim başlayacak. Bu yüzden hemen konuya girmek istiyorum, sonra etraflıca yine konuşuruz. Her şeyden önce, ben koğuş kıdemlisi değilim. Selim arkadaşı tekrar emniyete aldılar..."

Selim sözcüğünü duyunca Battal'ın nefretle yüzü buruştu. Battal, bu Selim'in emniyette tanıdığı Sansar olduğunu hemen anladı. Çünkü o, emniyetten birlikte geldikleri herkes orada olduğu halde, sorgu hâkimliğine de çıkartılmamıştı. Demek bu koğuşta kıdemli-

lik yapıyordu. Battal yine de emin olmak için sordu. "Bu arkadaş, Sansar Cemal değil mi?"

Zulfükar, Battal'ın sorusundan, birbirlerini tanıdıklarını çıkarıp sevinçle, "Evet, namı değer Sansar," dedi. "Tanışıyor musunuz?"

Battal'ın kafasında, Sansar'la geçirdikleri hücredeki yaşam canlandı, "Çok az," dedi.

"O zaman burada daha çok tanışırsınız," dedi sevinçle.

"Sanıyorum," dedi Battal.

Sansar'ın yerine bakan kişi, koğuşlarına dört tane daha kendi yandaşlarının verilmesinden dolayı mest olmuşa benziyordu. Sonra devam etti ve, "Bu koğuşta en kalabalık grup, bizim Halk Demokrasisi. Diğer gruplardan olan arkadaşlarla da aramız iyi. Hepimizin bir tek komünü var. Şu karşıdakiler faşist. Onlarla zorunlu ilişkileri, Selim olmadığı için şu anda ben sağlıyorum. Bütün bunları zaten sizler de biliyorsunuz. Soracağınız başka bir şey yoksa dağılabiliriz... Arkadaşlar sizlere yatacağınız yerleri gösterirler. Şimdilik bana müsaade," deyip ayrıldı.

Battal, onların grupla bir ilişkisinin olmadığını söyleyecekti ama her şeyi biliyoruz dediğine göre, onu da öğrenmiş olabilirlerdi. Ayrıca komünleri aynı olduğu için, şimdilik söylemeye gerek de yoktu. Gerekirse ileride durumu anlatırdı.

"Eğitim düzeni alın, laaaan!"

Asker, mazgaldan yırtılırcasına bağırıyordu. Tutuklular hareketlendi. Koğuşun ortasında toplanmaya başladılar. Battal da gelişigüzel bir yere dikilip, yeni yuvasını ve sakinlerini tanımak için etrafa göz gezdirmeye başladı.

Sol taraftaki duvara asılı kâğıtlara ve resimlere gözü takıldı... Kenan Evrenin çerçeveli resminin özenle asıldığı ne kadar da belliydi... Artık iyice sararmış olan Atatürk'ün asker üniformalı resmi ise, gelişigüzel asıldığından olacak, üst sol köşesi çividen kurtulup kıvrılarak yüzünün yarısını kapatmıştı... Acaba dünyada, resimleri Atatürk'ün resimleri kadar, çirkin emeller uğruna kullanılan başka bir lider var mıydı acaba?.. Ona, gece-gündüz lanetler okuyan en yobazının bile, eline bir koltuk geçirir geçirmez ilk işi, o koltuğun araksındaki duvara bir Atatürk resim koymak oluyordu... O resmi, koltuğunu sağlamlaştırmanın bir aracı olarak görüyordu... Acaba koğuşun duvarına niçin asılmıştı?.. Tutuklulara sevdirmek için mi, yoksa nefret ettirmek için mi?.. Battal bir türlü anlayamadı.

Asker gelip mazgaldan bağırmıştı. "Selim Kıymetbilir, hazırlan emniyete gidiyorsun."

Koğuşa bir ağırlık çöküvermişti. Aniden suratlar gerilmiş, kaşlar çatılmış, homurtular yükselmişti. En değerli arkadaşlarını yeniden emniyete işkenceye götürüyorlardı. Bir anda Sansar'ın çevresi arkadaşları tarafından sarılıvermişti. Herkes üzüntüsünü belirtiyor, moral vermeye çalışıyordu. Kimisi ise, göreceği işkencelerden dolayı Sansar'a acıyarak bakıyordu. Sansar'sa, içten içe coşuyor, bir an önce oradan kurtulmak için can atıyordu. Koğuşta sadece sevinen, birkaç tane azılı faşistti. Sansar'sa hiç değilse belli bir süre bu ıstıraptan kurtulacağı, gezip tozacağı için sevinçten ne yapacağını şaşırmıştı. Büyük bir ihtimalle, Şahin'in ayarladığı kadınla geçireceği zaman ise cabası. Zaten asker, emniyet der demez aklına o kadın, şeyine de ateş düşmüştü. Eğer yapabilse, eğer bıçağın üzerinde yaşadığını bir an unutsa sevinçten avazının çıktığı kadar bağırabilirdi ama unutamıyordu. Her zaman olduğu gibi yine, ölüm korkusuyla, sevinci birlikte yaşıyordu. Yaşamak zorundaydı. Çünkü işi buydu. Yüzü, yanardöner gibi değişip duruyordu. Oyunu kuralına göre oynaması gerektiğini biliyordu ama duygularına söz geçirmesi de çok zordu.

Aslında rol yapmasına bile gerek yoktu. Çünkü çevresindeki insanlar, Sansar'ın arada sırada ipin ucunu kaçırıp olağanüstü sevinme belirtileri göstermesini, yürekliliğine ve işkenceyle bile alay ettiğine yorumlamışlardı bile. Böylesine gülüp, oynayarak işkenceye giden insan az bulunurdu. Fakat Sansar, kendisine diğer insanların gözüyle bakmadığı için telaşlanıyordu. Can tatlıydı. Hemen iki ucu keskin bir bıçağın üzerinde yaşadığını hatırlayıp sustu. Bu yüzden etrafını sarmış kimisi imrenerek, kimisi acıyarak bakan insanlara, "Beni hiç merak etmeyin arkadaşlar," dedi. "Tüm bunları göze alarak soyunduk bu işe."

Bu sözler, Sansar'a olan güven ve saygıyı katmerleştirdi.

Askerler, Sansar'ı kafese kadar götürüp orada bulunan cezaevi müdürüne teslim etmişlerdi. Müdür Sansar'ı, hemen orada bulunan daha önce görüştükleri odaya sokup, kendisi dışarıda kaldı. İçeride Şahin, Çivi ve Keko bekliyordu. Üçü de takım elbise giymiş, kravat takmışlardı. Sansar, ilk kez onları böyle görüyordu. Kapıdan Sansar'ın girmesiyle birbirlerine gülümsediler. Kapı örtüldükten sonra Şahin, yine ağzından düşmeyen purosuyla, "Şükür kavuştu-

rana," deyip Sansar'a sarıldı. "Seni özledik be Sansar!.."

"Ben de sizleri özledim, efendim," dedi Sansar. "Nerede kaldınız?. Hiç arayıp sorduğunuz yok!.."

"Hiç olur mu? Bak dağ gibi albayımız başınızda. Sana her türlü yardımı yapmaya hazır."

"Biliyorum, eksik olmasın!.."

"Ayrıca, biliyorsun Doğudaydık. Her zaman gelinmiyor ki. Maşallah iyi gördüm seni."

Çivi gevrek gevrek gülerek araya girdi, "Anlaşılan yoldaşları iyi bakıyor, Sansar'a..." dedi.

Herkes güldü.

"Lan, yoksa hepsini yediniz mi, paraların?" dedi Keko.

Hepsi birlikte kahkahalarla güldüler.

"Hepsini bilmiyorum ama bana iyi baktıkları kesin..."

Kahkahalar yenilendi. Şahin, gülerken bir şey hatırlayıp, aniden ciddileşti. Sonra Sansar'a dönerek sordu: Sahi Sansar, ilk günlerdeki sohbetlerimizden birinde, bir de şoförden bahsetmiştin hatırlıyor musun?.."

Sansar, bu soru karşısında kıpkırmızı oluverdi. Bir anda yüzler ve roller değişivermişti. Sansar kafasını sallayarak eli mahkûm, "Evet, efendim," dedi.

"Kimdi bu adam," diye sordu Şahin.

Sansar istemediği halde kelimeler ağzından döküldü. "Dayımdı efendim!"

Şahin, sonucun buraya varacağını bilse kesinlikle sormazdı. Böyle şeyleri konuşmanın ne yeri, ne de zamanıydı. Bu yüzden ortalığı yumuşatmak için, "Boş verin bunları şimdi," dedi. "Bir yıldan beri görmediğimiz arkadaşımızla yeniden buluşmamızı nasıl kutlayacağız ona bakalım... Çivi, şu müdürü çağırsana?"

Çivi, kapıda hazır bekleyen müdüre seslendi. Albay Taci, neredeyse hazır olda içeri girip, "Buyurun efendim," diye seslendi.

"Devir teslim işlemlerini yaptınız mı, Taci Bey?"

Cezaevi müdürü elindeki kâğıtları Şahin' e uzatırken, "Her şey hazır efendim, Buyurun," dedi.

"Sağ olun," diyerek kâğıtları o da imzaladı.

Kalktılar.

Çivi, Sansar'ın bileklerini yalancıktan kelepçeledi. Kapıya doğru yürürken Şahin durup, arkadaki müdüre döndü, "Taci bey, bura-

da konuştuklarımız aramızda kalacak biiir. İkincisi, Selim'in bizim arkadaşımız olduğunu asla unutmayacaksınız. Üçüncüsü ve en önemlisi ise, Selim'in bizim adamımız olduğunu hiç kimse bilmeyecek, öğrenmeyecek, şüphe bile etmeyecek. Bu konularda sana güveniyoruz ama yine de hatırlatmakta yarar var...

Cezaevi müdürü, bir kölenin efendisi karşısında durduğu gibi büzülerek dinledi. Sanki o koca gövdesi ufalmış, bir çocuk gibi olmuştu. Hey gidi koca Taci hey!.. Sesi bile bir köleninkinden farksızdı.

"Hiç merak etmeyin efendim!.. Bana güvenebilirsiniz efendim!.. Gözünüz arkada kalmasın efendim!.. Güle güle efendim!.."

Emniyet'e gidiş hikâyeydi.

Özel araçlarına binip, doğruca kolordu karargâhına gittiler. Şahin'le Sansar aracı terk ederek önce karargâhın subaylara ait olan tuvalet kısmına uğradılar. Mesai saati olduğundan kimseler yoktu. Şahin taşıdığı çantayı Sansar'a uzatırken fısıldadı. "İçinde peruklar var. Seni açacak bir tanesini seç..."

Sansar'ın yüzü ışıldadı. Sevinçle, "İşte bunu iyi yaptın be ağabey," deyip perukları denemeye başladı. "Şu nasıl oldu şef," dedi sonunda. Fazla uzun olmayan, siyah bir peruğu kafasına giyerek.

"Çok güzel," dedi Şahin. "Çantada gözlükler de var. Bir de gözlük beğen de tam olsun."

Sansar gözlükleri denerken merakla sordu. "Nereye gidiyoruz ki şef, böyle fiyakalı?"

"Şimdilik hiçbir yere gitmiyoruz. Anarşist kılığıyla subay olunur mu?.."

Sansar, bir çocuk gibi sevindi. Aynı zamanda şaşırdı. "Ne diyorsunuz şefim?.. Ne subayı?"

"Biraz sonra görürsün. Hazır mısın?"

"Hazırım."

"Al çantayı, haydi gidiyoruz."

Kolordu karargâhına girip bir kapıyı çaldılar.

"Girin," dedi bir ses.

Girdiler.

İçerideki, Yarbay Hayrullah Soybaş'tan başkası değildi. Masasından sevinçle kalkıp gelenleri karşıladı. "Bu ne değişiklik böyle 99. Eğer Şahin'le gelmesen tanıyamazdım. Hele hoş geldiniz!.."

Tokalaştılar.

"Hoş bulduk efendim," dedi Sansar sevinçle.

"Sen de hoş geldin, Şahin."

"Hoş bulduk."

"Geçin oturun, rahatınıza bakın."

Ceviz kaplamalı ipek koltuklara gömüldüler... Oda Sansar'a çok lüks geldi. Ahırdan çıkıp, böyle bir odaya giriverince şaşırdı. Diken üzerinde oturuyor gibiydi. Sansar'daki şaşkınlığı yarbay anlamıştı. Onu rahatlatmak için, "Artık burası, bir ay senin evin sayılır," dedi. "Ona göre hareket et. Sahi unuttum. Ne içersiniz?"

"Çok sağ ol," dedi Şahin. "Benim acele gitmem gerek. Eğer müsaadeniz olursa 99'u da götürmek istiyorum. Ama önce ne yapacağımızı bir konuşalım da."

"Şahin," diyerek konuşmaya başladı yarbay. "Eğer bir saat kadar kalabilirsen buradaki bütün işlemleri bitiririz. Ondan sonra 99'u istediğin yere götürebilirsin. Fakat yarın sabah mesai başlayacak. Ona göre, sen bir adres verirsen, 99'u sabah aldırtırım."

"Demek bu kadar çabuk," dedi Şahin sevinçle. "O zaman bir çay içebilirim."

"Sen ne içersin 99," dedi yarbay.

"Ben de çay içeceğim."

Yarbay, yanındaki düğmeye basarak konuştu. "Yavrum! Bize üç tane tavşankanı çay. Ayrıca, beş dakikaya kadar fotoğrafçıyı da, malzemeleriyle birlikte bekliyorum."

Çaylar geldi. Daha ilk yudumlarını almadan, kapı yeniden tıkırdadı. Bu kez gelen fotoğrafçıydı. Şahin işlerin çabuk yürüyüşünden memnun, "Vallahi bravo yarbayım," diye seslendi. "Saat gibisiniz maşallah!"

Yarbay da memnun, "Öyle olmak zorundayız Şahin," dedi. Sonra fotoğrafçıya dönerek, "Oğlum, şu yüzbaşı arkadaşın iki tane vesikalık fotoğrafını çeker misin?"

"Emredersiniz komutanım," diye karşılık verdi, fotoğrafçı asker. Yarbay yanında önceden hazırladığı çantayı Sansar' a uzatarak, "Buyur yüzbaşım," diye seslendi. Tahminen senin boyuna göre seçtim. Bunları bir dene. Hemen koridorun sağ tarafında tuvaletler var. Oğlum yüzbaşına tuvaleti gösteriver. Fotoğrafını da koridorda çekersin. Unutmayın fotoğraflar üniformalı olacak. Bu fotoğrafları senden on dakika sonra istiyorum.

"Emredersin komutanım," deyip süratle çıktılar.

Sansar ve asker, fotoğraf makinesini ve diğer aletleri koridorda bir yere bıraktılar. Gerçi yarbay, Sansar için yüzbaşı demişti ama asker onun davranışlarından yüzbaşı olduğunu unutuverdi. Bir yüzbaşı ere yardım eder miydi? Sonra Sansar'a tuvaleti gösterdi. Asker kapıda bekliyordu. Beş dakika kadar sonra, Sansar yüzbaşı üniformasıyla çıkıverince, asker çivi gibi oluverdi. Sert bir selam vererek, "Şimdi resminizi çekebilir miyim, komutanım?" diye sordu. Sansar başka havalardaydı. "Nasıl oldu, yakıştı mı?"

"Çok yakıştı, komutanım," dedi asker ciddi bir şekilde.

"Güzeel," dedi Sansar. "Şimdi çekebilirsin."

Sansar çıktıktan sonra yarbay, Şahin'e, "Çok şaşırdı," dedi. Böyle olacağı, kırk yıl düşünse aklına gelmezdi.

"Haklısın," dedi Şahin.

"Bütün bu imkânları babası hayrına verdiğimizi, düşünmüyordur herhalde?"

"Yok, yok," dedi Şahin. "99, güzel iş yapıyor. Onun sayesinde koskoca örgütü çökertmemiz an meselesi."

"Dışarıda üç beş tane kelle adamları kaldı. 99, onların da yerlerini tespite çalışıyor. Yakında onların işi de bitiktir."

"Sadece kelle adamlarla mı uğraşıyorsunuz?"

Şahin anlamlı anlamlı güldü. "Hepsinin kökünü kazıyalım da, aç mı kalalım, yarbayım?.. Arada sırada kaba yerlerini törpülüyoruz o kadar..."

"Hepsi aynı seviyeye gelince, törpülemek daha zor olmaz mı?.."

"Olmaz olmaz!.. Hiç bir zaman ne onlar, ne de biz aynı seviyeye gelebiliriz. Her zaman çekip çevirecek, güdecek birilerine ihtiyaç duyuluyor..."

"Ne deyim, belki de haklısındır."

"Yalan mı yarbayım?.. Mesela senin durumun: Yarbaylığını bilmem ama kurmaylık sıfatını teröre olan özel ilginden dolayı taşıdığını biliyorum. Eğer terör denen bu lanet şey olmasaydı, benim durumum, tamamen içler acısı olurdu. En fazla bir karakolda polis olabilirdim. Belki, belki taş çatlasa bir komiser yardımcılığı..."

"Bir gün işsiz kalacağına inanıyor musun?"

"Allah göstermesin yarbayım! Ben neyse, birikmiş üç beş kuruşumuz var, idare ederiz. Bu memlekette on binlerce kişi, bu işten ekmek yiyor. Sanmıyorum biteceğini. Bitseydi yetmişler de biterdi.

Üç beş tane teröristti. Hepsi temizlendi. Şimdi görüyorsun, fare gibi çoğaldılar. Biz de kedi, kovalamaca oynayıp duruyoruz."

"Unutma ki kediler, farelerin girdikleri yerlere giremezler."

"Haklısın," dedi Şahin gülerek. "O zaman biz de başka fareleri göndeririz deliklerine."

"Sansar gibi mi?"

"Tam üstüne bastın."

"Senden korkulur," dedi yarbay. "Sahi bu 99, cezaevi işinden sonra ne iş yapacak?"

Şahin güldü: "Orasını ben bilemem. Bildiğim tek şey: Onu evcil, cins bir fareye dönüştürmek büyük ölçüde sizin marifetinize bağlı, yarbayım. Ondan sonra büyüklerimiz bir şey düşüneceklerdir herhalde. Tabi sonuçlarını hep birlikte göreceğiz..."

"Merak etme, biz elimizden geleni yaparız. Profesyonel olması için bu tür eğitimler şart. Bu konuda Albay Yusuf'un üzerine yok. Adam sırf bu iş için İzmir Foça'dan geliyor. Kendisi yarın sabah burada olacak."

"Çok iyi," dedi Şahin.

Tam bu esnada kapı vuruldu. Giren Sansar'dı. Yüzbaşı üniforması içerisinde göz kamaştırıyordu. İçeri gülerek girmişti. Sevinçten, sanki ayakları yere değmiyordu.

"Böylesine görkemli bir yüzbaşıyı ilk kez görüyorum, dedi Yarbay Hayrullah. Sesindeki alay, ne kadar saklamaya çalışsa da yine belli oluyordu. Haydi, hayırlı, uğurlu olsun!"

"Sağ ol yarbayım ama bu geçici bir şey, değil mi?"

"Her şey sana bağlı 99. Bizde yok yok. İnşallah daha üst rütbelere layık olursun.

"Bu ne laan?" dedi Şahin. "Seni gören avratların götünün kaytanı kırılır, alimallah!.. Bundan sonra seninle gezilmez de."

"Niye ki ağabey?"

"Niyesi mi var, lan!.. Artık yanımızda sen varken biz, kadın yerine avucumuzu tükürükleriz."

"Yok, be ağabey," dedi gevrek gevrek gülerek.

Ağzının kavuşmadığına bakılırsa, söylenen sözlerden çok hoşlanmıştı. Bu arada kapı yeniden tıkırdadı.

"Gir," dedi yarbay.

Fotoğrafçı girip subaylara selam verdikten sonra, elindeki resimleri yarbaya uzatırken, "Fotoğraflar hazırdır komutanım." dedi.

"Tamam, oğlum, şimdi gidebilirsin."

Asker tekrar selam verip çıktı. Yarbay, yanındaki düğmeye tekrar bastı. "Evladım, Üsteğmen Çetin'i çabuk odama gönderir misin?" Sansar'a döndü ve "Sana bir isim vereceğiz. Kimlik için. Aklında bir isim var mı? Diye sordu.

Sansar düşünmeye başladı.

"Yılmaz Paşazade nasıl?" dedi Şahin.

"Çok güzel," dedi Sansar.

"Bundan iyisi olamazdı," dedi yarbay. İsmi önündeki kâğıda yazarken. Yüzbaşı Yılmaz Paşazade, diye söylendi kendi kendine. Yüzbaşı Yılmaz Paşazade.....

Yarbay önündeki kâğıda bir şeyler daha yazdıktan sonra Sansar'a döndü. "Bak yüzbaşım, tam bir ay burada, bu odada ben ve başka bir arkadaşla birlikte bazı konularda eğitim çalışmaları yapacağız. Fakat akşamları, istediğin yerde kalabilirsin. Buradaki tüm imkânlardan yararlanma hakkına sahipsin. Yarın birlikte dolaşır, burayı sana tanıtmaya çalışırım."

Kapı bir kez daha çalındı.

"Girin," dedi yarbay...

Giren Çetin üsteğmendi. Sert bir selam vererek seslendi. "Beni emretmişsiniz komutanım."

"Evet," dedi yarbay, elindeki kâğıdı ve resimleri uzatırken. "Şu kimliği en erken ne zaman hazırlarsın?"

"Bir saat sonra hazırdır, komutanım!"

"Daha erken olmaz mı?"

"Maalesef komutanım! Hemen buna başlayacağım. Fakat tam bir saat alıyor."

"Anlaşıldı. Al bunları. Hazırladıktan sonra hemen getir."

"Baş üstüne komutanım," diyerek süratle çıktı.

Yarbay tekrar Sansar'a döndü. "Ne diyordum?"

"Yarın bana burayı tanıtacağınızı söylüyordunuz, efendim."

"Haa evet! Yarın birlikte dolaşırız. Hemen şurada subay gazinosu var. Cezaevinin yemeklerine benzemez. Gerçekten dışarıda bile zor bulursunuz böyle yemekleri. Üç öğün yemeği, istersen burada yiyebilirsin. Sana bağlı. Neyse bunları yine konuşuruz. Teğmeni duydunuz, maalesef kimlik bir saat sonra hazır oluyor. Ben sizi tutmak istemiyorum. İsterseniz şimdi gidebilirsiniz. Kusura bakmayın, ben daha önce hazır olacağını umuyordum."

Aslında kimlik hiç önemli değildi. Ona kimsenin kimlik bile soramayacağını yarbay çok iyi biliyordu. Fakat Sansar'ın kimliğe kavuşunca, bir çocuğun çok sevdiği bir oyuncağa kavuşması gibi sevineceğini bildiği için hemen vermek istemişti.

"Gitsek iyi olur," dedi Şahin.

Sansar şaşkın şaşkın sordu. "Yarbayım ben böyle resmi elbiseyle mi gideceğim?"

"İstediğin elbiseyle gidebilirsin yüzbaşım. Artık sen allı şanlı bir yüzbaşısın. Hem sana kimlik soracak adamın alnını karışlarım. Yanındakinin kim olduğunu unuttun herhalde."

Sansar, Şahin'le göz göze geldikten sonra, yarbaya döndü: "Haklısın," dedi Sansar. "Kusurumu bağışlayın."

Kalkarlarken Şahin, yarbaya bir kâğıt uzattı: "Yüzbaşı Yılmaz, bu adreste kalacak yarbayım," dedi. "Sabah aldırtıyorsunuz, değil mi?"

"Elbette," dedi. "Ben bir şoför gönderirim."

Şahin ve ekibi bu kez araçlarını, ne emniyete, ne de Sihiye'deki işyerine sürdüler. İşler günden güne açılıyor, iyi para kazanıyorlardı. Bankalarda epeyce para birikmişti. Sonunda bu paraların bir kısmını gayrimenkule yatırmaya karar vermişlerdi. Bu arada Sihiye'deki dükkânın mülkiyetini de satın aldılar. Sahibi satmak istemedi ama sonunda ikna oldu. Bu tür ikna konularında, Şahin'in ekibi çok başarılıydı.

Ayrıca Şahin, Bahçelievler'den bir dubleks daire daha aldı. Aslında bu dubleks daire "Açık Artırma" yoluyla satışa çıkarılmıştı. Ama açık artırmaya kimse gelemedi. Sadece Şahin'le birkaç anlaşmalı piyon girdi. Daire sonuçta, kelepir bir fiyatla, Şahin'de kaldı. Günahlarını almamak lazım, bu alımda ne Şahin, ne de adamları hiçbir rol oynamamışlardı. Bu, yeni palazlanmaya çalışan sağcı milliyetçi mafya gruplarından birisinin, Şahin Ağabeylerine küçük bir hediyesiydi.

İşte Şahin, Sansar, Çivi ve Keko'yu taşıyan araç, doğruca Şahin'in yeni aldığı, Bahçelievler'deki bu mekâna gidiyordu.

Eve vardıklarında hiç araçtan inmeden, otomatik açılan kapıdan evin altındaki araba garajına girdiler. Sansar önce, tim üyelerinin birisinin evine geldiklerini düşündü. Fakat herkesin, hâlâ kaba kaba şakalar yapıp, kahkahalarla gülmesinden buranın bir aile evi olamayacağını düşündü. Veya ona ters geliyordu. Sonunda Şahin,

Sansar'ın omzuna vurarak, "İşte yeni mekânımız," dedi.

"Çok güzel bir yer," dedi Sansar. "Bahçesi bile var."

"Hele yukarı çık da bak," dedi Keko.

"Sizin oraların mağaralarına benzemez," dedi Çivi. "Hayat burada. Bıldırcınlar da burada. Kendin pişir kendin ye!"

Merdivenleri çıkarlarken kadın kıkırdamaları gelmeye başladı. Sansar, en çok buna sevindi. Altı aydan beri eli, kadın eline değmemişti. Bu sesler sıradan kadın sesine benzemiyordu. Önünde yürüyen şefine seslendi. "Şefim!.. Sen büyük adamsın, vesselam!"

"Önemli değil!" dedi Şahin.

Çivi arkadan seslendi. "Hevesin yine kursağında kalmasın. Şeyiniz kalkmasın diye, size ilaç vermiyorlar mı?"

Keko keyifli keyifli gülerek en arkadan seslendi. "Oğlum ilaç vermeseler, bu komünistler birbirlerini si...ler."

"Siz o ibneleri benim kadar tanıyamazsınız," dedi Sansar. "Onlar her boku yerler, fakat kırk yıl karısız kalsalar, birbirlerini yine si....mezler."

Şahin'in yüzü değişti. "Ciddileşin artık. En ufak bir açık istemiyorum. Kadınların yanında konuştuklarınıza dikkat edin."

Yukarıya çıktıklarında Sansar, gördüklerine inanamadı. Büyükçe bir masa, baştan başa her türlü yiyecek ve içecekle donatılmıştı. Hele dört tane birbirinden güzel kadının gülücükler dağıtarak onları karşılamaları, ona olağan üstü geldi. Bundan daha güzel bir cennetin olabileceğini düşünemiyordu. Cennet denen mekân bu olmalıydı. Bununla da kalınmamış, koca salon baştanbaşa süslenmişti. Her tarafa küçük küçük Türk ve MHP'nin bayrakları asılmış, aralara renkli renkli balonlar bırakılmıştı. Alparslan Türkeş'in çok büyük bir resmi duvarın tam ortasında duruyordu.

Balkonun mükemmel bir manzarası vardı. Ankara'nın kuzey mahallerinin çoğunu görebiliyordu.

Böylesi bir mayıs akşamında Ankara'yı seyretmek, doyumsuz olabilirdi. Fakat onların gözlerini içeridekiler kamaştırdıklarından, dışarının güzelliklerinin farkında bile değillerdi.

Eve vardıklarında daha akşamın beşiydi. Masaya kuruldular. Kadınlar sadece onların cinsel ihtiyaçlarını karşılamak için orada bulunmuyorlardı. Onlar aynı zamanda, masanın eksiklerini tamamlıyor, tim üyelerinin her türlü gereksinimlerini karşılıyorlardı.

Biraz kafayı bulunca kadınların soyunmasını istediler. Bunun

üzerine kadınlar, Diğer elbiselerini çıkarıp, bir süre iç çamaşırlarıyla ortalıkta dolaştılar. Fakat tim elamanları için bu da yeterli değildi. Bir süre sonra, "Açamaz, açamaz," diye tempo tutmaya başladılar. Üç tanesi üzerlerinde kalan parçaları da çıkarıp attılar. Bir tanesi biraz direttiyse de, Şahin'in, "Namusluluğun mu tuttu orospu, çabuk soyun!.." diye bağırmasıyla, o da soyundu. Artık çırılçıplak hizmet veriyor, istenildiği zaman masanın üzerine çıkıp oynuyorlardı. Kadınların çıplak vücutlarına dalıp giden Sansar, ikide bir Şahin'e dönerek, "Bundan önce ben, hiç yaşamamışım ağabey," diyordu. "Seninle karşılaşmadan önceki yaşamı, yaşamdan saymıyorum."

"Haklısın Yüzbaşım," diye karşılık veriyordu Şahin. "Kadınsız erkek, çöldeki ağaca benzer, yeşermez bile, yanar durur."

Gece yarısına kadar eğlendiler. Hepsi de sarhoş oldu. Özellikle Sansar, çok sevdiği üniformasını çıkarmadığından, terden sırılsıklam olmuştu. Eğer kadın olmasa, onunla yatmayı bile düşünüyordu.

Saat iki gibi, diğerleri ayrıldı. Sadece Sansar'la bir kadın kaldı. Onlar saat üçe kadar eğlenmeye devam ettiler. Zaten kadına, görevinin ne olduğu sıkıca tembih edilmiş olmalıydı ki pek fazla konuşmadılar. Bu görev, Sansar'ın hayvani çinsel duygularını tatmin etmekti, o kadar. Eğer Sansar, kadından hoşnut kalırsa, işin ucunda bir aylık dolgun ücretle mesai yapacağı kadına anlatıldığından, bütün marifetlerini göstermişti. Böylece Sansar'ın karısından giderek uzaklaşacağı tahmin ediliyordu. Namus anlayışı genişleyecekti. Evlilik bir formaliteden, çocuk yapmadan başka bir anlam taşımayacaktı. Tıpkı Şahin gibi, Keko gibi, daha yüzlercesi gibi.

Sabah saat yedi de, bir askeri ciple şoförü kapıya dayandı. Hemen üniformasını giyip, askerin selama durarak açtığı kapıdan, havalı havalı cipe atladı. Sansar, yüzbaşı üniformasıyla, askeri bir cip içerisinde Ankara'yı toz-pembe seyrederek, bir solukta kolorduya girdi.

Hiç vakit kaybetmeden çalışmalara başladılar. Yarbay Hayrullah, Sansar'ı Albay Yusuf'la tanıştırdı. Çalışmalar bir gün yarbayla, bir gün albayla devam edecekti. Sabahtan öyleye kadar, bir şeyler okunup tartışılacak, öyleden sonra ise videokasetleri seyredilerek üzerinde konuşulacaktı. Çalışmalara sabah saat sekizde başlanacak, akşam beşte bırakılacaktı. Öğleyin on iki ile bir arası,

yemek molasıydı. Ayrıca sabah iki, akşamüzeri ise bir, yirmişer dakikalık çay molası vardı. Sabah kahvaltısıyla, akşam yemeği kurs saatleri dışında yenebilecekti.

İlk günkü çalışmayı Yarbay Hayrullah'la yaptılar. Hayrullah'ın odasında Kontra-Gerilla ile ilgili o kadar kitap, dergi ve kaset vardı ki, bunları bir ayda okuyup tartışmak imkânsızdı. Yarbay, bunlardan bazılarını, Albay Yusuf'un gelirken getirdiğini söyledi.

Önce Kontra-Gerilla Harekâtı adlı kitapla başladılar. Bu kitap Amerikalılar tarafından yazılmış, Türkçe'ye tercüme edilmişti. Sonra CIA'nin operasyonlarından birisinde çekilmiş olan bir kaset seyrettiler. Latin Amerika ülkelerinden birinde çekilmişti. Birçok yerde kaseti durdurup üzerinde tartıştılar.

Ertesi gün albay, Özel Kuvvetler Harekât Teknikleri adında bir kitaptan bölümler okudu. Bazen okumayı Sansar sürdürdü. Birçok bölümü tartıştılar. Öğleden sonra Şili'deki bir cezaevinde çekilmiş olan bir filmi seyrederek, üzerinde tartıştılar. O cezaevini Mamak'la kıyasladılar.

Bu derslere öylesine kendilerini veriyorlardı ki, bazen çay saatlerinde bile işledikleri konuları konuşuyorlardı. Bazen kitapları bırakıp, dergilerden bazı bölümler okuyup tartışıyor; hatta bazen, yabancı gazetelerden makaleler okuyorlardı. Hem yarbay, hem de albay çok iyi derecede İngilizce biliyordu.

Sansar, çay saatlerinde sık sık bahçeye çıkıp, bir banka otururak, doyasıya sigara içmesini çok severdi. Aslında sigaradan çok hoşuna giden, oradan gelip geçen askerlerin, astsubayların, asteğmenlerin, teğmenlerin ve üsteğmenlerin kendisine selam vermeleriydi. Bu çok hoşuna gidiyordu. Bunun bulunmaz bir nimet olduğunu düşünüyordu. Bazen kendinden üst rütbeliler de geçiyor, o da selam vermek zorunda kalıyordu ama üst rütbeliler alt rütbeliler kadar çok değildi.

Kursun son günlerinden biriydi. Yine çay saati olduğundan bahçedeki banklardan birisine oturmuş sigara içiyordu. Yakınından geçmekte olan bir çavuşla iki er dikkatini çekti. Bu çavuş, cezaevinde görevli olan Sarı çavuşa çok benziyordu. Biraz daha dikkatlice bakınca kesinlikle onun olduğunu anladı. Erler de cezaevinde görevliydiler. Fakat ille de çavuştu onun için önemli olan. Bu çavuş Sansar'a yani 15. Koğuşun kıdemlisine kafayı takmıştı. Her sayıma gelişinde mutlaka Sansar'ı falakaya yatırıyordu. "Ulan ibne

kıdemli!.." diyordu, her zaman "Bir de bunlara örnek olacaksın ha!.. Seni bağırtacağım oğlum!." diyor, başka bir şey demiyordu. Bir aydır cezaevinde olmadığı halde, ayak tabanları yeni iyileşmeye başlamıştı... Yarın varınca yine, bir hoş geldin dayağı atardı. Sansar, önünden geçmekte olanın çavuşun, bu Sarı Çavuş olduğuna kesin emin olunca sertçe bağırdı. "Durun!"

Durup, Sansar'a doğru döndüler. Elleri tamamen pantolonlarına yapışmıştı. Sansar, neyi bahane edeceğim diye düşünürken, çavuşun yakasından bir düğmenin açık olduğunu gördü. Cezaevinde iyi dövdüğü sürece bu tür ayrıntılara önem verilmediğinden, belki de iliklemeyi akıl edememişti. Sansar yerinden kalkıp onlara doğru yürümeye başlayınca korkuları tamamen arttı. Kafalarını korkuyla iyice yukarı kaldırmış olduklarından, Sansar'a bile bakamıyorlardı. Aralarındaki mesafe üç beş metre kalınca, "Lan çavuş, sen asker misin, soytarı mısın?" diye sordu.

"Askerim komutanın," diye bağıdı çavuş.

Bağırdı ama okkalı bir tokadı yemekten kurtulamadı. Sansar öyle bir tokat atmıştı ki, çavuşun sendeleyerek tekrar hazır ol vaziyetine geçebilmesi, on on beş saniyeyi buldu. Tabi bu arada yaka da iliklenmişti. Asker kıpkırmızı olmuş, salya sümük birbirine karışmıştı. Erler sıranın kendilerinde olduğunu sanarak yaprak gibi sallanıyorlardı.

"Askersin de, bu yaka paça ne lan?.. Haydi defol şimdi!.." diyerek tekrar banka doğru yürüdü.

Çavuş arkasından bağırıyordu. "Anlaşıldı komutanım."

Sansar'sa çocuk gibi seviniyordu.

***

Mamak Özel Askeri Cezaevi'nde aşağı yukarı her gün aynıydı. Yapılan her şeyin ana temasını: Sanıkların fiziki veya psikolojik yıpratılması oluşturuyordu. Yemek yemeden tutun da, uyuma anında, eğitimlerde, havalandırmada, doktora çıkışta, mahkemelere gidiş gelişlerde... her yerde ama her yerde, esas amaç buydu.

Buna karşın Mamak'ta, tutuklular için haftanın bir günü diğer günlerden çok farklıydı. Doğal olarak o günde yapılan her şey, yukarıda belirtilen amaçlar çerçevesinde gerçekleştiriliyordu. Fakat o gün, en temiz, karşılıksız sevgi ve dostluk duyguları şaha kalktığından; zulmün en katmerlisini bile ezip geçiyordu. A-Blokta bu

farklı gün, salı idi. Çünkü salı günü, görüş günüydü.

Görüş günü eğitim yapılmıyordu. Bu yüzden sohbetlerin en güzelleri, en koyuları o gün yapılırdı. İnsanlar kümeleşir, birbirlerine dışarıdaki sevdiklerinden, dostlarından bahsederlerdi. Kimisi dışarıda başından geçen, önemli anılarını arkadaşlarıyla paylaşırdı. Bazı hayal gücü güçlü olan sanıkların tatlı anıları hiç bitmezdi. İnsanlar anlatılanların çoğunun uydurma olduğunu bilseler bile zevkle dinlerlerdi. Bazen tatlı hikâyeler, fıkralar anlatılırdı. Hafifften türküler, şarkılar söylenirdi. İçerden ses geldiği bahanesiyle, insanlar dövülür, bazen sıra dayağından geçirilirdi ama hiçbir şey o günün farklı olmasını engelleyemezdi.

Sigaranın en çok tüketildiği gün de görüş günüydü. İnsanlar duygusallaştıkça sigaraya sarılıyorlardı. Sigara da koğuşun içerisinde içildiğinden göz gözü görmez oluyordu.

Mamak'ta görüş günü, yasak olmasına karşın, eğer malzeme varsa. 'Mamak Tatlısı' yapılırdı. Bazı sanıklar, Mamak Tatlısı yapma konusunda gerçekten ustaydı. Onun için kantinden süt, şeker, reçel, bisküvi.. gibi malzemeler ısmarlanıp, özenle saklanırdı. Görüş günü bu malzemeler zulalardan çıkarılır; kaşla göz arasında hazırlanarak, bütün sol görüşlü sanıklara dağıtılırdı.

Tabi malzemenin birisi alınamamışsa, ya da yoksa onun yerine bir başka şey kullanılabiliyordu. Mesela bisküvi yoksa onun yerine ekmek, şeker yoksa yerine reçel kullanıyorlardı. Ama tadı her zaman güzel oluyordu. Daha sonraları bu tatlı, serbestçe yapılmaya başlandı.

Mamak'ta görüş günü, mahpusların sevdikleri, saydıkları insanları üç beş dakikada olsa görebildikleri, onlarla beş on kelime konuşabildikleri gündü. Görüşçülerin çoğu, mahpustaki yakınını görebilmek için kar tipi demeden, günlerce yol geliyordu. İçlerinde, sırf evladını görmek için, ineğini, keçisini satıp yola düşenler vardı. Bu güzel insanların yollarda çektikleri yetiniyormuş gibi, bir de görüş yerine girip çıkışta itilip kakılıyor, horlanıyorlardı. Ama yine de geliyor, sevdiklerini yalnız bırakmıyorlardı. İşte sevgi, böylesine yüce bir şeydi. Bu yüce sevgiye layık olamayan, insanlık onurunu paraya, şöhrete ve korkuya satan bir kişi, içeride de, dışarıda da olsa kendinden utanmalıydı.

Battal'ın A-Blokta bu üçüncü haftasıydı. Yatağının üzerine oturup düşünmeye başladı. Çamaşırlarını hazırlayıp hazırlamayaca-

ğından bile emin değildi. Çünkü son üç haftadır görüşçüsü gelmemişti. Yazdığı mektuplarına da cevap alamamıştı. Gelip giderlerken çok yıprandıklarını bildiğinden gelmemelerine üzülmüyordu. Bütün korkusu: Başlarına kötü bir şeylerin gelmiş olabileceği endişesiydi. Aklından bin bir türlü olasılık geçiriyor, tedirginliği büsbütün artıyordu. Oğullarına mı bir şey olmuştu?.. Babası mı hastaydı?.. Karısına mı bir şey olmuştu?.. Kardeşlerinin başına mı bir şey gelmişti?.. Neler düşünmüyordu ki?..

Daha saat yediydi. Yani görüşün başlamasına iki saat vardı. Henüz sayım da alınmamıştı.

Arkadaşlarının köşeye yakın bir yerde toplanarak birlikte türküler söylediklerini duydu. Gözlerini yumup bir süre onları dinledi. O güzel türkü, sanki uzaktan, yemyeşil bir vadinin dibinden geliyor gibiydi.

"Dağlarına bahar gelmiş memleketimin,
Haberin var mı taş duvar?
Demir kapı, kör pencere,
Yastığım, ranzam, zincirim,
Uğruna ölümlere gidip geldiğim,
Zulamdaki mahzun resim,
Haberin var mı?
Görüşmecim yeşil soğan göndermiş,
Karanfil kokuyor sigaram,
Dağlarına bahar gelmiş memleketimin..."

Aniden kapı tıkırdamaya başlayınca herkes toparlandı. Güzel türkü kesildi. Yoksa baskın mı vardı? İdarenin ne yapacağı belli olmazdı. Bazı sanıklar yakalanmasını istemedikleri şeyleri çabucak sakladı. Sürgüler bir bir açılmaya başlayınca, birçok insan, geriye kalırsak daha fazla dayak yeriz korkusuyla koğuşun ortasında toplanmaya başladı. Çünkü baskınlarda, sayımda olduğu gibi bütün sanıklar, dövülerek dışarı çıkartılıyordu. Kapı sessizce açılır, kapı açılır açılmaz, bütün askerler, ellerinde vurmaya hazır copları olduğu halde, olanca güçleriyle bağırırlardı. Sonunda kapı açıldı. Bağırtı falan yoktu. Sadece çavuş, "Geç," dedi.

Sansar ağır ağır içeri girdi.

Battal ve birkaç kişi hariç tüm sol kesim kapıya yöneldi. Homurtular, küfürler duyulmaya başlandı. Sansar'ın ceketi üç dört yerinden yırtılmıştı. Herkes burnundan soluyordu. Sanıklar ne söy-

leyeceklerini, nasıl davranacaklarını bilemiyorlardı.

"Geçmiş olsun," sesleri duyuldu, sağdan soldan.

"Sağ olun arkadaşlar," dedi Sansar en cılız ses tonuyla.

İnsanlar kızgın ve şaşkındılar. Nasıl yardım edeceklerini bilemiyorlardı. Birçok sanık kollarından tutarak, köşeye yakın bir yatağa yatırdılar. Üzerine battaniye örttüler. Birkaç insan çevresine toplandı. Bunlar o koğuştaki, Halk Demokrasisi örgütünün iyi adamlarıydı. Diğerleri Sansar'ı rahatsız etmek istemiyordu. Ayrıca özel konuşacakları bir şeyleri olabilirdi. Hem onun dinlenmeye ihtiyacı vardı.

"Niçin almışlar?" diye sordu yanındakilerden biri.

"Banka soygunuyla ilgili," dedi Sansar, kaşlarını çatarak.

"Ne istiyorlar ki?" dedi bir diğeri.

"Kemal ve Sinan öldüklerine göre, paralar kimde olabilir?" diye sordular. "Nah alırsınız, köpekler. Sanıyorum bu arkadaşları da öldüren onlar..." diye gürledi öfkeyle.

Bir süre sustu. Burnundan solumaya, titremeye başladı. Önce kuşkuyla çevresindekilere baktı, ardından bütün kiniyle seslendi.

"İçimizde bir köstebek var," dedi. "Kemallerin yerini söyleyen de o ibne..."

Yeniden sustu. Çevresindeki insanların tepkisini ölçüyordu. Bu sözler üzerine herkes, kendisini suçlu gibi hissederek kıpkırmızı oldu. Her şeye rağmen, hayranlıkla bu yiğit insanı nefes bile almadan seyretmenin gururunu yaşıyorlardı. Sansar için her şey iyi gidiyordu. Kızgınlığının doruk noktasına geldiğinde bütün gücüyle bağırdı. "Eğer o orospu çocuğunu bulup çıkarmazsam, anamı sik...ler..."

Battal, bu bağırtıyı duyar duymaz beyninden vurulmuşa döndü. Donup kalmıştı. 'Olamaz' dedi kendi kendine. Bu ses, kendisine babayla kızını seyrettirdiklerinde koridorda aniden bağıran maskeli işkencecinin sesiydi. Aynı sahne gözünün önünde tekrar canlanmış, işkenceci bar bar bağırıyordu. "Sen de konuşacaksın lan. Herkes konuşacak. Sizin için her şey bitti, her şey!"

O sahneyi Battal, ölünceye kadar unutamazdı. Daha dünmüş gibi hatırlıyordu. İşkenceci uzun boylu ve iriyarıydı. 'Tıpkı Sansar gibi' diye düşündü. İşkenceci bağırdığında mazgal neden aniden kapatılmış, işkenceye neden son verilmişti?.. Battal iyice şüphelenmeye başladı...

Sansar bağırdığında Battal, ceketinin sökuklerini dikiyordu.. O ses, Battal'ı alıp aniden DAL'a götürdüğünden, iğne iplik elinde kalakalmıştı. Elindekileri olduğu gibi bırakıp kalktı. Sansar'ın niçin bağırdığını dahi bilmiyordu. Ama artık, niçin bağırdığını da, onun hakkında her bir şeyi de merak etmeye başladı.

Kulaklarında yine o iğrenç ses olduğu halde, Sansar'a doğru yaklaşırken, bir yandan da hâlâ, "Acaba yanılamaz mıyım?.." diye, kendi kendini sorgulayıp duruyordu.

Battal'ı görünce Sansar'ın yüzü bir anda değişiverdi. Önce bir bulutlandı, ardından zoraki bir ışıldama... Artık, meslek sırlarını epeyce öğrenmiş olmasına karşın, sevinmiş havasına girmesi bile zor oldu... Zorlanmasının nedeni, gerçekte ondan nefret ettiğindendi.

"Oooo Battal! Sen de mi bu koğuşa geldin?"

"Biliyorsun bizim seçme şansımız yok," dedi Battal. Ama seni yeniden gördüğüme sevindim.

"Ben de."

"Yanlış duymadıysam biraz önce yine küfrediyordun," dedi gülerek. "Tıpkı hücredeki gibi."

Sansar aniden daldı, yüzü tekrar değişivermişti. Ardından kendini toparladı.

"Bazen adamı çıldırtıyorlar Battal. Ama haklısın."

"Her neyse!.. Halin keyfin nasıl?"

"Eh işte, gördüğün gibi. Biliyorsun bir aydır yine emniyetteydim."

"Canın sağ olsun!.. Maşallahın var!.. Benim bildiğim Selim'i bunlar etkilemez..."

Battal'dan bunları işitmek, Sansar'ın koltuklarını kabarttı. Bu kez gerçekten gülümsedi. Ardından birbirlerine gülümsediler. Battal diğer kişilere bir göz atıp, "Sizin konuşacaklarınız vardır, tekrar görüşmek üzere, deyip ayrıldı."

Sansar mutlu bir şekilde arkasından seslendi. "Görüşürüz deli oğlan."

Battal ne yapacağını şaşırmıştı. Kuşkuları tamamen büyümüştü. Konuşmanın bile yasak olduğu bir yerde, bir insan çıkıp avazının çıktığı kadar bağırarak küfredebilir miydi? Bunu ancak akli dengesini kaybetmiş mahkûmlar yapıyordu. Onlar da farkında olmadan. Gerçekten Sansar, bu tür bir şeyi yapacak kadar yürekli miydi?.

Eğer yürekliyse, yiğitse neden durmadan küfrediyordu?.. Battal'ın kafası karmakarışıktı.

Tutuklular, özellikle Halk Demokrasisi'nden olanlar, Sansar'a tapıyorlardı. Eğer Battal, "Benin şüphelerim var. Bu adam büyük bir ihtimalle işkencecidir, ajandır,' dese kim inanırdı? Battal kimsenin kendisine inanmayacağını biliyordu. Herkes buna şiddetle karşı çıkar, Sansar'dan önce diğer insanlar Battal'a saldırırlardı.

Ayrıca bu tür bir şeyi yapmak için, yüz de yüz emin olmak gerekiyordu. Battal bunun çok önemli bir mesele olduğunun bilincindeydi. Diğer taraftan, eğer Battal, kuşkularında haklıysa ve tam emin olmak için beklerse, yeni kurbanlar verilecekti. Bunu da biliyordu. Cezaevindeki ve dışarıdaki insanlar ihbar edilecek, işkencelerden geçirilecek ya da öldürüleceklerdi. İşin kötüsü, herkes de gidip derdini ona açıyordu. Battal vicdanen büyük bir sorumluluğun altına girdiğini bütün benliğinde hissetti. Artık gözü kulağı Sansar'ın üzerinde olacaktı.

Zırrrrrr!

Sabah sayımı yine tantanalı bir şekilde başlayıp, bitti.

Sansar hasta olduğunu bahane ederek sayıma çıkmadı. Battal'la birlikte on iki kişi, bağırmadılar gerekçesiyle falakaya yatırıldı.

Sayımdan sonra, sanıkların çoğu yine görüş havasına girdi. Bazı sanıklar çamaşırlarını hazırlıyor, bazılarıysa gruplar oluşturarak sohbet ediyorlardı. Hamaratlıkları bütün vücutlarından okunan üç can, mutfağa geçerek, Mamak Tatlısı'nı hazırlamaya başlamışlardı bile.

Koğuşta, sadece beş altı kişi için, o günün, diğer günlerden pek bir farkı yoktu. Bunlar, görüşçülerinden tamamen umudu kesmiş insanlardı. Bunların ya aileleri yoktu, ya da gelemeyecek kadar çok uzaklardaydı. Ya da araları iyi değildi, kim bilir. Fakat bunların da, en çok hüzünlendikleri, duygusallaştıkları gün görüş günüydü. Diğer arkadaşlarının sevdiklerinin gelmesi, özlemlerin birazcık da olsa giderilmesi, hep bu tür şeylerden bahsedilmesi, bu insanların unutmaya çalıştığı duygularını yeniden depreştiriyordu.

Görüşçüsü gelenlerin isimleri, hoparlörden okunuyordu. İsimler okunurken hiç kimseden ses çıkmaz, herkes onu dinlerdi. Aslında koğuşlarda herkes konuşsa bile hoparlörden yayınlanan sesler rahatça duyulabiliyordu. Belki de sanıklar bunu, fakında olmadan ziyaretçilere duydukları saygıdan, sevgiden yapıyorlardı.

İsmi okunanlar, göndermek istedikleri eşya torbalarını alarak kapıya yanaşırlar, giderek büyüyen heyecanla kapının açılmasını beklerlerdi.

Nihayet uzun bir bekleyişten sonra, ilk listeler okunmaya başlandı. Koğuşta çıt yoktu. 15. Koğuştan da, birkaç kişinin isimleri okunmuştu. Sevinçle eşyalarını alarak kapıya yanaştılar.

Bütün bloğun görüş listeleri ayın anda okunduğundan, insanlar diğer koğuşlardaki arkadaş veya akrabalarının görüşçülerinin gelip gelmediğini de takip edebiliyordu.

Battal, Sansar'ın çamaşırlarını hazırladığını görünce şaşırdı. Emniyetten bu gün geldiğine göre, görüşçüsünün geleceğini nasıl tahmin ediyordu? Yoksa gelirken kapıda mı görmüştü? Çünkü görüşçüler sabah erkenden gelip sıraya giriyorlardı? Battal, Sansar'a yaklaşarak sordu. "Gözün aydın!.. Elbiseleri hazırladığına göre, görüşçün her hafta geliyor galiba?"

"Yok, be Battal," dedi Sansar. Her ayın ilk salı'sı geliyorlar. Gelmeyin diyorum, yine geliyorlar. Bizim orası çok uzak. Burada bizimkilerin tanıdıklar da yok. Anlayacağın rezillik."

"Baban mı geliyor?"

"Çoğu zaman karım ve dokuz yaşındaki oğlum."

"Ne güzel!.. Onlar bizim gerçek dostlarımız Selim gardaş, dedi Battal. Eğer onlara layık olabilirsek ne mutlu bize."

Tüm bunları, eğer bir alçaklık yapıyorsa, yüzünün kızarması için söylemişti. Sansar yüzünü yine yere yıkarak, "Haklısın," dedi.

"Ayrıca, ne demek burada hiç tanıdıkları yok? Benim evim var burada. Karım, iki çocuğum, annem ve babam var. Geldikleri zaman bizde kalabilirler."

Aniden tepki gösterdi. "Hayır, olmaz, Battal!"

"Neden olmasın?"

"Kimseyi rahatsız etmelerine gerek yok. Kaç kez söyledim gelmeyin diye. Dinletemedim ki."

"İnşallah görüşe aynı anda çıkarız da kalırlar mı, kalmazlar mı o zaman görürüz," diyerek ayrıldı.

Battal'ın içine yine kuşku düşmüştü. Sıradan insanlar bile ailelerinin birbirleriyle tanışmalarını, birbirlerine gidip gelmelerini canı gönülden isterken, böylesine siyasi olarak bilinen bir kişi neden istemiyordu? Gerçi istese, Ankara da oturan aynı örgütten birçok arkadaşı vardı. Hepsi de, Sansar'ın ailesini evlerinde ağırlat-

mak için can atarlardı. Arkadaşları buna hiç teklif etmiyorlar mıydı acaba?.. Ettikleri muhakkaktı. Onlara ne hikâyeler uyduruyordu acaba? Hiç şüphelenmiyorlar mıydı?

Battal'ın görüşü dördüncü postada okunduğunda, bütün vücudu baştan aşağı titredi. Gelmeyecekler diye çamaşırlarını bile hazırlamamıştı. Hemen hazırlayıp kapıya yanaştı. 'Canım benim!..' dedi kendi kendine 'Hiç zorluk görmemiş, nazlı büyümüştü. Benimle evlenince birden bire kendisini fırtınanın içerisinde buluverdi.'

Kapının açılmasıyla koşarak çıktı. Sağdan soldan askerler yırtılırcasına bağırıyor, bir yandan da copla vuruyorlardı.

"Koş laaaan, koş!"

"Yürüme laaan!"

Küçük hava boşluğuna kadar birkaç cop yedi.

Çamaşırları yere koyarak diğer görüşe çıkanlarla birlikte sıraya girdi.

Sıradayken konuşmamaları, kıpırdamamaları konusunda etraftaki askerler tarafından devamlı uyarılıyor; çeşitli bahanelerle coplanıyorlardı. Çok geçmeden, oradaki askerlerden birisi, elindeki listeden, görüşe çıkan tutukluların isimlerini tek tek okumaya başladı. İsmi okunan: "Emret komutanım!.." diyerek yerinden fırlıyor, çıkış yerine doğru uzanan duvara yüzü gelecek şekilde dönerek hazır olda bekliyordu. Bunlar olurken, yine tekme, tokat ve cop sesi eksik olmuyordu. Hepsi sıraya geçtikten sonra isimleri okuyan asker yeniden bağırdı. "Sağa dön!.. Koşar adıiım marş marş!.."

Tekrar koğuşlar tarafına koşuyorlardı. Çayhanenin önüne kadar koştular. Çevrelerindeki askerlerin her biri, bir başka komut veriyor, dövüyorlardı.

"Yerindeee say!"

Tutuklular nefes nefese kalmıştı. Bu arada Battal, ondan sonraki görüş listesinde Sansar'ın isminin okunduğunu duydu. Ve kendi görüşçüsüne, onunkiyle tanışmasını tembih edeceğine kendi kendine söz verdi.

"Kıt-a-dur!... Rahat.. hazır ol. Tırnak kontrolü için vaziyeeet, al."

Herkes ellerini yere paralel şekilde, öne doğru uzattı. Üç kişi tırnakları uzun gerekçesiyle yeniden coplandı. Hemen ileride bir subay da, olanları izliyordu. Bu da az gelmişti. Veya görüşteki grup daha çıkmadığından askerler zamanlarını boşa harcamak is-

temiyorlardı. Bu kez asker, sanıkların yüzlerine bakarak, "İçinizde sakallı olanlar var," diyerek cebinden çıkardığı bir parça pamuğu, sırayla sanıkların yüzlerine sürmeye başladı.

Mamak'ta her gün su olmasa bile tıraş olunmasına karşın, pamuk yinede suratlarda kalıyordu. Eğer yüzünde pamuk kalmışsa, beş dakika önce tıraş olsan bile, olmamışsın demekti. Aslında tıraş olduklarını onlarda biliyordu. Amaçları sanıkları yıpratmak, görüşe bile çıkamayacak duruma getirmekti. Battal da dâhil beş kişi de, tıraş olmadıkları gerekçesiyle coplandı. Ardından tekrar sola döndürülerek görüş yerine doğru kovalandılar.

Görüş yerine yaklaştıklarında onları bu kez bir çavuş karşıladı. "Yerindeeee say!.. Kıt-a-dur!.. Sağa-dön."

Hemen arka taraflarında tecritler vardı. Yandaki pencereden küçük hava boşluğu gözüküyordu. Çavuş da isimleri bir kez daha okuyarak sıraya soktu. Bu kez aralarına tecritlerden de sanıklar girmişti. Normalde İstiklal Marşı da okutturuluyordu ama Battalların postasına başka şeyler yaptırdıklarından zaman kalmamıştı.

"Beni iyi dinleyin," diyerek çavuş devam etti. "Görüşçülerinizle yüksek sesle konuşacaksınız. Elleriniz devamlı arkada kenetli olacak. Kürtçe veya herhangi bir yabancı dilde konuşmak, siyasi bir şey söylemek, cezaeviyle ilgili bir şey anlatmak... Kesinlikle yasaktır. Zil çalar çalmaz görüşler derhal kesilecek ve görüş yeri hemen boşaltılacaktır. Bu kurallara uymayanlar şiddetle cezalandırılacak. Anlaşıldı mı, laaaan?"

"Anlaşıldı komutanım".

"Sağa dön, istikamet görüş yeri. Koşar adııım marş marş!.."

İlk sanıkların, görüş kabinine girmesiyle görüş süresi başlıyordu.

Kabinler, takriben 75 cm eninde ve boyunda bir yerdi. Yüksekliği tavana kadar uzanıyordu.

Kabinlerde görüşçü ile sanık arasına boydan boya sık dokunmuş bir tel gerilmişti. Sanık konuşurken tele yapışıyor, ziyaretçi ise tel örgüden bir metre kadar geride duruyordu. Ziyaretçiler tarafındaki kabinlerin duvarlarına, bel hizasında tele yanaşmalarını engelleyen demir çubuklar monte edilmişti.

Daracık yer asker kaynıyordu. Sanıklar, görüşçülerine bir an önce kavuşmak için koşamıyor, ancak yürüyebiliyorlardı. Kabinler sol tarafa düşüyordu. Ziyaretçiler karşı kabinlere daha önceden

yerleşmişlerdi.

Battal, gözleriyle, süratle geçen bir trenin pencerelerinde tanıdık arar gibi ziyaretçilerini aramaya başladı. Sonra kabinlerden birine gözleri takılıverdi. Aniden durdu. Yanılmamıştı. Çocukları ondan önce davrandı. "Baba, baba!.. Babacığım!"

Yavrularının seslerini hemen tanıdı. Kabine daldı. Karısı ve iki küçük oğluydu görüşçüleri.

"Nasılsınız canlarım," dedi Battal gülerek.

"İyiyiz," dediler tek tek.

Küçük oğlu Ali merakla babasına sordu. "Baba burada şarkı söylemiyor musunuz?"

"Söylemiyoruz yavrum," dedi Battal.

Çocuklar buna çok sevinmişlerdi.

D-Bloklarda İstiklal Marşı görüşçülerin tam karşısında söylettiriliyor, Battal da her defasında dayak yiyordu. Bu arada Battal, karısının durgun olduğunu fark ederek endişeyle sordu. "Ne var, Feride, üzgün görünüyorsun?.. Yaramaz bir şey mi var?"

"Yok bir şey Battal," dedi zorlanarak. "Hepimiz çok iyiyiz."

Battal tatmin olmamıştı. Bu kez oğluna sordu. "Fırat, annen niçin üzgün oğlum? Bir şey mi oldu?"

Fırat annesine baktı. Tembih edilmişe benziyordu. Onun konuşmasına fırsat vermeden annesi, "Yok, bir şey, dedi. Sen kendine iyi bak yeter."

"Babam niçin görüşüme gelmiyor, Feride?.. O hiç duramazdı... Yoksa ona bir şey mi oldu?"

"Gelir herhalde bir dahakine," dedi Feride, kafasını öne eğerek.

Asker kulağını nerdeyse Battal'ın ağzına dayamış, dinliyordu.

"Bak Feride," dedi Battal. "Bundan sonraki postada Selim Kıymetbilir'in görüşçüleri geliyor. Onlarla tanış. Karısı ve dokuz yaşında oğlu geliyormuş. Burada kimseleri yok. Çok uzaktan geliyorlarmış. Onlara yardım ederseniz çok sevinirim."

"Oldu, şimdi tanışırım."

Fırat'la Ali, demir çubuğu geçip taa tele gelmişlerdi. Asker: "Gidin lan öte!.. Gidin lan öte!." diye sesleniyor, çocuklar hiç oralı bile olmadan babalarını seyrediyorlardı.

Battal, çocuklarının vurdumduymazlığına sevindi. İçerisi dolu geldi, gözleri sulandı.

"Babanız size kurban olsun yavrularım. Çok özledim sizi," diye

seslendi.

"Biz de seni çok özledik baba," dediler. "Ne zaman geleceksin evimize?"

Kendisini zor tutuyordu Battal. Şu askerler olmasa hüngür hüngür ağlardı. Kendisini ağlarken görsünler istemiyordu. Çocukları bile duygulanmışlar, garip garip babalarına bakıyorlardı. Battal sonunda, "Bir gün geleceğim yavrularım," dedi. "Siz annenizi üzmeyin, olmaz mı?"

"Biz hiç üzer miyiz annemizi," dedi küçük Ali, tatlı diliyle. Önce sen bir çık, ondan sonra yaramazlık yapacağım.

Zırrrrrr!

"Kendinize iyi bakın. Sizleri çok seviyorum. Herkese selam," deyip ayrıldı Battal.

Çıkışa doğru yürürken arkasından bağıran karısının, çocuklarının seslerini duyuyordu.

"Seni çok seviyorum baba!"

"Kendine iyi bak, Battal!"

"Üzülme baba!"

Görüş yerinden çıkar çıkmaz yeniden koşmaya başladılar. Daha doğrusu askerler tarafından coplarla kovalanıyorlardı. Küçük hava boşluğuna gelince durduruldular.

"Solaaaa dön!.. Kaldır başlarıı!.. Konuşmak sağa sola bakmak yasak. İsteyen koğuştan tanıdıklarının eşyasını da alabilir, anlaşıldı mı, laaaan?

"Anlaşıldı komutanım!"

Bazı askerler, dışarıdan gelen eşyaları arıyordu. Zaten çamaşırdan başka da bir şey kabul edilmiyordu. İsmi okunanlar, sıradan çıkıp, eşya torbasını alıyor; içindeki fişi imzalayıp masaya bırakarak, tekrar sırasına geçiyordu. Bu işlem de bittikten sonra asker yeniden veryansın etti, "Sağa dön!.. istikamet koğuşlar!.. Koşar adııım, marş marş!"

Sanıklar, koridorların nöbetçileri tarafından açılan demir kapılardan geçerek koğuşlarının önlerine gelinceye kadar koştular.

Battal koğuşunun önüne geldiğinde, yüzü duvara gelecek şekilde kapının yanına dikildi. O sırada koridor nöbetçisi asker, ıslıkla bir türkü çalıyordu. Çok geçmeden sivil gardiyan gelip kapıyı açtı. Battal içeri girerken bazı sanıklar, yine en güzel elbiselerini giymiş, görüşe giderken yiyecekleri coplara inat, yüzlerinde kocaman

bir gülümsemeyle görüşe çıkıyorlardı.

Battal'ı içeri girince, mahalleden arkadaşı karşıladı. Onun da görüşçüsü geldiğinden çok neşeliydi. Birlikte oturup uzun süre sohbet ettiler, hasret giderdiler.

Avukat görüşlerine de, yine aynı şekilde gidip geliyorlardı. Sanıklar onlarla da, yine ayın kabinlerde, ağızlarına kulaklarını dayayan askerlerin arasında görüşüyorlardı.

***

"Koş lan, kooooş!"

"Ne biçim koşuyon, laaaan!"

"Çabuk laaaan, çabuk!"

"Uç laaaan, uç!"

...

15. Koğuş bu kez sayıma değil, havalandırmaya çıkıyordu. Askerler, belki de başlarında subay olmadığından olacak, sayımdaki kadar bağırmıyorlardı. Fakat dayak atmada, sayımdan hiç geri kalmıyorlardı.

Sanıklar, cop darbeleri altında koşarak havalandırmaya çıktılar. Havalandırmaya varan boy sırasına geçerek, tıpkı ilkokul çocukları gibi, sol kolunu önündeki tutuklunun omzuna koyup beklemeye başlıyordu.

Çavuş sıraları gözden geçirdikten sonra bağırdı. "İleriiii bak!"

Sanıklar aynı anda ellerini, önlerindeki tutuklunun omzundan süratle indirerek bacaklarına vurdu. Tıpkı ilkokul çocukları gibi.

"Rahat. Hazır ol. Kıdemli tekmil."

"15-Koğuş, 85 hazır mevcutla emir ve görüşlerinize hazırdır, komutanım!"

"Koşar adıiiım, marş marş. Sol-sol, sol-sağ-sol... Sıraları bozma, laaaan. Bir-ki."

Bütün tutuklular hep birlikte bağırdı.

"Üç-dört.."

"Üç-dört."

"Bir-ki."

"Her-Türk- Asker- Doğar, komando kararı sayılacaaaak, say!..

"Her... Türk.. Asker.. Doğar, Her.. Türk.. Asker.. Doğar, Her. Türk. Asker. Doğar, Her, Türk, Asker, Doğar

Havalandırma takriben otuz metre boyunda; on beş metre enin-

de, etrafı yüksek beton duvarlarla çevrili bir yerdi. Bu duvarlar aynı zamanda koğuşların duvarlarıydılar. Duvarların üzeri, kat kat dikenli tellerle çevriliydi. Gergin günlerde, duvarların arka tarafındaki çatılarda, bile silahlı askerler dolaşırdı.

Havalandırmanın çevresinde on beş kez tur attırıldı. Tempo gittikçe hızlandırılıp, arkada kalanlar coplandı. Üzerlerine çıkılıp, şınav çektirildi. Ardından komando hareketleri yaptırıldı. Dayağın haddi hesabı yoktu... Bütün sanıklar terlemiş, bitkin düşmüşlerdi. Sonunda çavuş: "Havalandırmada konuşmak, sigara içmek, sağa sola bakmak, gülmek, işaret vermek... kesinlikle yasaktır. Anlaşıldı mı, laaaan?" diye bağırdı.

"Anlaşıldı komutanım!"

"Dağılın!"

Sanıklar yere bakarak, karışık bir şekilde, fakat birbirlerinin önünü kesmeden, volta atmaya başladılar.

Havalandırmanın çevresi, koğuş duvarlarına 1.5 metre mesafede, beyaz bir çizgiyle çizilmişti. Sanıklar, bu çizginin içerisinde volta atıyor, askerlerse çizgi dışından sanıkları takip ediyorlardı. Askerler volta anında bu çizginin içerisine kesinlikle girmiyorlardı. Eğer bir tutukluyu dövmek isterlerse, bu çizginin dışına çağırıp, orada dövüyorlardı.

Havalandırmadan, gökyüzü dışında, sadece doğu tarafa düşen Hüseyin Gazi Dağı'nın tepesi görünebiliyordu. Fakat yukarı bakmak da yasak olduğundan, doyasıya bu dağa bakmak da imkânsızdı.

Daha herkes kendisiyle konuşmaya başlamadan, yan taraftaki askerlerden birisi bağırdı. "Yan yana dolaşmayın, laaaan. Yine ne dolaplar çeviriyorsunuz?"

Ardından başka bir asker kükredi. "Laaaan, sen gel buruya!"

Birçok sanık dönüp baktı. Kimi çağırıyordu?.. Eliyle işaret ederek devam etti. "Sen lan sana diyom!"

"Ben mi" dercesine kendisini işaret etti, bir sanık.

"Hee sen," dedi asker. Gel bakayım buraya.

Sanık beyaz çizginin dışına çıkıp, askerin karşısına dikildi.

"Niye havaya bakıyon, lan?.."

"Bakmadım."

"Şuna bak, bi de yalan söylüyo!."

"Doğruyu söylesem dövmeyecek miydin?"

"Bi de karşı soru soruyo! Niye baktın havaya, onu söyle?"

"Belki bir kuş görebilirim diye. Belki de bir uçurtma, çocukların taa uzaklardan coşkuyla uçurdukları. Neden olmasın?.."

"Kes lan," diye kestirip attı, asker. "Dalga mı geçiyon beniminen?.. Guşumuş da, uçurmayımış da... " Gevrek gevrek güldü Yoksa sen de mi Memedleşiyon lan?. Delilik numarası bana sökmez oğlum. Şınav vaziyeti al... Elli tekrar, başla..."

Sanık on, on beş şınav çektikten sonra yoruldu. Kımıldamadan şınav vaziyetinde beklemeye başladı. Askerin bağırıp çağırmasına, vurmasına karşın hareket etmeyince asker umudu kesip: "Kalk!" diye bağırdı. Bi daha havaya bakarsan, daha kötü yapacam."

Beş dakika geçmemişti ki, bir başka asker, bir başka tutukluya bağırdı. "Gel lan buruya!. Sen sen" Eliyle işaret etti gel bakalım!

Sanık ellerini bacaklarına yapıştırıp, fırladı. Gelip askerin karşısına put gibi dikildi. "Emret komutanım!"

"Kime işaret veriyordun, lan?"

Sağ görüşlü olan bu sanık, bu soru üzerine titreyip, kekelemeye başladı, "Ha-ha, hayır!.. ko-ko... Komutanım!.. Be-be-ben kimseye işaret vermedim!"

Asker, gözlerini birkaç kez kırpıştırarak sordu. "Ya niçin yapıyordun, böyle?"

"Güneşten gözlerim kamaştı, komutanım."

Aslında doğru söylüyordu. Fakat asker nereden bilebilirdi mahkûmun gözlerinin niçin kamaştığını?. Kendisi güneşi hiç görmeden haftalarca kapalı kalmıyordu ki.

"Hep öyle olur zaten," dedi sonunda asker. Önceden cevabı hazırlarsınız, sonra da yaparsınız." Dalga geçerek devam etti. "Beyefendinin gözleri kamaşmış da!.. Güneş gözlerini sulandırmış da... sonra aniden ciddileşti. "Niçin benimki kamaşmıyor, ulan?.. Aç elini çabuk!.. Pat-pat-pat değiştir... Pat-pat-pat... Defol şimdi!.. İnşallah gözlerin yine kamaşır."

Mahkûm, acıdan yanan avuçlarını koltuklarının altına sokarak voltaya döndü.

Sağcı sanıkların dudakları kıpırdamaya başladı. Askere, içlerinden küfrettikleri belliydi. Bir sağcıyı böyle dövdüğüne göre, mutlaka bilinçli bir komünist olmalıydı. Çünkü sağcı sanıklar, kendilerinden istenilen her şeyi mükemmel bir şekilde yapmaya çalıştıklarından, toplu giriş çıkışlar ve sıra dayakları haricinde kolay kolay

dayak yemiyorlardı.

İşte bu yüzden sağcılar, kendilerini tek olarak çekip döven askerlere "Mutlaka komünisttir" gözüyle bakıyorlardı.

Bir süre sonra, havalandırmadan ayrılmış olan çavuş, yanında gardiyan olduğu halde kapıda gözüktü. Saatine baktıktan sonra, çıkış kapısından bağırdı. "Dikkat!"

Herkes olduğu yerde durdu.

"İstikamet koğuş! Herkes yönünü kapıya döndü Koşar adııım, marş marş!"

Yine çıkışta olduğu gibi, bağırtılar ve cop darbeleri eşliğinde koğuşa tekrar girildi.

Adı, tutuklular için havalandırma; askerler içinse açık havada dayak sefası olan, Mamak usulü bir şey daha bitmişti.

***

Sansar ertesi haftaki görüş günü, görüşçü beklemediğinden köşeye geçip uzandı. Uyuyor numarası yapıyorsa da uyumuyordu. Şahin, kendisinden bir an önce, dışarıdaki militanlar hakkında bilgi istemişti. Gece gündüz onu düşünüyordu. Koğuştaki örgüt üyeleri, her şeylerini onunla paylaşıyorlardı. Mahsus onlarla dışarıyı değerlendiriyor, dışarıdakilerin neler yapabileceklerini tartışıyorlardı. Fakat koğuştakilerin, dışarıdaki militanlarla hiçbir kontakları yoktu. Büyük bir ihtimalle, tecritlerdeki daha üst düzeydeki insanların olabilirdi. Bu yüzden haftaya ilk kez çıkacakları mahkemeyi bekliyordu. Şu anda kafasını yorduğu tek şey, dışarıdaki militanların yerini kimlerin bilebileceğini kestirerek mahkemede onların yanına oturmaktı. Ondan sonrasının kolay olduğunu çok iyi biliyordu.

Gerçi koğuştaki arkadaşlarından, soygundan elde edilen paraların kimde olduğunu da öğrenmişti ama Şahin illa da adam vereceksin diyordu. Para, sıradan birisine teslim edilmişti. Aileler vasıtasıyla azar azar cezaevine gönderiyordu. Şahin nedense paraların adını bile anmamıştı.

Sansar'ın sinsi planlarından habersiz olan Halkın Demokrasisi Örgütü'nü, bir haftadır meşgul eden konu ise: Sansar'ın söz ettiği köstebeğin kim olduğu idi. Bunu Sansar gibi birisi söylediyse, boşa söylememişti. Kemal ve Sinan gibi iki yiğit insanı ihbar edip öldürten alçak kim olabilirdi? Herkes gece gündüz kafasını buna yoruyor, yordukça karamsarlıkları, kaygıları daha da artıyordu. Herkes

en yakınından bile kuşkulanmaya başlamıştı. Üyeler arasındaki güven duyguları azalıyordu. Hiç kimsenin kuşkulanmadığı tek kişi ise, Sansar'dı.

Sansar, görüşçüler listesinde ismi anons yapıldığı zaman çok şaşırdı. İçinden küfrederek fırladı. Her ne kadar belli etmemeye çalışsa da, yüzü turşu satıyordu. Battal'la göz göze geldi. Her şeyi anlamıştı. Çünkü hemen Sansar'ın arkasından Battal'ın da ismi okunmuştu. Battal gülümsedi. Sansar'ın da sevineceğini sanmıştı ama Sansar sevinmemiş, aksine küplere binmişti. 'İnatçı domuz buraya da gelip, huzurumu kaçırdı...' diye kendi kendine söylendi. Dışından sırıtmaya çalışsa da içinden, Battal'a bin bir türlü küfür savuruyordu.

Sansar'ın yüzünü seyreden Battal'ın kuşkuları, bir kez daha ayaklandı. Normal bir insan, görüşçüsü geldiği için üzülemezdi. Sansar gibi bir insan, görüşe gidip gelişte yediği üç beş coptan korkarak görüşçüsünün gelmesini nasıl istemeyebilirdi?.. Bir insan, zalimlerin dayağından korkup, sevdiklerinden nefret edebilir miydi?.. Aslında, Battal'ın cezaevindeki izlenimleri bunun tam tersiydi. Yani dayağa, bunu gerçekleştirenlere karşı nefret büyürken; kişinin insan sevgisi, dost sevgisi, tabiat sevgisi de gittikçe artıyordu. Bu adamda mutlaka bir şey vardı, mutlaka.

Fakat Battal böyle düşündüğünü, Sansar'a hiç belli etmedi. Gülümseyerek, "Ben sana dememiş miydim?." diye takıldı.

"Anlamıyorum, ne gereği vardı?"

"Bunun bir tek açıklaması var, gardaş: Demek ki, sen onlar için çok değerlisin. Haydi gidiyoruz."

Battal'la Sansar'ın görüş kabinleri yan yanaydı. Ve ilk kez çocuklar, bu kadar sevinçliydiler. Kabinlerin birisinden çıkıyor, diğerine giriyorlardı. Fırat ve Ali, Baver ağabeylerini çok sevmişlerdi. Baver de, Fırat ve Ali'yi çok sevmişti. Çok iyi anlaştıklarını Battal'ın eşi de söyledi. Baver, Battal'ın kabinine girerek, "Nasılsın Battal amca?" dedi. Sen hep böyle neşeli misin?"

"Tabi ki neşeliyim," dedi Battal. "Hele sizleri böyle cıvıl cıvıl görünce, nasıl neşeli olmam?"

Bu arada Battal, kendi çocuklarının da Sansar'la konuştuklarını duydu.

Görüşçülerin içerisinde tek neşeli olmayan Battal'ın karısı Feride idi. Battal, mutlaka bir şeylerin olduğunu anlamıştı. Fakat ne

olduğunu bir türlü kestiremiyordu. Babası yine gelmemişti. O, oğlunu görmeden duramazdı. Niçin gelmemişti babası?.. Yoksa ona mı bir şey olmuştu?.. Bunu düşünmek bile Battal'ı kahrediyordu. Mektup da yazmamıştı. İki satır yazısını görse tamamdı.

Battalın Babası hiç okula gitmemiş, okumayı yazmayı kendi kendine öğrenmişti. Kendisine özgü bir yazış şekli vardı. Bu yüzden yazısını sadece çocukları sökebiliyordu.

Bir süre sonra, Sansar'ın karısı Zile de, kafasını Battal'ın kabinine uzatıp, "Nasılsın Battal?" diye seslendi.

Battal'ın karısı Feride de, bunu fırsat bilerek, Sansar'ın halini hatırını sormak için diğer tarafa dolandı. Zaten canına minnetti, Battal'ın babası hakkındaki sorularına cevap vermemek için bir bahane arıyordu.

"Çok iyiyim," dedi Battal.

"Kendinize iyi bakın!"

"Merak etmeyin," dedi Battal. "Bu gün bizimkileri daha iyi gördüm. Birbirinize moral verdiğiniz belli. Bundan sonra her gelişinizde bize uğrayın, olmaz mı?"

"Tamam."

Zile, uzun boylu ve çok güzel bir kadındı. Hani 'Kürt Güzeli' derler ya. Tertemiz, kusursuz bir yüzü vardı. Gözleri ateş gibi parlıyordu. Oğlu Baver'in gözleri de, tıpkı annesininki gibiydi.

Görüş bittiğinde çocuklar, peşlerinden sevinçle bağırdılar. Çocukların candan bağırtılarına, bazı askerler bile gülümsedi.

Koğuşa döndükten sonra Battal, gidip Sansar'la görüşçüler konusunda sohbet etmek istedi ama uzaktan baktığında moralinin hâlâ bozuk olduğunu gördüğünden vazgeçti. Acaba karısının gelmemesini, kendisinden şüpheleneceğini tahmin ettiğinden mi istemiyordu? Gerçekten olabilirdi... Çünkü Zile öylesine kendiden emin, öylesine gururlu ve onurlu gözüküyordu ki, kolayca aldatılacak ve kandırılacak sıradan birisine benzemiyordu. Ve bunu Sansar, çok iyi biliyor olmalıydı. Karısının, Sansar'ı çok sevdiği, onunla gurur duyduğu belliydi. Fakat bu sevgi de, gurur da, onun çok iyi tanıdığı yiğit ve onurlu Sansar içindi. İhanetinin açığa çıkmasının bunların hepsinin sonu olacağını biliyordu. Fakat korkusunun bu kadar büyük oluşu, Onun da karısı ve oğlunu çok sevmesindendi.

Eğer durum böyleyse, Sansar çok akıllıydı. Çevresindeki insan-

ları çocuk avutur gibi avutuyordu. Onlarla gülüp oynadığına, tatlı tatlı sohbetler ettiğine bakılırsa; onların böyle bir şeyi başaramayacaklarından çok emin olmasındandı.

Acaba o ana kadar karısı, Sansar'daki garipliği sezmiş miydi? Battal bundan emindi. Zile, bir kartal gibi insanın gözünün içine bakıyor, yokluyor, araştırıyordu. İnsanı kendi ölçeğine göre tartıyor, süzgeçten geçiriyordu... Sansar'sa, gözlerini insanın gözlerinden hep kaçırıyor, yere yıkıyordu. Normal bir insan, arkadaşıyla veya karısıyla sorunları konuşurken utanmayacağına göre, eğer gözlerini kaçırıyor, kızarıyorsa; bu suçluluğun, kaypaklığın ve ikiyüzlülüğün belirtisi olmalıydı. Fakat Battal, Zile'nin bu gariplikleri neye yorduğunu bilemezdi.

Battal, kafasından artık hiç söküp atamadığı bu düşünceleri, öncekilere ekleyip beyninin en hassas yerine yerleştirdi. Şimdi yapılması gereken başka bir şey vardı. Bu gün olmasa, zaman sorunu yüzünden gelecek haftaya kalacaktı. Yerinden kalkıp koğuşun içerisinde dolaşmaya başladı. O koğuşta bulunan siyasilerin ileri gelenlerine bakıyordu. Gördüğünü, nazik bir şekilde mazgaldan görünmeyen köşeye yolladı. Zaten Sansar, orada uzanmış yatıyordu.

İki dakika sonra köşede, Battal'la birlikte beş kişi olmuşlardı. Sansar hariç diğerleri niçin toplandıklarını biliyorlardı. Battal, bu koğuşa geldiği ilk günden beri mümkün olduğu kadar herkesle konuşmuş; fakat çoğu: "Kıdemliyi bekleyelim," diyerek, işi sallantıya bırakmışlardı.

Sansar, bir anda başına kelli felli adamların toplandığını görünce yine kızarıp, telaşa kapıldı. Hele Battal'ın da geldiğini görünce büsbütün şaşırdı. Batta da çaktırmadan, ondaki bu değişikliği inceliyordu. Belki de Sansar, durumu Battal'ın fark ettiğini ve şimdi diğerlerinin yanında açıklayacağını sanmıştı.

Altı kişi köşede küçük bir daire oluşturduklarında Battal, "Buyurun arkadaşlar, meseleyi biliyorsunuz," deyip biraz bekledi.

Bunu mahsus yapmıştı. Sansar'ın tepkisini görmek istemişti. Gerçekten de Sansar, yerinde duramıyor kıvranıyordu. Yüzü kıpkırmızı oldu. Battal Sonra devam etti. "Biriniz başlayın..."

"Öneriyi sen getirdin, böyle bir şeyi neden istediğini sen anlat," dedi A-Örgütünün koğuş sorumlusu.

"Oldu," dedi Battal. "Aslında böylesine hayati bir şey için toplanıp konuşmak bile çok üzücü. Bakın şu koğuşun içerisine. Hiç

kimsenin, bir başkasını zehirlemeye hakkı yok..."

Battal konuşurken, bir yandan da Sansar'daki değişiklikleri gözlemliyordu. Meseleyi anlayınca yüzünün ışıldadığını fark etti. Zaten bu ani değişikliği fark etmemek için kör olmak lazımdı.

"Şu sigara meselesi," dedi Sansar, ferahlayarak... "Battal içmiyor ya.. Sigara içmek için devamlı mutfak kısmına gidip gelmek çok büyük sorun olur... Askerden izin falan..."

Battal kızmıştı. "Bu koğuşta tam yirmi üç kişi sigara içmiyor... Faşistlerden kaç kişi içmiyor bilmiyorum. İçmeyen bir kişi olsa bile, ona saygı duyulması gerekmez mi?"

"Ya nerede içeceğiz? diye sordu, B-Örgütünün koğuş sorumlusu.

"O zıkkımı içen adam gitsin mutfakta içsin, tuvalette içsin, nerede içerse içsin!"

"Battal haklı," dedi A-Örgütünden olan siyasi... "Zaten bizi zehirlemeye, bitirmeye çalışıyorlar. Biz bunları azaltacağımıza, üstelik kendi kendimizi zehirliyoruz."

"Eğer böyle olursa, size şimdiden sigara tüketiminin büyük ölçüde azalacağını da söyleyebilirim," dedi Battal. Çoğu zaman insanlar, erindiklerinden mutfağa bile gitmeyeceklerdir.

Mutfak kısmına sık sık gidip gelmeyi kimsenin istemeyişinin sebebinin, erinmeden değil, dayak korkusundan olduğunu Battal biliyordu ama kimseyi ürkütmenin anlamı yoktu.

"Arkadaşlar," dedi o ana kadar hiç ağzını açmayan bir kişi. "Ben de bir sigara tiryakisiyim. Bu zamana kadar koğuşun içerisinde içtik. Fakat bunun savunulacak bir yanı yok. Benim görüşüm, bu günden sonra koğuşta kesinlikle sigara içilmemesi doğrultusundadır."

"Senin görüşün nedir?" diye sordu Battal, Sansar'a.

"Vallaha ne deyim, mademki arkadaşlar öyle istiyorlar..."

Sansar, bu kelimeleri öylesine gönülsüz söylemişti ki; Sansar'ın yine içinden kendisine, yakası açılmadık küfürler savurduğunu düşündü.

"O zaman," dedi son konuşan kişi Sansar'a. "Bu gün git, faşistlerle konuş. Bu günden itibaren koğuş içerisinde kesinlikle sıgara içilmesin."

"Tamam," dedi Sansar. "Bak hiç akıl etmedik. Eee Mehmet ne olacak?"

Sigaranın koğuşta içilmesini sağlayacak önemli bir koz yakalamış gibi sevinmişti.

"Ben onunla konuşurum," dedi Battal. "Hem ikna edemezsem bile, onun durumunu herkes biliyor. O içecek diye diğer insanların da içmesi gerekmez."

Sansar dışında herkes, bu toplantıdan mutlu ayrıldı.

Mehmet yakalandığında pırıl pırıl bir üniversite öğrencisiydi. Astronomi okuyordu. Fakat, emniyet ve cezaevinde yaşadıkları onun akli dengesini tamamen bozmuştu. Buna rağmen koğuştaki insanlarla çok iyi geçiniyordu. O, kafasında dolaşan olumsuz her şeyi, kendisine yöneltmişti. Kendisini yiyip bitiriyordu. Konuşmaktan hoşlanmazdı. En çok sığındığı iki şey: Sigara ve yalnızlıktı. Eğer verilse, günde üç dört paket sigara içerdi. Zaten eğitimler falan olmasın daha fazlasını içmesine kimse engel olamazdı. Eğitim esnasında, dövülmekten korktuğundan asla sigara içmiyordu. Şimdi bile herkes yarım paket içerken o bir paket içiyordu. Fakat çok az yemek yiyordu. Onu da, arkadaşlarının ısrarıyla. Mehmet sigarayı yakıp düşünmeye daldığında, bu dünya ile ilişkisini tamamen kesiyordu. Gözlerinin açık olması, oturuyor ya da dolaşıyor olması bu durumu değiştirmiyordu. Saatlerce dalıp giderdi. Sigaranın sonuna geldiğinde, yeni sigarasını bitenin izmaritinden yakar; izmariti ise yüzüne basardı. Bu, bütün arkadaşlarını ızdırap içerisinde bırakıyordu. Çünkü yüzü, her sigara yanığı ile korkunç bir görünüm alıyordu. Bu yüzden arkadaşları, izmariti yüzüne basmasına engel olmak için, Mehmet sigara içerken nöbetleşerek onu gözlerlerdi. Fakat cezaevi koşullarında her zaman onu takip etmek imkânsızdı. Bunun dışında, görünürde hiçbir problemi yok gibiydi.

O gece konuşur, gündüzün suskunluğunun acısını çıkarır gibi, gece aniden yatağından doğrulur, gözleri de açık olduğu halde, birisi onu kendine getirene kadar konuşur, ağlar gülerdi...

Battal, sigara konusunu konuşmak istediğinde Mehmet'i, yatağının üzerinde sigara içerken buldu. Dumanı içerisine öyle bir çekiyordu ki, her çekişte ağzından, ıslık çalar gibi bir ses çıkarıyordu. Battal buna çok üzüldü. Bu zehire, o ciğerler nasıl dayanıyordu?.. Ne kadar dayanırdı?..

Mehmet, sigaranın koğuş içerisinde yasaklandığını duyunca çok sevindi. Oysa Battal, çok üzüleceğini düşünmüş; korka korka yanaşmıştı. Onun öylesine tertemiz bir kalbi vardı ki, kendinden çok

arkadaşlarını düşünüyordu.

"Çok iyi olur," dedi heyecanla. "Bu kadar insana yazık."

Ve koğuşta, kendisinin de içmeyeceğine Battal'a söz verdi. Fakat çoğu zaman unutup yine içiyor, hatırladığı ya da hatırlatıldığı zamansa, arkadaşlarından özür dileyerek mutfak kısmına koşuyordu.

O günden sonra, koğuşta sigara içilmedi. Bu durumdan, kendi rahatını düşünen birkaç kişi haricinde herkes mutlu olmuştu. Güzel olan başka bir şeyse: İlk günden itibaren sigara tüketimi de yüzde otuzlara varan bir oranda azalma göstermesiydi. Gidip mutfak kısmında sigara içmek, yatağın üzerine uzanıp sigaraları birbirine ulamaya benzemiyordu. İnanmayacaksınız ama Mehmet bile daha az sigara içmeye başlamıştı.

Böylece, havasız kalan ciğerler birazcık olsun rahatlamış oldu. Ayrıca komün sorumluları, sigaraya ayrılan paranın azalmasıyla, arta kalan parayı nerelerde kullanabileceklerini ballandıra ballandıra herkese anlatıyorlardı. Çünkü o zamana kadar, ailelerin dişinden tırnağından artırıp gönderdikleri paraların büyük bir kısmı sigaraya gidiyordu.

15. Koğuşta sigara içmenin yasaklanışının üçüncü günüydü. Yine büyük bir gürültüyle sabah sayımı başladı. O gün sayımı, iç emniyet amiri 'Kömürcü' komuta ediyordu. Sayım çavuşu ise Sarı Çavuştu. Sayım anormal şekilde uzadığı için endişeler, kaygılar artmaya başladı. Herkes susmuş, yine nelerin döndüğünü anlamaya çalışıyordu. Bir süre sonra sayım yakın koğuşlara geldiğinde, Kömürcü'nün konuşma yaptığı anlaşıldı. Fakat ne dediği net anlaşılmıyordu...

Sıra 15. Koğuşa geldiğinde, yine çıldırmışlar ordusunun cop darbeleri atında koridora çıkıldı. Sarı Çavuşu görünce, Sansar'ın yüreği cız etti. Hemen burnunun dibinde dikiliyor; "Şükür kavuşturana" der gibi, tatlı tatlı yılışıyordu. Fakat bu kez, put gibi dikilip tavana bakan Sarı Çavuş değil Sansar'dı. Sansar'ın boyu da çavuştan çok uzundu. Bu yüzden, çok merak ettiği halde, çavuşun yakasının açık olup olmadığını bile görememişti. Sonunda Sarı Çavuş bütün haşmetiyle bağırdı. "Baştaaaan say!"

Aynı anda Sansar'ın yakasından kavrayıp çekti: "1.2.3.4 15 45 85. Sondur komutanım."

Sansar'ın ağzından daha bir çıkmadan sıradan çekilmişti. Tabi

Sansar'la birlikte on beş civarında devrimci de sıradan çekilmişti. Sayma işi bittikten sonra Kömürcü, bir kaç kez öksürdü. Bu arada tutukluları, özellikle sıradan çekilenleri gözden geçiriyordu:

"Beni iyi dinleyin," diyerek söze başladı. Bu günden itibaren koğuş içerisinde yaptırılan askeri eğitime son verilmiştir. Bu, bizzat bizim tarafımızdan uygun görüldüğü için uygulamaya konulacaktır. Şayet sizler, bizim bu iyi niyetimizi suiistimal eder, yine kendi bildiğiniz gibi hareket ederseniz; bunu size verdiğimiz gibi almasını da biliriz. Aklınızı başınıza alıp, bütün kurallara uyar, içinizdeki bazı mikroplara inanmazsanız rahat edersiniz. İhtiyaçlarınızı istek ve problemlerinizi dilekçe ile idareye bildirin. Bizzat ben ilgileneceğim. Sizler zorla hiçbir şey alamazsınız. Bunu kafanıza iyice sokun. Devletimiz güçlüdür. Üç beş çapulcuya pabuç bırakmaz..."

Bu nutuktan sonra sayımda çekilen sanıklar, falakaya yatırıldı. Yine Sarı Çavuş, Sansar'ı kimseye bırakmadı. Bir taşa vurur gibi vururken bir yandan da: "Lan ibne kıdemli diyordu. Bir de bunlara örnek olacaksın ha!.. Seni bağırttıracağım, oğlum!.."

Sansar, falaka için sırtüstü yere yatırıldığında, Sarı Çavuşun düğmelerinin boğazına kadar ilikli olduğunu gördü. Zaten ondan sonra da, çavuşun düğmelerini hiç açık görmeyecekti. O, biraz Sansar'ın yüreğine su serpiyordu ama kolorduda gördüğünde iyice dövmediğine hâlâ üzülüyordu.

İçeri girdiklerinde koğuşu bir uğultu kapladı. Herkes birbirine görüşünü bildiriyor; kümeler halinde hep bu konu konuşuluyordu. Fakat o anda, herkeste ortak olan bir şey vardı: En bilinçli devrimcisinden tutun da, en azılı faşistine kadar herkesin yüzünde, o insanı kahreden, koğuşu ahıra çeviren askeri eğitimden kurtulmanın mutluluğu. Koğuş bir anda bayram yerine dönüvermişti. Bitirim Nuri şaka yollu ortalığa seslendi, "Arkadaşlar, lütfen sessiz olalım!.. Sayım hiç olmasa bizim koridordan gitsin. Eğer Kömürcü'yü kızdırırsanız, verdiğini geri alır haa!" dedi.

Mamak'ta birkaç ay gibi kısa bir süre yatan insan bile, böylesi kararların bir iç emniyet amiri veya cezaevi müdürü tarafından alınamayacağını çok iyi bilirdi. Bu tür temel kararlar yukarılarda alınarak, uygulamaya konuluyordu. Tabi ki böyle bir karara varmadan önce, durumu değerlendirdikleri, raporları inceledikleri kesindi. Kömürcü'nün dediği 'Bu hakkı size veriyoruz, istediğimiz

zaman da geri alırız' sözleri koskoca bir yalandan başka bir şey değildi. Onlar durup dururken, ülkelerinin bağımsızlığı için savaşan mahkûmlara zırnık vermezlerdi. Artık mahkemelerin açılıyor olması, dış baskılar, baskıların tutukluları patlama noktasına getirmesi... gibi sebepler, onları böyle bir karar almaya zorlamış olabilirdi.

Koğuşların içerisinde yapılan askeri eğitimin kalkması dışında her şey aynıydı. Yine koğuş içerisinde nazari eğitim yapılıyor, sudan gerekçelerle veya gerekçesiz sanıklar dövülüyordu. Sayımlar yine aynı şekilde alınıyordu. Üç öğün yemek yine dayakla koğuşlara sokularak, sanıkların burunlarından getiriliyordu. Avukat ve ziyaretçi görüşlerinde yine hiçbir değişiklik yoktu.

Ama askeri eğitimin kalkmasının sanıklara iki önemli faydası olmuştu. Birincisi: Düşünmeye ve diğer şeyleri yapmaya zamanları olacaktı. İkincisi ise: Enerjilerinin tümünü alıp götüren, onları güçsüz bırakan eğitim kalktığına göre, artık zamanlarını daha fazla kendilerine ayırabileceklerdi.

Cezaevine ders kitapları haricinde hiçbir kitap alınmıyordu. Tercüman, Hürriyet ve Milliyet gibi gazeteler, onlar da idarenin sansüründen geçtikten sonra, eğer sanıkların morallerini bozacak haberler varsa veriliyordu. Cumhuriyet gazetesi bile kesinlikle verilmiyordu.

Eğer radyo veya televizyonda, sanıkların duymalarını istedikleri bir haber varsa bunu, hoparlörden tüm cezaevine dinletiyorlardı. Bunlardan birisi var ki, sanıklar hiçbir zaman unutmayacaklardı. Hoparlör, daat, daat, daat, daat... Diye gürültü çıkardığında, yine her zamanki gibi tüm sanıklar susmuş, bu kez ne dinletecekler diye merakla beklemeye başlamıştı.

"Burası Türkiye radyoları," diye başlamıştı bir bayan sunucu. "Sayın dinleyiciler TRT haber merkezinin hazırlamış olduğu haberleri veriyoruz. Cumhurbaşkanımız Sayın Kenan Evren dün Erzurum'da kalabalık bir yurttaş topluluğuna hitaben yaptığı konuşmada: "Bizler insan haklarına saygılıyız. Vatandaşları ırk, dil, din ve mezhep gibi farklara, kamplara ayırmıyoruz. Milletler arası anlaşmalara, anayasa hükümlerine, konferans metinlerine ve yasalara bağlıyız. Bizim inisiyatifimiz dışında olan az sayıdaki işkence olaylarının üzerinde duruyoruz. Yargıya saygılıyız. Yargı bağımsızdır. Cezaevlerinde işkence yoktur. Sanıklara her türlü savunma

hakkı verilmiştir. Bakımları en iyi bir şekilde yürütülmektedir..." diyerek, Avrupa İnsan Hakları, Avrupa Parlamentosu, A.T.E. v.b kuruluşların yersiz yakıştırmalarına cevap vermiştir.

Bu haberin arkasından, cezaevi müdürünün o korkunç kahkahası, bütün cezaevinin koridorlarında yankılandı. Anlaşılan, haberi banda almışlar araya da müdürün kahkahasını montaj yapmışlardı. Böylece sanıklara: 'Bakın devletin bütün olanakları bizim elimizde. Biz size her türlü muameleyi yaparız fakat yapmadık diye de herkesi inandırırız... Bu yüzden, köleliği kabul etmekten başka çareniz yoook!' mesajını vermeye çalışıyordu. Tabi bunları dinlettirmedeki maksatları: Sanıkları psikolojik olarak yıpratmaktı. Dört beş dakika süren korkunç kahkahalardan sonra haberler devam etti: "Başbakan Sayın Turgut Özal, bu gün yaptığı basın toplantısında: Enflasyonu bu yıl içinde yüzde ona kadar çekeceklerini; ülkenin çağ atlamakta olduğu söylemiştir. Gazetecilerin, kamuoyuna işkence yaptığa dair açıklamalarda bulunan polis memuru Sedat Caner'le ilgili bir soruya ise: "O solcudur, görevini yaptı. Şimdi de çıkardığımız itiraf yasasından faydalanmak istiyor" demekle yetinmiştir. Bunun yanında Tunceli Ovacık'ta Jandarmanın dur ihtarına ateşle karşılık veren teröristlerden ikisi ölü olarak ele geçirilmiştir. Müsademede bir jandarma..."

Sanıkların duymalarını istedikleri haber bu kadar, deyip kesmeye çalışırlarken, ipin ucunu biraz kaçırmış, ya da montajcıyı kovalamış olacaklar ki, kesilen son cümlecik de bin bir türlü kılığa girerek gideceği yere fazlasıyla gitmişti.

Askeri eğitimin koğuş içerisinde kaldırılmasının üzerinden daha bir ay bile geçmeden, hoparlör yine 'daaat' lamaya başladı. Sonra arkası geldi: "Dikkat dikkat!.. Bütün sanıkların dikkatine!.. Dikkat dikkat!.. Tüm sanıkların dikkatine! Biiiir: Bundan böyle haftada bir kez gönderilen mektuplar, sadece soyadı tutanlara gönderilebilecektir. Mektuplar kısa ve öz olacaktır. Sadece bir kâğıdın bir tarafı, şayet kâğıt ikiye katlanmışsa, dört sayfadan sadece iki sayfası doldurulacaktır. Kontrolde bu kurallara uymayan mektuplar gönderilmeyip imha edilecektir. İkiiii: Bundan böyle soyadı tutan tüm akrabalar yerine, sadece anne, baba, kardeş, eş ve çocuklarla görüşülebilecektir. Üüüüç: Yazın kışlık, kışın yazlık çamaşır alınmayacaktır, önemle duyurulur... Dikkat dikkat!"

Gün geçtikçe maksatları daha iyi anlaşılıyordu. Askerlerle sa-

nıkları en fazla karşı karşıya getiren uygulama kaldırılmıştı. Çünkü askerlere karşı gelmeler gün geçtikçe çoğalıyordu. Ve aynı anda tüm cezaevinde uygulandığı için hepsini subayların denetlemesi imkânsızdı. Bunun yerini şimdi, daha çok psikolojik baskılarla doldurmaya çalışıyorlardı.

Her şeye karşın, askeri eğitimin kalkması tutukluları epeyce ferahlattı. Tutuklular artık bol bol sohbet edebiliyor, düşünebiliyorlardı. Ne zamana kadar sohbet edecekler, ne zamana kadar düşüneceklerdi?.. İkisinin fazlası da içeride zararlıydı. Dinamik kalmak için, bu boş zamanları, daha başka şeylerle değerlendirmek gerekiyordu.

Battal boş zamanlarında İngilizce öğrenmeye karar verdi. Ayrıca, artık askeri eğitim yapmadıklarına göre, havalandırmaya her çıkışlarında koşacaktı. Koşmak bundan önce de serbestti ama kimsenin koşacak hali yoktu ki.

Bu karara vardıktan sonraki ilk görüş günü Battal, İngilizce ders kitapları ısmarladı. Zaten koğuşta, hâlihazırda ona yakın İngilizce kitap olduğu gibi, İngilizce bilen de birçok insan vardı. Battal'ın yanında, birkaç sanık da benzer şeyler düşünüyorlardı. Bunun yanında Almanca ve Fransızcasını ilerletmek isteyenler de vardı.

Koğuştaki bazı tutuklular, bu tip düşünceleri çok garip karşıladı. Onlara göre: Burası okul değil cezaevi idi. Buraya dil öğrenmeye değil, aslanlar gibi yatmaya gelmişlerdi. Buna karşın, zamanla dil öğrenenler, resimle uğraşanlar çoğaldı. Hatta başında bu tür şeylere karşı çıkanların bazıları bile gruplara katıldı. Böylesi bir şeyle uğraşmak, öğrenmek insanın moralini yükseltiyordu, umutlarını çoğaltıyordu.

***

1982'nin sonlarına doğru gelindiğinde Mamak'ta artık, mahkemesi açılmayan dava yok gibiydi. Yeni yakalananlar ise, açılmış mahkemelere ilave ediliyorlardı.

Mahkemeye gideceklerin isimleri, bir gün önceden hoparlörden okunuyordu. Eğer dava kalabalık ise, sanıklarının sabah saat altı buçukta hazır olmaları isteniyordu. Duruşmanın başlama saati ise, dokuzdu.

Halk Demokrasisi Örgütü davasına, 15. Koğuştan Sansar ve Battal'ın da içinde bulunduğu on beş kişi çıkacaktı, Mahkemeye

çıkacak insanlarda büyük bir sevinç ve heyecan yaşanıyordu. Bazı insanlar tahliye hesapları yapıyor, bazıları mahkemeye gelecek yakınlarını görebileceğinin mutluluğu ile tutuşuyordu. Bazıları ise diğer koğuşlardaki arkadaş veya yakınlarıyla konuşabilme umuduyla dolup taşıyordu. Bunun yanında sanıklar, temiz hava alacakları, monotonluktan kurtulacakları için de seviniyorlardı. En önemlisi de mahkeme, şöyle veya böyle ama özgürlüğü tekrar yakalayabilmenin bir başlangıcı ve aracı oluyordu.

Duruşma günü kalk zili saat beşte çaldı. Oysa mahkeme salonu cezaevinden, sadece 400–500 metre kadar uzaktaydı. Beş on dakika sonra kahvaltı geldi. Özellikle mahkemeye çıkacaklar, kahvaltılarını aceleyle yaptı. Sanıklar görüşte olduğu gibi en güzel elbiselerini giydi. Herkes onları iyi görmeliydi. Mahkemeye çıkmayan sanıklar, çıkacaklarla bir şeyler konuşuyor; olası gelişmeler hakkında sohbetler ediyorlardı.

Saat 6.30 da mahkemeye gidecekler koğuşlardan çıkarılmaya başlandı. Sanıklar, koridorlarda neler döndüğünü anlamada artık ustalaşmışlardı. Çok geçmeden 15. Koğuşun kapısı da tıkırdadı. Demir sürgüler birer birer şakırdadı. Açıldı. Yazıcı asker, kapıdan içeri bağırdı: "İsmini okuduğum, emret komutanın, diyerek koşar adım küçük hava boşluğuna gidecek, anlaşıldı mı, laaaan?"

"Anlaşıldı komutanım!"

İlk tutuklunun ismi okunur okunmaz koridordaki askerler bağırmaya başladı.

"Koş laaaan, koş!"

"Ne sallanıyorsun, laaaan?"

"Daha hızlı lan, daha hızlı!"

"Çabuk, laaaan!"

....

Bütün koridorlar benzer seslerle inliyordu...

Garip olan, bugün küçük hava boşluğuna kadar hiç kimsenin, bir cop bile yememesiydi.. Battalların koğuş oraya vardığında, onlardan önce varanlar aranıyordu. 15. Koğuşu en arka kısma geçirdiler. Emir üzerine onlar da, arama için soyunmaya başladılar. Her taraf asker doluydu. Battal bu kadar askeri, A-Blok'ta ilk kez görüyordu. Bir yerlerden takviye getirdikleri hatta bazı askerlerin acemi oldukları belliydi. Bunların vicdanları hâlâ köreltilmemiş olacak ki, tutuklulara gözlerinin içi gülerek bakıyorlardı. Hatta

bazıları özür dilercesine mahkûmlara fısıldadığından, tutukluların kafası büsbütün karışıyordu.

"Arkadaş sessiz ol, bize kızıyorlar!"

"Biraz şöyle yanaşır mısınız?"

"Subaylara çaktırmadan konuşun."

...

Mamak'ta bir askerin bir mahkûma, 'Arkadaş!..' demesini düşünebiliyor musunuz? O mahkûm şaşırmaz da kim şaşırır?.. O mahkûm, alay ediyor, benimle matrak geçiyor diye, askerin gözünün içerisine bakmaz mı?.. Gerçekten de bu güzel sözler, Mamak'a özgü olmadığından herkes aptallaşmıştı. Şaşıran sadece sanıklar değildi. Orada uzun süre görev yapan askerlere de, bu tür sözler çok garip geliyordu.

Subaylar denetime geldiklerinde yeni askerler, korkuyla ellerini pantolonlarına yapıştırıyor, renkten renge giriyorlardı. Oysa eskiler görev anında çok rahattı.

Elbiseler sivil gardiyanlar tarafından didik didik arandı. Ardından tutukluların üzerinde kalmış olan külotlar yoklandı. Emir üzerine elbiseler tekrar giyildi. Sonra bütün tutuklular, ikişerli kelepçelenip sıraya sokuldu. Farklı koğuştakileri, farklı yerlerde tutarak, iletişimi önlemeye çalışıyorlardı. Bu arada tutuklulara üzerinde resim ve bir numara bulunan kartlar dağıtılarak, yakalarına takmaları istendi. Fakat hâlâ kimseye bir fiske vurulmadı. Belki de bununla: "Mahkemede uslu durursanız, dövülmezsiniz..." mesajını vermeye çalışıyorlardı. Belki de cop izlerinin, mahkeme heyetine gösterilmesinden korkuyorlardı. Herkesin aklına bin bir türlü şey geliyordu.

Saat 7.30 da uygun adımda hava boşluğundan hareket edildi. Marş falan da söylettirmiyorlardı. Uygun adım diyorlardı ama, uygun adımda yürüyen de neredeyse yok gibiydi. Hele köşelerden dönerken sıralar tamamen bozuluyor, bazı askerler öfkeyle dişlerini sıkıyorlardı.

Dışarı çıkanlar, asker koridoru arasından ilerleyerek, cezaevinin avlusunda beklemekte olan belediye otobüslerine bindiriliyorlardı.

İlk karışıklık burada oldu. İdare her ne kadar farklı koğuştaki tutukluları bir araya getirmemeye çalışsa da, bir koğuşun tutukluları bir otobüs için az olduğundan, birkaç koğuşun tutuklusu aynı otobüse bindirildi. Böylece koğuşlararası iletişim da başlamış oluyordu.

Otobüsler dolduktan sonra hareket edildi. Mahkeme salonu D-Bloğa yakın bir yerdeydi.

Mahkemeyle cezaevi arasındaki yolun iki tarafına, onar metre arayla silahlı askerler dikilmişti. Otobüsün içerisinde de silahsız coplu askerler vardı. Sadece iki silahlı asker, ön kısımda şoförün yanında dikiliyorlardı.

Mahkeme salonunun yanına varınca otobüsten indirildiler. Çevreleri silahlı askerlerle kuşatıldı. Otobüsler, B-Bloktaki tutukluları almaya gitti. C ve D-Bloklardan gelecekler, yakın olduğu için "Çıktık açıl alınla..." marşını söyleyerek mahkemeye yürüyorlardı.

Hava çok güzeldi. Tertemiz havada dikilmek bile olağanüstü bir şeydi. Birçok insan derin derin nefes alarak fırsatı değerlendiriyordu. Çevredeki ağaçlara bakanlar, ağaçlardaki kuşları seyredenler de az değildi.

Sansar'sa bunların hiçbiriyle ilgilenmiyordu. Kafasını yere eğmiş, tecritlerden biriyle fısıldayıp duruyordu. Çok önemli meseleler konuştukları belliydi.

Mahkemeye girecek bütün tutuklular getirildikten sonra, A-Bloktan başlayarak kelepçeleri çözmeye başladılar. Kelepçeleri çözülenler, isimleri okununca mahkeme salonuna giriyor; oradaki görevlilerin gösterdikleri yerlere oturuyorlardı. Böylece koğuşlar ve blokları birbirine katıştırmayarak, iletişimi önlemeye çalışıyorlardı.

İçeri girenler, bayanların daha önceden getirilip, en ön sıraya oturtulduklarını gördüler. Onların arkasında iki sıra boş bırakılarak A-Bloğu oturtmaya başladılar. Bloklar arasındaki boşluklar ve yan taraflar asker doluydu. Askerler, konuşmamaları konusunda tutukluları devamlı bir şekilde ikaz ediyor, tehditler yağdırıyordu. Bazı askerlerse konuşanların yaka numaralarını alıyordu. Basıları ise, salonda dolaşmakta olan subaylara ispiyon ediyordu. Fakat hiçbir şey konuşmaları tam olarak durduramıyordu.

Bütün bloklar içeri girip yerleştikten sonra, tutuklular karsılarında duran kürsüye hâkim ve savcıların çıkmalarını beklerken, arka tarafta aniden bir gürültü koptu. Herkes arkaya döndü. Dinleyicilerin kapısı açılmış, insan seli içeri akıyordu. Tutukluların yakınları, asker tehditlerini ve bağırtılarını hiç duymuyorlardı. Yerine geçenler, büyük bir özlem ve sabırsızlıkla, saçları bir numara kesilmiş yüzlerce tutuklu arasından yakınını arıyor, görenler, sevinçle

bir şeyler bağırıyorlardı. Gülenler, ağlayanlar, işaretlerle anlaşmaya çalışanlar çok anlamlı bir tablo oluşturuyorlardı.

Askerler onlara laf anlatamayacaklarını anlayınca, tekrar tutuklulara yöneldiler. Önlerine dönmeleri için bağırıp çağırmaya, tehdit etmeye başladılar.

Battal'ın da gözleri hep arkadaydı. Her içeri gireni bir tanıdığına benzetiyor, yüreği hop oturuyor, hop kalkıyordu. Ağlayanları, dizlerine vuranları, sevinçten çığlık atıp, "yavrum, kuzum!..." diye bağıranları gördükçe, sanki kanı vücudunda donuyor, tüyleri diken diken oluyordu. Yanında bağırıp çağıran, tehditler savuran askerleri duymuyordu bile. Askerler dört beş kez numarasını yazdı. Umurunda bile değildi. Askerin biri, yazdığı numarayı bir de Battal'a gösteriyordu. Göz göze geldiler bir an. Battal, bütün öfkesiyle baktı askere. Asker, gözü dönmüş bir şekilde hemen geri çekilerek seslendi. "Bana karşı mı geliyorsun? Beni tehdit mi ediyorsun?

Demek ki, Battal'ın gözlerinden bunları anlamıştı. Mahpus Battal'a sabretmesini de öğretiyordu. Oysa dışarıda, hiç tahammül edemezdi. Ona ve sevdiklerine bağırmak, tehdit etmek her yiğidin harcı değildi.

Battal önce yeğenini gördü. Göz göze geldiler. Birbirlerine el salladılar. Ardından ablasını, karısını ve diğer yakınlarını gördü. Daha doğrusu sonrakileri önce o görememiş, yeğeni nerede olduklarını eliyle işaret ettikten sonra görmüştü. El sallayıp gülümsediler birbirlerine.

"Yerlerinizeeee marş marş," diye bağırdı bir çavuş.

Bu komutu duyan askerler, sırayla koşarak dışarı çıktılar. Bu mahkemenin başlayacağına bir işaretti. Yoksa askerler çok sevdikleri tutukluları terk ederler miydi?..

"Mahkeme başlıyoooor," diye bağırdı bir başkası.

Bu kez başlar, ön tarafa çevrildi. Basın hariç herkes ayağa kalktı. Bir kapıdan hâkimler girerken, diğer kapıdan da savcılar girdi. Battal'ın gözleri elinde olmadan o, aynı zamanda jandarma yüzbaşısı da olan savcıyı aradı. Yoktu. Bir an, 'Belki de o, savcı değil işkenceciydi' diye içinden geçirdi. Fakat her ne olursa olsun, o anda savcılık görevi yaptığı kesindi. Sonunda duruşma hâkimi, etrafı şöyle bir süzdükten sonra, "Buyurun oturun," dedi.

Sessizlik yeniden bozuldu, sıralar gıcırdadı. Battal'ın arka tarafından bir ses, "Bu duruşma hâkimi, tam kobra yılanına benziyor,

hapı yuttuk," dedi.

Duruşma hâkimi, 55 60 yaşlarındaydı. Epeyce ağarmış saçlarını arkaya taramıştı. Gözleri yemyeşildi. Kobraya benzetilmesinin sebebi: Belki de, saç rengiyle, göz ve yüz renginin hemen hemen aynı olmasındandı.

Herkes yerine yerleştikten sonra, salon yine sessizliğe büründü. Tutuklulara göre kürsünün sağ tarafında dört hâkim ve bir tuğ generalden oluşan mahkeme heyeti, sol tarafta ise dört tane savcı vardı. Aynı zamanda mahkeme başkanı da olan tuğ general, hâkimlerle savcıların arasında oturuyordu. Kürsünün sağ tarafında avukatlar için ayrılan yer tamamen dolmuştu. Hatta can ciğer olanlar bir sandalyeyi paylaşıyorlardı. Kürsünün sol tarafında ise basın vardı.

Mahkeme heyeti kendi arasında bir süre fısıldandıktan sonra, duruşma hâkimi, elindeki tokmağı masaya vurarak seslendi. "İlk duruşmayı açıyorum."

Çok sakin görünüyordu. Öne doğru yekinip sandalyesini altına iyice çekti. Daha dik oturarak konuşmasına devam etti. "Umarım, herkes için hayırlı olur... Tutukluları, özellikle daha önlerde oturan sorumluları şöyle bir inceledikten sonra konuşmasına devam etti. "Çocuklar, sizler adaletin güvencesi altındasınız. Buna müsterih olunuz. Yargı bağımsızdır..."

Battal, hâkimden bunları duyunca Kenan Evren'in hoparlörden yayınlanan konuşmasını anımsadı. Birbirine ne kadar da çok benziyordu.

"Hiç bir şeyin tesiri altında kalmadan karar vereceğimize inanmanızı isterim..."

Duruşma hâkimi, Etem Hakyemez'in sözünü bitirmesinden sonra, yanı başındaki mahkeme başkanı tuğ general, Hakyemez'in kulağına bir şeyler fısıldadı. Ardından Tutuklulara dönüp, "Bakın çocuklar," dedi. "Ben askerim. Siyasetten anlamam. MHP davasına da ben giriyorum. Benim için sağcısı da, solcusu da fark etmez. Görevim neyse onu yaparım. Mahkemenin huzurunu bozanlar, üç kez salondan atıldıkları takdirde, bir daha duruşmalara alınmazlar. Mahkemeye saygılı olursanız, menfaatinize olur. Şimdilik diyeceğim bundan ibarettir..."

Ardından iddianamedeki sıraya göre tutuklular çağrılarak, kimlik tespitine geçildi. Bir numaralı tutuklu, cezaevindeki yaşamın,

esir kamplarının çok daha gerisinde olduğunu, buna karşın mahkemeye uyacaklarını bildirdikten sonra, kimlikle ilgili sorulara cevap verdi. Ardından iddianame sırasına göre isimler çağırılarak, kimlik tespitine devam edildi.

Bir süre sonra on dakika ara verildi. Hâkim ve savcılar kalkıp, odalarının yolunu tuttu.

Tutuklular tekrar geriye dönerek, yakınlarıyla görüşmeye başladı. Son hâkim de salonu terk edince askerler, büyük bir gürültüyle tekrar aralara doluştu. Bir iki dakika içerisinde salonda sadece, Tutuklular ve yakınları kalıvermişlerdi. Basın ve avukatların çoğu zaten duruşma anında salonu terk etmişlerdi. Belki de davanın, çok daha farklı bir şekilde başlayacağını umuyorlardı. Her ne olursa olsun cefakâr aileler, yakınlarını yalnız bırakmıyorlardı. Askerler bir türlü onları dışarı çıkaramıyordu. Zor günler bir kez daha, gerçek dostu da, düşmanı da gösteriyordu.

Aradan sonra kimlik tespitine devam edildi. Bu arada, Sansar'ın da kimlik tespiti yapıldı. Saat 12.00 de öyle yemeği için ara verildi.

Öyle yemeği için tekrar cezaevine götürüldüler. Yine külotlarına varıncaya kadar arandılar. Dayak yine yoktu. Mahkemeye gidişten tek farkı, koridorlarda askerlerin koşmaları için biraz daha fazla bağırıp çağırmaları oldu.

Koğuşlara girdiklerinde yemekler çoktan yenmişti. Fakat arkadaşları onlar için ayrı bir sofra hazırlamışlardı. Hemen çıkacakları söylendiğinden bir an önce yemeklerini yiyip, ihtiyaçlarını gidermek istiyorlardı. Fakat nafile. Haklı olarak koğuşta kalanlar, mahkemeye çıkanları soru yağmuruna tutuyorlardı.

"Ne oldu anlatsana?"

"Diğer koğuşlar nasıllarmış?"

"Siyasi savunma mı, yapacaklar?"

"Cezaeviyle ilgili neler söylendi?"

"Avukatlar ne konuştu?"

"Basın çok muydu?"

"Dinleyiciler ne kadardı?"

"Geliş gidişler nasıl oldu?"

...

Daha yüzlerce soru.

Doğru dürüst yemeklerini yemeden mazgaldan bağırdılar, çoğu ağzında lokmayla koşuyordu.

Öğleden sonraki oturumda basın ve avukat locaları, sabahkine nazaran seyrekti. Seyirciler ise daha da artmış, arka taraf tıklım tıklım olmuştu. Yine sevinçle üzüntü, dostlukla düşmanlık bir arada yaşanıyordu.

O gün kimlik tespiti bitmedi. Duruşma hâkimi son olarak, "Gereği düşünüldü," deyip herkesi ayağa diktikten sonra önümüzdeki duruşmada kimlik tespitine devam edilmesine, mahkeme günü tutukluların getirilmesi için cezaevi idaresine talimat yazılmasına; tutukluların tutukluluk hallerinin devamına ve bu cihetten dolayı duruşmanın ..... 1982 gününe ertelenmesine oy birliğiyle karar verilmiştir," diyerek duruşmaya son verdi.

Yine salonda büyük bir gürültü başladı. Yine birbirine hasret, özlem ve sevgiyle bakan gözlerin; koklaşmak, sarılmak için can atan bedenlerin; sevdiklerinden bir sözcük de olsa duyabilmek için dikkat kesilmiş kulakların önüne askerler doluşuverdi. Tutukluların, uğrunda ölümlere gidip geldikleri yakınları, gözleri arkada terk ettiler salonu. Giderken bilmem hangi formaliteler için kaç kapıdan geçecekler, neler işiteceklerdi.

Cezaevine gidişin, gelişlerden farklı olacağı, ta salonda belli oldu. Ziyaretçilerin solonu terk etmesiyle vurmaya başlamışlar kelepçeler bileklere iyice oturtulmuştu bile.

Cezaevine varınca, tutuklulara çılgınca saldırdılar. Bu kez sadece ağızları değil, elleri ve ayakları da çalışıyordu.

A-Blok girişinde, mahkemede cezaeviyle ilgili açıklama yapan üç kişiyle, numaraları alınanları ayırıp, aslan kafesine koydular. Battal numarasının okunmayışına çok şaşırdı. Çünkü o, kesinlikle kendisinin alınacağını tahmin ediyordu.

Koridorlar asker dolu olduğundan, belki de yeteri kadar cop bulamamış olacaklar ki, bazı askerler değnek taşıyorlardı. Tutukluları koşturmak için yırtılıyor, itekliyor, vuruyor, vuruyor, vuruyorlardı. Tabi esas amaçları koşturmak değil, tutukluları yıldırmak, yıpratmak ve gözdağı vermekti. Tüm bu hunharlığa karşın, inadına hiç kimse koşmuyor; birkaç kişi hariç herkes yürüyordu. Battal ilk kez böyle bir şeye şahit oluyordu. Yediği onca dayağa karşın, çok mutluydu. Askerler çıldırmıştı. Bu manzarayı seyreden subaylar da, kara kara düşünüyorlardı...

Cezaevi idaresi zamanla tecrübe kazanıp, mahkemeye gidiş gelişleri pratikleştirdi. Hem öyle pratikleştirdi ki, bazen tutukluları

8.30 da koğuştan çıkarıyor, 9.00'daki duruşmaya yetiştiriyordu. Fakat tutukluları mahkemelere gidiş gelişlerde hiçbir zaman koşturamadılar.

Halk Demokrasisi tutukluları haftada üç kez duruşmalara çıkıyorlardı. İlk bir hafta, sadece akşam cezaevine gelişlerde tutuklular dövüldü. İkinci hafta ise bütün geliş gidişler bir işkenceye dönüştürüldü. Bununla da yetinilmeyerek mahkemeden "İsteyen duruşmalara katılmayabilir..." diye bir karar çıkarttı. Böylece baskılarla yıldırılan tutuklular duruşmaya çıkmayacak, onlar da bu kadar insanla uğraşmak zorunda kalmayacaklardı.

Mahkemede, cezaeviyle ilgili ne zaman konuşulmak istense, duruşma hâkimi Etem Hakyemez, ustaca kızgınlığını belli ederek: "Mahkememiz cezaevini değil, sizi yargılıyor. Eğer şikâyetiniz varsa, savcılığa dilekçeyle başvurun. Şayet uygun görürlerse dava açılır. O zaman söyleyeceklerinizi orada söylersiniz," diyerek söz hakkı vermiyordu.

Yazılan her dilekçe önce cezaevi idaresi tarafından kontrol edildiğinden, zaten ilgili yerlere ulaşması imkânsızdı. Ulaşmış olsa bile askeri savcılar ne derece ilgi göstereceklerdi?

Diyelim ki, Battal'ı sorgulayan savcıya, böyle bir dilekçe geldi. O, bu dilekçeyi okuyup çöp kutusuna atsa yine iyi idi. Battal buna dünyada inanmazdı. Aklı başında hiçbir tutuklu buna inanmazdı. Battal'a göre savcı, bu dilekçelerden, tutukluların hangi tür muamelelerden daha çok etkilendiklerini öğrenmek için faydalanır, bunu bir sır olarak da saklamaz, cezaevi idaresine hangi muamelelere ağırlık verecekleri konusunda akıl verirdi.

Tutukluların verdikleri tahliye dilekçelerine bile 'GÖRÜLMÜŞTÜR' damgası vuruluyordu. Yani dilekçeler önce, cezaevinin subayları tarafından okunuyor, şayet uygun görülürse insan hakları savunucuları olan savcı ve hâkimlere ulaştırılıyordu.

Duruşma hâkiminin tüm bağırıp çağırmalarına, yasaklamalarına karşın cezaeviyle ilgili açıklamalar yetersiz olsa da devam etti. Fakat duruşma hâkimi hiçbir zaman yumuşamadı. Hatta bir keresinde bir tutuklunun: 'Günde en az elli altmış cop yiyoruz," demesi üzerine duruşma hâkimi, deli yeşil gözlerini yuvasında döndürerek: 'Bu size az bile!' diyecek kadar işi ileri götürmüştü.

Fakat hepsi de taş yürekli değildi. Mesela mahkeme başkanı tuğgeneral. Bu kişi hem de bir askerdi. Ayrıca mahkemeye, doğru-

dan 12 Eylül Askeri Cuntası'nı temsil etmek için konmuştu ama yine de insanlığını kaybetmemişti.

İlk başlarda bağırıp çağırdı. Hatta bir kaç kişiyi mahkemenin disiplinini bozduğu gerekçesiyle duruşmadan attı. Fakat ne kadar sert görünmeye çalışsa da yapamıyordu. Tutuklular bu kişinin kötü bir insan olamayacağını hemen anladılar. Kendi aralarında onunla ilgili şakalar yapmaya başladılar. Özellikle tutukluların mahkemeye verdikleri ifadeleri dinledikçe, vicdanı tamamen rahatsız olmaya başladı. Her şeyden önce onların kötü insanlar olmadıklarını anladı. Aklı başında insanlar olduklarını ve onların da ülkelerini ve halklarını, en az kendileri kadar sevdiklerini anladı. Kendilerine empoze edilmeye çalışıldığı gibi, bu insanların asla terörist olmadıklarını, olamayacaklarını anladı. Ve giderek, büyük bir çoğunluğunun orada, boş yere tutulduklarının farkına vardı.

Onun, bu kadar değişmesine sebep, bir başka önemli faktörse: Aynı zamanda MHP davasının da mahkeme başkanlığını yapmasıydı. Böylece herkese nasip olmayacak bir şekilde sağı ve solu tanıma olanağı elde etmişti. Birbirleriyle kıyaslamış, mukayesesini binlerce kez vicdanında yapmıştı. Nelerden yargılandıklarını öğrenmişti. Mahkemelerdeki davranışlarını gözlemlemişti. Ve sonuçta, yüreğindeki öldürülemeyen insan sevgisi büyüyerek, hareket ve duygularına yön vermeye başlamış ve sonunda verilen bütün tahliye dilekçelerinin lehinde oy kullanmaya başlamıştı. Tutuklular duruşmada tuvalete falan gitmek istedikleri zaman hafiften elini kaldırmaları yeterliydi. Hiç 'yok' demezdi.

***

İdare her ne kadar, mahkemeye çıkan tutukluları birbirleriyle konuşturmamaya çalışsa da, cezaevinin her tarafına bazı mesajların gittiğinden kuşkulanıyordu. En büyük korkuları, tutukluların birlikte hareket etmeleriydi. Bu yüzdendir ki, gidiş gelişlerde külotlara varıncaya kadar defalarca aramaktaydılar. Tutukluların haberleşme konusunda ne kadar usta olduklarını çok iyi bildiklerinden, hiçbir şey bulamamalarına rağmen, yine de kuşku ve korku içindeydiler. Blokların koğuşları arasındaki haberleşmeyi, zaten bir türlü durduramamışlardı. Bu mahkemeyle birlikte, bloklar arasına da haberleşme iyiden iyi yayılacaktı. Korkuları buydu.

Düşünüp taşındılar. Sonunda tutukluların hiç beklemedikleri bir anda baskın yaparak notları ele geçirmeye karar verdiler. Böylece sadece notları ele geçirmekle kalmayacaklar; aynı zamanda tutukluları tamamen yıldırıp, çaresiz bırakacaklardı. Bunun için en uygun zaman, gece olmalıydı. Baskın yapılacak koğuşlar tespit edildi. Azılılar hangi koğuştalar ise oralara baskın yapılacaktı. Ve listenin başına, Sansar'ın da üstün marifetleriyle 15. Koğuş kondu.

Kuşkusuz bu baskın ilk değildi. Gece gündüz demeden defalarca baskınlar yapılmıştı. Her baskın tutukluları yıpratsa da, çıldırtsa da bir şeyler de öğretmişti. Fakat bu, mahkeme başladıktan sonraki ilk baskın olmasından dolayı önemliydi.

O gece ilk kez, ses yapar diye askerlerin ayakkabıları bile çıkartıldı. Öksürmek, yüksek sesle nefes alıp vermek kesinlikle yasaklandı. Koridor kapıları nöbetçiler değişirken açık bırakıldı. Esas sorun, koğuşun kapısının sessizce nasıl açılacağı idi. Onlarca kez, hiç ses çıkarmadan kapı açmanın provası yapıldı. Bu da yetersiz bulundu. Sivil gardiyanlar arasında 'Ses Çıkarmadan Kapı Açma' yarışması düzenlendi. O gece için yarışmanın şampiyonu görevlendirildi. Her şeye karşın az da olsa ses çıkıyordu ama, artık ona da katlanacaklardı.

15. Koğuşun olduğu koridor tıklım tıklım askerle dolduğunda, sabaha karşı saat iki idi. Koğuşun içerisindeki tutuklu nöbetçiler bile hiçbir şeyden şüphelenmemişlerdi. Subaylar her şeyin yolunda gitmesinden dolayı sevinçliydiler. Sessiz Kapı Açma Şampiyonu gardiyan, daha rahat çalışmak için dizlerini dikkatlice yere koydu. Sessizce derin bir nefes alıp verdikten sonra, kapının sürgülerini açmaya başladı. Bir, iki, üç... Daha nöbetçiler bile fark etmemişlerdi. Anahtarı yuvasına soktu. Çevirirken nöbetçiler fark etti ama yapacak bir şey yoktu. İki saniye sonra kapı açılmıştı.

"Şiiiiit," diye nöbetçileri susturdular.

Mümkün olduğu kadar sessiz bir şekilde içeri doluştular. Bu arada birçok tutuklu uyanmıştı. Ardından tutukluları, bağırmadan fakat sert bir şekilde uyandırarak, dışarıya çıkarmaya başladılar. Nasıl yatmışlarsa öyle kaldırıp, dışarı çıkartıyorlardı. Fazladan hiçbir şey almalarına, giymelerine müsaade edilmiyordu.

Bütün tutuklular büyük hava boşluğuna çıkartıldı. Hâlâ sessiz olmaya özen gösteriyorlardı. Bunun anlamı, başka koğuşlara da aynı şekilde baskın yapacak olmalarıydı. Yoksa tutukluların uyku-

larını kaçırmak onlara zevk verirdi. Cop da kullanmıyorlardı. Yumruk, bazense tekme kullanıyorlardı.

Tutuklular bir saat hava boşluğunda tutuldular. Sonra yine sessizce içeri sokuldular.

Koğuş tam bir harabeye çevrilmişti. Yatakhanede ve mutfakta bulunan her şey ortaya atılmıştı.

Koğuşun ortasındaki boşlukta, iki katlı ranzaların boyunu aşan bir tepecik oluşmuştu. Taşınabilir her şeyin karışımından bir tepecik. Koğuşun geri kalan kısımlarında telekler uçuşuyordu.

Şu insanoğlu, tabiatın en gaddar, en zalim ve acımasız yaratığı olmalıydı. Hiç bir canlı türü hemcinsine, böyle muamele edebilir miydi acaba?.. Akıl ve fikirden yoksun hayvanların bile böyle bir şeyi yapmaları imkânsızdı. İşte içeri giren tutuklular böylesi bir gerçekle karşı karşıya kaldılar. Hele böylesi bir şeyle ilk kez karşılaşanlar, tamamen şok oldular. Ve bu talan, idarede görev yapan subayların huzurunda yapılmıştı. Tutukluların kanları beyinlerine hücum etti. İstemleri dışında, ağızlarından lanetler döküldü. Homurtular yükseldi. Dişler ve yürekler bilendi.

İşin garibi sağcıların yataklarında, birkaç sökük ve yırtıktan başka bir şey yoktu. Geri kalan yatakların bir tanesi bile sağlam bırakılmamıştı. Döşeklerin içleri çıkarılmış, bütün elbiselerle birlikte aralarına mutfaktaki şeker, reçel, yoğurt... Ne varsa karıştırılarak üst üste yığılmıştı.

Tüm bu tarumardan ve talandan sonra bütün buldukları: Sabundan yapılmış bir takım satranç, Mamak tatlısı için saklanmış birkaç paket bisküvisi ve ders çalışanların İngilizce notlarıydı.

Tutuklular sabaha kadar, eşyalarını ayırıp, eski haline getirmeye çalıştılar.

Mahkeme başladıktan bir ay kadar sonra Sansar'ın ismi yine revir listesinde okundu. Soranlara: "Belim çok ağrıyor. Emniyete son götürdüklerinde, belimi çok fena yaptılar," dediğinden, revire yazılmasına kimse itiraz etmedi. Bu tür şeyler önce onun hakkıydı. Tecritlerdeki üst düzey insanlar da ona, mahkemede büyük bir saygınlık ve yakınlık göstermişlerdi. O artık, örgütün en güvenilen insanlarından biriydi.

Revire çıktığında, cezaevi müdürü Albay Taci, yine aynı yöntemlerle Sansar'ı diğer tutuklulardan ayırarak, önceki konuştukları odaya soktu. Sansar'ı yine, Yarbay Hayrullah bekliyordu. Bu kez

cezaevi müdürünün dışarı çıkması istendi. Anlaşılan çok özel konuşacaklardı.

***

Zırrrrrrrr!

O gün de her zamanki gibi kalkılıp, yataklar düzeltildi. Sofralar serildi. Kahvaltı beklenmeye başlandı. Kahvaltının gelmesi uzayınca, herkes meraklanmaya başladı. Rotanın birazcık değişmesi kafaları karıştırıveriyordu. İşin garibi, iyi yönde bir değişim olsa bile bu böyleydi. Bin bir türlü yorum yapılıyordu.

Bu arada kapı açıldı. Karavana mangası kapıdaydı. Nasıl böyle sessiz gelirlerdi?.. Yemek duası bile yapılmamıştı. Herkes garip garip birbirine baktı. Tekmil vermeden, dayak yenmeden karavana ve çay içeri alınıp, kapı örtüldü. Olur şey değildi. Her şeyden önce Mamak'ın doğasına aykırıydı. Yok, canım bunda mutlaka bir şey vardı. Yoksa devrim falan mı olmuştu?

Tutuklular, kahvaltı için getirilen yiyecekleri görünce tamamen şaşırdılar. Mis gibi yayla çorbasının yanında, reçel, bal, tereyağı ve beyaz peynirle birlikte ocaktan yeni indirilmiş sıcak çay. Bunların hepsinin birlikte verilmesi, Mamak için çok anormal bir şeydi.

Tutuklular, aralara şakalar da katarak nefis bir kahvaltı yaptılar. Tüm bunları yaparken, olasılıkları düşünmeden, konuşmadan da edemediler. Nefis yemekler bile huzurlarını kaçırmıştı. Gerçi bir gün önce koridorlar boyanmış, yerler silinmişti ama, bu tür şeyler zaten arada sırada yapılıyordu...

Zırrrrrrrrrrrrr!.

Sayım da sessiz gelip geçti. Bir fiske bile vurulmamıştı. Askerler garip garip, biraz da yılışarak geriden bakıyor, boş durmaktan esniyorlardı. Herhalde onlar da, tutuklular gibi ne olduğunu anlayamamışlardı.

Sayımdan sonra diğer koğuşlara da haber verildi. Doğal olarak o gün sular aktığından, yandaki koğuşlarla ses şifresi yoluyla, karşıdaki koğuşlarla ise, karşılıklı pencerelerden parmak alfabesiyle konuşuldu. Onlar da bir şey bilmiyordu. Beklemekten başka çare kalmamıştı.

Tüm A-Blok, böylesi bir belirsizlik içerisinde kıvranırken, cezaevi müdürü Albay Taci, yanına bir iki subay, bir çavuş ve birkaç asker alarak sessizce 16. Koğuşun kapısına dayandı. Askerlerden biri kucağında radyo, bir diğeri ise TV taşıyordu.

Kapının sürgülerinin açılmakta olduğunu anlayan 16. Koğuş tutukluların hepsi ayağa fırlayarak hazır ola geçti. Çıt yoktu. Kapı açıldı. Müdür elleri arkada kenetli, gülümseyerek önden girdi. Tutukluların davranışından memnun kalmıştı. Normalin altında bir ses tonuyla, "Merhaba çocuklar, nasılsınız?" diye seslendi.

Tutuklular Allah ne verdiyse, "Sağ ol komutanım!" diye bağırdı.

Müdür: "Eyvah herkes duydu!." diyerek dişlerini sıktı.

15. Koğuş hemen bitişikteydi. Herkes kulak kesildi. Sinsice bir şeyler yapacakları kesindi. Verilen tekmilsiz ve nefis şeylerin yendiği kahvaltının ve dayaksız, gürültüsüz geçen bir sayımın 16. Koğuşla nasıl bir ilişkisi olabilirdi?.. Kafalarda bir sürü olasılık dolaşmaya başladı. Çok kısa bir süre sonra neler döndüğünü öğreneceklerini bildikleri halde, yine de düşünmekten kendilerini alamıyorlardı.

16. Koğuş, seçme tutuklularla doluydu. Bütün kurallara uyuyorlardı. Bu yüzden idare, cezaevine dayatmak istediği bir uygulamayı önce onlara kabul ettirerek, diğerlerini psikolojik olarak çökertmeyi amaçlıyordu. Gerçi zemin katlarda mafya üyeleri de kalıyordu ama, onlar siyasi değillerdi. Zaten onların direnme diye bir dertleri de yoktu.

Cezaevi müdürü, sağa sola göz gezdirdi, aralarda dolaştı, cezaevini dinledi. Sanki terkedilmiş bir harabe gibiydi. Kendi kendine: 'Güzeeeel!..'deyip, koğuşun ortasında titremekte olan tutuklulara döndü.

"Çocuklar biraz ağır konuşun. Çekinmenize hiç gerek yok. Sizlere birkaç şey söyleyip gideceğim... Mesele şu: Biraz sonra sizinle sohbet etmeye bir heyet gelecek. Siz onlarla nasıl konuşulacağını, sorularına nasıl cevaplar verileceğini benden daha iyi bilirsiniz ya, yine de bir hatırlatalım dedik. Şöyle kendinize bir çeki düzen verin. Hasta gibi durmayın. Dik ve canlı olun. Getirdiğimiz televizyonu ve radyoyu da güzelce bir yerlere yerleştirin. Şu etrafı da, bir güzel temizleyiverin, olmaz mı?..

"Anlaşıldı komutanım!" İlkinden daha fazla bağırdılar.

"Ağır olun çocuklar, ağır olun," diye seslendi. Ardından ekibine döndü. "Haydi gidiyoruz."

Bıyık altından gülerek kayboldular.

Müdür bir şey hatırlayarak taa idarenin yanından geri döndü.

Süratle 15. Koğuşun önünde bekleyen koridor nöbetçisine yaklaştı. Tekmil vermesin diye, elini dudağına götürerek: "Şiiii!" yaptı. O yaklaştıkça zaten esas duruşa geçmiş olan asker, korkuyla tamamen putlaştı. Albay, askerin elinde tuttuğu copu çekip alarak, kulağına eğildi. "Bir süre bunu kullanmasan iyi olur," diyerek çekip gitti.

15. Koğuşun kapısının arkasında, nefes almadan dışarıyı dinleyen Bitirim Nuri, müdürün söylediklerinin çoğunu duymuştu. Müdürün ayak seslerinin kaybolduğuna emin olunca, koğuşa dönerek, "Birileri teftişe gelecek," dedi. "Göreceksiniz."

O zaman, insan haklarıyla ilgili bir heyetin geleceği neredeyse kesinlik kazandı. Yoksa bir general falan gelse, böylesi hiçbir değişikliğe gerek görmezlerdi.

Sessizlik.

Albayın 16. Koğuşu ziyaretinden iki saat kadar sonra, yabancı heyet bir gün önce boyanıp, cilalanmış olan koridorlarda merakla ilerliyorlardı. Koridorlardaki nöbetçiler azaltılmış, kalanlara yeni elbiseler verilmişti. Bu garip ziyaretçiler: İki yabancı heyet üyesi ve bir tercüman, yanlarından bir general, cezaevi müdürü Taci ve grand tuvalet giyinmiş bir sivil gardiyan olduğu halde garip garip koridorları dolaşıyor, fakat gözlerini, yuvaları içerisinde sadece gözleri oynayan, put kesilmiş nöbetçi askerlerden ayıramıyorlardı.

16 ve 15. Koğuşlara yaklaştıklarında, 1. Heyet üyesi memnun bir şekilde, generale seslendi. "Foods are excellent. everywhere is clean."

General, tercümana dönerek sordu. "Ne diyor?"

"Yiyecekler mükemmel, her yer de temiz," diyor.

Bunları duyan general biraz rahatladı. Gülümseme bütün yüzüne yayıldı. Tercümana, "Güzeeeel, çok güzeeeel," dedi. "Mahkumların sağlığı için de her şeyi yaptığımızı söyle."

Tercüman bu kez 1. Heyet üyesine döndü. "He says that they have been doing everything for the health of the prisoners."

I. Heyet üyesi memnun, "Good good," dedi. "I hope so. Anyway, when will we talk to the prisoners?.. We want to know how they live and see the places where they live."

General, heyet üyesinin ciddileştiğini gördüğünden, yüzünü buruşturarak tercümanın gözlerine baktı.

"Tutuklularla ne zaman konuşacaklarını soruyor. Tutukluları ve

kaldıkları yerleri merak ediyorlarmış."

General kızgınlığını belli etmemeye çalışarak, "İt soyları," diye homurdandı. "Zaten başka bir şeyi merak etmezler."

Heyet üyelerine zoraki gülümseyerek konuşmasına devam etti:

"Hay hay efendim!" daha sonra gardiyana dönerek, "Açsana bizim çocukların kapısını," dedi.

Tercüman l. Heyet üyesini rahatlattı. "Now sir."

Bitirim Nuri de, tercümanınkine benzer bir görevi 15. Koğuşta yapmaktaydı. Her duyduğunu, kendisine özgü o tatlı diliyle koğuşa aktarıyor, sağ kesim de dâhil bütün koğuş, neşeyle onu dinliyordu.

Gardiyanın 16. Koğuşun kapısını tıkırdatmasıyla, içeridekiler ayağa fırlayıp, koğuşun ortasında rastgele bir yere dikilip, önlerini kapıya, yüzlerini de tavana dönerek putlaştılar. Fakat yüzlerini, neredeyse tavana paralel olacak şekilde yukarı kaldırdıklarından, en kısa boylusunun bile, gelenleri açık seçik görmesine imkân yoktu.

Koğuşa adımını ilk önce atan I. Heyet üyesi, tutukluların duruşları karşısında ürpererek, korkuya kapıldı. Ürkek ürkek aralarına girdi. En ufak bir kıpırtı yoktu. Yüzleri tavana dönük olduğundan yüz ifadelerini de gözlemleyemiyordu. Acaba tavanda bir şey mi var diye tavana baktı. Yoktu. General ve Albay da heyet üyesinin ürperdiğini görüp telaşlanmışlardı. Tutukluların duruşları onlar için normal, fakat yabancılar için anormaldi. Ama bunu çok geç kavramışlardı. Heyet üyelerine çaktırmadan, kaş göz işaretleriyle, tutuklulara rahat olmalarını anlatmaya kalktıklarında ise durumu daha vahim hale getirdiler. Komutanlarının kızdıklarını fark eden tutuklular tamamen putlaştı. Göğüsler tamamen dışarı çıkarak, çeneler tavana biraz daha yaklaştı

l. Heyet üyesi genellikle tutukluları, 2. Heyet üyesi ise, koğuşun genel yapısını, duvardaki resimleri, eşyaları, kitapları inceliyor, notlar alıyorlardı. Açık olan televizyonun sesi ise iyice kısılmıştı.

Bir müddet hiç konuşmadan koğuşun içerisinde, tutukluların arasında dolaştılar. Notlar aldılar. Ardından 1.Heyet üyesi, bir tutuklunun çevresinde birkaç tur attıktan sonra sordu. "What is your name?"

Tercüman hemen yanındaydı. "İsmin ne? diyor."

Tutuklu, tercümanı duyar duymaz yırtılırcasına bağırdı. "Ramazan Saygılı, arz ederim komutanım."

I. Heyet Üyesi, tutuklunun bu çılgınca sesinden korkup, geriye sıçradı. Bir süre garip garip tutukluya baktı. Sonra kendi kendine söylendi "Ra-ma-zan Say-gı-lı." Ardından tekrar tutukluya sordu. "How are you?"

Tercüman "Nasılsın diye soruyor" dedi.

"Çok iyiyim, komutanım."

Tercüman heyet üyesine aktardı. "I am very well!"

1. Heyet üyesi, şaşkın şaşkın dudak büktü. "How long have you been here?"

" 'Ne zamandan beri buradasın?' diyor."

"Üç yıldır, komutanıım!"

"Three years."

"Are you pleased from the administration of the prison?"

" 'Cezaevi idaresinden memnun musun?.. Yani size iyi bakıyorlar mı?' diyor."

"Evet!.. Çok iyi bakıyorlar komutanınım!.. Allah büyüklerimize zeval vermesin!.. En güzel yemekleri yiyoruz. Düzenli banyo yapıyoruz. Bütün ihtiyaçlarımız karşılanıyor. Televizyonumuz bile..." Bir süre durduktan sonra "Komutanımız bize televizyon bile verdi," dedi.

Tercüman, "He says that they are looked after very well!.. They eat delecious foods. They take shower regularly." Diye çevirdi.

1. Heyet Üyesi söylenenleri not aldı. Bu arada, 2. Heyet üyesi yaklaşarak tercümana dürttü. "Ask him, please? Why are they standing still like this?"

" 'Niçin böyle hazır ol da duruyorsun?' diyor."

Tutuklu yine kükrüyor. "Çünkü bizim, komutanlarımıza ve büyüklerimize karşı saygımız sonsuzdur."

I. Heyet Üyesi, bu kez bir başka tutukluya sordu. "What do you say?.. Are you pleased from the administration of the prison too?"

" 'Sen de cezaevi idaresinden memnun musun?' diyor."

"Evet!.. Çok iyi bakıyorlar, komutanııım!.. Allah büyüklerimize zeval vermesin!.. En güzel yemekleri yiyoruz!.. Düzenli banyo yapıyoruz!.. Bütün ihtiyaçlarımız karşılanıyor!.. Televizyonumuz bile..." Bir süre durarduktan sonra, "Komutanımız bize televizyon bile verdi..."

Tercüman, 1. Heyet üyesine tercüme etmeye başlar. "He says that...."

I. Heyet üyesi, şaşkın şaşkın gülerek tercümanın konuşmasını keser. "I understood, understood, the same things."

Bu arada 2. Heyet üyesi kitaplara göz atmakta, ayrıca duvardaki resimleri inceleyerek notlar almaktaydı.

General ve Albay da tutukluların hareketlerinden deliye dönmüş kıvranıyorlardı. Sonunda, koğuşa girdiğinden beri ağzını açmamış olan general, bir yolunu bulup tercümanın kulağına bir şeyler fısıldadı. 1. Heyet üyesi, notunu aldıktan sonra, kafasını kaldırıp hiç konuşmadığı birisinin önüne gelip durdu. Bir müddet tutukluyu inceledikten sonra gülümseyerek sordu. "Hello, how are you?"

" 'Merhaba, nasılsın?' diyor."

"Sağ ol komutanıım!"

O da, diğerleri gibi bütün gücüyle bağırmıştı. Tercüman heyet üyesine aktardı: "I am fine!"

I. Heyet Üyesi anlamlı anlamlı gülerek devam etti. "Good, very gooood!.. Do the soldiers beat you?.. torture you?.. You don't need to be scared. We came here to learn this. There are rumours outside about beating and torturing. Please tell us true!"

Tercüman normal konuşmasından daha yüksek bir ses tonuyla seslendi: "Rahat!"

Tutukluların tümü aynı anda sol ayaklarını kaldırıp, bütün güçleriyle yere vurup, ayın anda, ellerini de arkalarında kenetlediler.

Kitaplara dalmış olan 2. Heyet üyesi, çıkan sesten öylesine bir sıçradı ki, elindeki kalem uçtu, havada fır fır döndükten sonra, bir tutuklunun yüzünden kayıp, tek tip ceketinin cebine girdi. Adam biraz kendine geldikten sonra, ama hâlâ gözleri korku dolu olduğu halde, yana yana kalemini aramaya başladı. Onu gören General ve Albay da, sıra kadem basan kalemi aramaya başladı. Yoktu... Bütün görevlilerin elbirliği ile aramalarına karşın kalem bir daha bulunamadı. Kalemin yerini tutuklu biliyordu ama onun da söyleyecek gücü yoktu. Heyet üyelerini, kalemin esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolması daha çok korkutmuştu.

Hiç hayat belirtisi göstermeyen bu insanların birden bire durumlarını değiştirmeleri, 1. Heyet üyesinin de çok garibine gitmişti. O da aniden sıçramış, "Eyvah!.. Dünyanın sonu mu geldi ne?" diye içinden geçirmişti ama, tutukluların bu kez de aldıkları yeni duruş vaziyetinde çivilenip kalmaları onu biraz rahatlatmıştı. Diğerleri yerlerde emekleyerek, kan ter içerisinde kalem ararlarken o, kafa-

sını elinde olmadan sallayarak dalıp gitmişti. Çok yer gezmişler, çok cezaevleri görmüşlerdi ama böylesine ilk defa rastlıyorlardı.

Ranzaların altı da dâhil, uzun aramalardan sonra kalemden umudunu kesen 2. Heyet üyesi, general, müdür Taci ve tercüman sonunda ayaklarının üzerine dikilerek, dizlerindeki tozu elleriyle çırpmaya başladılar. Ancak ondan sonradır ki, tercüman görevini hatırlayarak, aynı tutukluya dönüp konuşmasına devam etti. "Sizi askerlerin dövüp dövmediğini soruyor. Buraya onun için gelmişler. Dışarıda böyle söylentiler varmış."

Bu kez tutukluların hepsi birden, bir koro gibi bağırdı: "Yalaaaan!.. Bizi hiç dövmüyorlar!.. Bunların hepsi uydurma ve iftiradır."

Heyet üyeleri ne söylediklerini çok merak edip, gözlerini tercümana diktiler: "They say that the soldiers don't beat them. Everything you heart outside are not true!"

Heyet Üyesi ortaya sordu: "Have you been tortured in police headquarters?"

"Size emniyette işkence yapıldı mı?"

Tutuklular yine aynı anda bağırdı. "Hayır!"

"No!"

1. Heyet üyesi kendi kendine, İngilizce 'garip, çok garip' diye seslendi. Ardından Tercümana dönerek, "OK!.. let's go; gidelim," dedi.

Heyet üyeleri garip garip birbirlerine ve tutuklulara bakarak kapıya doğru yürüdüler. Kapıya vardıklarında durup, geriye, hepsi bir kalıptan çıkmış, tıpa tıp birbirlerine benzeyen tutuklulara baktılar. Belki, el sallayışımıza karşılık verirler umuduyla, içine zoraki gülücüklerini de katarak:

"Bye bye, bye bye!.." deyip el de salladılar ama nafile.

Sonunda düğmeye basan yine tercüman oldu: "Allahaısmarladık!"

Hep birlikte bağırdılar. "Sağ ol!"

'Sağ ol' kendilerine mi, tercümana mı yoksa komutanlara mı, onu bile anlayamadılar.

En arkada 2. Heyet üyesi, yuvasının içinde dönüp duran gözleriyle sık sık arkasına dönüp, hâlâ kıpırtısız duran tutuklulara bakarak yürüyordu. Gardiyanın kapıya sarıldığını görünce, aniden kapı üzerine kapanacakmış da, kendisi içeride kalacakmış duygusuna

kapılarak, aklını ve kalemini içeride bırakıp, bir sıçrayışta kendisini dışarı attı.

Aksam sayımında, cezaevindeki yaşam tekrar normale döndü...

***

Sansar'la Battal'ın görüşçülerinin birlikte gelmelerinin üzerinden iki hafta geçmiş olmasına karşın, Battal'ın görüşüne kimse gelmedi. Battal artık, aile fertlerinden birisine, büyük bir ihtimalle de babasına bir şey olduğunu biliyordu. Gece gündüz yüreği yandığından bunu hissediyordu. Zaten babasına bir şey olmazsa, çok sevdiği oğlunun görüşüne gelmeden duramazdı. Diğerleri de durumu bir süre idare etmişler, Battal'ın babasına olan sevgisini de çok iyi bildiklerinden sarsılacağını düşünerek, şimdi de söylemekten korktukları için görüşe gelemiyorlardı.

Battal acı haberi, kendisinin dışında neredeyse tüm cezaevinin duyduğunu nereden bilebilirdi?.. Oysa gardiyanların bile, Battal'a bakışları değişmişti

Tutuklu arkadaşların davranışları da değişmişti. Battal bunda bir gariplik olduğunu seziyor, üzerinde kafa yoruyor, fakat bir sonuca bağlayamıyordu. Aynı koğuşta kalan mahalleden arkadaşını kaç kez sıkıştırmış, fakat hiçbir şey öğrenememişti. Belki de o, görüşçüsünden duymuş, diğer arkadaşlara söylemişti. Kendisine acıyarak baktıklarını hissediyordu. Oysa Battal, bundan nefret ederdi.

İsmi görüş listesinde okunduğu zaman, bütün arkadaşları ona baktı. Onlar her ne kadar belli etmemeye çalışsalar da Battal bunu fark etti. Bu kez her neyse, o acı haberi öğreneceğini biliyor, hissediyordu. Bir an o acı gerçeğin, kendinden başka herkes tarafından bilindiğini düşünüp, aptallaştı.

Koridora çıkar çıkmaz başgardiyan peşine düştü. Battal'a hep saygı duyardı. Öfkeyle askerin birisine vurup, başının belaya gireceğinden korkuyordu. Gardiyan, askerlere işaret ederek Battal'a vurdurmamaya başladı. Her işaret verdiği askerin yanına gidip, kulağına bir şeyler fısıldıyordu. Battal bunu fark ettiğinde çok utandı. Yerin dibine geçti. Görende onu, dayak yemekten korkuyor sanırdı. Bir gardiyanın böyle bir şeyi yapamayacağını biliyordu. Normalde böyle bir şey olsa, o gardiyanın anasını bellerlerdi. Demek, durumdan idarenin bile haberi vardı...

Görüşüne karısı ve çok sevdiği yengesi gelmişti. Battal görüş kabinine girdiğinde ikisi de ağlıyordu.

Onların beş metre kadar arkalarında, iç emniyet amiri Kömürcü dikiliyordu. Ellerini göğsünde kenetlemiş, Battal'ı seyrediyordu. Göz göze geldiler. Battal, Kömürcü'nün yüzünde bir değişiklik aradı ama nafile. Adamın katran gibi yüreğinin tortuları yüzüne vurduğundan değişmesi imkânsızdı. Ardından Battal, gözlerini görüşçülerine kaydırdı. Kendi gibi onlar da yıkılmışlardı... Ama o ortamda konuşacak, içlerini boşaltacak halleri yoktu, durmadan gözyaşı döküyorlardı. Sonunda Battal, "Babam mı?" diyebildi.

Hâlâ bir şey demiyorlar, Battal'a bakarak ağlıyorlardı. Battal çıldırmak üzereydi. Bütün çılgınlığı ile yeniden seslendi: "Ne oldu babama, söyleyin?.. Öldü mü yoksa?"

Yengesi başını salladı.

Sanki o anda, Battalın kafasına bir bomba düştü. Kafasının döndüğünü, kendisini kaybedeceğini anladı. Karşısındaki zebaninin gözünün önünde düşmek ona ölümden beter geliyordu. Kendine gelmek için alnını yandaki duvara olanca hızıyla vurdu. Kömürcü, aynı anda Battal'ın arkasındaki askerlere bağırdı. "Koğuşuna götürün!"

Asker Battal'ı tutmaya çalıştı. Battal, kolunu askerden kurtardı. Kendinden emin, Kömürcü'ye bakarak konuştu, "Merak etmeyin. Ben kendimi kaybetmem," dedi.

Kömürcü karşıdan askerlere bağırdı. "Bırakın!"

Bunun üzerine Battal, tekrar görüşçülerine döndü: "Ne zaman öldü?"

"Dört ay önce."

Üçü de, gözlerinden sicim gibi yaş döküyor, ama yine de konuşmaya devam ediyorlardı. Fakat Battal'ın karısı bir kelime bile konuşamadı. Sadece yengesiyle Battal konuşuyordu.

"Köye mi götürdünüz?" diye sordu Battal.

"Evet!"

"Diğer kardeşlerim biliyorlar mı?"

İki tanesi Avrupa da işçiydi.

"Biliyorlar."

Bu arada zil çaldı. Askerler her taraftan görüşü bırakmaları için bağırıp duruyordu. Kömürcü, bir iki adım daha ileri gelerek, Battal'ın arkasındaki askere talimat verdi. "Bu, beş dakika daha görüşsün!"

Battal, Kömürcü'ye bakarak bütün kiniyle seslendi: "Sizin yardımınıza ihtiyacımız yok!.." Sonra görüşçülerine döndü ve "Kendinize iyi bakın, hoşça kalın!" dedi.

Geriye dönüp, deli divane gibi yürüdü.

Bir el kolundan tutup çekmese hâlâ gidiyordu.

"Koğuşunu geçtin Battal," dedi Başgardiyan.

O zaman Battal kendisine gelip, çevresine baktı. Zeminlere inen merdivenlerin başında olduğunu fark etti. Başgardiyan, Battal'ın kolunu bırakmadan, birlikte tekrar koğuşa doğru yürüdüler: "Başın sağ olsun, Battal!" dedi. "Biliyorum acın büyük. Ama ölümlü dünya."

"Sağ ol," dedi Battal.

Başgardiyan, koğuşun kapısını bizzat kendisi açarak, Battal'ı içeri tıktı.

Battal içeri girdiğinde koğuşta çıt yoktu.

Normalde görüş günleri, bir bayram havası yaşanırdı. İki kişi Battal'ı karşılayarak kollarından tutup, ranzaya oturttu. Herkes çevresinde bir şeyler söylüyor, teselli vermeye çalışıyorlardı. Battal'sa çoğunun ne dediğini anlamıyordu bile.

Bir süre sonra, boşalıp rahatlaması için, onu yalnız bıraktılar. Yanaklarından, yağmur taneleri gibi gözyaşları dökülüyordu.

Bu arada birisi, eline yanmakta olan, içmeye hazır bir sigara tutuşturdu... Bu sigarayı nasıl ve niçin içtiğini bile anlayamamıştı. Ama içip bitirmişti. Hem de koğuşun içerisinde. Normal bir zamanda olsa Battal, sigara içse bile, hiç koğuşun içerisinde içer miydi?.. O bunun, orada yaşayan insanlara çok büyük bir saygısızlık olduğunun bilincindeydi. İşte Battal, fiziki olarak orda yaşasa bile, bütün benliği ile babasıyla yaşadıkları acı tatlı anıların içerisine dalıp gittiğinden, sigara içecek, hem de koğuşun içerisinde içecek kadar kendini kaybetmişti.

Onun hayatta en çok sevdiği insan yoktu artık. En çok da babasının, sekiz çocuğu doyurmak uğruna, gün görmeden, hiç rahat edemeden öldüğüne üzülüyordu. Oysa Battal, mahpusta ne hayaller kuruyordu. Onu nasıl yaşatacaktı. Birlikte yaşadıkları son zamanları hatırladı. Babası ne kadar mutluydu. Battal durmadan çalışıyor, iyi de kazanıyordu. Babasının en büyük rüyası bir arabalarının olmasıydı. Battal yakalanmadan bir hafta önce babasına bu müjdeyi de vermişti. Babasına alacakları arabayı göstermiş, çok beğen-

mişti. Sevinçten uçuyordu. Her şey bitmiş, arabayı bir hafta sonra teslim alacaklardı. Ama rahat bırakmamışlardı. Çok görmüşlerdi mutluluğu onlara.

Battal'ın suçsuz yere aileden koparılarak, işkencelerden geçirilip cezaevine konulması babasını bitirmiş, tamamen çökertmişti. Küçüklüğünü anımsadı Battal. Çok yaramazdı. Her gün birileriyle kavga eder, mahalleden bazen aileler, bazen dövüştüğü çocuklar babasına şikâyete gelirlerdi.. Babası asıp keserdi onların yanında, "O eşek oğlu eşeği geberteceğim, yetti artık!." derdi. Bazen Battal duyardı konuşulanları. Ama Battal, o bağırsa da, 'asacağım keseceğim' dese de onun konuşmalarından, mimiklerinden hep memnun olduğunu çıkarırdı. Çünkü babasını tanıyan herkes, onun küçüklüğünün de Battal'ınkine benzediğini anlatıyorlardı.

Battal'ın çalışma yaşamı da babasınınki gibi çok küçükken başlamıştı. Daha on on bir yaşlarındayken gecekondu mahallelerinde simit satıyordu. Her sabah erkenden kalkar, bir arkadaşıyla Mamak'ta bulunan simit fırınından simitleri alarak mahallelere dalarlardı. Öyle ki, önceleri 'simit var, simiiit..' diye bağırırken 'si-müdü-yaaa...' diye bağıracak kadar işinde profesyonel olmuştu. Ortaokul ve lise dönemlerinde ise: Haftada en az üç dört gün okuldan sonra, meyve ve sebzeleri at arabasına yükleyerek, Ege, Tuzluçayır, Boğaziçi, Natoyolu gibi mahalleri dolaşarak seyyar satıcılık yapardı.

Bir gün sabah erkenden babası, mahalleden birisiyle kavga ediyordu. O adamı da, babasını da komşular tutuğundan adam, ağza alınmayacak küfürler ediyordu. Babası durmadan: "Şuradan defol git, Battal aşağıda uyuyor... Bak, uyanırsa kötü olur!" diyordu.

Adam, laftan sözden anlamıyor, küfretmeye devam ediyordu. Battal dışarıdaki bağırtıya uyandı. Süratle giyinirken, bu söylenenleri duyuyordu. Battal kendi bahçelerinin içerisinden sessizce adama doğru yaklaşırken babası onu görmüş, kavgayı aralayanlara bağırmıştı. "Battal gidiyor, onu tutun." Battal'ın geldiğini gören adam kaçmaya çalışmıştı ama, elli metre kadar gidemeden Battal ona yetişmişti.

"Vay canım babam vay!" dedi Battal. "Benim yiğit, güzel babam!.. Beni böyle öksüz bırakıp gittin ha!.."

Battal'ın ağlaya ağlaya göz pınarları kurudu. Gömleğinin önü tümüyle ıslanmıştı. İyice boşalmış ferahlamıştı. İki arkadaşı kolla-

rından tutarak mutfak kısmına götürdü. Bol su ile yüzünü yıkayıp daha çok rahatladı. Üzülüp kahrolsa da, kendini yerden yere çalsa da, onu geri getiremeyeceğini biliyordu. Güçlü olmalıydı. Ancak o zaman kendisine, ailesine ve insanlığa faydası dokunabilirdi. Yoksa, zaten öylesi bir ortamda diri kalabilmenin imkânı yoktu. Babasına ve diğer sevdiklerine laik olabilmenin de tek yolu buydu.

Battal süratle eski durumuna gelmeye başladı. Gerçi babasının yokluğu, onun doldurulmaz boşluğu hiçbir zaman aklından çıkmayacaktı ama kendisini bitirmek, koyuvermek ona yakışmazdı. Böylesi bir şey, onları bu hale getirenleri sevindirirdi ancak. Battal içinse, onları sevindirmek, ölümle eş anlamlıydı. Bu yüzden, birkaç gün sonra yine eski programına dönmeye başladı.

***

Gazetelerin bazı günler koğuşlara verilmesiyle tutuklular canlanıverirdi. Herkes dışarıdan haber almak, olup bitenleri öğrenmek için can atıyordu. Her birinden birer tane alındığından, çoğu zaman gruplar halinde okunurdu. Verilen gazeteler sınırlı, ayrıca her gün de verilmediğinden ilgi daha fazla oluyordu. Gazeteler, geldiği gün hiç elden düşmezdi. İkinci gün ise, koğuşun bir yerine bırakılır, isteyen alır, isterse reklâmlarına kadar okurdu.

Eğer gazetelerde, tutukluların morallerini bozacak önemli bir haber varsa, çok erken dağıtılırlardı. Zamanla tutuklular buna alıştığından, gazeteler alınır alınmaz hemen başlıklara bir göz atılır; hangi haber için verildikleri kestirilmeye çalışılırdı.

Battal'ın babasının ölümünü öğrendiği günden, üç veya dört gün sonraydı. Gazeteler büyük bir tantanayla dağıtıldı. Sayfaları çevirmeye bile gerek yoktu. Haberi, hepsi de birinci sayfadan vermişlerdi. Hele birisi "Teröristlerle Hesaplaşma." diye kocaman başlık atmıştı. Ve devam ediyorlardı. "Halk Demokrasisi örgütüne bağlı teröristlerle, güvenlik güçleri, ...İlinin kırsalında karşılaşmışlar, güvenlik kuvvetlerinin, teslim olun, çağrısına teröristlerin ateşle karşılık vermesi üzerine çatışma çıkmış, çatışmada beş terörist silahlarıyla birlikte ölü ele geçirilmiş, ayrıca çatışmada bir güvenlik görevlisi de şehit olmuştur....." Yazının yanında, kana bulanmış elbiseler içerisinde, toprağın üzerine gelişigüzel bırakılmış öldürülenlerin resimleri de vardı. Öldürülen insanların isimleri de yayınlanmıştı. Koğuştaki tutuklulardan birçoğu bu insanları tanı-

yordu. Bir anda yüzler gerildi, dişler bilendi. Sanki o insanların ölüleri getirilip koğuşun içerisine bırakılmıştı.

Sansar habere bir göz attıktan sonra, gidip her zamanki köşesine oturdu. Dalıp gitti.

Öldürülenlerin üçünü bizzat tanıyordu. Gözü kara, yiğit insanlardı. Nerede kaldıklarını, neler yaptıklarını mahkemede diğer tutuklulardan öğrenmişti. Aslında yaptıkları tek şeyin, ele geçmemek, yakalanmamak olduğunu biliyordu. Ama Sansar, onlar dışarıda dolaştıkça korkuyor, rahatsız oluyordu. Onun rahata kavuşması için, kafa adamlar yakalanmalı, ya da öldürülmeliydi.

Sansar kendisini, biraz daha güvende hissediyordu şimdi. Bu adamlar tehlikeliydi. Sansar'ın yaptığı cinsten bir ihaneti, ancak o tür insanlar açığa çıkarabilirdi. Sadece birkaç tehlikeli daha kalmıştı. Bunların bazılarıysa cezaevindeydi. Bunlar olmasa, diğerlerini kandırmak çocuk oyuncağı idi. Artık Sansar, örgütün başına geçebileceğine bile inanmaya başladı.

Çok geçmeden koğuşta, Sansar'ın etrafında bir çember oluştu. Halk Demokrasisi örgütünün koğuştaki ileri gelenleri toplanıp, durum değerlendirmesi yapacaklardı. Sansar'ın açıklamaları çok önemliydi. Çünkü o, içimizde bir köstebek var, demişti. Önce Kemal ve Sinan esrarengiz bir biçimde öldürülmüş, şimdiyse bunlar.

Bu nasıl oluyordu?.. Uzun süre eylem yapmayan, gizliliğe çok dikkat eden bu insanların yerini nasıl öğrenmişlerdi?.. Sansar'ın haklı olma ihtimali, şimdi daha da fazlaydı.

Önce herkes bir şeyler söyledi. Her kafadan bir ses geliyor, insanlar kızgınlıklarını dile getiriyorlardı. Sansar uzun süre dinledi. Herkes merakla onun neler diyeceğini bekliyordu. Sonunda kafasını kaldırarak yanında duran adama seslendi: "Bir bardak su getirir misin?"

Adam hemen fırladı. Sansar ağırdan alıyor, tutukluları havaya sokuyordu. Getirilen sudan biraz içti. Bardağı geri uzattı.

"Arkadaşlar," diye söze başladı. "En yiğit, en cesur arkadaşlarımız birer birer öldürülüyor. Hem de çatışmaya bile fırsat bulamadan. Oysa onların her biri bir orduya bedeldi. Soruyorum size: İçimiz de bir hain olmasa, bu mümkün olabilir mi?"

Bir kaç kişi öfkeyle homurdandı; "Hayır olamaz."

Çok güzel gidiyordu... Sansar devam etti. "Bana bu kadar yüklenmelerinin sebebi de aynı. Beni de yok etmek istiyorlar. Sakın

korktuğumu sanmayın. Bununla gurur duyuyorum." Dişlerini sıkarak bütün kiniyle bağırdı. "Ama bu köstebek kim, arkadaşlar?"

Koğuşta bulunan herkes, o tarafa baktı. Battal, mahalleden arkadaşıyla ranzanın öbür ucunda sohbet ediyordu. Aniden sıçrayarak, Sansar'a baktı. Karşısındaki arkadaşı da Battal'daki bu değişikliğe şaşırmıştı.

"Ne oldu Battal sana, aniden değişiverdin, kızardın?"

"Bir şey yok," dedi Battal demesine ama o korkunç sahnenin gözlerinin önünde canlanmasına engel olamamıştı. O ses, tıpkı Sansar'ınkine benzeyen o korkunç ses yine bağırıyordu: "Sen de konuşacaksın lan. Herkes konuşacak. Sizin için her şey bitti, her şey!.."

Eğer kafayı sıyırmıyorsa, Battal'ın artık hiç kuşkusu kalmamıştı.

"Battal, sende bir şey var!.. Ne oldu?" dedi, onu mahalleden çok iyi tanıyan arkadaşı.

"Yok, gardaş bir şey,"dedi Battal. "Sana bir şey soracağım."

"Tabi gardaş, sor!"

"Ya, köstebek ne demek?"

Battal'ın arkadaşı önce güldü, sonra cevapladı. "Ha, şu Kıdemlinin bağırdığı köstebek!.." Sonra ciddileşerek cevap verdi. "Ajan, muhbir demek gardaş. Niye sordun ki?"

"Hiiiiç, çok sağ ol."

Bu konuşmalardan habersiz olan Sansar, diğer tarafta nutuk çekmeye devam ediyordu. "Bu alçak içeride de olabilir, dışarıda da olabilir," diye devam etti. Belki de burnumuzun dibinde. Belki de burada, bu toplantıda... Bu söz üzerine herkes, soğuk soğuk birbirine baktı. "Bu köpeği bulup çıkarmak hepimizin görevi. Ona göre dikkatli olun..."

Battal aklını falan oynatmadığını da biliyordu. Çok büyük bir ihtimalle Sansar, çevresindekilere sorduğu 'Köstebek'in tam kendisiydi. Bu kadar gözü karalık, bu kadar sinsilik kırk yıl düşünse aklının ucundan bile geçmezdi. Tabi hiç kimse bunu söyleyen insandan şüphelenmeyecek, ama herkes birbirinden şüphelenecekti.

Battal, DAL da yaşadıklarını yeniden anımsamaya çalıştı. İşkence odasına götürüp getiren işkencecinin hiç konuşmadığını hatırladı. Hatta bir keresinde, tuvalete gitmek istediğini söylediğinde, sadece arkasından yumruk vurarak götürüp, tekrar hücresine

bırakmıştı. Şahin'in 99 diye çağırdığı işkenceci kimdi?.. Bu 99, aynı zamanda da konuşmayan işkenceci miydi?.. Sonuçta diğerleri bir şekilde ortaya çıktığı halde, o dilsiz olanla 99, niye yoktu?.... Diğer işkenceciler, hiç durmadan küfrediyor, bağırıp çağırıyorlardı. Battal büyük bir ihtimalle, konuşmayan işkencecinin Sansar olabileceğini düşündü.

Ayrıca Battal'ın karısı son mektubunda, Zile'nin çok yiğit ve cesur bir kadın olduğunu söylüyordu. Aynı zamanda, kocasının içeri girdikten sonra çok değiştiğinden bahsettiğini de yazmıştı. Tüm bunlar, Battal'ın kuşkularını tamamen doğrulamaktaydı. Demek görüşçüsünü istemeyişinin sebebi de bu olmalıydı.

Eğer Sansar köstebek ise, bu insanların yerlerini de bildiren oydu. Kim bilir daha kimlerin kanına girecekti. Battal artık Sansar'ın, bir kaybolup, bir ortaya çıkışından da şüphelenmeye başlamıştı. Belki de emniyet falan, bu danışıklı dövüşün bir parçası oluyordu. Eğer öyleyse, direnmesi de sahteydi. Öyle planlanmış olmalıydı. Belki de emniyette iken hücresine koymalarının sebebi de, kendisini konuşturması içindi. "Vay anasını" dedi kendi kendine. Eğer öyleyse çok büyük bir alçaklık, hainlik yapıyordu. Nefretle Sansar' a baktı. Diğerleri dağılmış, Sansar sırtüstü uzanmış yatıyordu. Bir anda Battalın gözüne, ağzı yüzü kan içinde bir vampir gibi gözüktü.

Battal omuzlarına büyük bir sorumluluğun çöktüğünü hissetti. Böylesi bir ihaneti bilip de saklamak da suçtu. Artık vicdanen rahatsız olmaya başlamıştı. Bunu mutlaka Halk Demokrasisi örgütünden birisine anlatması gerekiyordu. Ama onun çok güvenilir ve sır saklayacak birisinin olması gerekiyordu. Böyle birisini, hem de çok çabuk bulmalıydı. Bu kim olabilirdi?. Ona şüphelerini, yaşadıklarını anlatır, birazcık olsun rahatlardı. Ondan sonrası onların bileceği işti.

***

Sesler 15. Koğuşun açıldığı koridordan geliyordu.

"10-12. Nöbetçisiyim, nöbetimi vukuatsız olarak teslim ediyorum, komutanın!"

"12-2. Nöbetçisiyim, nöbetimi vukuatsız olarak teslim alıyorum, komutanım!"

Nöbet değişeli daha bir dakika bile olmamıştı ki koğuşun mazgalı açıldı. Yeni nöbetçi içeriye şöyle bir göz attıktan sonra bağırdı.

"Beş dakikaya kadar ders düzeni alın, laaaan. İmtihan edeceğim ona göre."

Ardından bitişikteki 16. Koğuşun mazgalından bağırdı. "15. Koğuşu imtihan edeceğim. İyi dinleyin de sizin de bilginiz artsın, anlaşıldı mı, laaaan?"

"Anlaşıldı komutanım!"

Bitirim Nuri, ortalığa konuştu. "Gomutanınız imtihan edecekmiş. Çok önemliymiş. Üniversite imtihanı gibi bir şey heralım." Battal'a bakarak şaka yollu konuşmasını sürdürdü. "Battal ağabeyin gazanacağı kesin. Ezbere bilmediği yok ki." Durup derin bir iç geçirdi. "Onu bunu boş ver de abi!.. Sen şoför, ben muavin olacaktık Ulus-Kayaş hattında da, dolmuşçuluk nasıl yapılırmış gösterecektik âleme... Battal abim benim!.. Alimallah âlemin kıralı olurduk be abi!"

Tüm koğuş, kahkaha tufanıyla 'Bitirim Nuri'nin Show'unu seyrediyor, yaralı yürekler moral depoluyordu. Bitirim Nuri, gösteriye kendisini tamamen kaptırmış, dalmış gitmişti:

"Haydi!.. Beyler bayanlar Mamak, Saymakadın, Şehitlik, Dikimevi, Cebeci, Dörtyol, Samanpazarı, Adliye, Ulus!.. Haydi, bey baba biraz ıhıver... Ihıver de şu garipleri de alalım. Hem ileride çevirme varmış ha! Yalaaaan!.. Haydi yanaş. Atlayın!"

Tutukluların çoğu kahkaha atmaktaydı. Bu kez sesini değiştirerek, bir kadın gibi konuştu. "Evladım dolu, nereye sıkışacağız?" Bir kahkaha attıktan sonra, kendi sesiyle devam etti. "Bu dolmuş mu dolu, hanım teyze?.. Hâşâ!.. Allah kuru iftiradan saklasın!.. Daha ben bu dolmuşa, on kişi daha alırım, teyzeciğim, on kişi!.. Haydi atla!"

Gelip Battal'ın omzuna dostça vurup, derin bir iç geçirerek devam etti. "Nasılım be Battal abicim?.. Çıkınca yapalım mı, bu işi?"

"Sen çok iyisin de, ben kötüyüm bu işte Nuri gardaş!"

Nuri biraz hüsrana uğradı... Arkasından merakla sordu. "Neden abicim?"

"Vallaha!.. Sen o kadar insanı dolmuşa doldurursan, ben onları düşüneceğim diye varır bir yere toslarım."

Herkes güldü... Ne güzel eğleniyorlardı. Tam bu esnada mazgal açıldı, asker bağırdı: "Hazır mısınız laaaan?"

Bitirim hemen cevabı yapıştırdı: "Hazırız!

"Şöyle düzgün okuyan birisi gelsin, önce "Atanın Gençliğe Hi-

tabını" okusun, sonra imtihana başlayacağız... Bitirim Nuri, Battal'ı göstererek seslendi. "Komutanım, bu konuda Battal'ın üzerine yoktur. Bu işin hafızı odur. Okumaymış?.. Ne okuması komutanım?.. Adam her bir şeyi ezbere biliyor, ezbereee!"

Herkes gülmekten karnını tutuyor, bir yandan da askere çaktırmamaya çalışıyorlardı... Asker öfkeyle öylesine bağırdı ki, Bitirim Nuri bile sıçradı. "Lan sen gomutanınınan dalga mı geçiyon?.. Bu adam sayımda bile ağzını açmıyo be? Gel lan buraya!.. Sana gomutanınan dalda geçmek nasılımış gösteriyim!.. Çıkar elini bakıyım..."

"Komutanım Allah, ekmek, kuran çarpsın ki doğru söylüyorum!.. Bunun ezbere bilmediği yok. Ama bu konuda burada iyice tembelleşti, komutanım... Dışarıda öğrenmiş hep."

Koğuştaki herkes gülmekten kıpkırmızı kesildi. Bitirim Nuri de mazgalın dibinde, Battal'a bakarak gülüyordu.

Ardından asker de garip garip Battal'a bakmaya başladı. İçine bir kuşku girmişti. Bir iki tur atıyor, gelip tekrar bakıyordu. Kendisi defalarca, bunları yürekten ezberlemek için okuduğu halde ezberleyememişti. Bu vatan ve millet haini nasıl ezberleyebilirdi?. Sonunda dayanamayarak Battal'a sordu. "Bu doğru mu söylüyo, lan?.."

"Doğru," dedi Battal.

Bitirim Nuri, sevinçten yerinde duramıyordu... Tabi bu arada dayaktan da yırtıyordu.

"Gel o zaman," dedi asker. "Yalan mı, doğru mu, gorelim."

Battal mazgalın yanına vararak seslendi. "Neyi okumamı istiyorsun?"

"Hepsini mi biliyon?"

"Hemen, hemen."

"İstiklal Marşı'nın son iki kıtasını oku bakıyım."

Battal normal bir ses tonuyla okudu. Asker şaşkın: "Allah Allah!.." dedi kendi kendine

Battal, ağzını mazgala yaklaştırarak askere fısıldadı. "Biz, bu ülkeyi de, insanlarımızı da, sizlere, bizim birer cani olduğumuzu anlatanlardan daha çok seviyoruz..."

"Tamam, tamam kes!" diye bağırdı asker. "Komutanına konuşup da, kafasını karıştırma. Geç yerine... Nerede lan bu koğuş, kıdemliii?.."

"Burada komutanım," diye seslendi Sansar.

"Söyle de, şöyle karşıma geçsinler, çabuk!.. İmtihan yapacağım."

"Arkadaşlar, şöyle geçer misiniz?.. Komutan, imtihan yapacakmış."

Birkaç kişi daha, mazgaldan görünen kısımlara geçti. Asker soracağı soruları eline yazmıştı. Önce ne soracağını kontrol etti. İçinden kendi kendine tekrarladı. Ardından mazgaldan içeriye, bir komutan edasıyla seslendi. "Sen gel lan, buraya. Sen, sen beyaz çizgili gömlekli. Söyle bakalım Atatürk gaçta doğdu?"

Tutuklu makineli tüfek gibi söyleyiverdi: "1881, arz ederim komutanım."

"Geç yerine!.. Sen gel lan... Cumhuriyet gaçta guruldu?"

"1982, arz ederim komutanım."

Çok hızlı söyleyivermişti. Asker şüphelendi. Fakat tutuklu görecek diye eline bakamadı. Sonunda: "Geç yerine aferim," dedi.

İçeride tutuklular yine kıkırdamaya başlamışlardı. Asker bir başkasını çağırdı: "Atanın Orduya Mesacı'nı oku bakıyım?"

Bütün süratiyle, biraz da abartarak söylevine başladı: "Zaferleri ve maceraları insanlık tarihiyle başlayan kahraman Türk ordusu... Seni, damarlarında soylu Türk kanı oldukça kimse durduramaz." Koğuş gülmekten kırılıyor, askerse şaşkınlıkla okuyan tutukluyu seyrediyordu. "Bunu orta Asya'da, Sakarya'da, Dersim'de ve cezaevlerinde defalarca kanıtladııın... Bizim Mehmetçiğin önünde kimse duramaaaaz." Askerin gözleri yaşardı. "Görevin, anarşist, terörist ve de bölücülere karşı amansız ve acımasız bir şekilde şavaşmaktııır..."

"Kes," dedi asker, tamamen ağlayıp rezil olacağını düşündüğünden. "Aferin lan!.. Her zaman böyle çalış. Haydi geç yerine..." Koridora dönüp, eline baktı. Sonra bir başkasını çağırdı:

"Sen söyle bakıyım. Ata Samsun'a gaşda çıktı?"

"1909, arz ederim komutanım!"

Askerin yüzü aniden gerildi. "Gaçta, gaçta?"

Tutuklu, anlayamazsın diye bu kez daha hızlı söyledi: "1909, arz ederim komutanım."

"U1a, sen beniminen dalga mı geçiyon?.. Şuna bak, bi de Türk olacak. Daha Ata'nın Samsun'a gaçta çıktığını bilmiyo!.. U1an yoksa sen Kürt müsün, yoksa Ermeni mi?"

"Onlar insan değil mi?"

"Gonuşma lan," diye azarladı bu kez. "Sen gomutanımdan daha mı iyi bileceksin?.. Aç elini çabuk."

"0 zaman sen söyle de öğrenelim, komutanım!"

Asker bir anda ne söyleyeceğini şaşırdı. Kötü yakalanmıştı... Sorunun cevabını bilse kolaydı. Allah kahretsin, çok çalıştığı halde unutmuştu. Elinde yazılıydı ama, temelli madara olacağım, diye eline de bakamıyordu... Sonunda hatırlamaya çalışarak:

"Eeee...hımm. Ben mi?" dedi. "Şey..." Gözlerini yumup, not aldığı elini sıktı. "Şey.. Eee.. Bin..." Elini göz hizasına kadar kaldırıp, bakmaya çalıştı ama bakamadı. Kıpkırmızı olmuştu. Tutukluya baktı, kıkır kıkır gülüyordu. Asker deliye dönüp aniden bağırdı. "Mecbur muyum lan sana söylemeye?.. Gomutanına soru sormanın suç olduğunu bilmiyon mu, laaaan?. Aç lan çabık elini. Pat-pat-pat..."

Asker dayağı istediği kadar uzatamayarak, mazgalı şakkadak kapatarak gitmek zorunda kaldı.

***

Bu arada 15. Koğuş'un önü, bir anda askerle doluverdi. İriyarı ve göbekli gardiyan, tıslayarak arkadan geliyordu. Öylesine iriyarı ve göbekliydi ki, ellerinden önce göbeği askerleri kenara savuruyor, ona yol açıyordu. Yüzü, kan oturmuş gibi kıpkırmızı olan bu gardiyan, oldum olası gülmezdi.

Çok geçmeden mazgal yeniden açıldı. Bu kez mazgaldaki göbekli gardiyandı. Çok yumuşak ve babacan bir ses tonuyla, seslendi. Fakat o haliyle bile bebeler görse korkardı. "Çocuklar," dedi. "Şimdi sizlere tek tip elbise verecekler, onu giyeceksiniz. Bu yüzden herkes, tahliye olduğunda giyeceği elbiseyi ve ailesine teslim etmek istediklerini ayrı ayrı torbalara koyup hazırlasın. Biraz sonra alacağız. Üzerlerine isimlerinizi yazmayı unutmayın. Koğuşta ceket, pantolon, parka gibi şeyler kalmayacak."

Aslında gardiyan, bunları söylemek için değil, tutuklulara niyetlerini açıklayarak, tepkilerini öğrenmek için gönderilmişti. O, bu konuların uzmanı olduğundan oradaydı. Bu yüzdendir ki, mazgaldan bakarken hep, solcuların olduğu yerlere, onların gözlerine bakarak ilk tepkilerini, on yılların tecrübe süzgecinden geçirerek yorumluyordu. Asker ne anlardı böyle bakmadan, ölçüp biçmeden.

Ayrıca gardiyan, idarenin en sadık adamıydı. Tesadüfe bak, Battal'la bu gardiyan birbirlerini dışarıda çok iyi tanıyorlardı. Dünya küçük olduğundan, şimdi de orada buluşmuşlardı. Sözde Alevi olduğunu söyleyen bu gardiyan gerçekte ise, namazında, niyazında namuslu bir Sünni vatandaşın tırnağı bile olamazdı. O, olağanüstü dönemlerin adamı olduğundan, normal dönemlerde ona gardiyanlık yaptırmıyorlardı. Tıpkı şu anda görev yaptığı toplama kampı gibi. Tam bir köle ruhuna sahipti. Olağanüstü dönemler dışında, Güvercinlikte, askeriyenin mutfak ve yatakhanelerinde çalışır, oradan gizli veya açık getirdiği, mutfak ve yatak malzemelerini mahallede satardı. Belki de, yaptığı olağanüstü hizmetler karşılığında, bu tür şeylerine göz yumuluyordu. Sanıyorum, bu gardiyansız Mamak, Mamaksız da bu gardiyan düşünülmüyor olacak ki, ne zaman askerler yönetime el koydu, o da Mamak'taydı. 12 Mart'ta da böyle olmuştu. Denizleri nasıl dövdüğünü, onlara nasıl eziyetler yaptığını, mahallede ballandıra, ballandıra anlatırdı. Mükemmel bir dedikoducuydu. 12 Eylül'le birlikte Mamak'ın yine, apar topar toplama kampına dönüştürüldüğü ilk gün, aynı gardiyan ve benzerleri, Mamak'ın kilit noktalarına yerleştirilmişlerdi. Şimdi yine vurma kırma zamanıydı... Tecrübeleri konuşturma zamanıydı... İşte, göbekli, iriyarı gardiyan da şimdi bunu yapıyordu.

Bu gardiyanın, dışarıda, ne bir dostu, ne de bir arkadaşı vardı. Öz kardeşleriyle bile kavgalıydı. En ufak bir menfaat için her türlü kötülüğü yapabilecek birisiydi. Öyle rakibinin karşısına çıkıp da, hesaplaşacak birisi de değildi. Yapacağını sinsice yapardı. Karşısına bir çocuk geçip küfretse veya vursa, bırakın karşı koymayı, "Bana niye vuruyorsun?" diyemeyecek kadar da korkaktı.

Fakat bu şahıs, Mamak'ın kralıydı. Tutuklular ona boşuna 'ALBAY' dememişlerdi. Görevi, sadece kapı açıp kapamak ve üst aramak olan bu gardiyan, her şeye karışırdı. İşini çok seviyordu. Dışarıdaki dışlanmışlığının, her an yaşadığı korkunun acısını içerideki, eli kolu bağlı insanlardan çıkarıyordu. İşte bu gardiyan, mazgaldan içeriyi sinsi süzerek yaptığı konuşmayı bitirir bitirmez, sağcıların hepsi mazgalın önüne doluştu. Her biri bir şey söylüyordu:

"Dayı elbiseleri ne zaman alacaksınız?"

"Dayı şunu, şunu da koyalım mı?"

"Vereceğiniz elbiseler üzerimize büyük veya küçük gelirse ne yapacağız?"

Tecrübeli gardiyan sağcıların söylediklerini hiç duymuyordu bile. Onların zaten çantada keklik olduklarını çok iyi bildiğinden, yarım yamalak cevaplar veriyordu ama; onun gerçekte gözü de kulağı da devrimcilerin üzerindeydi. Bir ara Battal'la göz göze geldiler... Battal'ın gözlerinde okuduğu kararlılık, gardiyanın yüreğine bir hançer gibi oturdu, yüzü tamamen kızardı, dudağı sallandı...

Devrimciler, bu tür bir uygulamanın çok kısa bir süre içerisinde yürürlüğe konulacağını zaten biliyorlardı. Diğer cezaevlerinde de benzer uygulamalar söz konusu olduğundan, gruplar ne yapacakları konusunda, kendi aralarında konuşuyorlardı. Durumdan, Battal gibi bağımsız insanlar da haberdar edilmişti. Ayrıca mahkemeler vasıtasıyla diğer bloklarla da konuşulduğu, herkesin böylesi bir saldırıya hazır olduğu söyleniyordu. İnşallah sağlıklı bir iletişim kurulmuştu.

Tek tip elbiseyi, tam da mahkemenin bir hafta ertelendiği zamana rast getirmeleri bir rastlantı değildi. Her şey planlanmıştı. Böylece hem yaptıklarını, dışarıdan gizlemiş olacaklar; hem de mahkeme için kullandıkları askerleri yıkımda kullanacaklardı.

Zorlama yoktu. Herkes gönüllü olarak eyleme katılacağını bildirmişti. Tek tip elbiseye karşılık, insanca yaşama olanaklarının verilmesi istenecekti. Bunlar küfür, dayak ve yemek alınırken tekmilin kaldırılması gibi, herkesin en temel istemleriydi.

Askerlerin kapıya dayanması ve tek tip elbisenin verileceğinin duyurulmasıyla korkan, kendisiyle sorunu olan, ruhsal durumu bozulmuş insanlarda, bir telaş başladı. Aslında herkes, bunları belirli oranlarda yaşıyordu. Fakat derecesi insandan insana çok farklıydı. Önemli olan, korkunun üzerine üzerine giderek son adımı atmaktı. Önce insanın kendi içerisindeki korkuyla baş etmesi gerekiyordu. Yoksa kararsızlıklar içerisinde boğuşan bir kişinin, onca işkenceyi göğüslemesi imkânsızdı.

Fakat başlangıçta, tutukluların hepsi de, birlikte yaşadıkları, aynı kaderi paylaştıkları arkadaşlarından utandıklarından direnişe katılacaklarını söylemişlerdi. Aslında herkes, yaşam koşullarının iyileştirilmesini yürekten istiyordu ama bunun Mamak'ta kolay olmadığını da çok iyi biliyorlardı. Zaten telaşın sebebi de buydu.

Devrimcilerin tümü, kapının yanından ayrılarak, köşeye çekildi. Bunu fark eden gardiyanın yüzü, tamamen ekşidi. Kendi kendine:

"Anlaşılan bunlar böyle giymeyecekler" diyerek mazgalı kapattı.

Bu arada sağcılar da, bir şeylerin olacağını fark edip, yataklarının üzerine çekilerek endişeyle beklemeye başladılar.

Korkunç sessizlik.

Ya, kendin ve arkadaşlarının insan gibi yaşaması için işkenceleri göze alacaksın; ya da işkenceden geçici bir süre kurtulmak için insanlık onurunu ayaklar altına aldırtacaksın. İşte, o korkunç sessizlik içerisinde, tutukluların beyinlerinde bu iki zıtlık savaşıyordu. Bazıları ise, çoktaaaan kararını verdikleri, kendi içlerindeki düşmanı yendikleri için, sanki hiçbir şey olmayacaklarmış gibi hareket ediyorlardı.

Koğuşta sadece bir kişi diğerlerinden çok farklıydı. Korkusunu belli etmemek için bütün marifetini gösteren bu kişi, Sansar'dan başkası değildi. Bir an önce gelip kendisini kurtarmaları için, bildiği üç beş duayı tekrarlayıp duruyordu. Çünkü o, tartışmaların içerisinde olduğu için, bu elbise meselesinin, ondan öncekilerden farklı olacağını çok iyi biliyordu.

Tutuklular, işte geldiler, işte gelecekler diye bir belirsizlik içerisinde kıvranırken, koridorda bir kıpırdama oldu. Bazı tutuklular, kapıya yanaşıp ne olup bittiğini anlamaya çalışırken, dışarıdan sesler gelmeye başladı.

"Giymeyeceğiz arkadaşlar."

Bu iki kelime, 15. Koğuştaki bütün devrimci ve yurtseverlerin dişlerini hınçla birbirlerine kenetledi... Askerlerin arasından bir ses, hem de kendi canları, aynı talebi dile getiriyordu. Aynı ses, başlayan dayak patırtıları arasından yeniden duyuldu. "Ya insanca yaşamamızın olanakları sağlanır, ya da onurluca ölürüz. Zaten her gün öldürmüyorlar mı?"

Bu değerli insan her kimse, ağzını kapatmaya çalışıyor olmalılar ki, sesi boğuk geliyordu. Sinirler bir anda gerildi. O an ölüm bir hiçti. Yıllardan sonra ilk kez, bir insan feryadı, tutuklular için, insanlık onuru için bir şey istiyor, feryadı Mamak'ın karanlıklarını yırtıyordu.

Çok geçmeden başka bir ses, bir boğuşmanın, bir uğultunun içerisinden yükseldi. "Mamak'ta işkenceye son!"

Bu sözler, bombanın fitilini ateşledi. Mamak'taki bütün devrimci ve yurtseverler aynı anda aynı sözleri tekrarladı.

"Mamak'ta işkenceye son!.. Mamak'ta işkenceye son!..."

O ana kadar hiçbir gürültü, hiçbir ses Mamak'ı bu kadar sarsmamıştı. O öfkeli, o hınçla dolu insanlar öylesine bağırıyorlardı ki, yer gök inliyordu. Bu sesler, o veremli ciğerlerden, o soluk yüzlerden çıkıyordu ve 12 Eylül' den sonra ilk kez, kendileri için bağırıyorlardı. İnsan gibi yaşamak için direnerek ölmek, her gün öldürülmekten, aşağılanmaktan daha iyi idi. Askerler, susturmak için her taraftan bağırıyor, kapıları tekmeliyor, pencerelerin parmaklıklarına çıkıp tutukluların üzerlerine tükürüyor, ama hiçbir şey engel olamıyordu. Her slogan on kez tekrarlanıyordu. İlki bittikten sonra bu kez, 15. Koğuştan bir tutuklu haykırdı. "Kahrolsun işkence, yaşasın ööööölüm!"

Bütün Mamak aynı anda haykırdı: "Kahrolsun işkence, yaşasın ööööölüm!.. Kahrolsun işkence, yaşasın ööööölüm!.."

Ardından tecritler tarafından bir ses yükseldi: "İşkencecilerden hesap sorulaaaacak."

Tüm devrimci ve yurtseverler haykırdı: "İşkencecilerden hesap sorulaaaacak. İşkencecilerden hesap sorulaaaacak!.."

Çatılar ve havalandırma da askerle dolmuştu. Koridorlarda gezinen, koşuşturan sayısız ayak sesleri vardı. Tek tip elbiseyi zorla giydirmek için hava boşluğuna çıkardıkları koğuşu bırakmışlar, telaşa kapılmışlardı.

Devrimci ve yurtsever tutuklular, bu üç sloganı sesleri tükeninceye, yoruluncaya kadar haykırdılar.

Ölüm sessizliği.

İki tarafta söyleyeceğini söylemiş, cezaevi idaresi artık, tek tip elbiseyi kolayca giydiremeyeceğini öğrenmişti. Anlaşılan bu iş, işkencesiyle ünlü bir gardiyanın, yüzüne sahte bir gülümseme geçirmesiyle olmayacaktı. Bu yüzden, emri veren makamlarla yeniden görüşülmesi ve yeni bir strateji belirlenmesi gerekiyordu.

Çok geçmeden havalandırma ve çatılardaki askerlerin nöbetçi olanlar dışındakiler geri çekildi. Koridorlar ıssızlaştı. Mazgallar kapandı. Binlerce kişinin kaldığı cezaevinde çıt yoktu. Sanki cezaevi boşaltılmış, içeride in cin top oynuyordu.

O gün öğle yemeği saat birde geldi. Aslında yemek falan unutulmuştu. Kesinlikle verilmeyeceği sanılıyordu. Tutukluların, yemek tekmilini duyunca şaşkınlıkları daha çok arttı. Çok geçmeden 15. Koğuşun kapısı açıldı. O gün yemek görevlisi olan sağcılar dışarı çıkıp, yırtılırcasına tekmil vererek yemekleri aldılar. Çeşitli

varsayımlar konuşularak yemekler yendi. Bu meselenin böylece kapanıp gideceğini hiç kimse düşünmüyordu. Mutlaka bir şeyler olacaktı.

Cezaevi idaresi büyük bir ihtimalle, koğuşlardaki ispiyoncuların ve sağcıların görüşünü almıştı. Onlar da, sol kesim arasında sağlam bir birliğin olmadığını, birbirlerine güvenmediklerini anlatmış olacaklar ki, kolayca giydireceklerini düşünmüşlerdi. Aslında birlik, beraberlik ve birbirlerine güven konusunda sol kesimin durumu gerçekten içler acısıydı. Bunlar idarenin baskısından çok, kendi eksikliklerinden kaynaklanıyordu... İşin acı tarafı, onları bir araya getiren en büyük etmen idarenin baskısıydı.

Fakat bireysel olarak herkesin, kötü uygulamalardan dolayı patlama noktasına geldiği bir gerçekti.. Baskılar, aşağılamalar insanların büyük çoğunluğunu bilemiş, kemikleştirmişti. İşte idarenin hesap edemediği, aklına bile getiremediği gerçeklik buydu.

Saat ikiye çeyrek kala aynı gardiyan 15. Koğuşun kapısına yerinden dayandı. Mazgalı açtı. Bu kez yüzünde, gülümsemenin ne gerçeği, ne de sahtesi vardı. Bunun anlamı, kozlarını bu kez onlar da açık oynayacaklardı. Ve bunu 15. Koğuşla oynamaya karar verdiklerine göre, çok iddialı olmalıydılar. Sonunda gardiyanın iyice sarkmış dudağı kımıldadı: "Lan kıdemliiii, koğuş listesini getir."

Sansar koğuş listesini götürüp, gardiyana uzattı. Gardiyan listeye bir göz attıktan sonra, içeriye yeniden seslendi. "Şimdi tek tek dışarı çıkıp, elbise giyeceksiniz. İsmini okuduğum görüşçüsüne vereceği elbise torbasını da yanında çıkarsın."

Sol kesim, koğuşun ortasında toplandı. Bir kısmı "Çıkalım,", bir kısmı ise "Çıkmayalım," diyordu.

Battal da çıkmama taraftarı idi. Dövülmek için onların ayaklarına gitmektense, içeride kalıp, birbirlerine kenetlenerek askerleri daha fazla uğraştırmayı amaçlıyorlardı. Ayrıca tek tek çıkmak bazı tutukluları ürkütüyor, korkutuyordu. Zaten tek tek çağırmalarının gayesi de buydu.

Sansar ise, tek tek çıkılmasını isteyenlerdendi. Belirsizlik, kafa karışıklığı hep onun işine geliyordu. Bu mantığa göre, askerin her dediği yapılacak sadece tek tip elbise giyilmeyecekti.

Sonuçta tek tek çıkmaya karar verildi. Bu kararın alınmasında Sansar'ın büyük bir etkisi olmuştu. Çünkü sayıca çok olan Halk

Demokrasisi örgütü üyeleri arasında çok nüfuzlu biriydi.

Daha işin başında tutuklular, kendi aralarında anlaşmazlığa düşmüşlerdi. Fakat umutlarını yitirmemişlerdi. Bu arada gardiyan, soyadı sırasına göre ilk ismi okudu. Bu, sol kesimden birisiydi. Giymeyeceği için eline çanta falan almamıştı. Koğuşun kapısı aralandı, tutuklu çıkınca, hemen örtüldü. Gardiyanın sesi dışardan geliyordu. "Giyecek misin, giymeyecek misin?"

Çıkan tutuklu, sert bir şekilde haykırdı. "Giymeyeceğim!.."

"O zaman şu tarafa."

Biraz sonra küfürler, tehditler, bağırtılarla birlikte darbe sesleri gelmeye başladı. On dakika kadar kapı açılmadı. Bu süre zarfında, dışarı çıkan tutuklu dövüldü, elbise giymesi için zorlandı.

Bu tutukluların tek başlarına verecekleri bir sınavdı. Yanlarında ne bir arkadaşları gidiyor, ne de yüzlerce asker arasında, bir canın yardımını görüyorlardı. Gardiyan bir başka isim okudu. Bu da sol gruptandı. Biraz sonra yeniden bağırtılar, çığlıklar gelmeye başladı.

Dışarıdan işkence sesleri gelmeye başlayınca, koğuştaki tutuklular, kendiliğinden iki kampa bölünüverdi. Tüm sağ kesim kapıya yakın bir yerde, ellerinde elbise çantaları olduğu halde, bir sıra oluşturmuşlardı. Fakat işkence görmeyeceklerini bildikleri halde, sanki işkenceye kendileri gidiyorlarmış gibi birbirleriyle dahi konuşmuyorlardı.

Sol kesim ise, kapıya uzak köşede, toplu bir şekilde bekliyor, kendi aralarında fısıltılarla konuşuyor, kapıdan ismi okunan, arkadaşlarından ayrılarak dışarı çıkıyordu. Fakat sıra kendilerine yaklaştıkça, insanların tepkileri de artıyor, kaygıları ve korkuları büyüyordu.

Solcuların arasından önce üç kişi, elbise çantalarını ellerine alarak, sessizce sağcıların oluşturduğu sıranın arkasına geçti. Bunlar gizlice çantalarını bile hazırladıklarına göre, demek kararlarını çok önceden vermişlerdi. Ama her şeye karşın, morallerin bozulmasına neden oldular. Tabi ki, işkenceye göz göre göre gitmek kolay değildi. Bunu herkesin göze alması imkânsızdı ama, tutukluların uğrunda işkence görecekleri şeyler de öyle eften püften şeyler değildi. Zaman geçtikçe, sol kesimden yeni katılımlar sonucu sağcıların kuyruğu uzadı. İçlerinde, siyasi mahkûmların hiç ummadıkları, böyle bir şey yapacaklarını akıllarının ucundan bile geçirmedikleri insanlar da vardı. Aslında bu tür şeyler çok normal olmasına kar-

şın, birçok tutukluyu hayal kırıklığına uğrattı. Morallerini bozdu. Tüm bunları, kapıda isim listesini okuyan göbekli gardiyan da görüyor, için için seviniyordu.

Karşı sıraya geçenler, giderken arkadaşlarına hiçbir şey söylemeden, yüz hatları tamamen değişmiş olarak, büyük bir çöküntü içerisinde, sağcıların yanına varıp dikiliyorlardı. Yıllardır etlerinde kemiklerinde hissettikleri, geçe gündüz yaşadıkları işkence korkusu insana, yapmak istemediği, nefret ettiği bir şeyi bile yapmak zorunda bırakıyordu... Tam bir sınavdı, gerçek bir denemeydi bu. Böyle bir engeli aşmak, kuru gürültü istemiyor; yürek ve inanç istiyordu. Herkes korkuyor, titriyordu. Korkmamak titrememek elde değildi. Herkes, kendi içerisindeki zıtlıkla savaşıyor; karşı sıraya geçip geçmeme konuşunda, beyinlerde bin bir türlü düşünce dolaşıyordu. Genellikle içindeki düşman sana hiç durmadan: 'Sakın haa, direnme!..' diye bar bar bağırıyordu. 'Sakat kalırsın, sürünürsün!.. O kadar askerle, devletle başa çıkamazsın. Boşa kendini ezdirme!.. Biraz sonra diğerleri de pes edip senin doğru olduğunu anlayacaklar!..' gibi sözleri tekrarlayıp duruyordu. İçindeki düşmanın ufacık bir sözüne kanmaya gör, o çabucak büyüyüp bütün benliğini ele geçiriyordu. Böyle bir insanın, öylesi bir ortamda artık direnmesi imkânsızdı.

Direnmek, onca dayağa, işkenceye katlanmak kolay değildi. Hiç acımadan bir taşa vurur gibi vuruyorlardı. Her şeye karşın bir kişinin, bitirilmeye çalışılan kişiliği ve onuru için, içinde büyüyen korkunun üzerine yürüyebilmesi; kendini ateşin içerisine atabilmesi, insanlığın en soylu davranışlarından biri olsa gerekti.

"Selim Kıymetbilir!"

Sansar kıpkırmızı, kapıya yöneldi. Çok çaba harcadığı halde, korkusuyla baş edememişti. Hatta önemli operasyonlarda kendisine korunacağı sözü verilmesine karşın... Ya korumazlar da askerlerin eline verirlerse ne yapardı?

Fırtınanın gelişini anlayan serçeler gibi titriyordu. Dışarı çıkması için kapı açıldığında cezaevi müdürü Albay Taci'yi koridorda görmese düşüp bayılacaktı. Onu görür görmez, derince bir "Ohhhhh" çekti. Ancak o, Sansar'ın imdadına yetişebilirdi. Mutlaka albay, onun için gelmişti. Eğer, işkenceye götürürlerse, ne olursa olsun, elbiseyi giyeceğini söyleyecekti. Artık dayanacak gücü falan kalmamıştı. Fakat daha Sansar dışarı bile çıkmadan, hatta

göbekli gardiyan ağzını bile açmadan Albay bağırdı. "Giyiyor musun, giymiyor musun?"

"Giymiyorum," dedi Sansar.

Albayla göz göze geldiklerinde, kurtarılacağının sinyalini almıştı.

"Alın şu it oğlu iti kafese," dedi albay. "Bu ibne zehirliyor hepsini. Ben ona yapacağımı bilirim."

Askerler, itip kakarak Sansar'ı götürdü. Sansar'sa sevinçten uçuyordu.

Albayla Sansar, herkesin gözü önünde yaptıkları bu rolden epeyce eğlenmişlerdi ama yalancıktan da olsa Sansar'ın bu tavrının işkence sırası bekleyen birçok tutukluya moral vereceğini hiç hesaba katmamışlardı. Sansar'ın "Giymiyorum!" diye haykırması ve arkasından kafese götürülmesi, birçok tutuklunun kin ve nefretini doruğa çıkarmış, direncini artırmıştı. Herkes şimdi onun, özel işkenceye tabi tutulacağını biliyordu. Önder konumdaki bir kişi o şartlarda direnirse, kendileri niye direnmesinlerdi. Önder kadronun tutumu, sempatizanlar üzerinde her zaman çok belirleyici oluyordu. Çok garip gelecek ama, belki de, 15. Koğuşun, A-Bloktaki en dirençli koğuşlardan biri olmasının nedeni, Sansar'ın varlığı idi.

Battal'dan önce sırada bir sağcı vardı. O çıkar çıkmaz Battal'ı çok iyi tanıyan gardiyan, Battal'ın ismini okudu. "Battal Tekin!"

Battal, elleri bomboş olduğu halde, dimdik kapıya yanaştı. Bakıştılar. Normalde Battal'la her göz göze geldiklerinde yılışır, ona karşı nazik olmaya çalışırdı. Sadece ona yapacaklarını kendisi yapmaz, askerlere yaptırırdı. Fakat bu kez çok ciddi idi. Bir süre Battal'ın yüzünü inceledi. Battal'ın eli boş olduğuna göre giymeyeceğini biliyordu ama, en azından sevinmek, kendinden geçmek için yüzünde korku aradı. Bulamayınca yüzü tamamen çirkinleşti. "Giyiyor musun, giymiyor musun?"

"Giymiyorum."

Sanki işkenceye Battal'ın yerine o gidiyormuş gibi kıpkırmızı oldu. Kafasıyla Battal'ın gideceği yeri gösterdi. Battal, gardiyanın işaret ettiği yöne döndü. Tüm koridor asker doluydu. Askerlerin arasından yürüyerek koridor girişine kadar geldi. Yan taraftaki bir boşlukta, sağcılar ve giymeyi kabul edenler, üzerlerine uygun elbise seçiyorlardı. Yürümeye devam ederken Sarı Çavuş, Battal'ın önüne geçti: "Bak bir daha söylemem haaaa!.. Giyiyor musun,

giymiyor musun?"

"Giymiyorum!"

Çavuş bütün kızgınlığı ile hava boşluğunu işaret ederek: "O zaman şu tarafa," diye bağırdı.

Battal yanaşırken, ağzına kadar askerle dolu olan koca alan, ikiye bölünüp yol verdi. Yürüdükçe arkasında bıraktığı boşluk geri kapanıyordu. Bir süre sonra Battal, sanki askerler tarafından yutulmuş, görünmez olmuştu. Çevresini saran askerlere baktı. Yüzleri taşıdıkları ruhun, çirkin görüntüsünü yansıtıyordu. Hareketleri, yüz mimikleri, alaylı gülüşleri, aşağılayıcı konuşmaları... Ne denli robotlaştıklarını ve acımasızlaştıklarını gösteriyordu... Bu yıkım mangasının hepsi seçme olmalıydı.

Bir ara Battal'ın gözüne, yan taraftaki duvara döndürülmüş çıplak insanlar ilişti. Onların direnenler olduğu kesindi. Fakat onlara bakamadı.

Tam karşısında, elindeki copla diğer eline ağır ağır vurarak, sırıtmakta olan iç emniyet amiri Kömürcü dikiliyordu. Yanında diğer subaylar vardı. Battal o ana kadar, daha bir cop bile yememişti. Çevresindeki askerlerin ellerinde, coplar, sopalar ve demir çubuklar vardı. Arkasındaki askerler, Battal'ı biraz daha itekleyince, Kömürcü ile göğüs, göğse geldi. Kömürcü elindeki copu Battal'ın göğsüne dürtüp, burnundan soluyarak seslendi: "Bak hemşerim!.. Kendini ezdirmeden, giyecek misin, giymeyecek misin?"

"Giymeyeceğim!"

"O zaman üzerindekileri çıkar."

"Çıkarmıyorum!"

Öfkeyle dişlerini sıkıp, yüzünü buruşturan Kömürcü, elindeki copla Battal'ın kafasına bir tane vurup yana çekilirken, etraftaki dövmek için can atan askerlere seslendi. "Yıkın!"

Askerler hemen Battal'ın üzerine üşüştü. Bir kısmı, eline her fırsat geçirdiğinde tekme, yumruk veya elindeki her neyse onunla vuruyor; bir kısmı ise üzerindeki elbiseleri çıkarmaya çalışıyordu. Battal' a vuracağım diye birbirine vuran askerler de vardı. Battal'ın tek yaptığı şeyse: Yere kolayına yıkılmamak ve üzerindekileri çıkarttırmamaktı. Onları ne kadar uğraştırırsa tutukluların lehine, onların da aleyhine idi. Çünkü içeride sıra bekleyenler, geçen zaman süresinden her giden kişinin askerleri ne kadar uğraştırdığını biliyor, moral buluyorlardı. Sadece koğuştakiler değil, giymeyi

reddeden, yan duvara dizilmiş çıplak tutuklular da moral kazanıyorlardı...

Askerler o kadar çoktu ki, bir kaç defa Battal'ı havalandırdılar. Fakat her biri bir tarafa çektiği için bir türlü yatıramıyorlardı. Subaylar başlarında olduğu için çok telaşlanıyor, ne yapacaklarını şaşırıyorlardı. Herkes nefes nefese kalmıştı. Aslında sadece iki kişi tutsa, daha kolay yatırabilirlerdi. İş uzadıkça daha çok azgınlaşıyor, tamamen saldırganlaşıyorlardı.

Bu arada Battal, özellikle kafasından çok darbe aldı. Sonunda akıl edip birkaçı bacaklarından tutup yere yatırdılar. Tam sırtının üstüne yatırmışlardı ki bu kez Battal, yattığı yerde elbiselerini çıkarmalarına mani olmaya çalıştı. Bu esnada tam gözüne bir cop darbesi yiyince, gözünde şimşekler çakıverdi. Sıkıca tuttuğu elbiselerini gevşetip, ellerini gözlerine kapadığından, zaten birçok yerinden yırtmış, parçalanmış olan pantolonunu çekip aldılar. Zaten, üzerindeki gömlek ve atletin parçaları daha önce askerlerin ellerinde kalmıştı. Bu arada pantolonuyla birlikte külotu da gittiğinden, sanki daha önemliymiş gibi, bu kez ellerini gözlerinden çekip, penisini kapatmaya çalıştığından daha fazla kendini sıkmadı, sıkamadı.

Artık çıplak vücuduna vuruyorlardı. Askerlerden birisi ise: Copun ucuna taktığı külotu Battal'a uzatıyor, Battal almak için uzandığında geri çekiyordu. Külot Battal için çok önemliydi. Bu yüzden sonunda, canını dişine takıp, taa burnunun dibine sokulmuş olan külotunu kaptı.

Sonra tutup, Battal'ı ayağa kaldırıldılar. Battal, külotunu giymek için her ayağını kaldırdığında askerler, yerdeki ayağına veya baldırına vurarak dermanını kesiyorlardı. Sonunda o darbeler altında, külotunu giymeyi başardı... Sonunda, Battal'ı da götürüp diğer çıplak tutukluların yanına diktiler.

Duvara dikmekle de dayak durmuyor, isteyen askerler istedikleri kadar tutukluların çıplak bacaklarına, sırtlarına vurup duruyorlardı. Anlayacağınız şamar oğlanı gibi gelen vuruyor, giden vuruyordu.

Bir dakika bile geçmeden bir başka tutuklu getirildi. Duvara dikilenlerin kulağı hep arkalarındaydı. Kimin getirildiğini, nasıl direndiğini bir kelime bile kaçırmadan duymaya çalışıyorlardı.

Getirilen her tutukluyla ilk önce Kömürcü konuşuyordu. Genel-

likle "Bakın bu iyi bir çocuğa benziyor. Bu kesinlikle giyer. Boşa çocuğu dövmeyin... Ne diyorsun?.. Giyecek misin, giymeyecek misin?.." Bu ve benzeri sorulara oraya kadar gelen herkesin cevabı "Giymeyeceğim!.." oldu. Bu sözcükler, duvarda çıplak dikilen tutukluların morallerini yükseltiyor, güçlerine güç katıyordu. Sadece üç tutuklu, dayak başladıktan sonra "Giyeceğim giyeceğim!.." diye bağırdı. Böylesi durumlar, direnenlerin morallerini doğal olarak bozuyordu. Daha da önemlisi: Her şeyi dayakla halledebileceklerini düşünen zihniyeti umutlandırıyordu. Böylesi durumlarda daha fazla yüklendikleri kesindi. Her "giyeceğim" diyene iç emniyet amiri olan Kömürcü herkesin duyması için sesini yükselterek: "Ha şöyle imana gel. Başından söylesen de bizi uğraştırmasan olmaz mı?.. Ama zararın neresinden dönersen kardır. Aferin sana!.." diyordu. Sonra da askerlere dönerek "Oğlum bu delikanlıya, güzelinden bir elbise seçin!.." diye ekliyordu.

Bütün koğuş, bu şekilde tek tek dışarı çıkarıldıktan sonra, direnenleri yine cop ve sopa darbeleri altında koğuşa soktular. Sağcılar ve giymeyi kabul edenler çoktaaaan girmişlerdi.

Ne sağcılar ne de giymeyi kabul eden sol kesimden insanlar hiç konuşmuyor; garip, garip içeriye sadece külotlarıyla giren, kafası gözü şişmiş, fakat gülümseyen insanlara bakıyorlardı.

İçerde sayım yapıldı. Elli beş kişilik devrimci ve yurtsever insanların otuz üç kişisi, tek–tip elbiseyi giymemişti. Bu otuz üç kişiye, hâlâ koğuşa getirilmeyen Sansar da dâhildi. Her ne kadar o, kafese götürülmüş ise de, giymediğine kesin gözle bakılıyordu. Zaten giymiş olsa, tekrar koğuşa getirilirdi. Bu, öylesi vahşetin yaşandığı bir ortamda çok iyi bir rakamdı. Direnişe katılanlar, ilk sınavı bu şekilde atlattıkları için sevinçliydiler. Bu arada tekrar dışarı çıkarabilirler düşüncesiyle, çıplak vücutlarına pijama veya eşofman gibi şeyler geçirdiler. Olmayanlar direnişe katılmayanlardan aldılar.

Koğuşta her şey bir anda değişivermişti. Direnişe katılmayanlar, kendiliklerinden direnişçilerle konuşmamaya başladılar. Her halleriyle, büyük bir utancın ve çöküntünün izlerini taşıdıkları belli oluyordu. Artık şu bu grup veya örgüt yok, direnişe katılanların bütünlüğü vardı. Veya Battal, böyle olduğunu zannediyordu. Birlikte konuşuluyor, dertleşiyorlardı.

Bu arada sağcılar ve tek-tip elbiseyi giymeyi kabul edenler, el-

biseleri üzerlerine uydurmaya çalışıyorlardı. Kimisi bir taraflarını büyültüyor, kimisi kısaltıyor, fakat kimse ağzını açmıyordu.

Akşam sayımından önce, tüm koğuş tekrar koridora çıkarıldı. Yeniden eyleme katılanlar yıkılarak, külot hariç üzerlerinde ne varsa hepsi yırtılarak alındı. Döverlerken bir yandan da "Söyle lan, giyiyor musun?.." diye bağırıyorlardı. Herkes lal olup konuşmadı.

İçeri girince, yeniden bir şeyler bulup-buluşturarak üzerlerine giydiler. Geride pek giyecek bir şey de kalmıyordu.

Yakın koğuşlarla, su boruları vasıtasıyla haberleşme sağlandı. Her koğuşta, sayı daha düşük de olsa, direnenler vardı. Fakat kesin bir şekilde nelerin yapılacağı, nasıl tavır alınacağı konularında ortak bir görüş yoktu. Böylesi belirsizlikler ise, insanlar üzerinde olumsuz etki yapıyordu. Mesela dışarı koridora çıkarıldıklarında direnişçilerin bir kısmı, askerin söylemesi üzerine üzerindeki elbiseleri kendiliğinden çıkarıyordu. Bir kısmı ise çıkarmıyor, askerler zorla yırtarak alıyorlardı. Böylesi farklılıklar bile idareyi cesaretlendiriyor, direnişçilerin ise, morallerini bozuyordu.

O gün, akşam sayımı erken başladı. Fakat her koğuşun sayımı saatler alıyordu. Baskıyı artıracakları kesindi. Zaten, o zamana kadar yaptıklarıyla umutlarını kesip, tutukluların istediklerini kabul etmelerini beklemek aptallık olurdu.

15. Koğuş, hazırlanmış sayımı bekliyordu. Tek tip elbisenin giyilmesiyle koğuş, fiziki olarak zaten iki kampa ayrılmış oldu... Herkesin nefret ettiği, ama insanların gönülsüz giymek zorunda kaldığı, koyu mavi elbiseler ortalıkta dolaşıp duruyordu. Koyu mavi elbise, insanın ruhunu karartıyordu. Asker mantığı, sadece insanların kimliğini, ruhunu değiştirmeyi yetersiz görüp, görünüşlerini de tek tipleştirmeyi amaçlıyordu. Böylece insanları fiziki olarak da bir koyun sürüsü haline getirip, gütmeyi tasarlıyorlardı...

Kulak zarlarını patlatırcasına çıkan bir gürültüyle çıktılar sayıma. Her nedense askerler, mavi hayranı olmuşlardı o gün. Acaba gökyüzüne, mavilikler içerisinden göz kırpan yıldızlara, o güzelim denizlere ve ırmaklara da hayran mıydılar? Maviye, maviliklere âşık olan bir insan, diğer renklere düşman olabilir miydi? Ama askerler, mavi dışındaki her renge saldırıyor, onları yok etmek istiyorlardı.

Çıkıştaki ilk fasıl bittikten sonra sayıma geçildi. Her günkü gibi sayıldılar. Fakat bu kez kimse çekilmedi. Sayım bittikten sonra

sayım çavuşu, "Elbise giymeyenler!.. İki adım ileriiii marş!.. Elbise giyenler, sağa sola dön! İstikamet koğuş! Koşar adıııın, marş marş!" diye komut verdi.

Koğuşun kapısı kapatıldı, kilitlendi, sürgülendi.

Elbiseyi giyenler koğuşa girerken, askerler bağırmamıştı bile. Anlaşılan seslerini bile boşa harcamak istemiyorlardı. Ya da elbiseyi giymeyen hainlerin yanında, onlar uslu çocuk olduklarından bağırmamışlardı.

Yine baş başaydılar. Anlaşılan yarın bıraktıkları oyunu oynamaya devam edeceklerdi.

Kapı örtülür örtülmez, kinlerini kusmaya başladılar. Hiç zaman geçirmeden çavuş komut verdi: "Sağa dön, uygun adıııın, marş!"

Zemin katlara doğru, düzensiz adımlarla yürünmeye başlandı. Zaten düzgün yürüseler de, yürümeseler de durmadan dayak yediklerinden kimse rahatını bozmuyordu. Merdivenlerin yanına vardıklarında durduruldular. İlerisi karanlıktı. Veya tutukluları etkilemek için lambalar söndürülmüştü. Tutuklular, belli aralıklarla yüzleri duvara gelecek şekilde dikildiler.

"Dört kişi gönder," diye bağırdı, daha ilerideki karanlıklar içinden bir ses.

Burasını Battal hemen hatırladı. Babasının ölümünü öğrendiğinde, yanlışlıkla buraya kadar gelmiş, başgardiyan tarafından geri koğuşuna götürülmüştü. Babasını anımsadı. 'Canım babam!' dedi kendi kendine. 'Suçsuz olduğumu biliyordun. Zaten seni yiyip bitiren de o oldu ya!.. Kendi evimizi, ailemizi, mahallemizi canilere karşı savunmasaydık bizim insanlığımız nerede kalırdı, baba?.. Bunu sen de bildiğin için, hep gurur duydun oğlunla... Şimdiyse idamla yargılanıyorum. Biliyorum bu haberi de alsaydın, tamamen kahrolurdun. İnan bana baba, burada elim kolum bağlı olsa da, tırnaklarım, etlerim parça parça koparılsa da, onurumu, onurumuzu çiğnetmeyecek, senin kemiklerini sızlatmayacağım!..' Gözlerinden yaşlar döküldü. Askerlerden ağladığını saklamak için duvara iyice yapıştı. Eğer görseler, belki de dayaktan korkup ağladığını sanacaklardı. On, on beş dakika kadar sonra bir dört kişi daha istediler. Götürülen insanlar bir daha geri getirilmiyordu. Tutuklular, elbiseyi giyme dışında bütün kurallara uyduklarından, cezaevi yönetimi onları kılıktan kılığa sokarak morallerini bozmaya çalışıyordu. Hem böyle bir eyleme girerek açıkça meydan okuyacaksın, hem de

her emredilen şeyi harfiyen yerine getirmeye çalışacaksın. Bu çelişkili durum, birçok eylemcinin gücüne gidiyordu.

"Ben giyeceğim komutanım!.. Komutanım, ben giyeceğim!"

Bu ses Battal'ın yanındaki tutukludan çıkmıştı... Ses öylesine titrek ve derindendi ki, korku ve utanç yüklü olduğu hemen anlaşılıyordu. O kadar kısık sesle söylemişti ki, mırıldanır gibi, çevredeki askerler bile duyamamıştı. Ama Battal şaşkınlıkla dönüp baktı. Adamın korkudan eli ayağı titriyordu. Oysa bu kişinin karşısına geçip politika konuşmak, herkesin harcı değildi. Ne olmuştu buna?..

Adam bir süre sonra yeniden, fakat daha yüksek dozajda seslendi. "Komutanım ben giyeceğim."

Sanıyorum, o karanlıklar içerisine götürülmeden önce kurtulmak istiyordu. Ruhuna çaldığı karadan nasıl kurtulacaksa?

Bir anda, bütün direnişçiler sarsılıverdi. Moraller ister istemez bozuldu. Askerlerse sevinçten uçuyorlardı. Bir kısmı, ileride karanlıklar içerisindeki yıkıma komuta eden, komutanları Kömürcü'ye müjdeyi vermek için koştu.

"Komutanım!.. Komutanım!.. Birisi 'elbiseyi giyeceğim' diyor."

"Güzeeeel, çok güzel!" diyerek geldi komutan. Giymek isteyenin omzuna vurarak: Maşallah maşallah!.. Hem de bu çocuk giyiyor..." Sonra askere dönerek, "Oğlum, bunu koğuşuna götürün... Bir de sorun bakalım, başka giyecek var mı?" dedi.

Askerler sağdan soldan bağırdı:

"İçinizde başka giyecek var mı, lan?. Söylesenize laaaan!.. İçinizde başka giyecek var mı?.. Yok komutanım!"

"Tamam," diye bağırdı komutan karanlıktan. "Dört kişi daha gönderin."

Battal'ın yanı başından, giymek isteyeni alıp götürdüler. Aslında o da giymek istemiyordu. Hatta sağcıların büyük bir bölümü de dâhil, hiç kimse giymek istemiyordu ama dayak ve işkence korkusu bazı insanlara, istemedikleri şeyleri yapmaya boyun eğdiriyordu.

Battal da, en son çağrılan dört kişinin arasındaydı. Karanlık yere vardıklarında aniden üzerlerine atıldılar. Işıktan aniden karanlığa girdiklerinden, tutuklular kimseyi göremiyorlardı. Her tutukluya dört veya beş asker düşüyordu. Bunu planlı bir şekilde yaptıkları

belliydi. Tıpkı emniyetteki gibi. Burada coptan çok, yumruk ve tekme kullanıyorlardı. Tutukluların yüzlerine bakmalarını, tanımalarını hiç istemiyorlardı.

Askerin birisi hiç durmadan Battal'ın kırık çenesine vurmaya çalışıyor, Battal da çenesini kapatarak, elinden geldiğince karşı koyuyordu. Sanki ringde yorulmuş iki boksör gibi, bir ara köşeye sıkıştılar. Daha doğrusu asker, Battal'la köşe arasında kaldığından, Battal da bunu fırsat bilerek askeri sıkıştırdı. Tanınmaktan ne kadar korkuyordu ama yine tanımıştı. Bu, Battal havalandırmada koşarken, önüne geçerek spor yapmasını engellemeye çalışan askerdi.

Özel yıkım ekibi on, on beş dakika tutukluları, topla paslaşır gibi paslaştılar. Bir süre sonra daha aşağılardan bir sesin, "Getirin," demesiyle bıraktılar.

Ayakta duracak halleri kalmayan, ağızları burunları kan içinde olan tutuklular merdivenlerden vurularak indirildiler. Burası normal toprak zeminin altında bir yerdi. Önce küçük bir odaya sokuldular. Odanın su ile doldurulmuş beton zemini, sağa sola atılmış elbiselerle doluydu. Battal bu elbiselerin, kendilerinden önce işkenceden geçirilen arkadaşlarına ait olduklarını anladı.

"Soyunun," dedi asker.

Bir süre soyunmadan beklediler. Birbirlerine baktılar. Askerler karşılarına geçmiş akıl almaz bir şekilde dayak yiyen insanlara şaşkınlıkla bakıyorlardı. Sonra tutuklulara yakınlığıyla bilinen bir asker araya girerek, elbiselerinin zorla çıkarılmasını bekleyen tutuklulara seslendi. "Arkadaşlarınız kendileri soyundu"

Soyunmaya başladılar. Zaten soyunmasalar, baştan alınan karara uymamış olacaklardı ama, yapılan bu hunharlığa karşı sessiz kalmak da zorlarına gidiyordu.

"Sadece külotlarınız kalacak," dedi, tutukluların soyunmasını seyreden askerlerden biri.

Eylemciler, üzerlerinden çıkardıkları çamaşırları, kirlenmemesi, ıslanmaması için kuru bir yere koymaya çalışıyorlardı. Askerlerden birisi, buna bile tahammül edemeyerek, elbiseleri kucakladığı gibi suyun içerisine fırlattı.

Üzerlerinde bir külotla beklemeye başladılar. Fakat orada dövülmüyorlardı. Çok geçmeden daha ilerlerden bir yerden gelen başka bir ses, askerleri hareketlendirdi.

"Getirin!"

Eylemcileri sesin geldiği yöne doğru götürüyorlardı. Hâlâ normal toprak zeminin bilmem kaç kat altındaydılar. Biraz ilerleyince kendilerini sabırsızlıkla beklemekte olan bir yüzbaşı, bir astsubay, bir sivil gardiyan ve çok sayıda askeri gördüler. Yürüdükleri koridor boyunca baştan başa, sağlı sollu birer metre boyunda demir kapılar diziliydi. Bunlar hücre olmalıydı. Eylemciler yanaşırken, gardiyan bu küçük kapılardan birisini açtı. Başçavuş da yanında kovalarla bekleyen askerlerden birinin elinden kovayı kaptı. Yüzbaşı, önde yürüyen Battal'a nefretle seslendi: "Gir!"

Battal tabuta girmek için eğilince, başçavuş bir kova buz gibi suyu üzerine boşalttı. Ardından aynı işlemi diğer eylemcilere de yaparak, hepsini hücreye soktular.

Hücrelerin kapısı, en fazla yüz yirmi santim yükseklikteydi. Eni boyu aynı ve takriben seksen santimetre kadar olan hücrelerin; yükseklikleri iki buçuk metre civarındaydı. Mahkûmlar bilmem kaç kat yerin altındaki bu bölüme 'Morg', tek tek hücrelere ise 'Tabut' ya da 'Cennet' diyorlardı. Bu tabutlarda bir kişinin bile rahat hareket edebilmesi imkânsızdı. İşte bu tabutlara şimdi dörder kişi konulmuşlardı. Buraya kadar Mamak koşullarına göre yine pek bir şey yoktu. Dahası, çıplak ayaklar, bileklerine kadar buz gibi suya gömülmüştü. Ve bütün bunlar, ocak ayının ikisinde, Hüseyin Gazi Dağı'nın yamaçlarında oluyordu. Ankara da o günler, kapalı evlerde bile, sobanın, kaloriferin fayda etmediği günlerdi.

Hücrelerin açıldığı koridorun bir tarafı, tavandaki ızgaralarla havalandırmaya açılıyordu. Yani, en azından tabutların bir kısmı havalandırmanın altındaydı. Koridorun diğer tarafında da dışarı açılan bir pencere veya ızgara olmalıydı. Çünkü askerlerin de gitmesinden sonra fırtına, tek başına koridorlarda ıslık çalarak dolaşıp durdu.

Tabut çok dar olduğu için, tutukluların vücutları hem birbirlerine, hem de buz gibi beton duvarlara değiyordu. Ayaklar biraz hareketsiz durunca donmaya başladığından, durmadan yerlerinde saymak zorunda kalıyorlardı. Bazen de yerlerinde zıplıyorlardı. Fakat çok bitkin oldukları için, zıplamayı çok fazla başaramıyorlardı. Vücutları soğudukça, darbe yerleri daha fazla sızlamaya başladı. Hepsi de, canlı canlı tabutlara niçin tıkıldıklarının bilincindeydiler. Bu sadece bir elbise giydirme girişimi olamazdı. Bu aynı zamanda, en cesur ve onurlu tutukluların onulmaz dertlere yaka-

lanmalarını sağlamak içindi. Tutuklular da, güçlerini ve kafalarını sonuna kadar, bu oyunu boşa çıkarmak için uğraşmalıydılar.

Tüm bu koşullara karşın, moralleri yüksekti. Gülüyor, fıkralar bile anlatıyorlardı. Almak istedikleri şeyler, çok büyük ve değerliydi. Ceremesi de büyük olacaktı elbet.

Battal ve arkadaşları bir yandan donmamak için düzenli bir şekilde hoplayıp zıplarken; diğer yandan da öbür tabutlarla konuşmak için yerleştirme işlemlerinin bitmesini bekliyorlardı.

Tabutlara konulmalarına karşın, hepsi kendilerini daha özgür hissediyorlardı. Dört kişinin bir araya konulması ayrı bir moral kaynağı olmuştu. Aslında bu inatçı mahkûmları, kesinlikle bir araya koymak istemezlerdi ama çok kalabalık olmalarından dolayı böyle olmuştu.

Yerleştirme işlemi bitip, subaylar morgu terk ettikten sonra, çıkış yerine yakın olan kısımdan herkesin merakla beklediği ses duyuldu:

"Arkadaşlar, ben İzzettin... Önce burada hangi koğuşların olduğunu öğrenelim. Subaylar yukarıya çıktılar. Burada bizden başka bir kimsenin olduğunu sanmıyorum.

Bu konuşma üzerine sağdan soldan sesler gelmeye başladı.

"14. Koğuş."

"15. Koğuş."

"13. Koğuş."

...

Ardından tabuttan tabuta, tanıdıklar arası konuşmalar başladı. Herkes birbirine en çok,

"Sizin hücrede kimler var?"

"Sağlığınız nasıl?"

"Üşüyor musunuz?"

"Sizin de mi altınız da su var?" gibi sorular soruyorlardı.

Cevaplar ise çok enteresandı.

"Turp gibiyiz!"

Sağdan soldan Battal'ın halini hatırını da sordular. Benzer cevaplar aldılar. Herkes turp gibiydi... İnsan orada nasıl kötü olabilirdi?..

Ardından tabutlararası, fıkralar anlatılmaya başlandı. Bir kişi anlattığı zaman herkes dinliyor; sonra bir başkası başlıyordu. Çıkan her ses, o morgun karanlığına inat cıvıl cıvıl, neşe ve mutluluk

dağıtıyordu. Eğer o konuşmalara, tabutlara tıkılan insanların başından geçenleri bilmeyen birisi kulak misafiri olsa, orada mutlaka bir eğlence var sanırdı. Ya bu insanları canlı canlı o tabutlara tıkanlar ne düşünüyorlardı? Onlar, bu tutuklulara zaten oldum olası akıl sır erdirememişlerdi.

"Kesin konuşmayı lan!.. Yoksa altınıza su dökerim, haa!.."

Bu sözler, hani kuşların bin bir türlü şarkı söylediği, konuştuğu bir kuşluk vakti, ormana sıkılan bir kursun gibi yankılandı. Oralık birden sessizliğe bürünüverdi. Ayrıca tutukların kuşlar gibi kaçacak, göçecek yerleri de yoktu. Yani mahkûmlar, o kurşunu sıkan vicdansız avcıyla birlikte yaşamaya mecburdular.

"Bizler insanız," dedi tabutlardan biri. "Arkadaşlarımızla konuşuyoruz. Bunu da mı çok görüyorsunuz?"

Kuşlar kadar olmasa da, bu insan denen varlıklar da anlaşmaya çalışıyorlardı.

"Giyseydiniz o zaman!"

"Bizlere yapılanları her gün gözlerinizle görüyorsunuz... Bir hayvana dahi yapılmaz bunlar. İşte biz işkencenin kaldırılmasını istiyoruz. İnsanca yaşamak istiyoruz."

"Tamam, tamam kes artık!"

Aslında askerin tutuklularla bir kelime bile konuşması yasaktı. Fakat, tamamen insanlıktan çıkarılmış askerlerin haricindekiler, onca işkenceye karşın tutukluların hâlâ direnmelerine şaşıyor, garip bir yakınlık duyuyorlardı. Zamanla bu yakınlık, yardım etmeye dahi dönüşüyordu... Bu yüzdendir ki cezaevi idaresi, çok güvendiği askerlerin dışındakileri her üç ayda bir değiştiriyordu. Hem de seçerek, araştırarak getirdikleri halde... Buna karşın Mamak'ta, hiçbir zaman askerin tutukluya yardım etmesi, tamamen durdurulamadı.

Tabutların açıldığı koridordan hücrelere doğru bilinçli bir şekilde meyil verilmiş olmalı ki, içerideki su bir türlü çıkmıyordu. Battalların tabutta, bir ara diğer üçü köşelere yapışırken, Battal aşağı eğilerek suyu eliyle dışarı çıkarmaya çalıştı ama çıkardığı su bir süre sonra geri geliyordu. Buz gibi su yetmiyormuş gibi bir de kapının altından gelen, rüzgâr, hepsinin kanlarını donduruyordu.

Bir ara suyun içerisine işemeyi akıl ettiler. Dördü de işeyince su biraz ılıklaştı. Bir süre hareketsiz kaldılar. Su, o sıcaklıkta kalsa tabutlar çekilirdi. Fakat çok kısa bir süre sonra eski halini aldı. Bu

ılıklaştırma işini başka tabutlarda yapmış olmalı ki; sonraki günlerde şaka konusu bile oldu.

Nöbetçi asker, biraz önceki konuşmadan etkilenmiş olacak ki hiç karışmıyordu. Ya da ürküp kaçmış merdiven başına çıkmıştı. Hemen hemen bütün hücreler, marşlar veya türküler söylüyordu. Bir ara bütün hücreler hep birlikte Çanakkale Türküsü'nü söyledi.

"Çanakkale içinde vurdular beni.
Ölmeden mezara koydular beni
Oooof, gençliğim eyvah.
Çanakkale içinde bir sıra servi.
Kimimiz nişanlı, kimimiz evli.
Oooof, gençliğim eyvah.
....."

Bir türlü sabah olmuyordu. Tabutlara tıkıldıktan dört beş saat sonra herkes yorgun düştü. Bütün konuşmalar, türküler kesildi. Kimsenin konuşacak hali kalmamıştı. Morg, adına laik bir sessizliğe büründü.

Tutuklular, bazen yukarı kaldırarak, uyuşan ayaklarını ve bacaklarını, sıkıyor, masaj yapıyorlardı. Fakat gittikçe donduklarının da farkındaydılar.

Battal donmamak için, mutlaka o buz gibi sudan kurtulmaları gerektiğini düşündü. Acaba nasıl kurtulacaklardı? Koridorun, çok az da olsa bir tarafa meyilli olması gerekiyordu. Suyu önceki çıkardığında havalandırmaya doğru çıkarmış, olduğu gibi geri gelmişti. 'Belki de meyil çıkışa doğrudur' diye düşündü ve hiç vakit kaybetmeden, yeni bir umutla bu düşüncesini arkadaşlarına açtı.

"Denemekte fayda var," dediler.

Yine diğerleri köşelere çekildiler. Battal aşağı eğiterek, içerideki suyu çıkışa doğru sürmeye çalıştı. Biraz sonra suyun azaldığını gördüler. Umutları büyüdü. Heyecandan vücutları birazcık olsun ısındı. Battal tamamen gayretlendi. Çok geçmeden yandaki tabut seslendi. "Bu su nerden geliyor, yahu?"

Battal "Bizim tabuttaki suyu çıkarıyoruz. Koridor çıkışa doğru meyilli, siz de o tarafa doğru çıkarırsanız bir daha geri gelmez," diye cevap verdi.

Bu konuşmaları diğer tabutlar da dinlediğinden, bir anda hummalı bir çalışma başladı. Yarım saat gibi kısa bir zaman içerisinde bütün tabutlar, buz gibi sudan kurtuldu. Bu kez de kapının altından

gelen rüzgâra engel olmaları gerekiyordu. Vücutlar tamamen ağırlaştığından artık ilk başlardaki gibi hareket de edemiyorlardı. Bazı tutuklular durmak, aşağı çökmek istiyor, fakat diğerleri buna müsaade etmiyorlardı. Böyle bir şey, o insanın mutlaka bir dert sahibi olmasına neden olurdu. Bu yüzden, her ne pahasına olursa olsun, kimsenin çökmesine, oturmasına müsaade edilmeyecekti. İçeride kapının altındaki açıklığı kapatacak bir kırıntı bile yoktu. Üzerlerinde ise sadece külotları vardı. Bazı tutuklular külotları çıkarmamakta inat ettiler. Battalların tabuttan bir tutuklu hemen külotunu çıkarıp, kapının altındaki açıklığın bir bölümünü kapattı. Sonra Battal da külotunu çıkarıp, açıklığın geri kalan kısmını örttü. Elleri, hemen cinsel organını kapattı. Külotların kapının altını kapatmasıyla tabut, biraz daha karanlığa gömüldüğü için, çok geçmeden eller önlerinden ayrıldı. Hatta zaman geçtikçe, külotsuzlar utanmayı falan unutup, şeyleri sallana sallana zıplama hareketi bile yapmaya başladı. Külotların kapı altına konmasıyla, bacaklarını dişleyen canavarın dişleri de, birazcık olsun köreltilmiş oldu.

İleriki saatlerde morg tamamen sessizliğe büründü. Herkes ölüm kalım savaşı veriyordu. Bir ara, koridorda ayak sesi duyar gibi oldular. Artık, hayalle gerçeği birbirine karıştırdıkları için hiçbir şeyden emin değillerdi. Kapının altındaki külotlar kımıldayınca dikkat kesildiler. Dışarıdan kâğıda sarılmış dört tane nefis şeker, içeri fırlatıldı. Tutuklular, anlamlı anlamlı birbirlerine gülümseyerek, ağızlarına aldıkları şekerleri emmeğe başladılar. Aslında şekerden çok, bu anlamlı ve kutsal hareket içlerini ısıtmıştı. İçerideki direnişçiler, bu askerin kim olduğunu asla öğrenmeyeceklerdi... Buna gerek de yoktu... Ne garipti şu insanoğlu...

Tutuklular, orada ne kadar kalacaklarını bilmiyorlardı. Artık ayakta bile zor duruyorlardı. Bazıları ayakta dalıyor, kafasını duvara veya arkadaşlarına çarparak kendisine geliyordu. Hiçbir hücrenin diğerinden haberi yoktu artık. Kimsenin soğuktan ve yorgunluktan konuşacak hali kalmamıştı. Hareketsiz durmaksa, ömür boyu üzerlerinde taşıyacakları bir illete sahip olmak demekti. Herkes hayal âleminde sallanmaya başladı.

Battalların tabutta, son kişi de kendisini kaybedene kadar, diğerlerinin uyumasına, hareketsiz kalmasına müsaade edilmeyeceğine dair karar alındı. Bu arkadaşını yumruklamak, tekmelemek pahasına da olsa böyle olacaktı. Olmak zorundaydı. Nitekim morg-

da böyle şeyler çok oldu.

Battal bir ara kalabalık ayak sesleri duyar gibi oldu. Belki hayal gördüğünü sanıp, daha bir dikkatle dinledi. Doğruydu. Arkadaşlarına haber verdi. Hepsi kulak verdiler. Sırayla tabutları açarak geliyorlardı. Demek sabah olmuştu. Külotları giyerek, beklemeye başladılar. Biraz daha yaklaştıklarında, tabutlardan tutukluları çıkardıkları anlaşıldı. Çok geçmeden Battalların tabut açıldı.

"Çıkın lan."

Duvarlara tutunarak yürüyebiliyorlardı.

Çıkaran ekibin başında iç emniyet amiri Kömürcü vardı. Elbiseleri soyundukları yere doğru ağır ağır yürümeye başladılar. Giderken bazı tutukluların tamamen hiç yürüyemediklerini, beton zemin üzerinde yarı canlı yattıklarını gördüler.

"Bu çocukları kim tıktı, buraya," diye öfkeyle seslendi Kömürcü.

Dalga mı geçiyordu, doğru mu söylüyordu?.. Kimse anlayamadı. Zaten kimsenin anlayacak hali de yoktu.

Fakat anlasalar bile, akşamki yıkım ekibinin başında olduğundan bu adama hiç kimse inanmazdı.

Elbiselerin yanına vardıklarında, oranın epeyce kalabalık olduğunu gördüler. Orada bekleyen askerler, tutuklulara elbiselerini almalarını söylediler. Çoğu çamur ve suya batmış o kadar elbisenin içerisinden her tutuklunun kendi elbisesini bulması saatler alırdı. Bu yüzden kim eline ne geçtiyse alıyordu. Gerekirse ileride değiş tokuş yaparlardı.

"Size kim dedi lan, elbiseleri alın diye?.. Askerleeeer!.. Çıkarın lan o ibneleri oradan!.. Ne bakıyorsunuz lan eşoğlu eşekler?.. Vursanıza!"

Bu sözleri yırtılırcasına bağıran, biraz önce 'Bu çocukları kim tıktı buraya!' diyen iç emniyet amiri Kömürcü' den başkası değildi.

Battal henüz hiçbir şey giymemişti. Fakat seçtiği elbiseleri oraya atmaya da hiç niyeti yoktu.

Komutanlarının emriyle askerler, tutukluları vurarak merdivenlere doğru çıkarmaya başladılar. Koridorlar asker doluydu. Bu askerler, önlerinden geçenlere hem bağırıyor, hem de vuruyorlardı. Sonunda tekrar koğuşlarına tıkıldılar.

Direnişteki tutukluları, direnişe katılmayan tutuklular karşıladılar. Hemen kollarına girerek alt ranzalara yatırıp, battaniyelere

sardılar. Yürüyemeyenleri askerler sürükleyerek getirip kapının önüne bırakıyor; tutuklular ise içeri taşıyorlardı. Koğuşa girdikten bir müddet sonra, eylemciler arasında güvensizlik ve hoşnutsuzluk baş gösterdi. Bunda, tabutlarda diğer bazı koğuşlar hakkında hiç de iyi olmayan bilgiler edinmenin payı büyüktü. Duyduklarını herkes birbirine anlatıyor; kaygılar daha da büyüyordu. Ortak kanı, eylemin iyi örgütlenemediğinden, meselenin açıkça her koğuşa götürülemediğinden kaynaklandığı yolundaydı. Yoksa eyleme giren herkes, kendi isteği ile girmişti. Ve başlarına neler gelebileceğini üç aşağı, beş yukarı biliyorlardı. Battal tabutlarda, kendi koğuşundan insanlarla kaldığı için hiçbir olumsuz şey duymamıştı. Moralleri de iyi idi. Bütün bu olumsuzluklar sonunda, 15. Koğuştan dört kişi, eylemi kendiliklerinden bıraktı. Böylece tartışmalar daha da sertleşti. Birçok insan umudunu da, güvenini de süratle kaybetmeye başladı.

Koğuşta Battal gibi birçok tutuklunun hiçbir örgütle ilişkisi yoktu. Onlar da kendi aralarında konuşuyorlardı. Battal onları dinlediği zaman, verilen bunca emeğin, çekilen onca acının boşa gideceğinden korktu. Herkes örgütsüzlük ve güvensizliğin verdiği olumsuz etkinin, işkencelerle birlikte yakında herkesi teslim alacağını söylüyordu. Bu yüzden kendi kendilerine bırakmalarının daha olumlu olacağını iddia ediyorlardı. İşin kötü tarafı, hemen bırakmak istiyorlardı.

Fakat onların da bırakmaları, eyleme devam edecek olan direnişçilerin morallerini tamamen çökerteceği bir gerçekti. Sabah sayımı ise başlamak üzereydi. Her sayım, iki taraf için de, hedefe varma yolunda bir hamleydi. Her hamleyi başarıyla atlatmaksa, hedefe biraz daha yaklaşmak demekti. Mamak'taki insanca yaşama savaşının kanunu buydu.

Birçok tutuklu gibi Battal da bu kuralı öğrenmişti. Bu yüzden arkadaşlarına: "Ben de, birçok eksikliğin olduğunu biliyorum, arkadaşlar," dedi. Bunca emek ve acıdan sonra eylemi bırakmak da, bu kadar kolay olmasa gerek. Önce durumu iyice gözden geçirip ondan sonra karar vermemiz lazım. Şu anda sıhhatli karar verecek zamanımız yok. Görüyorsunuz sayım gelmek üzere. Bence sayıma çıkıp, eylemi devam ettirelim. Sayımdan sonra rahatça konuşur, bir karara varırız." dedi.

Bazı ufak tefek karşı çıkışlar oldu. Hatta bazıları sayıma tek tip

elbiseyle bile çıkmak istedi ama ikna edildi. Sonuçta sayıma, daha sonra kesin bir karara varmak üzere, direnmek için çıkıldı.

Sayım kuyruğundayken de, eylemciler arasında yine tartışma çıktı. Bir grup hiçbir kurala uyulmaması gerektiğini savunurken; diğeri ise elbise giymeme dışında her şeye uymaya devam edilmesini savunuyordu. Zaten cezaevi genelinde de, o ana kadar yapılan ikincisiydi.

Artık koğuşta, pijama ve eşofman da tükendiğinden bazı tutuklular o sayıma, sadece külotla çıkıyorlardı. İşte sayım böylesi bir atmosfer içerisinde başladı.

Koridorda, normal bir sayımın en az iki katı asker vardı. Doğal olarak sesler de ikiye katlanmıştı. Seslerden pencereler şangırdıyor, duvarlar titriyordu. İşte tutuklular, bu insafsız asker deryasının dayakları altında yürümek zorundaydılar.

Sayımdaki yerlerine varıncaya kadar, koyu mavi elbise giymeyenler, çıplak vücutlarına an az on beş, yirmi cop yediler. Zaten hepsinin arka tarafları, topuktan boyunlarına kadar simsiyahtı. Sayma işi bittikten sonra Kömürcü'nün sesi yeniden duyuldu. "Elbise giymeyenler, üzerlerindekini çıkarsınlar bakalım"

Her şeyi iyi ayarlamışlardı. Hemen arkasından hoparlörden İstiklal Marşı yayınlanmaya başlandı. Yıkım bitene kadar, marş tekrar edildi. Kahrolmak içten bile değildi. Battal kafasını çevirip diğer arkadaşlarına baktı. Çıkarıyorlardı. O da kuzu, kuzu çıkarıp karşıya fırlattı. Hepsi çıkarıp sadece külotla kaldıktan sonra, karşılarındaki askerler pis pis yılışmaya başladılar. Ellerindeki cop ve değnekleri daha bir sıkı tuttular. Direnişçilerin düştükleri durum hoşlarına gidiyor olmalıydı ki, sırıtıp duruyorlardı. Daha çok eğlenecekleri yüzlerinden okunuyordu. Bir süre tutukluları yılışarak süzdükten sonra sağdan soldan konuşmaya başladılar.

"Lan böyle çırılçıplak bizi si....ye mi çıkıyorsunuz?"

"Lan o takımları gösterecek başka birisini bulamadınız mı, ibneler?"

"Lan burada dansöz mü oynatıyoruz?"

...

Daha neler, neler.. Bir yandan vuruyor, bir yandan da direnişçilerin morallerini bozmaya çalışıyorlardı. Tutukluların tek yaptıkları, inmekte olan onlarca cop ve sopadan hiç olmasa bazılarını atlatabilmekti. Ortalıkta dönüp duruyorlardı. Bazıları ise, darbelerden

bazılarını, elleriyle karşılayarak, kafasına falan değmesini engellemeye çalışıyordu.

Bir süre sonra iç emniyet amiri olan Kömürcü'nün emriyle askerler dövmeyi durdurdular. Tutuklular tekrar sıraya geçirildi. Kalkıp yürüyemeyenler, askerler tarafından sürüklenerek koğuşa atıldı.

Koğuşa girişte Battal en arkadaydı. Askerler koşturmak için itekliyor, bağırıyor, durmadan vuruyorlardı. Tam içeri girecekken, Battal'ı tabutların girişinde özel olarak döven asker, aniden fırlayarak Battal'ın suratına bir yumruk patlatıp geri kaçtı. Battal'ın ağzından kan boşandı. Battal o anda her şeyi unutup, askere döndü. Üzerine doğru yürürken koridorun diğer ucundan, tutukluların Şarapçı dedikleri başçavuş bağırdı. "Lan eşek oğlu eşek, askeri mi, döveceksin?"

Bu sözler Battal'ın aklını başına getirip durdurdu. Geri dönüp içeri girdi. Şarapçı, belli etmezdi ama Battal'ı çok severdi.

Akşamüzeri saat ikiye kadar, 15. Koğuştaki bütün tutuklular eylemi bıraktılar. Herkesin morali bozuktu. Birçok insanı, işkenceler ve ölüm hücreleri bile yıldıramadığı halde, tutukluların ne yapacaklarını bilememeleri, daha doğrusu eylemi organize edebilecek önderlikten yoksun olması, böylesi kutsal bir eylemi çökertmişti.

Fakat cezaevi idaresi, hâlâ eyleme devam edildiğini sanıyordu. Bu gerçeği ancak akşam sayımında öğreneceklerdi. Tutuklular hâlâ don gömlekle duruyor, bazıları ise tek tipin sadece pantolonunu giyiyordu. Tutuklular büyük bir moral çöküntüsü içerisindeydiler. Sanki koğuşta cenaze vardı. Tutuklulara o yaşamı reva görenlerin yapamadığını, kendi kendilerine yapmışlardı. Bundan acı ne olabilirdi?

15. Koğuş böylesi bir atmosfer içerisinde kendi kendileriyle hesaplaşırken, kapının sürgülerinin çekilmesi, bir anda her şeyi unutturuverdi. O anda kafalarda sadece bir soru vardı: Gelenler kimlerdi ve niçin bu saatte kapıyı açıyorlardı? Sağcılar tıkırtıları duyar duymaz ayağa fırlayıp, esas duruşa geçmişlerdi bile. Sanki baskın yapacaklarmış gibi kapı ağır ağır açıldı. Baskın yapsalar, mazgal kesinlikle kapalı olurdu. Öyleyse bu ne olabilirdi?

Kapı açıldığında tutuklular tamamen şaşırdı. İç emniyet amiri Kömürcü, yanında beş on asker ve askerlerin kollarına girerek taşıdıkları iki solcu tutuklu. Bu tutuklular, tanınmış Halk Demokrasisi Örgütü'nün önde gelen iki üyesiydi. Bu, o ana kadar hiç gö-

rülmemiş bir durumdu. Gelen tutuklular, fiziki olarak çökmüş olsalar bile, yüzlerinden iyi haberler getirdikleri anlaşılıyordu. Kömürcü'nün yüzündeki kırışıklıklar ise, iyice belirginleşmiş, zaten kömür gibi olan suratını tamamen siyahlaştırmıştı. Koğuşun ortasına gelince, yüzündeki o görüntüsüne, biraz gülümseme vermeye çalışarak konuşmaya başladı. Belki de böylesi zoraki gülümsemenin kendisini daha da korkunçlaştırdığını aklının ucundan bile geçirmiyordu.

"Çocuklar," dedi nazik olmak için bütün marifetini göstererek. "Devletin verdiği elbiseleri giyin. Size şeref ve asker sözü veriyorum. Bu günden itibaren, hiç kimse dövülmeyecek, yemeklerdeki tekmil kalkacak, küfür edilmeyecek... Şayet bana inanmıyorsanız, arkadaşlarınıza sorabilirsiniz" Beraberinde getirdiği kişilere döndü, "Arkadaşlarınızla konuşun da gidelim. Daha dolaşacak epeyce koğuş var."dedi.

"Arkadaşlar," dedi getirilenlerden biri. "Oturup anlaştık. Yüzbaşının söyledikleri doğrudur, giyebilirsiniz."

Koğuşu o andan itibaren büyük bir sevinç dalgası sardı. Bütün olumsuzluklara karşın, bu kazanım altın değerindeydi. Hayır, altın böyle bir şeyin yanında hiçbir şeydi. Tutuklular ilk kez, 26 Ağustos 1980'den sonra bir hak koparıyorlardı. Aslında böylesi hayati bir hak, sadece tutukluların mücadelesiyle değil; işkencede yırtılan tutukluların kanlı elbiseleriyle bakanlıkları, parti merkezlerini ve çeşitli kurumları aşındıran tutuklu yakınlarının; diğer cezaevlerinde tek tip elbiseyi giymeyen devrimci ve yurtseverlerin; dışarıda yarattıkları kamuoyu ile dikkatleri cezaevlerine çeken değerli insan hakları savunucularının... Ortak mücadelesiyle kazanılmıştı.

Gelenler gittikten on dakika kadar sonra, Sansar getirildi. Çamura belenmiş, yer yer yırtılmış elbiseleri elinde olduğu halde, sadece külotla koğuşa girdi. Tutuklular en ufak bir tereddüt göstermeksizin, onu sevinçle karşıladılar.

Battal'sa, hemen Sansar'ın çıplak vücuduna göz gezdirdi. Kendilerinin vücudu simsiyah iken, onda bir kızarıklık bile yoktu ama o Sansar olduğu için kimsenin gözü bunu göremiyordu. Kesinlikle dövülmemişti. Artık onun bir hain olduğundan emindi. Onu ezdirmemek için ayırdıkları kesindi. Gerçi ayırdıkları daha iyi olmuştu. En azından tartışmalardan, bırakmalardan haberi olmamıştı. Ama eylem öncesinin genel durumunu, tutukluların diğer kurallara uya-

caklarını falan anlattığı kesindi. 'İşkenceci köpek,' dedi kendi kendine. 'İnsan bu kadar alçalır mı be?' En kısa süre içerisinde ama mutlaka, arkadaşlarından birisine anlatarak, bu yükten kurtulmalıydı.

Bir sonraki gün gelen gazeteler haber yüklüydü. Umut yüklüydü. Çünkü o günkü gazeteler, az da olsa dışarıdaki tutuklularla olan dayanışmayı anlatıyorlardı. Bazı gazetelerde resimler bile vardı. Battal resimlerdeki kadınların arasında kendi karısıyla, Sansar'ın karısını omuz omuza görünce çok şaşırdı. Karısı, elinde askerlerin parçaladığı pantolonunu tutuyordu. Gözlerinden yaşlar döküldü. Hemen oradan uzaklaşıp, bir kenara oturarak, "Vay bee!" dedi. Onun için bundan anlamlı, bundan güzel ne olabilirdi ki? Belki de karısından böyle bir şeyi beklemediğinden bu derece şaşırmıştı. Belki de Zile, onu çok etkilemişti. Her ne olursa olsun, karısını sokakta haykırıyor görmek müthiş bir şeydi.

***

Bu olaydan sonra, Mamak'ta artık yepyeni, alışılmamış bir döneme girildi. Ne sayımda, ne havada, ne de diğer zamanlarda cop kullanılmıyordu. Koğuş içerisinde de tutuklulara karışılmıyordu. Yemekler alınırken verilen tekmil de kalkmıştı. Yemekler yine aynı kalitede olsa da, en azından rahatsız edilmeden yeme olanağına kavuşulmuştu. Arama ve baskınlarda, eskiden olduğu gibi her şey yırtılıp, koğuşun ortasına atılmıyordu.

Nazari ders olarak, hâlâ birkaç kitap okutturuluyordu ama eskisi gibi, okuyan haricinde kimseyi ilgilendirmiyordu.

Tutuklular koğuş içerisinde rahatsız edilmediğinden, yeni faaliyetler başladı. Kısmen de olsa böylesi bir rahatlama, insanların yaşama biçimlerini değiştiriyordu. Örneğin, tutukluların bir kısmı, kahvaltıdan sonra tekrar yatıp, sayıma kadar uyuyor; sayımdan sonra yine yatıyordu. Bu tipler, eğer sayımlarda zorunlu olarak kalkmasalar, yirmi dört saat yatacaklardı. Koğuş içerisinde gereksiz yere çene çalanlar da çoğalmaya başladı. Bunlar zamanla dedikoduya dönüşüyordu.

Bunların yanında birçok insan da, düzenli yabancı dil öğrenmeye başladı. Her gün düzenli çalışılıyordu. Resim ve karikatürle uğraşan insanlar da vardı. Ayrıca bilgi ve satranç yarışmaları da yapılmaya başlandı. Havalandırmaya çıkışlarda da çok büyük değiş-

şiklikler oldu. Neredeyse koğuşun yarısı havalandırmada koşuyor, içeri girişte buz gibi suyla duş alıyorlardı. Duş sırası gelinceye kadar tutuklular yatakların üzerinde mekik çekiyor, iddialı yarışlar yapıyorlardı.

Böylece tutukluların çoğu süratle kendini yenilemeye, kaybettiklerini geri almaya başladı. İnada inat, o işkencelerin, tabutların izlerini vücutlarından söküp atacaklardı.

Sağcılarsa tamamen ayrı dünyaların insanlarıydılar. Rahatlık onları tamamen tembelleştirdi.. Yaptıkları tek şey önceden olduğu gibi beş vakit namaz kılmaktı. Namazı sadece kendi ranzalarına yakın ve birlikte belirlenen küçük bir yerde kılıyorlardı. İçlerinde kalan herkes, mutlaka namaz kılmak zorundaydı. Bunun haricinde sabah akşam yatıyorlardı.

Sağcılar, aralarında kalan herkese, ramazanda oruç tutmayı da mecbur kılıyorlardı. Dayanamayanlar veya tutmak istemeyenler, mutfak kısmının tenha olduğu zamanlarda gizlice yiyorlardı. Çoğu zaman da bu oruç bozanların da nöbetçileri, Bitirim Nuri oluyordu. Sağcıların da birkaç azılısı dışında herkes, Bitirim Nuri'yi seviyordu. Gerçi onlarla hiçbir zaman uzun uzun sohbet etmiyor, arkadaş olmuyordu ama bütün dertlerini gelip gizlice ona anlatıyorlardı

Velhasıl, kısmi de olsa özgürlük ve insan gibi yaşamak, çok güzeldi. Uğrunda mücadele etmeye, dövüşmeye değerdi. Tutuklular bunu özümsüyor, kıyaslıyor, her an her saniye bu iki zıt şeyin ayrımında yaşıyorlardı.

Tutuklular, yaşadıkları deneyimlerden yola çıkarak, sistemin bu özgürlüğü bile kendilerine çok görerek; tekrar eski uygulamaları geri getirmek isteyebileceğini kendi aralarında konuşuyorlardı. Büyük bir ihtimalle koğuşlardaki sağcılarla anlaşarak, kışkırtma ortamı yaratmaya çalışabilirlerdi.

Mamak'taki üç beş azılı sağcı hariç herkes, yeni durumdan çok memnundu. Kaçakçılar, çeşitli yollarla 'sizlerin sayesinde insan gibi yaşamaya başladık,' diye haber ve direnenlerin kendilerine iyi bakmaları için maddi yardım gönderiyorlardı.

Bu kutsal kazanım, sağcıları bile iki cepheye bölmüştü. Eylemlerden sonraki ilk MHP davasında Muhsin Yazıcıoğlu: "Cezaevi idaresi komünistlere teslim oldu!" diye açıklama yaptığından, mahkeme dönüşü, kendi yandaşlarından da olmak üzere, koridorlarda küfürler havalarda uçuşmuştu. Doğal olarak rahata kavuşan

insanlar, bu açıklamaya büyük tepki göstermişti. Küfürlerin yanında sözün sahibine mesajlar da gönderiyorlardı.

"Kendiniz bir bok yemezsiniz, başkalarının yaptıklarını çok görürsünüz!"

"Herhalde yapılan küfürler, atılan dayaklar hoşunuza gidiyordu!"

...

Koğuşlarda ise, bu kazanımları kim yaparsa yapsın takdir etmek gerekir, deyenlerle, bu görüşü onaylamayanlar arasında yumruklar konuşmaya başladı. Fakat kısa bir süre sonra yöneticilerine baş kaldıran bu insanlar susturuldular. Sağcıların arasındaki anlaşmazlıkları önlemede, cezaevi idaresi başrolü oynuyordu. Bunun için birçok insan koğuşlardan alınıp götürüldü. Tehdit edildi, dövüldü veya nasihat edildi. Sonuçta büyük çoğunluğu yeniden, yönetici konumda olanların emri altına girdi.

Yeni ortamdan en çok yararlananlardan birisi de Sansar'dı. O suskun, içine kapanık, durmadan düşünen Sansar gitmiş; yerine devamlı konuşan, kahkahalarla gülen, örgüt üyeleriyle sık sık toplantılar yapan bir Sansar gelmişti. Her gün biraz daha yerini sağlamlaştırıyordu. Bu şekilde sinsice arkadaşlarını kullanması, onlara ihanet etmesi Battal'ı tamamen çileden çıkarıyor, onun varlığı, yaptığı her şey Battal'ı rahatsız ediyordu. Gittikçe bu rahatsızlık durumu, acı çekmeye dönüşüyordu. Bir an önce bu durumu arkadaşlarından birisiyle konuşmalıydı. Sansar'ın saygınlığı büsbütün arttığından, bütün korkusu inanılmamaktı. Ayrıca Battal'ın elinde kesin kanıtları yoktu. Battal artık onun, kesinlikle ajan olduğuna inanıyordu ama diğerlerini nasıl inandıracaktı. Çok düşündü. Bu yüzden çoğu geceler uykuları kaçtı. Ve sonunda, birisine anlatmanın böylesi acı çekmekten daha iyi olacağına karar verdi. Koğuşta, çok sevdiği, saygı duyduğu bir kişi vardı. Tek tip elbise direnişinde, tabutta birlikte kaldıklarından, ona açmaya karar verdi. Elbise direnişi bittikten on gün kadar sonra bir gün, onu sakin bir yere çağırdığında, Halk Demokrasisi militanı: "Seninle konuşmak, benim için büyük bir zevktir," diyerek Battal'ın teklifini kabul etti.

Köşeye çekilip, oturdular. Diğeri, Battal'ın çok ciddi oluşundan önemli bir şeyin olduğunu anladı.

"Çok merak ettim," dedi daha Battal ağzını bile açmadan. "Önemli bir şey olmalı."

Battal 'demek ki çok heyecanlandım,' dedi kendi kendine. Gerçekten de öyle bir şeyi anlatmak kolay değildi.

"Çok önemli," dedi Battal sonunda. "Bak gardaş, anlatıp anlatmama meselesini çok düşündüm. Ve sonunda sana da güvendiğim için anlatmaya karar verdim."

"Çok sağ ol da, neymiş bu kadar önemli olan?"

"Sansar hakkında," dedi Battal, arkadaşının yüzünü inceleyerek.

"Ne olmuş ki, Sansar'a?" diye sordu merakla.

"Önce sana bir şey soracağım... Çünkü emniyetten sen de geçtin... Sana işkence yapan işkencecilerin seslerini ayırt edebilir misin?"

"Kesinlikle ederim," dedi diğeri. "Hiç bir zaman da unutmam. Unutamam."

"O zaman seni biraz sarsacak ama söylemek durumundayım. Hatta mecburiyetindeyim. Çünkü çok rahatsız oluyorum."

"Lütfen söyle!.. Şimdi beni de çok meraklandırdın..."

"Çok büyük bir ihtimalle Sansar da bir işkencecidir."

Sansar'la aynı örgütten olan diğer tutuklu aniden şok oluverdi, sanki Battal kendisini suçlamış gibi yüzü kızardı.

"Sen ne diyorsun?" dedi belli belirsiz. "O bizim işkencelerden alnının akı ile çıkan üç beş insanımızdan birisidir. O bizim iftihar kaynağımızdır. Onu yok etmek için neler yaptıklarını bilmiyor musun?"

Battal, dediğine, diyeceğine de pişman oldu. Artık anlamıştı ki, derdini anlatamayacak. Bu yüzden, "İnşallah senin dediklerin doğrudur. Fakat bir gün mutlaka ortaya çıkacak. Sense bir kez daha şok olacaksın. İşin garibi ben onun sadece emniyette değil, burada da ajanlık yaptığına inanıyorum. Emniyete gitmeleri, revire çıkmaları, eylemlerden önce alınıp götürülmeleri de sadece bizlerin gözünü kör etmek için oynanan bir oyun. Senden sadece bir şey rica ediyorum gardaş, Birazcık kuşkuyla bak yeter. Başkalarına anlatmana, ortalığı velveleye vermene gerek yok! Kesin emin olduktan sonra, gereken neyse yaparsınız."

"Sesi benzetemez misin?" diye sordu diğeri.

"Bak dostum, benzetebilirim elbette. Bir insana, hele bu Sansar gibi birisiyse 'Sen ajansın, sen işkencecisin' demenin onun canını almadan daha kötü bir şey olduğunu da bilirim. Onun için gece gündüz düşündüm. Sansar bağırdığında gözlerim açıktı. Hücrenin

mazgalından babayla kızına yaptıkları işkenceleri seyrettiriyorlardı. İki tane işkenceci vardı. Ve ikisinin de kafalarında maske vardı. Sansar kendini tutamayıp bağırdığında hemen işkenceye son verip mazgallar kapatıldı. Belli ki onun konuşmasını istemiyorlardı. Zaten işkencecilerden bir tanesi hiç konuşmuyordu. Ne küfrediyor, ne de konuşuyordu. Ben o işkencecinin, Sansar olduğuna inanıyorum İnsanı kara kara düşündüren, daha o kadar çok şey var ki..." Battal, emniyette yaşadıklarını, özellikle hücrelerine konulduğunda nasıl davrandığını, Sansar'ın örgütünden olan arkadaşına bir bir anlattıktan sonra, adam, "Kafam çok karıştı Battal," dedi. "İnşallah yanılıyorsundur."

"İnşallah," dedi Battal.

O günden sonra Battal, daha huzurlu oldu. Sırrını paylaştığı kişi ise, sanki Battalın sırtındaki yükün bir kısmını kendi üzerine almış gibi, daha bir durgunlaşıp, düşünceli görünmeye başladı.

Eylemin sona erişinden bir ay kadar sonraydı. Revire çıkan bir tutukluya iç emniyet amiri olan Kömürcü, aynen şöyle dedi. "Burada birçok şey dönüyor, bilmediğimizi sanmayın. Anlaşılan filmin son otuz günlük kısmı yanlış çekildi. Bu yüzden o kısmı yeni baştan çekmemiz gerekecek..."

Mesaj anında tüm cezaevine yayıldı... Anlaşılan tutukluların insan gibi yaşamaya başlamaları huzurlarını kaçırmıştı.

Fakat bu kez, kazanılmış bir hakkı kolay alamayacaklarını bildiklerinden, tutukluların üzerine daha acımasız bir şekilde gelecekleri kesindi.

İç emniyet amirinin şeref ve asker sözü, tamı tamına kırk beş gün sürdü.

O gün akşamüzeri, iki sularında 15. Koğuş harıl harıl ders çalışıyordu. Dörder beşer kişilik en az beş altı grup, yabancı dil eğitimi yapıyordu. Battalların grubu ise üst ranzada, pencerenin yanındaydı. Aniden karşı koğuşlardan birisinden "Allah, Allah!" diye sesler gelmeye başladı. Sonra gürültü büyüdü. Bağırtılara, düdük ve köpek sesleri, asker bağırtıları karıştı. Ortalık bir anda, savaş meydanına dönüverdi.

Sağcıların, solculara saldırdığı kesindi. Çünkü onlar, hep "Allah, Allah!.." naralarıyla saldırıyorlardı. Çok geçmeden koridorlar ve havalandırma askerlerle doldu. Hoparlöre ise, şu andan itibaren işkence başlamıştır anlamına gelen, askeri bir marş kondu. Asker-

ler, koğuşların kapılarına vurup, üst ranzaların yasak olduğunu duyurdular.

Mamak, bir anda eski halini alıverdi. Tutukluların çiçek gibi açan yüzleri, aniden soluverdi. On beş dakika kadar sonra, olayın yaşandığı koğuş dışarı çıkarıldı. Mamak ölçülerine göre pek ciddi olmayan bir yıkımdan sonra, koğuş tekrar içeri alındı. Çok geçmeden pencerelerden karşılıklı, parmak alfabesiyle haberleşme sağlandı. Sağcıların ilk saldırısında solculardan iki kişinin yaralandığı, fakat kendilerini çabuk toparlayıp derslerini verdikleri öğrenildi.

Bir süre sonra ortalık yeniden sakinleşti. Hoparlör de sustu. Birkaç saat sonra herkes kendi işine döndü. Gerçi bir sürü ihtimal insanların aklına geliyordu ama bir koğuşta olan mesele bütün Mamak'a mal edilemezdi ya. Hem Mamak'ta, böyle kavgalar alışılmış şeylerdi. Ayrıca kavgayı kimlerin çıkardığı da belliydi. Böylesi küçük ihtimallerle tutuklular her ne kadar kendilerini sakinleştirmeye çalışsalar da; orada her an, her türlü olağanüstü şeylerin yaşanabileceğini de biliyorlardı. O gün akşam sayımı da olaysız geçince, tutuklular bayağı rahatladı.

***

Gece yarısı dürtülerek uyandırıldıklarında, koğuş ana baba günüydü. Askerler, başlarında subaylar olduğu halde, koğuşu işgal etmişlerdi.

"Kalk lan, çabuk!"

"Herkes üzerindekilerle dışarı çıkacak, lan!"

"Sessiz olun lan, eşek oğlu eşekler!"

"Daha uykun açılmadıysa, açarız oğlum!"

...

Askerlerin dişlerini sıkarak, nefretle söyledikleri sözler ve itip kalkmalarla uyandırılan tutuklular, sessizce koğuşu terk ediyordu. Bu kez homurtular sadece askerlerden değil, tutuklulardan da gelmeye başladı. Çok kısa bir süre içerisinde 15. Koğuş, boş olarak, bir kez daha askerlere teslim edildi.

Artık bir şeylerin olacağı kesindi. Hep tutukluların üzerlerine üzerlerine geliyorlardı. Mahkûmlar kendilerini, bir odaya sıkıştırılmış kedi sürüsü gibi hissetmeye başladılar. Tutuklular ki, ciğer kaçırmış bir kediden daha masumdular ama kendilerini tutukluların kasabı sananlar, çok daha acımasız ve zalimdiler. Bilirsiniz öyle bir

durumda kediler: Önce kendisini kovalayanın gözlerine, melül melül bakarlar. Bu normal bir bakma değil, karşısındakinin vicdanının olup olmadığını araştırmadır. Bu arada kuyruklarını da altlarına alıp, bütün güçleriyle masum görünmeye çalışırlar. Acı, acı miyavlarlar. Şayet karşısındaki, bir parça ciğerin karşılığında canını almaya niyetliyse; köşe bucak kaçıp kurtulmak isterler. Zavallı hayvanlar hâlâ bir saldırı düşünmemektedirler... Kaçıp kurtulmak için en ufak bir delik ararlar. Duvarlara tırmanıp, kendilerini pencerelerin camlarına çarparlar. Bu kovalama işi, kedilerin bütün savunma taktiklerini deneyip, bütün çareleri tükeninceye kadar devam eder. O andan itibaren, o köşe bucak kaçan kedi, saldırıya geçer. Hem öyle bir saldırır ki, o küçücük hayvan devleşir. Anlayana, aklı fikri olmayan bir hayvanın hareketleri bile derslerle doludur, çok öğreticidir. Asıl acımasız olan, zalimlerin zalimi insandır. Aklını, fikrini, yetkisini, gücünü diğer canlılara acı çektirmek için kullanan birisinin, sevgi ve acıma duyguları diğer hayvanlarınkinden çok daha geridir. O, ancak acı çektirdiği, boyun eğdirdiği, uşaklaştırdığı oranda mutlu olur. Cebini kirli paralarla doldurdukça mutlu olur. Onların cepleri öylesine büyüktür ki, hiç dolmaz, koydukça daha fazlasını alır. Bunlar hep açtırlar, yedikçe acıkırlar. Gerçekte, paranın, malın-mülkün kölesi olduklarının farkına bile varamayacak kadar zavallıdırlar.

İşte Mamak'ta yaşanan dram buydu. Tutukluların yaşam şartları, en kötü hayvanat bahçesindeki hayvanların yaşam şartlarından daha kötüydü. Gerçi hayvanlara, ne kadar insancıl, ne kadar tabiat sevgisiyle dolu olduklarını göstermek için bakıyorlardı ama, bu bir gerçekti. Haklarını yememek lazım. Aslında hayvanlara baktıkları kadar tutuklulara da bakmaya dünden razıydılar ama, tek sorun siyasilerin evcilleşme konusunda çok inatçı olmalarıydı. İşte bu inatçılıkları, bir türlü evcilleşmemeleri, zindanın bekçilerini çıldırtıyor, uykularını kaçırıyordu.

Tutukluları, yarım saat kadar hava boşluğunda tuttular. Bir gün önce tutuklulara hiç karışmayan askerler, yeniden düşman oluvermişlerdi. Ne yapacakları konusunda, bunlarla iyi bir ders verildiği açıktı. O pis ağızlar, coplar, tekmeler, tokatlar... Durmadan çalışıyordu. Fakat bu kez farklı olan bir şey vardı: Tutuklular hemen tepki gösteriyor, açıktan homurdanıyor, askerlere karşı geliyor, sözlerine karşılık veriyor, subaylarla konuşuyordu. Velhasıl asker-

ler eski asker olmuşlardı ama, tutuklular eski tutuklu değildi. İnsan haysiyet ve onuruna yakışacak bir yaşam yolunda attıkları bir adımlık mesafeyi, kolayına bırakmaya hiç niyetleri yoktu.

Koğuşa girdiklerinde yine kasıklarına kadar gömüldüler. Yataklar tümüyle koğuşun ortasına boşaltılmıştı. Fakat ne hikmetse bu kez, yiyeceklere hiç dokunulmamıştı. Hatta gece nöbetçilerinin sabah kahvaltısı için hazırlayıp kaloriferlerin bölmeleri arasına koydukları nefis tostlar bile yerinde duruyordu. Oysa o tostlar için bile tüm koğuşun sıra dayağına çekilmesi gerekiyordu. O kadar tostu görmemiş olamazlardı. Bunun tek açıklaması vardı: Koğuşlardan yine birileri, eğer kırk beş gün öncesine dönülürse, açlık grevine gidileceğini idareye anlatmış olmalıydı. Battal'ın aklına doğal olarak Sansar geldi. İnsanların birbirlerini zor tanıdıkları tozun teleğin içerisinde, gözleri Sansar'ı aradı. O da birçok tutuklu gibi küfredip duruyordu. 'Tam profesyonel' dedi kendi kendine. Onun açlık grevi kararından mutlaka haberi vardı. Ondan habersiz kuş bile uçmazdı. Anlaşılan o da bunu, idareye uçurmuştu.

Yeni başlayan günde, karavana görevi sırası sol kesimdeydi. Şayet yine tekmil isterlerse kesinlikle verilmeyecekti. Böyle konuşulmuştu. Tek tip elbise direnişinden sonra sol kesim, kendi aralarında nöbeti kaldırdığından, o sabah da kahvaltıya gönüllü insanlar çıkacaktı. Herkes neler olacağını merakla ve heyecanla bekliyordu. Bütün yüzlerde endişenin ve korkunun izleri vardı. Kolay değildi. Eskiye dönmek demek, her gün yine ölmek demekti...

Çok geçmeden, tutukluların nefret ettiği tekmil sesi duyuldu. Böylece idarenin eski düzeni getirmekte kararlı olduğu bir kez daha anlaşılmış oluyordu. Kafalarda korku, hırs, nefret, cesaret bütün şiddetiyle yeniden savaşmaya başladı. Dişlerini sıkmış, herkes titriyordu.

15. Koğuşun kapısı açıldığında, Battal arka taraftaydı. Daha ayakkabısını bile giymemişti. Sadece topuklarına basıvermişti. Kapı açılır açılmaz, dört devrimci tutuklu dışarı fırladı. Açıkça meydan okumaya çıkıyorlardı. Battal olacakları görmek için ön tarafa doğru geçmek istedi. Asker, dışarı çıkmış olan tutuklulardan birisine bağırdı: "Sen lan, sivil elbiseli olan! Gir lan içeri! Bundan böyle yemek almaya da daima tek tip elbiseyle çıkacaksınız." Sonra dönerek koğuşa bağırdı. "Oradan tek tip elbiseli biri gelsin!"

"Battal, o anda kapıya yakın olan tutukluların çıkmakta tereddüt

ettiklerini fark etti. Böyle bir şeyi koridordaki subayların fark etmesi, onları cesaretlendirirdi.

"Ben geliyorum," diye bağırdı Battal, gerilerden.

Ayakkabısının topuklarını çekerek dışarı fırladı. Daha önce çıkan üç kişinin yanına varıp dikildi.

"Rahat, hazır rol, tekmil!. Dilinizi mi yuttunuz lan?.. Tekmiiiil!.. Açın lan ellerinizi!. Pat-pat-pat-pat. Rahat hazır rol tekmil!.."

...

Koridorda bulunan başçavuşlardan birisi araya girdi. "Anlaşıldı oğlum, bunlar tekmil vermeyecekler. Bunları kafese götürün!"

Sırtlarına inen darbelere, bağırıp çağırmalara aldırmadan kafese doğru yürüdüler. Bütün bunları, civardaki koğuşların da dinlediğinden emindiler. İnsanca yaşamak için isyan ettiklerini dosta düşmana gösterdiler. Artık kin, nefret ve öfke taşmıştı bedenlerden... Yoksa kendi bedenlerini yiyip, tüketeceklerdi.

Kafese vardıklarında başka insanların da, daha önce getirildiklerini gördüler. Çoğalmaları hepsini mutlu etti. Kafesin dışındaki askerler, hiç durmadan düzgün sıra olmaları, esas duruşta durmaları, konuşmamaları, sağa sola bakmamaları... Konusunda emirler yağdırıp duruyor; tutuklularsa, bunları duymazlıktan geliyordu.

Kafeste yarım saat kadar bekletildiler. Bu süre zarfında başka kimseyi getirmediler. Bir ara tek tek çağırıp, isimleri ve hangi koğuştan olduklarını yazdılar. Yazma işi bittikten sonra, aslan kafesindeki tutukluları teker teker kafesten çıkarıldılar. Her çıkarılan, peşine düşen on beş, yirmi asker tarafından, patırtı kütürtüyle koğuşlara doğru götürüldü. Bir kişi gittikten on beş-yirmi dakika sonra bir başkası çıkartılıyordu.

Battal, kendisini götürürlerken askerlerin başında duran çavuşun, kendisine iyice yanaşarak, inen coplardan kendisini korumaya çalıştığını fark etti. Askerler bu kez bacaklarına ve kollarına vurmaya başlayınca, artık çavuş dayanamadı. "Yeter," dedi. "Zaten cezasını hücrede çekecek."

Ondan sonra Battal, büyük hava boşluğuna kadar bir cop yemeden gitti.

Büyük hava boşluğuna varınca, bu kez doluya tutuldu. Battal'ı gören Kör Çavuş ve yanındaki seçme askerler, "Oooooo, hoş geldin!" dediler. "Biz de dört gözle seni bekliyorduk!"

Aç kurtlar, Battal'ı diğer çavuşun elinden çekip alıverdiler. Çavuş, şaşkın bakakaldı. Ne güzeldi öylesi anormal bir yerde bile, bazı askerlerin saygınlığını kazanabilmek! Bu saygınlık, kişinin karakaşına, kara gözüne değil, kavgasına idi. Bu saygı, eli kolu bağlı bir insanın, yüzlerce, binlerce askere, tankına, topuna, tüfeğine... Karşı meydan okumasına idi. Öylesine vurduğuna, saldırdığına bakmayın, Kör Çavuş bile şaşkındı. Cezaevi idaresi: Askerlerin her hareketini kontrol etse bile, kafalarında tutuklularla, kendilerini kıyaslamalarına engel olamıyorlardı. Eninde sonunda askerlerin çoğunun kafasına: 'Sıradan bir yaşam için, böylesine direnen bir kişi, nasıl kötü olabilir?' sorusu giriyordu. Girmekle de kalmıyor, zamanla kafayı tamamen meşgul ediyor, hatta ele geçiriyordu. Ve böylece askerin vicdanı rahatsız olmaya başlıyordu. Ondan sonradır ki, yaptığı kötülüklere karşılık tutuklulara yardım etme yollarını arıyordu. Çok tehlikeli olduğunu bilmelerine karşın sonunda mutlaka bir yolunu bulup yardım ediyorlardı.

Kör Çavuş ve ekibi, Battal'ı önce falakaya yatırdılar. Ardından bacaklarına vurmaya başladılar. Battal, en ufak bir ses çıkarmıyordu. Bacaklarının dermanı kesilince yere düştü. Kalkamadı. Biraz daha vurduktan sonra, tekrar diğer çavuşa teslim ettiler. Çavuş ve birkaç asker Battal'ı oradan biraz uzaklaştırdıktan sonra, kollarına girip nazikçe kaldırdılar. Yaptıklarını kör çavuşun görmesini istemedikleri belliydi. Ardından götürüp tabuta bıraktılar...

Battal bu kez tabutta yalnızdı. Ve elbise direnişinde konulduğu tabutun karşı tarafındaki, en son tabuta konulmuştu. Tabutlar hemen hemen aynı ölçülerde olduğu halde, son tabut olduğundan olacak, bu biraz daha genişti. Bu kez tabutun tabanında su da yoktu. Kendisi çıplak da değildi. Fakat aniden çıktığı için, üzerine kalın bir şey almamıştı. İçeri de, dışarı da, takır takır buzdu.

Battal, kapı üzerine kapandıktan bir müddet sonra, ağır ağır ayağa kalktı. Ayakta zor duruyordu. Fakat kalkmasa, donacaktı. Çok soğuktu. Duvara dayanarak bacaklarını ağır ağır hareket ettirmeye başladı. Her tarafı sızlıyordu ama hareket etmek zorundaydı. Aklı başında olduğu müddetçe, bacakları o vücudu taşıdığı müddetçe, pes etmeyecekti. Ayrıca gücünü de idareli harcaması gerektiğini biliyordu. Çünkü tabuta tıkıldığı andan itibaren, açlık grevine de başlamış bulunuyordu. Çünkü bu ihtimaller de önceden konuşulmuş, böyle karar alınmıştı. Ayrıca ne kadar, bu tabutta kalacağı-

nı da bilmiyordu.

Bir süre sonra, sırtını arka duvara dayayıp, ayakları üzerine çöktü. Çok geçmeden, duvara değen sırtı uyuşmaya başladı. Bu yüzden kollarıyla bacaklarını kucaklayıp, öne doğru eğildi. Mümkün olduğu kadar, sadece ayaklarının üzerinde durmaya çalışıyordu. 'Şu insanoğlu, ne kadar dayanıklı bir yaratık?' diye düşündü. Kaç kez DAL'da, sakat kalacağım, kangren olacağım diye korkmuş, sonra yeniden düzelmişti. Dışarıda şaka yaparken bile, en ufak bir darbede "Anam öldüm!." diye bağırdığını anımsadı. İçeride vücut daha zayıf olduğu halde, bu enerji, bu güç nereden geliyordu? Artık Battal, vücudunun tekrar eski haline geleceğine inanıyordu.

O kış gününde, kasıtlı olarak açılan pencerenin hemen altında olmasından dolayı, kapının altından gelen soğuk, adeta bacaklarını jiletliyordu. Vücut soğudukça, darbe yerlerinin sancısı da arttığından, tam rüzgârın karşısında durmanın doğru olmayacağını düşündü. Oradan kalkıp, kapının yanındaki köşeye çöktü. Orası biraz kuytuydu. Bacaklarını birazcık olsun, canavardan kurtarmıştı. Fakat köşe çok dardı. Bu yüzden bir süre sonra, kapı tarafına gelen yanı buz kesti. Ayrıca uzun süre çöker bir durumda da durulmuyordu. Kan hareket etmediğinden, bacakları uyuşuyordu. Bir ara ayağının birisini altına alarak, üzerine oturdu. Çok kısa bir süre sonra altına aldığı ayağının donmak üzere olduğunu hissetti. Durumunu yeniden değiştirdi. Üzerinde bulunan tek tip elbisenin ceketini çıkarıp, kapının altına koydu. Ceket içeriye giren fırtınayı durdurmuştu ama o zaman da bir atlet ve gömlekle hareketsiz durmak imkânsızdı. Mecburen elek gibi ceketi yeniden giymek zorunda kaldı. Her şeye karşın Battal, betona oturmamaya kararlıydı.

On, on beş dakika kadar çöküyor, sonra kalkıp bir müddet, iki adımlık yerde dolaşıyor, ayaklarını sallıyor, yine çöküyordu. Bu arada hoparlörden, son bir gündür aralıklı çalmakta olan marşlar, son üç dört saattir aralıksız devam etmekteydi. Mamak'ta bu marşların çalınması, orada yaşayan herkese işkenceyi hatırlatıyordu. İşkenceyi yaşatıyordu.

Tabutlara konulduklarında, morg nöbetçisi asker, tutukluların çok iyi tanıdıkları bir faşistti. Bu yüzden, nöbet değişinceye kadar morg, adına layık bir şekilde sessiz kaldı. O süre içerisinde belli aralıklarla sadece asker konuştu. "Konuşsanıza lan, komünistler! Konuşun da görelim. Milliyetçi dövmek nasılmış size gösterece-

ğim. Konuşanı güzel bir ıslatacağım. Hah hah haaaah. Hem içeride boş durmamış olursunuz! Yüzme öğrenirsiniz. Sizi çürüteceğiz oğlum! Hiç şansınız yok. Bu gün benim günüm oğlum! Konuşacağım, güleceğim, döveceğim, mest olacağım..."

Bütün derdi sorun çıkarmaktı. Ona göre tutuklular dokuz canlıydılar. Ayakta durdukları müddetçe, bu tabutlar da onları kolay kolay çürütemeyecekti. Bu yüzden bütün gayesi, onları bir kez daha yıktırarak, ayakta duramayacak hale getirmekti.

O kahraman askerin nöbeti bitip merdivenleri tırmanırken, kapıya yakın bir tutuklu seslendi.

"Arkadaşlar ben Levent. Asker gitti. Önce kimlerin nerede olduğunu bir öğrenelim!"

Herkes hücrelerden bağırmaya başladı.

"Ben İsmail, 3. Tabut."

"Ben Battal, 24. Tabut."

"Ben falanca, 5. Tabut."

...

Sayma işi bittikten sonra, aynı kişinin sesi yine duyuldu.

"Arkadaşlar, kafesten gelenler haricinde tabutlarda insan var mı?"

"Ben .....14. Koğuştan."

"Ben .....17. Koğuştan."

"Sizi niçin getirdiler?"

"Aramada askerlere karşı geldik diye."

"Anlaşıldı arkadaşlar," dedi Levent.

Kısa bir sessizlikten sonra, bir başka ses bütün dikkatleri kendisine çevirdi. "Arkadaşlar," dedi. "Sanıyorum hepiniz biliyorsunuz. Fakat yine de konuşmakta yarar var. Buraya girişimizle birlikte açlık grevine başlamamız lazım. Büyük bir ihtimalle, tecrit ve koğuşlardaki arkadaşlar da başlayacaktır."

Sağdan soldan açlık grevini destekleyen sesler duyuldu. Çıkan seslerden morallerin çok yüksek olduğu anlaşılıyordu.

"Hücreler arası gereksiz konuşmalar yapılmasa iyi olur sanırım," dedi bir başkası. "Ayrıca önemli şeylerin konuşulduğunda, kesinlikle askerin morgda olmadığından emin olunması gerekir. Bu yüzden çıkışa yakın arkadaşlar, askerin giriş çıkışlarını kontrol etsinler. Anla..."

"Susssssss!"

Merdivenlerden gelen ayak sesleri, tutuklunun sözlerini, tamamlamasına engel oldu... Bütün tabutlar susup, dinlemeye çekildi. Olacakları merak ediyorlardı. Kısa bir sessizlikten sonra demir kapılar, sırayla çalınmaya başlandı.

"Bir, öğle yemeği geldi, ne kadar istiyorsun?"

"Yemiyorum!"

"Canın isterse."

"İki, öğle yemeği geldi. Yiyor musun?"

"Hayır."

"Üç!"

"Hayır!"

...

Morg pür dikkat kesilmiş, tutukluların cevaplarını dinliyordu. Hiç kimse "yiyorum" demediği için, sevinçliydiler. Sonunda, umudunu kesen asker bütün hışmıyla, "Yemezseniz acınızdan geberin! Umurumdaydı sanki. Yemeklerden ne vardı biliyor musunuz?. Kuru fasulye, pirinç pilavı ve yoğurt," diye bağırdı.

"Acep niye yemiyorlar?" diye sordu bir başka asker.

"Niye olacak, herhalde tok olduklarından canları istemiyordur. Buraya gelirken yediklerini görmedin mi? Ama biz yine insanlığımızı yapıp, bir daha soralım... Son kez söylüyorum, içinizde bu nefis yemeklerden yiyen var mı? Yürüyün gidelim."

Fasulye neyse, arada sırada çıkıyordu. Pirinç pilavı ile yoğurdun verilişini, yabancı heyetin o garip ziyareti haricinde hiç görmemişlerdi. Gerek yemeğin kalitesinden, gerekse askerlerin heyecanlanışından, konuşmalarından yukarıdakilerin de açlık grevine başladıkları anlaşılıyordu. İnşallah morgdakiler tahminlerinde yanılmazlardı. Askerler gittikten birkaç dakika sonra, çıkış merdivenlerine yakınındaki tabuttan ses geldi. "Morg boşaldı arkadaşlar!"

Arkasından, diğer tabutlar da konuşmaya başladı: "Yemekler de fena değildi," diye espri yaptı bir başkası.

"Durun hele," dedi bir diğeri. "İşin başındayız. Daha neler verecekler, neler?"

" Yahu öyle diyorsunuz da, ölüler yemek yer mi? Tabuta konmuş adam yemek yer mi?.. Böyle bir şey bu zamana kadar duyulmuş, görülmüş mü?"

"He ya!" dedi bir başkası. "Vallah tabutta olduğumu unutmuşum..."

Morgdaki bütün tabutlardan kahkahalar gelmeye başladı... Kahkaha sesleri morgun buz tutmuş duvarlarında yankılanıp, cezaevinin koridorlarında dolandı... İşin enteresan yanı, bütün askerler de buraya morg, hücrelere de tabut dediklerinden, hiçbir asker korkudan tek başına aşağı inemiyor, merdiven başında nöbet tutuyordu. Çünkü bu morg, hastanelerdeki morglardan çok daha korkunç ve ürkütücüydü. Tabutlardan gelen bu kahkahaları duyunca nöbetçi askerin, kesinlikle daha ilerlere doğru kaçmış olduğunu düşünmek Battal'ın hoşuna gitti.

"Bizim sayemizde faşistler zıkkımlanacak," dedi bir başka tutuklu.

Battal'ın en büyük korkusu, bu haklı başkaldırılarının işkenceyle kırılmasıydı. O zaman köpek yurduna bile konulmayacaklarını çok iyi biliyordu. Mamak'ta 1980 ve 81 de bazı açlık grevleri olduğunu eski tutuklular anlatmışlardı. Çok az insan bu grevlere katıldığı için, hiçbir başarı sağlanamadan kırılmıştı. Bunun onlardan farkı, herkesin katılmak için can atmasıydı. Çünkü bu, mevcut zulüm ortamından kurtulabilmenin tek çaresiydi. Buna tutukluları, yıllardır devam eden zülüm altındaki kötü yaşam koşulları hazırlamıştı.

Yemek geldiğine göre öğlen olmuştu. 'Kim bilir daha kaç tane öğle geçireceğiz burada,' dedi Battal, kendi kendine. Daha şimdiden, bütün vücudu buz gibi olmuştu. 'Her ne olursa olsun dayanacaksın Battal!' diye emretti kendi kendine. 'Bu insan gibi yaşama mücadelesidir. Bu insan olmanın gerektirdiği bir zorunluluktur. Bu sevdiklerine, yakınlarına laik olabilmedir. Bu senin yavrularının da, aynı şeyleri yaşamaması içindir.'

Çok sıkışmıştı. Tabutta tuvalet ihtiyacını karşılayacak bir teneke bile yoktu. Tabi olmazdı. Tabutta tuvalet olur muydu? Soğuk, insanın çişini daha çabuk getiriyordu. Tabutu temiz tutmak için, bir kap veya teneke verebileceklerini düşündüğünden kendini sıkıyordu, yoksa içeri işeyebilirdi. Zaten biraz daha gelmezlerse, işemekten başka bir çare de kalmayacaktı.

Sadece kapının altında on santimetre kadar bir açıklık ile tabutun kapısının iki metre kadar üzerinde, yedi sekiz santimetre çapında daire şeklinde bir delik olduğundan içerisi oldukça karanlıktı. Gözleri alıştıktan sonra içeriyi daha iyi görmeye başladı. Orada uzun süre canlı kalabilmek için, mutlaka kapının altını kapatması

gerektiğini anlamıştı. İçeride ise, görünürde bir şey yoktu. Eliyle köşelerdeki sıvaları koparmaya çalıştı. Sıva mı sağlamdı, yoksa gücünü mü yitirmişti? Ufak tefek kırıntılardan başka bir şey koparamadı. Sonra demir kapının duvara monte edildiği kısımları inceledi. Oralarda fazla büyük olmayan yarıkların olduğunu fark etti. Parmaklarını yarıklara sokarak, oradaki harçları koparmayı denedi. Çok zordu. Parmaklarını biraz daha sokup yenilemek isterken, uçlarına yumuşacık bir şeylerin değdiğini fark ettiğinde, kaskatı kesilmiş vücudu ısınıverdi. Artık harçları unutup, o yumuşak maddenin peşine düştü. Çok geçmeden sevinçle, bir parça pamuk çıkardı. Çıkardığı pamuğu, sanki kapının altından dışarı kaçıracakmış gibi taa arka taraftaki köşeye koydu. Büyük bir umutla parmaklarını yarıklara yeniden soktu. Artık, tek tek her tarafı arayacaktı. Çıkardığı her pamuk yumağını, özenle arka köşeye koydu. Bu arada yarıklardan birinde, on beş santimetre uzunluğunda, üç santimetre kadar genişlikte bir de tahta parçası buldu. Bütün yarıkları kontrol ettikten sonra, her tarafı bir kez daha didik, didik yokladı. Artık başka bir şey bulamayacağını anladıktan sonra gidip, altın değerindeki bulduğu malzemelerin başına çöktü. Birbirine geçerek iyice sıkışmış olan pamukları, özenle diterek çoğaltmaya, büyütmeye başladı. Bunu sevinçle yaparken, bir yandan da bu nimetleri büyük bir ihtimalle o tabutta kalmış olan bayan tutukluların bırakmış olduklarını düşünüyordu. 'Acaba,' dedi kendi kendine. 'Bunları bırakırlarken, bir insanın canını kurtarabilecek kadar değerli olduklarını biliyorlar mıydı?' Kadın tutukluları düşündü. Erkek tutuklulara uygulanan her şey, onlara da uygulanıyordu ama bayanlar, bu insanlık dışı uygulamalara karşı direnişte, erkeklerden çok öndeydi. Battal onları, bir kez daha saygıyla andı. Hem kadınlık, hem insanlık onurunu çiğnetmemek için, şu tabutlarda yatmayı göze alabilen bir kadından daha büyük, daha kutsal ne olabilirdi? Tutuklular, bir bayan tutukludan bahsediyorlardı. Kocası da Mamak'taydı. Kocasını, cezaevinde gerektiği gibi direnmediği için boşamıştı. Battal, o kadını hiç tanımadığı, görmediği halde sanki o bacısıymış gibi büyük bir yakınlık duyuyordu. Bu pamuklar ve tabut Battal'a yine onu hatırlattı. Belki de o yiğit kadın bırakmıştı bunları.

Sonunda Battal, büyük bir özenle dittiği pamukları birleştirerek, kapının altındaki açıklıktan biraz daha geniş yaydı. İnceltebildiği

son sınıra getirdiği halde, yine de açıklığı tümüyle kapatamadı. Oraya da bulduğu tahta parçasını dikti. Böylece canavarın boğazını biraz daha boğmuş oldu. İçerinin havası hemen değişti. Fırtınanın direkt vurduğu bacakları, büyük ölçüde kurtulmuştu.

Tabutlararası konuşmalar, zaman geçtikçe azaldı. Açlık, yorgunluk, soğuk arttıkça; insan ağırlaşıyor, dermansızlaşıyordu.

Her an her saniye, hoparlörden söylenen askeri marşları dinliyorlardı. Fakat Battal, bu marşları sevdirmek için mi, yoksa nefret ettirmek için mi dinlettirdiklerini bir türlü anlayamadı. Ardı arkası kesilmeyen bu marşların, zamanla işkence halini aldığını, akıl edemiyorlar mıydı acaba? Bu marşlardan, tutukluların nefret etmesini neden istiyorlardı? İstemiyorlarsa, neden işkenceyle birlikte dinletiyorlardı? Hani, kobay olarak kullanılan farelere, her zil sesinden sonra yiyecek verdiklerinde, zil sesini duyduğu zaman, yiyeceği hatırlayıp ağzı sulanır ya, aynen öyle; tutuklular da marş sesini duyduklarında işkenceyi hatırlıyordu.

Morgdakiler, nöbetçilerin değiştiğini seslerden anlıyorlardı. Değişen her nöbetçi, nöbeti devraldıktan sonra tabutların bulunduğu koridorda, ya ıslık çalarak, ya da türkü söyleyerek acelece bir dolaşıp yukarı, merdiven başına kaçıyordu.

Akşam yemeğine, öğleden daha kalabalık geldiler. Bu kez aşağıya, bir de astsubay inmişti.

"Sırayla sor bakalım, oğlum. Yemek yiyen var mıymış?"

"Emredersin komutanım!.. Tak. tak. tak.. Bir!.. Yemek yiyor musun?"

"Hayır!"

"İki, yemek yiyor musun?"

"Hayır!"

...

"Yemiyorlarmış, komutanım!"

"Yemiyorlarsa, seninkini yesinler!"

Bütün hücrelerden bir homurtu yükseldi. Bir kaç kapıya daha vurduktan sonra, "Geberin lan, komünistler," diyerek merdivenlere tırmandılar.

Akşam yemeği için geldiklerinden çok kısa bir süre sonra, kulakları sağır edercesine çıkan bir bağırtı, hoparlörün sesini bastırdı. Bu ses, hep birlikte yırtılırcasına bağıran yüzlerce askerin sesiydi. Ayrıca hava boşluklarında ve koridorlarda oldukları sanılan özel

yetiştirilmiş kurt köpekleri de askerlere eşlik ediyorlardı.

Askerler bir ara, aynı şekilde marş ve yürüyüş kararları sayarak dışarı çıkıp, cezaevinin etrafını dolaştılar. Büyük bir operasyon yapacakları belliydi. Bir tur attıktan sonra tekrar içeri girdiler. Açıkça gözdağı vermek, tutukluları psikolojik olarak etkilemek istiyorlardı. Bu gösteri yarım saat kadar sürdü. Battal'ın tabutu, havalandırmaya açılan ızgaraların hemen altında olduğu için, sesleri rahatlıkla duyabiliyordu. Bir anda askerlerin ve köpeklerin sesleri kesiliverdi. Hoparlörde İzmir Marşı söyleniyordu. Bazen bir marşı on kez, yirmi kez üst üste dinletiyorlardı.

Çok geçmeden uğultular, boğuk boğuk insan sesleri gelmeye başladı. Saatlerce süren bu sesleri dinlemek en büyük işkenceydi. İnsan biraz boş bulunsa, çıldırması, intihar etmesi içten bile değildi. O ortamda ayakta kalabilmek, sağlıklı düşünebilmek gerçekten çok zordu. Aç, susuz, uykusuz ve dökülen vücutlarla sadece bu sesleri dinlemekle de kalmıyor; sıranın gittikçe tekrar kendine gelmekte olduğunu bilerek yaşıyolardı.

"Operasyon başladı arkadaşlar," diye seslendi tabutlardan birisi.

"Hangi koğuş olabilir?. Tahmin eden var mı?"

"Tecritler olabilir," dedi Battal. "Sesler küçük hava tarafından geliyor."

"Kim konuşuyor, laaaan? Merak etmeyin! Biraz sonra sıra size de gelecek! Erkekseniz o zaman konuşun!"

Saatler geçtiği halde sesler durmuyordu. Battal bütün gücünü kullanarak tabutun duvarlarına tırmanmaya başladı. Amacı şayet görebilirse kapının üzerindeki delikten havalandırmaya bakacaktı. Uzun bir uğraştan sonra, ayaklarını duvarlara dayayarak yukarı tırmandı. Delikten baktığında morgun, havalandırmaya açılan demir ızgaralarını gördü. Cam yoktu. Dışarısı karanlıktı. Fakat havalandırmanın kör bir ışıkla aydınlatıldığını fark etti. Hemen içine bir şüphe girdi. Normalde, kaçma ihtimali düşünülerek gündüz gibi aydınlatılıyordu. Bir kaç saniye baktıktan sonra tekrar aşağıya indi.

Daha derin bir nefes almadan, havalandırmanın kapısının açıldığını duydu. Peşinden, fısıltılar gelmeye başladı. Seslerin havalandırmadan geldiği kesindi. Bütün dikkatini oraya verdi. Bağırmadan kendi aralarında, alçak bir ses tonuyla konuşuyorlardı. Büyük bir ihtimalle, yıkım mangalarını yöneten subaylar olmalıydı. Anlaşılan ne yapacaklarını konuşuyorlardı. Battal, tahminlerini

diğer yakın tabutlara bildirdi. Onlarda, daha uzaklardaki tabutlara bildiriyorlardı ki, yeniden büyük bir gürültü koptu. Bağırtılar, feryatlar, küfürler ve cop sesleri arasında birilerini koridorlarda kovalayarak havalandırmaya çıkarıyorlardı.

Battal, havalandırmaya açılan ızgaraların tam altında olmasına karşın, ne konuştuklarını duyamıyordu. Bu yüzden tekrar yukarı tırmanmaya karar verdi. Bu kez ayaklarından birisini demir kapıya koyarak, daha kolay başardı. Havalandırma alanında, tam anlamıyla bir kıyım yaşanıyordu. İnsan çığlıkları ortalığı inletiyordu. On dakika kadar süren dayaktan sonra bir ses, işkence yapan asker ve gardiyanlara bağırdı. "Kesin, kesin beeee! Vurmayın!"

Bir anda, bağırtılar ve darbe sesleri kesildi, çığlıklar iniltiye dönüştü. Sadece susmak bilmeyen hoparlörün sesi kalmıştı. Aynı ses, ortalık sakinleşince konuşmaya devam etti. "Ben düdük çaldığımda vurmaya başlayacaksınız. İkinci düdükte ise bırakacaksınız. Anlaşıldı mı?"

Bütün yıkım mangası aynı anda bağırdı. "Anlaşıldı komutanım."

Dürrrrt!..

Battal, konuşan komutanı tanımıştı. Çok genç, gözlük kullanan bir yüzbaşıydı. Çabuk terfi ettirildiğine göre, anlaşılan görevini iyi yapıyordu. Mamak'ta fazla kalmadığından diğer özelliklerini tanıma fırsatları olmadı. Bu yıkımlardan on gün kadar sonra ise, tamamen ortadan kayboldu.

Dürrrrt!..

"İçinizde grevi bırakan var mı?"

...

Dürrrt!..

...

"Oğlum, birbirinden ayırın, kenetlenmesinler," diye bağırdı, iç emniyet amiri. "Ayırdıklarınızı, şu köşeye getirin."

Dürrrrt.

"Anam öldüüüüm!"

"Anam gözüüüüm!"

"Bırakıyorum komutanım, vurmayının!"

"Şerefsizleeeer!"

"İnsanlık düşmanlarıı."

"Kahrolsun işkence!"

"Öldürün be, korkaklaaaar!"

"Bunların hesabını vereceksiniz, köpekleeeer!"

...

Küfür ve çığlıklar arasından yükselen isyankâr sözlerle bu zulme dayanamayıp, düşmanından imdat isteyen yalvarışlar birbirine karışıyordu. Bu sesleri dinlemek bile insanı kahrediyordu. Dayanmak, sağlıklı kalabilmek çok zordu; çıldırmak, kafayı oynatmak çok daha kolaydı.

Genç yüzbaşı orkestrayı, tam dokuz kez durdurup, dokuz kez başlattı. O ana kadar sadece dört kişi "Ben bırakıyorum, komutanım," diye acı acı bağırarak eylemi bırakmıştı.

Battal'ın dermanı iyice kesildiğinden çoktan aşağı inmişti. Gözyaşlarını tutamıyordu. İşkenceyi dinlemek veya seyretmek ona daha zor geliyordu. Kendi kendine konuştuğunun bile farkında değildi. 'Göreyim sizi canlarım, direnin. İnsanlık onurunun karşısında, hiçbir gücün duramayacağını gösterin,' deyip duruyordu. Zangır, zangır titriyor, dişlerinin takırtısını bir türlü durduramıyordu. Yüzüne bir kaç tokat da attığı halde, titremeyi kesemedi.

Dürrrrt!..

"Allah belanızı versin, orospu çocukları. Komünist dölleri. Bu leşleri koğuşlarına sürükleyin." Kömürcünün sonuçtan memnun olmadığı anlaşılıyordu. Konuşmasından tutukluların hepsinin, ya da büyük çoğunluğunun ayağa kalkamadığı da bir gerçekti. Zaten hangi can dayanabilirdi ki bunca zulme.

Havalandırma alanında yıktıkları koğuşu içeri sürükledikten sonra, sırayla diğer koğuşlar yıkıldı.

Saatlerce süren işkence sesleri kesildikten sonra, kalabalık ayak sesleri morgun merdivenlerinden inmeye başladı. Battal sesleri duyar duymaz, tabutların aranabileceğini düşündüğünden, kapının altına koyduğu pamuğu ve tahta parçasını alarak, tekrar yarıkların içerisine soktu. Onlar Battal'ın, en değerli nimetleriydi.

Bu kez gelenlerin başında, cezaevi müdürü Taci vardı. Yanındakilere, tabutlardaki tutuklu sayısını, yemek yiyip yemediklerini, tabutlarda nelerin olduğunu sordu. Cevaplarını aldıktan sonra, o buz gibi sesiyle, "Bu teröristlere kesinlikle battaniye falan verilmeyecek," diyerek çıkıp gitti.

O akşam, tabutların kapısı hiç açılmadı. Direnişçiler arada sırada kendi aralarında konuşarak, birbirlerinin sağlık durumlarını

sordu. Herkes "çok iyi" idi. Herkes şen şakraktı. Sonuçta mutlaka direnmeleri gerektiği tazelenerek, kendi kendileriyle baş başa kalıyorlardı.

O gün diğer tabutlar gibi Battal da, tuvalet ihtiyacını kapının kenarındaki yarıktan dışarı yaptı. Bir kısmı içeri gelmişti ya olsundu. Büyük ölçüde rahatlamıştı. Bir gündür, ne bir lokma yemek yemiş, ne de bir yudum su içmişti. İki gündür de uykusuzdu. Bunun yanında ağır darbeler yediğinden, bütün vücudu sızlıyordu. 'Ah altımda bir battaniye olsa, veya üzerimde kalın giysiler,' diye söylendi kendi kendine. 'Ama yok!' dedi öfkeyle 'Hayal kurmayı bırak! Olanları en iyi şekilde kullanmaya bak!' Sonra diğer direnişçilerden daha şanslı olduğunu hatırladı. Çünkü hiç olmasa, onun tabutu, diğerlerinkinden daha büyüktü.

Gözleri diken gibi batıyordu. Uykusuzluktan artık sersemlemeye başlamıştı. Kafası zonkluyordu. Bir süre, iki adımlık hücrenin içerisinde dolaşıp, ağır ağır bacaklarını salladı. Sonra bir köşeye çöktü. Yine kollarıyla bacaklarını kucaklayıp, kafasını dizlerinin üzerine koydu. Ardından alev alev yanan gözlerini yumdu. Bütün düşünceleri kafasından bir an evvel kovalayıp, uyumaya çalıştı. Ama yapamayıp, bacaklarının ağrıması sonucu tekrar ayağa kalktı. Biraz dolaştı. Yeniden çöktü. Uyumak için başka alternatif yoktu. Yere yatması veya oturması, onu oraya tıkanların arzusuydu. Oysa Battal inadına, sağlıklı kalmaya kararlıydı. Gözlerine pamuk gibi görünüp, "Gel uzan yat, çok rahat edersin!" deyip duran o canavar betona kanmayacaktı.

Birkaç kez denedikten sonra çökerek daldı. O pozisyonda fazla uyunamıyordu. Ya bacakların ağrıması sonucu, ya da dengesini kaybetmesi sonucu uyanıyordu. Ama olsun. O bile yeterliydi. Her uyanışında ayağa kalkıp biraz ısınıyor, yeniden çöküyordu. Böylece sabaha kadar defalarca daldı, uyandı. Bazen, yüzüüstü kapaklandı. Bazen kafasını duvara çarptı. Ama sağlığını hâlâ koruduğu için garip bir mutluluk duyuyordu.

Sabaha kadar hoparlör de hiç durmadan kahramanlık marşlarını tekrarlayıp durdu. Amaçları, tutukluları rahatsız ederek uyutmamaktı. İşkenceyi aralıksız canlı tutmaktı. Bu sesler, tutukluların beyinlerinde, işkencenin, zulmün, hunharlığın simgesi olmuştu. Tutukluların hepsine aynı anda işkence yapamadıklarından, böylesi bir yolla herkesi sıcak işkence ortamında tutmaya çalışıyorlardı.

Uyuşuk vücutlar, yemek tekmilleriyle kendilerine geldi. Sabahın olduğunu anladı. Yeni gün morgu bile canlandırmıştı. Bütün koğuşların tekmillerini sağcıların verdikleri belliydi. Çünkü bütün güçleriyle bağırıyorlardı. Battal, pencerenin yanında olduğundan, tekmil verenlerin hangi koğuştan olduklarını bile ayırt edebiliyordu. Doğal olarak eskisi gibi, tekmillerde ne dövme olayı yaşanıyor, ne de tekrarlatılıyordu.

Bir süre sonra karavana mangasının ayak sesleri, morgun merdivenlerde duyuldu. Battal yine kapının altına koyduğu değerli hazineyi alıp sakladı.

Önceki geldiklerinde olduğu gibi her tabutun kapısına vurularak, yemek yiyip yemediği soruldu. Her tabuttan koskoca bir "Hayır" cevabı alındı. Bunun arkasından başlarında duran subay sanki orada değilmiş gibi: "Ye-mi-yor-lar-mı, oğ-lum?" diye yeniden ortaya sordu.

"Hayır komutanım, yemiyorlarmış."

Kendisini zorlayarak, acı bir kahkaha attıktan sonra: "B-Bloktan gelenler de mi yemiyorlarmış?" diye sordu.

Asker, subayın bu sorusu üzerine yeniden bağırdı. "B-Blok' tan gelenler!.. Yemek yiyor musunuz?"

...

"Yemiyorlar komutanım, ses yok!"

"Zıkkımın kökünü yesinler. Haydi gidelim!"

Ve bir kez daha geldikleri gibi geri gittiler.

Demek tabutlarda B-Blok'tan tutuklular da vardı. Çok geçmeden bir tutuklu seslendi. "Arkadaşlar, B-Blok'tan kimler var? Niçin gelmişler?"

"Burada iki kişiyiz. Faşistler saldırdılar. Kavga çıktı. Bizi bu yüzden getirdiler. Sizde açlık grevine başlayınca, biz de başladık."

"B-Blok açlık grevine başlamamış mıydı, siz ayrıldığınızda?" dedi ilk konuşan tutuklu.

"Bizim koğuşta kimse başlamamıştı. Bizim haberimiz bile yoktu."

"Anlaşıldı, sağ ol arkadaş!"

Sabah sayımı çok erken başladı. Bu yine, daha fazla zulüm ve işkence demekti. Kahraman Mehmetçik, düşmana bir an önce yetişmek için marşlar söyleyerek sel gibi akıyordu. Doğruca zeminlere geldiler. Çok geçmeden bir grup asker de morga indi.

Battal, bütün dikkatini konuşulanlara verdi. Her tabutun kapısı açılıyor, Tutuklular dışarı çıkarılıyor, kısa bir süre sonra geri tıkılıyorlardı. Sonunda Battal'ın kapı bir kaç kez vurulduktan sonra açıldı.

"Çık lan, dışarı!"

Battal eğilerek dışarı çıktı. Aniden karanlıktan, ışığa çıkmasından olacak kafası dönüverdi. Yere düşmemek için kendisini zor tuttu.

"İsmin ne?" diye sordu elinde liste tutan bir asker.

"Battal Tekin," dedi Battal'ın yerine gardiyan.

Bu gardiyan, Battal'ın tanıdığı gardiyanın arkadaşıydı. Battal'a olan bütün kinini, en çok bu gardiyan vasıtasıyla kusuyordu. Bu yüzden Battal'ın ismini söylerken tiksintiyle söylemişti. Bununla da kalmadı. Tanıdığı askerlerden birisine işaret verdi.

"Hangi koğuştansın?" diye sordu, liste tutan asker.

"15. Koğuş," dedi Battal.

Bu kez başçavuş, aniden Battal'ın önüne atlayıp, gözünün içerisine bakarak konuştu:

"Yemeği yiyecek misin, laaaan?"

Battal, bütün kiniyle küfreder gibi: "Hayır yemeyeceğim," diye haykırdı.

Bir tekme savurarak, "Gir içeri," diye bağırdı

Girerken, gardiyanın işaret verdiği askerden de, sırtına dört tane cop yedi.

Battal, tanıdığı gardiyanın hatırası olan dört tane copa karşın, içeri girdiğinde çok sevinçliydi. Çünkü dışarı çıkarıldığında, tabuta bir bidon su ile, ördek (lazımlık) koymuşlardı. Önce bidonu kafasına dikip, güzelce bir su içti. Sonra bir köşeye çöküp, ördeği incelemeye başladı. Ördek, Battal'ın birçok köşe başında gördüğü, çocukların insanları tarttığı, tartı aletlerine benziyordu. Kapağını kaldırdığında, tabutun içerisine keskin sidik kokusu yayılıverdi. Yine de o şartlarda bu koku, eğer tutukluların yaşamlarını tehdit eden şeyler sıralansa, en altta yer alırdı. Battal kapağı tekrar kapatıp, yeni malzemeleri nasıl kullanabileceğini düşünmeye başladı. Sadece düşünmekle de kalmıyor, her düşündüğünü deniyor, deniyor, yine deniyordu. Sonunda su bidonunu, kapının altındaki açıklığa koymaya karar verdi. Su bidonu bir tarafı iyice kapattı. Böylece pamuğu daha sık dokuyarak, açıklığın geri kalan kısmına koydu.

Canavarın soluğunun, biraz daha kesildiğini görünce sevindi.

Ördek, naylondan yapıldığı için çok sağlam değildi. Bu yüzden üzerine oturabilmesi mümkün olmadı. Tabi ki defalarca denedi. Hatta denemelerden birisinde, biraz da çatlattı. Sonunda onu, ayağını altına alıp oturduğunda, dizinin betona değmemesi için dizinin altına koymaya karar verdi.

Sayım yine saatlerce sürdü. Koğuşlardaki tutukluların en azından bir kısmının açlık grevine katıldığı anlaşılıyordu. Fakat tecritlerde hiçbir belirti yoktu. Bu, oradaki sayımın yıkımsız, dolayısıyla çabuk geçtiğinden anlaşılıyordu. Belki de yangın, bu kez idarenin hiç ummadığı yerden çıkmıştı. Örgütlerin lider konumda olan insanları genellikle tecritlerde tutulduğundan, eylemlerin de doğal olarak oradan başlayacağı sanılıyordu.

Fakat bu kanı, Mamak için doğru değildi. Tabi ki, orada da çok değerli insanlar vardı. Ama böylesi önder olma niteliklerine sahip insan çok, çok azdı. Bu insanların da, sayısal güçleri yoktu. Lafla önderlik olmuyordu Mamak'ta, hiç sönmeden yanmakta olan ateşten gömleği, önce onun giymesi gerekiyordu.

Mamak'ta eğer, insanlık onuruna az da olsa sahip çıkılıyorsa, kadın erkek fark etmez, bu büyük oranda sol, siyasi ve sıradan insanların sayesinde oluyordu. Bunlar ki pek konuşmayan, belki bir siyasetin sempatizanı veya militanı, yönetici, ya da demokrat ve yurtsever konumda olan tertemiz insanlardı. Mamak'ın büyük bir çoğunluğu ise, bu tür insanlarla doluydu.

Battal sonunda, tabutta gözleri kapalı volta atmasını da öğrendi. Böylece hem hareket edip ısınırken, hem de gözlerini ve kafasını dinlendiriyordu. Voltayı köşeden köşeye attığından mesafe biraz daha uzuyordu. Her geliş gidişte iki küçük adım atıyor, sonra arkadaki ayağını öndeki ayağının burnunun ucuna koyup, onun üzerinde dönüyordu. Tabuttaki üçüncü gün, gözlerini kapadığı halde defalarca volta attı.

Merdivenlerde yine kalabalık ayak sesleri... Tabutlardakiler, yemek getirdiklerini, duydukları tekmil seslerinden biliyorlardı.

Kapılar bir bir yeniden tıkırdadı. Artık soruyu herkes ezberlediğinden kapıya vurmak yetiyordu.

"Tak, tak, tak."

"Hayır!"

"Tak, tak, tak."

"Hayır!"
"Tak, tak, tak."
"Hayır!"
"Tak, tak, tak."
"Evet!"
"Ne eveti, lan? Yani yiyor musun?"
"Evet, komutanım, yiyorum!"
Öylesine mahcup, öylesine zoraki söylemişti ki, ne dediğini asker bile anlamakta zorlandı. Asker anladıktan sonra sevinçle komutanına seslendi. "Komutanım, dört yiyormuş."
"Helal olsun beeee! Demek bir tanesi akıllılık etti. Yemekleri getirin oğlum çabuk..."
Karavanalar merdivenlerden indirildi. Umutsuz oldukları için, karavanaları aşağı bile indirtmemişti anlaşılan. Aynı ses karavana gelince sevinçle devam etti. "Bol olsun, oğlum bol! Ellemeeee, diğerlerinin de canına canına yesin."
Sürgüler çekilip kapı açıldı. Aynı ses propagandasına devam ediyordu...
"Al oğlum, yeter mi?"
...
"Oğlum bu çocuğa bir de battaniye getirin, çabuk. Asker sen de bütün hücrelere iyi sor, başka yiyen var mıymış?"
Bütün tabutların kapısını yeniden tıkırdatarak, yemeği yiyip yemeyeceklerini soran askerin sesi yeniden duyuldu:
"Yok, komutanım, kimse yemiyor..."
O anda morgda, dördüncü tabuta yakın olup aynı zamanda içindeki tutukluyu tanıyan birkaç insan dışındaki herkesin kafasında bir tek soru vardı: Grevi bozan, idarenin moralini yükseltip, arkadaşlarının morallerini bozan, bu insan kimdi?..
Aslında böylesi şeyler çok normaldi. Herkesin sonuna kadar götürmesi imkânsızdı. Bırakmanın o kişi için de çok zor olduğu sesinden açıkça belliydi. İstememişti ama dayanma gücünü yitirdiği kesindi. Kim bilir o insanı, o duruma neler sürüklemişti ama insan yine de merak ediyordu. Bol bolcular morgu terk ettikten kısa bir süre sonra, çıkışa yakın hücrelerden birisi seslendi.
"Dörtte kalan arkadaş, kimdi?"
"F .....İ....." dedi bir başkası.
Bütün tabutlar, bu söz üzerine yeniden sessizliğe büründü. O

andan itibaren hiç kimse, ne o tutuklunun sözünü etti; ne de direkt olarak ona bir şey söylendi. Doğrusu da buydu zaten. Battal bu güzel davranışın, oradaki insanların daha aklı başında kişiler olmasından kaynaklandığını düşündü. Eğer koğuşta olsa, olmadık şeyler söylerlerdi. Ve böylece: o kişiyi hem psikolojik olarak daha çok bunalıma sokarlar, hem de kendilerinden tamamen uzaklaştırırlardı.

İkinci gün akşam sayımında tabutlara yeni insanlar koydular. Bir anda bütün tabutlar doluverdi.

Battal'ın tabutuna da 13. Koğuştan iki kişi verdiler. Birbirlerini hiç tanımadıkları halde dostça sarıldılar birbirlerine. Sanki yıllardır birbirlerini tanıyorlardı. Tabutlar bir anda canlanıvermişti. Sıcacık sarım görümden sonra Battal, yeni gelenleri soru yağmuruna tuttu.

"Anlatsanıza gardaşlar, koğuşlarda ne var, ne yok?.. Açlık grevine katılım nasıl?"

"Şu anda bizim koğuşun bütün devrimcileri burada, grevdeler," dedi birisi.

"Çok iyi bee, gardaş! Ya diğer koğuşlar? Özellikle bizim koğuş?"

"Sizin koğuşun mevcudu kaçtı?"

"Seksen beş," dedi, Battal.

"Sayıma 46 kişi çıkıyor."

"Hey bee," diye sevinçle bağırdı Battal. "Bu demek oluyor ki 39 kişi direnişte."

Birden aklına Sansar geldi. Mutlaka o da grevde olmalıydı. Onu, bir türlü greve katılan insanlar arasında kabul edemiyordu. "38. kişi" diyecekti. Vazgeçti.

"Ya 14. Koğuş?" Diye sordu.

"Orada az, 10 kişi kadar."

"Diğer koğuşların durumunu biliyor musunuz?"

"Hayır," dedi. Fakat tecritler hariç tüm koğuşlardan katılanlar olduğunu sanıyoruz.

"Yoksa sizin koğuşu, havalandırma da mı yıktılar?" diye sordu Battal.

"Yok!.. Küçük hava boşluğunda. Hepimizi bayılana kadar dövdüler. Koğuşa sürükleyerek götürdüler. Bizi yataklarımıza, koğuştaki sağcılar taşıdı. Her sayımda yıkıp sürüklüyorlar. Sizin koğuş da orada yıkıldı."

Üçüncü koğuşun gelmesinden çok kısa bir süre sonra tabut ısı-

nıverdi. Üçünün nefesi daracık yeri ısıtmıştı. Belki de Battal'a öyle geliyordu. Belki de aldığı haberlerin heyecanıyla ısınmıştı. Zaman da çabuk geçmeye başlamıştı. Dili de açılmıştı. Yani keyfine diyecek yoktu.

Kardelen çiçekleri, hem de zemheri ayında, morgu bile güzelleştirmişlerdi. Tabutların kendi içinde konuşmaları bitince, bu kez tabutlararası konuşmalar başladı.

Üçüncü koğuşun gelişinden bir saat kadar sonra, yine birileri apar topar getirilerek, tabutlara sokuldu. Açılıp kapanan tabutlardan birisi, Battalların tabutunun tam karşısında idi. Morgdaki herkesi, yeni bir merak sardı. Bu getirilenler kimdi, nereden ve niçin getirilmişlerdi?

Morgda tutukluların dışında kimse uzun süre kalmıyor, işini bitiren hemen yukarı kaçıyordu. Son gelenler de, tutukluları tabutlara koyar koymaz, paldır küldür merdivenlere tırmandı.

Yeni getirilenler iki kişiyi de, tecritten gelmişti. Sayımda askerlere karşı geldikleri için getirilmişlerdi. Onların gelişiyle birlikte, tecrittekilerin henüz açlık grevine başlamadığı da açıklığa kavuşmuş oldu. En kısa bir süre içerisinde tecritlerin de başlayacağını söylüyorlardı. Aslında şimdiye kadar çoktan başlamış olmaları gerekiyordu. Çünkü eylemin geniş tabanlı olması, idareyi şaşırıyor, gücünü bölüyordu. Psikolojik olarak, yöneticileri çok etkiliyordu. Ama eyleme küçük bir azınlık girdiğinde, idare bütün gücüyle yüklenerek, hemen boğmaya çalışıyordu.

Battal o gün geceyi, tabut arkadaşlarıyla sohbet ederek geçirdi. Böylece, vücudunun donu da birazcık olsun çözüldü.

Sabah erkenden 3. Koğuştan getirilen tutuklular tekrar koğuşlarına götürüldü. Ayrılırlarken, tutuklulardan birisi gömleğini Battal'a vermek istedi ama nereye götürüldüklerini bilmedikleri için Battal kabul etmedi. Koğuşa götürdüklerini bilse seve seve kabul ederdi.

Yeni başlayan günün en güzel olayı, grevi bırakan tutuklunun sabah kahvaltısında, yemeği tekrar reddetmesi oldu. Bu anlamlı olay, direnişçileri biraz daha canlandırdı. Karavana mangası ise, sevinçle indirdikleri yemeği, büyük bir küfür selinin önüne katıp, tekrar yukarı çıkardı.

Sabah sayımında, yine bütün koğuşlara operasyon çektiler. Ardından morga indiler. Tabutların kapıları tek tek açıldı. Tutuklular-

dan ördekle birlikte dışarı çıkmaları istendi. Ördekler, merdiven dibine konulan büyük bir bidona boşaltılıyordu. Ayrıca her dışarı çıkana, yiyip yemeyeceği soruldu. Birçoğu tekmelenip coplandı. Bundan Battal da nasibini aldı.

Bütün bu işkencelere karşın, eylemin bütün koğuşlara yayılması ve şiddetle bastırılamayışı, idareyi çılgına çeviriyordu. Bunu konuşmalarından, yüz ifadelerinden anlamak mümkündü. Kafaları şiddetten, baskıdan başka bir şeye de çalışmadığı için yine şiddete, daha büyük bir şiddete başvuruyorlardı.

Battal'ın dikkatini çeken bir başka şeyse, her kapı açılışında özellikle suyun olup olmadığının kontrol edilmesiydi. Su açlık grevindeki bir insanın yaşaması için çok önemliydi. Demek ki grevden dolayı ölmelerini istemiyorlardı. Çürümelerini, sakat kalmalarını veya hastalanarak ağır ağır ölmelerini istiyorlardı.

Her sayım sonunda olduğu gibi, yeni bir şeyin olup olmadığını öğrenmek için herkes gibi Battal da dinlemedeydi. Çok geçmeden, yakın bir yerden, tıkırtı gelir gibi oldu. Ardından fısıltı duydu.

"Hişşşş, hişşşş!"

"Bırakın bari! Ne olursunuz öldürecekler sizi! Onlarda insaf yok! Bütün greve gidenleri bayıltana kadar dövüyorlar! Buralarda çürütecekler sizi! Yalvarırım! Ne olur bırakın!"

Ağlayarak konuşuyordu.

" Sen hiç merak etme," dedi bir başka ses fısıltıyla. "İsterlerse öldürsünler. Şereflice ölmek, böyle yaşamaktan daha iyidir. Sen çok sağ ol!.. Şimdi sayımın arkasından git. Hangi koğuştan kaç kişi greve gidiyor? Tavırları nasıl? Öğrenmeye çalış. Sonra bir yolunu bulursan gelip anlatırsın."

"Olur... Ne olursunuz, subayların yanında vurursam, yanlış anlamayın! Sizlere vururken kahroluyorum..."

"Bizler dostumuzu, düşmanımızı biliriz, merak etme. Bırak kızmayı, senin gibi insanlar için canımızı bile veririz."

"Kendinize iyi bakın, ne olursunuz?. Haydi, hoşça kalın!"

Bu konuşmaları dinlerken, Battal da, çok duygulandığından, gözyaşlarına engel olamadı. Demek böyle insanlar hâlâ mevcuttu. İnsana, insan olduğunu hatırlatan, nesli tükenmekte olan insanlardan biri. Bu tür insanlar çok olsa, insan insana zulüm edebilir miydi? Cezaevi insana, insan olmayı ve insan kıymeti bilmeyi de öğretiyordu.

Aynı asker, bir yolunu bulmuş olacak ki, birkaç saat sonra yine geldi. Yine o, tecritlerden karşı tabutlardan birisine gelen tutukluyla ağlayarak konuştu. O yufka yüreği dayanamadığından bırakmalarını istiyordu. Oysa askerin anlattıklarına göre durum çok iyi idi. Tabi ki, dövülecekler, işkencelerden geçirileceklerdi. Önemli olan eylemin devam etmesiydi. İdarenin son kozlarını oynadığı belliydi. Çünkü uzun süre aç ve bitkin düşmüş vücutlara ağır işkenceler yapamazlardı. Battal, askerin konuştuğu tutukluyu sonra tanıdı. Değişik, adını bile hiç duymadığı bir örgüttendi. Çok yiğit ve cesur, bir Kürt delikanlısıydı.

Her geçen gün biraz daha hissedilen açlık ve uykusuzluğa; atılan dayaklar ve tabutların ağır koşulları da eklenince, vücutlar gittikçe çöküyor, ağırlaşıyordu.

Dördüncü gün sabah sayımda, iki kişi tabutlarında baygın bulunduğundan, revire kaldırıldı. O değerli vücutlar, kim bilir buz gibi beton üzerinde ne kadar kalmıştı. Artık bütün tabutlar sabah akşam açılıyor, tutuklular dışarı çıkarılıp, ördek dökme bahanesiyle yürütülüyorlardı. Yürüme anında dengesini kaybedip düşenlerde oluyordu.

Dördüncü gün ayrıca, morgdan mahkemeye çıkanlar da oldu. Mahkemelerin böylesi eylemlerde önemi bilindiğinden, diğer tutuklular merakla mahkemeye gidenleri beklemeye başladı. Yeni yeni gelişmeler, değişmeler oluyordu. Tek değişmeyen, hoparlörün o iğrenç işkencesiydi.

Mahkemeye çıkanlar, akşam iyi haberlerle döndüler. Tutuklular mahkemede: İnsanca yaşama olanaklarına kavuşmak için açlık grevine başladıklarını, günlerdir işkence yapılmakta olduğunu, buz gibi ölüm hücrelerine konulduklarını, tüm bunlara karşın grevi, yaşam şartları düzeltilene kadar bırakmayacaklarını anlattıklarını belirttiler.

27.2.1984 günü Mamak bir kez daha sarsıldı. Sabah sayımında, idarenin tecritlerdeki bazı tutuklulara saldırması sonucu, tüm tecritler ayağa kalktı.

"Mamak'ta işkenceye son!.. Mamak'ta işkenceye son!"

"Kahrolsun işkence, yaşasın öööölüm. Kahrolsun işkence, yaşasın öööölüm!"

"İşkencecilerden hesap, soru laaaacak. İşkencecilerden hesap, soru laaaacak!"

Bu sloganlar dakikalarca haykırıldı. Seslerden kapılar zıngırdıyor, beton zemin oynuyordu.

Battal, sesleri duyar duymaz hemen ayağa kalktı. Fazla dikilemeyip tekrar çöktü. Hırçın aslanlar gibi kükrüyorlardı. Battal onlara eşlik etmeyi çok istiyordu ama bağırmaya gücü kalmadığından sadece mırıldanabildi. Fakat üşüyen bedeni yine de alevlenmişti. Geç de olsa, tecritlerin bu tutumu, bütün direniştekileri coşturdu. Onlara güç verdi.

Tutukluların slogan atmaya başlamasıyla idare geri çekildi. Morga kadar gelen seslerden bu anlaşılıyordu. Her zaman yaptıkları gibi, yine güç toplayıp, özel bir işkence programı hazırlayarak öyle saldıracaklardı. Bir süre sonra, hoparlörün sesi dışında hiçbir şey duyulmaz oldu. İyice kulaklarına soksunlar diye, tutuklular diyeceklerini dakikalarca haykırmışlardı. Şimdi hamle sırası karşı tarafındı. Onların yapacaklarını tutuklular biliyordu. Olsa olsa yeni yöntemler deneyebilirlerdi.

Mamak'ın bir cehennem haline getirilmesinde en büyük paya sahip olanlardan birisi olan müdür Taci için, o gün çok önemliydi. Koğuşların başlattığı açlık grevini kıramayışı yüzünden çıldırmak üzereydi. Komutanlarından fırça üstüne fırça yiyordu. Oysa bir iki ay öncesine kadar cezaevini muma çevirdiğinden dolayı az mı takdirnameler, ödüller almıştı. Şimdi önünde bir umut ışığı vardı. Onu yakalarsa yakalayacak, yakalayamazsa tamamen tükenecekti. O başka bir şey düşünemediği için, gördüğü ışığı bile, işkenceyle yakalamayı umuyordu. 'Eğer' diyordu kendi kendine 'Bu elebaşlarına bıraktırırsam, diğerleri de bırakır.' Bu sözleri yüzlerce kez tekrar etti. Nasıl bir işkence uygulayacağını düşündü. Bunun için Diyarbakır'daki meslektaşlarına akıl danıştı, eski dosyaları karıştırdı. Tüm bunları yaparken, niçin koğuşlardaki sıradan insanların bile isyan ettiklerini aklına bile getirmedi.

O akşam, koğuşların ve morgun sayımı daha süratle alındı. Bir an önce tecritlere varmak için can atıyorlardı.

O gece tan yeri ağarıncaya kadar, tecritlerdeki işkenceler devam etti. Önder konumdaki bazı tutuklular, kaldıkları yerlerden alınarak, çırılçıplak soyulup, işkencelerden geçirildikten sonra saatlerce karın üzerinde bekletildi. Diğerleri ise, tek tek götürülerek işkenceden geçiriliyor, sonra getirilip tekrar tecritlerine konuyorlardı. Bağırtılar, kahkahalar, küfürler, insan çığlıkları sabaha kadar aralıksız

devam etti. Diğer direnişçiler, tutuklulara ne yaptıklarını, tutukluların nasıl tavır aldıklarını merak ederek kıvranıp duruyordu.

"Tecritleri mahvediyorlar," diye fısıldadı, ağlamaklı bir ses.

Bütün Morg kulak kesti. Fısıltı devam ediyordu. "Açlık grevine gidenleri teker teker küçük hava boşluğuna götürüp çırılçıplak soyup, işkence yapıyorlar. Ne olursunuz bırakın! Üç tanesi dayanamayarak 'Vurmayın!.. Ben yiyeceğim' diye bağırdı. Bunlar size bir şey vermezler. Hep siz eziliyorsunuz. Yazık değil mi, size?"

.....

"Taci de mi orada?" diye sordu tutuklu.

"Taci de, bütün subaylar da orda. Subaylar bile dövüyor."

"Çok sağ ol! Ama grevi asla bırakmayız. Sen fırsatını bulabilirsen, tecritlerdeki ve koğuşlardaki arkadaşlara bizim greve devam ettiğimizi söyle."

"Tamam... Size şeker getirdim... Al sana bir tane. Al sana, siz de alın, siz...

Bu arada merdivenlerde ayak sesi duyuldu. Bunun üzerine aynı asker bütün gücüyle bağırdı: "Kim laaaan o konuşan? Kimse söylesin laaaan? Bu size az bile lan! Bir daha en ufak bir çıtırtı duyarsam hepinizi mahvederim haa..."

"Ne o asker, konuşan mı var?"

"Bir fısıltı vardı da, hemen kestiler. Sıkıysa kesmesinler."

"Fısıltı hangi hücrelerden geliyordu. Biliyorsan altlarına su dökelim."

"Zaten nereden geldiğini bir anlayabilseydim, ne yapacağımı biliyordum ya. Sen de biliyorsun, artık kimin konuştuğunu öldürsen yine söylemezler."

Onbaşıyla asker, Battal'ın bulunduğu koridorda, pencereye doğru ağır ağır yürüyorlardı. Ses tonlarını da iyice düşürerek fısıltıya dönüştürmüşlerdi.

"Ben var ya," diyordu onbaşı. "Bu kadar dayak yiyip ıhh bile demeyen insanları burada gördüm. Biz subaydan iki tokat yediğimiz zaman, bar bar bağırıyoruz. Duysam ömrümde inanmazdım. İşin kötüsü, bunların hepside komünistmiş."

"Nereden biliyorsun, komünist olduklarını?"

"Daha bu gün yine içtimada Taci baba söyledi ya..."

"Haa, doğru ya!.. Ama her koğuşta milliyetçiler de var."

"Var ya, onların hepsi, lan diyorum kendi kendime, böyle

adamlar komünistliği yayana kadar, Müslümanlığı yaysalar, alimallah şimdiye kadar bütün dünya Müslüman olurdu..."

Ve garip konuşmalarına devam ederek, koridorun diğer tarafına doğru uzaklaştılar.

29 Şubat günü Mamak bir kez daha sallanınca, cezaevi idaresi tamamen aptallaştı. O gün de B-Blok açlık grevine başladı. Oradaki tutuklular da A-Bloktaki atılan sloganları haykırdılar. Aradaki mesafe 200 metre kadar olmasına karşın, sesleri taa morgdan bile duyuluyordu. B-Blok' un da katılmasıyla bitkin vücutlar bir kez daha dirildi. Kervan, yola koyulmuştu artık. Zaten en büyük fırtınaları, saldırıları yola çıkarken atlatmıştı. Fakat yol uzun ve çetindi. Bu yolculukta kursaklarından bir lokma geçmeyecekti. Yolculuk boyunca, kurt ve çakal sürülerinin, çöl yılanlarının, saldırılarına uğrayabilirlerdi. Hatta böylesi bir çölde yürüyebilmek bile başlı başına bir işkenceydi. Yürümek için ayağını her attığında, oynattığın her kum tanecikleri, kendi yüzünü tokatlayabilir, gözünü kör edebilirdi. Attığın adımı bile hesaplı atacaktın. Bu yüzden, yolun sonuna kadar gidemeyenler tabi ki olacaktı... Fakat böylesine ağılardan süzülen insanlar, bir de insan gibi yaşamaya sevdalılarsa, çoğu dayanacaktı bu çöl yolculuğuna.

Günler geçtikçe, ısısı eksi 15-20 dereceden yukarı çıkmayan tabutlar, bitkin ve aç vücutları yavaş yavaş teslim alıyordu. Tabutlardan bazı tutuklular, dayanamayıp beton zemine yattıklarını söylüyorlardı. Her uyandıklarında, kaskatı kesilmiş vücutlarını harekete geçirmek için yarım saat kadar uğraştıklarını belirtiyorlardı. Kim bilir o değerli vücutlar ne hale geliyordu?

Battal, henüz yere hiç oturmamıştı. Betonun o kahrolası soğuk yüzü, Battal'ı kandırmak için yünden bir yatağa bürünmüş 'Enayi niye sağda solda kıvranıp duruyorsun?.. Gel sıcacık koynuma gir de deriiin bir uyku çek! Kendine eziyet etme,' diye tatlı tatlı konuşmaya devam ediyordu ama, bir türlü kandıramadı. Kaç kez oturmaya niyetlendi ama kendi kendine kızarak her defasında son anda vazgeçti.

Artık gözleri açık olduğu zamanlarda bile kendi kendisiyle konuşmaya ve rüya görmeye başlamıştı. Rüya mı, yoksa hayal mi gördüğünü bile birbirine karıştırıyordu. İster ayakta volta atarken, ister çökerken olsun her dalışıyla birlikte, tabutta olduğunu unutup, dışarıya çıkıyordu. Dışarıdaki dost ve akrabalarıyla konuşuyor,

onlarla gülüp oynuyordu. Fakat bu konuşmalar, eğlenip gülmeler hep kısa sürüyor, hep sonunda tanıdığının birisine 'Abla çok yorgunum, şu yatağın üzerine biraz uzanayım. Feride, yatağımı ser ben hemen yatacağım. Nedim o sandalyeyi ver de biraz da ben oturayım...' gibi şeyler söyleyerek, harekete geçiyor olmalı ki, ya bir yerlere çarpıyor, ya da yere kapaklanıyordu. İşte o zaman kendine gelip, tabutta olduğunu fark ediyor, bir süre sonra ise yine dalıyordu.

Kafasını bir kez daha duvara çarpıp kendisine geldiğinde, koridordan kendi isminin bağırıldığını duyup ayağa kalktı.

"Ne var? Kim o?" diye seslendi belli belirsiz ama hayal görüp görmediğinden yine emin olamadığı için bacaklarına vurup kendine gelmek isterken dışarıdakiler yeniden bağırdı. "Deminden beri bağırıyoruz cevap vermiyorsun. Konuşuyorsun da!.. Neredeyse, bir şey oldu diye askeri çağıracaktık. İyisin değil mi Battal arkadaş?"

"Ben çok iyiyim, merak etmeyin... Herhalde kendi kendimle konuşuyordum."

"Ben de çok konuşuyormuşum, yan tabuttaki arkadaşlar diyor... Arada sırada bütün arkadaşlarla konuşmak gerek. Yoksa, bayılan falan olursa haberimiz olmaz. Çok daha kötü şeyler de olabilir."

"Haklısın," dedi Battal.

"Yeni bir gelişme var mı?" diye sordu bir başkası.

"Şimdilik yok... Devrimcilerin büyük bir çoğunluğunun eyleme katıldığı kesin. Fakat ne olup bittiğini açıkça bilmiyoruz. Bir gündür asker de gelmiyor.

"Tanıdığımız bütün arkadaşlara bağıralım, bakalım onlar nasıllar?"

Herkes birilerine seslenmeye başladı. Bir kısmı rüya âlemindeymiş gibi cevaplar veriyor; bir kısmı uzun bağırmalar sonunda ancak kendine gelip, karşılık verebiliyordu. Sonunda bir tutuklu ortalığa seslendi: "Kardeşim biraz canlanın. Yoksa hepimiz donacağız. Betona lütfen oturmayın. Dikkat edin." Son konuşan kişi, bir önceki gece askerin birisiyle Kürtçe konuşan, tecritlerden getirilen tutukluydu. Kürtçe konuşan asker, Battal'ın tabutuna da bir tane halkalı şeker atmıştı.

Sekizinci gün, sabah sayımının bağırtılarıyla kendine gelen Battal, ayağa kalkıp volta atmaya başladı. Nasıl olsa biraz sonra kapı açılacak, çıkıp ördeği dökecekti. Şimdi kalkıp ısınmasa, o zaman

aniden dışarı çıkıp yürümesi imkânsızdı. Volta atarken, suyunun bittiği aklına geldi. Su çok önemliydi. 'Suyum kalmadı, diye söylesem mi?' diye kendi kendine söylemesiyle kızması bir oldu: 'Sen ne yapıyorsun Battal?.. Onlardan bir şey istenir mi?.. Yazıklar olsun sana!.. Bu tür şeylerin zayıflığın, çözülmenin belirtisi olduğunu unutuverdin. Burada ölsen de, onlardan bir şey istemeyeceksin. Sen onları sevindiremezsin Battal!' Kendisine o kadar kızdı ki, kendisiyle bile konuşacak dermanı olmadığından 'Birazcık üşüyünce gevşeyiverdin,' deyip sustu. O ona yeterdi. Çünkü uğruna açlık grevine gittiği şeyler, Battal için öylesine değerliydi ki, onun yanında bu çektikleri ancak, 'birazcık üşütme' gibi kalıyordu.

Sayım yanaşınca her zaman yaptığı gibi, kapının altına koyduğu cankurtaran simidini alıp özenle sakladı. Bu kez morgdan farklı sesler gelmeye başladı. Her zamanki sayıma benzemiyordu. Dikkat kesilip. İyice dinledi. Çıkartılan tutuklular bir daha tabutlara sokulmuyorlardı. Artık yolculuk gözükmüştü demek. Belki koğuşlara, bekli de bir başka yere. Kendilerinin seçme hakkı olmadığına göre. Çok geçmeden sayım mangası Battal'ın kapısını açtı.

"Çık dışarı lan!"

Çıkıp, önden yürüyen tutukluların arkalarından yürümeye başladı. Kafayı bulmuş bir sarhoş gibi yalpalıyordu. Bazılarının durumu ise daha kötüydü. Hiç ayağa kalkamayıp, sürünerek gitmeye çalışanlar bile vardı. Battal varıp bir tanesinin kolundan yapıştı. Birbirlerine dostça gülümseyip, birlikte yürümeye başladılar. Merdivenleri çıkarken herkes yine emeklemeye başladığından, bazı askerler gelip kollarına girdi. Fakat çok geçmeden, bir subayın arka taraftan gelen aşağılık küfürlerini duyunca geri bıraktılar. Merdiveni emekleyerek çıkan tutuklular yukarı çıkınca yine birbirlerine sarılarak ve duvarlara tutunarak yürümeye başladılar.

Koğuşa girişleriyle birlikte, bütün yorgun vücutlar canlanıverdi. Tüm sol kesim ayağa kalkmıştı. Sanki sekiz gün değil, seksen yıllık hasretlermiş gibi, birbirlerine sarıldı herkes. Eyleme katılan, katılmayan tüm ilerici devrimci ve demokratlar, tabutlardan getirilen arkadaşlarıyla tek tek kucaklaştı. Kısacık da olsa hal hatır soruldu.

Sağcılar ise ranzalarına oturmuş, düğün sahiplerinin kan davalısı gibi muhteşem düğünü, yürekleri cız ederek, imrenerek seyrediyorlardı.

Görüşmeden sonra, tabutlardan gelen dört kişi, kollarına girilerek alt ranzalara yatırıldılar. Battal'ın sırtı, sekiz günden sonra ilk kez yere değiyordu. Üzerine battaniyeler örtüldüğünde, koğuş ona, kral dairesi gibi geldi. Çok geçmeden oturması istenildi. Oturdu. Eline dolu bir bardak tutuşturuldu.

"Bu da ne?" dedi Battal şaşkınlıkla.

"Şerbet," dedi getiren tutuklu. "Sizler tamamen mahvolmuşsunuz."

Küçük çay bardağı ile şerbeti kafaya dikip yerine tekrar uzanırken. "Günde böyle kaç bardak veriyorsunuz," diye sordu.

"Sabah, akşam."

"Koğuşun içerisindeki bu çamaşırlar ne?"

"Sayımlarda, grevdeki arkadaşlar yerlerinden hiç kalkmıyorlar. Greve gitmeyenler sayıma çıktıktan sonra, grevcileri de sürükleyerek koridora çıkarıyorlar. İlk beş altı gün falakaya yatırdılar. Küçük hava boşluğuna götürüp orada yıktılar. Şimdi ise sürükleyip üzerlerine su döküyorlar, iğne ile dürtüyorlar, küfrediyorlar..."

"Oldu, çok sağ ol arkadaş."

Battal, kendisiyle konuşan, şerbet getiren kişinin greve gitmediğini anladı. Çünkü konuşurken utanıyor, kendi kendisini yiyordu. Olsun katılmasın, Battal güzel insanların hepsini seviyordu. O katılmadan bile, Sansar'ın onca itibarına rağmen, Sansar'dan milyonlarca kez daha insandı...

Sansar da grevin başlamasıyla alınmış, Battalların gelişinden bir gün önce, o da tekrar koğuşa verilmişti. Koğuştaki tutuklulara, kafeste tutulduğunu, her gün sabah akşam işkenceden geçirildiğini, ama grevi bırakmadığını söylemişti.

Battal'ın gözlerinden uyku akıyordu. Doğru dürüst sekiz gündür hiç uyuyamamıştı. Koğuşa geleli daha birkaç saat olmuştu ki, bu kez de greve giden tutukluların bir araya gelip, durum değerlendirmesi yapacakları söylendi.

Bütün eylemciler toplandı. Tabutta betona yatan tutuklular hariç, herkes oturuyordu. Sansar, Battal'ın tam karşısındaydı. Battal, onun tam bir sahtekâr ve alçak olduğunu bildiğinden, grevde olduğuna da inanmıyor, onu incelemekten kendisini de alamıyordu. Her ne kadar rol yapmaya uğraşsa da, çok sağlıklı görünüyordu. Fakat yüzü kıpkırmızıydı. Burnunu da çekip duruyordu. Diğer insanlar bundan nasıl şüphelenmiyorlar hayret ediyordu. Besbelli ki, her

nereye götürüldüyse, mutlaka orada yemişti. Şimdiyse ağır işkenceler bittiğinden geri getirilmiş, ajanlık işine devam edecekti. Büyük bir ihtimalle idareyi, grevin gidişatıyla ilgili bilgilendirecek, onlar da duruma göre tavır alacaklardı. Belki de Sansar gibi idarenin başka adamları da vardı. Tutukluların can düşmanı asıl içlerinde idi. Bunu tutuklulara anlatmak o kadar zordu ki.

Önce, koğuşta kalan bir direnişçi, koğuşun greve başlayışını anlattı.

"Sizi götürmelerinden sonra, öyle yemeğine bizzat iç emniyet amiri Kömürcü geldi," diye söze başladı. "Selim (Sansar) arkadaşın, açlık grevine başladığımızı bildirmesi üzerine, Kömürcü 'Yemeği yiyin size söz veriyorum, tekmili kaldıracağım,' dedi. Biz de, 'Götürdüğünüz arkadaşlarımızı getirmediğiniz sürece grevi bırakmayız,' dedik. Sonunda bildiğiniz gelişmeler oldu. Tek tek koğuşlarda yıkım başladı."

Ardından, yola devam edileceği konusunda kararlılıklar belirtildi. Zaten başka bir alternatif de yoktu. Herkes aç ve bitkin olmasına karşın, neşeli ve mutluydu. Direnişçiler, hâlâ o haliyle gülüyor; tatlı tatlı sohbet ediyorlardı.

Artık her öğün gelen nefis yemekleri, tabutlardan gelenler de görmeye başladı. Sayımlarda onlar da sürüklenip, suya, çamura belendi.

Greve katılmayan tutuklular, çamura belenmiş çamaşırları yıkıyor, kurutuyorlardı. Bunu büyük bir istekle yapıyorlardı. Grevin, tüm işkence ve zulüm uygulamalarına karşın bastırılamayışı, katılmayanları psikolojik olarak tamamen çökertmişti. Zaten greve katılmayışlarının ya da bırakmalarının sebebi: "Nasıl olsa zorla hepsine yedirecekler" mantığı idi. Büyük bir bunalım yaşadıkları, bütün hareketlerinden belli oluyordu. Mümkün olduğu kadar eylemcilerle konuşmamaya özen gösteriyorlardı. Bunların bunalımı, tabutlardakilerin getirilişiyle hat safhaya ulaştı. Eylemcilerin moralı büyüdükçe, bunlarınki küçülüyordu. Artık yemeklerini de koğuşta değil, mutfakta yemeye başladılar. Sadece sağcılar, koğuşun içerisinde yemeye devam ediyorlardı.

Grevdekilerin içtikleri şerbet, şekerden yapılıyordu. Grevin başlamasıyla birlikte, kantinden verilen reçel ve helva gibi şeyler devrimcilere verilmedi. Çaysa direnişe katılmayan insan sayısına göre veriliyordu. Şeker devamlı bir şekilde, çaya katılmadan ayrı kap-

larda getirildiğinden, direnişte olmayanlar şekeri şerbet yapıp, çayı döküyorlardı.

Cezaevindeki, devrimci ve yurtseverlerin haklı ve kararlı direnişleri, dürüstlükleri, aynı koğuşlarda yaşayan sağcıları bile insafa getirmişti. Bu zoraki koğuş paylaşımı, dışarıda niteliklerini bilmeden kurşun sıktıkları insanların, gerçekte nasıl olduklarını, nelere değer verdiklerini, kendilerini nelere adadıklarını, gerektiğinde neleri yapabileceklerini açıkça göstermişti. Bundan dolayı sağcılardan birçok kişi, elbise direnişinden çok daha yoğun bir şekilde, devrimcilere açık ya da saklı yardım ediyordu. Devrimcilerin tümünün direnişe katıldığı 3. Koğuş gibi yerlerde, bütün gereksinimleri sağcılar tarafından karşılanıyordu. Hatta eylemcilerin yataklarını askerler tamamen ıslattıklarında, bu ıslak yatakları kendi yataklarıyla değiştirmişlerdi. Hemen hemen bütün koğuşlarda, şeker yardımı yapıyorlardı. Bu yüzden, yine kendi aralarında kavgalar başladı. İçlerindeki üç-beş yönetici konumdaki kişi, solculara kesinlikle yardım etmek, ettirmek istemiyorlardı. Kavgaların sebebi buydu. Ama çok iyi biliyorlardı ki, eylemin başarılı olması, onların da çıkarına idi. Onlar da, elbise direnişi somasında olduğu gibi, rahatlayacaklardı. Yardım edenleri, yöneticilerin ispiyonlaması üzerine, idare de sıkıştırdı. Ama bu yardımlar, hiçbir zaman tamamen durdurulamadı.

Zemin katta bulunan, Türkiye'nin dört bir yanından getirilmiş, yeraltı dünyasının şöhret isimleri ve kaçakçılarının, solculara bakış açısı da süratle değişiyordu. Solcuları, ilk kez gerçek anlamıyla burada tanıma fırsatı bulabilmişlerdi. Ve ancak onların sayesindedir ki, birazcık olsun rahatlamışlardı. Belki bir açık cezaevinde, adli mahkûmların arasında olsalar, oranın kralı olurlardı ama burası siyasilerin yatağı Mamak'tı. Ve binlerce direnişçi tutuklunun arasında kalıyorlardı. Ama her nedense onlar da, bu kez Mamak'a laik görülmüşlerdi. Hem de A-Blok'a Ve böylece kendilerini, açıkça bir kıyımın, bir savaşın içerisinde bulduklarından şu veya bu şekilde onlar da nasibini alıyorlardı. Aslında onlar da bir tesadüf eseri oraya konmamışlardı. Her şey planlı, programlıydı. Çünkü onları içeri tıkanlar, dışarıda onların yerini yandaşlarıyla dolduruyorlardı. Bu yüzden burunlarının sürtülmesi, korkutulmaları gerekiyordu. Devletin gücünü görmeleri gerekiyordu. Yoksa onların direnme diye bir sorunu yoktu. Askerler, bazılarının torunu yaşındaydı. Dışarıda

geçtikleri yeri titretenler, içeride torunu yaşındaki askerlerce horlanıyor, aşağılanıyor ve dövülüyorlardı. Aynı koğuşta kaldıklarından, birbirlerinin yüzüne bakamaz, beş para etmez, değersiz konuma düşmüşlerdi. Tutukluların yedikleri yemekleri onlar da yiyor, onların da burunlarından getiriliyordu. Bazen tutuklular avukat ve yakınlarıyla görüşmeye çıktıklarında, yeraltı dünyasının insanlarıyla karşılaşıyorlardı. Bu insanlar, açlık grevine devam eden tutuklu gördüklerinde, hemen varıp koluna giriyor, onlara olan minnet duygularını dile getiriyorlardı:

"Evladım, rahata kavuşursak sizlerin sayesinde kavuşacağız. Aman kendinize iyi bakın."

"Bütün arkadaşlarınıza bizim koğuştakilerden selam söyle. Başaracağınıza inanıyoruz."

"Önceden size vatan haini, komünist diyenler bile şimdi takdir ediyor..." Gibi şeyler söylüyorlardı. Birçokları, grevden sonra eylemcilerin kendilerine iyi bakabilmeleri için ceplerine para sokuşturuyorlardı.

Askerlerden bir kısmı, hâlâ eylemcilere iğne dürtüp, ayakaltlarına cop vururken; bir kısmı da özenle çekip incitmemeye çalışıyordu. Bu askerler kimsenin olmadığı yerde: "Sizler aslansınız. Kendileri olsa bir copa bile dayanamazlar, şerefsizler!.." gibi şeyler fısıldıyorlardı.

Bir keresinde, işkenceci bir yüzbaşı 15. Koğuşa gelip, konuşmasının arasında tutuklulara dönüp, "Sizlerden korkulur arkadaş. Eğer bana, size yapılanın onda biri bile yapılsa, her şeye eyvallah çekerdim!" demişti.

Cezaevi müdürü Taci'nin ise, grevin bastırılamaması, aksine bütün blok ve koğuşlara yayılması üzerine hüngür hüngür ağladığı söyleniyordu. A-Blok amiri olan bir binbaşı, akli dengesini yitirmesi üzerine, Gülhane Askeri Hastanesine kaldırılmıştı. Halk Demokrasisi Örgütü'nün davasına bakan, duruşma hâkimi bile değiştirilmişti.

Direniş, dengeleri öylesine değiştirmiş, her şeyi öylesine birbirine karıştırmıştı ki, idarenin açlık grevleri hakkında aldığı kararları tutuklulara taşıyan, asker ve subaylar bile yaratmıştı.

Mamak, tarihinde görmediği bir ayrışmayı yaşıyordu. İnsanların gerçek kimlikleri bu eylemle açığa çıkıyordu. Herkes taraftı. Bu işin ortası, orta yolculuğu yoktu. Ya canını ortaya koyup, baskı ve

zulme karşı direneceksin, ya da baskı ve zulmün bir parçası olacaksın. Bu ayrışmayı aynı oranda olmasa bile Mamak'ta devrimciler de yaşadı, sağcılar da yaşadı, askerler de yaşadı, yeraltı dünyasının insanları da yaşadılar.

Normal zamanlarda sözü kimselere kaptırmayan, bazı örgüt mensuplarının direnişlerle birlikte sesleri kesilmiş, uysallaşıvermişlerdi. Çünkü insanın canını ateşe atması, gevezelik etmek kadar kolay değildi. Böylece dışarıdaki sorumlunun içeride de borusunu öttürme geleneği yıkılıyordu. Bu tür kişiler, ya kendiliklerinden çekilip sıradan bir insanmış gibi davranıyor; ya da insanca yaşamak için canını ortaya koyan sıradan insanlar tarafından alaşağı ediliyorlardı.

Bu insanlardan birisi de Sansar'dı. Kendisi ağır işkence de görmediği halde, o işkence ortamında bulunması bile adamı bunalıma sokmuştu. Böyle olmasında, bu işin içerisinde zoraki bulunmasının fonksiyonu büyüktü. Çünkü, eyleme inanarak girmek, önüne çıkacak engelleri göğüslemek için çok önemliydi. Sansar ise: Eylemden de, eyleme katılanlardan da nefret ediyordu.

Aslında koğuşa, eylem bitene kadar da gelmek istememiş; bunun için Yarbay Hayrullah'a çok yalvarmıştı ama yarbay, artık bu tür şeylerin onun görevi olduğunu hatırlatarak, görevinin başına geri göndermişti. Eylemcilerin moral durumlarını, kimlerin örgütlediğini, nelerden çekindiklerini, eksik taraflarını... Öğrenip kendilerine anlatması gerekiyordu. Kendisine boşa maaş ödenmiyordu. Ayrıca Kırmızı'nın verdiği sözler de cabası.

Sansar, her şeye karşın korkusuna engel olamıyordu. Çıldırmak üzereydi. Açlığa da hiç dayanamıyordu. Koğuşta kaldığı sürece, bir lokma bile yemesi imkânsızdı. Eğer bir yakalarlarsa, işinin bitik olduğunu çok iyi biliyordu. Kendisiyle konuşulmadığı sürece hiç konuşmaz oldu. Oysa tek tip elbise direnişinden sonraki kısmi refah ortamında, koğuşun en konuşkan ve neşelisi olmuştu. Onun birdenbire durgunlaşması, konuşmaması kendi arkadaşlarını bile şaşırttı. Özellikle eylemde ön plana çıkan tutuklularla konuşmamaya özen gösteriyordu. Devamlı kızarıyor, renkten renge giriyordu. Burun çekmesi de bir tik halini almıştı. Hiç durmadan burnunu çekip duruyordu.

Cezaevi idaresi, özellikle grevin on beşinci gününden itibaren artık, eylemi fiziki işkenceyle kıramayacağını iyice anladı. Gerçi

eylemciler hâlâ sürükleniyor, iğneleniyor, üzerlerine su dökülüyordu ama eskisi kadar hırpalanmıyorlardı. Artık koğuşu her ziyaret edişlerinde, beraberlerinde bir tane de doktor getiriyorlardı. Gittikçe psikolojik işkenceye daha ağırlık vermeye başlıyorlardı.

Eylemin on beş veya on altıncı günüydü. Kömürcü, yanında bir doktor ve bir manga askerle geldi. Ekşimiş suratıyla tutukluları iyice süzdükten sonra, yanında bulunan yazıcısına, "Oku oğlum," diye seslendi.

Çok huzursuz olduğu yüzünden açıkça okunuyordu. Gözleri kan çanağı olmuştu. Aklına ne geldiyse, yazıcının okumasına fırsat vermeden, tehtitvari kafasını sallayarak, bu kez eylemcilere seslendi.

"Devletin verdiği yemeği yemeyenler iyi dinlesinler.." Sonra yazıcıya döndü ve "Şimdi oku..." dedi.

"Devlete karşı gelmek maksadıyla yemek yemedikleri; cezaevi talimatlarında yer alan sabah ve akşam sayımına çıkmadıkları için mahkemeye verilmeleri doğrultusunda savunmaları yazdırılmıştır..."

Bu nutkun sonunda eylemcilere birer kâğıt kalem dağıtılarak savunmalarını yazmaları istendi. Herkes cezaevi koşullarını, yapılan uygulamaları bir bir anlatmaya başladı. Bu savunmaların mahkemeye verilmesi durumunda, o gün olmasa bile, belki bir gün gelecekte kendileri yargılanmak durumunda kalacaklardı.

Tutuklular yazarlarken, Kömürcü aralarda dolaşarak söylenip duruyordu. "Bunların her birinin cezası beşer yıldır. Sizler böyle yaparsanız ömür boyu buradan çıkamazsınız. İnadınız var ama kafanız hiç çalışmıyor bee!.. Ben sizin yerinizde olsam, burada rahat dururum.. Kendime bakarım.. Dışarı sağlam çıkarım... Yapacaklarını dışarıda yapardım..."

Sonunda, eylemcilerin yazdıklarını alıp gitti.

Birkaç gün sonra da gelip, bu kez de sakal tıraşı olmadıkları için savunma yazdırdı.

Grevin yirmi ikinci günüydü. Her zaman olduğu gibi sabah sayımında eylemcilerden çoğunu yine sürüklenerek koridora çıkarıldılar. Battal ayakta durabildiği, ağır ağır da olsa yürüyebildiği halde, bağırıp çağırmalarına karşın kalkmadı. Nasıl olsa amaçları, idareyi zor duruma sokmak değil miydi?.. Hem, tutukluların durumlarını kötü görmeleri, idarecileri daha çok telaşlandırıyordu.

Koridorda subaylar, eylemcilerden bazılarını diğerlerinden ayırarak, büyük hava boşluğuna sürüklettiler. Bunların arasında Battal ve Sansar da vardı. Oraya başka koğuşlardan, başka eylemcileri de sürüklediler. Eylemciler bütün bloğun sayımı bitinceye kadar, bırakıldıkları beton zeminde yattılar. Ardından, yine sürüklenerek, bir gün önce boşalttıkları 13. Koğuşun ortasına üstüste atıldılar.

Kapının üzerlerine kapatılmasıyla, koğuşun ortasındaki hareketsiz insan tepeciği kımıldamaya başladı. Bir kısmı altta boğuluyor, inliyordu. Üstekiler arkadaşlarını boğduklarını, ezdiklerini görüyor; canları gittiği halde vücutlarını hareket ettiremiyorlardı. Biraz canlı olanlar, emekleyerek veya sürünerek, ranzalara tırmanmaya başladılar. Ranzalara çıkabilenler, daha zayıf olanların ellerinden veya ayaklarından tutarak kenarlara çekilmelerine yardımcı oldular. Uzun bir uğraştan sonra, altta kalanların üzerleri açıldı. Birazcık olsun rahatladılar. Nefes almaya başladılar. Onların da zor bela kendilerini alt kattaki yatakların üzerine atmalarından sonra, deyim yerindeyse ölü gibi kıpırtısız, yarım saat kadar yattılar. Tamamen bitkin düşmüşlerdi. Yarım saat sonra kendine gelenler, dudaklarını ve göz kapaklarını kıpırdatmaya başladı. Böylece en kısa sözcüklerle değişik koğuşlardan gelenler, yerlerinden hiç kımıldamadan birbirleriyle tanıştı. Ardından yeni koğuşun en canlıları, yattıkları yerlerden emekleyerek ya da sürünerek etrafı araştırmaya başladılar. İşlerine yarayacak, nelerin olup olmadığını bilmek istiyorlardı.

Sıkı bir aramadan sonra, bir kaç paket sigara ile bir iki tane kibrit bulabildiler. Bir kısım eylemciler de, mutfak kısmındaki boş bidonları suyla doldurup, koğuşun içerisine sürüklediler.

Eylemciler, bir süre dinlendikten sonra, yatakların üzerinde biraraya geldiler. Dermansız vücutlar yine sağda solda yatıyordu ama hiç olmasa seslerini birbirlerine duyurabilme mesafesindeydiler. Bu toplantının konusu: Sigara, tuz ve şerbet yapmak için şekerin nasıl temin edileceği ile ilgiliydi. Kısa bir konuşmanın sonunda bunların temini konusunda iki farklı görüş ortaya çıktı. Bazı eylemciler –ki bunlara Sansar da dâhildi– bunların sağlanması için idareye başvurulması gerektiğinde ısrar ediyorlardı. Battal'ın da içinde bulunduğu diğer eylemciler ise: Böyle bir şey yapmanın, zayıflık ve çözülme belirtisi olarak değerlendirileceği görüşündeydiler. Eğer idareye, böylesi bir zayıflık belirtisi gösterilmezse, zaten onların teklif edeceği kesindi. Hem, idareden bir şey istemek

açlık grevinin doğasına aykırıydı. Bunun yerine, en azından bir süre için, mahkemelere gidiş gelişlerde, diğer koğuşlarda kalan arkadaşlardan temin edilebilirdi. Hem sen canını ortaya koyarak, yemediğini haykıracaksın; ardından sigara ve şeker vermeleri için yalvaracaksın.

Buna karşın bazı tutuklular, daha konuşmalar devam ederken, kesin bir karara bile varılmadan kapıya gidip, koridordan her gelip geçen asker ve subaya, oyuncağını almak için yalvaran çocuklar gibi seslenmeye başladılar:

"Komutanım, bizim ihtiyaçlarımız var. Ne zaman vereceksiniz?"

"Hele bakalım çocuklar. Siz bir liste hazırlayın da düşünürüz..."

"Kantinci komutanım. Bizim sigaramız, çayımız yok. Kantin listesini ne zaman alacaksın?"

"Komutana bir danışayım da..."

"Çaycı komutanım, bize çay getir..."

"Biraz bekleyin, getiririz..."

...

İşin garibi, bu yeni koğuşa hep seçme insanlar getirilmişti. Çoğu da, sol örgütlerin ileri gelen adamları olmalıydı. Canını ortaya koyan bir insan, bir sigara veya şeker için askere, subaya yalvarır mıydı?.. Hem ne kadar yalvarırsan yalvar, bir asker veya subay istese bile, kendi başlarına bunu yapabilirler miydi?.. Birçok insan hâlâ, neden diğer insanlardan tecrit edildiklerinin bile farkına varamıyordu.

Tutukluların zayıf tarafını yakalayan idare, 13. Koğuşa koyduğu direnişçileri birer kobay olarak kullanmaya başladı. En azından gelecek grevler için denemeler, araştırmalar yaptıkları kesindi.

Her üç günde bir gazete, sigara ve çay listesi alıp yakında getireceklerini söyleyip gidiyorlardı. Bu bazı direnişçilere verilen, yalancı bir mamaydı. Birkaç gün, geldi gelecek umuduyla avunuyor; bir şey elde edemeyince tamamen bunalıma düşüyorlardı. Sadece direnişçilerin yerleştirildiği bu koğuşa verilen her şey, grevdeki insan vücutlarının göstereceği tepkileri rapor etmek için veriliyordu. Hemen hemen her gün doktor muayenesinden geçiriliyorlardı. Durum böyle olunca, tutukluların istediklerini değil, kendi belirlediklerini, yine kendi belirledikleri oranlarda veriyorlardı.

Kamuoyuna duyurulan, açlık grevindeki insan sayısı iki yüz

yetmiş ikiyken, bu sayı gerçekte dört yüz elliydi. Ayrıca, birçok mahkûma, görüşçülerine içerideki olanları anlatacakları korkusuyla, görüş yasağı kondu. Görüş yasağı konulan tutuklulardan birisi de Battal'dı.

Görüşlerin çok büyük bir gerilim içerisinde geçtiği, bayılanların, ağlayanların, çığlık atanların, subayların yakasına yapışıp hesap soranların olduğu söyleniyordu. Aileler yavrularını, canlarını kaybetmek istemiyorlardı. Tutukluların cezaevinde yaşadıklarını, en çok aileler yüreklerinde hissediyor; acılarını en çok onlar paylaşıyorlardı. Açlık grevi, demek onların da sabırlarını taşırmıştı. Haftalar birbirini kovalayınca, görüş yasağı konmuş aileler de, cezaevi kapısında kıyameti koparmaya başladılar. Hem öyle kıyamet ki, bazen idare, aileleri susturmak için, tutuklulara kendi el yazmalarıyla ailelerine notlar yazmalarını rica edebiliyordu.

Tek tip elbise olayında olduğu gibi, idarenin "Şeref ve Asker Sözü" nü geri alması da, mahkemelerin ertelendiği zamana denk getirilmişti. Anlaşılan mahkemeye kadar her şeyi sessiz sedasız, eski durumuna getireceklerini planlamışlardı ama şiddetten başka bir şey düşünemeyen kafalarındaki hesapları, her biri birer bomba haline getirilen mahkûmların patlamasıyla bozulmuştu. Sonunda zorla patlatılmışlardı, hem öyle patlamışlardı ki, mahkemeler de, sağır sultan da duymuştu.

Mahkemenin tekrar başlaması, yeni bir umut, yeni bir sevinç kaynağı oldu. Görüş yasağı olanlar, mahkemede sevdiklerini görebilecekti. Diğer koğuşlardan haberler alınacak, oralara haberler gönderilecekti. Mahkemede, bir kez daha açlık grevinde oldukları açıklanacaktı.

Grevdekiler çok ağır hareket ettiklerinden, koğuşlardan çok erken çıkarıldılar. 13. Koğuşun hepsi grevde olduğundan hava boşluğuna kadar emekleyerek gittiler. Hava boşluğunda, diğer koğuşlardan eyleme katılmayan arkadaşlarıyla kelepçeleniyorlardı. Yürürken kelepçeli ellerini arkadaşlarının omuzlarına atıp, ağırlıklarını arkadaşlarına aktarıyorlardı. Şerbet de içmediklerinden en ağır koğuş, 13. Koğuştu. Herkes kendi derdinde olduğundan, mahkemeye gidiş gelişlerin nizamı, intizamı kalmamıştı. Bu karmaşıklığa askerler de alışmış, bazıları copsuz bile dolaşmaya başlamıştı. Kullanmadığı mereti, niçin taşıyıp dursun.

Açlık grevi anındaki duruşmaların hepsi de, sanki tahliyelerin

değerlendiği günmüş gibi tamamen, tutuklu yakınlarıyla doluydu. 13. Koğuşun, şeker ve tuz alamadığını, diğer koğuşlardaki tutuklular gibi, bütün aileler de öğrenmişlerdi. Aileler canları gibi sevdikleri yavrularının ölmekte olduklarını duyarlar da dururlar mıydı?..

Her görüşe gelen, özel olarak bakkala gidip, şeker alıyordu. Hele analar, o elleri öpülesi analar, girişte didik didik arandıklarını bile bile gidip ceplerini şekerle dolduruyorlardı. Şerbetli suyun ne kadar önemli olduğunu bildiklerinden, onları mutlaka yavrularına ulaştırmalı, canlarına can katmalıydılar. Tereddütsüz önce alıyorlar, ondan sonra aramalardan nasıl geçirecekleri konusunda kafa yoruyorlardı. Bunu yapanların çoğu, o ana kadar görüşlere, askerlerin azarlamaları ve aşağılamaları yüzünden korka korka gelen insanlardı. Korkunun ecele faydası olmadığını onlar da öğreniyordu.

Açlık grevi başladıktan sonraki, Halk Demokrasisi örgütünün ilk duruşmasında, herkes salonda yerini alır almaz, arka taraftan tutukluların üzerine şeker yağmaya başladı. Yaşanan acı gerçek, tam bir trajikomikti. Analar, yavrularının isimlerini bağırarak veya onlara olan sevgisini dillendirerek, hazırladıkları şekerleri, tutuklularla kendileri arasında set oluşturmuş askerlerin üzerlerinden fırlatıyor; askerler ise bu şekerleri havada kapmaya çalışıyorlardı. Havaya zıplayan askerler, bazen birbirine çarpıyor; bazıları ise yere yuvarlanıyordu. Bazı askerlerse şaşkın, vurgun yemiş gibi yerlerinden kımıldamıyorlardı...

Görüşçülerin bu kadar şekeri, o aramalardan nasıl geçirdiklerine herkes şaşırdı.

Duruşmalar haftada üç gün devam ettiğinden, tutuklu yakınlarının şeker atışları da üç gün devam ediyordu. Her duruşma, şeker geçişlerini önlemek için tutuklu yakınları daha sıkı bir aramadan geçirilse de bir türlü önlenemiyordu.

Annelerin şekerleri, kendi öz yavrularına ulaştırma diye bir dertleri yoktu. Çünkü onlar, tutukluların her şeyi paylaştıklarını biliyordu. Bu şekerlerin çoğunun 13. Koğuşa gideceğini de tahmin ediyorlardı. Önemli olan şekerlerin, askerlerin değil, tutukluların eline geçmesiydi.

Ailelerin şeker atmasından dolayı, cezaevine gidişlerde tutuklular da, daha sıkı aranmaya başlandı. Özellikle, tutukluların kobay olarak kullanıldığı 13. Koğuşa şeker ve tuz akışını önlemeye çalı-

şıyorlardı. Fakat eylemcilerin elbiselerini giyip çıkarmaya güçleri olmadığından, gardiyanlar ve askerler, kendileri çıkarıp giydirecekleri için elbiseleri tutukluların üzerinde aramakla yetiniyorlardı. Bu ise, tutuklulara çok büyük bir avantaj sağlıyordu. Tuz, ailelerden değil, diğer koğuşlardan mahkemeye çıkan tutuklular kanalıyla elde ediliyordu. Ve açlık grevindeki insanlar için çok önemliydi. En azından tuz temininin devam etmesi için, ailelerden şeker atmamaları istendi. Ancak ondan sonradır ki anneler, yavrularının mutlaka bir bildiği var ki atmamızı istemiyorlar, deyip şeker atışını durdurdu. Zaten mahkemeler de yeniden başladığı için, diğer koğuşlardan gizlice şeker de temin ediliyordu.

13. Koğuştaki direnişçi sayısı başlangıçta kırk kişi olmasına karşın gün geçtikçe azalmaya başladı. Her gün, en az bir kaç kişi tuvalete giderken, ya da su içmek için kalktığında düşüyordu. Böyle durumlarda, kapıya yakın tutuklular kapıya vuruyor, aynı zamanda güçleri oranında bağırmaya çalışıyorlardı. Zaten koridorda, bu tür şeyler için hazır bekletilen nöbetçi asker de idareye haber veriyordu. Açlık grevi idareye, bir hasta taşıma mangası bile kurdurtmuştu. Ne kadar eğitimden geçirildiler bilemem ama sedye ile gelip hastayı alıyorlardı.

Düşenler önce revire, eğer durumları ağır ise hastaneye götürülüyordu.

Grevin otuzuncu günlerine gelindiği halde, hâlâ sayımlarda bütün koğuşlardaki direnişçileri sürükleyerek ıslattıkları halde, belki de doktor tavsiyesiyle, sadece 13. Koğuşa dokunmuyorlardı. 13. Koğuştakilerin hepsi, o andaki güçleriyle üst ranzayı, Everest tepesi gibi heybetli gördüklerinden, orayı çıkmaya teşebbüs bile edemiyorlardı. Başları, oldukça karanlık olan duvar tarafına gelecek şekilde alt ranzada yatıyorlardı. Bu yüzden sayım mangası, tutukluların kim olduklarına bile bakmadan, ayaklarından sayıp gidiyordu. Bu koğuştakiler gece gündüz elbiselerini bile çıkarmıyorlardı. Ayakları koktuğu için, ya da çorapları daha çabuk kirlendikleri için, bazen değiştiriyorlardı. Ayakkabısını çıkarmaya güçleri yetmediği için, onlarla yatanlar bile vardı.

O gün Battal da çoraplarını değiştirmeyi çok istiyordu. Değiştirmeyeli çok olmuştu. Su dağıtma işini genellikle o yaptığı için, çorapların altının renk değiştirdiğini görüyordu. Fakat o sırım gibi vücudu öylesine halsizdi ki: Çorapları ayağından çıkarma, çanta-

dan temizleri arayıp bulma, onları çantadan çıkarıp ayağına giyme... Düşüncesi bile daha çok yorulma nedeni oluyordu ama Battal kafasına koyduğu için eskileri çıkarıp, yenileri giyecekti.

Uzun bir uğraştan sonra ayağındakileri çıkarıp, yanına sürüklediği çantasını karıştırmaya başladı. Siyah renkte bir çorap buldu. Diğer eşini aradı ama. Bir türlü bulamadı. İyice yorulmuştu. Elini ya da gözünü, çantanın içerisinde nereye atsa, önüne beyaz renkte bir çorap çıkıyordu. Sonunda, belki onun eşini bulabilirim ümidiyle, onu da eline aldı ama onun eşini de, bulamamıştı. Sonunda "Yeter artık" dedi kendi kendine "Düğüne bayrama gitmiyorum ya..".

Siyah ve beyaz çorapları zor bela ayağına geçirip, yeniden sırtının üzerine uzandı.

O gün sayım çavuşu iki kez saydığı halde, bir kişi fazla çıkardı. Ardından elindeki koğuş listesini bir kez daha kontrol ettikten sonra, durumu kapıya yakın bir yerde beklemekte olan subaya bildirdi. Subay birdenbire kızardı. Mevcut fazla geldiği halde böyle olmuştu, ya eksik gelseydi her halde aklını fittırırdı. Hiddetle yanındaki astsubaya dönerek bağırdı. "Başçavuşum, bu gün buraya adam verildi mi?"

Bu sorunun cevabını, o anda sadece Battal biliyor, o da neşeli neşeli kıkırdıyordu.

Astsubay bu soruya cevap veremedi. Ama gevşemiş vücudu aniden gerildi. Çavuşun elindeki listeyi kaptı. Süratle göz gezdirdi. Ardından şaşkın şaşkın, "Hayır komutanım!.. Mevcudun otuz dört değil, otuz üç olması gerekir," dedi.

Koğuşa adam verilmediğini kesin öğrenen sayım kurmayları, çavuş, astsubay ve subay bu kez peş peşe düşerek birlikte saymaya başladılar. Fakat bu kez, sadece ayakları değil, vücudu hatta başları bile sayıyorlardı. Önde giden çavuş, Battal'ın yanına geldiğinde heyecanla, "Buldum komutanım, buldum!" diye bağırdı. Birisi burada biri beyaz, biri siyah çorap giymiş de iki defa saymışım.

Sayım subayı, öfkeyle bağırdı. "Kafanı biraz eğip de, başlarını saysan geberir misin, eşek oğlu eşek?"

"Emredersin komutanım!"

Çavuş, dişlerini gıcırdatıp, burnundan soluyarak bir kez daha aşağı eğilip Battal'a baktı. Ardından ayağına bir cop patlattı.

Koğuşun içerisinden gülüşmeler, daha kapı kapanmadan duyulmaya başladı. Kapı kapanınca kıkırdılar kahkahaya dönüşmüş-

tü. O yorgun bedenlerden böylesine seslerin çıkması çok şaşırtıcıydı. Gerçi çoğu gülüşler, hemen öksürüğe dönüşmüştü ama yine de o durumda gülebilmek ne kadar hoştu.

Bazıları ise ateşin üzerine benzinle gider gibi, tutukluları daha fazla güldürmeye çalışıyorlardı.

"Aslında bu çorabın tarihe geçmesi lazım."

"Eğer bir daha yanlış saysalardı, Taci bile gelirdi."

"Onu bırak, bu kez bizi dışarı sürükleyip, tek tek sayarlardı."

Tutukluların keyfine diyecek yoktu. Dışarıdan birisi bu sesleri duysa, kesinlikle eğlence partisi yaptıklarını sanırdı.

"Gardaşım ne biçim çorapmış o?"

"Yarınki sayıma herkes, siyah beyaz çorap giysin de görün bi. Adamlar kafayı yerler alimallah!"

"Aslında fazla değil, sayıyı eksik çıkarmanın bir formülü var mı, siz onu söyleyin?"

Her geçen gün hastaneye gidenlerin çoğalması, yurtdışındaki insan hakları kuruluşlarının değerli girişimleri, ailelerin gösterdiği büyük gayretler... Sonucu yetkililer her gün biraz daha sıkışıyor, telaşlanıyorlardı. Umduklarından çok daha büyük bir direnişle karşılaşmışlardı. Eylem ve tepkilerinin gittikçe büyümesinin, kendi aleyhlerine olduğunu biliyorlardı. Bu yüzden tutuklulara yanaşmaya, onlarla anlaşma yollarını aramaya başladılar. Bu arada, ünlü cezaevi müdürü Albay Taci, grevi zulümle bastıramadığı için görevden alınmıştı.

Yeni cezaevi müdürünün, yanında kolordu komutanı olduğu halde, bir gün üç eylemciyi görüşmek için çağırmaları, direnişçiler için hiç sürpriz olmadı. Böyle şeyleri artık onlar da bekliyordu. Eylemcilerin temsilcilerine: Eylemin bırakılması halinde yemekleri düzelteceklerine, dayak ve işkenceyi kaldıracaklarına, küfrün kesinlikle yapılmayacağına, içeriye kitap v.s alınmasında daha toleranslı davranacaklarına... Dair söz verdiler. Fakat eylemcilerin temsilcileri, onların sözlerine güvenmediklerini öne sürerek, imzalı bir belge istediler. İmzalı belge ise, sistemin kolaylıkla kabul edeceği bir şey değildi. Bu yüzden, elbise meselesinden sonra, MHP davasında yaşananları tutuklulara hatırlatarak, böyle bir şeyi yapamayacaklarını söylediler.

13. Koğuşta sağcı olmadığı için, subaylar daha açık konuşuyorlardı. Özellikle iç emniyet amiri olan Kömürcü sık sık gelip: "Ço-

cuklar!.." derdi. "Sakın ola, geçen seferki gibi düşünmeyin. Sonradan neler oldu biliyorsunuz. Bu kez benim yapacağım, bozacağım hiçbir şey yok. Size şu kadarını söyleyeyim: Sizin hepiniz ölseniz de, böyle bir belgeyi vermezler. Ama bu kez ben değil, koskoca kolordu komutanımız söz verdi, isteklerinizi yerine getirecek..."

Ayrıca avukat ve aileler de, eylemi bırakmaları halinde, isteklerinin yerine getirileceğini söylüyorlardı. Çünkü onlar, her şeye karşın tutukluların yaşamalarını istiyorlardı. Açlık grevi, işte böylesi bir çelişkiler yumağı içerisinde devam ediyordu.

Grev süresizdi. Daha doğrusu, istenilen haklar elde edilene kadardı. Bazı kişiler, özellikle eylemin otuzuncu gününden sonra idarenin istedikleri şeyleri imzalamayacakları görüşünün etkisinde kalarak, gittikçe karamsarlaşıyorlardı... Eylemcilerin istedikleri şeyleri kâğıda dökerek imzalattırmaları, o ortamda gerçekten mümkün görünmüyordu. Bu doğruydu ama eylemin uzadıkça etkisini artırdığı da bir gerçekti Tek başına, idarenin yapısını parçalamış olması bile mükemmeldi. Dışarıda ise: Bütün gözleri Mamak'a çevirip, karanlık köşeleri aydınlatıyordu.

Bu eylem, Mamak'taki bütün anti-faşistlerin ve siyasetlerin katıldığı top yekûn bir isyandı.

Elbise direnişinden ve önceki direnişlerden dersler alındığından, mümkün olduğu kadar hata yapılmamaya çalışılıyordu. Buna karşın. 13. Koğuş'tan hiç umulmadık bazı insanlar, hasta olduklarını bahane ederek –ki açlık grevinin otuzuncu günlerinde hiç kimse sağlıklı değildir– revire gidiyor, bir daha geri dönmüyorlardı. Bu özel koğuştaki direnişçiler: Daha sonra bu gidenlerin, idarenin kendilerine hediye ettiği süt ve bal dolu çantayla koğuşlarına gittiklerini öğreniyorlardı.

Sansar da iki üç günde bir revire çıkıyordu. Fakat büyük bir ihtimalle kendisine serum verilip, fırça atılarak tekrar işinin başına gönderiliyordu. İnanmadan uzun süre aç durmak kadar zor, başka bir şeyin olduğuna inanmıyorum. Sansar da inanmadan aç durmak zorunda kaldığı için, ondan kurtulma uğruna en alçakça şeyleri yapmaya hazırdı. Her revire gidip gelmesi, onu diğer direnişçilerin gözünde düşürdüğünü bildiği halde yine çıkıyor, orada Yarbay Hayrullah'tan çok kötü fırçalar yiyip tekrar koğuşa dönüyordu. Eyleme devam ettiğini söylemesine karşın, tutuklular arasında saygınlığı, beş paralık olmuştu. Çünkü hiç kimse, kendini kaybet-

mediği sürece, "ben revire gideceğim..." demiyordu. Zaten böyle giden de, geri gelmiyordu. Eylemciler tedaviyi de kabul etmiyorlardı. Bayılarak götürülenler ise, eğer kendilerine geldiklerinde kollarında serum görürlerse söküp atıyorlardı. Çünkü hak, ancak böyle kazanılabilirdi.

Sansar, aç kalmanın, dünyanın en zor şeyi olduğunu çok iyi kavradı ama en yakınlarına ihanet etmenin alçaklığında boğulmakta olduğunun farkına bile varamadı.

Açlık grevine başlayan herkes, kendi isteği ile başlamıştı. Bırakmak da, insanın önce kendisini ilgilendiriyordu. Battal'ın en çok hoşuna giden de bu olmuştu. Zaten açlık grevi: İnanmayan, yürekten istemeyen bir insanın yapacağı, katlanacağı bir şey değildi. Fakat bir insanın böylesi bütün tutukluları ilgilendiren hayati bir meseleye başlamaları da, bırakmaları da bu kadar kolay olmamalıydı. Açlık grevi, çocuk oyuncağı değil; terazinin bir kefesine canların konduğu ölüm kalım savaşıydı.

Revire giderek grevi bırakıp, karşılığında hediyeler alan kişi; diğer taraftan grev süresini biraz daha uzattığının, dolayısıyla devam eden arkadaşlarının canlarını, biraz da kendisinin aldığını fark edemiyor muydu acaba. Çünkü açlık grevini her bırakan kişi, yöneticilere umut veriyordu. Hele bu kişi, idarenin bildiği üst düzey sorumlu olursa, doğal olarak idare de: Bu bıraktığına göre diğerleri de bırakır, düşüncesiyle çözüme yanaşmıyordu...

Açlık grevine katılan herkes, böylesi zor bir eylemi, herkesin sonuna kadar götüremeyeceğini çok iyi biliyordu. Aslında bırakmak, bir yerden sonra dayanamamak normal bir durumdu. Hele bir kişi grevi otuz, otuz beş gün başarıyla götürmüşse ona saygı duymak gerekirdi. Aslında moral bozan, güce giden bazı insanların grevi bırakması değil, bırakma biçimleriydi. Direnişçileri kahreden: Bir insanın, aynı yola baş koyduğu arkadaşlarına yalan söyleyerek, gidip ona rezilce bir yaşamı layık görenlere grevi bıraktığını açıklaması idi.

13. Koğuşta, aynı yolla eylemi bırakanların sayısı altı yediyi bulunca sancı büyüdü. Gittikçe çekilmez bir hal aldı. Bu meselenin en kısa zamanda halledilmesi gerekiyordu. Battal'ın da içinde bulunduğu birkaç kişi ne yapılması konuşunda konuşup anlaştı. Bunun üzerine, eylemciler biraraya toplandı. Daha doğrusu, uyuyanlar uyarıldı. Herkesin dikkati çekildi. Bir eylemci bütün koğuşa hitaben, gücünün elverdiğince bağırdı.

"Arkadaşlar!... "Grevi bugüne kadar getirmek gerçekten küçümsenecek bir olay değil; aksine övünülecek, takdir edilecek bir durumdur. Bu yüzden grevi bırakacak arkadaşlar, bırakacaklarını düşmana değil, bizlere söylerlerse daha iyi olur. Seçtiğimiz kıdemli arkadaş subayı çağırarak: 'Arkadaşlarımızdan birisi, eylemi başarılı bir şekilde hedeflediği noktaya kadar getirdi. Şimdi bırakıyor..der.' Böylece arkadaşlarımız, bizlere yakışır bir biçimde eylemi bırakabilirler. O zaman neşeyle, mutlulukla bizler o arkadaşları koğuşuna uğurlarız..."

Bu konuşmadan sonra ne idareye gidip teslim olan, ne de grevi bırakan oldu. Sansar bile hastalanıp revire çıkamadı.

Fakat bütün koğuşlar aynı değildi. Bazı koğuşlarda, eylemi arkadaşlarına söyleyerek bırakanlara dahi kötü davranıyorlardı. Bu tür insanlar tamamen tecrit edilmişlerdi. Bazı insanların grevi bırakanlara küfür bile ettiği söyleniyordu. Hiç greve katılmayan insanlara bir şey yapılmazken –ki doğrusu da buydu– eylemi otuz beş gün sürdürmüş bir insana böyle davranılması aklın mantığın alacağı bir şey değildi. Garip olan böyle davrananların, en güvendikleri adamlardan bazılarının gidip, hem de idareye teslim olmalarıydı. Tabi onların henüz bunlardan haberleri yoktu... Sonradan bu tür yanlışlıklar çok tartışılacaktı.

Battalların yeni koğuşuna doğru dürüst bir şey verilmediği için, iyice çökmüşlerdi. İdare raporlarını gerçeğe dayandırmak için her çareye başvuruyor ama tutuklular da boş durmuyor; onlar da bu raporların işe yaramaması, gerçeğe dayanmaması için kendi çabalarını sürdürüyorlardı.

Muayeneyi kabul etmedikleri için, bazen sürükleyerek revire götürüyorlardı. Böyle günlerde revirin önündeki beton zemin, eylemcilerle dolu olurdu. Eylemciler, çoğu zaman su dökülen betonun üzerinde saatlerce bekletilirlerdi. Eylemciler öylesine çoktular ki, çoğu zaman askerler ve subaylar üzerlerine basarak geçerlerdi.

Battal da revire en çok sürüklenerek götürülen tutuklulardan birisiydi. Çünkü o, alınan bütün eylem kararlarına uyuyor; sayımlarda dışarı çıkmaya kalktıklarında ise hiç kımıldamıyordu. Aslında durumu iyi sayılırdı, istese sayıma yürüyerek de çıkabilirdi ama idarenin durumlarını kötü görmesinin her zaman lehlerine olduğunu biliyordu... Hem onları uğraştırmak, Battal'a garip bir haz veriyordu.

Hele bir keresinde Battal, tam üç saat revirin önündeki beton üzerinde bekletildi. Doktor gibi giyinmiş birisinin çay ve yemekli, bol kahkahalı konuşması arasında bazen betonda yatanları hatırlayıp, "Getirin oğlum birisini daha," demesiyle askerler kapıya en yakın olanı içeri sürüklüyorlardı.

Sonunda Battal'ı da sürükleyerek içeride bulunan bir sedyeye yatırdılar. Sedyede de yarım saat kadar bekledikten sonra doktorun tatlı sohbeti bitti ve Battal'la ilgilenmeye başladı. Gerçi Battal'ın yeri rahattı ama beton zeminde yatmakta olan canları düşündükçe doktora lanetler yağdırıyordu... Revir işlemin muayene kısmı ise, en çok bir dakika sürüyordu. Bu iyi idi ama, doktorun bir başka tutukluyu huzura kabulü, en az yarım saati buluyordu. Adam ne kadar da konuşmayı seviyordu. Sanki doktor değil, kadın kuaförüydü.

Bazen direnişçileri tek başlarına da revire götürüyorlardı. Battal, bir gün sürüklenip yine götürüldüğünde, revirde başka hiçbir eylemci yoktu. Revirde koltuklara kurulmuş olan subaylar, onun geldiğini fark edince, sohbetlerini yarıda kesip, gözlerini Battal'a dikmişlerdi. Bu bir savaştı. Önce, cicili bicili laflar ettiler. "Ölürsün, sakat kalırsın" dediler. Zaten ilk sekiz gününü tabutlarda geçirdiğini söylediler. O sökmeyince bağırıp çağırmaya başladılar. Yine bir sonuç alamadılar. Ardından hepsi ayağa kalkıp Battal'ın başına toplandılar. Serumu zorla takmaya çalıştılar. Onu da yapamayınca Kömürcü, "Bırakın!.. Koğuşuna götürün de gebersin!" diye patladı.

Böyle davranmaları Battal'ın hoşuna gitmişti. Çünkü ölmesinden korkuyorlardı.

Kömürcü sözünü bitirir bitirmez, subaylar geri çekilip, askerler ileri atıldı. Battal'ı sedyenin üzerinden alıp dışarı çıkardılar. 11. ve 12. Koğuşların bulunduğu koridora geldiklerinde askerler, "Kendin git, lan!.. Seni biz mi taşıyacağız, diyerek Battal' ı beton zemine bıraktılar.

"Ben kendim giderim," dedi Battal gururlu bir şekilde.. Koğuşlar tarafındaki duvara tutuna tutuna yürümeye başladı.

Battal'ın çevresinde askerler, kaplumbağa yürüyüşüyle hareket ediyor, oralarda rütbeli de olmadığından birbirleriyle şakalaşıyorlardı. Bazen de, Battal'la dalga geçiyorlardı. "Bırakmazsan geberirsin, aslanım!"

"Görürsünüz, bu adam bir kaç güne varmaz ölür!"

"Boşa çenenizi yormayın oğlum. Bu adamlar bırakmaz. Bıraksalardı, o yıkımlarda bırakırlardı."

"Evli değil misin, lan?"

"Evliyim."

"Çocuk?"

"İki."

"Eee, onları da mı, düşünmüyorsun?"

"Onları düşündüğüm için grevdeyim."

"Bu nasıl düşünmek oluyor yahu, gebereceksin. Karın başkasına kalacak!"

"İnsan olan insan: Onuru için, daha güzel bir yaşam için, gerekirse kendini feda edebilmeli." Askerlerin gözlerinin içerisine bakarak devam etti. "Ben başkalarına boyun bükeceğime, korkarak yaşayacağıma ölürüm daha iyi."

"Tamam tamam!" dedi birisi üzerine alınarak. "Sizinle de bir şey konuşulmuyor ki. Yürü, zaten geç kaldık."

Battal kafasına göre, duvara dayanarak yürümeye devam etti. 1. Koğuşun kapısına vardığında yere çöktü. Kapı biraz içeride olduğundan, karşı duvara geçmeyi gözüne kestiremedi. Emekleyerek, bir buçuk metrelik yolu kat etti. Ardından duvara tutunarak yeniden ayağa kalktı.

Kadınlar koğuşuna yaklaştığında artık iyice yorulmuştu. Kadınlar Koğuşu'nun kapısına çöktüğünde, tekrar karşı duvara tırmanmak ona çok zor geldi. Askerlerin sağdan soldan, yürümesi konusunda ikazlarını duymazdan gelerek dinlenmeye başladı... Bir ara 'Kadınlar Koğuşu'nun kapısının tıkırdadığını duydu. Tüyleri diken diken oldu, vücudu ısınıverdi. Dışarıyı dinledikleri kesindi. Battal, onların da eylemi desteklemek için açlık grevine başladıklarını hatırladı. Desteklemek için çünkü erkek tutukluların istediklerinin çoğunu kadınlar zaten mücadeleleri sonunda elde etmişlerdi. Battal onlara ve mücadelelerine hayrandı. Mamak Battal'a, kadınların çok daha inatçı ve dirençli olduklarını da öğretmişti. İnsanlığın yüz akı, gurur kaynağı olan bu kadınlar, o anda üç beş santim uzağındaydı. Battal'ın kim olduğunu, niçin orada oturup, kalkmadığını öğrenmeye çalışıyorlardı. Belki de dinleyenlerden birisi, kocasını direnmediği için boşayan, yiğit bayandı.

"Kalk komutan bize kızar," dedi askerlerden biri.

"Dinleniyorum, kalkacağım," dedi Battal.

Önceki konuşmadan sonra dalga geçmeyi bırakmışlardı. Battal aldırmadan oturmaya devam etti. Konuşmalardan, kapının arkasındaki kişinin eylemdeki insanlardan birisi olduğunu anlayan kadınlar, tamamen kapının arkasına doluştular. Fısıldanmalar fazlalaştı. Bir süre daha dinlendikten sonra Battal, karşı duvara geçmek için emeklemeye başladı. Emeklerken bir bayanın kapının altından dışarıya bakmaya çalıştığını fark etti. Bir el gördü. El özenle hazırlanmış beyaz bir torbayı tutuyordu. Küçücük bir torba. Ama umut yüklü, dost yüklü bir torba. Battal anlamıştı. Canları şeker veya tuz yardımı yapmaya çalışıyorlardı. Askerler tarafını vücuduyla kapatarak elini, ele doğru uzattı. Torbayı bayan, Battal'ın eline doğru itekledi. Battal torbayı alırken, kapının altından uzanan el, Battal'ın elini dostça sıktı. Battal bu elin sahibini tanımıyordu. Belki de hiçbir zaman görmeyecek, tanımayacaktı, ama o anı, ölünceye kadar unutmayacaktı. Çünkü o sihirli el, onun canına can; gücüne güç katmıştı. Öylesine duygulanmıştı ki, ağlamamak için kendini zor tutuyordu.

Battal, sevgi yüklü, dostluk yüklü, umut yüklü torbayı askerlere çaktırmadan cebine indirdi. Sevinçten uçuyordu. Açlığın kırkıncı günündeydi. O böylesi dostluklar, böylesi güzellikler için bir değil, bin kez ölmeye hazırdı.

Battal duvara tutunarak kalkıp, yürümeye başladı. Bayanlar da bunu anlamış olacaklar ki, hep birlikte aniden bir türkü tutturdular.

"Kısarlar sesini boğmak isterler.
Yanıktır, yıkıktır sırça yüreği
Çığlık çığlığa yar geceler.
Kardeşin duymaz, eloğlu duyar.
Çoğalır engeller yürür gidersin
Yüreğin taşıyıp götürür seni
Nice selden sonra, bundan ötede
Kardeşin duymaz eloğlu duyar."

Battal'ı götürmek istemeyen askerler, bir anda alevlendiler. Battal'ın kargaya dönmüş vücudunu kaptıkları gibi, oradan uzaklaştırdılar.

Bayanların söylediği o güzel türkü artık, bütün koridorlardan, koğuşlardan duyuluyordu.

"Yıkılma bunları duyduğun zaman.

Ümidi kesip de incinme sakın
Aç yüreğini bir merhabaya
Kardeşin duymaz, eloğlu duyar."

4 Nisan 1984 Çarşamba günü açlık grevine son verildiğinde, Battal da dâhil ilk başlayanlar, eylemin kırk üçüncü günündeydi. Grev, Halk Demokrasisi Örgütünün, merkez komite üyesi iddiasıyla yargılanan bir tutuklunun, mahkemede yaptığı kısa bir konuşmayla son buldu. Battal, eyleme son verilmesinin nasıl ve ne şekilde kararlaştırıldığını bilmiyordu. Fakat bırakılacağını mahkemeye giderken Sansar'dan öğrenmişti.

Battal mahkemeye giderken, Sansar'ın ağzının kulaklarına yaklaştığını görünce çok şaşırmıştı. Tüm eylem boyunca, altına sıçmış gibi bir köşeye çekilip somurtan adam, nasıl birdenbire etrafa gülücükler dağıtabilirdi? Bunun mutlaka çok önemli bir nedeni olmalıydı. Bu yüzden Battal sormadan edemedi. "Ooo Sansar gardaş!.. Bu sabahki mutluluğu neye borçlusun?"

Sansar hayretini gizlemeyerek cevap verdi. "Senin haberin yok mu?"

"Lütfedip söylerseniz, haberim var mı, yok mu bileceğiz?"

Battal'ın yüzünü yarı alaycı bir gülümsemeyle inceleyen Sansar, "Yok," dedi. "Hâlâ haberin yok. Şanlı ve tarihi eylemimizin, başarıyla bu gün sona ereceğini hâlâ bilmiyorsun."

"Yoktu evet," dedi Battal. "Sayende yeni öğrendim."

Sansar'ın böbürlenmesine bakılırsa, karar mekanizmasının içerisinde onun da olduğu anlaşılıyordu. En fazla direnen, onurlu ve yiğit insanlar, aynı zaman da en fazla bağışlayıcı olanlardı. En fazla kanıp, kandırılanlar da, yine bu güzel insanlardı. Dostluğun da, düşmanlığın da, erkekçe olmasını istiyorlardı ama olmuyordu. İçlerindeki sinsi düşmanı bir türlü görmüyor, göremiyorlardı. Bu içeride de, dışarıda da böyleydi. Bu yüzden başlarına gelmedik kalmıyordu. Bir sahte söze, bir hain gülümsemeye bile kanıveriyorlardı. Keşke insana biraz eleştirel bakabilseler, az da olsa kuşkuyla yaklaşabilseler, eminim daha az acı çekeceklerdi.

Öğleyin mahkemeden cezaevine gittiklerinde, herkesi sevinçli buldular. Haber çoktan uçmuştu.

Yazılı hiçbir şey elde edilmemişti ama neredeyse cezaevinin bütün kadroları değiştirilmiş, yeni yönetim birçok şey vaat etmiş; daha da önemlisi tutuklular, gerektiğinde neler yapabileceklerini

dosta düşmana göstermişlerdi.

Grev sona erdiği zaman, birçok eylemci hastanedeydi. Hemen hemen tüm direnişçiler, açlık grevini bozarken, çok az ve sulu yemekler yenilmesi gerektiğini biliyorlardı. Ayrıca idare, her koğuşa, yemeye nasıl başlanacağı konusunda, doktor imzalı bir yazı verdi. Sonuç olarak: Eğer fabrika, grevi bıraktıkları andan itibaren üsten aldıklarını, alttan çıkarmaya başlayınca, her şey normale döndü demekti. Fakat kırk üç günde bağırsaklar birbirine yapışıp, iyice küçülmüştü. Önceki yemek artıkları, eylem anında hiç boşaltılmamışsa, kalın bağırsaklarda kurumuş, taş kesilmişti.

Battal grevin on ikinci günü, bir saatlik bir ıkınıp sıkılmadan sonra taş gibi, yuvarlak, ceviz büyüklüğünde üç tane parça çıkararak rahatlamıştı. Rahatlamıştı ama bu kez de sancı başlamıştı. Besbelli ki, grevin başladığından bu yana tuvalete gitmediğini söyleyenlerin durumları çok daha kötü olmalıydı.

Tutukluların çoğunun –verilen yemeklerden olacak– sindirim sistemleri zaten bozuktu. Birçok tutuklu normal zamanda bile fitil, kapsül gibi şeyler kullanıyorlardı.

Koğuşun iki tuvaleti vardı. Bunlardan birisi zaten ikide bir tıkandığından, naylon kapısında "Büyükler giremez" ibaresi yazılıydı. Grev boyunca koğuşun en tenha yeri olan tuvalette, eylemin bitmesiyle ilk günden itibaren kuyruk oluşmaya başladı. Kuyruktakilerin çoğu ayakta duramadığından, sırada oturuyorlardı. Tuvalete giren saatlerce çıkmıyor, çıkan beş on dakika koğuşun içerisinde kıvrandıktan sonra yeniden sıraya geçiyordu.

Bazıları ise, büyük açlığın verdiği istekle fazla yemiş, çıkaramayınca telaşa kapılmışlardı. Tuvalet kuyruğu gece gündüz devam ediyordu.

Açlık grevinin bitişinden üç gün sonra, bazı tutukluların ellerinde fitil ve kapsüller görülmeye başlandı. Bunlar, insanın büyük tuvaletini yapmasını kolaylaştıracağı umuduyla kullanılıyordu. Fakat açlık grevinden çıkmış insanlar için yapılmamış olacak ki, bunların faydasını görmeyenler başka şeylere yöneliyorlardı. Bunların içerisinde en yaygın olanı sabundu. Bazı kişiler gizlice sabunları sivriltip, taşa dönmüş artıkları yumuşatması için kıçlarına koyuyorlardı. Bu yöntem zamanla yaygınlaşmaya başladı. Yaygınlaştıkça, saklı gizli kullanmalardan da vazgeçildi. Zamanla sabunlar bolca sivriltilip, tuvaletin yakınında bulunan bir masanın üzerine

kondu. İhtiyacı olan oradan alıp, tuvalete öyle giriyordu.

Bir hafta geçtiği halde hâlâ, eski artıkları boşaltamayan tutuklular vardı. Bunlar iyice şiştiler. Bunların içerisinde, tamamen telaşa kapılarak, sabun köpüğünü içenler bile vardı. Sonunda bazı tutuklular hastaneye kaldırıldı.

Grevin bitişinden sekiz gün sonra, 13. Koğuştaki tutuklular, yeniden eylem öncesi koğuşlarına dağıtıldı.

Battalların yuvaya dönüşü, sol kesimi bir kez daha derin sevince boğdu. Halaylar çekilip, türküler söylendi. Çok geçmeden, Battalların yokluğunda koğuşta neler olup bittiği öğrenildi. Tabi ki güzel şeyler de olmuştu. Birçok insan canını ortaya koyarak, insanca bir yaşam uğruna direnmişti. Bundan güzel ve anlamlı ne olabilirdi?. Ama bunun yanında, insanı kahreden olumsuzluklar da yaşanmıştı. Bunların içerisinde Battal'ı en çok üzeni: Eylemi bırakan arkadaşlara düşmanca davranılmasıydı. Bu insanlar komünden tamamen dışlanmışlar, tıpkı sağcı bir grup gibi kendi başlarına yaşamaya bırakılmışlardı. Onlarla kimse konuşmuyordu. İşin garibi bu insanlar, direnişe devam edenlere haber vererek bırakmışlardı. Eğer koğuştakiler akıllı davranabilseler, bu insanlarla dostça ilişki kurabilseler, bıraktıklarından idarenin haberi bile olmazdı. Oysa eylemi bırakanlara düşmanca davrananların bazı sorumluları, gidip idareye kendiliklerinden teslim olmuşlardı...

Battal, durumu öğrendiği zaman sorumlu durumdaki tutukluları bir araya topladığı halde Sansar'ı inadına çağırmadı. Onun gibi bir haine herkes saygı gösterecek; fakat grevi otuz beş, kırk gün götürmüş insanlar, horlanacak, dışlanacaklardı. En acı olanı da bunu, insan hakları, adalet ve özgürlük için canlarını ortaya koyanların yapmasıydı...

Battal, çok kızgın bir şekilde, grevi bırakan kişilere yanlış davrananların özeleştiri verinceye kadar komünden ayrılıp, dışlanan arkadaşlarla yaşayacağını söyleyip kalktı. Hiç bir masal dinlemeye niyetli değildi. Eşyalarını toplayıp, komünden atılan tutukluların yanına yerleşti.

Yine aynı koğuşta, yan yana yaşıyorlardı. Ve Battal'ın diğerleriyle küsme, konuşmama diye bir sorunu yoktu. Olamazdı. Koğuştaki herkesle konuşuyor, dertleşiyordu.

Battal'ın kendilerine katılmasından sonra, komünden atılan tutukluların yüzleri yeniden gülmeye, yaşamla barışmaya başladılar.

Çünkü çok büyük bir bunalım içerisindeydiler.

O güzel insanlara yakışmayan, bu bölünmüşlük, bu parçalanmışlık sadece bir hafta sürdü. Sonunda yanlış hareket eden tutuklular, yaptıklarının yanlış olduğunu kabul ettiler. Ve tekrar, bütün devrimci ve yurtseverler geçmişten çok daha sağlam temeller üzerinde bir araya geldiler. Moraller yeniden yükseldi.

Açlık greviyle birlikte, tek tip elbise direnişi sonrasındaki kısmi refah ortamına tekrar dönüldü. Ayrıca yemeklerin düzelmesi ve içeriye kitapların alınması çok önemliydi. Askerler artık koğuşun içerisine de hiç karışmıyorlardı... Özellikle psikolojik bunalım içerisinde olan tutuklular, bu sakin ve dayaksız ortamda, az da olsa kendilerine gelebildiler. Kâbus görme nöbetleri azalmaya başladı. İnsanların yüzlerinden, davranışlarından bu açıkça, fark ediliyordu artık.

Yemeklerin düzelmesi, ayrıca grev boyunca gelen paraların birikmesiyle tutuklular kendilerine bayağı iyi bakmaya başladı. Eğitim falan da kalktığından boş zamanlar çoğaldı. Bu yüzden birçok insan yeni ortama uygun programlar yapıp, boş zamanlarını değerlendiriyorlardı.

Battal da eski koğuşuna geldikten on gün kadar sonra, tekrar düzenli İngilizce çalışmaya başladı. Spora, zaten grevi bıraktıkları gün başlamıştı. Gerçi, henüz bir bebeğin ilk adımları kadar yürüyordu ama vücudunu eski haline getirmeye kesin kararlıydı.

Bir de bol bol kitap okumak istiyordu. Hayatında ilk kez, ders kitapları dışında iki tane kitabı, baştan sona kadar okuyarak bitirdi. Hem de bir hafta içerisinde. Özellikle "Ana"yı çok sevdi. Ondan çok etkilendi. Battal, kitapsız yaşadığı onca yılların acısını çıkarcasına okuyacak, okuyacak, okuyacaktı...

Tutukluların refah ortamına kavuşması, kendi güçlerinin farkına varmaları, nasıl ki onları son derece mutlu ettiyse; cezaevi yönetimini ise çıldırtmıştı. Büyük bir şaşkınlığı, hayal kırıklığını yaşıyorlardı. Cezaevindeki görevlerini artık, vatan haini, bölücü ve teröristlere hizmet etme olarak görüyorlardı. "Vatan hainleri koğuşlarında yan gelip yatsın, biz de onlara hizmetçilik yapalım" diyorlardı. Asker yerine bile koymadıkları, istedikleri zaman dövüp sövdükleri, aşağıladıkları kişileri, insan sınıfına koymak, onlara değer vermek, çok ağırlarına gidiyordu. Onlar suçluydu ve cezasını çekmeliydi. Yönetimin gözünde Mamak'ın, beş yıldızlı bir otelden

farkı kalmamıştı. Böyle bir yerde ancak tatil yapılırdı. Dövüp sövmedikten, yediklerini içtiklerini burunlarından getirmedikten sonra ne mahkûm mahkûmluğunu bilir; ne de görevli işinden zevk alırdı. Eğer böyle giderse alimallah, içeri partilerin okulu olur, ellerindeki görevlileri bile okula kaydederlerdi. Bu böyle gitmemeliydi. Belki eski kullandıkları kaba kuvvet yerine, daha modern, daha gizli şeyler bulup uygulayabilirlerdi.

Cezaevi idaresine gelip giden insan trafiği artmaya başladı. Bunlar arsında Halk Demokrasisi Partisi'nin davasına bakan savcı ve bazı hâkimlerde dâhil olmak üzere, üst rütbeli subaylar, Yarbay Hayrullah ve Şahin de vardı. Bunlar özellikle itirafçı çıkarmak için uğraşıyorlardı. Aslında başından beri bunun için özel çaba harcıyorlardı. Fakat şimdi bu işe, daha çok özen gösterdikleri kesindi. Eğer birkaç tane çıkarabilirlerse, hem davanın şeklini değiştireceklerine, hem de moral olarak solu çökerteceklerine inanıyorlardı. Başka birçok cezaevinde olduğu gibi burada da tutukluları birbirine düşebileceklerdi.

Bunun için denemedikleri yol kalmamıştı. Önce bu iş için seçecekleri tutuklular tespit ediliyordu. Bu aşamada en önemli rol Sansar'a düşüyordu. Sansar eylem anında 13. Koğuşa boşa götürülmemişti. Görevi: Hangi Tutukluların diğerleriyle sorunları var, hangi tutuklular daha zayıf karakterli, kimler grevi baba zoruyla götürüyor, kimler bırakıyor, bunları tespit edip, Yarbay Hayrullah'a bildirmekti. Yarbay Hayrullah, yanına cezaevinin istihbarat subayı olan yüzbaşıyı da alarak bu bilgileri, tutuklunun emniyet ve savcılık ifadesiyle birlikte değerlendiriyordu. Bu aşamada gerekirse savcısı ve işkencecisiyle konuşuyordu. Hatta bazen tutuklunun ailesi ve yakın çevresi hakkında araştırma yaptırıyordu. İşte bundan sonradır ki, eyleme geçiyorlardı. Bu andan itibaren yetki istihbarat subayına ve ekibine bırakılıyordu. Kimleri tespit ettilerse, onlarla değişik şekillerde ilişkiler kuruluyor, ikna etmeye çalışılıyordu. Bu yöntem etkili olmazsa, aldıkları insana göre, özel işkence yöntemleri uyguluyorlardı.

Mamak cezaevi, bunun sayılmayacak kadar örneğiyle doluydu. Fakat Battal bazılarına çok yakından tanık olmuştu.

Bir görüş günü, aynı koğuştan Battal'ın mahalleden tanıdığı arkadaşı, normal görüşe çıktı. Bunda hiç gariplik yoktu. Garip olan arkadaşın koğuşa geri dönmemesiydi. Kaçmış olamazdı. Çünkü

onunla görüşe çıkanlar, dönüşte askerlerin, arkadaşı sıradan çıkarıp götürdüklerini söylemişlerdi. Başka koğuşa da verilmiş olamazdı. Çünkü bu tür şeyler görüş günü yapılmaz, hele görüş anında hiç yapılmazdı. Emniyete götürülmüş olsa, niye görüş anında almış olsunlar? İstedikleri zaman, istedikleri insanı, zaten alıp götürmüyorlar mıydı.? Zaman geçtikçe diğer tutukluların endişeleri artmaya başladı.

Gerçekte tutuklu, cezaevinden dışarıya çıkartılmamıştı.

Askerler bu tutukluyu, hiçbir şey söylemeden kollarına girip, kafesin yanına kadar götürdüler. Tutuklunun, "Ne oluyor, nereye götürüyorsunuz?" sorularına bile karşılık vermediler. Gözlerini hemen oracıkta bağladılar. Yine kollarını bırakmayarak, A-Bloğa giriş merdivenlerinden sessizce indirdiler. Tutuklu emniyete, işkenceye götürüldüğünü sandı önce. Bütün vücudu korkuyla ürperdi. Görüşe çıktığından üzerine kalın şeyler de giymemişti. Merdivenleri indikten sonra yeniden yürümeye başladılar. Biraz sonra bir araca bindirilmeyi beklerken, bu kez bir başka merdiveni tırmandılar. Kapalı bir yere girdikten sonra biraz yürüyüp, bir başka merdiveni çıktılar. Artık tutuklu, bir rütbelinin karşısına çıkarılacağından emindi. Nasihat mi yapılır, yoksa işkence mi, bilemiyordu? Çünkü buna benzer hikâyeleri o da duymuştu.

Son merdivenleri çıktıklarında, askerler bir kapıyı tıkırdattı.

"Girin," dedi, tanıdık bir ses içeriden.

Açılan kapıdan, tutuklu apar topar içeri sokuldu.

"Siz çıkın oğlum," dedi aynı ses.

Kapı açılıp tekrar kapandı. Aynı ses bu kez alaylı bir şekilde seslendi. "Eee Ferhat Efendi! Emniyete hoş geldin!.."

Ferhat, hiç yabancı olmayan bu sesin sahibini tanımaya çalışırken, gözbağlarının açılmakta olduğunu fark etti. Bakıştılar.. Ferhat karşısındaki yüzbaşıyı hemen tanıdı. Saçları beyaz olduğu için tutukluların 'Kırbaş' dedikleri, cezaevinin istihbarat subayı idi. Kırbaş, sanki Ferhat'ın kırk yıllık dostuymuş gibi, sanki onun nöbetçi subayı olduğu zamanlar, en ağır işkenceler yapılmıyormuş gibi, gülerek yer gösterdi.

"Buyur Ferhat Efendi, otur."

"Teşekkür ederim," deyip, pamuktan yapılmış, diken gibi batan koltuğa oturdu.

"Çay, kahve ne içersin?"

"Çok sağ ol, içmeyeceğim."

"Buyur sigara yak."

"Kullanmıyorum."

Aslında kullanıyordu.

Küçücük bir odaydı. Üç dört koltuk. Bir büro masası ve dosyalar, her tarafı işkâl etmiş gibiydi.

"Gazete okuyor musun?" dedi Yüzbaşı. Önünde gazeteler vardı.

"Evet okuyorum."

"Herhalde İstanbul'daki durumlardan haberin vardır."

Ferhat, bu sözler üzerine niçin getirildiğini anlayıp, korkuyla titredi. İhanet. Asla düşünmemişti. Yüzbaşı anlatmaya devam ediyordu.

"Çok ilginç değil mi?. Tüm geçmişteki pisliklerden arınıp, devletin büyüklüğünü tanıyarak her şeye yeniden başlamak. Yeniden doğuş gibi bir şey olsa gerek... Sana bir şey söyleyeyim mi?.. Sonunda göreceksin, itiraf yapanlar kazanacak. Sen ne düşünüyorsun, bu konuda?"

"Belki emniyetteki durumumu biliyorsunuzdur. Gerçekte onların hiçbirisiyle alakam yok. Şayet ben o tür şeyleri yapsaydım, askere gitmezdim.

"Anlıyorum... Diyelim ki öyle. Mademki onları emniyette kabul ettin. Kurtulmak için mahkemede de kabul edersin olur biter. Zaten emniyet ifadesine göre ceza veriliyor. Eğer itiraf etmezsen, bir daha dışarı çıkamazsın. İnat etmeniz, bu gencecik hayatınızdan daha mı önemli?"

"Senin haberin yok mu?

"Eee koğuşta ne var, ne yok?.. Hala koğuş sorumlunuz Selim (Sansar) mi?.. Cezaeviyle ilgili ne düşünüyorlar?"

"Bilmiyorum! Dedim ya, benim ne onlarla, ne de olaylarla ilgim var."

"Bak Ferhat! Seni her gün mahkemeye diye çağırtayım. Buraya gel sohbet edelim!"

"Sen bilirsin," dedi Ferhat gönülsüz.

"Ama böyle bilmiyorum, olmaz diye kestirip atarsan ne konuşacağız ki?"

"Doğrusu bu çünkü."

"Bütün bu konuştuklarımız aramızda kalacak, tamam mı?"

"Anlaşıldı komutanım!"

Burnundan soluyarak, yanında bulunan zilin düğmesine bastı. Aynı askerler kapıyı açıp, aynı anda seslendi. "Emret komutanım!"

"Bunu koğuşuna götürün."

"Anlaşıldı komutanım."

Yine askerlerin arasında kapıya doğru yürürken, yüzbaşı arkalarından seslendi. "İyi şanslar Ferhat, iyi düşün. Eğer fikrini değiştirirsen, benimle her zaman konuşabilirsin."

Dışarı çıkar çıkmaz Ferhat'ın gözlerini tekrar bağladılar. Yine aynı güzergâhı takip ederek, getirip koğuşuna bıraktılar.

Fakat Nusret, Ferhat kadar şanslı değildi. Onu emniyetten gelir gelmez uygulamaya almışlardı.

Dış kafes, 1982 yılında özel olarak bu tür uygulamalar için, A-Bloğun avlusu içerisine inşa edilmişti. Bu A-Bloğun içerisinde ki kafesten farklıydı. Başına ise, Ferhat'ı sorgulayan istihbarat subayı yüzbaşı getirilmişti. Orada görev yapan herkes, yüzbaşının eleğinden geçirdiği insanlardı. Böylece, orası tam bir işkencehane haline getirilmişti. Dış kafes faaliyete geçtikten sonra, emniyetten gelenler yarı felçli bir halinde koğuşlara sokuluyorlardı.

Bu şekilde koğuşlara verilenler de kendilerini avantajlı sayıyorlardı. Çünkü koğuşlarda onlarla ilgilenecek, onlara bakacak insanlar vardı.

Koğuşlara konulmayanlar da vardı?..

Nusret onlardan sadece birisiydi. Emniyetteyken, işkencede tamamen teslim olmuştu. İşkencecilerden öylesine korkmuş, öylesine korkmuştu ki; her istediklerini yerine getirmiş, önüne sürülen her şeyi itirazsız imzalamıştı.

Cezaevine teslim edilirken, herkesin olduğu gibi onun da durumu hakkında yüzbaşıya bilgi verilmişti. Verilen bilgilerden olacak, Yüzbaşı onu da özel programına almıştı. Dış kafeste aç susuz bırakılarak, günlerce dövüldü. Gece gündüz bağırttırılıp, yalvarttırıldı. Tüm bunlar, emniyette yüklenen suçları, orada da kabul ettiği halde yapıldı. Akşamları, askeri bir cipe bindirilerek kolordu içerisinde ve Hüseyin Gazi Dağı'nın eteklerinde dövülerek dolaştırıldı. Horlandı, aşağılandı. Bu arada emniyet ifadesi az bulunarak, yeni bir ifade hazırlandı. İmzalattırıldı. Ardından bu ifade gece gündüz ezberlettirilip Nusret'in ağzından kasete alındı. Koğuşa verilmek için bu da yeterli görülmedi. Yine dayak, işkence ve her türlü aşağılık hareketlere maruz bırakılarak kafeste tutuldu. Artık öylesine

anormalleşmişti, öylesine korkmuştu ki, ölümü kurtuluş sayıyordu. Gece gündüz askerlerin gözetimi altında olduğundan, canına kıyıp kurtulacak kadar özgürlüğe bile sahip değildi. Kaç kez, kapıyı açtıklarında koşup koridordaki askerin silahını kapıp kendisini öldürmeyi aklından geçirdi. Kendisini öldürmekten bile, yine işkenceden korkup vazgeçti. Eğer, kendini öldüremezse çok dövüleceğini biliyordu. Ayrıca namluda mermi de olmayabilirdi. Olsa bile, kendine sıkınadan önce yakalayabilirlerdi. İşte o zaman tamamen hapı yutardı.

Belki de kemerini almasalar yapabilir, kendisini öldürebilirdi. Asker koridorun diğer tarafına gittiğinde, kendisini kafesin parmaklarına asabilirdi. Pantolonunu yırtıp, birbirine ulamayı bile düşündü. Bu kez de çıkaracağı sesten korktu. Zaten, ölümden başka hiçbir şey düşünmez, bütün benliğiyle onu arar olmuştu ama ölmeyi bile beceremiyordu.

Bir süre sonra, hazırlanan ve ezberlettirilen ifadeyi kabul etmediği takdirde başına neler gelebileceği hatırlatılarak savcılığa çıkarıldı. Nusret savcının kapısına kadar: "Yeter ki dövmeyin. Her yerde kabul edeceğim," diye yalvardı.

Doğal olarak, savcının karşısında da, kendisine ezberlettirilen her şeyi eksiksiz hazır ol vaziyetinde ezberinden okudu. Bu durum savcı beyi çok neşelendirdi. Bu yüzden kimseye sormadığı soruyu Nusret'e sordu. "Bunları sana işkenceyle mi kabul ettirdiler?"

"Hayır!" diye bağırıverdi, Nusret aniden. Belki kapıdan dinliyor olabilirlerdi. Belki de savcı onlara söyleyebilirdi. Bu yüzden daha yüksek sesle bağırıp ne söylediğini duyurmalıydı.

Söylediği "Hayır"ın yavaş çıktığını düşünüp yeniden bağırdı. "Hayır!.."

"Anlıyorum," dedi savcı gülümseyerek. "Fakat şu falanca olayda, biz araştırdık... İfadende belirttiğin mahallede bir kuyumcu dükkânı yok. Bu soygun nasıl oluyor o zaman?"

Nusret, korkuyla bağırdı. "Nasıl olmaz efendim?.. Mutlaka vardır efendim... Ben soydum o kuyumcuyu efendim. Üç kişiydik."

"Anlaşıldı!" dedi savcı, kahkaha atmamak için kendisini zor tutarak.

Tesadüf bu ya, savcı da uzun yıllar, bahsi geçen mahallede oturuyordu. Mahallede gerçekten bir kuyumcu yoktu. Sadece, çeşitli saatler, kolyeler sahte yüzük ve bilezikler satan bir ihtiyar vardı.

Buranın bir gece soyulduğu doğruydu. Fakat sonradan bu işi, ihtiyarın oğlunun yaptığı ortaya çıkmıştı. Daha doğrusu ihtiyar, oğlunu ihbar etmişti. İfadeyi görünce durumu anladı. Demek ki, olayın failinin yakalanışı kayıtlara geçmediği için, Nusret'e de yüklenmişti.

Savcı bu soygun olayını, Nusret'in ifadesine yazmadı. Yazmadığını da Nusret'e söylemedi. Eğer Nusret, savcının yazmadığını bilse kesin çıngar çıkarırdı.

Nusret'in işi biter bitmez savcı, hemen emniyeti aradı. Durumu izah ederek, Nusret'in ifadelerini alanları, daha dikkatli olmaları konusunda uyardı.

Nusret, savcılıktan sonra da koğuşlara konmadı. Dayak aralıksız devam etti. Yine aynı tehditlerle bu kez de sorgu hâkimliğine çıkarıldı. Orada da her şeyi kabul etti. Ondan sonradır ki: "Senin işin bitti denilerek!.." tecritlerden birisine bırakıldı.

Nusret korkudan, yanında kalan tutuklularla bile konuşamıyordu. Her asker görüşünde tir tir titriyor, aptallaşıyordu. Her an her saniye aklından çıkarmadığı tek şey, işkence korkusuydu. Hemen hemen her uykuya dalışında, rüyasında bile askerlere, polislere yalvarıyordu. Yanında kalan insanların, onun sakinleşmesi, korkusunu yenmesi için büyük çaba harcamalarına karşın, o yine de: "Mahkemede de kabul edeceğim, yoksa askerler döver!.." diye kestirip atıyordu.

Sayımlarda ve havada dayak yememek için bütün gücüyle bağırıyor, bu da yetmezmiş gibi, tecridin içerisinde bile hazır ol da oturuyordu. Bu insan, yanında kalan devrimcilere de: "Ne olursunuz yanımda bir şey konuşmayın. Eğer askerler sorarlarsa söylerim," diyecek kadar da dürüsttü.

***

Özgürlük Partili militanların, iki kasabayı bastıkları haberi, Mamak'a da bir bomba gibi düştü. 15. Koğuşta Özgürlük Partisi'nden hiç kimse yoktu. Herkes kafasına göre yorumlar yapıyordu. Fakat genel kanı: Üç beş gün içerisinde bitirilecekleri yönündeydi. Her yeni günün gazetelerinde, ilk aranan, okunan haberler, Güneydoğudaki yeni gelişmelerle ilgili olanlardı. Gazeteler gibi tutukluların çoğu da, "Belki bu gün, belki yarın..." diye baskını yapan militanların, ne zaman bitirileceklerini bekler olmuşlardı.

Fakat devletin çarkını işletenlerin en azından bir bölümü, böyle düşünmüyordu. Olayların bir buçuk ayı geçtiği halde önlenemeyişi, anlaşılan işin ciddiyetini az da olsa göstermişti. İşte tam o günlerde, cezaevinin yazıcısı 15. Koğuşun mazgalından bir kez daha seslendi. "Selim Kıymetbilir hazırlan, emniyete gidiyorsun."

Dava neredeyse savunma aşamasına gelirken, bu emniyette neyin nesiydi?. Acaba yeni yakalanmalar mı olmuştu?.. Gerçi dışarıda pek yakalanacak adam da kalmamıştı ya. Ayrıca, ellerinde daha üst düzeylerde insanlar varken, neden Sansar?.. Artık kuşkular iyice artmaya başlamıştı. Fakat kuşkulananlar, Battal'ın anlattığı tutuklu da içinde olmak üzere üç beş insandı.

Buna paralel olarak Sansar da, özellikle grev sonrası kısmi refah ortamında yerini, yeniden sağlamlaştırmıştı. Örgütün hatibi gibi hareket ediyordu. Sıradan insanları ikna yeteneği çok güçlüydü. İnsanların çoğu, Sansar'ın grev anındaki düştüğü kepazelikleri çoktan unutmuştu bile. Kendisini örgütün merkezine koyuyor, sık sık örgütün çapulculardan, köstebeklerden temizlenerek yine eski halini alacağını söylüyordu. Bunu da ancak Sansar gibi kahramanlar gerçekleştirebilirdi.

Sansar'ın başı yine ana baba günü olmuştu. Herkes bir şeyler söylüyor, moral aşılamaya çalışıyorlardı. Bazıları, annesinin veya yavuklusunun göz nuru dökerek örüp gönderdiği kazakları çıkarıp Sansar'a vermeye çalışıyorlardı. O yiğit insan, hücre köşelerinde üşümemeliydi.

Sansar'sa çifte mutluluk yaşıyordu. Bazen kendisi bile, bu insanları ne kadar kolay kandırabildiğine şaşıyordu. Etrafındakilerin gözlerine baktı. Sulu gözlüler, neredeyse dokunsan ağlayacaklardı. Sanki işkenceye Sansar değil, onlar gidiyor gibiydi. Bundan daha çok memnun oldu. Açlık grevi gibi bir illeti böyle atlattığına göre artık sırtı yere gelmezdi. Demek ki, görevini iyi yapıyordu.

Hele akşam tekrar kavuşacağı dostunu hatırlayınca, bütün vücudunu ateş bastı. Çevresindekileri unutmuştu bile. Orospu morospuydu ama ateşli kadındı. Sanki kırk yıllık sevgilisiymiş gibi hareket ediyordu. 'Diğer erkeklere de mi aynı şekilde davranıyor acaba?.' diye içinden geçirdi. Bu kez de bütün vücudu, kıskançlıkla ürperdi.

Gözü kapıdaydı. Bu asker de nerede kalmıştı?.. Kendisini bir an önce dışarı atmak için can atıyordu.

"Selim Kıymetbilir. Hazır mısın?" diye seslendi asker mazgaldan.

Sansar askere cevap vermedi. Gözlerini çevresine birikmiş olan arkadaşları üzerinde gezdirerek, "Beni hiç merak etmeyin arkadaşlar," diye seslendi. "Siz kendinize iyi bakın. Ben nasıl gidiyorsam öyle gelirim..."

Kendinden emin adımlarla kapıya yürüdü. Arkasından seslenen onlarca insanın birbirine karışan sözlerini duymadı bile. Açılan kapıdan koşarcasına kendisini dışarı attı. Kendi kendine gülümseyerek yürüdü.

Yeni cezaevi müdürü Sansar'ı kendisi kelepçeledi. Önceden özenle hazırladığı devir-teslim dosyasını da koltuğuna alarak avluda bekleyen sivil arabaya bizzat kendisi götürdü.

Sansar önce çok korktu. Bu kelepçeler de neyin nesiydi?.. Hele yeni müdürün asık suratını görünce, darağacı aklına geldi. Bedenini bir anda ölüm korkusu sarıverdi. Fakat aracın yanına vardıklarında, derince bir "oh" çekti. Çünkü Şahin'in hafiften gülümseyen suratından kötü bir şeyin olmadığını anladı. Purosu her zamanki gibi yine ağzındaydı. Şahin bu arada "Çaktırma" gibisinden göz de kırpmıştı. Çivi ve onun yaşlarında, fakat Çivi'nin neredeyse iki katı ebatlarında, time yeni katılan bir elaman inerek, Sansar'ı araca soktu.

"Buyurun efendim," dedi yeni müdür Şahin'e: "Her şey hazır. Şuraya bir imza atmanız kâfi."

Bu soğuk ve gergin durum cezaevi avlusunun dışına çıkıncaya kadar devam etti. Bir anda arabanın içinde kahkahalar yükseldi. Hal hatır soruldu. Şahin'in çok neşeli olması, Sansar'ı da sevindirdi. Şahin yeni elemanı göstererek Sansar'a seslendi. "Bu arkadaş aramıza yeni katılanlardan, Osman."

"Ayı Osman," dedi Çivi gülerek.

"Çok memnun oldum," dedi Sansar. "Ben Selim."

"Memnun oldum," dedi Ayı Osman.

"Selim mi?.." dedi, aracı kullanan Keko. "Allah Allah. Sanki ilk defa duyuyorum bu ismi."

"Bu esas ismi," dedi Çivi. "Onda isimden çok ne var?.. Sansar, 99, Cemal, Selim. Daha var mıydı?"

"Yeterli değil mi?"

"Kusura bakma," dedi Şahin. "Müdürün bilmesini istemedim."

"Estağfurullah," dedi Sansar. "Önemli değil."

"Zaten fazla kalıcı değilsin."

"Bu ne demek oluyor, şefim?" dedi heyecanla. "Yani yakında tahliye mi oluyorum?"

"Öyle!."

"Heheheeeey, beee!" diye sevinçle bağırdı Sansar. "Sen büyük adamsın şef. Sana nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum?"

"Bana değil Kırmızı'ya teşekkür et. Çünkü bu onun fikri. Zaten seni alışımızın da sebebi bu, seninle konuşmak istiyor."

"Oh beee," dedi Sansar. "Bunu kutlamamız gerek. Bu gün ne yapıyoruz, şef?"

"Piliç seni evde bekliyor, dedi Çivi. Bundan iyi kutlama mı olur?"

Sansar'ın ağzı sulandı.

Keko, uzunca bir kahkaha attıktan sonra ortalığa seslendi. "Ama karıya sıkı sıkıya tembih ettim. Dedim ki: Şöyle böyle değil, bu adam tam bir abazan. Ona göre kendini hazırla, dedim. İyi dememiş miyim?..

Herkes gülmekten karnını tutuyordu. Keko bir süre sonra kendine gelince bu kez Sansar'a dönüp devam etti. "Göreyim seni Sansar. Beni yalancı çıkarma."

Kahkahalar daha çok yükseldi. Sansar da artık utanmanın yersiz olduğunun farkına varmıştı.

"Merak etme," dedi.

Şahin'in Bahçelievler'deki iki katlı villasına varıncaya kadar şakalaşıp güldüler. Vardıklarında saat, akşamüzeri üçtü. Bahçeye girdiklerinde araçtan sadece Sansar'la Şahin çıktı. Şahin Sansar'a, yüzbaşı kimliği ile banka cüzdanını, peruk ve birkaç anahtar uzattı ve, "Araba garajda," dedi. Fakat dikkat et. Kaza falan yapma. Yoksa senin de, benim de anamızı si....ler. Yarın saat tam on da, burada görüşmemiz gerek. O zamana kadar keyfine bak" Gülümseyerek ekledi, "Seninki yukarıda... Haydi, kolay gelsin."

"Sağ ol şefim!.. Allah senin tuttuğunu altın etsin!.. Allah...."

Şahin, arabasına binip hareket edinceye kadar arkasından dua etti

Bu kez Sansar'ı, başka bir kadın karşıladı. Biraz hayal kırıklığına uğradı ama itiraz hakkı yoktu. Bu hayal kırıklığı, o hep diğer kadını hayal ettiğinden kaynaklanıyordu. Yoksa misafir olduğunu

biliyordu, umduğunu değil, bulduğunu yiyecekti. Hem bu kadının. öncekinden fazlası var, eksiği yoktu. Cana yakın da görünüyordu. Sansar'ı görür görmez, "Hoş geldin yüzbaşım," diyerek boynuna sarıldı.

"Hoş bulduk," dedi Sansar, kadının belinden sarılırken.

"Bu kadar güçlü kuvvetli, yakışıklı olduğunu ummamıştım," dedi kadın.

Uzun zamandır böyle şeyler duymayan Sansar, bir hoş oldu. Koltukları kabardı. Kadının omzunun üzerinden bakınca, çeşitli yiyecek ve içeceklerle donatılmış masayı gördü. Karnı açtı. Fakat kadın, açlığı falan unutturmuştu. Kadını kollarına alıp, doğruca yatak odasına gitti.

Duş alıp masanın başına oturduklarında saat beş olmuştu. Sansar açlıktan ölüyordu. Biraz yedikten sonra, ne içeceği konusunda seçim yapmakta zorlandı. Çünkü masanın üzerinde ona yakın değişik içki vardı. Önce, kadının da ısrarıyla viskiyle başladı. Kadın da viski içiyordu. Sansar öylesine sarhoş olmak, öylesine kendisinden geçmek istiyordu ki, bu yüzden kadehleri peş peşe yuvarladı. Ardından viskiyi hafif bulup, rakıya başladı. Bir saat kadar sonra kafayı iyice bulmuştu.

Bu kez aklına dışarı çıkmak düştü. Daha doğrusu kadın düşürdü. Yakışıklı bir yüzbaşıyla dolaşmanın zevkini çıkarmak istiyordu. Daha erkendi, bir gazinoya gidip eğlenebilirlerdi. Sansar'sa, eğer araba olmasın, kalabalıktan nefret ettiği için, hiçbir yerde o evde olduğu gibi eğleneceğini sanmıyordu. Bunda tesadüfen bir tanıdığa rastlama korkusu da vardı ama o, arabaya dayanamazdı. En azından söyle Ankara'yı bir turlayıp gelmek istiyordu. Arabayı yukarı çıkarken görmüştü. Büyük bir ihtimalle sıfır kilometrede bir spor arabaydı.

"Hazırlan çıkıyoruz," dedi kadına.

Kadın sevinçle kalkıp, elbiselerini değiştirmek için içeri girerken dönüp Sansar'a seslendi. "Nereye gidiyoruz?.. Söyle de ona göre giyineyim."

"Arabayla, şöyle bir tur atar geliriz."

"Tamam," dedi kadın, isteksizce. Kendisinin tercih hakkı olmadığını çok iyi biliyordu.

Sansar da yatak odasındaki gardıroba gitti. Yüzbaşı üniforması hâlâ orada duruyordu. Gece onu giymeye gerek yoktu. Spor elbise-

lerini giydi. Alttaki çekmeceyi çekti. Gülümsedi. Tabancası bile oradaydı. Tabancayı da alıp beline soktu. İçinde mermi olup olmadığına bile bakmamıştı. Hiç önemli değildi.

Önce Tandoğan Meydanı'ndan geçip, garajların yanından Ulus'a çıktılar. Araba sanki uçak gibiydi. Ne bir ses, ne de bir sallantı vardı. Kadın gözlerini yumunca, hayatında bir kez yaptığı, uçak yolculuğunu hatırladı. İş çok acele olduğu için uçakla gönderilmişti. Sonradan uçağın parasını da kendisine ödettirmişlerdi ya.

Ulus'taki Atatürk heykelinin yanından döndüler. Sihiye'den geçip, Kızılay'a; oradan da Çankaya'ya çıkacaklardı. Sansar, sanki bir rüya âleminde yaşıyordu. 'Demek bu memlekette böyle yaşayanlar da var,' dedi, kendi kendine. 'Ben de yaşayacağım bundan sonra, ben de anasını satacağım!' Oğlu Baver ve karısı geldi aklına. Korkuyla titredi. Zaten onlar her aklına gelişinde sinirleri bozuluyor, dünyası kararıyordu. Oysa ne kadar çok severdi karısını ve oğlunu. Onları aracın içerisinde hayal etti. Kim bilir ne kadar sevinirlerdi. Yanında oturan kadına baktı. Yüzünü buruşturdu. Kim bilir kaç kişinin elinden geçmişti.

Gaza bastıkça basıyordu. Kadın birkaç kez uyardığı halde Sansar, kendi bildiğini okuyordu. Tam Sihiye köprüsünün altından geçerlerken, peşlerindeki polis arabalarının sirenleri çalınca, aklı başına geldi. Ama çok geçti. Onları takip ettiklerini anlayınca, Abdi İpekçi Parkı'nın yanına mecburen durdular.

Sansar'ın kılı bile kıpırdamadı. Kendisini polisin karşısında, ilk kez bu kadar rahat hissediyordu. Polis aracı da onların önüne kırıp durdu. Dört tane resmi polis memuru araçtan süratle inerek, Sansar'ın arabasını çevirdikten sonra, bir tanesi Sansar'a yanaştı. "Bu kadar acele ettiğine göre, ya manyaksın, ya da bir şeyler karıştırıyorsun!.. Çabuk çıkın dışarı, üzerinizi de, aracı da arayacağız."

Sansar dışarı çıkmak için en ufak bir çaba göstermedi. Fakat kadın çok korktu. Kapıyı açıp, dışarı çıkmaya yeltendiği anda Sansar kolundan yapıştı. "Dur, çıkma!"

Ardından, tepesinde dikilen polis memuruna başını çevirerek, esrarlı bir şekilde seslendi. "Kusura bakma, dedi. Biraz hızlı gitmiş olabiliriz. Ben yüzbaşıyım. (Silahı da çıkarıp gösterdi) Bak silahım da var.

Polis memurları ciddileşti, nazikleşti de.

"Kusura bakma yüzbaşım ama kimliğinizi görmek zorundayım."

"Tabi," dedi Sansar gülerek.

Elini cebine atınca, işte o zaman elbiseyi değiştirdiğini hatırladı. Biraz kızardı. İşin biraz sarpa saracağını anladı. Kimlik, çıkardığı elbisede kalmıştı. Tekrar polis memuruna döndü.

– Hay Allah, dedi. Kimlik, resmi üniformamda kalmış... İstersen...

Sansar daha sözünü tamamlayamadan, Sansar'ın silahı polisin eline geçti.

"Şimdi dışarı çıkın," dedi polis memuru. Biz böyle oyunları çok gördük.

Sansar kurtulmak için, Kırmızı'yı devreye sokmadan başka çaresi olmadığını anladı. Kadına döndü "Sen bir dakika çıkar mısın dışarı."

Kadın aracı terk edip, arka tarafta dikilen polislerin yanına doğru gitti. Sansar yanındaki polis memuruna fısıldadı. "Bak kardeşim!.. Doğruyu söylüyorum inanmıyorsun. Şimdi çok kötü fırça yiyeceksin. Sizin araçta telsiz var mı?"

"Var!"

"Bak bu konuştuklarımız aramızda kalacak. Yoksa senin için hiç iyi olmaz."

Polis memuru korkudan titremeye başladı. Yüzü değişivermişti. Sansar devam etti. "Benim adım 99," dedi. "Şimdi git, amirine Kırmızı'yı aramasını söyle. Ona beni tanıyıp tanımadığını sorsun.

"Kırmızı da kim," dedi polis memuru.

"Şiihhh!.. Şimdi git sor bakalım!"

Polis memuru büyük bir telaş ve korku içerisinde polis aracına gitti. Böyle bir belaya çattıkları için talihine küfürler savurdu. Kaç kez götürüp silahı geri verip, bu belayı başlarından savmak istedi ama amiri kesin deliller olmadan, kimseye kanmamalarını, sıkı sıkıya tembihlemişti. Eğer diğer polis memurları olmasa kolaydı, onların, sağa sola yayacaklarından korkuyordu. Sonunda istemeye istemeye amirini aradı.

Sansar hâlâ arabanın içerisinde bekliyordu. Kadın da yanına gelip oturdu. Telsizle konuşan polis memuru, bir süre sonra elinde telsiz olduğu halde Sansar'a yaklaştı. Morali çok bozuktu. Kıvranıp duruyordu.

"O söylediğiniz beyefendi, önemli bir toplantıdaymış efendim," dedi. "Amirim tanıdığınız bir başkasının olup olmadığını soruyor..."

"Şahin," dedi Sansar. "Kıvırcık Şahin," derler.

Polis memuru amirine Sansar'ın söylediklerini aynen aktardı.

"Ben sana söyledim," dedi Sansar, "Polis memuru, amirinden cevap beklerken. Bırak gideyim, dedim. Ama anlamadın."

"Belki haklısınız Efendim, dedi. Ama amirim 'kimliği olmayanları ne derlerse desinler bırakmayın!..' diye çok sıkı tembih etti."

Telsiz yeniden cevap vermeye başladı. Konuşulanları Sansar da çok rahat duyuyordu. Amiri polis memuruna ağız dolusu bir küfür savurduktan sonra, "Ulan avanaklar," dedi. Bula bula o adamı mı buldunuz?.. Adamdan özür dileyip, defolun oradan. Benim de hürmetlerimi söyleyin... Çabuk!.. Haa unutuyordum. Öyle bir adamı görmediniz, tanımıyorsunuz, anladınız mı?"

"Anlaşıldı amirim!.. Biz böyle bir adamı ne gördük ne tanıdık, ne de böyle birisine rastladık!"

"Ha şöyle!.. Diğer serserilere de sıkıca tembih et de, çabuk ayrılın oradan."

"Hemen ayrılıyoruz, efendim."

Polis memuru rezil olmuştu. Ne söyleyeceğini bilemiyordu. Silahı tekrar Sansar'a uzatırken, "Çok özür dilerim efendim," dedi. "Beni bağışlayın. Amirimin de çok çok selamları var. Duyduğunuz gibi o da özür diledi. Eğer bir emriniz yoksa müsaadenizle gitmek istiyorum."

"Gidebilirsiniz," dedi. "Bir gün benim ismimi duyduğunuzda da, tüyleriniz diken diken olacak" diyecekti ama demedi.

Sansar, polislerden önce hareket etti. Biraz keyfi kaçmıştı. Bir an önce eve varmak istiyordu.

Eve varınca yeniden keyiflendi. Yeniden yiyip içtiler ve sevişti-ler. Sabaha karşı ancak uykuya dalabildiler.

Sansar'ı, ertesi gün saat 9.45' de Şahin uyarttığında, kadın etrafı toplayıp çoktan gitmişti. Sansar kalktığında, kadını bulamayınca biraz şaşırdı. Onun gideceğinden haberi bile yoktu. Sansar'ın etrafı araştırdığını gören Şahin, "Merak etme," dedi. "Sonra tekrar gelecek. Görüşme anında burada olması iyi değil."

"Önemli değil," dedi Sansar. Sadece merak ettim."

Sonra mahcup mahcup devam etti. "Akşam olanlar için özür di-

lerim şef," dedi. "Biraz fazla kaçırmışım."

Şahin, Sansar'ın bu hareketinden çok memnun, "Hiç önemli değil," dedi. "Olur, böyle şeyler. Yalnız kimliği devamlı üzerinde bulundurursan iyi olur."

"Haklısın şef."

"Daha ben de kahvaltı yapmadım. Birkaç dakika sonra Kırmızı arayacak. Konuştuktan sonra gider birlikte güzel bir kahvaltı yaparız, ne dersin?"

"Ne deyim? Allah derim şef."

Sansar'ın sevinmesinin en büyük sebebi: Şahin'le yalnız konuşmak istemesindendi. Kaç kez konuşmak istemiş, fakat yanındaki pislikler yüzünden fırsat bulamamıştı. Şahin'den, bankadaki parasının bir kısmıyla, şu anda kaldıkları Şahin'in ev gibi bir villa alıp, alamayacaklarını soracaktı. Bir gün rahata kavuşursa, karısı ve oğlunu da alarak orada oturmak istiyordu. İnşallah en kısa zamanda bütün anarşistlerin kökü kazınır da Sansar da kurtulurdu. Sansar'ın bütün isteği buydu. O zaman, karısı ve oğlu da boşa hayal kurduklarını anlarlar, Sansar'a hak verirlerdi.

Telefon saat onu beş geçe çaldı. Sansar'la Şahin masanın başına oturmuş sabırsızlıkla bekliyorlardı. Gerçi Şahin, her şeyi biliyordu ama Sansar'ın tepkisini merak ediyordu. Şahin, telefonun bir düğmesine bastığında, Kırmızı'nın sesi odanın her yerinden duyulmaya başlandı. Kırmızı da, odada konuşulanları duyuyordu.

"Günaydın Şahin," dedi Kırmızı.

"Günaydın efendim! Nasılsınız?"

"Ben çok iyiyim, ya sen nasılsın?"

"Sağlığına duacıyız, efendim!"

"Sen nasılsın 99 ?"

Sansar titreyen sesiyle cevap verdi. "İyiyim efendim!.. Çok sağ olun, efendim!"

"Seninle yüz yüze konuşmayı ne kadar isterdim," dedi Kırmızı. "İşlerim çok yoğun. Şu anda taa Diyarbakır'dayım. İnşallah bir gün nasip olursa, birlikte oturup sohbet ederiz."

"İnşallah efendim," dedi Sansar.

Aslında onunla karşılaşmaktan korkuyor, nefret ediyordu.

"Yaptıklarından dolayı seni kutlarım," dedi Kırmızı. "Sana inandık. Yüzümüzü kara çıkarmadın..."

"Estağfurullah efendim, görevimiz."

"Kutsal bir görev yaptığını sana tekrar hatırlatmama gerek yok sanırım. Artık cezaevinde yapılacak pek bir şey kalmadı. Sayende senin Halk Demokrasisi Örgütü bir daha belini kolay kolay doğrultamaz."

"İnşallah efendim."

"Şimdi beni iyi dinle 99," dedi Kırmızı, ciddi bir ses tonuyla. "Yakında cezaevinden tahliye olacaksın. Fakat bundan önce yapman gereken bir şey var. Cezaevine döndükten birkaç gün sonra örgütünü değiştireceksin. Unutma Özgürlük Partisi'ne geçeceksin." Özgürlük Partisi'ni duyunca Sansar'ın içi cız etti. Kırmızı devam ediyordu. "Sen örgütünü bizden daha iyi bilirsin. Otur konuş. Fazla siyasi olup da, örgütün yarısını da beraberinde alıp götürme. Özgürlük Partisi'nin, Kürt partisi olduğunu iddia et. Sen de Kürt'sün ya. Yanlış anlama bizim Kürtlere de saygımız sonsuz. Benim de bir tarafım Kürt sayılır.. Başbakanımız bile Kürt. Fakat bunların hepsi Ermeni tohumu... Her neyse. Önce bu işi hallet. Koğuşundaki Özgürlük Partili tutuklularla ilişkiye geç.

"Bizim koğuşta, Özgürlük Partisi'nden hiçbir kimse yok efendim."

"Anlaşıldı. Sorun değil, koğuşunu değiştiririz. Bak 99. Bu senin son görevin. Bu işi de başarıyla bitir, iste benden ne istersen?.. Sana, Şahin'in de yanında söz veriyorum. Bankadaki birikmiş paran ve maaşın hariç, sırf bu iş için sana, tam bir milyon Amerikan doları verileceğinin ben kefiliyim."

"Çok sağ olun, efendim," dedi Sansar, heyecanla elini kaşıyarak.

"Fakat çok çok önemli bir görev," diye sürdürdü Kırmızı. "Doğuda güneydoğuda, olanları duyuyorsundur... İş bayağı ciddi. Dışarıda eğitiliyor, ondan sonra buraya yollanıyorlar. Birkaç yerde kampları olduğunu da biliyoruz. Sen dışarı çıktıktan sonra, uzun süre hiç konuşmayacağız. İçeriden çıktıktan sonra, hatta içerideyken bile yeni örgütüne, en kısa bir süre içerisinde eğitim kamplarına gitmek istediğini söyleyeceksin. Onlar seni kampa ulaştırırlar. Kampta, faal olarak her şeyi öğrenmeye çalış. Gözlerine girmeye bak. Zaten emniyet ve cezaevi durumun da iyi olduğundan, en kısa zamanda komutan olarak buraya döneceğinden hiç şüphem yok. Yurda döndüğünde fırsatını bulur bulmaz beni ara. O zaman duruma göre hareket ederiz. Onların içerisinde üç adam daha var. O

zaman, onlarla nasıl ilişkiye geçeceğini de söylerim. Başka söylemek istediğin veya öğrenmek istediğin bir şey var mı?

"Yok, efendim," dedi.

Dedi ama aklına ev meselesini Kırmızıya açmak geldi. Bu tehlikeli görevden sonra tam da sırasıydı...

"Yalınız efendim," diye çekinerek devam etti. "Bankadaki paramın bir kısmıyla bir ev satın almak istiyorum. Tabi sizce bir sakıncası yoksa efendim."

"Bilakis çok memnun olurum. O sizin paranız, istediğiniz şekilde harcayabilirsiniz."

"Çok sağ olun, efendim."

"Bu konuda Şahin size yardımcı olabilir."

"Memnuniyetle efendim," diye Şahin araya girdi.

"Eğer soracağınız başka bir şey yoksa kapatacağım. Birileri kapıda bekliyor."

"Yok, efendim," dedi Şahin.

"Haydi, kolay gelsin 99," dedi Kırmızı. "Senden hayırlı haber alacağım günü dört gözle bekleyeceğim."

Sessizlik...

Evi terk edip kahvaltı için Kızılay'a doğru giderlerken, Sansar çok durgundu. Yüreği sıkışmış, can çekişiyordu. Oldum olası Özgürlük Partisi'nden çekinmiş, uzak durmaya çalışmıştı. Şimdi ise istemeyerek de olsa, öcü gibi gördüğü bu örgütün içerisinde yaşayacaktı. "İşin çok zor Sansar, dedi kendi kendine. O örgüt, Halk Demokrasisi'ne benzemez. En ufak bir kuşkuda, işini bitirirler..."

Elinden gelse reddedecek, olmasa kaçıp kurtulacaktı ama hiçbirisini yapamayacağını bildiğinden, her şeye "evet" demişti... Kapana kötü kısıldığından, demek zorundaydı. Zaten reddetse, örgütten önce bunlar kaybederdi. Kaçsa nereye kaçacaktı?. Bunlar bulmasa, diğerleri bulurdu. Ayrıca, eğer kaçarsa, onca paradan da olmak vardı...

Birazcık olsun, Kırmızı'dan duyduğu: "Bu senin son işin!.." sözü yüreğine su serpiyordu. Ama bu işin ne kadar süreceğinin belli olmadığı gibi; daha ne yapacağını da bilmiyordu. Belki de ömür boyu bir görev de olabilirdi. İçi yeniden karardı. Üzerine çıkmış olduğu bıçağın iki tarafının, daha da keskinleştiğini fark etti.

Sansar cezaevine, ertesi gün akşamüzeri getirildi. Kendisinin, niçin götürüldüğünü soranlara: Kendi memleketinden yakalanan

birisiyle yüzleştirmek için alınmış olduğunu anlattı. Yakalanan adamın, Halkın Demokrasisi örgütüyle ilişkisi olmadığını, hangi örgütten olduğunu da bilmediğini söyledi.

Sansar'ın götürülmeden önceki canlılığı kaçmıştı. O konuşkan Sansar gitmiş, yerine açlık grevi anındakine benzer, durgun, durmadan burnunu çeken, insanlardan kaçan bir Sansar gelmişti. Çoğu bunu, sık sık emniyete ve kafese götürülmesine yorumladı. Bütün bu zulme, taş bile dayanamazdı. Fakat Battal, bunlar gibi düşünmüyordu. Hareketlerinden, Sansar'ın zor durumda kaldığını anladı. Belki kötü fırçalanmış, belki de, boyundan büyük işler yapması istenmişti. Fakat yeni bir şeylerin olacağı kesindi.

Cezaevi yazıcısı ertesi gün sabah sayımından sonra mazgaldan bağırdı. "Selim Kıymetbilir eşyalarını hazırla, gidiyorsun," deyince bütün koğuş çok şaşırdı.

"Yine nereye gidiyorum?" diye diklendi, Sansar.

"13. Koğuşa verildin."

On, on beş dakika sonra, sessizce götürüldü.

Herkes kendisine göre bir sebep buldu, ya da uydurdu. Fakat tutukluların çoğunun görüşü, özellikle Halk Demokrasisi örgütü üyeleri, Sansar'ın koğuşu örgütlediği idare tarafından bilindiği için götürüldüğü yönündeydi. Battal'sa çok farklı düşünüyordu. Mutlaka yeni göreviyle ilgili olmalıydı. Belki de buradaki işi bitmişti, şimdi sıra o koğuştaydı.

Battal'ın, Sansar hakkında konuştuğu, kişi artık kendisiyle konuşmaz olmuştu. Hatta mümkün olduğu kadar, Battal'la karşılaşmamaya çalışıyordu. Fakat dünya küçük, 15. Koğuşsa, bu dünya üzerinde, bir iğne deliğinden daha küçük olduğundan, istemeseler de her gün defalarca karşılaşıyorlardı. Konuşmasalar da gözler, çok şey anlatıyordu. Battal, artık onun da birçok şeyden şüphelenerek, bir çıkmazın içerisine girdiğini biliyordu. Büyük bir ihtimalle bu çıkmazı: Örgütünün adının kötüye çıkacağı korkusuydu. Eğer böyle düşünüyorsa, ne kadar yanlış bir düşünceydi.

Sansar'ın koğuş değiştirmesinden iki gün sonra mahkeme gidişinde, daha tutuklular hava boşluklarında iken, ortalığa yayılan yeni bir haber, herkesin kafasını karıştırdı. Halk Demokrasisi örgütünden olanlar şok içerisinde, meselenin gerçeğini öğrenmeye çalışıyorlardı Haber çabuk yayıldı; Sansar, Halk Demokrasisi Örgütü'nden ayrılmış, Özgürlük Partisi'ne geçmişti. Bundan başka hiç-

bir şey konuşulmuyordu. Merakla herkes, 13. Koğuştan birilerini yakalayıp bir şeyler öğrenmeye çalışıyordu. Niçin ayrılmıştı? Örgüte getirdiği eleştiriler nelerdi? Örgütün mahkemedeki tutumunu mu beğenmemişti? Haklı mıydı? Yalnız mı ayrılmıştı? Neden Özgürlük partisine geçmişti?.. Tutuklular ayrıca, Sansar hakkında kötü bir şey söylenmemesi konusunda birbirlerini uyarıyorlardı. Bunun en büyük nedeni, kendisiyle daha konuşulacağı içindi.

Mahkemede örgütün en üst düzey sorumluları, Sansar'ın yanına oturdu. Duruşma boyunca fısıldanıldı. Besbelli ki ikna etmek için uğraşıyorlardı ama nafileydi. Çünkü emir büyük yerden gelmişti. Onlara da: "Ben Kürdüm, bundan sonra da kendi halkım için gerçekten savaşan Özgürlük Partisinin içinde yer alacağım!.." demiş, kestirip atmıştı. Diğerleri: "Çok acele ediyorsun, biraz bekle. Bir kaç aya varmaz, onların da sesi soluğu kesilir." dedilerse de dinlemedi. Kararı kesindi.

Bu durum Battal'a hiç garip gelmedi. Haberi duyduğu an Sansar'ın, boğazına kadar pisliğe battığını anladı. Kim bilir daha kimlerin kanına girecek, hangi yuvaları yıkacaktı.

Böylesine bir alçak için, her zorluğa katlanan kansına ve oğluna acıdı. Zile ne kadar onurlu ve gururlu bir kadındı. Kocasıyla birbirlerine ne kadar zıttılar. Birbirleriyle konuştuklarından beri Battal'ın karısı bile çok değişmişti. Önceden her görüşte ah vah eden insan, son zamanlarda Battal'a moral vermeye çalışıyordu. Battal bu değişiklikte, Zile'nin rolünün çok büyük olduğunu biliyordu. Feride ile Zile, çok iyi dost olmuşlardı.

Bir gün mutlaka, Sansar'ın maskesi düşecek, yaptıkları ortaya çıkacaktı. O zaman Zile, ne yapacak, nasıl davranacaktı? Battal bunu çok merak ediyordu.

Öğle yemeği için cezaevine gidildiğinde, bütün Mamak Sansar'ın örgüt değiştirdiğini duydu. Artık tutuklular her şeyi bırakıp, bu meseleyi konuşmaya başladı.

15. Koğuşta ise: Battal'ın daha önce, Sansar'la ilgili kuşkularını anlattığı tutuklunun, durumu öğrenir örenmez, "Zaten o bir ajandı," diye bağırması, ortalığı tamamen karıştırdı.

Diğer örgütlerden insanlar, hatta Halk Demokrasisi Örgütü'nden birçok insan, bu sözlere çok kızdı. Bağırdılar. Üstüne yürüyenler bile oldu. Daha düne kadar, Sansar'a toz kondurmayan bu kişinin, birden bire düşman kesilmesinin tek sebebi örgütten ayrıl-

masıydı. Başka hiçbir şey olamazdı.

Cezaevindeki Özgürlük Partisi üyeleri ise, çok sevinçliydiler. Onlara göre, Sansar gibi gerçek bir Kürt militanı, sonunda ailesine dönmüştü.

Ondan sonraki günler, ajan, hain, alçak... Sözleri birçok insanın ağzında dolaşır oldu. Fakat söyleyenlerin kendileri bile, söylediklerine inanmıyorlardı. Ama yine de konuşuyor, önlerine gelenlere anlatıyorlardı. En azından Sansar'ın üzerinde kötü bir leke bırakabilirlerdi.

Bu tür suçlamalar, ülkedeki her örgütte, her partide bir gelenek halini almıştı. Ayrılan haklı da olsa, haksız da olsa mutlaka bir kara çalınırdı. İşte bu yüzden, Sansar'dan asıl şüphelenmesi gereken aklı başındaki insanlar, böyle bir şeyi aklından bile geçirmediler. Diğerleri de bir süre sonra konuşacak yeni şeyler bulduklarından bu meseleyi unutup gittiler. Hatta 15. Koğuşta bir kaç hafta sonra Sansar sözcüğü kullanılmaz oldu.

Sansar, örgüt değiştirdikten bir ay kadar sonraydı. O ayın son duruşması olduğundan tahliyeler değerlendirilecekti. Nihayet o heyecanlı an gelip çattı. Tahliye listesinde her ismi okunan mahkûmun yakınları, ortalığı velveleye boğuyordu. Her isim okunuşunda gürültü heyecan artarak büyüyordu. Fakat Sansar'ın ismi okunduğunda, tahliye olanlar bile seslerini kesti. Artık sesler sadece arka taraftan, tutuklu yakınlarından geliyordu. Bu işe herkes şaşırdı ama bir tek Sansar şaşırmadı.

İfadesi yoktu ama banka soygununda yakalanmıştı. Onunla birlikte girmiş birçok insan hâlâ afiş yapıştırmaktan, duvarlara yazı yazmaktan yatıyordu. Battal gibi, nöbet tutup evini, mahallesini, namusunu... Bekleyenler yatıyordu.

Sansar'ın tahliyesinin arkasından, yine ortalıkta birçok söz dolaşmaya başladı. Buna karşın, birçok insan gidip Sansar'a "Göz aydını" dileklerini bildirdi. Tahliye oluşunu kutladı. Hatta bazıları, gitmesi için adres bile veriyorlardı. Tüm bu ilgi Sansar'ı çok mutlu ediyordu. Battal, tutuklu yakınlarını iyice gözden geçirdiği halde Zile'yi göremedi. Sansar'ın kimsesi gelmemişti. Battal, aileleri birbiriyle dost olduğu halde, Sansar'la hiç konuşmadı. Akşam. Cezaevine dönüşte Sansar, diğer tahliyelerle birlikte kafese alındı.

Sansar, ertesi gün cezaevine de, Ankara'ya da veda ederken, yeni bir bilinmeze doğru yola çıktı.

Birçok şeyi olduğu gibi Battal, 30 Aralık 1984 tarihini de hiç unutamadı.

O gün tahliye günü olduğundan, mahkemeden öğle yemeği için cezaevine geldiklerinde, koğuştaki arkadaşları ona takılmaya başlamıştı. "Ula sakın ola, tahliye falan olayım deme, vallahi idareye dilekçe yazarım ha!"

"Öyle bizi bırakıp gitmek yok!"

"Battal, arkadaşını bırakıp kaçmaz!"

"Vula, bırakın şu tahliye laflarını... Tahliye tahliye diye adamı tahliye etmeyelim?"

Daha neler neler. O güne kadar defalarca tahliyeler değerlendirilmiş, hiç kimse en ufak bir söz etmemişti. Bu güzel insanların aklına nereden gelmişte, konuşup duruyorlardı. Battal da her tahliye konusunda söz edene, "Ne tahliyesi be gardaş. Daha biz çoook yatarız," diye geçiştiriyordu.

Gerçi, kendisinin çoktan tahliye olması gerektiğini biliyordu. Zaten, aslısız suçlamalarla içeri tıkmış, dört yıldır yatırıyorlardı ama kendisi gibi o kadar çok insan vardı ki içeride. Haydi, kendisi nöbet tutmuş, mahallesini, sevip saydığı insanları korumuştu. Hiçbir şey yapmayıp da yıllarca yatan insanlar vardı. Bir böceğe bile kıyamayacak birçok insan, işlemedikleri cinayetlerden yatıyorlardı. Hiç olmazsa Battal yaptıklarıyla gurur duyuyordu; bu insanlar ise, tamamen ilişkileri olmadıkları şeyler için yatmanın, ıstırabını da yaşıyorlardı. Belki de Battal, tahliyenin önce onların hakkı olduğunu düşündüğünden, kendisine ihtimal vermiyordu. Mademki bu ülkede onurlu yaşamak suçtu. Buna karşın, birileri inadına yaşıyorsa, bedelini ödemesi gerekiyordu. Battal bu bedeli seve seve öderdi. Korkup sinmemiş, mahallesini de terk etmemişti. Onun mahallesini hiç kimse terk etmemişti. Oraları terk edenler, suçsuz insanlara kurşun sıkan katiller olmuştu. Bu yüzden Battal' a mahpusluk koymuyordu.

Ya hiçbir şeye karışmamış, hatta "Bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın!.." mantığıyla yaşamış, köşe bucak beladan kaçmış insanlar. Bunlar için mahpus, cehennemin cehennemiydi. Oysa, ne kadar da güzel insanlardı. Elleri ve yürekleri pisliğe bulaşmamış, gencecik umutlar. Ama bunların kafalarına vura vura gerçeği öğretiyorlardı.

Bu rezillikler uygar bir ülkede yaşanmış olsa, yer yerinden oy-

nardı. Devlet bunlara tazminat ödediği gibi, tek tek bu insanlardan özür dilerdi. Daha da önemlisi: Bir daha bu tür şeylerin olmaması için, bu insanları içeriye tıkanlardan hesap sorulurdu.

Sabah ki, oturumda neredeyse boş olan ziyaretçiler için ayrılan bölüm, akşamüzeri tıklım tıklım doldu. Bunun en büyük nedeni, o günkü duruşma sonunda tahliyelerin değerlendirilecek olmasıydı. Ziyaretçiler arasında Battal'ı tanıyan elli altmış kişi vardı. Onların arasında karısı, kaynanası, kayınpederi, annesi de vardı. Battal gibi onlarda tahliyeden pek umutlu değillerdi ama yinede "Belki" deyip gelmişlerdi.

Geçen ay avukatı, ilk kez tahliye dilekçesi vermişti. Belki o umutlandırmıştı sevdiklerini.

Ama Battal, mahkeme sonunda yine üzülerek, hatta bir kısmı ağlayarak, mahallenin yolunu tutacaklar diye işaretlerle "Boşa gelmeyin, daha benim tahliyeme çok var!..." gibi şeyler anlatmaya çalışıyordu. Battal sevdiklerinin üzülmesine hiç dayanamıyordu. Onlar da: "Merak etme, her zaman geleceğiz..." gibi şeyler demeye çalıştılar.

Normal duruşma bittikten sonra mahkeme heyeti, tahliyeleri görüşmek için odalarına çekildi. Tutuklular kendi aralarında sohbetlerini sürdürdüler. Zaman zaman arkaya dönüp sevdikleriyle işaretleştiler, bakıştılar...

Uzunca bir aradan sonra heyetin karar verdiğini öğrenen salon görevlileri, herkesin yerine oturması ve sessiz olunması konusunda uyarıda bulundu. Ziyaretçiler de, tutuklular da heyecan içinde bekliyordu. Konuşmalar büyük oranda kesildi. Artık insanlar, içlerinden kendileriyle ve inandıkları ululara konuşuyor, kurbanlar adıyorlardı.

Heyet odasının kapısı açılınca, salondan çıt çıkmaz oldu. Artık mahkemenin usullerine iyice alışmış olan herkes, kendiliğinden ayağa kalktı. Bazı tutuklular, her tahliye günü olduğu gibi ellerine kâğıt kalem almış, tahliyelerin isimlerini yazmaya hazırlanıyorlardı.

Duruşma hâkimi kürsüye yaklaştığında, "Oturmanıza gerek yok, gereği düşünüldü," diyerek koltuğuna yerleşti.

Önündeki tutanakları süratle gözden geçiren duruşma hâkimi: Önce, gelecek duruşmada incelenecek olayları, dinlenecek tanıkları okudu. Bunlar için ilgili yerlere yazılar yazılacağını belirti. Ve

ardından kafasını kaldırıp, tutuklulara ve yakınlarına hafiften gülümseyerek göz gezdirdikten sonra konuşmasını sürdürdü. "Şimdi sizi ilgilendiren bölüme geçiyorum... Hep böyle sakince dinleyin..."

Aslında bu sessizliğin fazla sürmeyeceğini mahkeme heyeti de biliyordu. Nitekim ilk tahliye olanın ismi ağzından çıkar çıkmaz, sevinç çığlıkları, sessizliğin ortasında patladı. Duruşma hâkimi hümanist bir kişiydi. Önceki olsa hemen köpürürdü. Hâkim isimleri okudukça heyecan da, gürültü de büyüdü. Bu yüzden hâkim, bir kaç kez, "Sizi anlıyorum. Fakat biraz sessiz olun ki, söylediklerimi duyabilesiniz," demek zorunda kaldı. Sadece hâkim değil, tutuklular da birbirlerini ikaz ediyordu ama nafile. Hâkim ses tonunu biraz daha yükselterek okumaya başladı.

Önden altıyedi isim okunduktan sonra, Battal yine ziyaretçilerine baktı. İsimler okundukça, birçok insanın umutsuzluk çukuruna yeniden düştükleri yüzlerinden okunuyordu. Battal da onlara, işaretlerle moral vermeye çalışırken, tam o esnada kulağına kendi ismi çalındı. Yoksa yanlış mı anlamıştı?.. Ziyaretçileri de çılgınlar gibi bağırıyorlardı. Daha kendisine gelmeden çevresindeki arkadaşları onu kucakladı. Demek doğruydu.

Arkadaki çok sevdiği insanlardan birinin "Artık ölsem de gam yemem," diye bağırdığını duydu.

Demek gerçekten tahliye olmuştu. Gözlerinden yaşlar boşaldı. Gözyaşları, ona sarılan arkadaşlarının yüzlerini ıslatıyordu. Ziyaretçiler ise, arkada bayram ediyor, çoğu sevinçten ağlıyordu.

Artık veda sırası gelmişti.

Diğer bloklardan da birçok tutuklu gelip, Battal'la vedalaştı.

Battal, bir yandan sevdiklerine kavuşacağı için seviniyor; diğer yandan edindiği bu güzel dostlarından, arkadaşlarından ayrılacağı için kahroluyordu. O dostluklar ne acılarla yoğrulmuştu... Tertemiz, çıkarsız dostluklar. İnsana güç veren, yaşama bağlayan dostluklar. Boşa 'kardeşin duymaz, eloğlu duyar' dememişti kızlar. Öyle olmasa, insan bu cehennemde bu kadar diri kalabilir miydi?

Cezaevine dönüşte, arkadaşları gelip Battal'ı kutluyor, sarılıyor, sıkıyorlardı. O da onlara, "Sizleri, buraları ve yapılanları ölünceye kadar unutmayacağım, kendinize iyi bakın!" diyordu.

Cezaevine çok çabucak varmışlardı. Oysa diğer günler yol bir türlü bitmezdi. Battal, yıllarca kardeş gibi yaşadığı arkadaşlarıyla

doya doya vedalaşamamıştı bile. A-Bloğun merdivenlerine dizilmiş olan askerler durmadan bağırıyorlardı. "Çabuk yürüyün, çabuk yürüyün."

"Sallanma, sallanma!"

....

Zaten son zamanlarda, sertleşmeye başlamışlardı yine. Tutukluların insan gibi yaşamaları, rahatlamaları, düşünmeleri zorlarına gidiyordu.

"Tahliyeler bu tarafa!.. Tahliyeler bu tarafa!"

Battal, mahalleden tanıdığı arkadaşıyla kelepçelenmişti. Askerin karşısına dikildiklerinde, "Hanginiz tahliyesiniz?" diye sordu.

"Ben," dedi Battal.

Asker kelepçeleri çözerken Battal, arkadaşına, "Koğuştaki arkadaşların hepsine selamlarımı söyle. Dilekçe mi yazıyorlar, ne yazarlarsa yazsınlar. Tahliye oldu, gidiyor, de!"

Bir kez daha sarıldılar birbirlerine. "Kendinize iyi bakın," dedi Battal.

Ayrıldılar.

Battal, cezaevinin karanlığında kaybolan arkadaşlarının arkasından bakarken, arkadan gelenler, sırtına dostça vurarak bir şeyler fısıldıyorlardı. Sonunda Battal da, diğer tahliyelerle birlikte kafese girdi.

Tahliye olanların kafese konmasının sebebi: İçerideki tutuklulardan dışarıya haber akışını önlemek içindi.

Battal bu kafese defalarca getirilmişti. Hepsinde de daha fazla dövülmek, horlanmak yıpratılmak ve aşağılanmak için getirilmiş, askerler ona, tamı tamına bir düşman gibi davranmışlardı. Bu kez kafeste, neredeyse bir misafir gibi muamele görüyordu. Askerler mümkün olduğu kadar nazik davranıyorlardı. Hatta bazıları gelip özel olarak "Geçmiş olsun!.." diyorlardı. Fakat çoğunun şaşırdığı kesindi. Besbelli ki askerlere: Özellikle eylemlere katılan tutukluların, çok azılı terörist ve vatan haini olduğu, hepsinin de idamlık olduğu anlatılıyordu ki, çekinmeden ve acımadan dövsünler. Battal'ın kafeste kaldığı bir gün boyunca, onlarca asker gelip, şaşkınlıkla "Sen de mi tahliye oldun?.." diye sormuştu.

Akşam yemeğinde askerler gelip, kantinden bir şeyler aldırıp aldırtmayacağımızı sordular. Bazı kişiler bir şeyler ısmarladı. Yemek, sevinç ve keder karışımı duygularla yendi.

Yemekten sonra Battal'ı yeniden heyecan sardı. Çünkü sayım yaklaşıyordu. Sayımda tahliye olanlar: Koğuş koridora çıktığında, yanında askerler olduğu halde koğuşa götürülüyor; eşyalarını alıp, tekrar kafese getiriliyorlardı. Böylece arkadaşlarını, son kez koridorda da olsa görebilecekti. Sayım zilinin çalmasını ilk kez bu kadar çok istiyordu.

Çok geçmeden, o korkunç sayım zili duyuldu.

Sayım mangası koridora girerken, tahliye olanlar da kafesten çıkarılıp, sayım mangasının peşine takıldı. Tahliyeler küçük hava boşluğunda bekletildi. Koğuşu sayıma çıkanlar, koşarak götürülüyor, eşyalarıyla birlikte hemen geri dönüyorlardı.

15. Koğuş sayıma çıktığında Battal heyecandan titremeye başladı. İyice aşina olduğu seslerden, zaten sıranın hangi koğuşta olduğunu takip ediyordu.

Çok geçmeden iki asker koşarak gelip, "Battal Tekin çabuk koş, elbiselerini alacaksın!" diye bağırdı.

Battal hemen fırladı. 15. Koğuşun bulunduğu koridora girince yürümeye başladı. Tutuklular yine her zamanki gibi duvar dibine dizilmişlerdi. Askerlerin bağırmasına aldırmadan, can dostlarına bakarak yürüdü. Arkadaşlarından çoğu da duruşlarını bozup ona bakmıştı.

Koğuşa girdiğinde, beş altı asker yine arama yapıyordu. Birçok eşya dağıtılmış, mektuplar, resimler sağa sola saçılmıştı. Battal'ın yüreği burkuldu. Elbiseleri arkadaşları tarafından zaten hazırlanıp, yatağının üzerine konulmuştu, hemen alıp dışarı fırladı.

Battal, elbise poşetini sağ eline alıp sol eliyle arkadaşlarına dokunarak yürüdü. Bazıları elini öne uzatıyor, Battal bu ellere dokunuyor, bir yandan da gözyaşı döküyordu. Askerler arkadan sıkıştırıyor, bağırıyor, hatta bazıları itekliyordu ama Battal'ın son kez arkadaşlarına dokunuşunu engelliyemiyorlardı. Belki de ömrü boyunca, bu güzel insanları bir daha göremeyecek, dokunamayacaktı. Bu ayrılığa dayanmak o kadar zordu ki. Ağladığını belki fark ediyor, belki de koridorun o loşluğunda kimse fark etmiyordu ama ağlıyordu işte. Ve Battal çok iyi biliyordu ki, geride bıraktığı arkadaşları da kendilerini zor tutuyordu.

Biraz sonra bütün tahliyeler, yine kafesteydi.

Tahliyeler kendi aralarında sohbet etmeye başladılar. Kafesin yanından asker değil, general bile geçse kimse tahliyelere "Dik-

kat!.." çekmiyor, "Esas duruşa geç!... Arkanı dön!..." gibi şeyler söylemiyor, dayak atılmıyordu. Bütün bunlar, tahliye olsalar bile, bu insanlara çok garip geliyordu. İnsan yurduna konulmak için, tahliye olmaları yetmişti.

Akşam saat dokuz, on civarıydı. Şarapçı başçavuş kafesin yanından geçerken, tahliyeleri fark etti. Durdu. O kendisine mahsus sarhoşumsu bakışlarıyla hepsini teker teker süzdü. Battal'ı görünce morali bozuldu. Burnundan soluyarak kafasını salladı. "Ne var lan, Deli oğlan?.. Yine ne yaptın?"

Battal gülerek cevap verdi "Bu kez tahliye oldum."

Şarapçı başçavuşun yüzü aniden değişiverdi. Ama hâlâ inanmamış olmalı ki, yeniden sordu. "Ne diyorsun oğlum sen?.. Doğru mu bu?.. Gerçekten mi, tahliye oldun?" Battal'ın cevabını beklemeden yanındaki askere sordu; "Oğlum asker bu çocuk tahliye mi oldu? Bu deli oğlan sahiden tahliye mi oldu?"

Asker bütün gücüyle bağırdı. "Evet, komutanım doğrudur! Bu tutuklu Hayır hayır! Artık tutuklu değil! Bu önceki tutuklu tahliye oldu..."

Askerin bu izahatından sonra artık Şarapçı Başçavuş, Battal'ın tahliye olduğuna iyice inanıp rahatladı. "Bu gün senin için içeceğim lan, deli oğlan!"

"Çok sağ ol," dedi Battal.. "Biz de seni hep güzelliklerle anacağız ve asla unutmayacağız..."

Şarapçı Başçavuş, dönüp dışarıya doğru giderken hâlâ kendi kendine konuşuyordu. "İçeceğim! Vallaha da billahi de içeceğim! Vicdansızlar! Şu çocukların suçu neydi de yıllarca yatırdılar? Al işte tahliye oldular... Değer miydi?"

Şarapçı başçavuş, kendi kendine konuşarak, çıkıp gitti.

Battal'sa, geçmişe dalıp gitti. Daha doğrusu Şarapçı başçavuş onu alıp geçmişe götürdü. O zaten, son dört yıldır yaşadığı acı tatlı bütün gerçekleri, beyninin içindeki çekmecelere yerleştirmişti. O çekmecelerden Şarapçı başçavuşla ilgili olanı çektiğinde, başçavuşun cezaevine ilk geldiği günler, kafasında canlanmaya başladı.

Şarapçı, solculardan nefret ediyor ve bunu gizlemeye bile gerek görmüyordu... Koridorlar çoğu zaman onun sesiyle çınlardı.

"Askerleeeer," diye bağırırdı hep.. "Sakın ola, bu komünistlere aman vermeyin. Bunların hepsi katil. Aman yüzümüze baktırmayın. Yoksa dışarıda, bizi de öldürürler.."

Çoğu zaman bağırmakla da kalmaz, en yakınındaki askerin elinden copu kapmasıyla mahkûmlara saldırması bir olurdu. Çılgınca cop sallardı. Bir sol düşünceli tutuklunun kendisine bakmasından nefret ederdi. Bu yüzden yüzü askerlere dönük birisini görse, bar bar bağırırdı.

Fakat Mamak gibi bir yerde inadına onurlu yaşamak, bir taşı bile yumuşatıyor, hatta çatlatıyordu.

Eğer Şarapçı, beş on günlüğüne orada görev yapıp ayrılsa, düşünceleri hiç değişmeyecekti. Belki de nefreti daha çok büyüyecekti. Fakat o, mahpusları yeterince tanıyacak kadar orada görev yapmıştı. İkincisi ve en önemlisiyse: Onun, insanlığını hiçbir zaman kaybetmemiş olmasıydı. Sadece kandırılmıştı. Gerçekleri gördükçe, kendisine anlatılanlara değil, vicdanının sesini dinlemeye başlamıştı.

Tutukluların bir kısmı dayak yememek için yırtılırcasına bağırırken, vatan haini olarak gösterilen insanların inadına bağırmaması, Şarapçının önceleri çok garibine gidiyordu. "Enayiler!.." diyordu kendi kendine. Bağırsalar da dayaktan kurtulsalar olmaz mı?.. Fakat işin raconunun o kadar basit olmadığını, zaman içerisinde öğrenmişti.

Öteki, değnek yutmuş gibi dikilirken, berikinin atılan onca dayağa karşın vurdumduymazlığı, Şarapçı'yı kara kara düşündürdü. "Ya bizlerin insanca yaşama haklarını verirsiniz, ya da bu elbiseleri ölülerimize giydirirsiniz!.." diye haykıran insan, nasıl kötü olabilirdi?..

Şarapçının merakı gittikçe büyümüştü. Kendisine öcü olarak gösterilen tutukluların, görüşçüleriyle konuşmalarına kulak vermeye başladı. Mahkemelere her görevli olarak gittiğinde savunmalarını kendi savunmasıymış gibi dinledi. Sık sık bu tutukluların dışarıdakilere gönderdikleri mektupları okudu. Kafası tamamen karıştı. Çoğu zaman teselliyi şarapta aradı ama vicdanını yine susturamadı. Sonunda bir zamanlar nefret ettiği, her gördüğünde cinlerini kafasına üşüştüren mahkûmlara: 'Yavrum!.. Evladım,' diye hitap etmeye başladı. Artık göz göze bakışarak, sohbet ediyor, elinden geldiğince askerlerin dövmelerini engellemeye çalışıyordu. Çünkü onları, artık çok seviyordu.

Artık onun gözünde solcu mahkûmlar suçsuzdu. Cezaevinde boşa yatırılıyorlardı. Bunlar ne cana kıyabilir, ne de insana kötülük

yapabilirlerdi. Zamanla bunları açıktan bile söylemeye başladı. Ne garipti şu insanoğlu?

"Alın şu battaniyeleri de yatın artık," dedi asker.

Herkese ikişer battaniye düşüyordu. Kafes değil, otel odasıydı mübarek ama uyu uyuyabilirsen.

Tahliye olmanın heyecanı, aynı kafeste geçmişte yaşadıkları acı anıların ister istemez anımsanması, içerideki arkadaşların aynı yerde benzer şeyleri yaşayacak olmalarını hayal etmenin korkunçluğu, uykuya geçit vermiyordu.

Birkaç tahliye haricinde hiç kimse o gece uyuyamadı. O çok uzun geceyi, bazen sohbet ederek, bazense düşünerek, hayaller kurarak geçirdiler.

Battal dışarıda ne yapacaktı?.. Canından çok sevdiği babasının ölümünden sonra ailenin ekonomik durumunun hiç de iyi olmadığını biliyordu. Yavrularını, ailesini geçindirmek zorundaydı... Bunu, en iyi şekilde başaracağına inanıyordu... İçeri girmeden önce yapmakta olduğu kavun karpuz komisyonculuğu iyi işti. İnsanı aç koymazdı. Tabi bunun için de rahat bırakılması, özgürce çalışması gerekiyordu... Eğer hâlâ silahın, şunun bunun peşine düşerler de, rahat bırakmazlarsa, Battal yurt dışına çıkmayı düşünüyordu. Eğer buna mecbur edilirse, hem de elini kolunu sallaya sallaya çıkacaktı, türkü çalarak çıkacaktı... Ama her şeyden önce dışarı çıkar çıkmaz Zile'yi arayacak, ona Sansar'ın bir hain olduğunu söyleyip, bu vebalden kurtulacaktı. Güneşe, dağlara, denizlere, yürümeye, koşmaya, yavrunu koklamaya... Hasret geçen koskoca dört yıldan sonra, dışarının hayalleri tükenir mi?.. Bu bitmez tükenmez hayallerin bazıları gerçekleşecek, bazılarıysa gerçekleşmeyecekti... Ne olacağını, nelerle karşılaşacağını Battal da bilemiyordu... Battal'ın emin olduğu tek şey: Artık kendisinin dört yıl önceki Battal olmadığı için, hiçbir şeyin de eskisi gibi olmayacağı idi.

Bir zamanlar duyduğunda, taa yüreğinde hissettiği, tüylerinin diken diken eden İstiklal Marşı, şimdi ona işkenceyi hatırlatıyorsa, canların canı Mahsüni'yi dinlemek, ona işkenceyi hatırlatıyorsa, cana can veren, yeminine ve görevine sadık güzel bir doktor gördüğünde bile işkenceyi hatırlıyorsa... Battal nasıl eski Battal olabilirdi?. Kendi kendini sorgulamaya başladı. Acaba tüm bu yapılanları unutup, eski haline tekrar gelebilir miydi?.. ASLA!.. ASLA!.. Bunun sadece kendi sorunu olmadığını artık çok iyi biliyordu. Yüz

binlerce insan aynı durumdaydı. Bu sayıya, cezaevlerine tıkılanlarla birlikte mağdur edilen, çile çektirilen aileler de eklendiğinde milyonları buluyordu.

Bu insanlara iş verilse de, aş verilse de kalplerine ve beyinlerine kazınan bu kara lekeyi silmek imkânsızdı. En köle ruhlu olanlarının bile, unutması imkânsızdı. Kendileri gıklarını çıkarmasalar bile, yaşadıkları o cehennem azabını torunlarına anlatacak; bu devlet için yaptıkları her şeyi gönülsüz yapacaklardı.

Battal'a göre tüm bu yaşananları unutmanın bir tek yolu vardı: Her şeyden önce suçluların cezalandırılması gerekiyordu. Bu suçlulardan kasıt, askerler, sıradan polisler, Kekolar, Çiviler, Sansarlar değil; Kırmızılar, Yarbay Hayrullahlar, Albay Yusuflar, Şahinler ve onlara emirler veren devleti ele geçirmiş çetenin mensuplarıydı. Yoksa asker yargılanmış, polis yargılanmış, sıradan işkenceci yargılanmış, ceza almış... Bunlar, Battallar için koskoca bir kandırmacadan başka bir şey ifade etmiyordu... Bunların her biri yerine ertesi gün, onlarcasını bulabilirlerdi...

Devlet içine yuvalanmış olan, eli kanlı bu şebekeden kurtulduktan sonra, tüm. mağdurlardan özür dilemeliydi. Ancak ondan sonra, yaşanan ıstıraplar, işkenceler unutulabilir, sağlıklı bir toplum yaratılabilirdi. Ancak ondan sonradır ki, bu güzel ülke, kendisine yakışan güzellikteki gerçek bir demokrasiye kavuşabilirdi.

Ertesi gün öğle yemeğini de iç kafeste yedikten sonra tek tek isim tespiti yapıldıktan sonra kafesten çıkarıldılar. İlk kez bilekleri kelepçesiz olduğu halde sallana sallana cezaevinin avlusundan yürüyerek dış kafeslere geldiler. Bu kafesler, tamı tamına birer işkencehane işlevi görüyorlardı. Cezaevinin bahçesinde fakat bloktan ayrı bir yere inşa edildiği için sesler koğuşlardan da duyulmuyordu. Tahliyeler vardıklarında dış kafeslerde hiç tutuklu yoktu. Daha doğrusu onların tıkıldıkları kafeste ve karşılarına düşen kafeste de yoktu. Battal, kulak verip dip taraflardaki kafesleri dinledi. Fakat hiç ses duymadı. Eğer var ise, mutlaka kıpırdamamaları konusunda tembih edilmiş olmalıydılar.

Uzun süre de, dış kafeste bekletildiler. Daha önceden askerlikle ilişkisi olanlar alınıp götürülmüşlerdi. Tam saat beşte gelip demir kapıları şakırdattılar. Yine kelepçesiz, küçük bir askeri araca bindirildiler. Bir kaç dakika sonra kolordunun üçüncü nizamiyesindeydiler. Nizamiye karakolunun yanına vardıklarında araç durdu.

Önden inen çavuş, arkaya dolanarak, "Çıkışlarınızı imzalayacaksınız, peşimden gelin," diye seslendi.

Tahliyelerin gözleri nizamiyenin dışında yakınlarını ararken, bir yandan da, çavuşu izliyorlardı. Battal tam karşıda, Samsun Asfaltı'nın kömür deposu tarafında beklemekte olan yakınlarını gördü. Bayağı kalabalıktılar. Onlar da, tahliye olan yakınlarını görünce tamamen heyecanlanıp Samsun yolunu koşarak geçip, nizamiye kapısına doğru hücum ettiler. Asker bir anda arkada, tek başına çaresiz kalıverdi.

İmzayı atan tek başına, yanında asker olmadan, kelepçesiz, nasıl yürüdüğüne bile karışılmamanın garipliğiyle nizamiye kapısına doğru yürümeye başladı. Tahliye edilenler, sanki yeniden yakalanıp da tekrar içeri götüreceklermiş gibi, sık sık geriye dönüp askerlere bakarak, yakınlarına doğru atıldılar. Öylesine paldır küldür yürüyorlardı ki, yürümeyi bile unuttuklarının farkına varamadılar.

Her nizamiyeden çıkan, yakınlarıyla sarmaş dolaş oluyor, sevinç çığlıklarıyla ağıtlar birbirine karışıyordu.

Battal bir anda koyunun kuzuya karıştığı gibi karışıverdi yakınlarına. Zaten konuşmak isteseler de konuşamıyorlardı... Sevinç gözyaşları sel olup akıyordu. Karısı, çocukları, ağabeyi, arkadaşları, yeğenleri... Ne ilginçtir ki, sadece ağlamayan, Battal'ın çocukları Fırat ve Ali oldu. Onlar, gülüyor, oynuyor, babalarının boynuna sarılıp öpüyorlardı... O an bir ömürdü Battal için...

Doya doya öpüp koklaştıktan sonra, kol kola girip birlikte kömür deposunun önünde bekleyen dolmuşa yürüdüler. Bir süre yürüdükten sonra Battal, kafasını arkaya çevirip, omzunun üzerinden cezaevine doğru baktı... Kendisi, eşine ve çocuklarına kavuştuğu halde, Mamak'ta kalan arkadaşlarının durumu içini yakıyordu...

I. Kitabın Sonu

MAMAK...

EY MAMAK

Hasan Dönmez

"DAL' da (Derin Araştırma Laboratuarı) işkence bütün hızıyla devam ediyordu. Yemek dağıtma zamanlarında bile, dayak ve küfür sesleri hiç kesilmiyordu. Ve bu, her gün 24 saat böyleydi. Orada, işkence seslerinin bir saat kesilmesi, mutlaka bir insanın ölümüne işaretti. İçeride uzun süre kalan herkes bunu biliyordu. Battal'ın ilk getirildiği zamanlarda da sesler bir ara kesilmiş, bu sessizlik uzun sürünce, herkes şaşkınlık ve merak içerisinde kalmıştı. Sonunda, bu garip ve ürkütücü sessizlik anını, işkencede öldürdükleri Adil Yılmaz'ın cesedini kaldırmak ve kendi kitaplarına uydurmak için harcadıkları anlaşıldı. İşleri biter bitmez, kaldıkları yerden yeniden başlamışlardı.

'Mamak'ta işkenceye son!.. Mamak'ta işkenceye son!...'
"O ana kadar hiçbir gürültü, hiçbir ses Mamak' ı bu kadar sarsmamıştı. O öfkeli, o hınçla dolu insanlar öylesine bağırıyorlardı ki, yer gök inliyordu. Bu sesler, o veremli ciğerlerden, o soluk yüzlerden çıkıyordu ve 12 Eylül'den sonra ilk kez, kendileri için bağırıyorlardı. İnsan gibi yaşamak için direnerek ölmek; her gün öldürülmekten, aşağılanmaktan daha iyiydi. Askerler, susturmak için her taraftan bağırıyor, kapıları tekmeliyor, pencerelerin parmaklıklarına çıkıp tutukluların üzerlerine tükürüyor, ama hiçbir şey engel olamıyordu. Her slogan on kez tekrarlanıyordu. İlki bittikten sonra bu kez, 15. Koğuştan bir tutuklu haykırdı. 'Kahrolsun işkence, yaşasın ölüüüüüm!'

"Bütün Mamak aynı anda haykırdı: 'Kahrolsun işkence, yaşasın ölüüüüm!.. Kahrolsun işkence, yaşasın ölüüüüüüm!.."'

ISBN: 975-6709-51-7

9 789756 709511

SU YAYINLARI